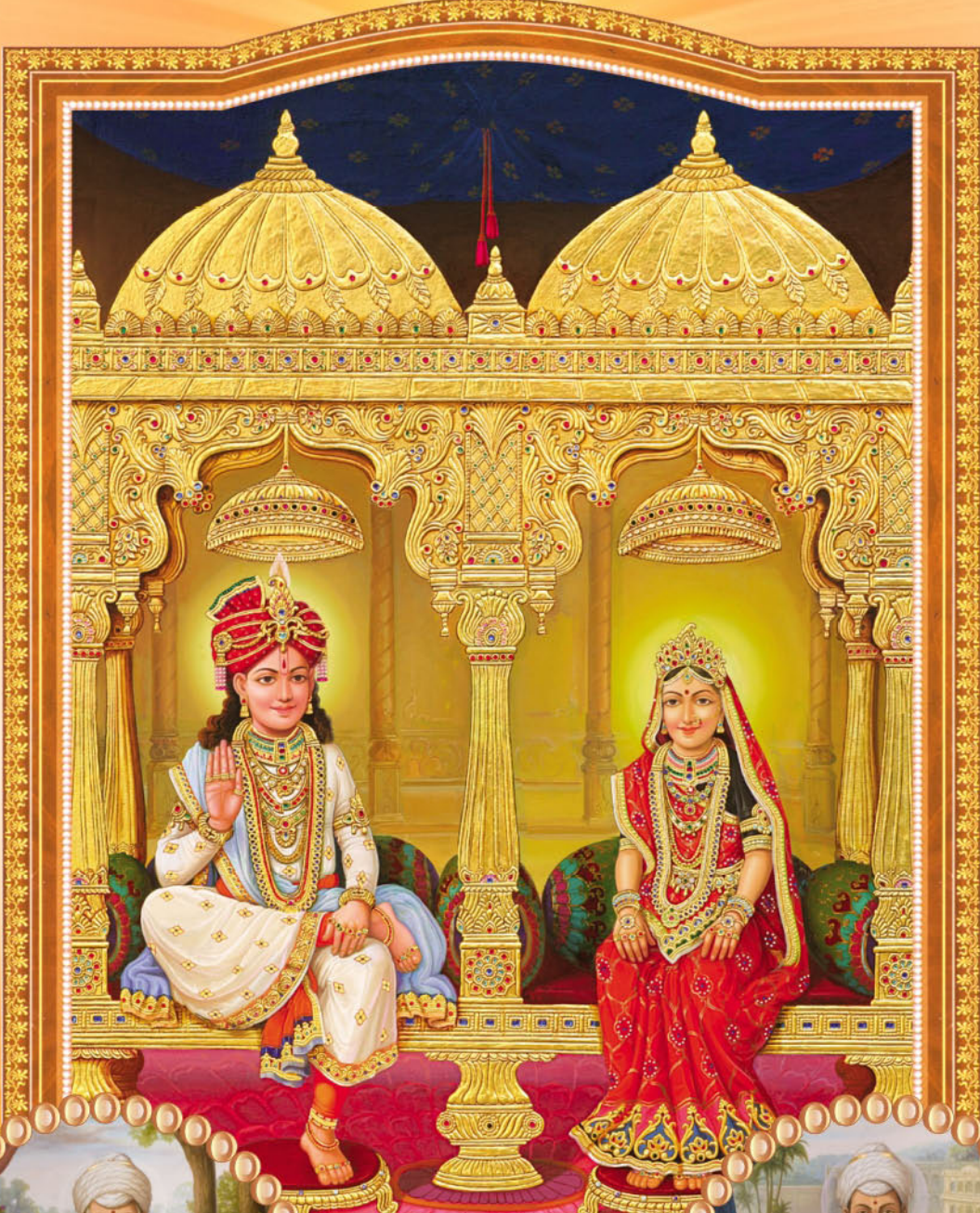

महामति श्री प्राणनाथजी प्रणीत

श्री स्रनंध

श्री राज श्यामाजी

प्रकाशक

श्री ५ नवतनपुरीधाम

जामनगर

निजानन्दाचार्य श्री देवचन्द्रजी महाराज

महामति श्री प्राणनाथजी महाराज

શ્રી તારતમ સાગર

“નિજનામ શ્રી કૃષ્ણજી, અનાદિ અક્ષરાતીત” ।
સો તો અબ જાહેર ભયે, સબ વિધ વતન સહીત ॥

શ્રી સનન્ધ ગ્રન્થ પ્રારંભ

શ્રી સનંધ ગ્રંથનું અવતરણ વિ.સં. ૧૭૩૫-૩૬માં દિલ્હી તથા અનૂપ શહેરમાં થયું. કુરાનનાં ગૂઢ રહસ્યોનું સ્પષ્ટીકરણ તેમજ ભારતના તત્કાલીન મુઘલ શાસકોને ઈસ્લામ ધર્મ તેમજ કુરાનનું રહસ્ય સમજાવવા માટે આ ગ્રંથનું અવતરણ થયું. તેનાં શરૂઆતનાં ત્રણ પ્રકરણોને બાદ કરતાં ૧૫ પ્રકરણો સુધી કલશ હિંદુસ્તાનીને અનુરૂપ લેવાયાં છે. આ ગ્રંથમાં કુલ ૪૨ પ્રકરણ અને ૧૬૮૧ ચોપાઈઓ છે. તેની ભાષા હિંદી છે, વચમાં ૨ પ્રકરણો અરબી ભાષામાં અને એક પ્રકરણ સિંધી ભાષામાં છે.

(કુરાન અને હદીસ ગ્રંથોમાં સાક્ષાત્કારની રાત્રિ (શબ એ મેરાજ)નું વર્ણન કર્યું છે અને તેનો મહિમા પણ બતાવ્યો છે. આ રાત્રિમાં પૂર્ણ બ્રહ્મ પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર થશે તેમજ બ્રહ્મજ્ઞાન પ્રગટ થશે, એવું કહીને ભવિષ્યવાણી કરી છે. તેથી બધા લોકો આ રાત્રિની પ્રતીક્ષા કરી રહ્યા હતા. શ્રી પ્રાણનાથજીએ કુરાન અને હદીસ ગ્રંથોનું પ્રમાણ આપીને આ રાત્રિ આવવાની વાત કહી છે. એક હજાર મહિનાથી પણ આ મહિમામયી રાત્રિ (લૈલતુલકદ્ર)માં બ્રહ્મધામથી બ્રહ્માત્માઓ બ્રહ્મજ્ઞાન લઈને આ જગતમાં અવતરિત થશે. તેમના પ્રતાપથી આ રાત્રિનું મહત્ત્વ સમજશે અને પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર કરશે. આ સંદર્ભને વ્યક્ત કરતાં શ્રી પ્રાણનાથજી નીચે પ્રમાણે કહે છે.)

હૂંઢે સબ મ્યારાજકો, સબ મ્યારાજમેં સબ ।
સો સબ મ્યારાજ જાહેર કરી, સો સબ મ્યારાજ દેખસી અબ ॥

બધા લોકો બ્રહ્મસાક્ષાત્કારની રાત્રિને શોધે છે. કારણ કે એ રાત્રિમાં પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માની પિછાણ થવાની છે. તેથી હવે બધા લોકો આ બ્રહ્મસાક્ષાત્કારની રાત્રિમાં પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માનાં સાક્ષાત્ દર્શન કરશે.

શ્રી કિતાબ કુરાન માફક સનંધે અસરાફીલેં આખરમેં કુરાન કો ગાયા હૈ, સો અપની સરત પર જાહેર હુઈ હૈ । તિનકી એ સનંધેં દુલહિન કિતાબ આસમાની હમ નાજી ફિરકેમેં, આખરકો મહંમદ મેહેદી લે ઉતરે હૈ, સો સુર હુઈ વાસ્તે રૂહોં કે ।

અક્ષરબ્રહ્મની જાગ્રત બુદ્ધિ (ઈસરાફીલ ફિરસ્તા)એ શ્રી પ્રાણનાથજી (આખરી મહમ્મદ ઈમામ મહદી)ના હૃદયમાં બિરાજીને (રસૂલ મહમ્મદ સાહેબના કહેવા મુજબ પોતાનાં વચન અનુરૂપ ખુદાના આદેશથી ઈસરાફીલે પ્રગટ થઈને) બ્રહ્માત્માઓ માટે આ સનંધ ગ્રંથ (આસમાની દુલહિન કિતાબ)ના માધ્યમથી કુરાનનું સ્પષ્ટીકરણ કર્યું છે જે આ પ્રકારે શરૂ થાય છે —

સનંધ પેહેલી અલ્લા રસૂલની

અલ્લા મુહબ્બા માસૂક, સો ખાસી ખસમ દિલ ।

તો નામ ધરાયા રસૂલે, આસિક અપના અસલ ॥ ૧ ॥

શ્યામાજી (ખાસી રૂહ)ના હૃદયના સ્વામી (ખસમ) એવા પ્યારા પરમાત્મા (અલ્લાહ) માશૂક છે. (પરબ્રહ્મ પરમાત્માને શ્યામાજી હૃદયથી પ્રેમ કરે છે.) તેથી જ્યારે શ્યામાજીની સુરતા રસૂલ મહમ્મદના રૂપમાં દુનિયામાં આવી ત્યારે તેણે પોતાને અસલ આશિક (પરબ્રહ્મના પ્રેમના વાસ્તવિક ચાહક) રૂપે પોતાનો પરિચય આપ્યો.

આસિક કહ્યા અલ્લાહકો, માસૂક કહ્યા મહંમદ ।

ન જાએ ખોલે માએને, બિના ઈમામ એક સબદ ॥ ૨ ॥

વળી કુરાનમાં જ બીજાં સ્થાનોએ અલ્લાહને આશિક કહ્યા છે અને મહમ્મદને માશૂક કહ્યા છે. આ રહસ્યોના એક શબ્દનું પણ સ્પષ્ટીકરણ સદ્ગુરુ (ઈમામ) વગર કોઈ કરી શકે નહિ. [વસ્તુતઃ પરમાત્મા માશૂક (પ્રેમપાત્ર) કહેવાય છે અને આત્માઓ આશિક (પ્રેમ કરનારા) કહેવાય છે પરંતુ જ્યારે આત્માઓ સુરતારૂપે ખેલમાં આવી ત્યારે તેમને જાગ્રત કરવા માટે સ્વયં પરમાત્મા આવેશરૂપે આવ્યા. તેથી આ ખેલમાં પરમાત્મા આશિક કહેવાયા અને શ્યામાજી તથા આત્મા માશૂક કહેવાયાં. આ રહસ્યને સદ્ગુરુના જ્ઞાન-તારતમજ્ઞાન વગર સ્પષ્ટ કરી શકાતું નથી. તેથી કુરાનને કુંવારું કહેવામાં આવ્યું હતું. શ્રી પ્રાણનાથજીએ આ અઘરાં (ગૂઢ) રહસ્યોને સ્પષ્ટ કરીને તેને ‘આસમાની દુલહિન’ બનાવી દીધાં.]

આએ રસૂલે યો કહ્યા, કાજી આવેગા ખુદ સોએ ।

પર ફુરમાન યોં કેહેવહીં, જિન કોઈ કેહેવે દોએ ॥ ૩ ॥

રસૂલ મહમ્મદે આ સંસારમાં આવીને એમ પણ કહ્યું હતું કે અંતિમ ઘડી (આખરી કયામતના સમય)માં સ્વયં પરમાત્મા ન્યાયાધીશ (કાજી) બનશે. કુરાનમાં એ પણ કહ્યું છે કે એ બંનેને અલગ સમજશો નહિ. અર્થાત્ સ્વયં પૂર્ણ બ્રહ્મ પરમાત્મા અને તેમનો સંદેશો લઈને સંસારને ન્યાય અપાવવા આવેલી તેમની આવેશ શક્તિ બંને એક જ છે, તેમને અલગ સમજવાં જોઈએ નહિ.

એક કહ્યા ન જાવહીં, દો ભી કહિએ ક્યોં કર ।

ભેલેં જુદે જુદે ભેલેં, માએને મુસાફ ઈન પર ॥ ૪ ॥

એ બંને એક જ છે એવું પણ કહી ન શકાય અને અલગ-અલગ છે એમ પણ કેવી રીતે કહી શકાય ? (પૂર્ણ બ્રહ્મની જ શક્તિ તેમની પિછાણ બનીને અલગ-અલગ સમયે આવે છે. તેથી

મૂળમાં પરમધામમાં એક જ હોવા છતાં ખેલમાં અલગ-અલગ જેવી લાગે છે.) વસ્તુતઃ પરમધામમાં એક જ છે, આ ખેલમાં આવતાં તેમનાથી ભિન્ન જેવાં લાગે છે, ખેલ સમાપ્ત થતાં ફરીથી પરમધામમાં એક જ રહેશે. આ રીતે કુરાનનું રહસ્ય આવનારા ન્યાયાધીશ પર નિર્ભર કરે છે.

એસે માએને ગુઝ કૈ, તિન ગુઝોમેં ભી ગુઝ ।

એ માએને અપને આપ બિના, ઔર ન કાહૂં સુઝ ॥ ૫ ॥

કુરાનમાં આવાં કેટલાંય ગૂઢ રહસ્યો છે. એ રહસ્યોનાં રહસ્યોનો પણ ગૂઢ અર્થ સ્વયં પરમાત્મા (તેમજ તેમના આવેશ સ્વરૂપ) સિવાય કોઈનેય સૂઝતો નથી.

ફુરમાન લ્યાયે રસૂલ, તિનમેં અલ્લા કલામ ।

સો ભેજ્યા મોમિનોં પર, અંદર ગુઝ અલામ ॥ ૬ ॥

રસૂલ મહમ્મદ કુરાન લઈને આવ્યા છે. એમાં પરમાત્માનાં વચન (અલ્લાહ કલામ) છે. તે વચનો પરમાત્માએ બ્રહ્માત્માઓ(મોમિનો) માટે મોકલ્યાં છે. તેમાં કંઈ કેટલાંય રહસ્યો છુપાયેલાં છે.

એ જિન ભેજ્યા સો જાનહીં, યા જાને આયા જિન પર ।

એ ગુઝ ખસમ મોમિનકી, બિના રસૂલ ન કોઈ કાદર ॥ ૭ ॥

આ વચનોનું રહસ્ય તેમને મોકલનાર સ્વયં પરમાત્મા જાણે છે અથવા જેને માટે આ વચન આવ્યાં છે તે બ્રહ્માત્માઓ જાણે છે. ઉપર્યુક્ત ગૂઢ રહસ્યની વાતો પૂર્ણ બ્રહ્મ અને બ્રહ્માત્માઓને લગતી છે. તેને સ્પષ્ટ કરવાનું સામર્થ્ય રસૂલ વિના અન્ય કોઈમાંય નહોતું.

ખસમેં લિખી હકીકત, જોલોં ન પાઈએ સોએ ।

તોલોં અસલૂ મોમિનકોં, ચૈન જો કૈસે હોએ ॥ ૮ ॥

પરમાત્માએ મોકલેલ વચનોનું રહસ્ય જ્યાં સુધી સમજાય નહીં ત્યાં સુધી અસલ બ્રહ્માત્માઓને કેવી રીતે શાંતિ (ચૈન)નો અનુભવ થાય ?

માએને ઈન કુરાનકે, જોલોં ના સમજાએ ।

તોલોં સો રૂહ આપકો, મોમિન ક્યોં કેહેલાએ ॥ ૯ ॥

કુરાનનું આ રહસ્ય જ્યાં સુધી સમજાય નહીં ત્યાં સુધી આત્માઓ સ્વયંને બ્રહ્માત્માઓ કેવી રીતે કહી શકે ?

તો લિખ્યા આગૂંહીં થેં, રસૂલેં અલ્લા કલામ ।

કરસી જાહેર મોમિનોં, આખર આએ ઈમામ ॥ ૧૦ ॥

રસૂલ મહમ્મદે કુરાનમાં પહેલેથી લખ્યું હતું કે આખર (ક્યામત)ના સમયમાં ઈમામ (સદ્ગુરુ) બ્રહ્મસૃષ્ટિની વચ્ચે પ્રગટ થઈને આ રહસ્યો સ્પષ્ટ કરશે.

હકીકત કુરમાનકી, કહૂં સુનો સબ મિલ ।

નૂર અકલ આગે લ્યાએકે, સાફ કરું તુમ દિલ ॥ ૧૧ ॥

હવે તમે સૌ મળીને સાંભળો, હું કુરાનની હકીકત પ્રગટ કરું છું. અક્ષર બ્રહ્મની જાગ્રત બુદ્ધિ (નૂર અકલ) દ્વારા તમારા સૌનાં હૃદય નિર્મળ કરી દઉં છું.

અબ સો આબર આઈયા, ઉઠ ખડે રહો મુસલિમ ।

પાક કરું નૂર અકલે, ખબર દેઊં ખસમ ॥ ૧૨ ॥

હે મુસલમાન બંધુઓ ! ઊઠો, ઊભા થઈ જાઓ. હવે તે અંતિમ સમય (ક્યામતની ઘડી) આવી ગઈ છે. અક્ષરની જાગ્રત બુદ્ધિ (નૂર અકલ) દ્વારા નિર્મળ બનાવીને તમને પરબ્રહ્મ પરમાત્મા (ખસમ)ની ઓળખાણ કરાવું છું.

સબકો પ્યારી અપની, જો હૈ કુલ કી ભાખ ।

અબ કહૂં ભાષા મેં કિનકી, યામેં ભાષા તો કે લાખ ॥ ૧૩ ॥

સૌને પોતપોતાનાં કુળ (દેશ)માં પ્રચલિત ભાષા સારી લાગે છે. હવે હું કઈ ભાષામાં વાત કરું ? સંસારમાં તો લાખો ભાષાઓ છે.

બોલી જુદી સબન કી, ઔર સબકા જુદા ચલન ।

સબ ઉરઝે નામ જુદે પર, પર મેરે તો કેહેના સબન ॥ ૧૪ ॥

સંસારમાં સૌની ભાષા અલગ અલગ છે અને તેમનાં રીત-ભાત પણ અલગ અલગ છે. આ પ્રકારે બધા અલગ-અલગ નામોમાં અટવાયા છે, પરંતુ મારે તો બધાને માટે કહેવું છે.

બિના હિસાબેં બોલિયાં, મિને સકલ જહાન ।

સબકો સુગમ જાનકે, કહૂંગી હિંદુસ્તાન ॥ ૧૫ ॥

સમસ્ત સંસારમાં અસંખ્ય ભાષાઓ છે, પરંતુ આ બધી ભાષાઓમાંથી બધાને માટે સુગમ સમજીને મારે હિંદી ભાષા (હિન્દુસ્તાની)માં પોતાની વાત કહેવી છે.

બડી ભાષા એહી ભલી, જો સબમેં જાહેર ।

કરને પાક સબન કો, અંતર માંહેં બાહેર ॥ ૧૬ ॥

આ ભાષા જ સુંદર અને ઉત્કૃષ્ટ છે. બધી જગ્યાએ તેનું ચલણ છે. તેથી તેના દ્વારા સૌને અંદર અને બહારથી પવિત્ર કરવા છે.

પ્રકરણ ૧ ચોપાઈ ૧૬

સનંધ અરબીકી

કલામ આરબી હક રસૂલ ના, ફઆલ કસીદે કલમ ।

બોલી અરબી સય હૈ રસૂલ કી, કર કે સાબિયોં કે કહતા હોં ।

લાકિન માએ આરફો, મિન્દુમ હિંદ મુસ્લિમ ॥ ૧ ॥

લેકિન નહીં સમઝેંગે, ઈનમેં હિંદકે મુસલમાન ॥

ઇસમ્યો હિંદ મુસ્લિમ, અના કલમ સિદક ।
 સુનો હિંદકે મુસલમાનોં, મેં કહુંગી સચ ।
 મા કલમ અના કિજબ, મા કુંમ ઈંદ કલમા હક ॥ ૨ ॥
 ના કહુંગી મેં જૂઠ, જો તુમ્હારે પાસ બચન સાંચ ॥
 અલ્લજી મુસ્લિમ અસલૂ, અના હબા મરા કુંમ ।
 જો કોઈ મુસ્લિમ અસલ હેં, મેરા બહુત પ્યાર તુમસોં હે ।
 અના હાકી હકાઈયાં અસલૂ, લિના ઈમામ ઈલંમ ॥ ૩ ॥
 મેં કહું બાતેં અસલકી, સાથ મેરે ઈમામકા ગ્યાન હે ॥
 લાગિલ હિંદ મુસ્લિમ, અના કલિમો હિંદ કલામ ।
 ખાતર હિંદકે મુસલમાનોંકે, મેં કહું હિંદકી બોલી ।
 અના કુલ્લ સવા સવા, અના હુરમ ઈમામ ॥ ૪ ॥
 મુઝ કો સબ બરાબર બરાબર હેં, મેં હોં ઔરત ઈમામકી ॥
 હિંદ કલામ જિંદ હબા ના, લાગિલ હિંદ મુસ્લિમ ।
 હિંદકી બોલી અધિક પ્યારી હે મુઝે, ખાતર હિંદકે મુસલમાનોંકે ।
 અલ્લજી સિદક યકીન, હુબ હક રસૂલ કદમ ॥ ૫ ॥
 જો કોઈ સચે યકીન વાલે હેં, પ્યારે હેં સચ્ચા રસૂલ કે કદમોંપર ॥
 બેન કુરાન મકતૂબ, અલ્લજી રસૂલ કબલ ।
 દરમ્યાન કુરાનકે લિખ્યા હે, જો કિ રસૂલને આગે હી થેં ।
 જા આ મેહેદી કલમ, લિસાન લુગદ બદલ ॥ ૬ ॥
 આએકે મેહેદી કહેગા, જુબાંન બોલ ઔરે ॥
 વાહિદ લિસાન વાહિદ લુગદ, અલ્લજી સૈ સ્મા ઉલગવર ।
 એક જુબાંન એક બોલ, જો કુછ ચીજ આસમાન જિમીન મેં હેં ।
 બેન હિમ ઈમામ લુકનત, લિસાન લુગદ લા કાદર ॥ ૭ ॥
 દરમ્યાન ઈનોકે ઈમામ મેહેદી તોતલા, જુબાંન ઔર બચનમેં અસમર્થ હે ॥
 કુલ્લ આદમ ઓકુલ્લ ગિરોહ, મા કુલ્લો સુરઆ વાહિદ ।
 સારે આદમી ઔર સબ ઉમત, જો કોઈ હેં સબકી રાહ એક હે ।
 લુગા તરીક મા મિસલહૂ, કમા ફાસ કાલ મહંમદ ॥ ૮ ॥
 બોલના રાહ નહીં હે ઉન જૈસા, ઐસા જાહરે કહ્યા રસૂલને ॥
 અલ્લજી મકતૂબ હાકિમા, બેન કુરાન કલામ ।
 જો કિ લિખ્યા હેં ઐસા, દરમ્યાન કુરાન કે બચન ।
 હાલા અના કએફ કલમો, લુગદ બદલ ઈમામ ॥ ૯ ॥
 અબ મેં ક્યોંકર કહું, બચન બિના ઈમામ ॥

હરફ કમા મકતૂબ, અલ્લજી હક રસૂલ ।
 સબદ જેસા કોઈ લિખ્યા હૈ, જો સાંચે રસૂલને ।
 વ લા ઈતરો મિન્હુંમ લુગા, ફઆલ ઈમામ કુલ્લ કબૂલ ॥ ૧૦ ॥
 કદી ન જાવે ઈનમેંસે એક બોલ, કિએ ઈમામને સબ કબૂલ ॥
 અલ્લજી ઈમામ અગબૂ, બુહ હસ્ના હિંદ મકાન ।
 જો ઈમામ મેહેદી ને પસંદ કિયા, વહી ભલી હૈ હિંદ મુકામ ।
 કુલ્લુ લાએ જા આ કલામ ગૈર, મિસલ હિંદ ઈલા નેક ફિયાન ॥ ૧૧ ॥
 કહી ન આવી બોલી દૂસરી, માનિંદ હિંદકે નહીં તો કાફી હૈ ॥
 લાગિલ મુસ્લિમ કુરબ ના, અના ફઆલી કુંમ ઈસ્હલ ।
 ખાતર મુસ્લિમ કબીલે અપનેકે, મેં કર દેઉં તુમકો સુગમ ।
 અના કલમ કલામ કુંમ, યાલિક યકૂન કુંમ દીન સુગલ ॥ ૧૨ ॥
 મેં કહૂં બોલી તુમહારી, જ્યોં હોએ તુમકો ધર્મમેં આનંદ ॥

પ્રકરણ ૨ ચોપાઈ ૨૮

હિંદુસ્થાની ભાષામેં ચોપાઈ શરૂ

ભેષ ભાષા જિન રચો, રચિયો માએને અસલ ।
 ભઈ રોસન જોત રસૂલ કી, એતે દિન ઈન જહાન ॥ ૧ ॥

ફક્ત પહેરવેશ અને ભાષામાં ન પડો પરંતુ ગૂઢાર્થ પર ધ્યાન આપો. તારતમ જ્ઞાન દ્વારા રસૂલની જ્યોત (રસૂલ દ્વારા પ્રતિપાદિત કુરાન) પ્રકાશિત થઈ ગઈ છે. હવે તેના બધા ગૂઢાર્થ સ્પષ્ટ થઈ ગયા છે.

લિએ માએને ઊપર કે, એતે દિન ઈન જહાન ।
 મૂલ માએને પાએ બિના, સુધ ના પડી વ્રધ હાન ॥ ૨ ॥

આજ સુધી સંસારના લોકોએ કુરાનનો બાહ્ય અર્થ જ ગ્રહણ કર્યો છે. મૂળ અર્થને સમજ્યા વિના લાભ હાનિનું જ્ઞાન કોઈને પણ થયું નથી.

કરના સારા એક રસ, હિંદૂ મુસલમાન ।
 ધોખા સબકા ભાંન કે, સબ કા કહૂંગી ગ્યાન ॥ ૩ ॥

હિંદુ તથા મુસલમાન સૌને એક રસ (એક જ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પ્રત્યે સમર્પિત) કરવા છે અને સહુના સંશયોને નષ્ટ કરીને પરબ્રહ્મનું જ્ઞાન કહેવું (સમજાવવું) છે.

પૈંડે સબ દેખાઈએ, જ્યોં સમઝે સબ કોએ ।
 મત સબન કી દેખાઈએ, જ્યોં એક રસ સબ હોએ ॥ ૪ ॥

સર્વ ધર્મ-સંપ્રદાયોનો માર્ગ દર્શાવવો છે, જેથી બધા લોકો સમજી શકે. બધાના મત-મતાંતરો પણ સ્પષ્ટ કરી દેવા છે, જેથી કરીને બધા એકરસ થઈ જાય.

મેં દેખે સબ ખેલ મેં, પંથ પૈંડે દરસન ।
દેખી ઈસક બંદગી સબકી, જૈસા યકીન સબન ॥ ૫ ॥

મેં આ માયાવી ખેલમાં વિભિન્ન સંપ્રદાયો તથા મત-મતાંતરો જોયા છે. આ બધાને પોતપોતાની આસ્થા છે અને જે પ્રકારે તેઓ પોતાના ઈષ્ટ પ્રત્યે પ્રેમ તથા નિષ્ઠા રાખે છે તેમને પણ મેં પારખ્યાં છે.

એતી જિમી સબ છોડકે, જિત આએ મેહેદી મહંમદ ।
સો ભલી જિમી ભાષા ભલી, ઈત હદ મેટ હોસી બેહદ ॥ ૬ ॥

આ વિશાળ ધરતીમાં અન્ય સ્થાનો છોડીને જે ભારત ભૂમિમાં નિજાનંદ સદ્ગુરુ (મહદી મહમ્મદ) આવ્યા છે, તે આ ભૂમિ સર્વ શ્રેષ્ઠ છે તથા તેની ભાષા (હિંદી-હિંદુસ્તાની) પણ ઘણી સુંદર છે. અહીંથી સંસારના જીવોને કર્મકાંડની સીમાઓની ઉપર ઉઠાવીને અખંડ ધામમાં મુક્તિ અપાશે.

એતે દિન ઈન હુકમેં, જુદે જુદે ખેલાએ ।
સોએ હુકમ ઈમામ કા, અબ લેત સબોં મિલાએ ॥ ૭ ॥

હમણાં સુધી સંસારમાં પરમાત્માના આદેશ (હુકમ)ની પ્રેરણાથી વિભિન્ન સંદેશવાહકોએ વિભિન્ન મત-મતાંતરો ચલાવ્યા. હવે સદ્ગુરુ (ઈમામ)ની આજ્ઞાથી હું બધાને એકસૂત્રમાં પરોવવા પ્રયત્ન કરી રહ્યો છું.

પ્રકરણ ૩ ચોપાઈ ૩૫

સનંધ ઈમામકે સવાલ જવાબકી

સુનિયો બાની મોમિનોં, હુતી જો અગમ અકથ ।
સો બીતક કહૂં તુમકો, ઉડ જાસી ગફલત ॥ ૧ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! પોતાના પ્રિયતમ ધણીનાં એ દિવ્ય વચનો સાંભળો. આ વચનો આજ સુધી અગમ અને અકથ કહેવાયાં હતાં. હવે હું તે વૃત્તાંત કહી રહ્યો છું, જેનાથી અજ્ઞાનની જુઠી નિદ્રા ઊડી જશે.

હુકમ હુઆ ઈમામ કા, ઉદયા મૂલ અંકૂર ।
કલસ હોત સબન કા, નૂર પર નૂર સિર નૂર ॥ ૨ ॥

જ્યારે સદ્ગુરુ (ઈમામ)નો આદેશ મળ્યો ત્યારથી પરમધામનો મૂળ અંકુર (સંબંધ) ફૂટ્યો (સ્પષ્ટ થયો). તેથી આ વાણી નૂર-અખંડ વ્રજ રાસથી પર નૂર-અક્ષર ધામ અને તેની પણ પાર નૂર-અક્ષરાતીત-પરમધામની જાણકારી આપવામાં કળશ સમાન શ્રેષ્ઠ સિદ્ધ થઈ.

કથિયલ તો કહી સુની, પર અકથ ના એતે દિન ।
સો તો અબ જાહેર હુઈ, જો મેહેદી મહંમદ થેં ઉતપન ॥ ૩ ॥

શાસ્ત્રોની ગાથાઓ સાંભળવા-સંભળાવવાની પરંપરા ચાલી આવે છે, પરંતુ અક્ષરાતીતની ઓળખાણનું આ કથિત જ્ઞાન આજ સુધી આપવામાં આવ્યું ન હતું. હવે નિજાનંદ સદ્ગુરુ

(મહમ્મદ મહદી) દ્વારા મળેલી આ વણ કહેવાયેલી વાણી પ્રગટ થઈ રહી છે.

મુઝે મેહેર મેહેબૂબેં કરી, અંદર પરદા ખોલ ।

સો સુખ નિસબતિયનસોં, કહૂં સો દો એક બોલ ॥ ૪ ॥

સદ્ગુરુએ મારા પર અતિ કૃપા કરીને અજ્ઞાનનું આવરણ દૂર કરી દીધું અર્થાત્ તેઓ પોતે મારા હૃદયમાં બિરાજ્યા. તેથી મને જે આનંદ પ્રાપ્ત થયો તેમાંથી થોડો મારા મૂળ સંબંધી બ્રહ્માત્માઓ માટે કહું છું.

માસૂકેં મોહે મિલકે, કરી સો દિલ દે ગુઝ ।

કહે તૂં દે પડ ઉતર, જો મેં પૂછત હૂં તુઝ ॥ ૫ ॥

સદ્ગુરુએ મારા હૃદયમાં બિરાજીને પોતાના દિલનાં ગૂઢ રહસ્યો ખુલ્લાં કરી બતાવી દીધાં. તે વખતે શ્રી કૃષ્ણજીએ તેમને કહ્યું હતું કે હું જે પૂછું છું તેનો ઉત્તર આપો.

તૂં કૌન આઈ ઈત ક્યોં કર, કહાં હૈ તેરા વતન ।

નાર તૂં કૌન ખસમ કી, દ્રઢ કર કહો બચન ॥ ૬ ॥

તમે કોણ છો ? આ જગતમાં તમારે કેવી રીતે આવવાનું થયું ? તમારું મૂળ ઘર ક્યાં છે ? તમારા સ્વામી કોણ છે અર્થાત્ તમે કોનાં અર્ધાગિની છો ? દૃઢતાપૂર્વક આ પ્રશ્નોના ઉત્તર આપો.

તૂં જાગત હૈ કે નીંદ મેં, કરકે દેખ બિયાર ।

વિધ સારી યાકી કહો, ઈન જિમી કે પરકાર ॥ ૭ ॥

તમે પોતે જાગો છો કે (અજ્ઞાનની નિદ્રામાં) સૂતેલા છો ? વિચારપૂર્વક જુઓ અને આ જગતની વાસ્તવિકતાના સંદર્ભમાં વિસ્તારપૂર્વક સમજાવો.

તબ મેં પિયાસોં યોં કહ્યા, જો તુમ પૂછી બાત ।

મેં મેરી મત માફક, કહૂંગી તૈસી ભાંત ॥ ૮ ॥

ત્યારે સદ્ગુરુએ પ્રિયતમ ધણીને આ રીતે કહ્યું - તમે મને જે કંઈ પૂછ્યું છે, તેનું હું મારી મર્યાદિત બુદ્ધિ અનુસાર વર્ણન કરું છું.

સુનો પિયા અબ મેં કહૂં, તુમ પૂછી સુધ મંડલ ।

એ કહૂં મેં ક્યોં કર, છલ બલ વલ અકલ ॥ ૯ ॥

હે ધામધણી ! તમે સાંભળો, હવે હું કહું છું. તમે આ જગતની વાત પૂછી છે. તેનું વર્ણન હું કેવી રીતે કરું ? તે તો છળકપટ, બળ અને કુટિલતાથી બુદ્ધિ હરનારું છે.

મેં ના પેહેયાનોં આપકો, ના સુધ અપનોં ઘર ।

પીઉ પેહેયાન ભી નીંદ મેં, મેં જાગત હો યા પર ॥ ૧૦ ॥

હું સ્વયં પોતાને ઓળખતો નથી. મને મારા મૂળ ઘરનું પણ ભાન નથી. મને મારા પ્રિયતમ ધણીની ઓળખાણ પણ અજ્ઞાનરૂપી નિદ્રામાં જ છે, આવી રીતે હું જાગ્રત છું.

જલ જિમી તેજ વાએ કો, અવકાસ કિયો હૈ ઈંડ ।

ચોદે તબક ચારોં તરફોં, પરપંચ ખડા પરચંડ ॥ ૧૧ ॥

પૃથ્વી, જળ, તેજ, વાયુ અને આકાશ આ પાંચ તત્ત્વો દ્વારા આ બ્રહ્માંડની રચના થઈ છે. ચોદ

લોકમાં બધા આ પાંચ તત્ત્વોના મહાપ્રપંચનો જ વિસ્તાર દેખાય છે.

એ મોહોલ રચ્યો જો મંડપ, સો અચક રહ્યો અંત્રીખ ।

કર કર ફિકર હે થકે, પર પાઈ ન કાહૂં રીત ॥ ૧૨ ॥

સૃષ્ટિનો આ મહેલ એક વિશાળ મંડપની જેમ રચાયો છે અને એ અંતરિક્ષમાં અટકેલો છે. કેટલાય ઋષિ મહર્ષિ આ વિષય પર ખોજ કરતાં કરતાં થાકી ગયા, પરંતુ કોઈએ પણ આ રચનાની રીતને જાણી નથી.

યામેં ખેલ કે હોવહીં, સો કેતે કહૂં વિચિત્ર ।

તિમર તેજ રુત રંગ ફિરે, સસી સૂર ફિરે નખત્ર ॥ ૧૩ ॥

આ જગતમાં કેટલાય પ્રકારના ખેલ થઈ રહ્યા છે. તેની વિચિત્રતાનું વર્ણન ક્યાં સુધી કરું ? અહીં સૂર્ય, ચંદ્ર, નક્ષત્રગણ (તારા વગેરે) પોતપોતાની સીમા મર્યાદામાં ધૂમી રહ્યા છે, જેને કારણે રાત્રિ (અંધકાર), દિવસ (તેજ) તથા ઋતુઓ રંગ બદલે છે.

તબક ચૌદે ઈંડ મેં, જિમી જોજન કોટ પયાસ ।

સાઢે તીન કોટ તા બીચ મેં, હોત અંધેરી ઉજાસ ॥ ૧૪ ॥

બ્રહ્માંડના ચૌદ લોકમાંથી પૃથ્વીનો વ્યાસ પયાસ કરોડ યોજનનો છે. તેમાંથી માત્ર સાડા ત્રણ કરોડ યોજનમાં જ (સૂર્યોદય સૂર્યાસ્તને કારણે) દિવસ-રાત્રિ (અધારું અને અજવાળું) થયા કરે છે.

ઉજાસ સૂર કો કહાવહીં, સો તો અંધેરી કે તિમર ।

તિનથેં કહૂ ના સૂઝહીં, જિમી આપ ના ઘર ॥ ૧૫ ॥

અહીં જે સૂર્યનો પ્રકાશ કહેવાય છે તે વસ્તુતઃ અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર જ છે, કારણ કે તેનાથી આ જુઠ્ઠી જીમી (માયા), ખુદ આત્મા તેમજ આત્માના નિવાસરૂપ પરમધામ કોઈનીય પિછાણ થતી નથી.

જબ થેં સૂરજ દેખિએ, લેત અંધેરી ઘેર ।

જીવ પસૂ પંખી આદમી, સબ ફિરેં યાકે ફેર ॥ ૧૬ ॥

જ્યારે સૂર્યોદય થાય છે ત્યારે તો અજ્ઞાનતાનો અંધકાર વધારે ગાઢ બનતો જાય છે, કારણ કે સૂર્યોદય થતાં બધા જીવો પશુ-પક્ષી મનુષ્ય વગેરે આ અજ્ઞાન (માયા)ના ચક્રમાં ધૂમતા વ્યસ્ત જોવામાં આવે છે.

કાલ ન દેખે ઈન ફેરે, એહી તિમર કે ફંદ ।

એ સૂરજ આંખોં દેખિએ, પરે ઈન ફંદ કે બંધ ॥ ૧૭ ॥

માયાના આ ચક્રમાં પડવાથી વ્યતીત થતા સમય (કાળ)નું ભાન રહેતું નથી તેથી તેને અજ્ઞાનનો ફંદો કહ્યો છે. સૂર્યના પ્રકાશને આંખો વડે તો જુએ છે, પરંતુ માયાનાં આ બંધનો (ફંદા)માં તો બધાય બંધાઈ જાય છે.

વાઓ બાદલ બીજ ગાજહીં, જિમી જલ ના સમાએ ।

એ પાંચોં આપ દેખાએ કે, ફેર ના પૈદા હો જાએ ॥ ૧૮ ॥

વાયુનો પ્રવાહ, વાદળની ગર્જના તથા વીજળીના ચમકારા સાથે ઘનઘોર વરસાદ પડે છે, તેનું

જળ પૃથ્વી પર સમાતું નથી. પૃથ્વી, જળ, તેજ, વાયુ અને આકાશ આ પાંચેય તત્ત્વો પોતપોતાની શક્તિ બતાવીને આ રીતે અદૃશ્ય થાય છે, જાણે ફરી કદી પેદા જ નહિ થાય.

યા વિધ અનેક બ્રહ્માંડ મેં, દેત દેખાઈ દસોં દિસ ।

એ મોહજલ લેહેરાં લેવહીં, સાગર સબે એક રસ ॥ ૧૯ ॥

આ રીતે બ્રહ્માંડની દશેય દિશાઓમાં આવું અનેક પ્રકારનું પરિવર્તન જોવા મળે છે. આ મોહ-સાગરમાં જાતજાતની લહેરો ઊઠવા કરે છે અને બધી એક રસ થઈને આ સાગરમાં સમાઈ જાય છે.

એ કોહેડા કાલી રૈન કા, કોઈ ન પાવે કલ મૂલ ।

કહાં કલ કિલ્લી કુલફ, જો દાર ના પાઈએ સૂલ ॥ ૨૦ ॥

આ માયાવી જગત કાળી રાત્રિના ધુમ્મસ જેવું કોયડાથી ભરેલું છે. મૂળ પરમધામની વાતોની કોઈનેય ખબર નથી. જો પેલી પારનું દ્વાર જ મળતું નથી તો તાળું અને ચાવીની જાણકારીની તો વાત જ ક્યાં રહી ?

એ તીનોં લોક તિમર કે, લિએ જો તિનહૂં ઘેર ।

એ નિરખે મૈં નીકે કર, પર પાઈએ ન કાહૂં સેર ॥ ૨૧ ॥

સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ આ ત્રણ લોક અજ્ઞાનથી ઉત્પન્ન થયા છે અને તેમાં વળી અજ્ઞાનનો અંધકાર છવાયો છે. તેમાં મેં સારી રીતે વિચાર કરી જોયું તો આ (ક્ષર જગત)થી નીકળવા માટે કોઈ માર્ગ ક્યાંય દેખાયો નહિ.

એ અંધેરી ઈન ભાંત કી, કાહૂં સાંધ ના સૂઝે સલ ।

એ સુધ કાહૂં ના પરી, કે ગએ કર કર બલ ॥ ૨૨ ॥

આ અંધકાર એવો તો ફેલાયો છે કે ક્યાંય તેનો કિનારો તથા તેમાંથી બહાર નીકળવાનો માર્ગ સૂઝતો નથી. કેટલાય લોકો પ્રયત્ન કરતા કરતા ચાલ્યા ગયા, પરંતુ કોઈનેય તેનું રહસ્ય જાણવા મળ્યું નહિ.

ગ્યાન લિયા કર દીપક, અંધેર આપ ના ગમ ।

ઈત દીપક ઉજાલા ક્યા કરે, એ તો ચૌદે તબકોં તમ ॥ ૨૩ ॥

અહીં બધા લોકો દીપકના જેવું (સાંસારિક કર્મકાંડથી ભરેલું) જ્ઞાન મેળવી પરબ્રહ્મ પરમાત્માને શોધવા નીકળે છે. આ ચૌદ લોકમાં જ અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર છવાયો છે તો દીવાની ટમટમતી જ્યોત શું કરે ? અર્થાત્ પરબ્રહ્મ પરમાત્માને કેવી રીતે ઓળખી શકશે ?

એ દેખે હી પરિએ દુખ મેં, કોઈ વ્યાધ કો રચિયો રોગ ।

છુટકાયો છુટે નહીં, નહીન દેખન જોગ ॥ ૨૪ ॥

આ માયાને જોતાં (જન્મ લેતાં) જ લોકો દુઃખમાં પડી જાય છે. આ રચના જ એવી છે કે જાણે વ્યાધિ કે રોગનું જ આ ઘર છે. વળી આ માયા (દુઃખ) છોડાવવા જતાં પણ છૂટતી નથી. તેથી તે બિલકુલ જોવા યોગ્ય નથી.

ટેઢી સંકડી ગલિયાં, તામેં ફિરે ફેર ફેર ।

ગુન પખ અંગ ઈંદ્રિયોં, કિયો અંધેરીમેં અંધેર ॥ ૨૫ ॥

અહીં કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાનની ગલીઓ (માર્ગ) વાંકી ચૂંકી અને સાંકડી છે. તેમાં પ્રવૃત્ત જીવ વારંવાર જન્મ-મૃત્યુના ચક્રમાં ધૂમતા ફેરે છે. ગુણ-પક્ષ-અંગ-ઈન્દ્રિયો એ બધાં એકબીજાને અંધકારપૂર્ણ વિષયો તરફ પ્રેર્યા કરે છે.

તત્વ પાંચોં જો દેખિએ, તો યામેં ના કોઈ થિર ।

પ્રલે હોસી પલમેં, વૈરાટ સચરાચર ॥ ૨૬ ॥

વસ્તુતઃ વિસ્તારપૂર્વક જોઈએ તો આ પાંચેય તત્ત્વો, પૈકી કોઈમાંય સ્થિરતા નથી. આ વિરાટ બ્રહ્માંડના ચળ-અચળ એ બધા પદાર્થો પળવારમાં જ પ્રલય થઈ નાશ પામે છે.

એ ઉપજે પાંચોં મોહ થેં, ઔર મોહ કો તો નાહીં પાર ।

નેત નેત કેહે નિગમ ફિરે, આગે સુધ ના રી નિરાકાર ॥ ૨૭ ॥

આ પાંચેય તત્ત્વો મોહથી ઉત્પન્ન થયા છે અને મોહતત્ત્વનો તો કોઈ અંત જ નથી. વૈદિક જ્ઞાન પણ તેને શોધીને નેતિ-નેતિ (તેનો કોઈ અંત નથી) કહીને પાછું વળી ગયું છે. મોહતત્ત્વ આગળ, નિરાકારથી પારની સમજણ કોઈને પડી નથી.

મૂલ બિના એ મંડલ, નહીં નેહેયલ નિરધાર ।

નિકસન કોઈ ન પાવહીં, વાર ન કાહૂં પાર ॥ ૨૮ ॥

મૂળ વિના જ ઉત્પન્ન થયેલું આ જગત મંડળ સ્થિર (અવિનાશી) નથી તે નક્કી છે. છતાં તેની જંજાળમાંથી કોઈ બહાર પણ નીકળી શકતું નથી, તેનો કોઈ અંત પણ નથી.

ઈત પંથ પૈંડે કે ચલહીં, કે ભેષ દરસન ।

તા બીચ અંધેરી ગ્યાન કી, પાવે ન કોઈ નિકસન ॥ ૨૯ ॥

આ જગતના અનેક ધર્મ-સંપ્રદાય અને મતમતાન્તરો, પંથ-વાડા પોતપોતાના વેશ અને સિદ્ધાંત (દર્શન)ને લઈને ચાલે છે. પરંતુ બધાની અંદર મોહયુક્ત જ્ઞાન (અજ્ઞાન)નું આવરણ (અંધકાર) છવાયું હોવાથી કોઈ પણ આ જગતમાંથી નીકળીને મુક્ત થઈ શક્યા નહિ.

ગ્યાન સંગ સ્યાનપ મિલી, તિત ક્યોં કર આવે દરદ ।

ના આપે ના દરદ કિનેં, સો હોએ જાએ સબ ગરદ ॥ ૩૦ ॥

બાહ્ય જ્ઞાન સાથે બુદ્ધિનું ચાતુર્ય આવવાથી પરમાત્માના વિયોગની પીડાનો અનુભવ કેવી રીતે થાય ? કોઈને સ્વયંની ઓળખ ન હોય અને પરમાત્માના વિરહની પીડાનો અનુભવ ન હોય તો એવું જ્ઞાન ધૂળની જેમ ઊડી જાય છે.

દરદી દરદા જાનહીં, ગ્યાની જાને ગ્યાન ।

એ રાહ દોઊ જુદી પરી, મિલે ન કાહૂં તાન ॥ ૩૧ ॥

પ્રેમી વ્યક્તિ પ્રેમને મહત્ત્વ આપે છે. (પરમાત્માના વિરહની વેદનાથી પીડાયેલ વ્યક્તિ આ વિરહ વેદનાને જ મહત્ત્વ આપે છે.) અને જ્ઞાની વ્યક્તિ જ્ઞાનને મહત્ત્વ આપે છે. આ બંને માર્ગ અલગ અલગ છે, બંનેનો સૂર અને તાલ ક્યારેય મળતાં નથી.

દિવાના મૂરખ મિલે, સ્યાનપ મિલે સૈતાન ।

દરદ ગ્યાન દોઊ જુદે, મિલે ન પિંડ પેહેયાન ॥ ૩૨ ॥

પ્રેમમાં પાગલ બનેલ વ્યક્તિ (દીવાનો) મૂર્ખ જેવો દેખાય છે અને બુદ્ધિમાં ચતુર વ્યક્તિ શયતાન (દુષ્ટ) જેવો દેખાય છે. આ રીતે વિરહી અને જ્ઞાની બંને ભિન્ન ભિન્ન છે. માત્ર દેહથી તેની ઓળખાણ પડતી નથી. (બલ્કે કર્મથી ઓળખાણ થાય છે.)

કબૂં મૂઢ દરદેં મિલે, પર દરદ ના કબૂં સૈતાન ।

બીજ અંકૂર દોઊ જુદે, બૈર સદાઈ જાન ॥ ૩૩ ॥

ક્યારેક ક્યારેક મૂર્ખ વ્યક્તિ પણ વિરહ વેદનાથી દુઃખી થઈ શકે છે, પરંતુ શયતાનના મનમાં કદી વિરહ વેદના ઉત્પન્ન થઈ શકતી નથી. આ બંનેનાં બીજ અને અંકુર અલગ અલગ છે. તેમાં હંમેશ વેર જ રહેલું છે.

ગ્યાને પ્યારી સ્યાનપ, દરદેં સેતી બૈર ।

દરદેં પ્યારી દિવાનગી, સ્યાનપ લગે જેહેર ॥ ૩૪ ॥

જ્ઞાનીને ચતુરાઈ સારી લાગે છે; તે વિરહ પ્રત્યે શત્રુતા રાખે છે. વિરહીને ગાંડપણ સારું લાગે છે અને ચતુરાઈ તેને વિષતુલ્ય લાગે છે.

ઈત જુધ કિએ કે સૂરમોં, પેહેન ટોપ સિલ્હે પાખર ।

બચન બડે રન બોલકે, ઉલટ પડે આખર ॥ ૩૫ ॥

કેટલાય ઋષિ મુનિઓ અને સાધકોએ શૂરતા બતાવીને ત્યાગ, શીલ, સંતોષ, ક્ષમા વગેરે સદ્ગુણોનું કવચ પહેરીને જગતની આ જુઠી માન્યતાઓ સામે યુદ્ધ કર્યું (જુઠી માન્યતાઓનો સામનો કર્યો). ‘અહં બ્રહ્માસ્મિ’ (હું સ્વયં બ્રહ્મ સ્વરૂપ છું) જેવાં મોટાં મોટાં વચનો પણ કહ્યાં પરંતુ માયા પર વિજય પ્રાપ્ત કર્યા વિના જ તેમને પાછા ફરવું પડ્યું.

યામેં જ્યોં જ્યોં ખોજિએ, ત્યોં ત્યોં બંધ પડતે જાએ ।

કે ઉદમ જો કરહીં, તો ભી તિમર ના છોડે તાએ ॥ ૩૬ ॥

આ સંસારમાં માયાના બંધનમાંથી છૂટવા માટે જેમ જેમ ખોજ (સાધનાઓ) કરે છે તેમ તેમ વધુ બંધનમાં ફસાય છે. અનેક પ્રયત્ન કરવા છતાં પણ માયા (અજ્ઞાન)નો અંધકાર તેમનાથી દૂર થતો નથી.

એ સુધ અજૂં કિન ના પરી, બઢત જાત વિવાદ ।

ખેલ તો હૈ એક ખિન કા, પર એ જાને સદા અનાદ ॥ ૩૭ ॥

આ સંસારમાં હજી સુધી કોઈને પણ પરમાત્માની સમજણ (સૂધબૂધ) આવી નથી. આ વિષયમાં પરસ્પર વાદવિવાદ વધતો ગયો. વસ્તુતઃ આ ખેલ તો ક્ષણ માત્રનો છે, પરંતુ સૌને એમ લાગે છે કે આ હંમેશ માટે રહેવાવાળો છે - અનાદિ છે.

ખેલ ખાવંદ જો ત્રૈગુન, જાનોં યાથેં જાસી ફેર ।

એ નિરખે મેં નીકે કર, અજૂં એ ભી મિને અંધેર ॥ ૩૮ ॥

સામાન્ય લોકોની માન્યતા એવી છે કે આ સંસારના સ્વામી ત્રિગુણાધિપતિ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને

મહેશની ઉપાસનાથી જન્મ-મૃત્યુનું ચક્ર છૂટી જશે, પણ મેં સારી રીતે જાણી લીધું છે કે તે ત્રણેય પણ હજી સુધી અજ્ઞાનરૂપી અંધકારમાં જ છે.

એ દ્વાર કોઈ ખોલકે, કબહૂં ન નિકસ્યા કોએ ।

એ બુજરક જો છલ કે, બૈઠે દેખે બેસુધ હોએ ॥ ૩૯ ॥

અખંડનું દ્વાર ખોલીને કોઈ ક્યારેય આગળ વધ્યું નથી. આ માયાવી વિશ્વમાં મોટા કહેવડાવનારા (ત્રિદેવો)ને પણ માયામાં જ બેસુધ બનીને બેઠેલા જોયા.

એ જિન બંધે સો ખોલહીં, તોલોં ના છૂટે બંધ ।

યા વિધ ખેલ ખાવંદ કી, તો ઔરોં કહા સનંધ ॥ ૪૦ ॥

જેણે આ માયાનાં બંધન બાંધ્યાં છે તે અક્ષરબ્રહ્મ જ આ ફંદાને ખોલી શકે છે. ત્યાં સુધી આ બંધનોમાંથી કોઈ પણ છૂટી શકતું નથી. જ્યારે આ વિશ્વના કર્ણધાર (ત્રિદેવ)ની પણ આવી દશા છે, તો પછી અન્ય સામાન્ય સાધકોની વાત જ શું કરવી ?

નિજ બુધ આવે હુકમેં, તોલોં ના છૂટે મોહ ।

આતમ તો અંધેર મેં, સો બુધ બિના બલ ના હોએ ॥ ૪૧ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માની આજ્ઞાથી જ્યાં સુધી અક્ષર બ્રહ્મની જાગ્રત બુદ્ધિ (તારતમ જ્ઞાન) આ જગતમાં આવીને જ્ઞાનનો પ્રકાશ ફેલાવશે નહીં, ત્યાં સુધી મોહના બંધનથી કોઈ છૂટી શકશે નહીં. આ આત્મા (જીવ) તો અજ્ઞાનરૂપી અંધકારમાં ભટકી રહ્યો છે. બુદ્ધની જાગ્રત બુદ્ધિ વિના કોઈની પણ આત્મ દૃષ્ટિ ખૂલી શકતી નથી.

એ તો કહી ઈન ઈંડ કી, પિયા પૂછ્યો જો પ્રસ્ન ।

કહૂં ઔર અજૂં બોહોત હૈં, વે ભી સુનો બચન ॥ ૪૨ ॥

હે ઘણી ! આપે જે પૂછ્યું છે તેમાંથી મેં સંસારની વાસ્તવિકતા કહી છે. આવી ઘણી વાતો કહેવાની છે, જે તમે કૃપા કરીને સાંભળો.

પ્રકરણ ૪ ચોપાઈ ૭૭

સનંધ ખોજકી

પિયા મેં વિધ વિધ તોકો હૂંઢિયા, છોડ ધંધા સબ ઔર ।

પુછત ફિરોં સોહાગિની, કોઈ બતાવે પિઆ ઠૌર ॥ ૧ ॥

હે પ્રિયતમ ઘણી ! મેં બધો વ્યવહાર, કાર્ય છોડી દઈને અનેક પ્રકારે તમને શોધ્યા. મેં કેટલાય સોહાગણ આત્માઓને પૂછ્યું કે કોઈ તો મારા પ્રિયતમનું સ્થાન બતાવો.

મેં નેક બાત યાકી કહૂં, તુમ કારન ખોજ્યા ખેલ ।

કોઈ ના કહે હમ દેખિયા, જિન નીકે કર ખોજેલ ॥ ૨ ॥

આ જુઠા ખેલમાં તમને પ્રાપ્ત કરવા માટે મેં જે રીતે શોધ કરી તે વિશે થોડું બતાવું. અહીં પણ જે લોકોએ સારી રીતે પરમાત્માની શોધ કરી તેમાંથી કોઈએ એ નથી બતાવ્યું કે તેમને પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર થયો છે.

સાસ્ત્ર સાધુ જો સાખિયાં, મેં દેખી સબનકી મત ।

જોલોં સાહેબ ન પાઈએ, તોલોં કીજે કાસોં હેત ॥ ૩ ॥

શાસ્ત્રોનાં વચનો, સંતોની વાણી વગેરેની સાક્ષીઓને મેં સારી રીતે જોયાં, સાંભળ્યાં, પરંતુ જ્યાં સુધી મારા ધણીનો મેળાપ ન થાય ત્યાં સુધી કોની સાથે સ્નેહ રાખી શકાય ?

છોટે બડે જિન ખોજિયા, ન પાયા કરતાર ।

સંસા સબ કોઈ લે ચલ્યા, પર છૂટા નહીં વિકાર ॥ ૪ ॥

સામાન્ય વ્યક્તિથી માંડીને મોટામોટા ઋષિ-મહર્ષિઓએ પણ શોધ કરી, પરંતુ કોઈપણ સૃષ્ટિના નિયંત્રક પરમાત્માને પામ્યા નથી. બધા લોકો આ વિષયમાં શંકા કરતા કરતા ગયા પરંતુ કોઈના પણ વિકાર દૂર થયા નહીં.

એ ઝૂઠા છલ કઠન, કાહૂં ન કિસી કી ગમ ।

કહાં વતન કહાં ખસમ, કૌન જિમી કૌન હમ ॥ ૫ ॥

આ છળરૂપી જુકો સંસાર ખૂબ કઠણ છે, કોઈ પણ તેના રહસ્યને સમજી શક્યું નથી કે મારું ઘર ક્યાં છે, મારા સ્વામી ક્યાં છે અને કોણ છે, આ જગત શું છે અને હું પોતે કોણ છું ?

એ દેખી બાજી છલ કી, છલ કી તો ઉલટી રીત ।

ઈનમેં સીધા દૌડ કે, કોઈ ના નિકસ્યા જીત ॥ ૬ ॥

મેં જગતનો આ છળકપટ ભરેલો ખેલ જોયો. છળની તો રીત જ ઉલટી છે. છળરૂપી આ દુનિયામાં સીધા ચાલીને કોઈ ક્યારેય વિજયી થયું નથી.

મેં દેખ્યા દિલ બિયાર કે, ચિતસોં અરથ લગાએ ।

ઈસ મંડલ મેં આતમા, ચલ્યા ન કોઈ જગાએ ॥ ૭ ॥

મેં વિચારપૂર્વક જોયું. શાસ્ત્રોનો ગહન અર્થ પણ ગ્રહણ કર્યો. આ દુનિયામાં પોતાના આત્માને જાગ્રત કરીને કોઈ પાર પામી શક્યું નથી.

મેહેનત તો બોહોતોં કરી, અહેનિસ ખોજ બિયાર ।

તતિનિ ભી છલ છૂટા નહીં, ગએ હાથ પટક સિર માર ॥ ૮ ॥

પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માને પામવા માટે કેટલાય સાધકોએ કઠણ સાધનાઓ કરી, રાત-દિવસ વિચારપૂર્વક શોધ કરી, છતાં તે લોકોનો પણ માયાના આ કપટથી છૂટકારો થયો નથી. અંતમાં તે પણ હાથ ઘસતા અને માથું કૂટતા ચાલ્યા ગયા.

મોહાદિક કે આદ લોં, જેતી ઉપજી સ્મૃત ।

તિન સારોં ને યો કહ્યા, જો કિનહૂં ન દેખ્યા દ્રષ્ટ ॥ ૯ ॥

મોહ વગેરેની ઉત્પત્તિથી માંડીને આજ સુધી આ બ્રહ્માંડમાં જેટલી સૃષ્ટિ થઈ છે તે બધા લોકોએ પણ એમ જ કહ્યું છે કે આ સૃષ્ટિના નિયંત્રક પરમાત્માને કોઈએ જોયા નથી.

વરના વરનોં ખોજિયા, જેતી બુની આદમ ।

એતા દ્રઢ કિને ના કિયા, કહાં ખસમ કૌન હમ ॥ ૧૦ ॥

સંસારમાં જેટલી પણ વર્ણવર્ણ (ગૃહસ્થ-સાધુ) અને પ્રથમ મનુષ્ય (મનુ)નાં સંતાન છે તે બધાંએ

પરમતત્ત્વ(પરમાત્મા)ની શોધ કરી પરંતુ કોઈએ પણ ચોક્કસપણે એ નથી બતાવ્યું કે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા ક્યાં રહે છે અને અમે કોણ છીએ ?

આદ્ય મધ્ય ઔર અબલોં, સબ બોલે યા વિધ ।

કેવલ વિદેહી હોએ ગએ, તિન ભી ન કહી એ સુધ ॥ ૧૧ ॥

સૃષ્ટિની રચનાના આરંભથી આજ સુધી જ્ઞાની-ધ્યાની બધા લોકો એ જ કહે છે, કેટલાય વિદેહી થઈ ગયા, પરંતુ કોઈએ પણ પરમ તત્ત્વની સ્પષ્ટ સમજ આપી નથી.

વેદોં કથ કથ યોં કથ્યા, સબ મિથ્યા ચૌદે લોક ।

બકતે બકતે યોં બકે, એક અનેક સબ ફોક ॥ ૧૨ ॥

વેદોએ પણ ઘણું બધું કહેતાં એ તથ્ય દર્શાવ્યું છે કે ચૌદ લોકમાં વિસ્તરેલું આ જગત મિથ્યા છે. આ વાત ફરી ફરીને વારંવાર કહી છે કે એક પરબ્રહ્મ પરમાત્મા સિવાય બીજું બધું અસત્ય (અસ્તિત્વહીન) છે.

બુધ તુરિયા દ્રષ્ટ શ્રવના, જહાં લોં પોહોંયે મન ।

એ હોસી ઉતપન સબ ફના, જો આવે મિને બચન ॥ ૧૩ ॥

બુદ્ધિ, સમાહિત ચિત્ત, દષ્ટિ, શ્રવણશક્તિ અને મનની પહોંચ જ્યાં સુધી છે તે બધું ઉત્પન્ન થઈને નાશ પામવાનું છે તથા જેનું વર્ણન શબ્દો દ્વારા થઈ શકે તે બધું નાશવંત છે.

વેદાંતી ભી કેહે થકે, દ્વૈત ખોજી પર પર ।

અદ્વૈત સબદ જો બોલિએ, તો સિર પડે ઉતર ॥ ૧૪ ॥

વેદાંતી પણ આ દ્વૈત જગતમાં પરમ તત્ત્વને અનેક પ્રકારે શોધતાં શોધતાં થાકી ગયા. અંતે તેમણે કહ્યું કે અદ્વૈતના વિષયમાં એક શબ્દનો પણ ઉચ્ચાર થશે તો માથું ધડથી અલગ થઈ જશે. [રાજા જનકની સભામાં બ્રહ્મવાદિની ગાર્ગી દ્વારા વારંવાર પૂછવામાં આવતાં યાજ્ઞવલ્ક્ય ઋષિએ કહ્યું કે અદ્વૈત બ્રહ્મના વિષયમાં મને અધિક પૂછશો તો તમારું માથું ઊડી જશે. એનો અર્થ એ થયો કે સમર્પણ ભાવ (અહંકાર રહિત) થવાથી જ અદ્વૈત બ્રહ્મની અનુભૂતિ થાય છે.]

મન ચિત બુધ શ્રવના, પોહોંયે દ્રષ્ટ ન સબદા કોએ ।

ષટ પ્રમાન તેં રહિત હે, સો દ્રઢ કેસે હોએ ॥ ૧૫ ॥

મન, ચિત્ત, બુદ્ધિ, શ્રવણ, દષ્ટિ અને શબ્દ એ બધાં પરમાત્મા સુધી પહોંચતાં નથી. પરબ્રહ્મ પરમાત્મા આ છ પ્રમાણોથી પર છે, તો પછી સ્વરૂપ કેવી રીતે દૃઢ (નિશ્ચિત) થાય ?

દ્વૈત આડે અદ્વૈત કે, સબ દ્વૈતે કો બિસ્તાર ।

છોડ દ્વૈત આગે બચન, કિને ના કિયો નિરધાર ॥ ૧૬ ॥

આ સંસાર દ્વૈત માયાનો વિસ્તાર છે. અદ્વૈત પરમાત્માની પ્રાપ્તિ માટે આ માયા (દ્વૈત) વ્યવધાનરૂપ થઈ ગઈ છે. આ દ્વૈત (માયા)ને ઓળંગીને/પાર કરીને કોઈએ અદ્વૈત પરમાત્માની વાત ચોક્કસપણે કરી નથી.

એ અલખ કિને ના લખી, આદૈ થેં અકલ ।

એસી નિરાકાર નિરંજન, વ્યાપ રહી સકલ ॥ ૧૭ ॥

સૃષ્ટિની રચના થઈ ત્યારથી આજ સુધી પોતાની બુદ્ધિથી કોઈએ પણ આ અગોચર (શૂન્ય-નિરાકાર)ને સ્પષ્ટપણે ઓળખ્યું નથી. આ માયા જ આ પ્રકારે નિરાકાર અને નિરંજન (અદૃશ્ય) રૂપે જગતમાં વ્યાપ્ત છે.

ચેતન વ્યાપી વ્યાપ મેં, સો ફેર ફેર આવે જાએ ।

જડ કો ચેતન એ કરે, ચેતન કો મુરછાએ ॥ ૧૮ ॥

શરીરમાં વ્યાપ્ત ચેતન (જીવ) આ માયાના પ્રભાવથી વારંવાર જન્મ અને મૃત્યુના ચક્રમાં પડી જાય છે. આ જીવ જડ શરીરમાં પ્રવેશ કરીને તેને ચેતનવંતો બનાવી દે છે અને તેમાંથી નીકળીને તેને નિશ્ચેતન કરી દે છે.

ઊપર તલેં માંહેં બાહેર, દસોં દિસા સબ એહ ।

છોડ યાકો કોઈ ના કહે, ઠૌર ખસમ કા જેહ ॥ ૧૯ ॥

પાતાળથી શૂન્ય-નિરાકાર સુધી દશે દિશાઓમાં પરમાત્માની માયા જ વ્યાપક રૂપે ફેલાયેલી છે. તેને પાર કરીને પરમાત્માનું અદ્વૈત પરમધામ કોઈએ બતાવ્યું નથી.

જો કછૂ કહિએ બચને, સો સબ મિને ગફલત ।

ના સરૂપ ના કાહૂં વતન, તો ક્યોં કર જાઈએ તિત ॥ ૨૦ ॥

શબ્દો (વચનો) દ્વારા કહેવાતી સમસ્ત વસ્તુઓ અનિત્ય છે. પરબ્રહ્મ પરમાત્માના ચિન્મય સ્વરૂપ અને તેના અદ્વૈત દિવ્ય ધામના વિષયમાં નિશ્ચિતરૂપે કોઈએ પણ નથી બતાવ્યું. પછી ત્યાં કેવી રીતે જવાશે ?

પેડ કાલી કિન ના દેખી, સબ છાયા હી મેં રહે ઉરઝાએ ।

ગમ છાયાકી ભી ના પડી, તો પેડ પાર ક્યોં લખાએ ॥ ૨૧ ॥

આ અંધકારપૂર્ણ માયાનું મૂળ એવી કાળ નિરંજન શક્તિને કોઈ જાણી શક્યું નથી. બધાં તેની છાયા (મોહતત્ત્વ, શૂન્ય અને નિરાકાર)માં જ અટવાઈ ગયાં. જ્યારે આવી છાયા (નિરાકાર)ની જ ઓળખ ન થઈ શકી, તો પછી તેના મૂળની પારની ઓળખાણ કેવી રીતે થાય ?

જાએ ના ઉલંઘી દેખીતી, ના કછૂ હોએ પેહેચાન ।

તો દુલહા કેસે પાઈએ, જાકો નેક ના સુન્યો નિસાન ॥ ૨૨ ॥

વસ્તુતઃ આ દૃશ્યમાન માયા જ ઓળંગી શકાઈ નથી અને તેની ઓળખ થઈ શકી નથી તો દુલ્હા (પરબ્રહ્મ પરમાત્મા)ને કેવી રીતે પામી શકાય ? જેમની ઓળખાણ માટે જરાય નિશાની પણ સાંભળવા મળી નથી.

ખસમ જો ન્યારા દ્વૈત સે, ઔર ઠૌરોં સબ દ્વૈત ।

કિને ના કહ્યો ઠૌર નેહેચલ, તો પાઈએ કેસી રીત ॥ ૨૩ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્મા તો આ દ્વૈત માયાથી સર્વથા ભિન્ન (અદ્વૈતમાં પ્રતિષ્ઠિત) છે. અદ્વૈત ભૂમિકા

સિવાય બધાં સ્થાન દ્વૈત જ છે. કોઈએ પણ અદ્વૈત ભૂમિકાની બાબતમાં નિશ્ચયપૂર્વક નથી કહ્યું તો પછી તેને કેવી રીતે પામી શકાય ?

યા વિધ ગ્યાન જો ચરચહીં, સો મેં દેખ્યા ચિત લ્યાએ ।

જ્યો મનુઆ સુપને મિને, બેસુધ ગોતે ખાએ ॥ ૨૪ ॥

આ રીતે દ્વૈત અને અદ્વૈત વિષયક જ્ઞાન-ચર્ચાઓ સંસારમાં થતી રહે છે. તેને પણ મેં ધ્યાનપૂર્વક સાંભળી. જેમ મન સ્વપ્નમાં ગોથાં ખાય છે તેમ માયાવી જ્ઞાન મેળવી ચર્ચા કરનારા લોકો પણ બેસુધ બનીને માયામાં ગોથાં ખાતા રહે છે.

છિનમેં કહેં સબ બ્રહ્મ હૈ, છિનમેં બંઝા પૂત ।

મદમાતે મરકટ જ્યો, કરે સો અનેક રૂપ ॥ ૨૫ ॥

(વેદનાં મહાવાક્યો - અહં બ્રહ્માસ્મિ, તત્ત્વમસિ, સર્વં ખલ્વિદં બ્રહ્મ, અયમાત્મા બ્રહ્મ વગેરેને યોગ્ય રીતે ન જાણનારા તથા કહેવાતા વિદ્વાનો) એક પળે એમ કહે છે કે આ સઘળું બ્રહ્મસ્વરૂપ છે, બીજી ક્ષણે કહે છે કે આ માયાથી ઉત્પન્ન થયેલ જગત વાંઝણીના પુત્ર સમાન અભાવ માત્ર છે, તેનું અસ્તિત્વ જ નથી. અવિદ્યામાં રચ્યાપચ્યા આ લોકો એવી વિપરીત વાતો કહેતાં મદોન્મત વાંદરાની જેમ અનેક રૂપ ધારણ કરે છે.

છિનમેં કહેં સત અસત, માયા કદ્યુએ કહી ન જાએ ।

યો સંગ સંસા દ્રઢ હુઆ, સબ ધોખે રહે ફિરાએ ॥ ૨૬ ॥

તેઓ એક ક્ષણમાં તો સંસારને સત્ય બતાવે છે અને બીજી ક્ષણે તેને અસત્ય કહે છે. વળી એમ પણ કહે છે કે આ માયાના વિષયમાં સ્પષ્ટરૂપે કંઈ કહી ન શકાય. આ પ્રકારે લોકોના મનમાં શંકા દઢ થતી ગઈ જેને કારણે બધા લોકો ધોખામાં ઘૂમ્યા કરે છે.

છિનમેં કહે હૈ આપ મેં, છિન મેં કહે બાહેર ।

છિનમેં માહેં ન બાહેર, યો સબદ ન કોઈ નિરધાર ॥ ૨૭ ॥

તેઓ ક્યારેય પરબ્રહ્મ પરમાત્માને પોતાના અંતરમાં બિરાજમાન બતાવે છે અને બીજી ક્ષણે કહે છે કે બ્રહ્મ પિંડમાંય નથી અને બ્રહ્માંડમાંય નથી, તે બહાર કે અંદર ક્યાંય નથી. આ પ્રકારે તેમનો મત નિશ્ચિત નથી.

છિનમેં કદ્યૂ ઔર કહે, છિનમેં ઔર કી ઔર ।

સો બાત દ્રઢ ક્યો હોવહીં, જાકો બચન ના રેહેવે ઠૌર ॥ ૨૮ ॥

એક પળમાં એક વાત કરે છે તો બીજી ક્ષણે બીજી વાત કરે છે. જેનાં વચન જ સ્થિર નથી, તેની વાતમાં દૃઢતા ક્યાંથી આવે ?

જૈસે બાલક બાવરા, ખેલે હંસતા રોએ ।

ઐસે સાધૂ સાસ્ત્રમેં, દ્રઢ ન સબદા કોએ ॥ ૨૯ ॥

જેમ બાળકો અને દીવાના (પાગલ) લોકો પળમાં રમે છે અને પળમાં હસે છે તો બીજી પળે રડે છે. તેઓમાં કોઈ સ્થિરતા હોતી નથી. આવી અપરિપક્વ બુદ્ધિવાળા સાધુ શાસ્ત્રનાં વચનોમાં અટવાયા છે. તેમના કોઈ પણ શબ્દમાં દૃઢતા નથી.

એ સબે સીંગ સસક, બંઝા પૂત બૈરાટ ।

ફૂલ ગગન નામ ધરાએ કે, ઉડાએ દેવે સબ ઠાટ ॥ ૩૦ ॥

વેદાંતના મત અનુસાર આ સંસાર સસલાના શિંગડા, વાંઝણી સ્ત્રીના પુત્ર અને આકાશના ફૂલની જેમ અસ્તિત્વ વિનાનો છે. એમ કહીને સમસ્ત જગતના વૈભવને ક્ષણવારમાં નકારી કાઢે છે.

આપ હોત ફૂલ ગગન, બઢત જાત ગુમાન ।

દેખીતાં છલ છેતરે, હાએ હાએ એસી નાર સુજાન ॥ ૩૧ ॥

આ રીતે તેઓ જાતે આકાશના પુષ્પની જેમ પોતાનું જ અસ્તિત્વ મિટાવે છે. છતાં તેમનામાં અલ્પ જ્ઞાનનું અભિમાન વધતું જાય છે. જોતજોતામાં આ કપટી માયા બધાંને ઠગી રહી છે. હાય ! આ માયા કેટલી ચતુર અને સુજાણ છે !

કોઈ ના પરખે છલ કો, જિન છલમેં હેં આપ ।

તો ન્યારા ખસમ જો છલ થેં, સો ક્યોં પાઈએ સાખ્યાત ॥ ૩૨ ॥

જે છળરૂપી માયામાં તેઓ સ્વયં છે તે માયાને પણ કોઈ ઓળખી શક્યું નથી. તો માયાથી પર એવા પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર કેવી રીતે પામી શકાશે ?

અટક રહે સબ ઈતહીં, આગે સબદ ન પાવે સેર ।

એ ખોજે સબ દ્વૈત મેં, ઓ તો અદ્વૈત લોં અંધેર ॥ ૩૩ ॥

સઘળા લોકો આ માયામાં અટકી ગયા છે. તેનાથી પર જ્ઞાન માર્ગ તેમને મળ્યો નહિ. આ બધા લોકો આ દ્વૈત સંસારમાં જ પરમાત્માને શોધે છે. વસ્તુતઃ અદ્વૈત પર્યંત માયાનું અંધારું જ છવાઈ ગયું છે.

એ મત વેદ વેદાંત કી, સાસ્ત્ર સબોં એ ગ્યાન ।

સો સાધૂ લેકર દૌડહીં, આગે મોહ ન દેવે જાન ॥ ૩૪ ॥

વેદ-વેદાંતનો એવો જ મત છે. બધાં શાસ્ત્રોનું જ્ઞાન પણ એ જ કહે છે. આ મર્યાદિત જ્ઞાન મેળવી સાધુ લોકો આગળ વધવા પ્રયત્ન કરે છે, પરંતુ મોહ તત્ત્વ તેમને આગળ વધવા દેતું નથી.

એ ખેલ સારા કુદરતી, ફિરાયા ફિરસ્તોં ફેર ।

એ ઈંડ ગોલક બીચ મેં, ગૃદ ગફલત કી અંધેર ॥ ૩૫ ॥

આ સઘળો ખેલ પ્રકૃતિ દ્વારા રચાયો છે. આ પ્રકૃતિએ બધા દેવી-દેવતાઓ (ફિરસ્તાઓ)ને પણ ભ્રમિત કર્યા છે. આ ગોળાકાર બ્રહ્માંડની ચારે તરફ મોહ અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર ફેલાયેલો છે.

કુદરત કો માયા કહી, ગફલત મોહ અંધેર ।

યા વિધ ચૌદે તબકોં, કહ્યા ફિરસ્તે કા મન ફેર ॥ ૩૬ ॥

એ ખેલ સારા સુંન કા, ફિરે મને મન ફેર ।

એ ઈંડ ગોલક બીચ મેં, યાકે મોહ તત્ત્વ ચૌફેર ॥ ૩૭ ॥

પ્રકૃતિ (કુદરત)ને માયા કહેવામાં આવી છે અને મોહનો અંધકાર અજ્ઞાન (ગફલત) કહેવાય છે. આ રીતે ચૌદ લોકનો વિસ્તાર થયો છે, જેમાં ભગવાન વિષ્ણુ (ફિરસ્તા)નું મન ચારે તરફ

વ્યાપ્ત છે. શૂન્ય મંડળના આ ખેલમાં આ મનમાં જ આખી દુનિયાનું મન રમણ કરે છે. આ ગોળાકાર બ્રહ્માંડ વચમાં છે અને તેની ચારે બાજુ મોહતત્ત્વનો વિસ્તાર છે.

સબદ જો સારે મોહ લોં, એક લવા ના નિકસ્યા પાર ।

ખોજ ખોજ તાહી સબદ કો, ફેર ફેર પડે અંધાર ॥ ૩૮ ॥

સાંસારિક જ્ઞાન(અપરાવિદ્યા)ના શબ્દોની પહોંચ મોહતત્ત્વ સુધી સીમિત છે. શબ્દનો એક હરફ માત્ર પણ તેનાથી આગળ નીકળી શકતો નથી. છતાં જ્ઞાનીજનો તે અપરાવિદ્યાના શબ્દો દ્વારા પરબ્રહ્મને શોધીને વારંવાર અંધકારમાં પડી જાય છે.

કેતેક બુજરક કહાવહીં, સો યાહી સુંન કો ચાહે ।

સો ગલે સબ ઈતહીં, આગે ના નિકસે પાએ ॥ ૩૯ ॥

જ્ઞાની કહેવડાવનારા કેટલાય સાધકો શૂન્યની ચાહના રાખે છે. એવા લોકો શૂન્યમાં જ વિલીન થઈ જાય છે, તેનાથી આગળ નીકળી શકતા નથી.

ફિરે જહાં સેં નારાયન, નામ ધરાયા નિગમ ।

સુંન પાર ના લે સકે, હટ કે કહ્યા અગમ ॥ ૪૦ ॥

ભગવાન નારાયણનો શ્વાસ (વેદ) પણ આ શૂન્ય નિરાકાર સુધી પહોંચીને પાછા આવ્યા અને તેમણે પોતાનું નામ પણ નિગમ રાખ્યું. શૂન્યની પાર નહીં પહોંચવાને કારણે વેદોએ પરમાત્માને અગમ (જ્યાં પહોંચી શકાતું નથી) કહ્યા.

સુંન કી વિધ કેતી કહું, એ ઈંડ જાકે આધાર ।

નેત નેત કેહેકે ફિરે, નિગમ કો અગમ અપાર ॥ ૪૧ ॥

આ શૂન્ય મંડળનો વિસ્તાર કેટલો દર્શાવાય ? સમસ્ત બ્રહ્માંડનો આધાર એ જ છે. વેદને પણ તેને નેતિ-નેતિ — ‘તેનો કોઈ અંત જ નથી’ એમ કહીને તેને અગમ તેમજ અપાર કહ્યો છે.

અબ નેક તો ભી કહું, સુંન મંડલ કી સુધ ।

જાકો કોઈ ના ઉલંઘે, અગમ અગાધ યા વિધ ॥ ૪૨ ॥

છતાં પણ અગમ્ય તેમજ અપાર કહેવાતા શૂન્ય મંડળનો થોડો પરિચય કરાવી દઉં. તે એટલા માટે અગમ્ય અથવા અગાધ (ગહન) છે કે આજસુધી કોઈ તેને ઓળંગીને પાર જઈ શક્યું નથી.

ઈત નહીં તત્ત્વ ગુન નિરગુન, પખ નહીં પરમાન ।

અંગના ઈંદ્રી જાન ના આવન, લખ નહીં નિરમાન ॥ ૪૩ ॥

આ શૂન્ય મંડળમાં કોઈ તત્ત્વ નથી, ગુણ નથી, નિર્ગુણ પણ નથી. તેનો કોઈ વિશેષ પક્ષ - આકાર પણ નથી. નથી તેનાં અંગ, ઈન્દ્રિયો, નથી તેનું આવાગમન. તેથી તેની ઓળખાણ નિશ્ચિત થતી નથી.

ઈત આદ અંત ના થિર ચર, નર ના કોઈ નાર ।

અંધેર ના કધૂ ઉજાલા, ના નિરાકાર આકાર ॥ ૪૪ ॥

આ શૂન્ય મંડળનો આદિ કે અંત પણ નથી. તેને સ્થિર કે ચલાયમાન પણ કહી ન શકાય. તેને

નર કે નારી, પુરુષ કે પ્રકૃતિ કંઈ જ કહી ન શકાય. તે નથી અંધારું કે અજવાળું, આ રીતે તે સાકાર કે નિરાકાર બન્ને નથી.

જિમી જલ ના વાએ અગની, ના સબદ સોહં આસમાન ।

ના કદૂ જોતિ રૂપ રંગ, નહીં નામ ઠામ કોઈ બાન ॥ ૪૫ ॥

આ શૂન્ય મંડળમાં પૃથ્વી, જળ, તેજ, વાયુ, આકાશ તથા સોડહં ધ્વનિ કંઈ પણ નથી. તેનાં જ્યોત, રૂપ, રંગ, નામ, સ્થાન કે શબ્દ કંઈ નથી.

ના જીવ કરમ ના કાલ કોઈ, ગંધ નહીં બલ ગ્યાન ।

તીથંકર ભી ઈત ગલે, જો કહાવે સદા પ્રવાન ॥ ૪૬ ॥

ત્યાં ન તો જીવન છે, ન કર્મ છે, ન તો કોઈ કાળ છે. ત્યાં સુગંધ પણ નથી. શક્તિ પણ નથી અને જ્ઞાન પણ નથી. સર્વદા પ્રમાણભૂત (અમર) કહેવડાવનાર તીર્થંકર પણ ત્યાં વિલય પામે છે.

બીજ બૃખ ના કમલ ફલ, ભંગ ના કદૂ અભંગ ।

મોહાદિક એહી સુંન, બીચ સરૂપ યા સંગ ॥ ૪૭ ॥

ત્યાં નથી બીજ કે વૃક્ષ કે નથી ફળ. ત્યાં કોઈ વસ્તુ નાશ થતી દેખાતી નથી અને નથી અખંડ રહેતી. મોહ તત્ત્વ સુધી આ શૂન્ય મંડળનો વિસ્તાર છે. તેની સાથે ભગવાન નારાયણ પ્રગટ થયા છે.

તબક ચૌદે ખ્વાબ કે, યાકો પેરે નીંદ નિદાન ।

નીંદ કે પાર જો ખસમ, સો એ ક્યોં કર કરે પેહેચાન ॥ ૪૮ ॥

આ ચૌદ લોક સ્વપ્નનાં છે. તેનું મૂળ નક્કી નિદ્રા જ છે. પરબ્રહ્મ પરમાત્મા આ સ્વપ્નથી પર છે. તેથી સ્વપ્નનો જીવ તેમને કેવી રીતે ઓળખી શકવાનો ?

એ ખ્વાબી દમ સબ નીંદ લોં, દમ નીંદે કે આધાર ।

જો કદી આગે બલ કરે, તો ગલે નીંદે મેં નિરાકાર ॥ ૪૯ ॥

આ સાંસારિક જીવોનો મૂળ આધાર નિદ્રા જ છે, અને તેમની પહોંચ પણ ત્યાં સુધીની છે. જો કોઈ જીવ તેનાથી આગળ વધવા કોઈ પણ પ્રકારનો પ્રયત્ન કરે તો તે નિદ્રારૂપી નિરાકારમાં જ વિલીન થઈ જાય છે.

જિનહૂં જૈસા ખોજિયા, સબ બોલે બુધ માપખ ।

મેં દેખે સબદ સબન કે, સો ગએ જાહેર મુખ બક ॥ ૫૦ ॥

જે લોકોએ જેવી ખોજ કરી તેઓએ તેમની બુદ્ધિ અનુસાર એટલું જ કહ્યું. જેમણે પોતાની વાણીમાં જેમ કહ્યું તેમ તે બધાના શબ્દો મેં તે રીતે ચકાસ્યા છે.

એ પુકાર ખોજી સુનકે, હટ રહે પીછે પાએ ।

પાર સુધ કિન ના પરી, સબ ઈતહીં રહે ઉરઝાએ ॥ ૫૧ ॥

સાધકોએ તેમનો પુકાર સાંભળીને તેની આગળ વધવાની અપેક્ષાએ પોતાના પગ પાછા ખેંચી લીધા. તેથી નિરાકારથી પરની સુધ (ભાળ) કોઈને ન થઈ. તે બધા મોહમાં અટવાઈ ગયા.

યામેં જો બુજરક હુએ, સો સીતલ ભએ ઈન ભાંત ।

ના સુધ છલ ના પાર કી, યોં ગલે સુંન લે સ્વાંત ॥ ૫૨ ॥

તેમાં જે વિશેષ જ્ઞાની કહેવાય છે તેઓ પણ શૂન્ય-નિરાકારના કથન કરીને શાંત થઈ ગયા છે. તેમને આ છળકપટવાળી માયાની ઓળખાણ ન થઈ કે ન છલની પેલે પાર અક્ષર તથા અક્ષરાતીતની ઓળખ થઈ. તેથી તેઓ શાંત બનીને શૂન્યમાં વિલીન થઈ ગયા.

યા વિધ તો ભઈ નાસ્ત, સો નાસ્ત જાનો જિન ।

સાર સબદ મેં દેખ કે, લિએ સો દ્રઢ કર મન ॥ ૫૩ ॥

આ પ્રકારે પરમાત્માના વિષયમાં ‘નથી, નથી’ એમ કહેવાવા લાગ્યું, પરંતુ એવું નથી કે પરમાત્મા નથી. વસ્તુતઃ આ ધર્મગ્રંથોના સાર તત્ત્વને ગ્રહણ કરી મેં મનથી નિશ્ચય કર્યો કે પરમાત્મા છે.

જિન જાનો પાયા નહીં, હેં પાવન હાર પ્રવાન ।

સો છિપે ઈન છલ થેં, વાકી મિલે ન કાસોં તાન ॥ ૫૪ ॥

એમ પણ ન સમજવું કે પરમ તત્ત્વ કોઈને પ્રાપ્ત થયું નથી. એ તત્ત્વને યથાર્થ રૂપે પામનારા પણ આ સંસારમાં છે. પરંતુ તે બધા આ છળકપટવાળી માયાથી છુપાઈને રહે છે. તેમનાં સૂર-તાન કોઈ સાથે મળતાં આવતાં નથી.

સો તો પ્રેમી છિપ રહે, વાકો હોએ ગયો સબ તુછ ।

બેલે પિયા કે પ્રેમ મેં, ઔરભૂલ ગએ સબ કુછ ॥ ૫૫ ॥

પરમાત્માના આવા પ્રેમી ભક્ત છળ-પ્રપંચપૂર્ણ વિશ્વની દૃષ્ટિએ સંતાઈ રહે છે. તેને માટે સઘળી સાંસારિક વસ્તુઓ સર્વથા તુચ્છ છે. તેઓ તો પોતાના પ્રિયતમના પ્રેમમાં મગ્ન રહીને પોતાનું સર્વસ્વ ભૂલી જાય છે.

સુરત ન વાકી છલ મેં, વાહી તરફ ઉજાસ ।

પ્રેમેં મેં મગન ભએ, તાએ હોએ ગયો સબ નાસ ॥ ૫૬ ॥

એવા પ્રેમી ભક્તની સૂરતા સંસારમાં ન રહીને પોતાના પ્રિયતમના પ્રકાશથી પ્રકાશિત રહે છે. તે તો પોતાના પ્રિયતમના પ્રેમમાં જ વિભોર રહે છે. ભૌતિક વૈભવનું તેને માટે કોઈ મહત્ત્વ હોતું નથી.

પ્રેમી તો નેહેયે છિપે, ઉન મુખ બોલ્યો ન જાએ ।

સબદ કદી જો નિકસે, સો ગ્યાની ક્યોં સમજાએ ॥ ૫૭ ॥

વસ્તુતઃ જેઓ પરમાત્માના પ્રેમી છે તેઓ તો ક્યાંક એકાંતમાં છુપાઈ રહે છે. તેમના મુખથી કોઈ શબ્દનો ઉચ્ચાર થતો જ નથી. જો તેમના મુખથી કોઈ શબ્દ ક્યારેક નીકળી જાય તો જ્ઞાની લોકો તે શબ્દનો મર્મ કેવી રીતે જાણી શકે ?

સબદ જો સીધે પ્રેમ કે, સાસ્ત્ર તો સ્યાનપ છલ ।

યા વિધ કોઈ ના સમજે, બાત પડી હૈ વલ ॥ ૫૮ ॥

પ્રેમના શબ્દ બહુ સીધા-સાદા હોય છે, પરંતુ શાસ્ત્રકારો અને જ્ઞાનીજનોના શબ્દોમાં ચતુરાઈ હોય છે. આ રીતે શાસ્ત્રોનું ગૂઢ રહસ્ય કોઈ સમજી નથી શક્યું, જેથી કરીને બ્રહ્મજ્ઞાનની

બાબતમાં ગૂંચવણો ઊભી થઈ છે.

એ જો સાધૂ સાશ્ત્ર પુકારહીં, સો તો સુનતા હૈ સંસાર ।

પર ગુઝ કિનહૂં ન પાઈયા, સોઈ સબદ હૈ પાર ॥ ૫૯ ॥

આવા સંત મહાત્મા જે રીતે શાસ્ત્રોનો અર્થ કરે છે, તેને સમગ્ર સંસાર સાંભળે છે પરંતુ તેનું ગૂઢ રહસ્ય કોઈ પામી શક્યું નથી. અન્યથા એ શાસ્ત્ર વચનોમાં છુપાયેલાં રહસ્યો જ પરમાત્માનો અનુભવ કરાવી શકે છે.

દેખે સારે સાશ્ત્ર, સો તો ગોરખ ધંધ ।

મૂલ કડી પાએ બિના, દેખીતે હી અંધ ॥ ૬૦ ॥

આખી દુનિયાના લોકો શાસ્ત્ર વાંચે છે, પરંતુ શાસ્ત્ર વચન જ તેને ગૂંચવી નાખે છે. જ્યાં સુધી તેની મૂળ કડી (સૃષ્ટિની રચનાનું રહસ્ય) સમજાય નહીં ત્યાં સુધી શાસ્ત્ર વાંચવા છતાં પણ દૃષ્ટિ ખૂલતી નથી.

એસા તો કોઈ ના મિલ્યા, જો દોનોં પાર પ્રકાસ ।

મગન પિયા કે પ્રેમ મેં, ભી સ્યાનપ ગ્યાન ઉજાસ ॥ ૬૧ ॥

જે બંને તરફથી પ્રકાશિત હોય તેવી કોઈ વ્યક્તિ મળી નથી. અર્થાત્ પરબ્રહ્મ પરમાત્માના પ્રેમમાં જ મસ્ત રહે અને શાસ્ત્રોની ચતુરાઈપૂર્ણ વચનોને પણ સ્પષ્ટ કરી શકે.

જો કોઈ એસા મિલે, સો દેવેં સબ સુધ ।

માએને ગુઝ બતાએ કે, કહે વતન કી વિધ ॥ ૬૨ ॥

એવી કોઈ સમર્થ વ્યક્તિ મળે જે બધા પ્રકારની સૂઘબૂઘ આપી શકે, તો તે શાસ્ત્રોના ગૂઢ રહસ્યની સ્પષ્ટતા કરીને પરમધામનો બોધ કરાવશે.

સબદ સારે બૈરાટ કે, બોલત અગમ અગમ ।

કોઈ ના કહે રસૂલ બિના, જો ખુદ પેં આએ હમ ॥ ૬૩ ॥

સંસારના બધા ધર્મગ્રંથોનાં વચનો પરમાત્માને અગમ (અગમ્ય) કહે છે. રસૂલ વિના કોઈએ પણ એમ કહ્યું નથી કે હું પરમાત્મા (ખુદા)ની પાસેથી આવ્યો છું.

એ નબિએ જાહેર કહ્યા, મેં પાર સે આયા રસૂલ ।

ખુદ કી સુધ સબ લ્યાઈયા, નિદ્રા ન મેરા મૂલ ॥ ૬૪ ॥

પયગંબરે (નબીએ) સ્પષ્ટ કહ્યું કે હું આ જગતની પેલે પારથી સંદેશવાહક (રસૂલ) બનીને આવ્યો છું. હું પોતે પરમાત્માની ભાળ લઈને આવ્યો છું અને આ નિદ્રા (શૂન્ય) મારું ઘર (મૂળ) નથી.

મેં કારજ ખસમ કે, લે આયા હુરમાન ।

આખર ઈમામ આવસી, તબ મેં ભી સંગ સુભાન ॥ ૬૫ ॥

હું તો પરમાત્માના કાર્ય માટે તેમનો જ આદેશ લઈને આવ્યો છું. અંત સમય (ક્યામતની વેળા)માં તેઓ પોતે ઈમામ (સદ્ગુરુ) બનીને આવશે ત્યારે હું પણ તેમની સાથે રહીશ.

મેં આયા હુકમ હાકિમ કા, પર આવેગા હાકિમ ।

કરસી કજા સબન કી, તબ સંગ આખર હમ ॥ ૬૬ ॥

હું પરમાત્મા (હાકેમ)ના આદેશ (હુકમ) સ્વરૂપ બનીને આવ્યો છું. ખુદ પરમાત્મા (હાકેમ) પણ અહીં આવશે અને સમસ્ત સંસારને ન્યાય આપશે તે વખતે હું તેમની સાથે રહીશ.

એ ફુરમાન તબ બાંચસી, ઇમામ આવસી જબ ।

લિખિયાં જો ઇસારતેં, સબ જાહેર હોસી તબ ॥ ૬૭ ॥

જ્યારે સદ્ગુરુ (ઇમામ) આ સંસારમાં આવશે ત્યારે તેઓ આ આદેશપત્ર (ફુરમાન) વાંચશે. તેમાં જે કંઈ સંકેત લખ્યા છે તે તે સમયે પ્રગટ થશે.

કાજી કજા કર કે, દેસી પરદા ઉડાએ ।

પરદા ઉડે સબ ઉડસી, લેસી ક્યામત ઉઠાએ ॥ ૬૮ ॥

આ સમયે ન્યાયાધીશ (ના રૂપમાં આવેલ પરમાત્મા) સહુનો ન્યાય કરીને અજ્ઞાન (અસ્પષ્ટ જ્ઞાન)નું આવરણ દૂર કરશે. અજ્ઞાનનું આવરણ દૂર થતાંની સાથે બધા લોકો આ સંસારને નાશવંત સમજશે, ત્યારે પરમાત્મા સૌને અખંડ મુક્તિ આપશે.

ખસમ સુધ સબ દેવહીં, ગુઝ બતાવે કુરાન ।

બાતેં કહે વતન કી પૈગંમર પરવાન ॥ ૬૯ ॥

તે સમયે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા સહુને જ્ઞાન આપશે અને કુરાનનું ગૂઢ રહસ્ય પણ સ્પષ્ટ કરી દેશે. તેઓ પરમધામની સઘળી વાતો (રહસ્ય) પ્રગટ કરીને પયગંબરના કથનની પુષ્ટિ કરશે.

એ સબદ તો જાહેર કહે, પર આયા ન કિનોં યકીન ।

તો લગે સબ છલ કો, હિંદૂ યા મુસલમીન ॥ ૭૦ ॥

બધા ધર્મગ્રંથોમાં વાત તો સ્પષ્ટ બતાવી છે પરંતુ કોઈને તે વચનો પર વિશ્વાસ બેઠો નથી. તેથી હિંદુ કે મુસલમાન સૌ છળકપટ ભરેલી આ માયા (અપરા વિદ્યા)માં રચ્યાપચ્યા રહ્યા.

એ સબદ મેં દ્રઢ કિએ, પિયા ના કરે નિરાસ ।

રૂહ મેરી યોં કહે, હોસી દુલહેસોં વિલાસ ॥ ૭૧ ॥

આ બધાં વચનો મેં દૃઢતાપૂર્વક ગ્રહણ કર્યા છે કે પ્રિયતમ ધણી આપણને નિરાશ નહિ કરે. મારો આત્મા કહે છે કે આ સંસારમાં પ્રિયતમ પરમાત્મા સાથે અવશ્ય વિલાસ થશે.

નબી સબદ મોહે મદ ચઢ્યો, બાઢ્યો બલ મહામત ।

અબ એક છિન ના રેહે સફૂં, ઉડ ગઈ કહુંએ સ્વાંત ॥ ૭૨ ॥

મહામતિ કહે છે કે પયગંબરનાં એ વચનોને કારણે મને પ્રેમની મસ્તી ચઢી જેથી કરીને મારું મનોબળ વધુ દૃઢ બન્યું. હવે હું પોતાના ધણીને પામ્યા વિના એક ક્ષણ પણ રહી નથી શકતો. મારું ધૈર્ય ક્યારનું ખોવાઈ ચૂક્યું છે. અર્થાત્ ધણીના મિલનની આતુરતા તીવ્ર બની ગઈ છે.

સનંધ વિરહ તામસ કી

મૈં યાહત ન સ્વાંત ઈન ભાંત અજૂં આઉધ અંગ ચલેં, ઈન નૈનોં દોનોં નેક ન આવે નીર ।

દરદ દેહાં જરદ ગરદ રદ કરે, મૈં ક્યોં ધરૂં ધીર અસ્થિર સરીર ॥ ૧ ॥

હું મારી ઈન્દ્રિયોરૂપી શસ્ત્ર ધારણ કરીને પોતાના પ્રિયતમ ધણીને મળવા માટે આતુર થઈ રહ્યો છું. હવે હું શાંતિ નથી ઈચ્છતો. તેમના વિયોગમાં રડી રડીને આંખોમાંથી આંસુ વહેતાં બંધ થઈ ગયાં છે. પ્રિયતમની વિરહ વેદનાથી શરીર ફીક્કું પડીને ધૂળ જેવું થઈ ગયું છે. હવે હું આ અસ્થિર શરીર દ્વારા ધણીને મળવા માટે કેવી રીતે ધૈર્ય ધારણ કરું ?

કઠિન નિપટ વિકટ ઘાટી પ્રેમકી, ત્રબંક બંકોં સૂરોં કિનોં ન અગમાએ ।

ધાર તરવાર પર સયર સિનગાર કર, સામી અંગ સાંગા રોમ રોમ ભરાએ ॥ ૨ ॥

પ્રેમનો માર્ગ ખરેખર અતિ વિકટ અને કઠણ છે. આ માર્ગમાં કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાન એ ત્રણ પ્રકાર છે. તે માટે મોટા મોટા શૂરવીરો (તપસ્વી, જ્ઞાની) દ્વારા પણ આ માર્ગે જવાતું નથી. તલવારની ધાર જેવા આ માર્ગે શીલ, સંતોષ, ધૈર્ય, ક્ષમા, દયારૂપી શૃંગાર (કવચ) ધારણ કરીને પ્રવેશ કરો. સામેથી શરીરના રોમેરોમને વીંધનાર (નિંદા, ઉપાલંબનાં વચનરૂપી) તીક્ષ્ણ અણીદાર ભાલા પણ વાગે છે.

સાગર નીર ખારે લેહેરેં માર મારે ફિરેં, બેટોં બીચ બેસુધ પછાડ ખાવેં ।

બેલેં મછ મિલેં ગલેં લે ઉછાલેં, સંધોંસંધ બંધે અંધોં યોં જો ભાવે ॥ ૩ ॥

આ જીવ મોહસાગરનાં કામ, ક્રોધ, ઈર્ષ્યા, દ્વેષ વગેરે ખારી લહેરોની થપાટો ખાતાં જન્મમૃત્યુરૂપી ચક્કરમાં પડીને થાકી ગયા બાદ જુદા જુદા સંપ્રદાયરૂપી દ્વીપોમાં આશ્રય મેળવીને બેસુધ બનીને ભટકે છે. જે રીતે મોટી માછલી નાની માછલીને ગળી જાય છે તે રીતે આ સંપ્રદાયવાદી લોકો પણ સ્વર્ગ, વૈકુંઠ વગેરેની લાલચ આપીને સામાન્ય જનતાને પોતાના તરફ આકર્ષે છે. આ પ્રકારે જુઠ્ઠા પ્રલોભનમાં બંધાયેલ અલ્પ જ્ઞાનવાળા લોકો એ સંપ્રદાયને શ્રેષ્ઠ માને છે.

દાહો દસે દસોં દિસ સબે ધખેં, લાલા ઝાલા ચલેં ઈંડ ન ઝલાએ ।

ફોડ આકાસ ફિરે સિર સિખરોં, એ ફલંગ ઉલંઘ સંગ ખસમ મિલાએ ॥ ૪ ॥

દસે દિશાઓ (દસ ઈન્દ્રિયો)માં કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ વગેરે અગ્નિની જવાળાઓ સળગી રહી છે. તેની લાલ જ્યોત આ બ્રહ્માંડમાં સમાઈ શકતી નથી. આ જવાળા આકાશને ચીરીને વૈકુંઠ સુધી પહોંચી છે. આ સંસારમાંથી છલાંગ લગાવીને વૈકુંઠને પણ પાર કરીને શૂન્ય નિરાકારથી પર એવા પરમાત્મા સાથે મેળાપ કરાવી દે છે.

ઘાટ અવઘાટ સિલપાટ અતિ સલબલી, તહાં હાથ ના ટિકે પપીલ પાએ ।

વાઓ વાએ બઢે આગ ફૈલાએ ચઢે, જલેં પર અનલ ના ચલે ઉડાએ ॥ ૫ ॥

પ્રેમરૂપી માર્ગ (ઘાટ) અત્યંત વિષમ છે. તેના પર હાથ (સુરતા) ટકતો નથી અને કીડીના પગ (મન) પણ સ્થિર થતા નથી. ઈચ્છા તથા તૃષ્ણાથી ભરેલો પવન ફૂંકાવાથી કામ ક્રોધાદિનો અગ્નિ વધુ ભભૂકે છે, તેનાથી આત્મારૂપી પક્ષીની પ્રેમ (ઈશ્ક) તથા વિશ્વાસ (ઈમાન) રૂપી પાંખો સળગી જાય છે, જેથી ન તો તે ચાલી શકે છે કે ન ઊડી શકે છે.

પેહેન પાખર ગજ ઘંટ બજાએ ચલ, પૈઠ સંકોડ સુઈ નાકે સમાએ ।

ડાર આકાર સંભાર જિન ઓસરે, દૌડ ચઢ પહાડ સિર ઝાંપ ખાએ ॥ ૬ ॥

શીલ, સંતોષરૂપી કવચ પહેરીને વેદ કતેબના જ્ઞાનરૂપી ઘંટ વગાડતા નિર્ભય બનીને હાથીની ચાલે ચાલો. નમ્રતા, ગરીબી દ્વારા શરીરને સમેટી લઈ સોયના છિદ્રની જેમ સૂક્ષ્મ પ્રેમની સાંકડી ગલીમાં પ્રવેશ કરો. ધણીનાં ચરણોમાં પોતાને સમર્પિત કરવામાં પાછી પાની ન કરો. પહાડ જેવા ઊંચા વૈકુંઠ, શૂન્ય, નિરાકારને પાર કરીને પરમધામમાં છલાંગ લગાવો.

બોહોત બંધ ફંદ બંધ અજૂં કે બીચ મેં, સો દેખે અલેખે મુખ ભાખ ન આવે ।

નિરાકાર સુંન પાર કે પાર પીઉ વતન, ઈત હુકમ હાકિમ બિના કૌન આવે ॥ ૭ ॥

આ સંસારમાં ઈંદ્રિયોનાં બંધન, કર્મકાંડના ફંદા તથા અજ્ઞાનની અનેક ગૂંચવણો જોવા મળે છે, પરંતુ મુખથી તેનું વર્ણન થઈ શકતું નથી. મારા પ્રિયતમનું ધામ નિરાકાર, શૂન્યની પાર અક્ષર તથા તેનાથી પણ પર છે. તે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા (હાકિમ)ની આજ્ઞા વિના અહીં કોણ આવી શકે છે ?

મન તન બચન લગે તિન ઉતપન, આસ પિયા પાસ બાંધ્યો વિસ્વાસ ।

કહે મહામતી ઈન ભાંત તો રંગ રતી, દૈ પિઆએ આગ્યા જાગ કરું વિલાસ ॥ ૮ ॥

‘પિયા નક્કી આવશે’ આવી આશા સાથે મારું મન, તન, વચન અને વિશ્વાસ બંધાયેલાં છે. મહામતિ કહે છે કે હું આ પ્રકારે ધણીના પ્રેમમાં એવો તો મગ્ન છું, કે સદ્ગુરુની આજ્ઞાથી જાગ્રત થઈને પ્રિયતમ ધણી સાથે આનંદ વિલાસ કરું.

પ્રકરણ ૬ ચોપાઈ ૧૫૭

સનંધ વિરહ ઈશક વૃધકી

તલફે તારુની રે, દુલહી કો દિલ દે ।

સનમંધ મૂલ જાનકે, સેજ સુરંગી પર લે ॥ ૧ ॥

પરમધામના બ્રહ્માત્માઓ (તરુણી) આ ખેલમાં આવીને તડપે છે. તે પોતાના ધણીને પ્રાર્થના કરે છે કે હે ધણી ! તમે તમારી અંગનાઓને તમારો પ્રેમ આપો અને પરમધામનો મૂળ સંબંધ જાણીને પ્રેમ રંગ ભરી (સુરંગી) શય્યા પર સ્થાન આપો.

સબ તન બિરહે ખાઈયા, ગલ ગયા લોહૂ માંસ ।

ન આવે અંદર બાહેર, યા વિધ સૂકત સ્વાંસ ॥ ૨ ॥

અમારું આખું શરીર જ વિરહમાં સૂકાઈ રહ્યું છે, જેથી લોહી, માંસ બધું ગળવા માંડ્યું છે, શ્વાસ-ઉચ્છ્વાસ પણ આ રીતે રુંધાવા માંડ્યા છે કે ન તો તે અંદર જાય છે કે ન બહાર.

હાડ હુએ સબ લકડી, સિર શ્રીફલ બિરહ અગિન ।

માંસ મીજ લોહૂ રગા, યા બિધ હોત હવન ॥ ૩ ॥

પ્રિયતમ ધણીના વિરહની વેદીમાં હાડકાં સમિધ બની ગયાં છે. શિર નારિયેળ બની ગયું છે

અને માંસ, મજ્જા, લોહી તથા નસો હવન સામગ્રી સમાન બની ગયાં છે. આ પ્રકારે વિરહાગ્નિમાં શરીરનાં અંગોનો હવન થઈ રહ્યો છે.

રોમ રોમ સૂલી સુગમ, ખંડ ખંડ ખાંડા ધાર ।

પૂછ પિયા દુખ તિનકો, જો તેરી બિરહિન નાર ॥ ૪ ॥

અમારે માટે શરીરના રોમ રોમને શૂળી પર ચઢાવવાં અને તલવારની તીક્ષ્ણ ધારથી શરીરને કાપીને ટુકડા કરી દેવાનું સહજ બની ગયું છે. હે પ્રિયતમ ધણી ! આ પ્રકારે અસહ્ય વિરહમાં પડેલા પોતાના આત્માઓના દુઃખની બાબતમાં તો પૂછો.

એ દરદ જાને સોઈ, જિન લગે કલેજેં ઘાએ ।

ના દારૂ ઈન દરદ કા, ફેર ફેર કરે ફેલાએ ॥ ૫ ॥

વિરહનું દર્દ તો જેના હૃદયમાં પ્રિયતમના વિયોગનો ઘા વાગ્યો હોય તે જ જાણી શકે. આ ઘા મટાડવાની કોઈ જ દવા નથી. તેનું દર્દ તો હરપળ વધતું જ જાય છે.

એ દરદ તેરા કઠિન, ભૂષન લગે જ્યોં દાગ ।

હેમ હીરા સેજ પસમી, અંગ લગાવે આગ ॥ ૬ ॥

હે ધણી ! તમારા વિયોગની પીડા અતિ કઠણ છે. માનો કે હીરાજડિત સોનાનાં આભૂષણો તથા રેશમી વસ્ત્રોની શય્યા આ સઘળું શરીરનાં પ્રત્યેક અંગમાં બળતરા ઉત્પન્ન કરી રહ્યાં છે.

બિરહિન હોવે પિઆ કી, વાકો કોઈ ન ઉપાએ ।

અંગ અપને બૈરી હુએ, સબ તન લિયો હે ખાએ ॥ ૭ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માના વિરહથી પીડાતા આત્માને પોતાના પ્રિયતમના મિલન વિના શાંતિ માટેનો બીજો કોઈ ઉપાય નથી. તેને લાગે છે કે પોતાના જ ગુણ, અંગ અને ઇન્દ્રિયો શત્રુ બનીને શરીરને ખાઈ રહ્યાં છે.

એ લછન તેરે દરદ કે, તાએ ગૃહ અંગના ન સોહાએ ।

રતન જડિત જો મંદર, સો ઉઠ ઉઠ ખાને ઘાએ ॥ ૮ ॥

હે પ્રિયતમ ધણી ! તમારા વિરહથી દુઃખી આત્માઓનાં આ લક્ષણો છે કે તેમને ઘર પણ ગમતું નથી અને રત્નજડિત મંદિર (ઘર વગેરે સાંસારિક-વૈભવ) પણ કેમ ન હોય, એ સઘળું જાણે ખાવા ધાય છે.

ના બૈઠ સકે બિરહની, સોએ સકે ના રોએ ।

રાજ પૃથી પાંવ દાંબ કે, નિકસી યા વિધ હોએ ॥ ૯ ॥

આવી વિરહિણી ન તો શાંતિથી બેસી શકે છે કે ન સૂઈ શકે છે. સંપૂર્ણ પૃથ્વીનું રાજ્ય પણ તેને મળી જાય તો તેને તેના પગ નીચે કચડીને આગળ નીકળી જશે.

બિરહા ન દેવે બૈઠને, ઉઠને ભી ના દે ।

લોટ પોટ ભી ના કર સકે, હૂક હૂક સ્વાંસ લે ॥ ૧૦ ॥

આ રીતે વિરહની તીવ્ર વેદના વિરહિણીને નથી બેસવા દેતી કે નથી ઊભી થવા દેતી. એટલું જ નહીં વિરહ-વ્યાકુળ બનીને જમીન પર પડખાં પણ બદલી શકતી નથી. માત્ર હાય હાય કરતી

ઊંડા શ્વાસ ભરે છે.

આઠો જામ બિરહની, જબ સ્વાંસ લિયો હૂક હૂક ।

પથર કાલે ઢિંગ હુતે, સો ભી હુએ ટૂક ટૂક ॥ ૧૧ ॥

વિયોગી આત્માએ જ્યારે આઠેય પહોર ઊંડા શ્વાસ લઈને અંતરની જવાબાઓ પ્રગટ કરી, તો તેની સામે કાળી શિલા સમાન કઠોર હૃદય પણ ઓગળી જઈને ટુકડે ટુકડા થઈ ગયું.

એ વિધ મોહે તુમ દઈ, અપની અંગના જાન ।

પરદા બીચ ટાલને, તારેં બિરહા પરવાન ॥ ૧૨ ॥

હે મારા પ્રિયતમ ધણી ! આ પ્રકારે તમે મને પોતાની પ્યારી અંગના જાણીને પોતાનો વિરહ આપ્યો. ચોક્કસ આપણી વચ્ચે રહેલા માયાવી પડદા દૂર કરવા માટે જ તમે તમારો વિરહ આપ્યો છે.

પ્રકરણ ૭ ચોપાઈ ૧૬૯

રાગ મેવાડો

બિરહા ગત રે જાને સોઈ, જો મિલકે બિધુરી હોએ ।

જયોં મીન બિધુરી જલથેં, યા ગત જાએ સોએ ॥ મેરે દુલહા ।

તારુની તલફે વિલખે બિરહની, બિરહની વિલખે કલપે કામની ॥ ટેક ॥ ૧ ॥

જે આત્મા પોતાના પ્રિયતમ પરમાત્માને મળીને વિખૂટો પડી ગયો હોય તે જ વિરહની ગતિ જાણી શકે છે. હે મારા પ્રિયતમ ધણી ! જે રીતે જળમાંથી વિખૂટી પડેલી માછલી તરફડે તેવી ગતિ વિરહી આત્માની થાય છે. વિરહી આત્મા આ જુઠ્ઠા સંસારમાં આવીને તડપતો રહી સુકાઈ રહ્યો છે.

બિધુરો તેરો વલ્લભા, સો ક્યોં સહે સોહાગિન ।

તુમ બિના પિંડ બ્રહ્માંડ, હોએ ગઈ સબ અગિન ॥ ૨ ॥

હે ધણી ! સોહાગણ આત્માઓ તમારો વિયોગ કેવી રીતે સહન કરી શકે છે ? તમારા વિના પિંડ અને બ્રહ્માંડ બંનેય આગ સમાન લાગે છે.

બિરહા જાને બિરહની, વાકો આગ ન અંદર સમાએ ।

સો ઝાલેં બાહેર પડી, તિન દિયો બૈરાટ લગાએ ॥ ૩ ॥

વિરહી આત્મા જ વિરહની પીડા સમજી શકે છે કારણ કે તેના હૃદયમાં વિરહાગ્નિ નથી સમાતો. તેની (દાહક) જવાબાઓ હૃદયથી બહાર નીકળીને સમગ્ર બ્રહ્માંડને બાળી રહી છે.

બિરહા ન છૂટે વલ્લભા, જો પડે વિધન અનેક ।

પિંડ ના દેખોં બ્રહ્માંડ, દેખોં દુલહા અપનો એક ॥ ૪ ॥

અનેક વિધ્નો-અડચણો આવવા છતાં ધામધણીનો વિરહ તેનાથી છૂટતો નથી. એવા આત્માને

ન તો તેના શરીરની સૂધબૂધ હોય છે અને ન તો બ્રહ્માંડની. તે તો કેવળ પોતાના પ્રિયતમ ધણીને જ પ્રાપ્ત કરવા ઝંખે છે.

બિરહિન બિરહા બીચ મેં, કિયો સો અપનો ઘર ।

ચૌદે તબક કી સાહેબી, સો વારું તેરે બિરહા પર ॥ ૫ ॥

વિરહી આત્માએ તો વિરહ વચ્ચે પોતાનું ઘર બનાવી લીધું છે. તે કહે છે કે મને ચૌદ લોકનું સામ્રાજ્ય પણ મળે તો પણ હે પ્રિયતમ ! હું તમારા વિરહ ઉપર તેને ન્યોછાવર કરી દઉં.

આંધી આઈ બિરહ કી, તિન દિયો બ્રહ્માંડ ઉડાએ ।

બિરહિન ગિરી સો ના ઉઠ સકી, રહી મૂલ અંકૂર ભરાએ ॥ ૬ ॥

પ્રિયતમ ધણીના વિરહની આંધી આવી છે, તેણે સમસ્ત સંસારને તણખલાની જેમ ઉડાવી દીધો. તેની લપેટમાં વિરહી આત્મા એ પ્રકારે પડી ગયો કે તે ઊઠી ન શક્યો, કારણ કે તેના મનમાં પ્રિયતમના સંબંધનો મૂળ અંકૂર ભરેલો છે.

બિરહા સાગર હોએ રહ્યા, બીચ મીન બિરહની નાર ।

દૌડત હોં નિસવાસર, કહું બેટ ન પાઈએ પાર ॥ ૭ ॥

પ્રિયતમનો વિરહ સાગર સમાન બની ગયો છે, જેમાં વિરહી આત્મા માછલી બનીને તરી રહ્યો છે. એવા સમયમાં હું અહીં-તહીં દોડી રહ્યો છું. છતાં મને ન કોઈ આશ્રય સ્થાન મળે છે અને નથી મળતો કોઈ કિનારો.

પ્રકરણ ૮ ચોપાઈ ૧૭૬

રાગ મલ્હાર

ઈસક બડા રે સબન મેં, ના કોઈ ઈસક સમાન ।

એક તેરે ઈસક બિના, ઉડ ગઈ સબ જહાન ॥ ૧ ॥

સંસારમાં પ્રેમ મોટી વસ્તુ છે. પરમાત્માના પ્રેમથી અધિક મૂલ્યવાન કોઈપણ વસ્તુ નથી. હે ધણી ! એક તમારા પ્રેમ વિના આ સંસાર ઊડી ગયો છે. અર્થાત્ સાર વિનાનો થઈ ગયો છે.

ચૌદે તબક હિસાબ મેં, હિસાબ નિરંજન સુન ।

ન્યારા ઈસક હિસાબ થેં, જિન દેખ્યા પીઉ વતન ॥ ૨ ॥

ચૌદ લોકનું મૂલ્યાંકન થાય છે, શૂન્ય, નિરાકાર, નિરંજન સુધીની ગણના થઈ શકે છે. પરંતુ જે પ્રેમ દ્વારા આત્માએ પ્રિયતમનું ઘર-પરમધામ જોઈ લીધું છે તે પ્રેમ સર્વદા મૂલ્યાંકનથી પર છે.

લોક અલોક હિસાબ મેં, હિસાબ જો હદ બેહદ ।

ન્યારા ઈસક જો પીઉ કા, જિન કિયા આદ લોં રદ ॥ ૩ ॥

લોક (ચૌદ લોક) અલોક (શૂન્ય, નિરાકાર, નિરંજન વગેરે)નું તથા હદથી બેહદ ભૂમિ સુધીનું નિરૂપણ થઈ શકે છે, પરંતુ પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો પ્રેમ આ બધાથી ન્યારો છે. જેણે આ સંસારને આરંભથી જ અસ્તિત્વહીન (રદ) કરી દીધો છે.

એક અનેક હિસાબ મેં, ઔર નિરાકાર નિરગુન ।

ન્યારા ઇસક બિસાબ થેં, જો કછૂ ના દેખે તુમ બિન ॥ ૪ ॥

આ બ્રહ્માંડમાં એક અર્થાત્ ભગવાન આદિનારાયણ (ક્ષર બ્રહ્મ) અને અનેક-સંસાર તથા નિરાકાર નિર્ગુણ વગેરે બધાનું નિરૂપણ થઈ શકે છે. હે પ્રિયતમ ધણી ! પ્રેમ તો આ બધાથી અલગ છે. એવો પ્રેમ પ્રાપ્ત કરીને વિરહી પોતાના પ્રિયતમ સિવાય બીજા કોઈને જોઈ શકતો નથી.

ઔર ઇસક કોઈ જિન કથો, ઇસકે ના પોહોંચ્યા કોએ ।

ઇસક તહાં જાએ પોહોંચિયા, જહાં સુંન સબદ ના હોએ ॥ ૫ ॥

પ્રેમનું વર્ણન નથી થઈ શકતું કારણ કે કોઈ પણ શબ્દ તેના સુધી પહોંચી નથી શકતો. પ્રેમ તો ત્યાં સુધી પહોંચે છે, જ્યાં શૂન્ય અને શબ્દ બંનેય હોતા નથી.

નાહીં કથની ઇસક કી, ઔરકોઈ કથિયો જિન ।

ઇસક આગે ચલ ગયા, સબદ સમાના સુન ॥ ૬ ॥

પ્રેમનું વિવેચન નથી થઈ શકતું અને કોઈ તેનું વિવેચન પણ ન કરે, કારણ કે એનો શબ્દ તો નિરાકારમાં જ વિલીન થઈ જાય છે. જો કે પ્રેમ તો તેનાથી આગળ વધીને પરમધામ સુધી પહોંચી જાય છે.

સબદ જો સૂક્યા અંગમેં, હલે નહીં હાથ પાએ ।

ઇસક બેસુધ ના કરે, રહી અંદર વિલખાએ ॥ ૭ ॥

વિરહિણીના શબ્દો તો તેના ગળામાં જ સુકાઈ જાય છે. તેના હાથ અને પગનું હલનચલન પણ બંધ થઈ જાય છે. આ પ્રેમ વિરહિણીને બેસુધ પણ બનવા નથી દેતો. વિરહી તો દિવસ રાત અંદરને અંદર દુઃખી થઈ રહ્યા કરે છે.

પાપન પલ ના લેવહીં, દસોં દિસ નૈન ફિરાએ ।

દેહ બિના દૌડે અંદર, પિયા કિત મિલસી કહાં જાએ ॥ ૮ ॥

પ્રેમીની આંખોની પાંપણોનો પલકારો પણ થતો નથી. તે ધણીને નિરખવા માટે દશે દિશાઓમાં નજર દોડાવે છે. પ્રેમની મસ્તીમાં વગર શરીરે અંદરને અંદર દોડ્યા કરે છે કે પ્રિયતમ ધણી ક્યાં મળશે અને હું ક્યાં જાઉં ?

ઇસક કો એહ લછન, જો નૈનોં પલક ના લે ।

દૌડે ફિરે ના મિલ સકે, અંદર નજર પિયામેં દે ॥ ૯ ॥

પ્રેમનું લક્ષણ છે કે પ્રિયતમનાં દર્શન માટે આંખોના પલકારા પણ કરતી નથી. વિરહિણી પોતાના પ્રિયતમની છબી પોતાના હૃદયમાં સ્થાપિત કરીને પ્રત્યક્ષ મળવા બહાર દોડ્યા કરે છે, છતાં પ્રિયતમ તેને મળતા નથી.

નજરોં નિમખ ના છૂટહીં, તો નહીં લાગત પલ ।

અંદર તો ન્યારા નહીં, પર જાએ ન દાહ બિના મિલ ॥ ૧૦ ॥

પ્રિયતમા માટે પરમાત્મા તેની દૃષ્ટિએ એક પણ માટે પણ અદૃશ્ય નથી હોતા. તેથી તેની આંખોની પાંપણના પલકારા બંધ થતા નથી. વસ્તુતઃ આત્મા તો પરમાત્માથી અલગ (દૂર) નથી, પરંતુ આ શરીર દ્વારા પ્રત્યક્ષપણે મળ્યા વિના અંતરની બળતરા મટતી નથી.

જો દુખ તુમહીં બિછુરે, મોહે લાગ્યા તાસોં પ્યાર ।

એતા સુખ તેરે બિરહ મેં, તો કૌન સુખ હોસી વિહાર ॥ ૧૧ ॥

હે પ્રિયતમ ધણી ! તમારા વિયોગમાં જે દુઃખ મળ્યું છે તેનાથી મને પ્રેમ થઈ ગયો છે. તમારા વિયોગમાં જ આટલું સુખ છે તો પછી તમારી સાથે વિહાર કરવામાં કેટલો આનંદ થશે ?

પ્રકરણ ૯ ચોપાઈ ૧૮૭

રાગ ધન્યા કાફી

સનમંધ મૂલ કો, મેં તો પાવ પલ છોડ્યો ન જાએ ।

અબ છલ બલ મોહે ક્યા કરે, મોહ આદ થેં દિયો હૈ ઉડાએ ॥ ૧ ॥

પોતાના મૂળ પરમધામનો સંબંધ હોવાને કારણે પોતાના પ્રાણવલ્લભ પરમાત્માને ક્ષણભર માટે પણ મારાથી છૂટા મુકાતા નથી. હવે આ કપટી માયા મારું શું બગાડી શકવાની છે ? કેમ કે સદ્ગુરુ ધણીએ મારા મનમાંથી સાંસારિક મોહ-મમતા મૂળમાંથી ઉખાડી કાઢી છે.

દરદ જો તેરે દુલહા, કર ડાર્યો સબ નાસ ।

પર આસ ના છોડે જવકો, કરને તુમ વિલાસ ॥ ૨ ॥

હે મારા વ્હાલા ધણી ! તમારા વિરહની પીડાએ તો મારું બધું નષ્ટ કરી દીધું છે, છતાં પણ તમારી સાથે પ્રત્યક્ષ મળીને અલૌકિક આનંદ પ્રાપ્ત કરવાની આશામાં જીવે આ શરીર ધારણ કરી રાખ્યું છે.

મેં કહાવત હોં સોહાગની, જો બિરહા ન દેઊં જીઉ ।

તો પીછે વતન જાએ કે, ક્યોં દેખાઊં મુખ પીઉ ॥ ૩ ॥

હું તો પ્રિયતમ ધણીની સોહાગણ કહેવાઉં છું. જો હું મારા જીવને ધણીના વિરહ પર સમર્પિત ન કરું તો પરમધામમાં જઈને શ્રી રાજજીને કેવી રીતે મારું મોં બતાવીશ ?

બિરહા ના છોડે જવ કો, જવ આસ ભી પીઉ મિલન ।

પિયા સંગ ઈન અંગે કરું, તો મેં સોહાગિન ॥ ૪ ॥

હે મારા પ્રિયતમ ધણી ! તમારો વિરહ મારા જીવને છોડતો નથી અને જીવ પણ પ્રિયતમ મિલનની આશામાં શરીર સાથે જોડાયેલો છે. આ દેહથી પ્રિય મિલનનું સુખ પામવાનું ગૌરવ પ્રાપ્ત કરી શકું ત્યારે હું સોહાગણ આત્મા કહેવાઉં.

લાગી લડાઈ આપ મેં, એક બિરહા દૂજી આસ ।

એ ભી બિરહા પીઉ કા, આસ ભી પિયા વિલાસ ॥ ૫ ॥

પ્રિયતમનો વિરહ અને જીવની પ્રિય મિલનની આશા આ બંનેમાં પરસ્પર લડાઈ ચાલે છે. (અહીં પ્રિયના વિરહમાં પ્રાણ જવા માગે છે અને ત્યાં શરીરને પિયા મિલનની આશા વળગેલી છે.) આવો વિરહ પણ પ્રિયતમે આપેલો છે અને આશા પણ પ્રિય મિલનની જ છે.

જો જીવ દેતે સકુચોં, તો ક્યોં રહે મેરા ધરમ ।

બિરહા આગે કહા જીવ, એ કેહેત લગત મોહે સરમ ॥ ૬ ॥

ધણીના વિરહમાં જો પોતાના જીવને સમર્પિત કરવામાં મને સંકોચ થયો તો મારો અનન્ય ભાવ (પતિવ્રતા ધર્મ) કેવો રહેશે ? વસ્તુતઃ વિરહ આગળ જીવનું અસ્તિત્વ કેટલું ? છતાં પણ જીવને સમર્પિત કરવાની વાત કરતાં મને શરમ આવે છે.

માયા કાયા જીવસોં, ભાંન ભૂંન ટૂંક કર ।

બિરહા તેરા જિન દિસ, મેં વારું તિન દિસ પર ॥ ૭ ॥

આ જીવ સાથે માયાવી શરીર જોડાયેલું છે. તેના ટુકડે ટુકડા કરીને તમારા વિરહની દિશામાં સમર્પિત કરી દઉં.

જબ આહે સૂકી અંગમેં, સ્વાંસ ભી છોડ્યો સંગ ।

તબ તુમ પરદા ટાલ કે, દિયો મોહે અપનો અંગ ॥ ૮ ॥

હે પ્રિયતમ ધણી ! તમારા વિરહમાં જ્યારે મારી આહ મારા હોઠમાં જ સુકાઈ ગઈ, શ્વાસ લેવાનું પણ મુશ્કેલ બની ગયું ત્યારે તમે માયાનો પડદો દૂર કરીને તમારો આવેશ પ્રદાન કર્યો.

મેં તો અપના દે રહી, પર તુમહીં રાખ્યો જીઉ ।

બલ દે આપ ખડી કરી, કછૂ કારજ અપને પીઉ ॥ ૯ ॥

મેં મારી જાત જ તમારા પર ન્યોછાવર કરી દીધી હતી, પરંતુ હે પ્રિયતમ ધણી ! તમે તમારા જાગણી કાર્ય માટે જ મને આત્મબળ પ્રદાન કરી ઊભો રાખ્યો છે.

જીવરા ભી મેરા રખ્યા, તુમ કારજ ભી કારન ।

આસ ભી પૂરી સોહાગની, વૃધ ભી રાખ્યો બિરહિન ॥ ૧૦ ॥

આપે તમારા કાર્ય માટે મારા પ્રાણને બચાવી રાખ્યો. મુજ સોહાગણની પ્રત્યક્ષ ધણી મિલનની આશા પણ પૂરી કરી દીધી અને મારો આગ્રહ (વિરહિણીની હઠ) પણ પૂરો કર્યો.

તુમ આએ સબ આઈયાં, દુખ ગયા સબ દૂર ।

કહે મહામતી એ સુખ ક્યોં કહું, જો ઉદયા મૂલ અંકૂર ॥ ૧૧ ॥

મારા હૃદય મંદિરમાં તમારા પધારવાથી મને બધું જ પ્રાપ્ત થઈ ગયું. હવે તો વિયોગનું દુઃખ પણ જતું રહ્યું. મહામતિ કહે છે કે આ આનંદનું વર્ણન હું કેવી રીતે કરું જેને કારણે મારો મૂળ અંકુર (પરમધામનો મૂળ સંબંધ) મારા હૃદયમાં જાગ્યો છે.

પ્રકરણ ૧૦ ચોપાઈ ૧૮૮

સનંધ વિરહકે પ્રકાશકી

એહ બાત મેં તો કહું, જો કેહેને કી હોએ ।

એહ ઈમામેં રીઝ કે, દયા કરી અતિ મોહે ॥ ૧ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માના મિલનની વાત જો આ મર્યાદિત શબ્દોમાં કરવા યોગ્ય હોત તો હું જરૂર કહેત. પરંતુ મારા સદ્ગુરુ પ્રસન્ન થઈને દયાપૂર્વક મારાથી આ બધું કહેવડાવે છે.

સુનિયો બાની મોમિનોં, દીદાર દિયા હકેં જબ ।

પરદા સારા ઉડ ગયા, હુઆ ઉજાલા સબ ॥ ૨ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! મારી વાતો ધ્યાનપૂર્વક સાંભળો. જ્યારે મારા પ્રાણવલ્લભ ધણીએ મને દર્શન દીધાં ત્યારથી મારા હૃદયમાંથી અજ્ઞાનનો પરદો દૂર થયો અને હૃદયમાં જ્ઞાનનો પ્રકાશ છવાઈ ગયો.

કહ્યા જો નબિએં ઈમામ, એ તિન ખુદ ખોલે દ્વાર ।

દરવાજે સબ ખોલ કે, મોહે દેખાયા પાર ॥ ૩ ॥

કુરાનમાં રસૂલ સાહેબે જે ઈમામની વાત કહી છે તેમણે પોતે આવીને પરમધામનાં દ્વાર ખોલીને મને માયાથી પર એવા પરમધામનાં દર્શન કરાવ્યાં.

કર પકર બૈઠાએ કે, આવેસ દિયો મોહે અંગ ।

તા દિન થેં મેહેર પસરી, પલ પલ ચઢતે રંગ ॥ ૪ ॥

મારા સદ્ગુરુ ધણીએ મારો હાથ પકડીને મને પોતાની પાસે બેસાડ્યો અને તેમનો આવેશ પ્રદાન કર્યો. તે દિવસથી તેમની અનુકંપા પ્રતિદિન વધવા લાગી અને પ્રેમનો રંગ પળેપળે ચઢતો ગયો.

મિલાપ હુઆ જબ મેહેદી સે, તબ કહ્યા મહામતી નામ ।

અબ મેં હુઈ જાહેર, દેખ્યા વતન બકા ધામ ॥ ૫ ॥

જ્યારે સદ્ગુરુ ધણી સાથે મારો મેળાપ થયો ત્યારે તેમણે મને મહામતિની સંજ્ઞા આપી. હવે હું ધણીની અંગનાના રૂપે પ્રગટ થઈ છું અને મને અખંડ પરમધામનો સાક્ષાત્કાર પણ થઈ ગયો.

બાત કહી સબ વતન કી, સો નિરખે મેં નિસાન ।

નજરોં સબ જાહેર હુઆ, ઉડ ગયા ઉનમાન ॥ ૬ ॥

મારા સદ્ગુરુએ મને પરમધામની સઘળી વાતો કહી. મેં ત્યાંનું એકેએક નિશાન (ચિહ્ન) જોયું. મારી દૃષ્ટિમાં પરમધામનાં સઘળાં ચિહ્નો સ્પષ્ટ થવાથી બ્રહ્મવિષયક બધી કલ્પનાઓ ઊડી ગઈ.

આપા મેં પેહેચાનિયા, સનમંધ હુઆ સત ।

એ મેહેર જુબાં ક્યોં કર કહું, ગઈ મૂલ સે ગફલત ॥ ૭ ॥

ત્યારે મેં મારી જાતને પિછાણી અને પરબ્રહ્મ પરમાત્મા સાથેનો મારો સંબંધ પણ સત્ય સિદ્ધ થયો. આ જીભ વડે સદ્ગુરુની કૃપાનું વર્ણન કેવી રીતે કરું ? તેમની કૃપાથી અજ્ઞાનતાની નિદ્રા મૂળમાંથી ચાલી ગઈ.

એ જૂઠઈ અબલોં ન જાનતી, કયા હૈ ક્યોં ઉતપત ।

સો અબ સબ વિધ સમઝી, યોં હોસી ફના કુદરત ॥ ૮ ॥

વસ્તુતઃ આજસુધી મેં જુઠી માયાને ઓળખી નહોતી કે આ શું છે અને તેની ઉત્પત્તિ કેમ થઈ છે ? હવે એ બધું મને સમજાયું કે આ પ્રાકૃતિક રચના સ્વભાવતઃ નાશવંત છે.

મુઝે જગાઈ જુગતસોં, સુખ દિયો અંગ આપ ।

કંઠ લગાઈ કંઠસોં, યા વિધ કિયો મિલાપ ॥ ૯ ॥

મારા ધણીએ પોતાનો આવેશ આપીને મને યુક્તિપૂર્વક જાગ્રત કર્યો તથા અખંડ સુખ આપ્યું. આ પ્રકારે સ્નેહપૂર્વક મારા હૃદયમાં આવીને મારામાં એકરૂપ થઈ ગયા.

ખાસી જાન ખેડી જિમી, જલ સીંચિયા ખસમ ।

બોયા બીજ વતન કા, સો ઉગ્યા વાહી રસમ ॥ ૧૦ ॥

મારા હૃદયરૂપી ધરતીને ઉજજડ જાણીને તેમણે તેના પર જ્ઞાનરૂપી હળ ચલાવ્યું અને પ્રેમનું જળ સિંચ્યું. તેમાં પરમધામના તારતમ જ્ઞાનરૂપી બી રોપ્યું જે તેની ગરિમાને અનુરૂપ ઊગવા લાગ્યું.

બીજ રૂહ સંગ નિજ બુધ કે, સો લે ઉઠિયા અંકૂર ।

યા જુબાં ઈન અંકૂર કો, ક્યોં કર કહૂં સો નૂર ॥ ૧૧ ॥

તારતમ જ્ઞાનરૂપી તે બીજ મારા આત્મ-બળ અને અક્ષરબ્રહ્મની બુદ્ધિનો સંગ પામીને પરમધામના મૂળ સંબંધના રૂપમાં અંકુરિત થયું. હવે હું પોતાની આ નશ્વર જીભ વડે આ અંકુર (સંબંધ) અને દિવ્ય પ્રકાશનું વર્ણન કેવી રીતે કરું ?

ના તો એહ બાત જો ગુઝ કી, સો ક્યોં હોવે જાહેર ।

પર મોમિન પ્યારે મુઝકો, સો કર ના સફૂં અંતર ॥ ૧૨ ॥

અન્યથા આ બધી રહસ્યમય વાતો કેવી રીતે પ્રગટ કરી શકાય ? પરંતુ પરબ્રહ્મ પરમાત્માના સોહાગણ આત્માઓ મને પ્રિય છે. તેમનાથી હું કોઈ પણ પ્રકારનું અંતર રાખી શકતો નથી.

તો ભી કહૂં નેક નૂર કી, કછુક ઈસારત અબ ।

પીછે તો જાહેર હોએસી, તબ દુની મિલસી સબ ॥ ૧૩ ॥

તેથી હવે હું આ તારતમ જ્ઞાનના પ્રકાશનું વર્ણન સંકેત માત્રથી કરું છું. જ્યારે તેનો પ્રકાશ સર્વત્ર ફેલાશે ત્યારે તેને જોઈને સંસારના સઘળા લોકો એકઠા થઈ જશે.

એ જો બિરહા બીતક કહી, ઈમામ મિલે જિન સૂલ ।

અબ ફેર કહૂં નિજ નૂર કી, જાસોં પાઈએ માએને મૂલ ॥ ૧૪ ॥

અત્યાર સુધી મેં આ પ્રકારે વિરહપૂર્વક કરેલી ખોજની પળો તથા મને સદ્ગુરુનું મિલન કેવી રીતે થયું તેની હકીકત સંભળાવી. હવે હું ફરીથી તારતમના પ્રકાશમાં એ બધું કહી રહ્યો છું જેથી તેનો મૂળ અર્થ સ્પષ્ટ થઈ જશે.

સુનિયો રૂહેં મોમિનોં, જો ઈન માસૂક કી બિરહિન ।

જો ચાહે મેહેદી મહંમદ કો, મેં તાએ કહૂં બચન ॥ ૧૫ ॥

હે પ્રિયતમ ધણીના વિરહી બ્રહ્માત્માઓ ! સાંભળો. જેઓ સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજ (મહદી મહમ્મદ)ને ચાહવાવાળા છે, હું તેમને માટે જ આ વચન કહી રહ્યો છું.

એ બિરહા લછન મેં કહે, પર નાહીં બિરહા તાએ ।

યા વિધ બિરહા ઉદમ કી, જો કોઈ ક્રિયા ચાહે ॥ ૧૬ ॥

મેં આ પ્રકારે વિરહનાં લક્ષણો દર્શાવ્યાં છે. તેને વિરહિણીનાં બધાં લક્ષણો સમજી ન લેવાં. પ્રિય મિલનને ચાહવામાં જે વિરહમાં મગ્ન બનવા માગે છે તેમને માટે કરવા યોગ્ય પ્રયત્નો જ અહીં કેવળ દર્શાવ્યા છે.

જ્યોં એ બિરહા ઉપજ્યા, એ નહીં હમારો ધરમ ।

બિરહિન કબૂં ના કરે, યોં બિરહા અનૂકરમ ॥ ૧૭ ॥

જે રીતે આ વિરહ ઉત્પન્ન થયો છે, તે પ્રગટ કરવાનો અમારો ધર્મ નથી. વિરહી આત્માઓ ક્યારેય આ રીતે વિરહની (કમશ:) સાધના નથી કરી શકતા.

બિરહા સુનતે મસૂક કા, આહે ના ઉડ ગઈ જિન ।

તાએ વતન રૂહેં યોં કહે, નાહીન એ બિરહિન ॥ ૧૮ ॥

પોતાના પ્રિયતમ ધણીનો વિયોગ સાંભળીને જ જે વિરહિણીનો પ્રાણ ન નીકળી જાય તેને માટે પરમધામનો આત્મા એમ કહેશે કે આ સાચી વિરહિણી નથી.

જો હોએ આપે બિરહની, સો ક્યોં કહે બિરહા સુધ ।

સુન બિરહા જીવ ના રહે, તો બિરહિન કહાં સે બુધ ॥ ૧૯ ॥

જે સ્વયં વિરહિણી (વિરહથી વ્યાકુલ) થાય છે તેનામાં વિરહનું વર્ણન કરવાની સુધ રહેતી નથી. પોતાના પ્રિયતમના વિરહની વાત સાંભળીને જ તેના પ્રાણ નીકળી જાય છે. તો પછી તેમાં કંઈ કહેવાની બુદ્ધિ ક્યાંથી રહેશે ?

પતંગ કહે પતંગ કો, કહાં રહ્યાં તૂં સોએ ।

મેં દેખ્યા હે દીપક, ચલ દેખાઝીં તોહે ॥ ૨૦ ॥

જો કોઈ પતંગિયું બીજા પતંગિયા પાસે જઈને એમ કહે કે અરે દિવાના ! તું ક્યાં સૂતો હતો ? હું તો દીવો જોઈને આવ્યો છું. ચાલ, તને પણ દર્શન કરાવું.

યા તો ઓ દીપક નહીં, યા તૂં પતંગ નાહેં ।

પતંગ કહિએ તિનકો, જો દીપક દેખ જંપાએ ॥ ૨૧ ॥

ત્યારે બીજા પતંગિયાએ કહ્યું, તે જે જોયું છે તે ક્યાં તો દીપક નથી અથવા તું પતંગિયું નથી. પતંગિયું તો તેને કહેવાય જે દીવાને જોઈને તરત જ તેમાં ઝંપલાવે અને બળી જાય.

પતંગ ઔર પતંગ કો, જો સુધ દીપક દે ।

તો હોવે હાંસી તિન પર, કહે નાહીં પતંગ એ ॥ ૨૨ ॥

જે પતંગિયું દીપકને જોઈને બીજા પતંગિયાને તેની ભાળ આપવા લાગ્યું તો તેના પર જરૂર હસવું જ આવે. તેને જોઈને બધા એમ કહેશે કે આ તો પતંગિયું જ નથી.

દીપક દેખ પીછા ફિરે, સાબિત રાખ કે અંગ ।

આએ દેવે સુધ ઔરકો, તાએ ક્યોં કહિએ પતંગ ॥ ૨૩ ॥

જે દીપકની જ્યોત જોઈને પણ પોતાના દેહને સાબૂત રાખીને પાછું વળી જાય અને બીજાઓને

આ દીપકની ચર્યા કરવા લાગે, તેને પતંગિયું કેવી રીતે કહેવાય ?

મેં તો બીતક તબ કહી, જબ લઈ માસૂકે ઉઠાએ ।

જબ મેં હુતી બિરહ મેં, તબ ક્યોં મુખ બોલ્યો જાએ ॥ ૨૪ ॥

પરંતુ આ વચનો મેં ત્યારે કહ્યાં જ્યારે મારા સદ્ગુરુ પોતાનો આવેશ આપીને મને વિરહથી ઉઠાવ્યો. જ્યાં સુધી હું વિરહમાં હતો ત્યાં સુધી મારા મોંથી કોઈપણ શબ્દ કેવી રીતે કહેવાય ?

એ તો બિરહા ઉપજ્યા ખ્વાબ મેં, ચઢતે ચઢતે પાએ ।

જબ બિરહા તામસ બઢ્યા, તબ નીંદ દઈ ઉડાએ ॥ ૨૫ ॥

આ વિરહ સ્વપ્નમાં ઉત્પન્ન થયો છે છતાં એટલો આગળ વધી ગયો કે વિરહ અને તામસ બંને એક સાથે થઈ ગયા જેથી મારી ઊંઘ જ ઊડી ગઈ છે અર્થાત્ આત્મા જાગ્રત થઈ ગયો.

બિરહા નહીં બ્રહ્માંડ મેં, બિના સોહાગિન નાર ।

સોહાગિન અંગ ઈમામ કો, વતન પાર કે પાર ॥ ૨૬ ॥

વાસ્તવમાં સોહાગણ આત્મા સિવાય આ સંસારમાં બીજા કોઈને પણ વિરહ નથી થતો. કારણ કે સોહાગણ સદ્ગુરુની અંગના છે. તેમનું ઘર ક્ષર, અક્ષરથી આગળ અક્ષરાતીત પરમધામ છે.

અબ કહૂં મોમિન કી, જાએ કહિએ સોહાગિન ।

એ બિરહિન બ્રહ્માંડ મેં, હુતી ના એતે દિન ॥ ૨૭ ॥

હવે હું બ્રહ્માત્માઓની વાત કરું, જે પરબ્રહ્મ પરમાત્માની સોહાગણ કહેવાય છે, આ વિરહી આત્માઓ આ બ્રહ્માંડમાં આજ સુધી નથી આવ્યા.

સો સોહાગિન જેતિયાં, ઈમામ કી બિરહિન ।

સો અંતર હકેં પકડી, ના તો રહે ના તન ॥ ૨૮ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માના જેટલા સોહાગણ આત્માઓ છે તે જ સદ્ગુરુની વિરહિણીઓ છે. તેમના હૃદયમાં બિરાજીને પ્રિયતમ પરમાત્માએ તેને પૂર્ણ સહારો આપ્યો છે. અન્યથા તેમનું શરીર જ ન રહેત.

એ સુધ દઈ ઈમામેં, મોહે ગુઝ કિયો પ્રકાસ ।

તો એ જાહેર હોત હૈ, ગયો તિમર સબ નાસ ॥ ૨૯ ॥

સદ્ગુરુ ધણીએ મને આ સુધ આપી અને આ ગૂઢ રહસ્યને મારા હૃદયમાં પ્રકાશિત કરી દીધું. તેથી આ બધું રહસ્ય હવે પ્રગટ થઈ રહ્યું છે અને બધો અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર નાશ પામી ગયો છે.

મેહેદી મહંમદ પ્યારે મોમિન, સો જુબાં કહ્યો ના જાએ ।

પર હુઆ હૈ મુઝે હુકમ, સો કેસે કર ઢંપાએ ॥ ૩૦ ॥

સોહાગણ આત્માઓ સદ્ગુરુ ધણી (મહંમદ મહદી)ને કેટલા વ્હાલા છે, તેનું વર્ણન આ જીભથી થઈ શકતું નથી. પરંતુ મારા સદ્ગુરુ ધણીએ મને જે આજ્ઞા કરી છે, તેને હવે કેવી રીતે ઢાંકી શકાય ?

અનેક કરહીં બંદગી, અનેક બિરહા લેત ।

એ સુખ તિન સુપને નહીં, જો હમકો જગાએ દેત ॥ ૩૧ ॥

આ જગતમાં ઘણા સાધક અનેક પ્રકારની ઉપાસનાઓ કરે છે અને ઘણા લોકો વિરહ પણ કરે છે પરંતુ બ્રહ્માનંદનું આ અલૌકિક સુખ તેમને સ્વપ્નમાં પણ અપ્રાપ્ય છે. અને આપણા સદ્ગુરુ આપણે બ્રહ્મસૃષ્ટિઓને જાગ્રત કરીને તે આપી રહ્યા છે.

છલ તેં મોહે છુડાએ કે, કછૂ દિયો બિરહા સંગ ।

સો ભી બિરહા છુડાઈયા, દેકર અપનો અંગ ॥ ૩૨ ॥

આ છળરૂપી સંસારના મોહથી છોડાવી મારા સદ્ગુરુ ધણીએ મને વિયોગનો થોડો અનુભવ કરાવ્યો. પછી વિરહ બાદ પોતાનો આવેશ આપીને તથા મારા હૃદય મંદિરમાં બિરાજીને મને આ વિરહની અનુભૂતિથી પણ મુક્ત કરી દીધો.

અંગ નૂર બુધ દેએ કે, કહે તૂં પ્યારી મુઝ ।

દેને સુખ સબન કો, હુકમ કરત હૂં તુઝ ॥ ૩૩ ॥

તેમણે પોતાનો આવેશ (અંગ) જોશ અને જાગ્રત બુદ્ધિ (તારતમ જ્ઞાન) આપીને મને એમ કહ્યું કે તમે મારી વહાલી અંગના છો. સચરાચર પ્રાણીમાત્રને અખંડ સુખ આપવા માટે હું તમને આદેશ આપું છું.

તુમ દુખ પાયા મુઝે સાલહીં, અબ સબ સુખ તુમ હસ્તક ।

દિયા તુમારા પાવહીં, દુનિયાં ચૌદે તબક ॥ ૩૪ ॥

તમે દુઃખ પામશો તો તેનાથી મને વધુ કષ્ટ થશે. તેથી હવે બધું સુખ તમારા હાથમાં સોંપ્યું છે. આ દુનિયામાં ચૌદ લોકનાં પ્રાણી તમારાં આપેલાં સુખ જ પામશે.

દુખ પાવત હૈં મોમિન, સો હમ સહ્યો ન જાએ ।

હમ ભી હોસી જાહેર, પર પહેલેં સોહાગનિયાં જગાએ ॥ ૩૫ ॥

સોહાગણ આત્મા દુઃખી થાય છે એ મારાથી સહન નથી થતું. તેથી પહેલાં સોહાગણોને જાગ્રત કરીને હું પોતે પણ તમારા અંતરમાં પ્રગટ થઈશ.

સિર લે આપ ખડી રહો, કહે તૂં સબ સૈયન ।

પ્રકાસ હોસી તુઝ સે, દ્રઢ કર દેખ મન ॥ ૩૬ ॥

તેમણે એમ પણ કહેલું કે આ જવાબદારીને માથે ચડાવીને બ્રહ્મસૃષ્ટિઓને જાગ્રત કરવા ઊઠીને ઊભા થઈ જાઓ. આ વાત પોતાના મનમાં દૃઢતાપૂર્વક ધારણ કરી લો કે તમારાથી જ જ્ઞાનનો આ પ્રકાશ બ્રહ્માંડમાં ફેલાશે.

તોસોં ના કછૂ અંતર, તૂં હૈં સોહાગિન નાર ।

એ માએને ગુઝ બતાએ કે, ખોલ દે પાર દ્વાર ॥ ૩૭ ॥

મેં તમારાથી કોઈ અંતર રાખ્યું નથી. તમે તો પ્રિયતમનાં સોહાગણ અંગના છો. તેથી ધર્મગ્રંથોનાં સત્ય વચનોનો ગૂઢાર્થ ખુલ્લો કરી બધાને અખંડ પરમધામની ઓળખ કરવા દો.

જો કબૂં જાહેર ન હુઈ, સો એ કરી તુઝે સુધ ।
અબ થેં આદ અનાદ લોં, જાહેર હોસી નિજ બુધ ॥ ૩૮ ॥

જે રહસ્યમય જ્ઞાન આજ સુધી પ્રગટ નથી થયું તેનું તમને આ પ્રકારે ભાન કરાવી દીધું છે. આજથી અક્ષરબ્રહ્મની બુદ્ધિ અને તારતમ જ્ઞાનના પ્રતાપથી આદિ અનાદિ (ક્ષરબ્રહ્માંડથી લઈને અક્ષર-અક્ષરાતીત) સુધીનું જ્ઞાન આ સંસારમાં તમારા દ્વારા પ્રગટ થશે.

તોહે તો સબ સુધ પરી, કહૂં અટકે નહીં નિરધાર ।
આગે હોએ સોહાગની, કરાઓ સબોં દીદાર ॥ ૩૯ ॥

તારતમ જ્ઞાન દ્વારા તમને બધી વાતોની ભાળ થઈ છે. તમારે ક્યાંય અટકવું નહીં પડે તે નક્કી છે. તમે અગ્રણી સોહાગણ બનીને બધા આત્માઓને પણ સાક્ષાત્કાર કરવા દો.

ચૌદે તબક કાયમ હોએસી, સબ હુકમ કે પ્રતાપ ।
એ સોભા તુઝે સોહાગની, જિન જુદી જાને આપ ॥ ૪૦ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માની આજ્ઞાના પ્રતાપથી ચૌદ લોકનાં બધાં પ્રાણીઓ અખંડ થઈ જશે અર્થાત્ એકરૂપ બની જશે. હે સોહાગણ (ઈન્દ્રાવતી) ! આ સંપૂર્ણ શોભા તમને મળશે. તમે પોતાને મારાથી ભિન્ન સમજશો નહિ.

જો કોઈ સબદ સંસારમેં, ના ખુલે માએને કબ ।
સો સબ ખાતર મોમિનોં, તૂં ખોલસી માએને અબ ॥ ૪૧ ॥

સંસારમાં જેટલા ધર્મગ્રંથો છે તેનો ગૂઢાર્થ આજસુધી સ્પષ્ટ થયો નથી. બ્રહ્માત્માઓ માટે તમે આ બધા ગૂઢાર્થોને સ્પષ્ટ કરશો.

તૂં દેખ દિલ બિચાર કે, ઉડ જાસી અસત ।
સારોં કે સુખ કારને, તૂં જાહેર ભઈ મહામત ॥ ૪૨ ॥

તમે તમારા હૃદયમાં વિચારી જુઓ. તમારા દ્વારા જગતનું સમગ્ર અજ્ઞાન (અસત્ ભાવ) નાશ પામશે. બધાં અલૌકિક સુખ આપવા માટે તમે મહામતિ રૂપમાં પ્રગટ થયા છો.

ખેલ કિયા તુમ ખાતર, સો તૂં કહો આગે મોમન ।
પેહેલે ખેલ દેખાએ કે, પીછે મૂલ વતન ॥ ૪૩ ॥

બધા બ્રહ્માત્માઓને કહેવું કે આ ખેલ તમારે માટે જ બનાવ્યો છે. તેથી પહેલાં તેને સારી રીતે બતાવીને તમને પરમધામમાં જાગ્રત કરીશું.

અંતર રૂહોંસોં જિન કરો, જો મોમિન હેં અરસ ઘર ।
પીછે ચૌદે તબક મેં, જાહેર હોસી આખર ॥ ૪૪ ॥

જે પરમધામની બ્રહ્માંગનાઓ છે તેની સાથે કોઈ પણ પ્રકારનું અંતર ન રાખવું. પછી તો અંતિમ વેળાએ જ્ઞાનનું આ સુખ ચૌદ લોકમાં સર્વત્ર ફેલાઈ જશે.

બડા સુખ આગે મોમિન, પીછે સુખ સંસાર ।
એક દીન સબ હોએસી, ઘર ઘર સુખ અપાર ॥ ૪૫ ॥

સૌથી પહેલાં બ્રહ્માત્માઓને વિશેષ સુખ આપવું છે પછી આખા સંસારમાં તે વહેંચાશે. જ્યારે (આ તારતમ જ્ઞાનના માધ્યમથી) સમસ્ત સંસારમાં પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માની ઉપાસના કરનાર એક જ ધર્મ સ્થાપિત થશે, ત્યારે ઘરઘરમાં અપાર સુખ થશે.

તેં બચન કહે જો મુખ થેં, હોસી તિનસે બડો પ્રકાસ ।

અસત ઉડસી તૂલ જ્યોં, હોસી કુફર સબ નાસ ॥ ૪૬ ॥

તમારા મુખથી નિઃસૃત તારતમ જ્ઞાનનાં વચનો દ્વારા સંસારમાં જ્ઞાનની અગાધ જ્યોત ફેલાશે. તેનાથી અસત્ય વસ્તુ (અજ્ઞાન) રૂના રેસાઓની જેમ ઊડીને નાશ પામશે અને અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર નષ્ટ થઈ થશે.

તૂં લીજે નીકે માએને, તેરે મુખ કે બોલ ।

જો સાખ દેવે રૂહ અપની, તો લીજે સિર કોલ ॥ ૪૭ ॥

તમે પોતે પોતાના મુખથી નિઃશ્રુત વચનોના ગૂઢ આશયને સારી રીતે આત્મસાત કરજો. તમારો આત્મા આ વચનોની સાક્ષી આપે ત્યારે આ વચનોને શિરોધાર્ય કરીને પરસ્પર જગાડવાની પ્રતિજ્ઞાનું પાલન કરજો.

દેત હોં બલ સબન કો, જો હેં અસલૂ મોમન ।

તૂં પૂછ દેખ દિલ પના, કર કારજ દ્રઢ મન ॥ ૪૮ ॥

જેઓ વાસ્તવમાં બ્રહ્માત્માઓ છે તેમને બધાને હું મારું આવેશ બળ આપીશ. તેથી તમે તમારા અંતરાત્માને પૂછી જુઓ અને પોતાના મનને દૃઢ કરીને જાગણીનું કાર્ય કરો.

મેં અંગ ઈમામ કો, મોમિન મેરે અંગ ।

બીચ આએ તિન વાસ્તે, કડું સબ એક સંગ ॥ ૪૯ ॥

ઈન્દ્રાવતી કહે છે કે હું સદ્ગુરુ (ઈમામ)ની અંગના છું અને બ્રહ્માત્માઓ મારા જ અંગરૂપ છે. સદ્ગુરુ આ બ્રહ્માત્માઓ માટે સંસારમાં આવ્યા છે. હવે સૌને જાગ્રત કરીને એકસાથે મેળાપ કરાવવાનો છે.

પ્રકરણ ૧૧ ચોપાઈ ૨૪૭

સનંધ મોમિનકે ઢૂઢવેકી

અબ ઢૂંઢોં રૂહેં અરસ કી, જો હેં મૂલ અંકૂર ।

સો નિજ વતની મોમિન, ખસમ અંગ નિજ નૂર ॥ ૧ ॥

હવે જેનો સંબંધ જ મૂળ પરમધામ સાથે છે તેવા બ્રહ્માત્માઓને હું શોધી રહ્યો છું. આ મૂળ ઘરના આત્માઓ પૂર્ણબ્રહ્મના અંગસ્વરૂપ છે તથા તેમનાં જ કિરણો છે.

નૂર પાર પીઉ એક ખુદ હેં, ઔર ના દૂજા કોએ ।

ઔર નાર સબ માયા, યામેં ભી રૂહ દોએ ॥ ૨ ॥

અક્ષરબ્રહ્મથી પણ પર સ્વયં પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્મા છે. વસ્તુતઃ પૂર્ણબ્રહ્મ સિવાય કોઈ છે જ નહીં.

બાકીની બધી માયા છે. આ માયામાં પણ બે પ્રકારના જીવ છે.

ઈત અસલૂ રૂહ વિસ્નુ કી, દૂજી રૂહ કુફરાન ।

ઈન દોઊ સે ન્યારે મોમિન, સો આગે કહૂંગી પેહેયાન ॥ ૩ ॥

આ સંસારમાં ઉચ્ચ કોટિના જીવ ભગવાન વિષ્ણુ મનાય છે. તેમનાથી ઉત્પન્ન થયેલા બીજા સ્વપ્નના જીવો જુદા કહેવાય છે. બ્રહ્માત્માઓ આ બંનેથી જુદા છે. તે બધાની ઓળખાણ આગળ કરાવવામાં આવશે.

મોમિન સુખ અસલ વતની, વિસ્નુ કા સુખ ઔર ।

દુની વિસ્નુ કાયમ હોએસી, કજા કહૂંગી તિન ઠૌર ॥ ૪ ॥

પરમધામનું અખંડ સુખ બ્રહ્માત્માઓને પ્રાપ્ત છે. ભગવાન વિષ્ણુનું સુખ તેનાથી ભિન્ન છે. સ્વપ્નના જીવો અને ભગવાન વિષ્ણુ બંને જ અખંડ થશે. આ અવિનાશી સ્થાનનો અમે નિર્ણય કરીશું.

અબ લછન દેખો મોમિન કે, જો અરવા હૈં અરસ ઘર ।

એ વતની બચન સુનકે, આવત હૈં તતપર ॥ ૫ ॥

હવે બ્રહ્માત્માઓનાં લક્ષણો જુઓ. જેમનો નિવાસ પરમધામમાં છે તેઓ તો પરમધામની વાત સાંભળીને તરત જ દોડી આવે છે.

અટક રહ્યા સાથ આધા, જિન ખેલ દેખન કા પ્યાર ।

એ ક્રિયા મૂલ ઈન ખાતર, જો હૈં તામસિયાં નાર ॥ ૬ ॥

વ્રજ અને રાસલીલા જોયા પછી પણ તામસી (અર્ધી) સખીઓના મનમાં સાંસારિક ખેલ જોવાની ઈચ્છા રહી. તેથી તેમની સુરતા સંસારમાં અટકી રહી. વસ્તુતઃ જાગણી બ્રહ્માંડની સંરચના મૂળરૂપમાં એના માટે જ થઈ છે.

ભૂલ ગઈયાં ખેલ મેં, જો મોમિન હૈં સમરથ ।

નૂર ઈમામ કો મુઝ પેં, કેહે સમઝાઊં અરથ ॥ ૭ ॥

પરમધામના સમર્થ આત્માઓ આ ખેલમાં આવીને સ્વયંને ભૂલી ગયા છે. મારામાં સદ્ગુરુએ આપેલ જ્ઞાનનો પ્રકાશ છે. હવે હું આ સહુને સમજાવીને પરમધામનું જ્ઞાન આપીશ.

સબો કો ભેલી કરૂં, દ્રઢ કર દેઊં મન ।

ખેલ દેખાઊં ખોલ કે, જિન વિધ એ ઉતપન ॥ ૮ ॥

હું બધી બ્રહ્મસૃષ્ટિઓને એકત્રિત કરીને તેમના મનને દૃઢ બનાવી દઉં અને જે પ્રકારે આ ખેલ બન્યો (અસ્તિત્વમાં આવ્યો) છે તેનું રહસ્ય સ્પષ્ટ કરી દઉં.

એ ખેલ હૈં જોરાવર, બડો તે રચિયો છલ ।

એ તબ જાહેર હોએસી, જબ કાઢ દેખાઊં બલ ॥ ૯ ॥

આ છળકપટરૂપી માયાવી ખેલ અતિ શક્તિશાળી છે. હું જ્યારે તેના રહસ્યને ખુલ્લું કરી બતાવું ત્યારે તેનું રૂપ સ્પષ્ટ થઈ જશે.

તુમ નાહીં ઈન છલ કે, ઔર છલ કો જોર અમલ ।

સાંચી કો જૂઠઈ લગી, ઐસો છલ કો બલ ॥ ૧૦ ॥

હે બ્રહ્મપ્રિયાઓ ! તમે આ છળરૂપી માયાવી સૃષ્ટિ નથી. આ છળનો નશો અતિ પ્રબળ છે. તે છળનું બળ જ એવું છે કે સત્ય આત્મા પર નશ્વર માયાનો પ્રભાવ પડી ગયો છે.

તુમ આઈયાં છલ દેખને, ભિલ ગૈયાં માંહેં છલ ।

છલકો છલ ન લાગહીં, ઓ લેહેરી ઓ જલ ॥ ૧૧ ॥

તમે તો આ છળકપટયુક્ત આ જગતને ફક્ત જોવા માટે આવ્યાં હતાં. પરંતુ તે છળમાં જ અટવાઈ પડ્યાં છો. આ ખેલના જીવોને તો આ માયા છળરૂપી નથી લાગતી કારણ કે તે તો એ જ મોહજળની લહેરો છે.

એ જૂઠઈ તુમકો લગ રહી, તુમ રહે જૂઠઈ લાગ ।

એ જૂઠઈ અબ ઉડ જાએસી, દે જાસી જૂઠા દાગ ॥ ૧૨ ॥

આ જુઠી માયા તમને સત્ય આત્માઓને પ્રભાવિત કરી રહી છે અને તમે પણ તેમાં મગ્ન બની ગયાં છો. હવે તારતમ જ્ઞાનના પ્રભાવથી આ જુઠો ખેલ તો નષ્ટ પામશે, પરંતુ પરમધામના આત્માઓની વિસ્મૃતિને ખોટું કલંક લાગશે.

હાંસી હોસી અતિ બડી, જિન મોહે દેઓ દોસ ।

કમી કેહે મૈં ના કરું, પર તુમ છલ હુઆ સિર પોસ ॥ ૧૩ ॥

ત્યારે શ્રીરાજજી સમક્ષ તમારી ભારે હાંસી થશે. એ સમયે તમે મને દોષ ન દેતા. આ બધું સમજાવવામાં મેં કશી કમી રાખી નથી. છતાં આ માયા તમારા માથાથી પગ સુધી વળગી રહી છે.

માંગ લિયા ખસમ પેં, એ છલ તુમ દેખન ।

જો કદી ભૂલી છલ મેં, તો ફેર ન આવે એ દિન ॥ ૧૪ ॥

શ્રી રાજજી પાસે તમે આ દુઃખ (છલ) રૂપી ખેલ જોવા માગતા હતા. જો આ છળમાં આવીને તમે ધામધણીને જ ભૂલી જશો તો પછી એમને ઓળખવાનો આવો મહત્વનો દિવસ ક્યારેય આવશે નહિ.

તુમ મુખ નીચા હોએસી, આગૂં સબ મોમિન ।

એ હાંસી સત વતન કી, કોઈ મોમિન કરાઓ જિન ॥ ૧૫ ॥

તમે બધી વાતોને ભૂલી જશો તો શ્રીરાજજી અને અન્ય બ્રહ્મપ્રિયાઓ સમક્ષ તમારું શિર નીચે જૂકી જશે. હે આત્માઓ પરમધામમાં જાગીને આ પ્રકારે પોતાની હાંસી કરાવશો નહિ.

દુખ લે ચલસી ઈત થેં, નહીં આવન દૂજ બેર ।

તિન ક્યોં મુખ ઊંચા હોએસી, જો ખસમસોં બૈઠઈ મુખ ફેર ॥ ૧૬ ॥

આ જગતમાંથી જતી વેળા વિસ્મૃતિનું દુઃખ સાથે લઈ જશો તો તેનાથી મુક્ત થવા માટે ફરીથી

અહીં અવાશે નહીં. અહીં જે આત્માઓ પોતાના પ્રિયતમથી વિમુખ થયા છે તેમનું શિર પરમધામમાં કેવી રીતે ઊંચું થશે ?

તુમેં સુધ છલ ના અપની, ના સુધ હક વતન ।

બતાએ દેઉં યા વિધ, જ્યોં દ્રઢ હોવે આપ મન ॥ ૧૭ ॥

હે આત્માઓ ! તમને આ માયાની ગમ નથી અને તમારી પોતાની ઓળખાણ પણ નથી કે નથી પોતાના નિવાસ પરમધામની ભાળ. તેથી હવે હું તમને આ રીતે સમજાવીશ, જેથી તમારું મન જાતે જ દૃઢ થઈ જાય.

એ છલ પડે થેં દેખાએ બિના, ના છૂટે યાકો બલ ।

ઉડાએ દેઉં જડ પેડ સે, જ્યોં ઉતર જાએ અમલ ॥ ૧૮ ॥

આ માયાના મૂળને બતાવ્યા વિના તેનો પ્રભાવ ઓછો થવાનો નથી. હવે હું તેને જડમૂળથી ઉડાવી દઉં, જેથી કરીને તેનો તમામ નશો ઊતરી જાય.

અબ દેખો ઈન છલ કો, જો દેખન આઈયાં તુમ ।

નૂર જોસ દેઉં અંગ મેં, જો કોઈ મોમિન મુસલિમ ॥ ૧૯ ॥

તમે આ માયાવી જગતને જોવા માટે આવ્યા છો. તેને સારી રીતે જોઈ લો. જેઓ પોતાના પરમાત્મા પર વિશ્વાસ રાખનાર આત્માઓ છે, તેમના અંગોમાં હું જ્ઞાનનો પ્રકાશ અને જુસ્સો ભરી દઉં.

મોમિન માગ્યા મૌલે પેં, સો ભૂલ ગૈયાં બાતેં મૂલ ।

સો ખેલ દેખાએ પીછે યાદ દેઉં, દેખાએ કુરમાન રસૂલ ॥ ૨૦ ॥

બ્રહ્માત્માઓએ પોતાના પ્રિયતમ ધણી પાસે માયાનો આ ખેલ માત્ર જોવાની ઈચ્છા કરી હતી. પરંતુ તેમાં આવીને તે પરમધામની મૂળ વાત બધી ભૂલી ગયા. હવે આ ખેલ દર્શાવીને તેને તે બધી વાત યાદ કરાવી દઉં, જેનું વર્ણન રસૂલ સાહેબે કુરાનમાં કર્યું છે.

યા છલ મેં અનેક છલ હૈં, સો કરું સબ જાહેર ।

ખોલૂં કમાડ કલ કુલફ, અંતર મારું બાહેર ॥ ૨૧ ॥

આ માયાવી જગતમાં અનેક માયાવી ખેલ (છળ તમાશા) છે. હું એ બધું સ્પષ્ટ કરી દઉં. તમારી અંદર અને બહારનાં આવરણોને દૂર કરીને તમારી બુદ્ધિનાં દ્વાર પર લગાડેલ તાળું ખોલી દઉં.

પ્રકરણ ૧૨ ચોપાઈ ૨૬૮

સનંધ ખેલકે મહોરોંકી

અબ નિરખો નીકે કર, જો દેખન આઈયાં તુમ ।

માગ્યા ખેલ હિરસ કા, સો દેખાવેં ખસમ ॥ ૧ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ માયાજન્ય વિશ્વને જોવા માટે તમે અહીં આવ્યા છો. તેને ખૂબ સારી રીતે જોઈ લો. તમે આતુરતાપૂર્વક ખેલ જોવા ઈચ્છા વ્યક્ત કરી હતી. તેને પ્રિયતમ ધણી પરમધામમાં બેસાડીને દર્શાવી રહ્યા છે.

ભોમ ભલી ભરથખંડ કી, જહાં આઈ નિધ નેહેયલ ।

ઔર સારી જિમી ખારી, ખારે જલ મોહ જલ ॥ ૨ ॥

સમસ્ત જગતમાં ભારત ભૂમિ શ્રેષ્ઠ છે, જ્યાં પરમધામનો અવિનાશી નિધિ પ્રગટ થયો છે ત્યાં બાકીનું બધું જગત ખારું (પ્રેમ વિનાનું-શુષ્ક) છે. આ ભવસાગર (મોહજળ) જ ખારો કહેવાય છે.

ઈત બોએ બૃખ હોત હૈ, તાકો ફલ પાવે સબ કોએ ।

બીજ જૈસા ફલ તૈસા, કિયા જો અપના સોએ ॥ ૩ ॥

અહીં કર્મનાં જેવાં બીજ રોપાય તેનું જ ફળ સૌ કોઈ પ્રાપ્ત કરે છે. અહીંની વિશેષતા એ છે કે જે જેવાં બીજ રોપે તેને તેવાં જ ફળ મળે છે.

ઈનમેં જો દૌર અછી, જાકો નામ નૌતન ।

જહાં આએ ઉદે હુઈ, જેહેયલ ખાત વતન ॥ ૪ ॥

આ ભારત ભૂમિમાં જે સર્વોત્તમ સ્થાન છે તેને નવતનપુરી કહેવામાં આવે છે, આ સ્થાને અખંડ પરમધામનો નિધિ (અવિનાશી જ્ઞાન) તારતમરૂપે પ્રગટ થયો છે.

તિન અછી થેં ભી દૌર અછી, જાએ કહિએ હિંદુસ્તાન ।

જહાં મહંમદ મેહેદી આએ કે, જાહેર કિયા ફુરમાન ॥ ૫ ॥

સંસારમાં જેટલાં સારાં સ્થાન કહેવાય છે તેમાંથી વધુ સારું સ્થાન ભારત ભૂમિ જ છે. તેને હિન્દુસ્તાન પણ કહે છે, જ્યાં ઈમામ મહદીએ પ્રગટ થઈને કુરાનનું ગૂઢ રહસ્ય સ્પષ્ટ કર્યું છે.

જોલોં ફુરમાન ના જાહેર, તોલોં મુખ સેં ના નિકસે દમ ।

અબ ઈમામ કે નિજ નૂર સે, દેખાઊં ખેલ મુસલિમ ॥ ૬ ॥

જ્યાં સુધી કુરાનનું ગૂઢ રહસ્ય સ્પષ્ટ થયું ન હતું ત્યાં સુધી તેના માધ્યમથી અખંડ ધામની ચર્ચા નહોતી થતી. હવે સદ્ગુરુ (ઈમામ)એ આપેલ તારતમ જ્ઞાનના પ્રકાશથી આ શ્રદ્ધાળુ આત્માઓ (મોમિનો)ને ખેલ બતાવીશું.

એ ખેલ તુમ માંગિયા, સો કિયા તુમ કારન ।

એ વિધ સબ દેખાએ કે, દેખાઊં ખસમ વતન ॥ ૭ ॥

હે બ્રહ્મપ્રિયાઓ ! તમે સ્વયં આ ખેલ જોવા માગ્યો હતો. તેથી તમારા માટે ધામધણીએ તેની રચના કરી છે. આ પ્રકારે બધી વાતો તમને પહેલાં સમજાવીને પછી પરમધામનું દર્શન કરાવીશ.

મોહોરે સબ જુદે જુદે, જુદી જુદી મુખ બાંન ।

ખેલેં મન કે ભાવતે, સબ આપ અપની તાંન ॥ ૮ ॥

આ જગતમાં અલગ-અલગ પંથ સંપ્રદાય પડ્યા છે અને લોકો જુદા જુદા સિદ્ધાંત અને

પદ્ધતિની વાતો કરે છે. બધા પોતપોતાના મનને અનુકૂળ ચાલ ચાલે છે અને પોતપોતાના તાનમાં મસ્ત રહે છે.

સ્વાંગ કાછે જુદે જુદે, ઔર જુદે જુદે રૂપ રંગ ।
ચલે આપ ચિત ચાહતે, ઔર રહે ભેલે સંગ ॥ ૯ ॥

આ સંસારમાં કેટલાય લોકો અનેક વેશ ધારણ કરીને વિવિધ રંગમાં રંગાઈ ધૂમતા ફરે છે. આ પ્રકારે એક સાથે એક સમૂહમાં રહેવાવાળા પણ પોતપોતાની ઈચ્છાનુસાર ચાલે છે.

કે દુકાન બાજાર સેહેર, ચૌક ચૌવટે અનેક ।
અનેક કસબી કસબ કરતે, હાટ પીઠ બસેક ॥ ૧૦ ॥

આ રીતે આ જગતમાં અનેક નગરો, બજારો, દુકાનો, ચૌટાં (ચાર રસ્તાઓ) અને ચોક બનેલા છે. અનેક કારીગરો કારીગરી કરે છે, શહેરોમાં રોજ અઠવાડિક અને વાર્ષિક ભરાતાં હાટ અને પીઠ વિશેષ જોવા મળે છે. એ જ રીતે અનેક મતમતાંતરના લોકોએ ધર્મને વ્યવસાય બનાવ્યો છે.

ભેષ સારે બનાએ કે, કરે હો હો કાર ।
કોઈ મિને આહાર ખાએ, કોઈ ખાએ અહંકાર ॥ ૧૧ ॥

આ રીતે અનેક પ્રકારના વેશ ધારણ કરી લોકો પોતપોતાની રીતે શોર મચાવે છે. કોઈ આહારનું સેવન કરે છે તો કોઈ અહંકારી બનીને અહંકારનો આહાર કરે છે.

વિધ વિધ કે ભેષ કાછે, સારે જાન પરવીન ।
વરન ચારોં ખેલે ચિત દે, નાહીન કોઈ મત હીન ॥ ૧૨ ॥

જુદા જુદા પ્રકારની વેશભૂષા ધારણ કરીને આ લોકો પોતાને પ્રવીણ સમજે છે. આ ખેલમાં ચારેય વર્ણના (બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, શૂદ્ર) લોકો મદમસ્ત બનીને ખેલ ખેલે છે. તેમાંથી કોઈપણ પોતાને બુદ્ધિહીન માનતા નથી.

પઢે ચારોં વિદ્યા ચૌદે, હુએ વરન બિસ્તાર ।
આપ ચંગી સબ દુનિયાં, ખેલત હેં નર નાર ॥ ૧૩ ॥

ચારેય વર્ણના લોકો ચૌદ વિદ્યાઓ ભણીને પોતપોતાનો વર્ણ વિસ્તારવામાં પડ્યા છે. આમ તમામ નર-નારી પોતાને શ્રેષ્ઠ માનીને પોતપોતાની દુનિયામાં રાચે છે.

વરન સારે પસરે, લગે લોભે કરે ઉપાએ ।
બિના અગની પર જલે, અંગ કામ કોધ ન માએ ॥ ૧૪ ॥

આ રીતે ચારેય વર્ણોનો વિસ્તાર થઈ ગયો. લોભથી વશીભૂત બનીને સઘળા લોકો પોતાની જીવિકા માટે અનેક પ્રયત્ન કરે છે. આ બધા લોકો અગ્નિ વિના (ઈચ્છા, તૃષ્ણા વડે) બળી રહ્યા છે. તેમના શરીરમાં કામ કોધ, લોભ જેવા દુર્ગુણોનો તોટો નથી.

નહી જાસોં પેહેચાન કબહૂં, તાસોં કરે સનમંધ ।
સગે સહોદરે મિલકે, લે દેવે મન કે બંધ ॥ ૧૫ ॥

જેની સાથે ક્યારેય કોઈ ઓળખાણ પણ નહોતી તેની સાથે સંબંધ જોડે છે. સઘળાં સગાં-સંબંધી

અને ભાઈબંધુ મળીને તેને વિવાહના સાંસારિક સંબંધમાં બાંધી દે છે.

સનમંધ કરતે આપ મેં, ખુસાલ હાલ મગન ।
કેસર કસૂંબે પેહેર કે, દેખલાવેં લોકન ॥ ૧૬ ॥

અંદર અંદર વિવાહનો સંબંધ જોડવાથી તેમનાં અંગોમાં આનંદ માતો નથી. આ લોકો વિવાહના ઉમંગમાં કેસરી, લાલ અને અન્ય વધુ ઉત્તમ રંગનાં વસ્ત્રો વગેરે ધારણ કરીને લોકોમાં વટ પાડે છે.

સિનગાર કરકે તુરી ચઢે, કોઈ કરે છાયા છત્ર ।
કોઈ આગે નાટારંભ કરે, કોઈ બજાવે બાજંત્ર ॥ ૧૭ ॥

કોઈ વરરાજા સાજ શૃંગાર સજીને ઘોડા પર સવારી કરે છે ત્યારે કોઈ તેને છત્રની છાયા આપે છે, કોઈ તેની આગળ-પાછળ વાજાં વગાડે છે અને નાયતા નાયતા ચાલે છે.

કોઈ બાંધ સીઠી આવે સામી, કરે પોક પુકાર ।
બિરહ બેદના અંગ ન માએ, પીટે માંહેં બાજાર ॥ ૧૮ ॥

(એક તરફ વિવાહનો આનંદ છે તો બીજી તરફ) કોઈ મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિની અર્થી (નનામી) રોતાં કલ્પાંત કરતાં સામેથી આવે છે. ગતાત્માના વિરહનું દુઃખ સહન ન થવાથી તેઓ છાતી કૂટતાં રૂદન કરે છે.

ગાડે જાલેં હાથ અપને, રુદન કરેં જલ ધાર ।
સનમંધી સબ મિલકે, ટલબલે નર નાર ॥ ૧૯ ॥

કેટલાક લોકો પાર્થિવ દેહને પોતાને હાથે સળગાવે છે, તો કેટલાક લોકો તેને જમીનમાં દફનાવે છે. પછી જલધારાની જેમ આંસુ સારે છે. આ રીતે સઘળાં સગાં-વ્હાલાં નરનારી મળીને દુઃખી થાય છે.

જનમ હોવે કાહૂં કે, કાહૂં કે હોએ મરન ।
હાંસી હિરદે કાહૂં કે, કાહૂં કે સોક રુદન ॥ ૨૦ ॥

આમ કોઈને ત્યાં બાળક જન્મે છે તો કોઈને ત્યાં કોઈનું મૃત્યુ નીપજે છે. જન્મ થાય તે ઘરમાં આનંદ ઉજવાય છે, તો મૃત્યુવાળાને ત્યાં શોક છવાઈ જાય છે ને રોકકળ ને કલ્પાંત ચાલે છે.

જર ખરયેં ખાએ ગફલતેં, કરેં બડે દિમાક ।
કીરત અપની કરાએ કે, પીછે હોવેં હલાક ॥ ૨૧ ॥

આ જગતમાં ભ્રમમાં પડેલા શ્રીમંતો જુઠી (તુચ્છ) વસ્તુઓ પાછળ ધનનો વ્યય કરે છે અને પોતાને બુદ્ધિમાન કહેવડાવે છે. આ રીતે પોતાની કીર્તિ (મહિમા) ચારેય તરફ ફેલાવી પોતે પણ નાશ પામે છે.

કોઈ કિરપી કોઈ દાતા, કોઈ મંગન કેહેલાએ ।
કિસી કે અવગુન બોલેં, કિસી કે ગુન ગાએ ॥ ૨૨ ॥

આ સંસારમાં કોઈ લોભી છે તો કોઈ દાનેશ્વરી છે તથા કોઈ ભિખારી કહેવડાવે છે. ભિખારી ભીખ ન આપનારની નિંદા કરે છે અને દાતાના ગુણગાન ગાય છે.

કોઈ મિને બેહેવારિએ, કોઈ રાને રાજ ।
કે મિને રાંક રલઝલેં, કે રોતે ફિરે અકાજ ॥ ૨૩ ॥

એ પૈકી કેટલાય લોકો વેપારી બને છે તો કોઈ રાજ્યના સ્વામી બન્યા છે. કોઈ બિયારા ગરીબીથી માર્યા માર્યા ફરે છે. કેટલાય લોકો વ્યર્થ ઠોકરો ખાતા ફરે છે.

કે સોવેં સોને કે પલંગ, કે ઊપર ઢોલેં વાએ ।
રહે ખડે આગે જી જી કરેં, એ ખેલ યોં સોભાએ ॥ ૨૪ ॥

રાજા મહારાજા અને ધનવાન વર્ગ સોનાના પલંગે પોઢે છે અને તેમના ચાકરો તેમની સેવામાં પંખા ઢોળે છે. કેટલાય લોકો સામે ઊભા ઊભા ‘હા જી’ કરતા હોય છે. આ સઘળો ખેલ આમ સોહાય છે.

કે બૈઠેં સુખપાલ મેં, કે દૌડે ઉચાએ ।
જલેબ આગે જોર ચલે, એ ખેલ યોં ખેલાએ ॥ ૨૫ ॥

કોઈ સુખપાલ (પાલખી) પર બિરાજે છે તો કોઈ ભોઈ બની તેની પાલખી ઉપાડીને દોડે છે. તેની આગળ સરઘસ ચાલે છે. આવા કેટલાય પ્રકારના ખેલ ચાલે છે.

કોઈ બૈઠે તખતરવા, આગે તુરી ગજ પાએદલ ।
અતિ બડે બાજંત્ર બાજેં, જાને રાજ નેહેચલ ॥ ૨૬ ॥

કોઈ રાજા-મહારાજા મોટામોટા રથોમાં સવારી કરે છે. તેમની આગળ તેમની સેના, હાથી, ઘોડા પર સવાર થઈને તથા પાયદળ કૂચ કરે છે. તેની સામે મોટાં નગારાં વાગે છે. તેને એમ લાગે છે કે તેનું આ રાજ્ય હંમેશાં અખંડ રહેશે.

સામ સામી કરેં ફૌજેં, લડાવેં લોહ અંગ ।
જિમી ખાવંદ નામ ધરાવને, કે લડ મરેં અભંગ ॥ ૨૭ ॥

યુદ્ધ સમયે તેઓ સામસામે પોતાની સેના સજ્જ કરે છે અને શત્રુ સામે લડીને અંગપ્રત્યંગ લોહીલુહાણ કરી મૂકે છે. બીજાની ભૂમિનો સ્વામી (રાજા) બનવા માટે આ રીતે યુદ્ધ ક્ષેત્રમાં કેટલાય લોકો માર્યા જાય છે.

કોઈ મિને હોએ કાયર, છોડ સરમ ભાગ જાએ ।
કોઈ મારે કોઈ પકરે, કોઈ જાવે આપ બચાએ ॥ ૨૮ ॥

યુદ્ધમાં કોઈ કાયર બનીને લોકલાજ છોડી ભાગી જાય છે. કોઈ કોઈને મારી દે છે તો કોઈને પકડી કેદી બનાવે છે. કેટલાય લોકો પોતાનો જીવ બચાવવા ભાગી જાય છે.

કોઈ જીતે કોઈ હારે, કાહૂં હરષ કાહૂં સોક ।
જો તરફ સારી જીત આવે, તાએ કહે પૃથીપત લોક ॥ ૨૯ ॥

કોઈ વિજયી બનીને હર્ષ પામે છે કોઈ હારીને શોક મનાવે છે. જે યુદ્ધમાં સર્વત્ર વિજય પ્રાપ્ત

કરી લે છે તેને લોકો ચક્રવર્તી સમ્રાટ (પૃથ્વીપતિ) કહે છે.

કે કરત લે કેદ મેં, બાંધત ઉલટે બંધ ।

મારતે અરવાહ કાઢેં, એ ખેલ યા સનંધ ॥ ૩૦ ॥

યુદ્ધમાં કેટલાય યોદ્ધાઓને કેદ કરીને બાંધી ઊલટા લટકાવી દેવામાં આવે છે. કેટલાયને મારી મારીને પ્રાણ લેવામાં આવે છે. આ રીતે માયાવી ખેલ ચાલે છે.

જીતે હરખે પૌરસે, ઉમંગ અંગ ન માએ ।

હારે સારે સોક પાવેં, તોબા તોબા કરેં જુબાંએ ॥ ૩૧ ॥

યુદ્ધમાં વિજયી બનેલ વ્યક્તિ પોતાની વીરતા પર ગર્વ લે છે. તેનો ઉમંગ માતો નથી. આ તરફ હારનાર શોકમાં ડૂબી ત્રાહિ-ત્રાહિ પોકારે છે.

કે ફિરત હેં રોગિએ, કે લૂલે ટૂટે અપંગ ।

કે મિને આંધલે, યોં હોત ખેલમેં રંગ ॥ ૩૨ ॥

કેટલાય લોકો રોગથી પીડાય છે તો કેટલાય લૂલા લંગડા અપંગ છે. કેટલાય અંધાપાને કારણે દુઃખી છે. આ રીતે ખેલના વિભિન્ન રંગ રૂપ જોવા મળે છે.

કે ઉદર કારને, ફિરત હોત ફજીત ।

પવાડે કે બિના હિસાબેં, ખેલ હોત યા રીત ॥ ૩૩ ॥

આમાંથી કેટલાય ભિખારી પોતાનાં પેટ ભરવા ઘેરઘેર ભટકે છે અને અપમાનિત થાય છે. વિવિધ આડંબરોથી ભરેલા આ જગતનું નાટક આ રીતે ભજવાઈ રહ્યું છે.

પ્રકરણ ૧૩ ચોપાઈ ૩૦૧

સનંધ ખેલમેં ખેલકી

અબ ગુઝ બતાઊં ખેલ કા, જૂઠેં ખેલેં કર સાંચ ।

એ નીકે દેખો મોમિનોં, એ જો રહે મજહબોં રાંચ ॥ ૧ ॥

હવે આ ખેલનું રહસ્ય બતાવું છું. અહીં નશ્વર જીવ આ સત્ય સમજીને ખેલી રહ્યો છે. હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે તેને સારી રીતે જુઓ. અહીંના સઘળા લોકો જુદા જુદા મતમતાંતરોમાં મગ્ન છે.

મેં બતાઊં યા વિધ, જાસોં જાહેર સબ હોએ ।

નહી પટંતર દીન પેંડે, સો જુદે કર દેઊં દોએ ॥ ૨ ॥

હું આ રીતે બતાવું છું કે જેથી સઘળું સ્પષ્ટ થઈ જાય. સત્ય ધર્મ અને સામાન્ય મતમતાંતરોમાં કોઈ ખાસ અંતર નથી દેખાતું. તેમને અલગ પાડીને સ્પષ્ટ કરું છું.

ઈન ખેલ મેં જો ખેલ હૈ, સો કેહેત ન આવે પાર ।

ઈન ભેષોં મેં ભેષ સોભહીં, સો કહૂં નેક બિયાર ॥ ૩ ॥

સંસારના આ મિથ્યા નાટકમાં આ પ્રકારનો ખેલ ચાલ્યા કરે છે, કે જેનું વર્ણન થઈ શકતું નથી.

આ અંગે થોડું વિવરણ કરું છું.

કે બિના હિસાબે દેહુરે, જુદે જુદે અપને મજહબ ।

કે ભાંતોં કે જિનસોં, કરત બંદગી સબ ॥ ૪ ॥

આ સંસારમાં અસંખ્ય દેવાલયો છે. તે બધાના અલગ અલગ સંપ્રદાય છે. સઘળા લોકો જુદી જુદી રીતો અને સાધનો દ્વારા પોતપોતાના ઇષ્ટદેવની પૂજા કરે છે.

ખોજે કોઈ ન પાવહં, વાર ના પાઈએ પાર ।

લે બુત બૈઠાવેં દેહુરે, કહેં હમારા કરતાર ॥ ૫ ॥

અહીં કેટલાક લોકો પરમાત્માની શોધ કરે છે પરંતુ તેઓ તેને પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી. તેઓ આ ભવસાગરનો આદિ-અંત પામી શક્યા નથી. તેથી દેવાલયોમાં મૂર્તિને પધરાવીને કહેવા લાગ્યા કે આ અમારા પરમાત્મા (કરતાર) છે.

કે સરાએ અપાસરે, કે તાલ કુંડ બિરબાવ ।

કે વિધ બાંધે બૈરખેં, કે સાલ પૌસાલ ટિકાવ ॥ ૬ ॥

ઘણા લોકો ધર્મશાળાઓ, ઉપાશ્રયો, તળાવો, કુંડ, વાવ બંધાવે છે. એવા કેટલાક લોકો વિભિન્ન સ્થાનોમાં ધજા-પતાકાઓ ફેલાવે છે અને કીર્તિ પ્રાપ્ત કરવા માટે અન્નક્ષેત્ર અને ધર્મશાળાઓ બંધાવે છે.

કે અંન નીર સબીલેં, કે કરેં દયા દાન ।

કે તરપન તીરથ, કે કરે નિત અસ્નાન ॥ ૭ ॥

કેટલાય દાતાઓ દયાભાવથી સદાવ્રત ખોલી અન્નદાન કરે છે. કેટલાક પરબો ખોલીને પીવાના ઠંડા પાણીનો પ્રબંધ કરે છે. કોઈ તીર્થમાં જઈને તર્પણ (પિતૃઓની તૃપ્તિ) કરે છે. તો કેટલાક નિત્ય સ્નાનને મહત્વ આપે છે.

કે ભેષ જો સાધ કહાવહીં, કે પંડિત પુરાન ।

કે ભેષ જો જાલિમ, કે મૂરખ અજાન ॥ ૮ ॥

કેટલાક લોકો વિભિન્ન પ્રકારનો વેશ ધારણ કરે છે અને સાધુ બની જાય છે. કેટલાક શાસ્ત્રો ભણીને પંડિત કહેવડાવે છે. કેટલાક લોકો પોતાના વેશથી જાલીમ-અત્યાચારી દેખાય છે. તો કેટલાક લોકો મૂર્ખ અને અજ્ઞાની દેખાય છે.

કે કહાવે દરસની, ધરે જુદે જુદે ભેષ ।

સુધ આપ ના પાર કી, હિરદે અંધેરી વિસેષ ॥ ૯ ॥

કેટલાક લોકો જુદાં જુદાં દર્શન શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરીને દર્શનાચાર્ય કહેવડાવે છે તથા પોતાની વિદ્વત્તા દર્શાવવા માટે જુદા જુદા વેશ ધારણ કરે છે. તેથી તેને આત્મા અને પરબ્રહ્મની ઓળખ તો નથી થતી ઊલટાનું હૃદય અજ્ઞાનરૂપી અંધકારથી ભરાઈ જાય છે.

કે લોચેં કે મૂડેં, કે બઢાવેં કેસ ।

કે કાલે કે ઉજલે, કે ધરેં ભગુએ ભેષ ॥ ૧૦ ॥

કેટલાય લોકો પોતાના કેશનું લોચન કરે છે, કેટલાક મુંડન કરાવે છે કેટલાક કેશ વધારે છે.

આ લોકો જુદા જુદા પ્રકારનાં કાળાં, સફેદ કે ભગવાં વસ્ત્રો ધારણ કરે છે.

કે નેક છેદેં કે ન છેદેં, કે બોહોત ફારે કાન ।

કે માલા તિલક ધોતી, કે ધરે બેઠે ધ્યાન ॥ ૧૧ ॥

કેટલાય સાધુ કાન વીંધાવે છે, તો કોઈ નથી વીંધાવતા. કેટલાય (કાન ફટ્ટા સાધુ) પોતાના કાન વધારે કપાવે છે. કોઈ ગળામાં મોટી મોટી માળાઓ પહેરે છે, તિલક કરી ધોતી પહેરે છે. કેટલાક એક જ આસન પર બેસી ચિંતન કર્યા કરે છે.

કે લંગરી બોદલે, કે સેખ દુરવેસ ।

કે ઈસમ કે આલમ, કે પઢે હુએ પેસ ॥ ૧૨ ॥

એમાં કેટલાક લંગરી (એક જ પાત્રમાં જમનારા) તથા બોદલા સાધુ છે, તો કેટલાક વિભિન્ન પ્રકારનો વેશ ધારણ કરતા ફકીર (શેખ) પણ છે. કોઈ ઈલ્મ (જ્ઞાન) પામીને આલિમ (જ્ઞાની) કહેવાય છે, તો કેટલાક અભ્યાસ કરીને ચતુરાઈ પણ દાખવે છે.

કે જિંદે ગોસ કુતબ, કે મલંગ મીર પીર ।

કે ઔલિએ કે અંબિએ, કે મિને ફકીર ॥ ૧૩ ॥

તેમાં કોઈ મુસ્લિમ ફકીર જિંદા (નિસ્પૃહ રહીને અંતઃશુદ્ધિમાં વિશ્વાસ રાખનાર), ગોસ (ન્યાયી મહાત્મા) તથા કાતિબ (ગ્રંથકાર) છે, તો કેટલાક મલંગ (નિશ્ચિત સાધુ) છે તથા કોઈ મીર (ધર્માચાર્ય) અને પીર (ગુરુ) હોય છે. ફકીરોમાં પણ કોઈ મહાત્મા (ઔલિયા) છે તો કેટલાક અવતારી (અંબિએ) કહેવાય છે.

કે પૈગંમર આદમ, કે ફિરે ફિરસ્તે ફેર ।

તબક ચૌદે દેખિએ, પર કિન ઠૌર ન છોડી અંધેર ॥ ૧૪ ॥

આ પ્રકારે કોઈ અવતારી પુરુષ કહેવાય છે, તો કોઈ સામાન્ય પુરુષ પણ હોય છે. કેટલાય દેવી-દેવતાઓ (ફિરસ્તા)ના ચક્કરમાં પડી ગયા હોય છે, પરંતુ ચૌદ લોકમાં ચારેબાજુ જુઓ તો ક્યાંય કોઈથી અંધકાર (અજ્ઞાન) મટ્યો નથી.

કે સીલવંતી સતી કહાવહીં, કે આરજા અરધાંગ ।

જતી વરતી પોસાંગરી, એ અતિ સોભાવેં સ્વાંગ ॥ ૧૫ ॥

હિંદુ નારીઓમાં કેટલીય શીલવતી, સતિ, સાધ્વી કહેવાય છે, તો કોઈ ભક્તિમાન અર્ધાંગિની કહેવાય છે. પુરુષોમાં કોઈ યતિ (યોગી) તો કોઈ વ્રતધારી (વ્રતોનું પાલન કરનાર), કોઈ અનેક પ્રકારનો પોશાક ધારણ કરનાર પોશાંગરી કહેવાય છે. આ રીતે આ ખેલમાં જાતજાતના સ્વાંગ (ઢોંગ)ની પણ શોભા થઈ રહી છે.

કે જુગતેં જોગી જંગમ, કે જુગતેં સંન્યાસ ।

કે જુગતેં દેહ દમ્, પર છૂટે નહીં જમ ફાંસ ॥ ૧૬ ॥

તે પૈકી કોઈ યોગી યોગ સાધના કરે છે, કોઈ જંગમ સંન્યાસી બનીને ફરતો રહે છે. કોઈ યુક્તિપૂર્વક દેહદમન કરે છે. પરંતુ આ બધું કરવા છતાં યમરાજના ફંદામાંથી બચી શકતા નથી.

કે સિવી કે વૈસ્નવી, કે સાખી સમરથ ।

લિએ જો સારે ગુમાને, સબ ખેલેં છલ અનરથ ॥ ૧૭ ॥

આ સંસારમાં કેટલાય લોકો શૈવ છે, તો કોઈ વૈષ્ણવ કહેવડાવે છે. કોઈ કવિતા (સાખી)ઓ બનાવવામાં સમર્થ છે. આ રીતે સઘળા લોકો નિરર્થક અભિમાન કરતા સંસારમાં અનર્થપૂર્ણ ખેલ ખેલે છે.

કે શ્રીપાત બ્રહ્મચારી, કે વેદિએ વેદાંત ।

કે ગએ પુસ્તક પઢતે, પરમહંસ સિધાંત ॥ ૧૮ ॥

તેઓ પૈકી કેટલાય શક્તિની ઉપાસના કરી શ્રીપાદ બ્રહ્મચારી કહેવડાવે છે. કેટલાક વેદ વિદ્વાન વેદાંતી કહેવડાવે છે. કેટલાક ધર્મશાસ્ત્રને કંઠસ્થ કરનાર સિદ્ધાંતી જ્ઞાની (સૈદ્ધાંતિક) છે. તો કેટલાક પરમહંસ કહેવાય છે.

અનેક અવતાર તીથંકર, કે દેવ દાનવ બડે બલ ।

બુજરક નામ ધરાઈયા, પર છોડે ન કાહું છલ ॥ ૧૯ ॥

અહીં કેટલાય અવતારો અને તીર્થંકરો થઈ ગયા છે, તો કેટલાય શક્તિશાળી દેવતા અને કૂર દાનવો પણ થયા છે. કેટલાક મહાન જ્ઞાની કહેવાય છે, પરંતુ કોઈપણ છળવતી માયાથી મુક્ત થઈ શક્યા નથી.

કે હોદી બોદી પાધરી, કે ચંડિકા ચામંડ ।

બિના હિસાબે ખેલહીં, જાહેર છલ પાખંડ ॥ ૨૦ ॥

તેઓ પૈકી કોઈ ચહૂદી (અથવા હાથીનું ચામ ઓઢી ફરવાવાળા સાધુ) છે, તો કેટલાક પોતાને બૌદ્ધ (બોધિ) સાધુ કહે છે. કેટલાક ઉપાધ્યાય પંડિત (પાદરી) છે, તો કેટલાક ચંડિકા અને ચામુંડા દેવીના ભક્ત છે. આમ અનેક આડંબર રચાતાં જાય છે અને પાખંડભર્યા ખેલ અહીં જોવા મળે છે.

કે ડિંભ કરામાત, કે જંત્ર મંત્ર મસાન ।

કે જડી મૂલી ઓષધી, કે ગુટકા ધાત રસાન ॥ ૨૧ ॥

કોઈ ડિંબક સાધુ ચમત્કારોમાં લીન છે, કોઈ સ્મશાનમાં રહીને તંત્ર સાધના કરે છે. કેટલાક જડીબુટ્ટીઓનો પ્રયોગ કરી ઔષધિઓ બનાવે છે, તો કોઈ ગુટિકા (ઈચ્છાનુસાર પહોંચવાનું સાધન), ધાતુ અને રસાયણનો પ્રયોગ કરે છે.

કે જુગતેં સિધ સાધક, કે વર્ત ધારી મુન ।

કે મઠ વાલે પિંડ પાલે, કે ફિરે હોએ નગન ॥ ૨૨ ॥

કોઈ યુક્તિપૂર્વક સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરવાની ઈચ્છાવાળા સાધક છે, તો કોઈ વ્રતધારી મૌની સાધુ પણ છે. કોઈ મોટા મોટા મઠ બનાવીને પોતાની આજીવિકા ચલાવે છે, તો કોઈ વસ્ત્રહીન (નાગા) સાધુ થઈ ધૂમતા ફરે છે.

કે ષટ ચક્ર નાડી પવન, કે અજપા અનહદ ।

કે ત્રવેની ત્રકુટી, જોતી સોહં રાતે સબદ ॥ ૨૩ ॥

કોઈ યોગાભ્યાસી શરીરનાં છ ચક્રો અને બોંતેર નાડીઓની સાધના કરી કુંડલિની જાગ્રત કરવાનો પ્રયાસ કરે છે, કોઈ પ્રાણાયામ કરે છે. તો કોઈ અજપા જપ કરે છે અને અનહદ નાદ સાંભળવાનો પ્રયત્ન કરે છે. ઈંડા, પિંગલા, સુષુમ્ણા વગેરે નાડીઓની સાધના કરીને જ્યોતિ સ્વરૂપનાં દર્શન કરવાનો પુરુષાર્થ કરે છે અને કેટલાક સોહં શબ્દનો જપ કરી તેમાં મગ્ન રહે છે.

કે સંત જો મહંત, કે દેખીતે ડિગંમર ।

પર છલ ના છોડે કાહૂં કો, કે કાપડી કલંદર ॥ ૨૪ ॥

કેટલાક સંતો છે, કેટલાક મહંતો છે તથા કોઈ દિગંબર દેખાય છે. કોઈ કાપડી (કાવડ પર ગંગાજળ લઈ જુદાં જુદાં તીર્થોમાં ચઢાવવા જનાર ધાર્મિક યાત્રી) છે તો કેટલાક કલંદર (વાંદરા-રીંછ નચાવનાર મુસ્લિમ સાધુ છે.) પરંતુ માયા કોઈને છોડતી નથી.

કે આચારી અપ્રસી, કે કરેં કીરંતન ।

યોં ખેલેં જુદે જુદે, બસ પરે સબ મન ॥ ૨૫ ॥

કેટલાક લોકો આચાર-વિચારનું પાલન કરવા અસ્પૃશ્યતાને વધુ મહત્ત્વ આપે છે તો કેટલાક ભક્તજનો કીર્તનમાં લીન રહે છે. આ રીતે સઘળા લોકો મનથી વશીભૂત બની અલગ અલગ રીતે ખેલી રહ્યા છે.

કે કીરંતન કરેં બૈઠે, કે જાગ જગન ।

કે કથેં બ્રહ્મગ્યાન, કે તપેં પંચ અગિન ॥ ૨૬ ॥

કોઈ ભક્તજનો કીર્તન કરે છે, કોઈ યાગ-યજ્ઞ કરે છે, કોઈ જ્ઞાની બનીને બ્રહ્મજ્ઞાનની મોટી મોટી વાતો કરે છે અને બડાશ મારે છે. કેટલાક પંચાગ્નિ તપ (ચારેય દિશામાં સળગતા ચાર અગ્નિ અને પાંચમો સૂર્યનો તાપ) કરે છે.

કે ઈંદ્રી કરેં નિગ્રહ, મન લ્યાએ કષ્ટ મોહ ।

કે ઊરધ ઠાડેસરી, કે બૈઠેં ખુદ હોએ ॥ ૨૭ ॥

કોઈ હઠયોગી ઈન્દ્રિયોનો કષ્ટપૂર્વક નિગ્રહ કરી મનને વશ કરવાનો પ્રયાસ કરે છે, કેટલાક તપસ્વી બંને હાથ ઊંચા રાખી વર્ષો સુધી સીધા ઊભા રહે છે. એવા સાધકો કેટલીક વાર પોતે જ બ્રહ્મ હોવાનો દાવો પણ કરે છે.

કે ફિરેં દેસ દેસાંતર, કે કરેં કાઓસ ।

કે કપાલી અઘોરી, કે લેવેં ઠંઠ પાઓસ ॥ ૨૮ ॥

કેટલાક લોકો દેશ-વિદેશમાં ઘૂમે છે, કેટલાક એક કાનમાં સળી નાખીને બીજા કાનમાં કાઢવાની કઠણ સાધના (કાઓસ) કરે છે; કેટલાક કાપાલિક (ખોપરી લઈને ચાલનારા) તથા કેટલાક અઘોરી (સ્મશાનમાં નરમૂંડોને લઈ સાધના કરનાર) હોય છે. આ પ્રકારે કેટલાક સાધુ ઠંડી દરમિયાન ગળા સુધી પાણીમાં ડૂબેલા રહીને હઠયોગની સાધના કરે છે.

કે પવન દૂધ આહારી, કે લે બૈઠત હેં નમ ।

કે કેદ ના કરેં કષ્ટુએ, એ સબ છલ કે ચેન ॥ ૨૯ ॥

કેટલાય સાધુ કેવળ વાયુનું સેવન કરે છે, કેટલાક કેવળ દૂધ જ પીએ છે. કેટલાક નિયમ (વ્રત) ધારી કેટલાય પ્રકારના સંકલ્પ કરે છે. કેટલાક ધર્મ કર્મનાં બંધન માનતા નથી અર્થાત્ બિંદાસ્ત સ્વતંત્ર બનીને ફરતા રહે છે. આ પ્રકારે આ બધાં માયાનાં લક્ષણ છે.

કે ફલ ફૂલ પત્ર ભખી, કે આહાર અલપ ।
કે કરે કાલ કી સાધના, જિયા ચાહેં કલપ ॥ ૩૦ ॥

કેટલાક લોકો માત્ર ફળ, ફૂલ અને પાંદડાં જ ખાય છે, તો કેટલાક અલ્પ આહાર કરે છે. એવા કેટલાય કાળની સાધના કરીને કેટલાય કલ્પો સુધી રહેવા માગે છે.

કે ધારા ગુફા ઝાંપા, કે જો ગાલેં તન ।
કે સૂકેં બિના ખાએ, કે કરેં પિંડ પતન ॥ ૩૧ ॥

કેટલાક લોકો ઝરણા નીચે તથા ગુફા કે કંદરાઓમાં બેસી તપ કરે છે. કેટલાક ભૈરવ ઝાંપ ખાય છે. કેટલાક શરીરને સૂકવી દઈને પ્રાણત્યાગ કરે છે.

યોં વૈરાગ જો સાધના, કે જુદે જુદે ઉપચાર ।
યોં ચલેં સબ પંથ પૈડે, ખેલેં સબ સંસાર ॥ ૩૨ ॥

આ રીતે વૈરાગ્યની સાધના માટે કેટલાય લોકોએ જુદા જુદા ઉપાય કર્યા છે. આ રીતે બધા સંપ્રદાયવાળા જાતજાતના ખેલ કરી રહ્યા છે.

ખેલેં સબ દેખાદેખી, જ્યોં ચલે ચીંટી હાર ।
યોં જો અંધે ગફલતી, બાંધે જાએ કતાર ॥ ૩૩ ॥

બધા એકબીજાની દેખાદેખીથી ખેલ કરે છે, જેમ કીડીઓ એકબીજાની પાછળ કતારમાં ચાલે છે, તે રીતે અજ્ઞાની લોકો પણ જોયા વિના આંધળું અનુકરણ કરીને એકબીજાની પાછળ કતાર બનાવી ચાલે છે.

કોઈ ના ચીન્હેં આપ કો, ના સુધ અપનો ઘર ।
જિમી ન પૈંડા સૂઝે કાહું, જાત ચલે યા પર ॥ ૩૪ ॥

કોઈને પણ સ્વયંની ઓળખાણ નથી કે નથી પોતાના ઘર પરમધામની ભાળ. આ સંસાર અને તેને પાર કરવાનો માર્ગ પણ કોઈને સૂઝતો નથી. સૌ પોતપોતાની રીતથી ચાલ્યા કરે છે.

બાજીગર ન્યારા રહ્યા, એ ખેલત કબૂતર ।
તો કબૂતર જો ખેલ કે, સો ક્યો પાવેં બાજીગર ॥ ૩૫ ॥

આવા સંસારને બનાવનાર બાજીગર અક્ષરબ્રહ્મ આ બધાથી ન્યારા છે અને સંસારના પ્રાણી બાજીગરના કબૂતરની જેમ ખેલ કરે છે. તેથી ખેલના કબૂતરની માફક સાંસારિક પ્રાણી જગત-નિયંતા અક્ષરબ્રહ્મને કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકે ?

આપે નામ જુદ જુદે, ખુદ કે ધરેં અનેક ।
અનેક રંગેં સંગેં હંગેં, બાદેં કરેં વિવેક ॥ ૩૬ ॥

આમ પોતાની સમજ અને આસ્થા પ્રમાણે કેટલાક લોકોએ પરમાત્માનું નામ અલગ અલગ રાખ્યું છે, અને તેમની ઉપાસનામાં પણ અનેક પ્રકારના રંગ-ઢંગ અપનાવી પરસ્પર વિવાદ ઊભો કરે છે.

સુધ ઈનકો તો પરે, જો એ આપ સાંચે હોએ ।

તો કુરાન કે માએને, ઈત ખોલ ના સકે કોએ ॥ ૩૭ ॥

આ પૈકી કોઈ પોતે સત્ય હોત તો તેને ધર્મગ્રંથોની સુધ પ્રાપ્ત થાત. આથી સંસારમાં આજસુધી કુરાનનું ગૂઢ રહસ્ય પણ કોઈએ ખોલ્યું નથી.

એ દેખો તુમ મોમિનોં, ખેલ બિના હિસાબ ।

એ ખેલ તુમ ખાતર, ખસમેં રચિયા ખ્વાબ ॥ ૩૮ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે આ સઘળું જુઓ. આ જગતમાં આવા અસંખ્ય ખેલ છે. વસ્તુતઃ સ્વપ્નના આ ખેલોની રચના પૂર્ણ બ્રહ્મ પરમાત્માએ તમારે માટે કરી છે.

મોમિનોં કે મેલે મિને, કોઈ આએ ન સકે રૂહ ખ્વાબ ।

એ ખ્વાબ નીકે પેહેચાનિયો, જ્યોં હોવે દીન સવાબ ॥ ૩૯ ॥

બ્રહ્માત્માઓના સમૂહમાં સ્વપ્ન જગતના જીવ આવી શકતા નથી. તેથી હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ સ્વપ્નવત્ જગતને સારી રીતે જાણી લો, જેથી ધર્મમાં લાભ (યશ) પ્રાપ્ત થાય.

પ્રકરણ ૧૪ ચોપાઈ ૩૪૦

સનંધ—જુદે જુદે ફિરકોં કે જિદ કી

અજૂં દેખાઈં નીકે કર, એ જો ખેંચાખેંચ કરત ।

એ જૂઠે જૂઠા રાયહીં, પર સુધ ન કાહૂં પરત ॥ ૧ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! જુદા જુદા સંપ્રદાયોની પરસ્પર ખેંચતાણ વધુ દેખાય છે. આ બધા જુઠા લોકો જુઠી વસ્તુઓમાં જ વ્યસ્ત છે. કોઈને પણ પારની સુધ નથી.

ખેલ ખેલેં ઔર રબદેં, મિનોંમિને કરેં કોધ ।

જેસે મછ ગલાગલ, છોડે ના કોઈ બ્રોધ ॥ ૨ ॥

કેટલાય લોકો જુઠા ખેલમાં મસ્ત બનીને પરસ્પર વિવાદ કરે છે અને ઝઘડે છે, મોટા મગરમચ્છ નાનાને ખાય છે તેમ તેમની દુશ્મનાવટ ઓછી પણ થતી નથી.

કોઈ કહે દાન બડા, કોઈ કહે ગ્યાન ।

કોઈ કહે વિગ્યાન બડા, યોં લરે સબ ઉનમાન ॥ ૩ ॥

આ ખેલમાં ઘણા લોકો દાનને મોટું માને છે તો ઘણા જ્ઞાનને. કેટલાય વિજ્ઞાન (અધ્યાત્મજ્ઞાન)ને મોટું માને છે. આ પ્રકારે અનુમાનિત ધારણાઓથી જ પરસ્પર ઝઘડે છે.

કોઈ કહે કરમ બડા, કોઈ કેહેવે કાલ ।

કોઈ કહે સાધન બડા, યોં લરે સબ પંપાલ ॥ ૪ ॥

ષટ્શાસ્ત્રોના જાણકારોમાં કોઈ (મીમાંસાના મતવાળા) કર્મને મહાન સમજે છે. તો કોઈ (વૈશેષિક મતવાળા) કાળને મોટો દર્શાવે છે. કોઈ અષ્ટાંગ યોગ વગેરે સાધનાને પ્રધાનતા આપે છે. આ પ્રકારે જુદી માન્યતાઓમાં પડીને અંદરોઅંદર ઝઘડે છે.

કોઈ કહે બડા તીરથ, કોઈ કહે બડા તપ ।

કોઈ કહે સીલ બડા, કોઈ કહેવે સત ॥ ૫ ॥

કોઈના વિચારે તીર્થ મોટું છે, તો કોઈને માટે તપ મોટું છે. કોઈ શીલ, સ્વભાવને તો કોઈ સત્યને ઉત્તમ માને છે.

કોઈ કહે બિચાર બડા, કોઈ કહે બડા વ્રત ।

કોઈ કહે મત બડી, યા વિધ કે જુગત ॥ ૬ ॥

કોઈ શુદ્ધ વિચારને અધિક શ્રેષ્ઠ માને છે, તો કોઈને માટે વ્રતની મોટી ગરિમા છે. કોઈના મતે બુદ્ધિ મોટી છે. આ રીતે અહીં કેટલીય યુક્તિઓ (રીતિઓ) ચાલી રહી છે.

કોઈ કહે બડી કરની, કોઈ કહે મુગત ।

કોઈ કહે ભાવ બડા, કોઈ કહે ભગત ॥ ૭ ॥

કોઈ આચરણ (કરણી)ને મોટું કહે છે. તો કોઈ મુક્તિને અંતિમ લક્ષ્ય માને છે. કોઈ ભાવને શ્રેષ્ઠ માને છે, તો કોઈ ભક્તિને સર્વશ્રેષ્ઠ કહે છે.

કોઈ કહે કીરંતન બડા, કોઈ કહે શ્રવન ।

કોઈ કહે બડી બંદની, કોઈ કહે અરચન ॥ ૮ ॥

કોઈ નામ - સંકીર્તનને, તો કોઈ શાસ્ત્ર શ્રવણને શ્રેષ્ઠ માને છે. કોઈના મતે વંદના (પ્રાર્થના) સર્વશ્રેષ્ઠ છે તો કોઈને માટે પૂજા (અર્ચના) શ્રેષ્ઠ છે.

કોઈ કહે ધ્યાન બડા, કોઈ કહે ધારન ।

કોઈ કહે સેવા બડી, કોઈ કહે અરપન ॥ ૯ ॥

કોઈના મતે પોતાના ઈષ્ટનું ધ્યાન કરવાનું શ્રેષ્ઠ છે. કોઈ ધારણા (પોતાની વૃત્તિઓ પરમાત્મા પરત્વે લગાવવા)ને અધિક માન્યતા આપે છે. કોઈ જનતા-જનાર્દનની સેવાને ઉત્તમ માને છે, તો કોઈ પરમાત્માને બધું સમર્પણ કરવાને શ્રેયસ્કર માને છે.

કોઈ કહે સંગત બડી, કોઈ કહે બડા દાસ ।

કોઈ કહે વિવેક બડા, કોઈ કહે બિસ્વાસ ॥ ૧૦ ॥

કોઈ સત્સંગને મોટો માને છે, કોઈને દાસભક્તિ અતિ પ્રિય છે. કોઈ વિવેકને શ્રેષ્ઠ કહે છે, તો કોઈ વિશ્વાસને ઉત્તમ માને છે.

કોઈ કહે સ્વાંત બડી, કોઈ કહે તામસ ।

કોઈ કહે પન બડા, યોં ખેલેં પરે પરવસ ॥ ૧૧ ॥

કેટલાક લોકો શાંતિને સૌથી મોટી માને છે, તો કોઈ તામસ-અહંકારને મહાન માને છે, કોઈ સંકલ્પને શ્રેષ્ઠ માને છે. આ રીતે સૌ પોતપોતાના મનને અધીન થઈ ચાલે છે.

કોઈ કહે સદાસિવ બડા, કોઈ કહે આદ નારાયન ।

કોઈ કહે આદેં આદ માતા, યોં કરત તાનોં તાન ॥ ૧૨ ॥

કોઈ સદાશિવને મોટા માને છે, તો કોઈ આદિનારાયણ ભગવાનને સર્વોચ્ચ માને છે. કોઈ આદિ શક્તિ મહામાયા (સુમંગલા શક્તિ)ને સૌથી ઉત્તમ કહે છે. આ રીતે પોતપોતાના ઈષ્ટ દેવને મોટા સિદ્ધ કરવા માટે પરસ્પર ખેંચતાણ કરતા ઝઘડે છે.

કોઈ કહે આતમ બડી, કોઈ કહે પર આતમ ।

કોઈ કહે અહંકાર બડા, જો આદ કા ઉત્પન ॥ ૧૩ ॥

કોઈ આત્માને તો કોઈ પર આત્માને મોટો માને છે. કોઈના મતે અહંકાર સૌથી મોટો છે કારણ તે સૃષ્ટિની રચના પહેલાં આદિકાળથી ઉત્પન્ન થયો હતો.

કોઈ કહે સકલ વ્યાપી, દેખીતાં સબ બ્રહ્મ ।

કોઈ કહે એ ના લહ્યા, યોં કરે લડાઈ ભૂલે ભરમ ॥ ૧૪ ॥

કોઈ બ્રહ્મને સર્વવ્યાપક માને છે અને કહે છે કે જે કંઈ દેખાય છે તે સઘળું બ્રહ્મ જ છે. કોઈ કહે છે કે બ્રહ્મ તો ક્યાંય મળ્યા નહીં. આ રીતે ભ્રમમાં પડેલા લોકો મૂળવસ્તુને ભૂલી જઈ પરસ્પર ઝઘડે છે.

કોઈ કહે સુંન બડી, કોઈ કહે નિરંજન ।

કોઈ કહે નિરગુન બડા, યોં લરેં વેદ બચન ॥ ૧૫ ॥

કોઈ સાધક શૂન્યને જ મહાન સત્તા માને છે. કેટલાયે લોકો બ્રહ્મને નિર્ગુણ કે નિરંજન કહી દે છે. આ રીતે વેદ-શાસ્ત્રોનાં વિવિધ વચનોને લઈને સાધક લોકો પરસ્પર ઝગડતા રહે છે.

કોઈ કહે આકાર બડા, કોઈ કહે નિરાકાર ।

કોઈ કહે તેજ બડા, યોં લરેં લિએ વિકાર ॥ ૧૬ ॥

કોઈ બ્રહ્મને સાકાર માને છે તો કોઈ નિરાકાર માને છે. કોઈ તેજ (જ્યોતિસ્વરૂપ)ને બ્રહ્મ માનીને ચાલે છે. આ પ્રકારે મનોવિકારોમાં પડેલા લોકો પરસ્પર લડતા રહે છે.

કોઈ કહે પારબ્રહ્મ બડા, કોઈ કહે પુરષોત્તમ ।

વેદ કે વાદ અંધકારે, કરે લડાઈ ધરમ ॥ ૧૭ ॥

કેટલાક વિવેકી જનો પરબ્રહ્મને મોટા માને છે, તો કોઈ પુરુષોત્તમ નામથી તેને બધાથી ઉત્તમ માને છે. વેદ-શાસ્ત્રના વિવિધ અર્થમય શબ્દોના ભ્રમ(અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર)માં પડેલા લોકો ધર્મના નામે પરસ્પર લડે છે.

જાહેર જૂઠા બેલહીં, હિરદેં અતિ અંધેર ।

કહે હમ સાંચે ઔર જૂઠે, યોં ફિરે ઉલટે ફેર ॥ ૧૮ ॥

આ લોકો પ્રત્યક્ષરૂપે આ જુઠો બેલ બેલે છે. તેમના હૃદયમાં અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર ભરાયો છે. તેથી તે સ્વયંને સત્ય અને અન્યને અસત્ય સિદ્ધ કરવાના પ્રયાસમાં ઊલટા ચક્કરમાં ભટકે છે.

પંથ સારોં કી એહ મજલ, અનેક વિધ બૈરાટ ।

એ જો વિગત બેલ કી, સબ રચ્યો છલ કો ઠાટ ॥ ૧૯ ॥

આ બધા પંથ, સંપ્રદાયોની અંતિમ ભૂમિકા વિવિધતાપૂર્ણ વિરાટના ચૌદ લોક છે. તે જ માયાવી જગતની ગતિવિધિ છે. આ રીતે આ સંપૂર્ણ નાટક જ છળકપટયુક્ત માયાનો વૈભવ છે.

કોઈ હેમ ગલે અગની જલે, કોઈ ભૈરવ કરવત લે ।

ખસમ કો પાવેં નહીં, જો તિલ તિલ કાટે દેહ ॥ ૨૦ ॥

સાધના પથ પર ચાલનારા કોઈ બરફમાં ગળાઈ જાય છે તો કોઈ પંચાગ્નિમાં તપે છે. કોઈ ભૈરવ ઝાંપ ખાય છે, તો કોઈ કરવત પર કપાઈને જાન દઈ દે છે. આ રીતે શરીરના ટુકડે ટુકડા કરી દેવા છતાં પણ પરબ્રહ્મ પરમાત્માને કોઈ પામી શકતું નથી.

ભેષ જુદે જુદે બેલહીં, જાને બેલ અખંડ ।

એ દેત દેખાઈ સબ ફના, મૂલ બિના બ્રહ્માંડ ॥ ૨૧ ॥

સહુ અલગ અલગ વેશ ધારણ કરતા આ જુઠા બેલને અખંડ માનીને ચાલે છે. આ બ્રહ્માંડ મૂળ આધાર રહિત (સ્વપ્નવત્) છે, તેમાં જે કંઈ દેખાય છે તે સઘળું નાશવંત છે.

ખસમ એક સબન કા, નાહિં દૂસરા કોએ ।

એ બિયાર તો કરે, જો આપ સાંચે હોએ ॥ ૨૨ ॥

પરમાત્મા સર્વના એક જ છે. તેમના સિવાય અન્ય કોઈ જ નથી. આ રહસ્ય પર સ્વયં સત્ય આત્માનો અનુભવ કરનાર જ વિચાર કરી શકે છે.

બેલેં સબ બેસુધ મેં, કોઈ બોલ કાઢે બિસાલ ।

ઉતપન સારી મોહ કી, સો હોએ જાએ પંપાલ ॥ ૨૩ ॥

આ રીતે સઘળા લોકો બેસુધ બનીને આ બેલમાં રાયે છે. તથાકથિત જ્ઞાનીજનો પણ શાસ્ત્રાભ્યાસ કરીને મોટાં મોટાં વચન બોલી માત્ર વિદ્વત્તા દર્શાવે છે. આ આખી સૃષ્ટિ જ મોહ તત્ત્વથી ઉત્પન્ન થઈ (અસત્ય) છે. તેથી એક દિવસ તેનો પણ નાશ થશે.

બિના દિવાલેં લિખિએ, અનેક ચિત્રામન ।

તો એ ક્યોં પાવે ખુદ કો, જાકો મૂલ મોહ સુન ॥ ૨૪ ॥

અહીં દીવાલ વિના જ અનેક ચિત્રો બનાવાઈ રહ્યાં છે. તેની ઉત્પત્તિ જ શૂન્ય, નિરાકાર અથવા મોહતત્ત્વથી થઈ છે, તે પરબ્રહ્મને કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકે ?

અનેક કિવ ઈત ઉપજે, બૈરાટ સચરાચર ।

એ છલ મોહોરે છલ કો, બેલત હેં સત કર ॥ ૨૫ ॥

આ સચરાચર વિરાટ બ્રહ્માંડમાં અનેક કવિ ઉત્પન્ન થયા છે, જેમણે અનેક મહાકાવ્યો (ગ્રંથો)ની રચના કરી છે. પરંતુ તે પણ છળકપટમય જગતના નાટકનાં પાત્ર હોવાથી આ જગતને સત્ય માનીને ખેલ ખેલી રહ્યા છે.

પ્રકરણ ૧૫ ચોપાઈ ૩૬૫

સનંધ વૈરાટકી જાલીકી

એ ખેલ રચ્યો હમ ખાતર, સો દેખન આઈયાં હમ ।

એ જો પ્યારે મેહેદી મહંમદ, જેતી રૂહ મુસલિમ ॥ ૧ ॥

આ માયાનો ખેલ આપણે માટે જ બનાવ્યો છે અને તેને જોવા માટે આપણે બ્રહ્માત્માઓ પરમધામથી અહીં આવ્યા છીએ. ધર્મ પર સમર્પિત આત્માઓ જેટલા નિષ્ઠાવાન હશે તેમને નિજાનંદ સદ્ગુરુ (મહદી મહમ્મદ) પ્રિય લાગશે.

એ ખેલ કો કૌન દેખાવહીં, કૌન કહે યાકી સુધ ।

ઈમામ આપ આએ બિના, ક્યોં આવે વતની બુધ ॥ ૨ ॥

આ નશ્વર ખેલ કોણ બતાવી રહ્યું છે અને તેનું ભાન કોણ કરાવે છે ? વસ્તુતઃ સ્વયં સદ્ગુરુ (ઈમામ)ના આવ્યા વિના પરમધામની જાગૃત બુદ્ધિ કેવી રીતે આવી શકે ?

આઈ બુધ વતન કી, તબ ખુલે માએને કુરાન ।

ભી નેક બતાગિં ખેલ યા વિધ, જ્યોં હોવે સબ પેહેયાન ॥ ૩ ॥

પરમધામની મૂળ બુદ્ધિ (તારતમ જ્ઞાન) પ્રગટ થયેથી કુરાનનું ગૂઢ રહસ્ય સ્પષ્ટ થઈ ગયું. આ તારતમજ્ઞાન દ્વારા આ જગતના ખેલના વિષયમાં થોડું બતાવીએ છીએ, જેથી સઘળું સ્પષ્ટ થઈ જાય.

બૈરાટ કા ફેર ઉલટા, યાકો મૂલ હૈ આકાસ ।

ડારેં પસરી પાતાલ મેં, યોં કહે વેદ પ્રકાસ ॥ ૪ ॥

વેદોમાં આ રીતે સ્પષ્ટ કર્યું છે કે આ વિરાટ બ્રહ્માંડનું ચક્કર જ ઊલટું છે. કારણ કે આ સંસારરૂપી વૃક્ષનું મૂળ (ઉત્પત્તિ) આકાશમાં છે અને તેની શાખાઓ નીચે પાતાળ તરફ ફેલાયેલી છે.

ફૂલ ડાર અગોચર, આડી અંતરાએ પાતાલ ।

બૈરાટ વેદ દોગિ કોહેડા, ગૂંથી સો છલ કી જાલ ॥ ૫ ॥

આ સંસારરૂપી વૃક્ષનું ફળ અને શાખાઓ અગોચર છે, તે દેખાતાં નથી. આકાશથી પાતાળ સુધી તેનો અંતરાલ છે. વૈરાટ અને વેદ બંને એક એવા કોયડા સમાન છે જેનું સ્વયં માયાએ નિર્માણ કર્યું છે.

વિધ દોગિ દેખિએ, એક નાભ દૂજા મુખ ।

ગૂંથી જાલેં દોગિ જુગતેં, માન લિએ દુખ સુખ ॥ ૬ ॥

વેદ અને વૈરાટ આ બંનેની ઉત્પત્તિ એ પ્રકારે થઈ છે કે શેષશાયી નારાયણના નાભિ કમળમાંથી બ્રહ્માજીએ પ્રગટ થઈને આ વૈરાટમાં સૃષ્ટિ કરી અને તેમણે જ પોતાનાં ચતુર્મુખ વડે ચારેય વેદોનું ગાન કર્યું. આ રીતે યુક્તિપૂર્વક બંનેએ સંસારના જીવોને જાળમાં ગૂંથી લીધા છે. તેમાં નિમગ્ન

થઈને વિશ્વનાં સમસ્ત પ્રાણીઓ સુખદુઃખને પોતાનું ભાગ્ય માની રહ્યાં છે.

કોહેડે દોઊ દો ભાંત કે, એક બૈરાટ દૂજા વેદ ।

જીવ જાલોં જાલી બાંધે, કોઈ જાને ન યાકો ભેદ ॥ ૭ ॥

આ બંને (વેદ અને વૈરાટ)થી ઉત્પન્ન સમસ્યાઓ પણ બે પ્રકારની છે. એક તરફ વિસ્તૃત વૈરાટનો પારિવારિક સંબંધ છે તો બીજી તરફ વેદનો અગાધ કર્મકાંડ. જીવ તેના નિયમોની જાળમાં એવો ફસાયેલો રહે છે કે તેમાંથી નીકળી શકતો નથી. આમ આ છળ (માયા)નું રહસ્ય આજ સુધી કોઈ પામી શક્યું નથી.

દેખલાવને મોમિન કો, કોહેડે કિએ એહ ।

બતાએ દેઊં આંકડી, છલ બલ કી હૈ જેહ ॥ ૮ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમને બતાવવા માટે જ કોયડા જેવા આ સંસારની રચના કરવામાં આવી છે. હવે છળકપટયુક્ત આ માયાના રહસ્યને સ્પષ્ટ કરું છું.

આંકડી એક ઈન ભાંત કી, બાંધી જોરસોં લે ।

રૂહ ઝૂઠઈ દેખડીં, સાંચી દેખે દેહ ॥ ૯ ॥

માયાવી રચનાનું રહસ્ય જ આ પ્રકારે છે કે તેણે સઘળા જીવોને ફસાવવા માટે કર્મકાંડના બંધનમાં સજ્જડ બાંધી દીધા છે. તેથી અહીંનાં પ્રાણીઓ આત્માને જુકો અને શરીરને સત્ય માની બેઠા છે.

કરે સગાઈ દેહસોં, નહીં રૂહસોં પેહેયાન ।

સનમંધ પાલેં ઈનસોં, એહ લઈ સબોં માન ॥ ૧૦ ॥

તેથી સંસારના લોકો શરીર સાથે સંબંધ બાંધે છે, તેમને આત્માની ઓળખ નથી હોતી. તેથી એવા લોકો ક્ષણભંગુર શરીરને જુકા સંબંધોના નિર્વહનમાં જ પોતાનું સર્વસ્વ માની લે છે.

નહવાએ ચરચે અરગજે, પ્રીતેં જિમાવેં પાક ।

સનેહ કરકે સેવડીં, પર નજર બાંધી ખાક ॥ ૧૧ ॥

આ ક્ષણભંગુર શરીરને જ નવડાવી તેના પર ચંદનનો સુગંધિત લેપ કરે છે. પછી ખૂબ પ્રેમથી તેને સારું ભોજન કરાવે છે. ખૂબ યત્નપૂર્વક તેની સેવા કરે છે. વસ્તુતઃ આ બધાની દૃષ્ટિ તો નશ્વર માટીની કાયા(ખાક)થી જ બંધાઈ છે.

રૂહ ગઈ જબ અંગ થેં, તબ અંગ હાથોં જાલેં ।

સેવા જો કરતે સનેહસોં, સો સનમંધ ઐસા પાલેં ॥ ૧૨ ॥

શરીરમાંથી જીવ નીકળી જાય છે ત્યારે પોતાના હાથે આ પાર્થિવ શરીરને અગ્નિદાહ દે છે. જે શરીરની આટલા પ્રેમથી સેવા-શુશ્રૂષા કરતા હતા તેની સાથે આવો વ્યવહાર નિભાવે છે.

હાથ પાંઉ મુખ નેત્ર નાસિકા, સોઈ અંગ કે અંગ ।

તિન છૂત લગાઈ ઘરકો, પ્યારકો થા જિન સંગ ॥ ૧૩ ॥

શરીરમાંથી પ્રાણ નીકળી ગયા બાદ પણ હાથ, પગ, મુખ, આંખ, નાક અને કાન એ બધાં

અંગો તો યથાવત રહે છે, પરંતુ જેની સાથે આટલો પ્યાર હતો તે શરીરે પ્રાણ નીકળી જતાં જ તે ઘરને અપવિત્ર બનાવી દીધું.

અંગ સારે પ્યારે લગતે, ખિન એક રહ્યો ન જાએ ।

ચેતન ચલે પીછે સો અંગ, ઉઠ ઉઠ ખાને ધાએ ॥ ૧૪ ॥

જે શરીરનાં અંગ-પ્રત્યંગ એટલાં વહાલાં લાગે છે કે તેનો ક્ષણભર વિયોગ સહન થતો નહોતો, પરંતુ ચેતન આત્માના ચાલ્યા જવાની સાથે (મૃત) શરીર જાણે ખાવા ધાય એમ લાગે છે.

સનમંધી જબ ચલ ગયા, અંગ બૈર ઉપજયા તાએ ।

સો તબહીં જલાએકે, લિયો સો ઘર બટાએ ॥ ૧૫ ॥

શરીરનો સંબંધી (જીવ) નીકળી જતાં જ એ શરીર પ્રત્યે શત્રુતા જાગી અને લોકો એ જ ક્ષણે શરીરને અગ્નિસંસ્કાર કરીને ધન સંપત્તિ, ઘર વગેરેની વહેંચણી કરી લે છે.

છોડ સગાઈ રૂહ કી, કરે સગાઈ આકાર ।

બૈરાટ કોહેડા યા વિધ, ઉલટા સો કે પ્રકાર ॥ ૧૬ ॥

લોકો આત્માના સાચા સંબંધને છોડી દઈ માત્ર શરીર સાથે સંબંધ જોડે છે, આ પ્રકારે આ વિશ્વ અનેક પ્રકારની વિપરીત મૂંઝવણોમાં ફસાયું છે.

કે વિધ યોં ઉલટા, બૈરાટ નેત્રોં અંધ ।

ચેતન બિના કહે છૂત લાગે, ફેર તાસોં કરે સનમંધ ॥ ૧૭ ॥

સંસારની આ ગતિ જ ઊલટી છે. સમસ્ત બ્રહ્માંડના લોકો આંખ હોવા છતાં આંધળાની જેમ વ્યવહાર કરે છે. ચેતન વિનાના શરીરને લોકો અશુદ્ધ સમજી ત્યાગ કરે છે, પછી એવાં જ નશ્વર શરીરો સાથે સંબંધ બાંધી દે છે.

એક ભેષ જો વિપ્ર કા, દૂજા ભેષ ચંડાલ ।

જાકે છૂએ છત લાગે, તાકે સંગ કૌન હવાલ ॥ ૧૮ ॥

આ પ્રકારનાં નશ્વર શરીરોમાં પણ એક શરીર બ્રાહ્મણનું છે તો બીજું ચંડાળનું છે. જે ચંડાળને અડવાથી કોઈ અપવિત્ર બની જાય છે, તો તેની સાથે રહેવાથી તો કેવી ગતિ થાય ?

ચંડાલ હિરદેં નિરમલ, સંગ ખેલેં ભગવાન ।

દેખાવે નહીં કાહૂં કો, ગોપ રાખે નામ ॥ ૧૯ ॥

અંતરાએ નહં ખિન કી, સનેહ સાંચો રંગ ।

રાત દિન નજર રૂહ કી, નહીં વજૂદસોં સંગ ॥ ૨૦ ॥

આ ચંડાળ નિર્મળ હૃદયનો હોય અને રાતદિવસ પ્રભુના સ્મરણ-પ્રેમમાં મસ્ત રહેતો હોય અને કોઈને દેખાયા વિના ભજન (ભક્તિ) કરતો પ્રભુનું નામ હૃદયમાં છાની રીતે લેતો હોય, ક્ષણભર પણ તે પોતાના ઈષ્ટથી દૂર રહેતો નહોય, પરંતુ સદૈવ તેની આત્મદૃષ્ટિ બની રહેતી

હોય અને તે શરીરના મિથ્યા સંબંધોને મહત્ત્વ ન આપતો હોય.

વિપ્ર ભેષ બાહોર દ્રષ્ટી, ષટ કરમ પાલે વેદ ।
સ્યામ બિન સુપને નહીં, જાને નહીં બ્રહ્મ ભેદ ॥ ૨૧ ॥

ઉદર કુટમ કારને, ઉતમાઈ દેખાવે અંગ ।
વ્યાકરન બાદ વિવાદ કે, અરથ કરે કે રંગ ॥ ૨૨ ॥

આ બાજુ બ્રાહ્મણ વેશધારી વ્યક્તિ બાહ્ય દૃષ્ટિએ વેદ અનુસાર શાસ્ત્રોનું અધ્યયન-અધ્યાપન, યજન-યાજન (યજ કરવો કરાવવો), ગ્રહણ-પ્રતિગ્રહણ (દાન આપવું-લેવું) વગેરે ષટ્કર્મમાં મગ્ન રહે છે અને તેને પરબ્રહ્મ પરમાત્મા શ્યામસુંદરની યાદ તો સ્વપ્નમાં પણ આવતી નથી અને બ્રહ્મના વાસ્તવિક રહસ્યને તે જાણતો પણ નથી. તે તેના પરિવારના ભરણપોષણ માટે કર્મકાંડ અને શારીરિક સ્વચ્છતાનો ઢોંગ રચે છે. વ્યાકરણના વાદવિવાદમાં પડીને એક એક શબ્દના કેટલાય અર્થ કાઢે છે.

અબ કહો કાકે છૂએ, અંગ લાગે છોત ।
અધમ તમ વિપ્ર અંગે, ચંડાલ અંગ ઉદોત ॥ ૨૩ ॥

હવે કહો કે કોને સ્પર્શવાથી છૂત લાગે ? વસ્તુતઃ બ્રાહ્મણનું શરીર સ્વચ્છ હોવા છતાં તેની પ્રકૃતિ નીચ છે. તેના હૃદયમાં અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર ભરાયેલો છે, તેથી તે અધમ છે. જ્યારે ચંડાળનું હૃદય નિર્મળ અને પરમાત્માના પ્રેમથી પ્રકાશિત હોવાથી તે શ્રેષ્ઠ છે.

પેહેચાન સબોં વજૂદ કી, નહીં રૂહ કી દૃષ્ટ ।
બૈરાટ કા ફેર ઉલટા, યા વિધ સારી સૃષ્ટ ॥ ૨૪ ॥

પરંતુ સૌને નશ્વર દેહની ઓળખ છે. આત્મદૃષ્ટિ કોઈમાં નથી. આ પ્રકારે વૈરાટ (સંસાર)નું સંપૂર્ણ ચક્ર ઊધું છે તથા આખી દુનિયાની રીત ઊંધી છે.

એક દેખો અચરજ, ચાલ ચલે સંસાર ।
જાહેર હૈ એ ઉલટા, જો દેખિએ દિલ બિચાર ॥ ૨૫ ॥

જુઓ આખી દુનિયા કેવી આશ્ચર્યજનક ચાલ ચાલી રહી છે ? અંતરમાં વિચાર કરી જુઓ તો જણાશે કે વસ્તુતઃ અહીંની રીત પ્રત્યક્ષ પણે પણ ઊલટી જ છે.

સાંચે કો જૂઠા કહેં, જૂઠે કો કહેં સાંચ ।
એ ભી દેખાઉં જાહેર, સબ રહે જૂઠે રાંચ ॥ ૨૬ ॥

અહીં સત્ય (આત્મા અને પરમાત્મા)ને અસત્ય અને અસત્ય (સ્વપ્નવત્ પિંડ-બ્રહ્માંડ)ને સત્ય માને છે. વળી હું એ પણ પ્રત્યક્ષ દર્શાવું છું કે લોકો કેવા અસત્યમાં ગરકાવ(એક રસ) થઈ રહ્યા છે.

આકાર કો નિરાકાર કહેં, નિરાકાર કો આકાર ।
આપ ફિરેં સબ દેખેં ફિરતે, એ અસત યોં નિરધાર ॥ ૨૭ ॥

યથાર્થ આકાર (ચિન્મય સ્વરૂપ બ્રહ્મ)ને નિરાકાર કહે છે અને નશ્વર પિંડ-બ્રહ્માંડને સાકાર સમજે

છે. આ રીતે સ્વયં ફેરફારી ફરતી વ્યક્તિને આખો સંસાર જ ચક્ર જેવો ફરતો જણાય છે. નિશ્ચય આ સઘળી સૃષ્ટિ જ અસત્ય છે.

મૂલ બિના બૈરાટ ખડા, યોં કહેં સબ સંસાર ।
તો ખ્વાબ કે જો દમ આપે, તાએ ક્યોં કહિએ આકાર ॥ ૨૮ ॥

સંસારના બધા લોકો એમ કહે છે કે મૂળ આધાર વિના જ આ બ્રહ્માંડ ઊભું છે. તો પછી સ્વપ્ન સમાન અસ્તિત્વ વિનાના સંસારને કેવી રીતે સાકાર કહેવાય ?

આકાર ન કહિએ તિનકો, કાલ કો જો ગ્રાસ ।
કાલ સો નિરાકાર હૈ, આકાર સદા અવિનાસ ॥ ૨૯ ॥

કાળના પ્રવાહમાં જેનું મૃત્યુ (જે કાળનો કોળિયો) થાય છે તેને આકારવાન કહી ન શકાય, કારણ કે કાળ (નશ્વર) પોતે નિરાકાર હોય છે તથા આકાર હંમેશા અવિનાશી હોય છે.

જિન રાયો મૃગજલ દ્રષ્ટે, જાકો નામ પરપંચ ।
એ છલ ગફલત કો કિયો, એસો રચ્યો ઉલટો સંચ ॥ ૩૦ ॥

તેથી હે સુંદરસાથજી ! જેનું નામ જ પ્રપંચ છે તે મૃગજળ સમાન આ સંસારમાં ફસાશો નહિ. તે છળરૂપી માયાએ જ આવા ઊંધાસીધા ખેલ રચ્યા છે.

પ્રકરણ ૧૬ ચોપાઈ ૩૯૫

સનંધ - વેદકે કોયડેકી

એ ખેલ દેખ્યા ખ્વાબ કા, એ જો લરે લોક વિવાદ ।
પર લરાએ ઈનકો જિને, નેક કહૂં તિનકી આદ ॥ ૧ ॥

નશ્વર જગતના આ ખેલ આપણે જોઈ રહ્યા છીએ. તેમાં સઘળા લોકો વાદવિવાદ કરતા જોવા મળે છે. પરંતુ જે તેમને પરસ્પર લડાવે છે તેની ઉત્પત્તિના વિષયમાં પણ થોડું બતાવું છું.

જિન બંધે હુએ અંધે, ફિરે સો ઉલટે ફેર ।
સો નેક બતાએ પીછે, ઉટાએ દેગિં અંધેર ॥ ૨ ॥

જેના બંધનમાં આવીને સંસારના લોકો આંધળાની જેમ ઊલટા ચક્કરમાં ફરી રહ્યા છે તેના વિષયમાં થોડું કહીને અજ્ઞાનને નિર્મૂળ કરી દઉં છું.

અબ કહૂં કોહેડા વેદ કા, જાકી મીહીં ગૂંથી જાલ ।
યાકી ભી નેક કેહે કે, દેગિં સો આંકડી ટાલ ॥ ૩ ॥

વેદોમાં કોયડાની જેમ ગૂંચવનારી ઘણી વાતો છે, જેમાં કર્મ, ઉપાસના અને જ્ઞાનરૂપી સૂક્ષ્મ જાળી ગૂંથી છે. આ વિષયમાં ટૂંકમાં વર્ણન કરી તેનું રહસ્ય ખુલ્લું કરું છું.

બૈરાટ આકાર ખ્વાબ કા, બ્રહ્મા સો તિનકી બુધ ।
મન નારદ ફિરે દસોં દિસ, વેદેં બાંધ કિએ બેસુધ ॥ ૪ ॥

આ વૈરાટનો આકાર જ સ્વપ્નવત્ છે, તેમાં બુદ્ધિરૂપે બ્રહ્માજી બિરાજમાન છે. (જેમના દ્વારા પ્રસારિત વેદોના જ્ઞાન દ્વારા વિશ્વનું સંચાલન થાય છે.) નારદ રૂપી મન ચંચળ બનીને દશે દિશાઓમાં ભ્રમણ કરતું રહે છે. આ પ્રકારે વૈદિક કર્મકાંડરૂપી બંધનમાં પડી બધા લોકો પરમાત્મા પ્રત્યે બેસુધ (અજાણ) બનેલા છે.

લગાએ સબ રબદેં, વ્યાકરન બાદ અંધકાર ।

યા બુધેં બેસુધ હુએ, વિવેક બાલી બિચાર ॥ ૫ ॥

વ્યાકરણવાદે (તર્ક વિતર્કથી) સહુને અંદર અંદર વાદ-વિવાદમાં ફસાવીને અજ્ઞાનમાં નાખ્યા છે. (હકીકતે પરમાત્માની ભક્તિમાં તર્કને કોઈ સ્થાન નથી). આ તર્ક-વિતર્કની બુદ્ધિએ બધાને બેસુધ બનાવી દીધા છે, જેથી લોકો વિવેક અને વિચારથી શૂન્ય બની ગયા છે.

બંધ જો બાંધે યા વિધ, હર બસ્ત કે બારે નામ ।

સો બાની લે બડી કીની, એ સબ છલ કે કામ ॥ ૬ ॥

એવા પ્રકારના નિયમો બનાવાયા છે કે સામાન્ય માણસો અર્થજ્ઞાનના અભાવે બંધનમાં ફસાઈ જાય છે. વ્યાકરણના શબ્દજ્ઞાનમાં એક અક્ષરની બાર માત્રાઓમાં ખેંચતાણ થાય છે. તેથી પંડિતોએ તેને શ્રેષ્ઠ માન્યું છે. વસ્તુતઃ સામાન્ય લોકોને છેતરવા માટે માયા જ આ કાર્ય કરે છે.

લુગે લુગે કે જુદે માએને, દ્વારસ કે પરકાર ।

ઉરઝાએ મૂલ માએને, બાંધે અટકલેં અપાર ॥ ૭ ॥

અલગ અલગ માત્રાઓના અલગ અલગ અર્થ કરીને એક જ શબ્દના બાર પ્રકારના અર્થ કરવામાં આવે છે. આ રીતે શાસ્ત્રોના મૂળ અર્થને ઉલટાવીને અનેક અનુમાનોમાં જ સૌને ફસાવી દીધા છે.

અરથ કો ડાલને, ઉલટા, અનેક તરફોં તાને ।

મૂઢોં કો સમજાવને, રેહેસ બીચ મેં આને ॥ ૮ ॥

પંડિત લોકો સત્ય અર્થને વિપરીત સિદ્ધ કરવા માટે એક એક શબ્દના અનેક અર્થો કરે છે. અજ્ઞાની લોકોને સમજાવવા કહે છે કે એના અર્થમાં રહસ્ય છુપાયેલું છે.

એસી અનેક આંકડિયોં મિને, બોલે બારે તરફ ।

રેહેસ રંચક ધરે બીચ મેં, સમજાએ ના કિને હરફ ॥ ૯ ॥

શાસ્ત્રોમાં એવાં અનેક રહસ્યો છે કે જેનો અર્થ બાર બાજુ ખેંચવામાં આવે છે. તેને સમજાવતાં પંડિત લોકો વચ્ચે વચ્ચે મનમાં ગોઠવેલા પ્રસંગો જોડી દઈ એવી રીતે વ્યાખ્યા કરે છે કે કોઈને એક શબ્દ પણ સમજાતો નથી.

બારે તરફોં બોલતે, એક અક્ષર એક માત્ર ।

એસે બાંધ બતીસ સ્લોક મેં, બડા છલ કિયા યોં સાસ્ત્ર ॥ ૧૦ ॥

એક એક અક્ષરમાં એક એક માત્રા લગાવી એક શબ્દના બાર પ્રકારના અર્થ કરવા માંડે છે. અનુષ્ટુપ છંદના એક શ્લોકમાં એવા બત્રીસ અક્ષરોનો સમાવેશ કરાયો છે. આ પ્રકારે શાસ્ત્રોના શ્લોકોની જુદી જુદી વ્યાખ્યા કરીને અલ્પજ્ઞાનીઓએ મોટું છળ કર્યું છે.

બારે માત્ર એક અક્ષર, અક્ષર સ્લોક બતીસ ।

છલ એતે આડે અરથ કે, ઔર ખોજ કરે જગદીસ ॥ ૧૧ ॥

એક અક્ષરમાં બાર માત્રાઓ હોય છે અને અનુષ્ટુપ છંદવાળા એક શ્લોકમાં બત્રીસ અક્ષર હોય છે. આ રીતે અર્થ સમજાવવા માટે છળકપટ રૂપી કેટલાય અવરોધ છે. એવા છળકપટના માધ્યમ દ્વારા પંડિત લોકો પ્રભુની ખોજ કરે છે.

અરથ આડે કે છલ કિએ, તિન અરથોં મેં કે છલ ।

અક્ષરા અરથ ના હોવહીં, કિયો ભાવા અરથ અટકલ ॥ ૧૨ ॥

એક શબ્દના વાસ્તવિક અર્થની આડે કેટલાય છળકપટરૂપી અર્થ કરે છે. એ અર્થોમાં પણ જ્ઞાનની ચતુરાઈવાળું કેટલુંય છળકપટ ભર્યું હોય છે. જો આમ શબ્દાર્થ જ યથાર્થ ન બને તો ભાવાર્થને અનુમાન દ્વારા જ દર્શાવી શકાય છે.

જાકો નામૈ સંસ્કૃત, સો તો સંસે હી કી કૃત ।

સો હરફ દ્રઢ ક્યોં હોવહીં, જો એતી તરફ ફિરત ॥ ૧૩ ॥

જેને દેવભાષા સંસ્કૃત કહી છે તે અલ્પજ્ઞોને કારણે સંશય અને ભ્રમ ઉત્પન્ન કરનારી ભાષા બની ગઈ. જ્યારે એક શબ્દનો અર્થ જ આટલો અધિક બદલાવા માંડે ત્યારે વિચારોમાં દૃઢતા કેવી રીતે આવે ?

સો પઢે પંડિત જુધ કરે, એક કાંને કો ટુકડે હોએ ।

આપુસ મેં જો લડ મરે, એક માત્ર ના છોડે કોએ ॥ ૧૪ ॥

આ શબ્દજ્ઞાન ધરાવતા પંડિતો ધર્મયુદ્ધ અર્થાત્ શાસ્ત્રાર્થ કરતી વખતે શબ્દ અને માત્રાઓનું વિશ્લેષણ કરતાં કરતાં પરસ્પર ઝઘડવા લાગે છે, પરંતુ એક માત્રાને પણ છોડી શકતા નથી.

એ બાદ બાની સિર લેવહીં, સુધ બુધ જાવે સાન ।

સ્વાંત ત્રાસ ન આવે સુપને, એસા વ્યાકરન ગ્યાન ॥ ૧૫ ॥

આવા વાદ-વિવાદનાં વચનોને માથે લઈ પંડિતો પોતાની સૂઘબૂઘ અને શાંતિ ખોઈ બેસે છે. એવા લોકોને સ્વપ્નમાંય શાંતિ મળતી નથી. વ્યાકરણનું બાહ્યજ્ઞાન (શબ્દજ્ઞાન) આ પ્રકારનું હોય છે.

એ બાની લે બડી કીની, દિયો સો છલ કો માન ।

સો ખેંચાખેંચ ના છૂટહીં, લિએ કોધ ગુમાન ॥ ૧૬ ॥

આવાં શાસ્ત્રીય વચનોનું વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન કર્યું, જેને કારણે વાદ-વિવાદને પોષણ મળ્યું. પંડિતોની પરસ્પર ખેંચતાણ ઓછી થતી નથી, કારણ કે તેઓ અહંકાર અને કોધથી ગ્રસ્ત છે.

એ છલ પંડિત પઢહીં, તાએ માન દેવેં મૂઢ ।

બડે હોએ કરે માએને, એહ ચલી છલ રૂઢ ॥ ૧૭ ॥

આ પ્રકારનું છળયુક્ત જ્ઞાન શીખેલા પંડિતોનું મૂર્ખ લોકો અધિક સન્માન કરે છે. આવા પંડિત લોકો પોતાને જ્ઞાની માનીને શાસ્ત્રોક્ત અર્થ સમજાવવા માંડે છે. આ રીતે છળકપટપૂર્વક રૂઢિવાદી પરંપરાઓ ચાલવા લાગી.

સીધી ઈન ભાષા મિને, માએને પાઈએ જિત ।

જો સબદ સબ સમઝહીં, સો પકડે નહીં પંડિત ॥ ૧૮ ॥

સીધી સાદી હિંદી ભાષાથી પણ બધા અર્થ સ્પષ્ટ થઈ શકે છે, પરંતુ આ ભાષાના શબ્દ સૌ કોઈ સમજે છે, તેથી પંડિતજનો એ અપનાવતા નથી.

એક અરથ ન કહે સીધા, એ જાહેર હિંદુસ્તાન ।

અરથ કો ડાલને ઉલટા, જાએ પઢે છલ બાન ॥ ૧૯ ॥

આ હિંદી ભાષા સૌને માટે સુગમ હોવાથી પંડિતો તેના દ્વારા સીધા અર્થ પ્રગટ કરતા નથી. શાસ્ત્રોના અર્થો પોતાને અનુકૂળ બનાવવા માટે કપટ ભરેલા હૃદયથી તેઓ વેદભાષા શીખે છે.

એ છલ દેખો મોમિનો, ઔર હૈ સબ છલ ।

રૂહ છલ ન છૂટે છલ થેં, જો દેખો કરતે બલ ॥ ૨૦ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ છળકપટવાળા સંસારને જુઓ. અહીંના બધા ખેલ છળકપટવાળા છે. માયા વડે ઉત્પન્ન થયેલા અહીંના જીવો પરમાત્માની પ્રાપ્તિ માટે કેટલાય પ્રયત્ન કરે, પરંતુ આ કપટી બંધનોથી તેઓ મુક્ત થઈ શકતા નથી.

એક ઉરઝન બૈરાટ કી, દૂજ વેદ કી ઉરઝન ।

એ નેક કહી મૈં તુમકો, પર એ છલ હૈ અતિ ધન ॥ ૨૧ ॥

અહીં એક વધુ વૈરાટની મૂંઝવણ છે તો બીજી તરફ વેદના કર્મકાંડની મૂંઝવણ છે. તેમના વિષયમાં મેં તમને થોડું જ કહ્યું છે, પરંતુ માયાએ અનેક છળ કર્યા છે.

મુખ ઉદર કે કોહેડે, રયે મિને સુપન ।

ઔર સુધ ઈનોં ક્યોં હોએ, એ ખેલેં ગફલતી જન ॥ ૨૨ ॥

શેષશાયી નારાયણના નાભિ કમળથી ઉત્પન્ન થઈને બ્રહ્માજીએ ચૌદ લોકોમાં સ્વપ્નવત્ સૃષ્ટિની રચના કરી અને પોતાના શ્રીમુખે વૈદિક જ્ઞાન વ્યક્ત કર્યું. પરંતુ આ સ્વપ્નવત જુઠા ખેલમાં મગ્ન બનીને ખેલનારા જુઠા લોકોને તેની પાર થવાની સૂઝ કેવી રીતે પડે ?

બૈરાટ વેદોં દેખ કે, બૂઝ કરી સેવા એહ ।

દેવ જૈસી પાતરી, એ ચલત દુનિયાં જેહ ॥ ૨૩ ॥

વેદોએ વૈરાટ (સંસારી)ના જીવોને જોઈને કર્મકાંડનું જ્ઞાન આપવાની મહત્વપૂર્ણ સેવા કરી છે, કારણ કે જેવા દેવતા ક્ષર બ્રહ્માંડના છે તેવા તેમના પૂજનારા જીવ પણ ક્ષર બ્રહ્માંડના છે. આ પ્રકારે સંસારમાં પૂજા-પદ્ધતિ ચાલી રહી છે.

જો બોલે સાધૂ સાઝ, જિનકી જૈસી મત ।

એ મોહોરે ઉપજે અંધેર સે, તાકો એ સબ સત ॥ ૨૪ ॥

આ શાસ્ત્રોને વિદ્વાનોએ પોતાની બુદ્ધિની ક્ષમતા અનુસાર ગ્રહણ કરીને બ્રહ્મનું નિરૂપણ કર્યું. આ બધા મતમતાંતર અંધકાર સમાન મોહ તત્ત્વથી ઉત્પન્ન થવાથી તેના મોહની વાત જ સત્ય

પ્રતીત થાય છે.

તબક ચૌદે દેખે વેદોં, નિરાકાર લોં બચન ।

ઉનમાન આગે કેહેકે, ફેર પડે માંહેં સુન ॥ ૨૫ ॥

વેદો (વૈદિક ઋષિઓ)એ ચૌદ લોકમાં બ્રહ્મને શોધતાં નિરાકાર પર્યંતની વાત કરી. છતાં બ્રહ્મનો પૂર્ણ અનુભવ ન થવાથી તેમણે અનુમાનથી કહ્યું કે બ્રહ્મ તો તેથીય આગળ છે. આ પ્રકારે તેમની બુદ્ધિ ફરી શૂન્ય-નિરાકારમાં સમાઈ ગઈ.

એ દેખો તુમ મોમિનોં, પાંચોં ઉપજે તત્વ ।

એ ગફલત મેં રૂહ ખેલહીં, સબ રૂહોં કી ઉતપત ॥ ૨૬ ॥

હે બ્રહ્મપ્રિયાઓ ! તમે ધ્યાનપૂર્વક જુઓ કે પૃથ્વી, જળ, તેજ, વાયુ અને આકાશ - એ પાંચેય તત્ત્વો મોહથી ઉત્પન્ન થયાં છે અને માયાથી ઉત્પન્ન જીવ આ માયા મોહમાં જ ખેલે છે.

રૂહ સબોં મેં પસરી, થાવર ઔર જંગમ ।

પેડ યાકો જુલમત, મલકૂત મેં ખસમ ॥ ૨૭ ॥

આ સ્વપ્નની ચેતના જ સ્થાવર (વૃક્ષ-છોડવા) અને જંગમ (પશુ-પક્ષી) વગેરે સમસ્ત સૃષ્ટિમાં વ્યાપ્ત છે. તેનું મૂળ જ અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર છે તથા તેના સ્વામી ભગવાન વિષ્ણુ પણ વૈકુંઠ (મલકૂત)માં બિરાજમાન છે.

દસોં દિસા ભવસાગર, દેખત એહ સુપન ।

ગૃદવાએ આવરન ગફલત, નિરાકાર કહાવે સુન ॥ ૨૮ ॥

ભવસાગરની દશે દિશાઓમાં સર્વત્ર સ્વપ્ન જ દેખાય છે. મોહતત્ત્વના આવરણે ચૌદ લોકને ચારે બાજુથી ઘેરી લીધા છે. તેને શૂન્ય-નિરાકાર પણ કહે છે.

તબક ચૌદે કોહેડા, એ સબે કુદરત ।

સુર અસુર કે અનેક વિધ, ખેલેં ખ્વાબી દમ ગફલત ॥ ૨૯ ॥

આ ચૌદ લોક જ કોયડાપૂર્ણ છે તથા તે બધા પ્રકૃતિની રચના છે. દેવ, દાનવ અને માનવ આદિ સૌ સ્વપ્નના જીવ જુઠા અને સ્વપ્નમાં જ ખેલે છે.

વનસપતી પસૂ પંખી, આદમી જીવ જંત ।

મછ કછ સબ સાગર, રચ્યો એહ પરપંચ ॥ ૩૦ ॥

આ સંસારની વનસ્પતિ, પશુ-પક્ષી અને મનુષ્ય તથા અનેક પ્રકારના જીવજંતુ મગરમચ્છ, કાચબા વગેરે અર્થાત્ આ સમસ્ત ભવસાગર માયાવી પ્રપંચની જ રચના છે.

રૂહ મિને જુદી જિનસોં, કહિએત ચારોં ખાન ।

જડ ચલેં પેટ પાંઉ પરે, લાખ ચૌરાસી નિરમાન ॥ ૩૧ ॥

અહીં જીવોની પણ અનેક જાતિઓ છે. જે ચાર પ્રકારે ઉત્પન્ન (જરાયુજ, અંડજ, સ્વેદજ અને ઉદ્ભિજ) મનાય છે. આમાં કેટલાક જડ (પહાડ, વૃક્ષ વગેરે) છે તો કેટલાક પેટના બળે

ચાલનારા જીવ, પગથી ચાલનાર માનવી, પશુ વગેરે તથા પાંખોથી ઉડનાર પક્ષીગણ છે. આ પ્રકારે ચોર્યાસી લાખ યોનિઓ બનેલી છે. (૨૦ લાખ સ્થાવર, ૮ લાખ જળચર, ૧૧ લાખ કીટક, ૧૦ લાખ પક્ષીઓ, ૩૦ લાખ ચાર પગવાળા, ૪ લાખ મનુષ્ય - એમ ૮૪ લાખ યોનિ ગણાય છે.)

કોઈ બૈકુંઠ કોઈ જમપુરી, કોઈ સ્વર્ગ પાતાલ ।

ખેલેં સબ ખ્વાબી પુતલે, રૂહ આડી ગફલત પાલ ॥ ૩૨ ॥

શુભ કર્મ કરનારા કેટલાય જીવો વૈકુંઠ જાય છે અને અશુભ કર્મ કરનારા યમપુરી જાય છે. કોઈ સ્વર્ગવાસી છે તો કોઈ પાતાલગામી છે. સર્વત્ર પાંચ તત્ત્વોનાં બનેલાં શરીર (પુતળાં), પાંચ તત્ત્વ નિર્મિત સંસારમાં ભટક્યા કરે છે. આ બધા જીવોના મુક્તિ માર્ગમાં આ માયાનો અંધકાર અવરોધક બન્યો છે.

જો બનજારે ખેલ કે, તિન સિર જમકો દંડ ।

કોઈ દિન સ્વર્ગ મિને, પીછે નરક કે કુંડ ॥ ૩૩ ॥

આ ખેલને રમણ કરનાર જીવોના માથે યમરાજના દંડનો ભય તોળાઈ રહે છે. છતાં થોડા સમય માટે શુભ કર્મોનું સુખ ભોગવવા માટે તેને સ્વર્ગમાં રહેવાનો અવસર મળે છે. પરંતુ અંતે તો તેને નરક કુંડનું દુઃખ ભોગવવું પડે છે.

લાઠી તેરહ લોક પર, સંજમ પુરી સિરદાર ।

જો જાને નહીં જગદીસ કો, તિન સિર જમ કી માર ॥ ૩૪ ॥

સત્ય લોકને છોડીને બાકી તેર લોકમાં યમપુરીના સરદાર યમરાજ (ધર્મરાજ)ની સત્તા છે. જે વૈકુંઠાધિપતિ જગદીશને નથી જાણતા તેને યમરાજનો ભયાનક દંડ ભોગવવો પડે છે.

એ છલ બનજ છોડ કે, કરે બૈકુંઠ કો બેપાર ।

એ સત લોક યાહી કો, કોઈ ગલે નિરાકાર ॥ ૩૫ ॥

જે લોકો આ ખેલમાં અશુભ કર્મો છોડીને (નવધાત્મકિત દ્વારા) વૈકુંઠનો વેપાર કરે છે એવા જીવોનું મોક્ષસ્થાન સત્યલોક જ છે તથા કેટલાક જીવો વૈકુંઠની પેલી પાર નિરાકાર સુધી પહોંચી જાય છે.

ચૌદે તબક ઈંડ મેં, જિમી જોજન કોટ પચાસ ।

પહાડ કુલી અષ્ટ જોજન, લાખ ચૌસઠ બાસ ॥ ૩૬ ॥

આ બ્રહ્માંડના ચૌદ લોકમાંથી પૃથ્વીનો વ્યાસ પચાસ કરોડ યોજન છે. આ પૃથ્વીને મર્યાદિત રાખવા માટે આઠેય દિશાઓમાં આઠ મોટા મોટા પર્વતો છે અને ચોસઠ લાખ યોજનમાં વસતિ વસે છે.

પાંચ તત્ત્વ છઠઈ આતમા, સાસ્ર સબોં એ મત ।

એ નિરમાન બાંધ કે, લે ખ્વાબ કિયા સત ॥ ૩૭ ॥

આ શરીર પાંચ તત્ત્વોનું બનેલું છે તથા તેમાં છઠ્ઠો વિશુદ્ધ આત્મા છે. તમામ શાસ્ત્રોનો

આ જ મત છે. આ પ્રકારે સંસારની રચનામાં બંધાઈ આ સ્વપ્નવત્ જુઠા સંસારને આત્મા સત્ય માની લે છે.

દેખે સાતો સાગર, દેખે સાતો લોક ।
પાતાલ સાતો દેખિયા, એ ગફલત ઉડે સબ ફોક ॥ ૩૮ ॥

મેં સાત સાગર ઉપરના સાતેય લોક તથા નીચેનાં સાત પાતાળ જોઈ લીધાં છે. અજ્ઞાનનું જુઠું આવરણ દૂર થતાં આત્મજાગૃતિ થયા પછી સઘળું જુઠું પ્રતીત થાય છે.

એ છલ બલ દેખિયા, ધખત આગ કો કૂપ ।
એ નખ સિખ લોં દેખિયા, બડા દજાલ કા રૂપ ॥ ૩૯ ॥

આ કપટી માયાનું બળ જોઈ લીધું છે. એ તો જાણે કે ધગધગતો અગ્નિનો કૂવો છે. આ માયાને નખશિખ સારી રીતે જોઈ લીધી, એ તો નાસ્તિકતા(દજજાલ)નું જ મોટું સ્વરૂપ છે.

તાએ નારાયન કર સેવહીં, એસી એ કુફરાન ।
પીર જૈસે મુરીદ તૈસે, એક રસ એ નિરવાન ॥ ૪૦ ॥

સ્વપ્નના જીવો અક્ષરબ્રહ્મના સ્વપ્ન સ્વરૂપ નારાયણ (ક્ષરબ્રહ્મ)ને જ પૂર્ણબ્રહ્મ માનીને તેમની પૂજા કરે છે. જેમ અહીં ગુરુ (પીર) ક્ષર બ્રહ્મના ઉપાસક છે તો શિષ્ય (મુરીદ) પણ તેમજ કરે છે. ગુરુ-શિષ્ય ચોક્કસપણે એકરસ થઈ ગયા છે.

એ ઝૂઠે ઝૂઠા ખેલહીં, નહીં સાંચ કી સુધ ।
એ પીર મુરીદ દેખિએ, કહી દોઊ કી વિધ ॥ ૪૧ ॥

સ્વપ્નોના જીવો વસ્તુતઃ ખોટા ખેલ ખેલી રહ્યા છે, તેમને સત્ય વસ્તુ(પરબ્રહ્મ)નું ભાન જ નથી. આ સંસારમાં ગુરુ અને શિષ્ય કહેવડાવનારની સ્થિતિ જ આવી છે. આ રીતે બંનેની રીત બતાવી દીધી છે.

પ્રકરણ ૧૭ ચોપાઈ ૪૩૬

સનંધ હાંસીકી

મોમિન યામેં ન રાયહીં, જાકો સાયસોં સનેહ ।
નિપટ એ કછુએ નહીં, ભી દેખો નેક વિધ એહ ॥ ૧ ॥

જેને સાચા પ્રિયતમ પ્રત્યે સ્નેહ છે તેવા આત્માઓ (મોમિન) જુઠા સંસારમાં મગ્ન નથી થતા. આ જગતનું અસ્તિત્વ તો કંઈ જ નથી, તેમ છતાં તેની રીત જરા જોઈ લો.

એ જો પીર મુરીદ દોઊ કહે, કુફરાન યા દજાલ ।
અરસ રૂહોં કો દેખાએ કે, ઉડાએ દેસી એ તાલ ॥ ૨ ॥

અહીં ધર્મનો ઉપદેશ આપનાર ગુરુ (પીર) તથા ઉપદેશ સાંભળનાર (મુરીદ) બંને જ અજ્ઞાનના અંધકારમાં પડેલા છે. ધામધણી બ્રહ્માત્માઓને આ પ્રકારે માયાવી જગત દર્શાવી એક તાળીમાં તેને સમાપ્ત કરી દેશે.

એ છલ એસા તો રચ્યા, જો તુમ માંગ્યા દેખન ।
જિન તુમ બાંધો આપ કો, અરસ કે મોમન ॥ ૩ ॥

આ છળ પ્રપંચયુક્ત વિશ્વની રચના જ એ પ્રકારે થઈ છે. તેને જોવાની ઈચ્છા તમે કરી હતી. હે પરમધામના બ્રહ્માત્માઓ ! તમે માયાવી પ્રપંચમાં તમારી જાતને ન બાંધો (એમાં ફસાઓ નહીં.)

જો કોઈ રૂહેં નિસવતી, એ હાંસી કા હૈ ઠૌર ।

ખસમ વતન આપ ભૂલ કે, કહા દેખત હો ઔર ॥ ૪ ॥

પરમધામ સાથે સંબંધ રાખનાર સઘળા બ્રહ્માત્માઓ હવે સચેત થઈ જાય. આ સંસાર ઉપહાસનું જ સ્થાન છે. તમે સ્વયંને, ધામધણીને તથા પોતાના ઘર અખંડ પરમધામને ભૂલી જઈને અન્ય કોઈ વસ્તુ જોઈ રહ્યા છો.

મોમિનોં તુમ કો ઉપજ્યા, ખેલ દેખન કા ખ્યાલ ।

જાકો મૂલ નહીં બાંધે તિન, એ તો હાંસી કા હવાલ ॥ ૫ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમને માયાવી ખેલ જોવાની ઈચ્છા જાગી, પરંતુ જેની કોઈ જડમૂળ જ નથી એવી માયાએ તમને બાંધી દીધા છે. વસ્તુતઃ આ હાસ્યાસ્પદ સ્થિતિ છે.

માગ્યા ખેલ ખુસાલી કા, તિન ફેરે તુમારે મન ।

સો સબ તુમકો બિસરે, જો કહે મૂલ બચન ॥ ૬ ॥

તમે બધાએ શ્રી રાજજી પાસે આનંદ-વિનોદનો ખેલ ઈચ્છ્યો હતો પરંતુ આ ખેલે તમારા મનને ફેરવી દીધું. તેથી પરમધામમાં શ્રી રાજજી સાથે થયેલ પ્રેમપૂર્ણ વાર્તાલાપ (મૂળવચન)ને તમે ભૂલી ગયા છો.

ગૂંથો જાલી દોરી બિના, આપ બાંધત હો અંગ ।

અંગ બિના તલફત હો, એ એસે ખેલ કે રંગ ॥ ૭ ॥

દોરડા વિનાની જ આ અસ્તિત્વહીન માયાજાળ વણીને તમે તે જાળ વડે પોતાનાં અંગો બાંધી રહ્યા છો. (તમારું મૂળ અંગ તો પરમધામમાં છે છતાં અહીં) અંગ વિના જ તમે તડપી રહ્યા છો. હકીકતમાં દુનિયાના ખેલનો રંગ (પ્રભાવ) જ કંઈ આવા પ્રકારનો છે.

આપ બંધાને આપ સે, ઈન કોહેડે અંધેર ।

ચઢ્યા અમલ જાનોં જેહેર કા, ફિરત વાહી કે ફેર ॥ ૮ ॥

અજ્ઞાનરૂપી અંધકારના કારણે તમે પોતે પોતાના ગુણ, અંગ, ઇન્દ્રિયોના બંધનમાં બંધાઈ જાવ છો. તમારા પર કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ વગેરેનો વિષ જેવો નશો ચઢ્યો છે. તેથી તમે આ જુઠ્ઠા ચક્કરમાં વારંવાર ફરી રહ્યા છો.

અમલ ચઢ્યા ક્યોં જાનિએ, કોઈ ફિસલત કોઈ ગિરત ।

કોઈ સાવચેત હોએ કે, હાથ પકર સીઢી ચઢત ॥ ૯ ॥

માયાનો નશો ચઢ્યો છે એ એવી રીતે જાણી શકાય કે કોઈ ડગમગી રહ્યું છે અને કોઈ નીચે ગબડે છે. કોઈ માયામાં જ સાવચેત બનીને અજ્ઞાની જીવોનો હાથ પકડીને જ્ઞાનની સીડી પર ચઢવાનો પ્રયાસ કરે છે.

ના સીઢી ના પાંવડી, એ ચઢત પડત ક્યોં કર ।

એ દેખન જૈસી હાંસી હૈ, દેખો મોમિનોં દિલ ધર ॥ ૧૦ ॥

અહીં જ્ઞાનની કોઈ સીડી નથી કે નથી કોઈ પગ મૂકવાનું સાધન. છતાં જ્ઞાનના સોપાન પર ચઢીને લોકો કેવા ગબડી રહ્યા છે ? હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ ધ્યાનપૂર્વક જુઓ. આ હાંસીકારક ખેલ ખરેખર જોવા જેવો છે.

એક પડત બિના પાંવડી, વાકો દૂજી પકડે કર ।

સો ખાએ દોનોં ગડથલે, એ હાંસી હૈ ઈન પર ॥ ૧૧ ॥

કોઈ જ્ઞાનની પાવડી વિના જ ગબડી રહ્યા છે તો બીજા જ્ઞાની બનીને તેનો હાથ પકડે છે. પરંતુ બંને લંગડાતા લંગડાતા અંતે નીચે ગબડે છે. આ રીતે બધાની હાંસી થઈ રહી છે.

એક પડી જિમી જાનકે, વાકો દૂજી ઉઠાવન જાએ ।

ઉલટ પડી સો ઉલટી, એ હાંસી યોં હંસાએ ॥ ૧૨ ॥

કોઈ તો આ જુઢી ભૂમિને સત્ય માનીને ગબડી રહ્યા છે, અન્ય તેને પકડીને ટેકો આપવા જ્ઞાની બની જાય છે. તે બંને માયાના ઊલટા બંધનમાં ફસાઈને વિપથગામી જ રહે છે. આ રીતે આ ખેલ ચાલ્યા કરે છે.

ઓઠા લેવેં જિમી બિના, પાંવ બિના દૌડી જાએ ।

જલ બિના ભવ સાગર, તિનમેં ગોતે યોં ખાએ ॥ ૧૩ ॥

આ સ્વપ્નવત્ સંસારમાં સત્યભૂમિ વિના જ જીવ તેનો આશ્રય લેવા ઈચ્છે છે અને પગ વિના (મન દ્વારા) જ દોડવા માંડે છે. આ ભવસાગર જળ વિનાનો છે છતાં તેમાં ગોથાં ખાધા કરે છે.

અમલક દેખો ખડિયાં, હાથ બિના હથિયાર ।

નીંદ બડી હૈ જાગતે, પિંડ બિના આકાર ॥ ૧૪ ॥

આ સંસાર અંતરિક્ષમાં અટકેલો દેખાય છે. તેને હાથ નથી, છતાં એણે કામકોધરૂપી શસ્ત્ર ધારણ કરેલાં છે. તેમાં જાગ્રત થવા છતાં લોકો અજ્ઞાનની નિદ્રામાં ડૂબેલા રહે છે, તથા શરીર નાશવંત છે છતાં પોતાને સાકાર માની બેઠા છે.

એક નઈ કોઈ આવત, સો કહાવત આપ અબૂઝ ।

દૂજી તાએ સમજાવને, લે બૈઠત સબ સૂઝ ॥ ૧૫ ॥

કોઈ નવા ઉપદેશક મળી જાય તો તે ઉપદેશક સમક્ષ પોતાને અજ્ઞાની માને છે. તે ઉપદેશક પણ જ્ઞાની બનીને તેને સમજાવવા લાગે છે.

બચન કરડે કોઈ કહે, કિનસોં સહે ન જાએ ।

પીછે કલપે દોઊ કલકલે, વાકો અમલ યોં લે જાએ ॥ ૧૬ ॥

ઉપદેશ દેતી વેળા કોઈ કઠોર શબ્દોનો પ્રયોગ કરે છે તો તે કોઈથી સહન થતા નથી. પછી શ્રોતા અને વક્તા બંને પસ્તાઈને દુઃખી થાય છે. આ રીતે તે બધાને માયાનો નશો ખેંચી જાય છે.

લર ખીજ રોએ રોલાવહીં, દુખ દેખે દોઊ જન ।

જાગે પીછે જો દેખિએ, તો કમી ન માંહેં કિન ॥ ૧૭ ॥

લડી-ઝઘડીને પોતે રડતા અને બીજાને રડાવતા ઉપદેશક તથા શ્રોતા બંનેય દુઃખી થાય છે. પરંતુ જ્યારે જાગ્રત થઈને જુએ છે ત્યારે ખબર પડે છે કે શ્રોતા અને વક્તા બંનેમાંથી કોઈમાં કશી કમી નથી.

હાંસી હોસી મોમિનોં, ઈન ખેલ કે રસ રંગ ।

પૂર બિના બહે જાત હેં, કોઈ ખેંચ નિકાલે અભંગ ॥ ૧૮ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! એવા માયાવી ખેલના રંગમાં રંગાયેલા તમારી હાંસી અવશ્ય થશે. બધા લોકો મોહ સાગરના જળવિનાના પ્રવાહમાં ચાલ્યા જાય છે. કોઈ વિરલા જ આ પ્રવાહમાં પોતાને અલગ રાખીને જીવોને ખેંચી બહાર કાઢી શકે છે.

ના જલ ના કછૂ પૂર હેં, કૌન બહે કૌન આડી હોએ ।

એ અમલ ઈન જિમી કા, તુમેં દેખાવત વિધ દોએ ॥ ૧૯ ॥

આ ભવસાગરમાં નથી જળ કે નથી તેનો પ્રવાહ. તેમાં કોણ વહી રહ્યું છે અને કોણ કોની સંભાળ રાખે છે (તેની કશી ખબર પડતી નથી). આ ભૂમિકાનો નશો જ એવો છે જે તમને બંને પ્રકારે (સ્વપ્ન અને જાગ્રત અવસ્થામાં) બતાવવામાં આવ્યો છે.

હોસી ખુસાલી મોમિનોં, કરસી મિલ કલોલ ।

એ હાંસી યા વિધ કી, કોઈ નાહીં ખેલ ઈન તોલ ॥ ૨૦ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! જાગ્રત થતાં તમારી અંદર પ્રસન્નતા છવાશે. ત્યારે તમે બધા મળીને આનંદ-વિનોદ કરશો. આ હાસ્ય એવા પ્રકારનું છે કે તેના જેવો અન્ય કોઈ ખેલ નથી.

એ ખેલ દેખો હાંસી કા, આસમાન લોં પાતાલ ।

ફલ ફૂલ પાત ના દરખત, કાષ્ટ તુચા મૂલ ન ડાલ ॥ ૨૧ ॥

પાતાળથી વૈકુંઠ સુધી ફેલાયેલ આ હાંસીના ખેલને જુઓ. આ સંસારરૂપી વૃક્ષમાં ફળ, ફૂલ, પાંદડાં, ડાળી, છાલ, મૂળ કંઈ જ નથી.

એ બૃખ તો યા વિધ કા, તાકો ફલ ચાહે સબ કોએ ।

ફેર ફેર લેને દૌડહીં, એ હાંસી યા વિધ હોએ ॥ ૨૨ ॥

આ સંસારરૂપી વૃક્ષ જ આ પ્રકારનું છે, છતાં પણ સઘળા લોકો તેના સુખરૂપી ફળ પ્રાપ્ત કરવા ઈચ્છે છે. તેથી વારંવાર સુખ પ્રાપ્ત કરવા દોડે છે. (પણ મળતું નથી). આ પ્રકારે હાંસી થાય છે.

બંધ ના ખુલે બિના બાંધે, જો ખોલે ફેર ફેર ।

એ બુત કુદરત દેખ કે, ગૈયાં આપ ખસમ ખિસર ॥ ૨૩ ॥

આ કોઈ બાંધેલાં બંધન નથી. તેથી વારંવાર ખોલવાનો પ્રયત્ન કરવા છતાં પણ આ ખુલતું નથી. આ પ્રાકૃતિક રચનાઓને જોઈને બ્રહ્માત્માઓ પોતાને અને ધામધણીને પણ ભૂલી ગયા છે.

અબ યાદ કરો ખસમ કો, છોડો નીંદ બિકાર ।

પેહેચાન કરાએ ઈમામસો, સુફલ કરૂં અવતાર ॥ ૨૪ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! હવે તમે તમારા પ્રિયતમ ધણીનું સ્મરણ કરો. તમે આ માયાવી નિદ્રાના વિકારોનો પરિત્યાગ કરો. સદ્ગુરુની ઓળખ કરાવી હું તમારું જીવન સફળ બનાવી દઉં છું.

વતન ખસમ દેખાએ કે, ઓર અપની અસલ પેહેચાન ।

ઈમામ નૂર રોસન કરકે, ઉડાએ દેઉં ઉનમાન ॥ ૨૫ ॥

હું તમને ધામધણીનું મૂળ ઘર પરમધામ દર્શાવી પોતાના મૂળ સ્વરૂપની ઓળખાણ કરાવી દઉં છું અને સદ્ગુરુના જ્ઞાનનો પ્રકાશ ફેલાવી તમારા મનની શંકા દૂર કરું છું.

હકે કહ્યા અરવાહોં ઉતરતે, હમ બૈઠે બીચ લાહૂત ।

તુમ અરસ ભૂલો આપ હમકો, દેખો નહીં બીચ નાસૂત ॥ ૨૬ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ સંસારમાં આવતા પહેલાં આપણે જ્યારે પરમધામમાં બેઠા હતા ત્યારે ધામધણીએ કહ્યું હતું કે સંસારમાં જઈને તમે પરમધામને, પોતાને તથા મને પણ ભૂલી જશો અને નશ્વર જગત સિવાય કંઈ પણ નહીં જોશો અર્થાત્ તેને સત્ય માનશો.

હમ અરસ રૂહેં આસિક, હક માસૂક ભૂલેં ક્યોં કર ।

ક્યા ચલે ખેલ ફરેબ કા, તુમ આગૂં દેત હો ખબર ॥ ૨૭ ॥

ત્યારે તમે કહ્યું હતું કે અમે પરમધામના આત્માઓ તમારા ચાહક છીએ. તમે અમારા પ્રિયતમ છો. તેથી અમે તમને કેવી રીતે ભૂલી શકીશું ? જ્યારે તમે પોતે અમોને પહેલાં જ સાવધાન કરી રહ્યા છો ત્યારે માયાવી ખેલનો પ્રભાવ અમારા પર કેવી રીતે પડશે ?

એ જીમી હાંસી દેખ કે, મોમિન હૂજો સાવચેત ।

ઈમામ કો સુખ મહામતી, તુમકો જગાએ કે દેત ॥ ૨૮ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ હાંસીકારક ભૂમિ (સંસાર)ને જોઈને તમે પોતે સચેત થઈ જાઓ. મહામતિ તમને જાગ્રત કરીને સદ્ગુરુ (ઈમામ)એ આપેલ અખંડ સુખ પ્રદાન કરી રહ્યા છે.

પ્રકરણ ૧૮ ચોપાઈ ૪૬૪

સનંધ કલમેંકી

એ જો ફરેબ તુમ દેખિયા, ઓર દેખે ફરેબ કે મજહબ ।

એ તો સબ તુમ સમઝે, ગુઝ જાહેર કરહૂં અબ ॥ ૧ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ જુઠા સંસારને તમે જોઈ લીધો અને તેના અસ્તિત્વહીન સંપ્રદાયોને પણ જોયા. આ બધું તમે (અગાઉ કરેલા વર્ણન પરથી) સારી રીતે સમજી લીધું. હવે હું એક રહસ્યમય વાત પ્રગટ કરું છું.

એસા થા ફરેબ અંધેર કા, કહૂં હાથ ન સૂઝે હાથ ।

બંધ પડે નજર દેખતે, તામેં આઈ રૂહેં જમાત ॥ ૨ ॥

આ સંસારમાં અજ્ઞાનનો અંધકાર આ રીતે વ્યાપ્ત હતો કે એક હાથથી બીજા હાથ સુધીનું અંતર પણ સૂઝતું ન હતું. તેના પર દૃષ્ટિ માત્ર નાખવાથી (જન્મ લેવાથી) પણ મનુષ્ય બંધનમાં ફસાઈ જાય છે. આવા અંધકારમય સંસારમાં બ્રહ્માત્માઓનો સમૂહ પરમધામથી અવતર્યો.

ખેલ દેખન કારને, કરી ઉમેદ એહ ।

એ માપ્યા તુમ વાસ્તે, કો રાખોં નહીં સંદેહ ॥ ૩ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આવો ખેલ જોવા માટે તમે ઈચ્છા વ્યક્ત કરી તેથી તમારે માટે જ મેં આ ખેલનું નિરૂપણ કર્યું છે, તેથી હવે તમારા મનમાં કોઈ પણ શંકા રહેવા નહિ દઉં.

એ ખેલ ક્રિયા રૂહોં વાસ્તે, એ જો મોમિન આઈયાં જેહ ।

ખેલ દેખ જાએ વતન, બાતેં કરસી એહ ॥ ૪ ॥

આ માયાવી ખેલ બ્રહ્માત્માઓ માટે જ બનાવાયો છે અને તેઓ જ (આત્માઓ) તેને જોવા માટે અહીં આવ્યા છે. આ ખેલ જોઈને તેઓ પરમધામમાં જાગ્રત થશે અને ખેલની વાત કરશે.

મોમિન બાતેં વતન કી, દેઊંગી આગે બતાએ ।

પર અબ કહૂં નેક દીન કી, જો રસૂલેં રાહ ચલાએ ॥ ૫ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! પરમધામની ચર્ચા આગામી પ્રકરણોમાં કરીશ. પરંતુ રસૂલે જે માર્ગ ચલાવ્યો છે હવે હું તે ધર્મના વિષયમાં થોડી ચર્ચા કરું છું.

જો અલહા કિનહૂં ન લહ્યા, મેં તિનકા કાસદ ।

અરસ રૂહોં વાસ્તે આઈયા, મેરે હાથ કાગદ ॥ ૬ ॥

રસૂલ સાહેબે કહ્યું કે જે પરમાત્માને કોઈ પામ્યું નથી, હું તેમનો પત્રવાહક (કાસદ) બનીને આવ્યો છું. મારે હાથ આ પત્ર (કુરાન) પરમધામના આત્માઓ માટે આવ્યો છે.

કહ્યા રસૂલેં જાહેર, ખબર ખુદ કી મુઝ ।

કોઈ ઔર હોવે તો પોહોંચહીં, અબ જાહેર કરહોં ગુઝ ॥ ૭ ॥

રસૂલ સાહેબે સ્પષ્ટ કર્યું કે મને પરમાત્માની ઓળખ છે. અન્ય કોઈપણ ત્યાંથી આવ્યું હોત તો ત્યાં પહોંચત, હવે હું તે ગૂઢ રહસ્ય પ્રગટ કરું છું.

જો ચૌદે તબકોંમેં નહીં, વાર ન કાહૂં પાર ।

સો અલહા હમ આવસી, ખાતર સોહાગિન નાર ॥ ૮ ॥

જે ચૌદ લોકથી પર છે, જેનો પાર કોઈ પામી શક્યું નથી તેવા દુર્લભ પરમાત્મા આપણે બધા સૌભાગ્યવાન બ્રહ્માત્માઓ માટે આવશે.

લે ફુરમાન જો હાથમેં, કેહેલાયા મેં રસૂલ ।

એ દેખો અરવાહેં અરસ કી, જિન કોઈ જાવેં ભૂલ ॥ ૯ ॥

રસૂલે એમ પણ કહ્યું કે પરમાત્માનો આદેશ હાથમાં લેવાથી હું રસૂલ પયગંબર કહેવાયો. હે પરમધામના આત્માઓ ! આ સંદેશને સારી રીતે જુઓ, આ જગતમાં કોઈ પણ ભૂલશો નહીં.

કાફર મુસલિમ મોમિન કી, સોઈ કરસી પેહેયાન ।

હકીકત મારફત કે, ખોલસી દ્વાર કુરાન ॥ ૧૦ ॥

તે પરમાત્મા જ જીવસૃષ્ટિ (કાફર), ઈશ્વરી સૃષ્ટિ (મુસ્લિમ) અને બ્રહ્મસૃષ્ટિ (મોમિન)ની ઓળખાણ કરશે અને કુરાનનાં ગૂઢ રહસ્યને સ્પષ્ટ કરતાં વાસ્તવિક જ્ઞાન (હકીકત) તથા પૂર્ણ ઓળખ - અધ્યાત્મ વિજ્ઞાન (મારફત)નાં દ્વાર ખોલી કાઢશે.

અબલોં બેવરા ના હુઆ, કે ચલી ગઈ જહાન ।

એક દીન જબ હોવહીં, તબ હોસી સબોં પેહેયાન ॥ ૧૧ ॥

સંસારમાં કેટલાય લોકો આવ્યા અને ચાલ્યા ગયા પરંતુ હજી સુધી ધર્મગ્રંથોનું વાસ્તવિક નિરૂપણ થઈ શક્યું નથી. બધા મત-મતાંતરો મટાડીને એક જ ધર્મ સ્થાપિત થશે ત્યારે સૌને આ રહસ્ય સમજાશે.

જો માએને ન પાએ બાતૂન, તો હુએ જુદે જુદે માંહેં દીન ।

ફિરકે હુએ તિહતર, એક નાજ મેં કહ્યા ચકીન ॥ ૧૨ ॥

કુરાનના ગૂઢ રહસ્યને ન જાણવાથી ઈસ્લામ ધર્મમાં અલગ અલગ સમુદાય થઈ ગયા. તે રીતે તોંતેર ફિરકા (ભાગ) પડી ગયા. તેમાંથી એક નાજી ફિરકામાં જ કુરાન પ્રત્યે વિશ્વાસ રહ્યો છે.

ઔર બહતર નારી કહે, કરી એક કો હકેં હિદાયત ।

કુરાન માજજા નવી નબુવત, સો નાજી કરસી સાબિત ॥ ૧૩ ॥

બાકીના બોત્તેર ફિરકાને નારી ફિરકા (દોજખ-નર્કમાં જનારા) કહે છે. કેવળ એક સમુદાયને જ પરમાત્માએ માર્ગદર્શન આપ્યું. તે નાજી ફિરકાવાળા લોકો કુરાનનું રહસ્ય સ્પષ્ટ કરશે અને પયગંબરની પયગંબરી સિદ્ધ કરશે.

સો સાબિત તબ હોવહીં, જબ સબ હોવે દીન એક ।

પેહેલેં કહ્યા રસૂલ ને, એહી ઉમત નાજી નેક ॥ ૧૪ ॥

આ બધી વાતો ત્યારે સત્ય સિદ્ધ થશે જ્યારે સંસારમાં એક વિશ્વધર્મની સ્થાપના થશે. રસૂલે પહેલેથી જ કહ્યું હતું કે નાજી સમુદાય પરમાત્મા પ્રત્યે વિશ્વાસ રાખશે.

સબ કોઈ બુજરક કહાવતે, આપ અપને મજહબ ।

તિન સબોં સમઝાવહીં, એક દીન હોસી તબ ॥ ૧૫ ॥

વિભિન્ન સમુદાયના લોકો પોતપોતાના સમુદાયમાં રહેવા થકી સમજદાર કહેવાય છે. તે બધા સમુદાય એક પરમાત્માની વાત સમજશે ત્યારે એક વિશ્વધર્મની સ્થાપના થશે.

ઝૂઠ સબે ઉડ જાએસી, ના ચલે તિન બખત ।

હક હાદી કે પ્રતાપ થેં, ક્યોં રેહેવે ગફલત ॥ ૧૬ ॥

ત્યારે ધર્મને નામે ચાલતા જુઠા મત બંધ થઈ જશે. એવા પ્રચારકોનો કોઈ વશ ચાલશે નહીં. સદ્ગુરુ ધણીની કૃપા થતાં આ અજ્ઞાન કેવી રીતે ટકી શકે ?

તબ લોં રસમેં લરત હેં, જબ લોં હે ઉરઝન ।

રૂહઅલ્લા કુંજી લ્યાઈયા, તબ જોરા ન ચલસી કિન ॥ ૧૭ ॥

જ્યાં સુધી કોયડો છે ત્યાં સુધી અલગ અલગ રીત-રિવાજોના ઝઘડા ચાલશે. હવે તો શ્રી શ્યામાજીના અવતાર સ્વરૂપ સદ્ગુરુ (રૂહઅલ્લા) તારતમ જ્ઞાનરૂપી ચાવી લઈ આવ્યા છે. હવે એવી કોઈ જુઠી વાતોનું જોર ચાલશે નહીં.

જબ સાંચ ઉઠ ખડા હુઆ, તબ કુફર રેહેવે ક્યોં કર ।

જોલોં કાયમ દિન ઊગ્યા નહીં, હૈ તોલોં રાત કુફર ॥ ૧૮ ॥

જ્યારે સાચી વાત પ્રત્યક્ષ થઈ ત્યારે ભ્રાંતિ (કુફર) કેવી રીતે રહે ? જ્યાં સુધી તારતમ જ્ઞાનરૂપી અખંડ દિવસ ઊગ્યો નહોતો ત્યાં સુધી અજ્ઞાનરૂપી રાત્રિ (ભ્રાન્તિ) છવાયેલી હતી.

એ ખેલ હુઆ જિન ખાતર, સો ગએ ખેલ મેં મિલ ।

જબ જાહેર સાહેબ હુઆ, તબ સબોં નજર આવે દિલ ॥ ૧૯ ॥

જે બ્રહ્માત્માઓ માટે આ ખેલની રચના કરવામાં આવી છે, તે જ સ્વયંને ભૂલી જઈ ખેલમાં છે. જ્યારે ધામધણી તેમની સમક્ષ પ્રગટ થયા ત્યારે તેમની દૃષ્ટિમાં બધું આવવા લાગ્યું.

મહંમદ પેહેલેં આએ કે, બરસાયા હક કા નૂર ।

કે વિધ કરી મેહેરવાનગી, પર કિને ના કિયા સહૂર ॥ ૨૦ ॥

રસૂલ મહમ્મદે પહેલેથી આવીને કુરાનના માધ્યમ વડે પરમાત્માના જ્ઞાનની વર્ષા કરી. તેમણે તો અનેક પ્રકારે લોકો પર કૃપા કરી, પરંતુ તે સમયે કોઈએ પણ તેના પર વિવેકપૂર્વક વિચાર કર્યો નહીં.

એ સહૂર તો કરે, જો હોએ અરસ અરવાએ ।

જિન ઉમત કે ખાતર, આવસી ઈત ખુદાએ ॥ ૨૧ ॥

જે બ્રહ્માત્માઓ માટે પરમાત્માના આવવાની વાત રસૂલે કરી હતી તે સમયે તે પરમધામના એ આત્માઓ હોત તો તે રસૂલનાં વચનો પર અવશ્ય વિચાર કરત.

જો અરસ રૂહેં આઈ હોતી, તો કાહે કો કૌલ કરત ।

સો કહ્યા પીછે આવસી, એ સોઈ લેસી હકીકત ॥ ૨૨ ॥

તે સમયે પરમધામના આત્માઓ આવ્યા હોત તો તેઓ ફરી આવવાની વાત (વાયદો) શા માટે કરત ? રસૂલે સ્પષ્ટ કહ્યું કે બ્રહ્માત્માઓ ભવિષ્યમાં આવશે અને તેઓ જ આ જ્ઞાન (હકીકત) પ્રહણ કરશે.

અરસ રૂહેં હોએ સો માનિયો, અંદર આન યકીન ।

એ કલમા જો સમઝહીં, સોઈ મહંમદ દીન ॥ ૨૩ ॥

જે કોઈ બ્રહ્માત્માઓ છે તેઓ મનમાં વિશ્વાસ રાખીને આ વાત માને. કલમાનાં આ ગૂઢ રહસ્યો સમજવાવાળા જ મહમ્મદના ધર્મના અનુયાયી માનવામાં આવશે.

એ કલમા મુખ લાખોં કહે, પર માએને ન સમઝે કોએ ।

ઈન કલમેં મગજ સો સમઝહીં, જો અરસ અજીમ કી હોએ ॥ ૨૪ ॥

લાખો લોકો પોતાના મુખથી કલમો પઢે છે પરંતુ તેનો અર્થ કોઈ સમજી શકતા નથી. આ કલમાનો અર્થ તેઓ જ સમજે છે જે પરમધામના આત્માઓ છે.

જોલોં રેહેમાન ન જાહેર, રહો વંદે બાબ પકર ।

મેં હુકમ છોડ ચલસી, ફેર આવસી ભેલેં આખર ॥ ૨૫ ॥

રસૂલ સાહેબ કહેતા હતા, હે બન્દા ! જ્યાં સુધી પરમકૃપાળુ પરમાત્મા (આખરી ઈમામરૂપે) પ્રગટ નહિ થાય, ત્યાં સુધી તમે મારો આદેશ માનતા રહો. હું હમણાં આ શરીરત (કર્મકાંડ)નો આદેશ આપી જઈ રહ્યો છું, પછી આખરે ક્યામતના સમયે આખરી ઈમામ સાથે આવીશ.

એક એ ભી રસૂલેં કહ્યા, કરી આગે કી સરત ।

સાથ આવસી ઈમામ કે, રૂહેં મોમિન બડી મત ॥ ૨૬ ॥

રસૂલે ભવિષ્યમાં આવવાની વાત કરતાં એક ખાસ વાત કહી હતી કે જ્યારે ઈમામ આવશે તે સમયે મહાન બુદ્ધિશાળી બ્રહ્માત્માઓ પણ આવશે.

નૂર મત જાહેર હોએસી, તબ જાનો હુઈ આખર ।

તબ મૌલા હમ આવસી, ઈન મોમિનોં કી ખાતર ॥ ૨૭ ॥

જ્યારે તારતમ જ્ઞાન (નૂરમત) પ્રગટ થશે ત્યારે સમજવું કે અંતિમ સમય આવી ગયો છે. ત્યારે બ્રહ્માત્માઓની સિફારિશ કરવા માટે પરમાત્માની સાથે હું પણ આવીશ.

ઈત કજા જો કરને બૈઠસી, તબ હમ કાજી સંગ ।

બરન બદલસી દુનિયાં, પર એ દીન કાયમ રંગ ॥ ૨૮ ॥

જ્યારે પરમાત્મા આવીને ન્યાય (માયા અને બ્રહ્મનો નિર્ણય) કરવા બેસશે ત્યારે હું પણ તેમની સાથે રહીશ. ત્યારે સઘળી દુનિયા પોતાની માન્યતાઓને બદલીને એક જ ધર્મમાં આવશે અને તે વિશ્વધર્મનું સ્વરૂપ અખંડ રહેશે.

ઈમામ ઈત આવસી, સો ભી મોમિનોં કે કારન ।

દેસી સુખ મોમિન કો, કજા હોસી સબન ॥ ૨૯ ॥

બ્રહ્માત્માઓ માટે જ સદ્ગુરુ (ઈમામ) આ સંસારમાં આવશે. તેઓ બ્રહ્માત્માઓને અખંડ સુખ આપશે અને સઘળા જીવોનો યોગ્ય ન્યાય કરશે.

એતા ભી રસૂલેં કહ્યા, મોમિનોંમેં ચકીન ।

બિના ચકીન સબ ઉડસી, એક રેહેસી હમારા દીન ॥ ૩૦ ॥

રસૂલે એમ પણ કહ્યું હતું કે બ્રહ્માત્માઓમાં જ પરમાત્મા પ્રત્યે પૂર્ણ શ્રદ્ધા હશે. તે સમયે બધો અવિશ્વાસ દૂર થશે અને એક આપણો ધર્મ જ રહેશે.

જિન સિર લઈ ખાત રસૂલ કી, કદમ પર ધરે કદમ ।

ઈન કલમેં કે હક સે, ન્યારા નહીં ખસમ ॥ ૩૧ ॥

જેમણે રસૂલનાં વચનો સ્વીકાર્યા અને એમના પદચિહ્નોને અનુસર્યા તેમણે જાણ્યું કે આ કલમાનાં સત્યવચનથી પરમાત્મા ક્યારેય જુદા નથી.

જિન એ કલમા હક ક્રિયા, મેં તિનકા જામિન ।

સો આપે અપને દિલમેં, સાખ જો દેસી તિન ॥ ૩૨ ॥

રસૂલે એમ પણ કહ્યું હતું કે જે આ વચનને સત્ય સમજીને ચરિતાર્થ કરશે, હું તેમનો સાક્ષી બનીશ. તે લોકો પોતે જ પોતાના દિલમાં આખરી ઈમામની સાક્ષી આપશે.

ઈન કલમેં કે માએને, લેકર ભરસી પાએ ।

તિન મોમિન કો ખસમ, સુખ જો દેસી તાએ ॥ ૩૩ ॥

આ જ્ઞાનના રહસ્યને જાણીને જે પોતાનાં કદમ આગળ ભરશે (વ્યવહારમાં મૂકશે), તે બ્રહ્માત્માઓને પરમાત્મા અખંડ સુખ પ્રદાન કરશે.

કહા કહૂં ઈન કલમેં કી, મોમિનોંમેં પેહેયાન ।

જબ એ કલમા પસર્યા, તબ સાફ હુઈ સબ જહાન ॥ ૩૪ ॥

આ જ્ઞાનની વાત શું કરું ! બ્રહ્માત્માઓમાં જ તેની ઓળખ હશે. જ્યારે આ જ્ઞાન ચારે તરફ ફેલાશે ત્યારે સમગ્ર સૃષ્ટિની મલિનતા દૂર થઈ જશે.

જિન એ મેરા કલમા, લિયા ન માહેં બાહેર ।

સો દુનિયાં આખર દિનોં, જલસી આગ જાહેર ॥ ૩૫ ॥

રસૂલે એ પણ કહ્યું હતું કે જે મારા એ જ્ઞાનને બહાર કે અંદર કોઈપણ પ્રકારે ગ્રહણ નહીં કરે તે સઘળા લોકો અંતિમ સમયે નરકાગ્નિમાં બળશે.

તબ એ હોસી આજિજ, ઔર મૌલા તો મેહેરબાન ।

તબ લેસી સબોં કો ભિસ્તમેં, દેકર અપનોં ઈમાન ॥ ૩૬ ॥

ત્યારે એ લોકો લાચાર બનીને પસ્તાશે. પરમાત્મા તો દયાળુ છે જ, તેઓ તે બધાને પોતાનો વિશ્વાસ આપી તેમને અખંડ મુક્તિ સ્થળો (બહિશ્તો)માં લઈ જશે.

કહુક કરકે યકીન, કલમા સુનસી કાન ।

તિન ભી સિર કજા સમે, લગસી જાએ આસમાન ॥ ૩૭ ॥

જે કોઈ વિશ્વાસપૂર્વક કલમાનું આ જ્ઞાન થોડું પણ સાંભળશે, તેનું મસ્તક ન્યાયની વેળા (કજાને સમયે) ઊંચું રહેશે.

એહ બાત તેહેકીક હૈ, મોમિનોં દિલ સાબિત ।

સબદ જો સારે મુઝ પેં, એક જરા નહીં અસત ॥ ૩૮ ॥

એ ચોક્કસ છે કે બ્રહ્માત્માઓ આ વચનો હૃદયમાં દિલથી ચરિતાર્થ કરશે. તે બધા અર્થ મને સ્પષ્ટ સમજાઈ ગયા છે. તેમાં કંઈ પણ અસત્ય નથી.

દેખન મોમિન ખાતર, રચિયા ખેલ સુભાન ।

અબ મોમિન ક્યોં ભૂલહીં, પાઈ હકીકત ફુરમાન ॥ ૩૯ ॥

બ્રહ્માત્માઓને દેખાડવા માટે જ પરબ્રહ્મે આ ખેલ બનાવ્યો. પરમાત્માના આદેશનું જ્ઞાન (હકીકત) પ્રાપ્ત કરીને હવે તેઓ કેવી રીતે ભૂલી શકે ?

જો સબોં કો અગમ, સો સબ રસૂલ નજર ।

તો રસૂલ મુસલિમ કો, ફિરે સો ફુરમાએ કર ॥ ૪૦ ॥

જે પરમાત્માને સઘળા લોકો અગમ કહ્યા કરે છે, રસૂલે તેમનાં દર્શન કર્યા અને તેઓ મુસલમાનોને બ્રહ્મનો આદેશ (ખુદાઈ હુકમ) સંભળાવી પાછા ચાલ્યા ગયા.

પ્રકરણ ૧૯ ચોપાઈ ૫૦૪

સંનંધ—ફુરમાનકી

ફુરમાન લ્યાયા જો રસૂલ, પર સમજ્યા નાહીં કોએ ।

જિન ખાતર લે આઈયા, એ સમજેગી રૂહ સોએ ॥ ૧ ॥

રસૂલ મહમ્મદ પરમાત્માનો આદેશ લઈને આવ્યા છે પરંતુ તેને કોઈ સમજી શક્યું નથી. જેમના માટે તેઓ સંદેશ લઈને આવ્યા છે, એ બ્રહ્માત્માઓ તેને અવશ્ય સમજશે.

કદ્દુક નબિએ જાહેર કિએ, એ જો બંદગી સરિયાન ।

કેતેક હરફ રખે ગુઝ, સો કરસી મેહેદી બયાન ॥ ૨ ॥

નેવું હજાર શબ્દો રૂપે લાવેલ આ સંદેશામાંથી કર્મકાંડ (શરાઅ) પર આધારિત બંદગીના ત્રીસ હજાર શબ્દોનું સ્પષ્ટીકરણ રસૂલે કર્યું. કેટલાક (ત્રીસ હજાર) શબ્દના અર્થ ગુપ્ત રાખ્યા અને કહ્યું કે તેનું સ્પષ્ટીકરણ ઈમામ મહદી કરશે.

ઔર ભી કેતેક સુને રસૂલે, પર સો ચહે નહીં ફુરમાન ।

સ મેહેદી અબ ખોલસી, ઈમામ એહી પેહેયાન ॥ ૩ ॥

રસૂલે કેટલાક બીજા (ત્રીસ હજાર મારફતી) શબ્દો સાંભળ્યા હતા પરંતુ તેઓ તેનો ઉલ્લેખ કુરાનમાં કરી શક્યા નથી. આ શબ્દોનું રહસ્ય મહમ્મદ મહદી સ્પષ્ટ કરશે. ઈમામ રૂપે તેમની આ ઓળખ હશે.

માએને ઈન મુસાફ કે, કોઈ ખોલ ન સકે ઔર ।

કહ્યા રસૂલે ઈમામ થેં, જાહેર હોસી સબ ઠૌર ॥ ૪ ॥

કુરાનનાં ગૂઢ રહસ્યોને અન્ય કોઈ સ્પષ્ટ કરી શક્યું નથી. રસૂલે પહેલેથી એમ કહ્યું હતું કે આખરી ઈમામ દ્વારા સઘળાં સ્થાનો પર આ (શબ્દો) સ્પષ્ટ થશે.

મગજ માએને મુસાફ કે, સો હોએ ન ઈમામ બિન ।

સો ઈત બોહોતોં દેખિયા, પર સુધ ના પરી કાહૂં જન ॥ ૫ ॥

કુરાનનાં રહસ્યોનું સ્પષ્ટીકરણ ઈમામ વિના નહીં થઈ શકે. છતાં ઘણા લોકોએ તેનો અભ્યાસ કર્યો. તો પણ તેમાં છુપાયેલ રહસ્ય કોઈ સમજી ન શક્યું.

ગુઝ કા ગુઝ કૌન પાવહીં, બિના મેહેદી ઈમામ ।

એ રૂહ અલ્લા જાનહીં, મેરે અલ્લા કે કલામ ॥ ૬ ॥

કુરાનના ગુહ્યમાં ગુહ્ય રહસ્ય ઈમામ મહદી (શ્રી પ્રાણનાથજી) વિના કોણ સ્પષ્ટ કરી શકે ? મારા ધામધણીનાં આ વચનોને અથવા તો શ્યામાવતાર સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી (રૂહ અલ્લાહ) જ જાણે છે.

એ ક્યોં ઉપજ્યા હૈ ક્યા, ક્યોં ક્યામત સંગ સુભાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૭ ॥

આ સંસાર કેમ ઉત્પન્ન થયો છે અને તેની વાસ્તવિકતા શું છે ? આખર વેળાએ (ક્યામતના સમયે) પરમાત્મા આવશે એવું કેમ કહ્યું છે ? આ પ્રકારનાં કુરાનનાં રહસ્યોનું સ્પષ્ટીકરણ સદ્ગુરુ (ઈમામ) જ કરી શકે છે.

ક્યોં ફરેબ સે ન્યારે રહિએ, ક્યોં ચલિએ સરિયાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૮ ॥

જુટી માયાથી શા માટે અલગ રહેવું ? કર્મકાંડના નિયમોનું પાલન શા માટે કરે છે ? આ બધાં કુરાનનાં રહસ્યોની સ્પષ્ટતા સદ્ગુરુ જ કરશે.

રૂહ કૌન મોમિન કૌન મુસલિમ, કૌન રૂહ કુફરાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૯ ॥

ક્યા આત્માઓ બ્રહ્મસૃષ્ટિ (મોમિન) છે, કઈ ઈશ્વરીય સૃષ્ટિ (મુસ્લિમ) છે, તથા કઈ જીવસૃષ્ટિ (કુફરાન) છે ? કુરાનનાં આ સઘળાં રહસ્યોની સ્પષ્ટતા સદ્ગુરુ જ કરશે.

ત્રીન રૂહોં કી તફાવત, કૌન કૌન ઠૌર નિદાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૧૦ ॥

ત્રણ પ્રકારના આત્માઓમાં શું તફાવત છે તેવા તમેનાં મૂળ સ્થાન ક્યાં ક્યાં છે ? કુરાનનાં આ બધાં રહસ્યોની સ્પષ્ટતા સદ્ગુરુ (ઈમામ) જ કરશે.

ક્યોં ઈસક ક્યોં બંદગી, ક્યોં ગફલત ગલતાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૧૧ ॥

પરબ્રહ્મ સાથે બ્રહ્માત્માઓનો સાચો પ્રેમ કેવો હોય છે, ઈશ્વરી આત્મા કેવી પૂજા-પ્રાર્થના કરે છે ? સ્વપ્નના જીવ મોહ અને અજ્ઞાનમાં કેવા મસ્ત છે ? મારા હૃદયમાં બેઠેલા સદ્ગુરુ જ કુરાનનાં આ બધાં રહસ્યોની સ્પષ્ટતા કરશે.

ક્યોં પાક નાપાક ક્યોં, ક્યોં રેહેની ફુરમાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૧૨ ॥

પવિત્રતા (પાક) શું છે અને અપવિત્રતા (નાપાક) શું છે, અને કુરાન અનુસાર આચરણ (રહેણી)

કોને કહે છે ? કુરાનનાં આ બધાં રહસ્યોની સ્પષ્ટતા મારા હૃદયમાં બેઠેલા સદ્ગુરુ કરશે.

ક્યોં ઉજૂ નિમાજ ક્યોં, ક્યોં કર બાંગ બયાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૧૩ ॥

નમાજ પહેલાં વજૂ શા માટે કરે છે, નમાજ કેમ પઢવામાં આવે છે તથા મસ્જિદના મિનારા પર ચઢીને બાંગ કેમ પોકારવામાં આવે છે ? કુરાનનાં આ બધાં રહસ્યોની સ્પષ્ટતા મારા હૃદયમાં બેઠેલા સદ્ગુરુ જ કરશે.

ક્યોં કસોટી અંગ કી, ક્યોં રોજે રમજાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૧૪ ॥

શરીરની કસોટી કેમ કરવામાં આવે છે તથા રમજાન મહિનામાં રોજા કેમ રાખવામાં આવે છે ? કુરાનની આ બધી વાતોની સ્પષ્ટતા મારા હૃદયમાં બેઠેલા સદ્ગુરુ જ કરશે.

ક્યોં સુન્નત ક્યોં ઈદ્રિયાં, ક્યોં રાખે કેદ આન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૧૫ ॥

સુન્નત અને તેની આવશ્યકતા શું છે ? તથા ઈન્દ્રિયોનો નિગ્રહ શા માટે કરવો જોઈએ ? કુરાનની આ બધી વાતોની સ્પષ્ટતા મારા હૃદયમાં બેઠેલા સદ્ગુરુ જ કરશે.

ક્યોં તસબી ક્યોં ફેરની, ક્યોં કર નામ લેહેલાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૧૬ ॥

માળા શું છે અને તેને શા માટે ફેરવવી જોઈએ તથા સહજરૂપે નામ જપ કેવી રીતે કરવાં જોઈએ ? કુરાનની આ બધી વાતોની સ્પષ્ટતા મારા હૃદયમાં બેઠેલા સદ્ગુરુ જ કરશે.

ક્યોં ડર ક્યોં બેડર, ક્યોં ખૂની મેહેરવાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૧૭ ॥

ક્યાં કાર્યો કરતાં ડરવું જોઈએ તથા ક્યાં કાર્ય નિર્ભયપણે કરવામાં આવે છે ? હિંસક વ્યક્તિ પણ કેવી રીતે (પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાથી) પરબ્રહ્મ પરમાત્માની કૃપા પ્રાપ્ત કરી શકે ? કુરાનની આ બધી વાતોના રહસ્યની સ્પષ્ટતા મારા હૃદયમાં બેઠેલા સદ્ગુરુ જ કરશે.

કયા ખાના કયા પીવના, કયા જો સુનના કાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૧૮ ॥

શું ખાવું જોઈએ, શું પીવું જોઈએ તથા કાન વડે શું સાંભળવું જોઈએ ? કુરાનની આ બધી વાતોની સ્પષ્ટતા મારા હૃદયમાં બેઠેલા સદ્ગુરુ (ઈમામ) જ કરશે.

કયા લેના કયા છોડના, કયા ઈલમ કયા ગ્યાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૧૯ ॥

શું ગ્રહણ કરવું અને કઈ વસ્તુનો ત્યાગ કરવો જોઈએ ? ઈલમ શું છે અને જ્ઞાન શું છે ? કુરાનની આ બધી વાતોની સ્પષ્ટતા મારા સદ્ગુરુ (ઈમામ) જ કરશે.

ક્યોં ભલી બુરી ક્યોં, ક્યોં કર જાન અજાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૨૦ ॥

સારું શું અને ખોટું શું (તેને કેવી રીતે પારખી શકાય) તથા જ્ઞાની અને અજ્ઞાની કોણ કહેવાય ? કુરાનનાં આ બધાં રહસ્યોની સ્પષ્ટતા મારા હૃદયમાં બેઠેલા સદ્ગુરુ (ઈમામ) જ કરશે.

કૌન બૈરી કૌન સજન, ક્યોં કર સબ સમાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૨૧ ॥

શત્રુ કોણ છે અને સજજન (મિત્ર) કોણ છે ? (પરમાત્માના માર્ગથી ભ્રષ્ટ કરનાર વેરી તથા ભૂલેલા આત્માને સાચો માર્ગ દેખાડનાર સજજન કહેવાય છે.) સૌ પ્રત્યે સમાન દૃષ્ટિ કેવી રીતે રાખી શકાય ? કુરાનની આ બધી વાતોની સ્પષ્ટતા મારા હૃદયમાં બેઠેલા સદ્ગુરુ જ કરશે.

ક્યા હક ક્યા હરામ, ક્યા નફા ક્યા નુકસાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૨૨ ॥

હક (પોતાના અધિકારમાં આવેલ ન્યાયસંગત વસ્તુ) શું છે ! હરામ (બીજાના અધિકારમાં આવતી વસ્તુ છીનવવી) શું છે ? લાભ શું છે અને હાનિ શું છે ? કુરાનના ગૂઢાર્થ સ્પષ્ટ કરતાં કરતાં આ બધાં રહસ્યોની સ્પષ્ટતા સદ્ગુરુ કરશે.

ક્યોં આવન ક્યોં ગવન, ક્યોં કર બિરહા મિલાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૨૩ ॥

જીવોનું આવાગમન (જન્મ અને મરણ) કેમ થાય છે અને બ્રહ્માત્માઓને (ખેલમાં આવ્યા પછી) વિરહ તથા (પરમધામમાં જાગવાથી) તેનું મિલન કેવું હશે ? આ રહસ્યોની સ્પષ્ટતા કરતાં સદ્ગુરુ કુરાનના ગૂઢાર્થ પ્રગટ કરશે.

એક ખેલ દૂજા દેખહીં, થિર ચર ચારોં ખાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૨૪ ॥

સંસારના ખેલમાં ખેલનાર જીવસૃષ્ટિ તથા આ ખેલ જોનાર બ્રહ્મસૃષ્ટિ છે તથા જીવોમાં પણ ચાર પ્રકારની સૃષ્ટિ (જરાયુજ, અંડજ, સ્વેદજ અને ઉદ્ભિજ) છે. આ બધાનું રહસ્ય સ્પષ્ટ કરીને સદ્ગુરુ કુરાનનો ગૂઢાર્થ સ્પષ્ટ કરશે.

એ કિયા જિન ખાતર, આદમ ઔર હૈવાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૨૫ ॥

સંસારનો આ ખેલ જેને માટે રચાયો છે તે બ્રહ્માત્માઓ કોણ છે, તથા સંસારના જીવોમાં પણ મનુષ્ય (આદમી) અને પશુ (હેવાન)ની સૃષ્ટિ કેમ બનાવી છે ? આ બધાં રહસ્યોની સ્પષ્ટતા કુરાનનો અર્થ સમજાવતાં સદ્ગુરુ કરશે.

કૌન આપ ઔર કૌન પર, કૌન સકલ જહાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૨૬ ॥

આત્મા (વાસના) કોણ છે, પર-આત્મા કોણ છે તથા સંસારની આ સંપૂર્ણ સૃષ્ટિ શું છે ? કુરાનના આ બધાના ગૂઢાર્થોની સ્પષ્ટતા સદ્ગુરુ કરશે.

ક્યોં બાહેર ક્યોં અંદર, ક્યોં અંતર કે નિસાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૨૭ ॥

આ બ્રહ્માંડની બહાર (અષ્ટ આવરણ જ્યોતિ સ્વરૂપ, મોહતત્ત્વ, શૂન્ય નિરાકાર વગેરે) શું છે ? અને તેની અંદર (પાતાળથી વૈકુંઠ સુધી) શું છે તેની સ્પષ્ટતા કુરાનના અર્થ સમજાવતાં સદ્ગુરુ કરશે.

કહાં ભિસ્ત કહાં દોજક, ક્યોં જલસી કુફરાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૨૮ ॥

ઉત્તમ કાર્ય કરનાર જીવો માટે મુક્તિધામ (બહિશ્ત) ક્યાં આવેલાં છે, અધમ કાર્ય કરનાર જીવો માટે નરક (દોજખ) ક્યાં છે તથા પરમધામ પ્રત્યે વિશ્વાસ ન રાખનાર નરકની આગમાં કેવા સળગે છે ? આ બધાં રહસ્યો સ્પષ્ટ કરતાં સદ્ગુરુ કુરાનના અર્થ પ્રગટ કરશે.

ક્યોં આદમ ક્યોં પેગંબર, ક્યોં ફિરસ્તે પેહેચાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૨૯ ॥

આદિ માનવ (આદમ-મનુ) કોણ છે, (સવા લાખ) પેગંબર કોણ છે તથા ફિરસ્તા (દેવી દેવતા અને ઈશ્વરી સૃષ્ટિ) કોણ છે ? આ બધી સમજણ પાડીને સદ્ગુરુ કુરાનના અર્થ સ્પષ્ટ કરશે.

કલમેં દીન રસૂલ કી, સુધ મુસલિમ ફુરમાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૩૦ ॥

કલમોના ગૂઢાર્થ શું છે, સત્ય ધર્મ (દીન) શું છે, રસૂલમાં કઈ શક્તિ છે તથા કુરાન પ્રત્યે શ્રદ્ધા રાખનાર સાચા મુસલમાન કોણ છે ? આ બધી સ્પષ્ટતા કુરાનના અર્થ સમજાવતાં સદ્ગુરુ કરશે.

રસૂલ આએ કિન વાસ્તે, કિન પર લ્યાએ ફુરમાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૩૧ ॥

આ સંસારમાં રસૂલ કોને માટે આવ્યા છે તથા કોને માટે ફરમાન (કુરાનનો બ્રાહ્મી આદેશ) લાવ્યા છે ? કુરાનનાં આ બધાં રહસ્યોની સ્પષ્ટતા સદ્ગુરુ કરશે.

ક્યોં હુકમ ક્યોં કર હુઆ, કિન વિધ લીજે માન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૩૨ ॥

કુરાનમાં શો આદેશ આપ્યો છે અને કેમ દીધો છે તથા આ આદેશનું પાલન કેવી રીતે કરવામાં આવશે ? આ બધા પ્રશ્નોની સ્પષ્ટતા કરતાં સદ્ગુરુ કુરાનના અર્થ સમજાવશે.

એકોં ક્યોં કર માનિયા, ક્યોં લિયા ન દૂજે માન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૩૩ ॥

કુરાનના આદેશ કેટલાક લોકોએ શા માટે સ્વીકાર્યા અને કેટલાક લોકોએ કેમ અસ્વીકાર કર્યા ? તેની સ્પષ્ટતા કરતાં સદ્ગુરુ કુરાનનો અર્થ સમજાવશે.

કિન માન્યા ન માન્યા કિન, કિન ફેર્યા ફુરમાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૩૪ ॥

કેટલાક લોકોએ રસૂલનો સંદેશો સ્વીકાર્યો અને કેટલાકે તેનો અસ્વીકાર કર્યો તથા કેટલાકે વિપરીત કાર્ય કર્યું. આ બધાની સ્પષ્ટતા સદ્ગુરુ કુરાનનો અર્થ સમજાવતાં કરશે.

ક્યોં કેદ બેકેદ ક્યોં, ક્યોં દોગી દરમ્યાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૩૫ ॥

કેટલાક સંયમી લોકો કઠણ સાધનાઓ દ્વારા ઈન્દ્રિયનિગ્રહ કરે છે, કેટલાક લોકો ઈન્દ્રિયોના વિષયોમાં રચ્યાપચ્યા રહે છે તથા કેટલાક લોકો વચલો માર્ગ અપનાવે છે. આ સઘળા પ્રકારના લોકોની સ્પષ્ટતા સદ્ગુરુ કરશે અને કુરાનનો અર્થ સમજાવશે.

ક્યોં એ ઈડ ખડા કિયા, ક્યોં કરી સરત ફના નિદાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૩૬ ॥

આ બ્રહ્માંડની ઉત્પત્તિ કેમ થઈ છે અને તેનો નાશ થવાની વાત કેમ કરી છે. આનું રહસ્ય સદ્ગુરુ સમજાવશે અને કુરાનનો અર્થ સ્પષ્ટ કરશે.

ક્યોં બડી અકલ આગે આવસી, ક્યોં આખર કે નિસાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૩૭ ॥

અક્ષરની બુદ્ધિ (બુદ્ધાવતાર રૂપે) ભવિષ્યમાં કેમ આવશે અને અંતિમ સમયનાં ચિહ્નો કેવાં હશે ? આનું રહસ્ય સદ્ગુરુ કુરાનનો અર્થ સમજાવતાં સ્પષ્ટ કરશે.

બંદગી વજૂદ નફસાની, નાસૂત બીય સરિયાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૩૮ ॥

વજૂદી (જિસમાની) બંદગી-શારીરિક ક્રિયાકર્મ (નમાજ પઢવી વગેરે) નપસાની બંદગી, ઈન્દ્રિયો દ્વારા કરવામાં આવતાં સકામ કર્મ આ બંને કર્મકાંડ (શરીઅત) થવાથી તેને શી રીતે મૃત્યુલોકમાં જ (પાપપુણ્યના આધારે) આવાગમન રહે છે ? તેની સ્પષ્ટતા સદ્ગુરુ કુરાનના ગૂઢાર્થ સાથે કરશે.

ક્યોં દિલ કી બંદગી તરીકત, મલકૂત યા લા મકાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૩૯ ॥

તરીકત (ઉપાસના) દિલ લગાવીને કરવાની બંદગી શું છે ? તેનાથી વૈકુંઠ (મલકૂત) તથા શૂન્ય નિરાકાર (લા મકાન) સુધી કેવી રીતે પહોંચાય ? તેની સ્પષ્ટતા સદ્ગુરુ કુરાનના અર્થ સાથે કરશે.

ક્યોં નાસૂત મલકૂત જબરૂત, ક્યોં લાહૂત યૌથા આસમાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૪૦ ॥

મૃત્યુલોક (નાસૂત), વૈકુંઠ (મલકૂત), અક્ષરધામ (જબરૂત) તથા ચોથું આસમાન પરમધામ (લાહૂત)નું રહસ્ય સ્પષ્ટ કરતાં સદ્ગુરુ કુરાનનો અર્થ સમજાવશે.

ક્યોં રૂહેં ભેદ છિપી હજૂરી, બંદગી હાદી સંગ આસાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૪૧ ॥

આત્માઓ શા માટે રૂહાની બંદગી (આત્મિક પ્રેમ) છૂપી (બધાથી છાનામાના પ્રેમમાં મસ્ત બનીને) અને હજૂરી (જ્ઞાનથી પરમાત્માના ચરણ શરણમાં સમજીને) કરે છે ? તેઓ કેવી રીતે પોતાનાં અંગી શ્યામા (હાદી)ની સાથે રહીને અનાયાસ પ્રેમ કરે છે ? આનું રહસ્ય સ્પષ્ટ કરતાં સદ્ગુરુ કુરાનનો અર્થ સમજાવશે.

મલકૂત ઉપર જો જુલમત, નામ બુરકા લા મકાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૪૨ ॥

વૈકુંઠ (મલકૂત) ઉપર અંધકાર (જુલમત)નું આવરણ (પડદો) લાગેલું છે. તેને શૂન્ય નિરાકાર (લા-મકાન) કહે છે. તેનું રહસ્ય સ્પષ્ટ કરતાં સદ્ગુરુ કુરાનનો અર્થ સમજાવશે.

સરિયત તરીકત હકીકત, મારફત હક પેહેયાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૪૩ ॥

કર્મકાંડ (શરીઅત)ના માધ્યમથી પાપપુણ્ય દ્વારા સ્વર્ગ-નરકની પ્રાપ્તિ તથા મૃત્યુલોકમાં જન્મ મરણ થતાં રહે છે. ઉપાસના (તરીકત)થી વૈકુંઠ વગેરે લોકોની પ્રાપ્તિ થાય છે. યથાર્થ જ્ઞાન (હકીકત) દ્વારા અક્ષરધામની પ્રાપ્તિ થાય છે, અને વિજ્ઞાનપૂર્ણ ઓળખ (મારફત) દ્વારા પરબ્રહ્મની પિછાણ થાય છે. આ બધાનું રહસ્ય, સ્પષ્ટ કરતાં સદ્ગુરુ કુરાનનો અર્થ સમજાવશે.

બેયૂન બેયગૂન બેસબી, કહે બેનિમૂન નિદાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૪૪ ॥

(પરમાત્મા માટે પ્રયોગ કરેલ શબ્દ) બેયૂન (શૂન્ય) બેયગૂન (નિર્ગૂણ), બેસબી (નિરાકાર), બેનિમૂન (નમૂના રહિત, અનુપમ) વગેરેનું નિરૂપણ કરતાં કરતાં સદ્ગુરુ કુરાનનો અર્થ સમજાવશે.

નિરાકાર નિરંજન સુંન કી, બ્રહ્મા વ્યાપક માહેં જહાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૪૫ ॥

સાથે સાથે પરમાત્માને નિરાકાર, નિરંજન, શૂન્ય અને સર્વવ્યાપક (સઘળાં પ્રાણીઓમાં વ્યાપ્ત) કહેવામાં આવે છે. આ બધાં રહસ્યોની સદ્ગુરુ સ્પષ્ટતા કરતાં કરતાં કુરાનનો અર્થ સમજાવશે.

પુરુષ પ્રકૃતી કાલકી, ઈશ્વર મહાવિસ્તુ ઉનમાન ।

એ સબ ઈમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૪૬ ॥

પુરુષ પ્રકૃતિ, કાળ, ઈશ્વર, મહાવિષ્ણુ વગેરેની વ્યાખ્યા લોકો અનુમાનથી કરે છે. તેનું રહસ્ય સદ્ગુરુ સ્પષ્ટ કરી કુરાનનાં અર્થો કરશે.

સદરતુલ મુંતહા અરસ અજીમ, નૂર જમાલ સૂરત સુભાન ।

એ સબ ઇમામ ખોલસી, કરસી જાહેર માએને કુરાન ॥ ૪૭ ॥

અક્ષરધામ (સદરતુલમુંતહા), પરમધામ (અર્શ-એ-અજમ) તથા પરબ્રહ્મ પરમાત્મા (સુભાન)નું દેદીપ્યમાન (નૂરજમાલ) સ્વરૂપ (સૂરત)ની સ્પષ્ટતા સદ્ગુરુ કુરાનના અર્થો સાથે કરશે.

નૂર પાર નૂર તજલ્લા, પોહોંયે રસૂલ રહઅલ્લા હજૂર ।

એ સબ ઇમામ ખોલસી, જો દોનોં કિયા મજકૂર ॥ ૪૮ ॥

અક્ષર (નૂર)થી પર અક્ષરાતીત (નૂરતજલ્લા)ની પાસે શ્યામા (રહઅલ્લા)ની સૂરત રસૂલ (પયગંબર) પહોંયે છે. તે બંનેએ જે વાતચીત (મજકૂર) કરી તે બધાનું રહસ્ય કુરાનના અર્થ સાથે સદ્ગુરુ સ્પષ્ટ કરશે.

ક્યોં નૂર ક્યોં નૂર તજલ્લા, ક્યોં કર વતન ખસમ ।

ખોલસી માએને ઇમામ, ખાતર મોમિન હમ ॥ ૪૯ ॥

અક્ષરબ્રહ્મ(નૂર), અક્ષરાતીત પરબ્રહ્મ (નૂરતજલ્લા) તથા પરમધામ (ખસમ વતન)નું સ્વરૂપ કેવું છે. તેની સ્પષ્ટતા બ્રહ્માત્માઓ માટે સદ્ગુરુ કરશે.

ચૌદે તબક કી ખાત જો, સો તો કેહેસી સકલ જહાન ।

પર લૈલતકદર મેહેદી બિના, ક્યોં ખુલે માએને કુરાન ॥ ૫૦ ॥

ચૌદ લોક (તબક)ની વાત તો આખી દુનિયા (સકલ જહાન) કરશે, પરંતુ મહિમાવાન રાત્રિ (લૈલ-તુલ-કદ્ર-જેમાં બ્રહ્માત્માઓ ઊતર્યા છે તે) નું રહસ્ય તથા કુરાનનો ગૂઢાર્થ સદ્ગુરુ વિના કોણ સમજાવશે ?

એ જો પૂછે માએને, ખોલ દિએ કદી સોએ ।

તો ઇનસે ચૌદે તબકમેં, ક્યોં કર કજા હોએ ॥ ૫૧ ॥

કુરાનમાં આ પ્રકારે પૂછાયેલ રહસ્યાત્મક પ્રશ્નોની સ્પષ્ટતા સંભવતઃ એ સમયે પણ થઈ શકે, પરંતુ રસૂલ દ્વારા ચૌદ લોકમાં સાચો નિર્ણય કેવી રીતે થઈ શકત ? (એ અધિકાર તો ઇમામ મહદીને આપવામાં આવ્યો છે નહિ તો રસૂલની ભવિષ્યવાણી કેવી રીતે સત્ય બનતી ?)

લુગે લુગે કે માએને, જો કોએ નિકસે ખોલ ।

એ કજા તબ હોવહીં, જબ દીજે માએને સબ ખોલ ॥ ૫૨ ॥

કુરાન તથા અન્ય ધર્મોગ્રંથોમાં જે કંઈ કહેવામાં આવ્યું છે તેના એક એક શબ્દનો અર્થ સદ્ગુરુ (ઇમામ) દ્વારા જ્યારે સ્પષ્ટ થશે ત્યારે સાચા રૂપમાં સંસારને ન્યાય (કજા) મળશે.

એ નૂર કે પાર કે માએને, સો સારોં કો અગમ ।

એક લુગા બિના ઇમામ, નિકસે ના મુખ દમ ॥ ૫૩ ॥

અક્ષર (નૂર)થી પર અક્ષરાતીતનું રહસ્ય હજી સુધી સૌને માટે દુર્લભ હતું. આ સંદર્ભમાં એક પણ શબ્દ કહેવાનું સામર્થ્ય સદ્ગુરુ (ઇમામ) વિના કોઈને નહોતું.

જબ માએને ખુલે મુસાફ કે, બેઠે ઇમામ જાહેર હોએ ।

તબ એ દુતી જુદી જુદી, ક્યોં કર રેહેસી કોએ ॥ ૫૪ ॥

જ્યારે કુરાનનો ગૂઢાર્થ સ્પષ્ટ થયો અને સ્વયં સદ્ગુરુ પણ પ્રગટ થયા ત્યારે આ દુનિયા અલગ અલગ રૂપમાં કેવી રીતે વહેંચાએલી રહેશે ?

સો ઈમામ જાહેર હુએ, લે માએને કુરાન ।

નૂર સબોં મેં પસર્યા, એક દીન હુઈ સબ જહાન ॥ ૫૫ ॥

કુરાનના આ ગૂઢાર્થો લઈને સદ્ગુરુ પ્રગટ થઈ ગયા છે. હવે તારતમ જ્ઞાનનો પ્રકાશ સર્વત્ર ફેલાઈ ગયો. આખી દુનિયા એક જ વિશ્વ ધર્મમાં સમ્મિલિત થઈ ગઈ.

એ તો કરી ઈસારત, પર બોહોત બડી હૈ બાત ।

નૂર બડો ઈમામ કો, સો યા મુખ કહ્યો ન જાત ॥ ૫૬ ॥

આ તો માત્ર સંકેત કર્યો છે, વસ્તુતઃ આ વાત બહુ મોટી છે. સદ્ગુરુ પ્રદત્ત તારતમ જ્ઞાનનો મહિમા ઘણો મોટો છે. તેનું વર્ણન આ મુખે થઈ શકતું નથી.

એ નૂર ખુદ વતની, સો ક્યોં કર સહ્યો જાએ ।

નૂર મત આગે તો કરી, જાને જિન કોઈ ગોતે ખાએ ॥ ૫૭ ॥

આ તારતમ જ્ઞાન સાક્ષાત્ પરમધામનું જ્ઞાન છે. તેને હરકોઈ કેવી રીતે સમજી શકે ? તેથી અક્ષરાતીત બુદ્ધિ (નૂરમત)ને આગળ કરી, (શાસ્ત્ર પુરાણ અને કુરાન વગેરે ધર્મગ્રંથોની રચના દ્વારા તારતમ અવતરણની ભવિષ્યવાણી કરવામાં આવી), જેથી તેને સમજવા માટે કોઈને પણ ગોથાં ખાવાં ન પડે (હવે તે તારતમજ્ઞાન શાસ્ત્રોનું બધું રહસ્ય સ્પષ્ટ કરશે.)

ઈમામ આએ તબ જાનિએ, જબ ખુલે માએને કુરાન ।

તબ જાનો આખર હુઈ, સુખ દિયા સબ જહાન ॥ ૫૮ ॥

રસૂલે કહ્યું હતું કે કુરાનનો આ ગૂઢાર્થ સ્પષ્ટ થશે ત્યારે સમજવું કે સદ્ગુરુ આવી ગયા છે. એમ પણ સમજવું કે ત્યારે અંત સમય (ક્યામત) પણ આવી ગયો છે અને તેઓ સમગ્ર સૃષ્ટિને અખંડ સુખ આપશે.

આદ કરકે અબલોં, પરદા ન ખોલ્યા કિન ।

સો બરકત મેહેદી મહંમદ, ખુલ જાસી સબ જન ॥ ૫૯ ॥

શરૂથી અત્યાર સુધીમાં કોઈએ પણ અજ્ઞાનનું આવરણ દૂર કર્યું નથી અર્થાત્ ધર્મગ્રંથોનાં ગૂઢ રહસ્યોને સ્પષ્ટ કર્યાં નથી. સદ્ગુરુ મહદી મહમ્મદ પાસે જ આ ક્ષમતા છે કે તેમના દ્વારા આ સઘળું રહસ્ય બધાને માટે સ્પષ્ટ થઈ જશે.

લોક જાને જયોં ઔર હૈ, એ ભી ફુરમાન તિન રીત ।

પર દિસ કે અંધે ના સમઝહીં, એ ફુરમાન સબદાતીત ॥ ૬૦ ॥

સામાન્ય લોકો આ આદેશને (ફરમાનને) પણ અન્ય નિયમોની જેમ સાધારણ સમજે છે. પરંતુ અંતર્દષ્ટિ વિહીન આ લોકો એ નથી સમજતા કે આ શબ્દાતીત પરબ્રહ્મનો આદેશ છે.

એ કાગદ નહીં ફરેબ કા, ઔર કાગદ સબ છલ ।

અબહીં ઈમામ દેખાવહીં, રસૂલ કિતાબ કા બલ ॥ ૬૧ ॥

આ ગ્રંથ અન્ય માયાવી ગ્રંથો જેવો નથી. હવે ઈમામ (સદ્ગુરુ) રસૂલના આ ગ્રંથની ક્ષમતાને તત્કાળ સ્પષ્ટ કરશે.

પ્રકરણ ૨૦ ચોપાઈ ૫૬૫

સનંધ મુસ્લિમકી રહેનીકી

(અહીં મુસલમાનનું તાત્પર્ય ધર્માચરણમાં પાકા રહેનાર મુમુક્ષુ આત્માઓ અથવા ઈશ્વરી સૃષ્ટિ છે.)

સુનિયો અબ મોમિનોં, એ કેહેતી હોં સબ તુમ ।

જબ દૌડી આઈયાં નહીં, ઈમામ કે કદમ ॥ ૧ ॥

હે મુમુક્ષુ આત્માઓ ! સાંભળો, આ બધી સ્પષ્ટતા તમારા માટે કરી છે. જ્યાં સુધી તમે સદ્ગુરુના શરણમાં આવ્યા નહોતા ત્યાં સુધી આ વાત ગુપ્ત રાખવામાં આવી હતી.

મેં ચાહોં મોમિન કો, હમ તુમ એકે અંગ ।

મેં તબહીં સુખ પાઊંગી, મેહેદી મહમદ મોમિન સંગ ॥ ૨ ॥

મને બ્રહ્માત્માઓ પ્રત્યે ઘણો સ્નેહ છે કારણ કે અમે અને તમે એક જ પરબ્રહ્મનાં અંગ છીએ. જ્યારે નિજાનંદ સદ્ગુરુ (મહદી મહમ્મદ) અને બ્રહ્માત્માઓ (મોમિન) મારી સાથે હશે ત્યારે મને આનંદ થશે.

આએ ઈસા મેહેદી મહમદ, મોમિન આવસી કદમ ।

હનોજ લોં કબૂં ના હુઈ, સો હોસી નઈ રસમ ॥ ૩ ॥

નિજાનંદ સ્વામી (ઈસા રૂહ અલ્લાહ તથા મહદી મહમ્મદ) બ્રહ્માત્માઓને જાગ્રત કરવા માટે પરમધામથી આવ્યા છે. હવે સઘળા બ્રહ્માત્માઓ તેમનાં ચરણોમાં આવશે. જે આજ સુધી નથી થઈ તે નવી રીતિ (લીલા) હવે પ્રગટ થશે.

બડા મેલા ઈત હોએસી, આએ ખુદ ખસમ ।

બખત ભલા સાહેબ દિયા, ભાગ બડે હેં તુમ ॥ ૪ ॥

પોતે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા (સદ્ગુરુ રૂપે) પ્રગટ થયા છે, તો અહીં (ત્રણે સૃષ્ટિઓનો) મોટો મેળો (મિલન) થશે. તમે મોટા ભાગ્યશાળી છો કે એવો શુભ અવસર ઘણીએ આપ્યો છે.

નેક કહૂં રાહ મુસલિમ કી, જો દેખાઈ રસૂલેં મેહેર કર ।

ભૂલે અવસર પછતાઈએ, સો કહૂં સુનો દિલ ધર ॥ ૫ ॥

હું હવે સાચા મુસલમાનો માટે રસૂલ મહમ્મદ દ્વારા કૃપાપૂર્વક ચલાવેલ માર્ગનો થોડો પરિચય કરાવું છું. આ અવસર ભૂલી જનાર પસ્તાવો કરશે. તેથી આ વાતો ધ્યાન દઈને સાંભળો.

પેહેલેં તો સબ ભૂલિયાં, મેં તો કહું તુમેં હક ।

દેખો હાથમેં નૂર ખુદાએ કા, ફરેબમેં હુએ ગરક ॥ ૬ ॥

હું તમને સાચું કહું છું કે આજ સુધી તમે ભૂલાવામાં હતા. જુઓ મારા હાથમાં તારતમ જ્ઞાન (ખુદાઈ નૂર) છે. તમે હજી સુધી જુદી માયા (ધર્મગ્રંથના બાહ્ય અર્થ)માં જ રચ્યાપચ્યા રહ્યા છો.

કેહે ફુરમાન ઈનોં હાથમેં, મેહેર કર દિયા રસૂલ ।

જાહેર તુમકો બતાઈયા, સો ભી ગૈયાં તુમ ભૂલ ॥ ૭ ॥

રસૂલ મહમ્મદે કૃપા કરીને તમારા આ હાથમાં પરમાત્માનો સંદેશો આપ્યો છે, અને આત્મજાગૃતિ (ક્યામત)ના સમયે ઈમામના પ્રગટ થવાની વાત પણ સ્પષ્ટરૂપે બતાવી હતી તે પણ તમે ભૂલી ગયા.

જો જાહેર હૈ તુમ પેં, માએને ઈન કુરાન ।

એતે દિન ના સમજે, અબ નેક દેઊં પેહેયાન ॥ ૮ ॥

એ સ્પષ્ટ છે કે રસૂલે તમારા હાથમાં કુરાન આપ્યું છે. તેના ગૂઢાર્થને તમે હજી સુધી સમજી શક્યા નથી. હવે હું તેની થોડી ઓળખ કરાવું છું.

ફૈલાવ ઊપર કા ના કરું, નેક દેઊં મગજ બતાએ ।

જ્યોં વતન કી સુધ પરે, સબ પકરેં ઈમામ કે પાએ ॥ ૯ ॥

બાહ્ય અર્થનો વિસ્તાર કર્યા વિના થોડો ગૂઢાર્થ સમજાવું છું, જેના વડે મૂળવતન-પરમધામની ભાળ થાય અને તમે બધા સદ્ગુરુ (ઈમામ)નાં ચરણ પકડી શકો.

એ જો તુમકો રસૂલેં, દિએ જો માએને બોલ ।

જાહેર કિએ ના લે સકે, કહું સો દો એક બોલ ॥ ૧૦ ॥

રસૂલે તમને કુરાનનો સંદેશો આપતાં બાહ્ય કર્મકાંડ (શરાઅ)નો ઉપદેશ આપ્યો હતો. તેના બાહ્ય અર્થ (કર્મકાંડના સામાન્ય નિયમો)ને પણ તમે સમજી શક્યા નથી. તેની યથાર્થતાના બે શબ્દો હું સમજાવું છું.

કહો કલમા હક કર, લ્યો માએને કુરાન ।

પાક દિલ રૂહ પાક દમ, યા દીન મુસલમાન ॥ ૧૧ ॥

તે સમયે રસૂલ મહમ્મદે કહ્યું હતું કે કલમાને સત્ય માનવો, કુરાનનો અર્થ સમજવો, એ રીતે જેનાં હૃદય અને આત્મા (રૂહ) પવિત્ર હશે તે સાચો ધાર્મિક (દીનદાર) મુસલમાન છે.

પાંચ બખત સલ્લી કરે, દિલ દરદા આન સુભાન ।

સુને ના કાન ફુફાર કી, યા દીન મુસલમાન ॥ ૧૨ ॥

જે પોતાના હૃદયમાં પરમાત્મા (હક સુભાન)ના વિરહનું દર્દ લઈ પાંચવાર નમાજ પઢે (સલ્લી કરે) અને નાસ્તિકતાની વાતો કાને ન ધરે, તે જ ધાર્મિક મુસલમાન છે.

કસની લેવે આપ સિર, સાફ રોજે રમજાન ।

રાત દિન યાહી જોસમેં, યા દીન મુસલમાન ॥ ૧૩ ॥

ધર્મના નિયમોના પાલનની કસોટી પર જે પાર ઊતરે અને અંતઃકરણ પવિત્ર રાખી રમજાનના મહિનામાં રોજ રાખે તથા રાતદિવસ એ જ જોશમાં રહે, તે જ સાચો ધાર્મિક મુસલમાન છે.

માએને લે ચીન્હેં આપકો, કરે રસૂલ પેહેયાન ।

વતન સુધ કરે હક કી, યા દીન મુસલમાન ॥ ૧૪ ॥

જે કુરાનનો અર્થ સમજી પોતાના આત્માને ઓળખે તથા રસૂલ સાહેબને પણ (ખુદાના સંદેશવાહક રૂપે) જાણે, સત્ય વતન-પરમધામ અને પરબ્રહ્મની જાણકારી રાખે, તે જ સાચો ધાર્મિક મુસલમાન છે.

રસૂલ આએ કિન ઠૌર સે, કિન વાસ્તે જિમી હૈરાન ।

એ સુધ સારી લેવહીં, યા દીન મુસલમાન ॥ ૧૫ ॥

રસૂલ કયા સ્થાનથી અહીં આવ્યા છે અને તેમણે આ સંસારમાં આવીને કોને માટે દુઃખ વેઠ્યાં ? આ બધું જાણે તે જ સાચો ધાર્મિક મુસલમાન છે.

કિન ભેજ્યા આયા કૌન, લ્યાયા હક કા ફુરમાન ।

એ સહૂર કરકે સમઝહીં, યા દીન મુસલમાન ॥ ૧૬ ॥

પરમાત્માનો સંદેશ (હક ફુરમાન) લઈને આવનાર કોણ છે અને તેને કોણે મોકલ્યા છે ? આ વાતોને વિચારપૂર્વક સમજે તે જ સાચો ધાર્મિક મુસલમાન છે.

સારે સબદ રસૂલ કે, સિર લેવે હક જાન ।

નૂર નબી કે મગન, યા દીન મુસલમાન ॥ ૧૭ ॥

રસૂલનાં બધાં વચનોને સાચાં સમજી તેને શિરોધાર્ય કરીને તે(નબી)ના જ્ઞાન(નૂર)માં મગ્ન રહેનાર સાચો ધાર્મિક મુસલમાન કહેવાય છે.

કલામ અલ્લા કુરાનમેં, દિલ દે કરે પરવાન ।

અંદર યકીન ઉજલે, યા દીન મુસલમાન ॥ ૧૮ ॥

કુરાનમાં દર્શાવેલ અલ્લાહ કલામ (બ્રાહ્મી વચન)ને હૃદયંગમ કરીને તેને પ્રમાણભૂત માનનાર તથા અંતઃકરણને પવિત્ર બનાવીને એ વચનો પર વિશ્વાસ રાખનાર સાચો મુસલમાન કહેવાય છે.

એ જો કુદરત ગફલતી, ચૌદે તબક કી જહાન ।

એ ફરેબ નીકે સમઝહીં, યા દીન મુસલમાન ॥ ૧૯ ॥

પ્રકૃતિ દ્વારા રચાયેલ ચૌદ લોકની દુનિયાને અસત્ય (ફરેબ) સમજનાર જ સાચો ધાર્મિક મુસલમાન કહેવાય છે.

એ સબ ખેલ ખસમ કા, બુની આદમ હૈવાન ।

એકે નજરોં દેખહીં, યા દીન મુસલમાન ॥ ૨૦ ॥

આ બધો ખેલ પરમાત્માનો છે, એમ સમજીને મનુષ્ય તથા પશુ વગેરે પ્રાણીઓને એક જ દૃષ્ટિથી જોનાર સાચો ધાર્મિક મુસલમાન કહેવાય છે.

ન્યારા રહે સબન સે, એ જો બીચ જિમી આસમાન ।

સંગ કરે ખુદ દરદી કા, યા દીન મુસલમાન ॥ ૨૧ ॥

ધરતી અને આકાશ (મૃત્યુલોક તથા સ્વર્ગ વગેરે)નાં સુખોથી અલગ બનીને પરમાત્મા (ખુદા) પ્રત્યે વિરહ રાખનારનો સંગ કરનાર સાચો ધાર્મિક મુસલમાન કહેવાય છે.

ભલી બુરી કિનકી નહીં, ડરતા રહે સુભાન ।

સોહોબત ખૂની કી ના કરે, યા દીન મુસલમાન ॥ ૨૨ ॥

પરમાત્માનો ભય રાખીને કોઈની નિંદા સ્તુતિ ન કરતાં જે હિંસક (ખૂની) વ્યક્તિનો સંગ પણ ન કરે તે જ સાચો ધાર્મિક મુસલમાન છે.

યામેં કોઈ ના બિરાના અપના, એ દેખે સ સમાન ।

યાસેં ન્યારે જાને મોમિન, યા દીન મુસલમાન ॥ ૨૩ ॥

આ સંસારમાં કોઈને પણ પોતાનો કે પારકો સમજ્યા વિના બધા તરફ સમાન દૃષ્ટિથી જોનાર તથા બધાથી મોમિન આત્માઓને અલગ સમજનાર વ્યક્તિ સાચો ધાર્મિક મુસલમાન કહેવાય છે.

એ જુદે નીકે જાનહીં, મોમિન મુસલિમ કુફરાન ।

પેહેયાન જુદી સબ રૂહોં કી, યા દીન મુસલમાન ॥ ૨૪ ॥

મોમિન બ્રહ્માત્માઓ, મુસ્લિમ-સાધક ઈશ્વરી સૃષ્ટિ, કુફરાન-જુદી દુનિયા આ ત્રણેયને અલગ અલગ સમજીને બધા આત્માઓને અલગ અલગ ઓળખનાર સાચો ધાર્મિક મુસલમાન કહેવાય છે.

મેહેર દિલ મોમિન કે, ઈસક અંગ રહેમાન ।

દાગ ન દેવે બૈઠને, યા દીન મુસલમાન ॥ ૨૫ ॥

બ્રહ્માત્માઓનાં દિલ દયાથી પૂર્ણ હોય છે, તેમનાં અંગે અંગમાં પરમાત્માનો પ્રેમ રહેલો હોય છે. તેઓ પોતાનામાં કોઈ પ્રકારની વિસ્મૃતિ (પરમાત્માને ભૂલી જવા)નું કલંક લાગવા દેતા નથી. એવા બ્રહ્માત્માઓને સમજનાર સાચો ધાર્મિક મુસલમાન કહેવાય છે.

જો રૂહ હોવે મુસલિમ, સો સંગ ના કરે કુફરાન ।

આસિક ખુદ ખસમ કી, યા દીન મુસલમાન ॥ ૨૬ ॥

જે આત્માઓ ધર્માચરણવાળા (મુસ્લિમ) હોય છે, તે જુદા અધર્મીઓનો સંગ કરતા નથી તથા પોતે પરમાત્માના પ્રેમમાં દિવાના હોય છે, તેઓ સાચા ધાર્મિક મુસલમાન કહેવાય છે.

જો રૂહ ભૂલિ આપ કો, મુસલિમ કલમે પેહેયાન ।

તિનકો વતન બતાવહીં, યા દીન મુસલમાન ॥ ૨૭ ॥

જે સાધક (મુસ્લિમ) આત્માઓ પોતાને ભૂલી જાય છે, તેને કલમાઓનું જ્ઞાન આપીને પોતાના ઘરની યાદ અપાવનાર સાચા ધાર્મિક મુસલમાન કહેવાય છે.

સાફ રખે સબોં અંગોં, જ્યોં છીટ ના લગે ગુમાન ।

બાંધે દિલ ગરીબી સોં, યા દીન મુસલમાન ॥ ૨૮ ॥

જે પોતાનાં અંગ-પ્રત્યંગો (અંતઃકરણ)ને પવિત્ર રાખે છે, જેને અહંકારનો છાંટો પણ અડ્યો

નથી અને જે પોતાના દિલમાં વિનમ્રતા રાખે છે, તે જ સાચો ધાર્મિક મુસલમાન કહેવાય છે.

રેહેવેં નિરગુન હોએકે, ઔર નિરગુન ખાન પાન ।

નજીક ન જાએ બદફૈલ કે, યા દીન મુસલમાન ॥ ૨૯ ॥

જે નિર્ગુણ (સીધાસાદા) બનીને રહે છે અને પોતાનું ખાનપાન પણ નિર્ગુણ (સાત્વિક) રાખે છે તથા નીચ કર્મની નજીક પણ જતા નથી, તેઓ સાચા ધાર્મિક મુસલમાન કહેવાય છે.

પ્યારા નામ ખુદાએ કા, ફેરે તસબી લગાએ તાન ।

રાત દિન લહે બંદગી, યા દીન મુસલમાન ॥ ૩૦ ॥

જેઓ પરમાત્માના નામને વહાલું ગણીને તેમાં જ મન લગાવી માળા જપે છે તથા રાત દિવસ ઉપાસનામાં મગ્ન રહે છે તેઓ જ સાચા ધાર્મિક મુસલમાન છે.

દરદા લે દારેં ખડી, ખસમ કી ગલતાન ।

રૂહ લગી રસૂલસોં, યા દીન મુસલમાન ॥ ૩૧ ॥

વિરહની વેદનામાં દ્રવિત થયેલા આત્માઓ પોતાના વિરહની પીડા લઈને પરમાત્માના દ્વાર પર ઊભા રહે છે અથવા પ્રિય મિલનની પ્રતીક્ષા કરે છે. તે રીતે સાચા મુસલમાનની રૂહ પણ રસૂલની સાથે જોડાયેલી રહે છે.

હરામ છોડ હક લેવહીં, એ જો કરી બયાન ।

આપા રખે આપ બસ, યા દીન મુસલમાન ॥ ૩૨ ॥

કુરાનમાં દર્શાવ્યું છે કે જે આત્માઓ હરામ (બીજાના અધિકારની વસ્તુઓ પડાવી લેવા)નું છોડી દઈ હક (પોતાના અધિકારની ન્યાયસંગત)નું સેવન કરે છે તથા પોતે જાતને (ઈન્દ્રિયો અને મનને) વશમાં રાખે છે, તે જ સાચા ધાર્મિક આત્માઓ છે.

સાફ દિલ ઈમાન સોં, કરે બાવન મસલે અરકાન ।

એ બિને જાને ઈસલામ કી, યા દીન મુસલમાન ॥ ૩૩ ॥

જે હૃદય પવિત્ર રાખીને સત્યનિષ્ઠાથી શરાઅની બાવન વિધિઓનું પાલન કરે છે તથા ઈસ્લામના પાંચ નિયમો (નમાજ, જકાત, હજ,રોજા અને કલમા)ને આધારે જીવન વ્યતીત કરે છે, તેઓ સાચા ધાર્મિક મુસલમાન કહેવાય છે.

મુસલિમ સારે કેહેલાવહીં, પર ના સુધ હકીકત ।

ના સુધ રસૂલ ના ખસમ, ના સુધ યા ગફલત ॥ ૩૪ ॥

આમ તો બધા મુસલમાન કહેવાય છે પરંતુ કોઈને યથાર્થ જ્ઞાનની સમજણ નથી. નથી તેમને રસૂલનું ભાન કે નથી તેમના સ્વામીનું ભાન, કે નથી જુઠી માયાની સમજણ.

જો અંદર ઝૂઠઈ બંદગી, દેખલાવે બાહેર ।

તિનકો મુસલિમ જિન કહો, વહ ખ્વાબી દમ જાહેર ॥ ૩૫ ॥

જે લોકો અંદરથી નશ્વર દેવી-દેવતાઓની બંદગી કરીને બહારથી પરમાત્માની દેખાડવા પૂરતી બંદગી કરે છે, તેને સાચો મુસલમાન ન કહો. તે તો સ્પષ્ટ માયાવી (જગતનો) જીવ છે.

તો હોએ કબૂલ મુસલિમ, જો પોહોંચે મજલ ઈન ।

જોલોં હોએ ન હજૂર બંદગી, ખુલે મુસાફ હકીકત બિન ॥ ૩૬ ॥

ઉપર્યુક્ત ઉપદેશાત્મક વાતો જીવનમાં ચરિતાર્થ કરીને કુરાનનાં રહસ્યો સારી રીતે સમજે અને પરમાત્માની સમીપ પ્રાર્થના કરે, ત્યારે તેને મુસ્લિમ રૂપે સ્વીકારાય છે.

ઈસ્લામ બડા મરાતબા, જો કરે અપની પેહેચાન ।

જુલમત નૂર ઉલંઘ કે, પોહોંચે નૂર બિલંદ મકાન ॥ ૩૭ ॥

ઈસ્લામની શ્રેણી (દરજજો) ઊંચી છે, જે તેને જાણશે તે શૂન્ય નિરાકાર (જુલમત)ને પાર કરીને અક્ષર (નૂર)ની પણ પેલે પાર પરમધામ (નૂર બિલંદ)માં પહોંચી જશે.

કેહેલાએ મુસલિમ પકડે વજૂદ, પાંઉ ચલે રાહ ઊપર ।

ક્યોં ન કટાએ પુલ સરાતેં, જો રસૂલેં દેખાઈ જાહેર કર ॥ ૩૮ ॥

જે પોતાને મુસ્લિમ કહેવડાવી શારીરિક દૃષ્ટિ રાખે છે તથા માત્ર શરાઅના માર્ગ પર ચાલે છે અર્થાત્ માત્ર બાહ્ય આચરણ જ કરે છે, એવા લોકોથી તલવારની ધાર સમાન તીક્ષ્ણ એવો માર્ગ (પુલેસિરાત) કેમ નહિ કપાય (અર્થાત્ પુલેસિરાત પર કપાઈને દોજખમાં પડશે), જેને રસૂલ સાહેબે કુરાનમાં સ્પષ્ટ કર્યું છે.

જિન દિલ પર સૈતાન પાતસાહ, સો નાપાક બડા પલીત ।

ખૂન કરે છિન મેં કે, દિલ પાક હોએ કિન રીત ॥ ૩૯ ॥

જેના દિલ પર શેતાનનું સામ્રાજ્ય છે તે મોટો અપવિત્ર (નાપાક) તથા નીચ (પલીત) કહેવાય છે. ક્ષણમાત્રમાં જ અનેક પ્રકારે હિંસા કરી નાખે છે, એવા લોકોનાં હૃદય પવિત્ર કેવી રીતે બને ?

દિલ પાક જોલોં હોએ નહીં, કહા હોએ વજૂદ ઊપરસે ધોએ ।

ધોએ વજૂદ પાક દિલ, કબહૂં ન હુઆ કોએ ॥ ૪૦ ॥

જ્યાં સુધી હૃદય પવિત્ર ન બને ત્યાં સુધી ઉપરથી માત્ર શરીરને સાફ સ્વચ્છ (સ્નાન) કરવાથી શો લાભ થશે? શરીરને નવડાવવાથી કદી કોઈનું હૃદય પવિત્ર થયું નથી.

પાક હુઆ દિલ જિનકા, તિન વજૂદ જામા પાક સબ ।

હિરસ હવા સબ ઈંદ્રિયાં, તિન નહીં નાપાકી કબ ॥ ૪૧ ॥

જેનું હૃદય પવિત્ર થયું તેનું શરીર તો પવિત્ર થઈ જ જાય છે, એટલું જ નહિ તેના બધા ગુણ-અંગ-ઈન્દ્રિયો પણ પવિત્ર થઈ જાય છે. તેને કોઈ પ્રકારની અપવિત્રતા સ્પર્શતી નથી.

હલાલ હલાલ સબ કોઈ કહે, પૂછો હાદી સિરદાર ।

જિલ દિલ હુઆ અરસ હક કા, તિન દુની કરી મુરદાર ॥ ૪૨ ॥

બધા લોકો પોતાના મુખથી હલાલ-હલાલ (ગ્રહણીય - ગ્રહણ કરવા યોગ્ય) કહે છે (પણ માત્ર ખાનપાનની વસ્તુને હલાલ કહે છે). વસ્તુતઃ શ્રેષ્ઠ સદ્ગુરુ (હાદી)ને પૂછો કે આ હલાલ શું છે ? જેનું હૃદય પરમાત્માનું ધામ (અર્શી) બની ગયું છે, તેમણે તો સંસારની વસ્તુઓ તુચ્છ (મુરદાર) માનીને છોડી દીધી છે. (સત્ય વસ્તુ ગ્રહણ કરવાને જ હલાલ કહેવાય છે, જુદી વસ્તુને નહીં).

દિલ અરસ મોમિન કહ્યા, તિત આએ હક સુભાન ।

સો દિલ પાક ઔરોં કરે, જાએ દેખો મગજ કુરાન ॥ ૪૩ ॥

બ્રહ્માત્માઓ (મોમિનો)ના દિલને પરમધામ કહ્યું છે કે જ્યાં પરમાત્મા (હક સુભાન) આવીને બિરાજમાન થાય છે. એવા આત્માઓ અન્ય લોકોના દિલોને પણ પવિત્ર બનાવી દે છે. કુરાનનાં રહસ્યોને થોડાં તો સમજો.

પાંઉ તો કોઈ ના ભર સક્યા, પર ઉમેદ કરી સબન ।

સો મહમંદ મેહેદી આએ કે, નીયત પોહોંચાઈ તિન ॥ ૪૪ ॥

રસૂલે દર્શાવેલ માર્ગે કોઈ ચાલી શક્યું નથી. છતાં સૌએ મુક્તિ સ્થાનો (બહિશ્તો)માં જવાની ઇચ્છા કરી. નિજાનંદ સ્વામી (મહમ્મદ મહદી)એ પ્રગટ થઈને આ બધાને પોતપોતાના આચરણને અનુરૂપ બહિશ્તો (મુક્તિ સ્થાનો)માં સ્થાન દેવાની આજ્ઞા આપી છે.

એ કલમા જિન કાનો સુન્યા, તાએ ભી દેસી સુખ ।

તો મુસલિમ કા ક્યા કેહેના, જો હક કર કેહેવે મુખ ॥ ૪૫ ॥

નિજાનંદ સ્વામી પ્રદત્ત તારતમ જ્ઞાન (કલમા)ને જેણે પોતાના કાનથી સાંભળ્યું છે, તેને પણ અપાર સુખ આપવામાં આવશે. જેમણે આ જ્ઞાનનો સાચો અર્થ સમજીને જીવનમાં ઉતાર્યો તે સાધક આત્માઓની તો વાત જ શું કરવી ?

એ કલમા જિન જિમિએ, કિયા હોએ પસાર ।

તિન જિમી કે લોક કો, જિન કોઈ કહો કુફાર ॥ ૪૬ ॥

આ તારતમ જ્ઞાનનો ગૂઢાર્થ જે ભૂમિ (ભારત વર્ષ) પર ફેલાયો છે તે પવિત્ર ભૂમિના લોકોને અધર્મી (કાફર) કહેવા નહીં જોઈએ.

બાંગ આવાજ કાનોં સુની, કુફર કહિએ ક્યોં તાએ ।

સો રૂહ આખર કજા સમે, ઔરોં ભી લેસી બયાએ ॥ ૪૭ ॥

જે આત્માઓએ તારતમ જ્ઞાન (બાંગનો અવાજ) પોતાના કાન વડે સાંભળ્યું છે (અને હૃદયમાં પણ ધારણ કર્યું છે) તેને અધર્મી (કાફર) કેવી રીતે કહેવાય ? તે આત્માઓ ન્યાયની વેળા (કયામતના સમયે) અન્ય લોકોને પણ બચાવી લેશે.

ઈન કલમેં કે સબદ સે, સબ છૂટેગા સંસાર ।

તો કહા કહૂં મેં તિનકો, જિન પેહેયાન કહ્યા નર નાર ॥ ૪૮ ॥

આ તારતમ (કલમા)નાં વચનો સાંભળીને જ સંસારના લોકો મુક્ત થઈ જશે. પરંતુ જેમણે આ વચનોને ઓળખીને ગ્રહણ પણ કર્યાં છે, તેવા આ નર-નારીઓના વિષયમાં તો કહેવું જ શું ?

એ કલમા ઈન દુની કા, સબ દુખ કરસી દૂર ।

તિનકો ભી ભિસ્ત હોએસી, જિનકે નહીં અંકૂર ॥ ૪૯ ॥

આ તારતમ જ્ઞાન (કલમા) આ સંસારનાં સઘળાં દુઃખો દૂર કરશે. તેમાં એટલું સામર્થ્ય છે કે જેમાં પરમધામના અંકુર નથી એવા આત્માઓને પણ મુક્તિ સ્થાનોનું સુખ પ્રાપ્ત થશે.

તબક ચૌદે જો કોઈ, રૂહ હોસી સકલ ।

ઈન કલમેં કી બરકતેં, તિન સુખ હોસી નેહેયલ ॥ ૫૦ ॥

ચૌદ લોકમાં જેટલા આત્માઓ છે તેઓ બધા આ તારતમ જ્ઞાનના પ્રતાપથી અખંડ સુખ પ્રાપ્ત કરશે.

દીન હોએ કે ચલસી, દરદી રસૂલ રેહેમાન ।

બોહોત કહ્યા હૈ રસૂલેં, તાકી નેક કરી હૈ બયાન ॥ ૫૧ ॥

એવા આત્માઓ વિનમ્ર બનીને ચાલશે અને તેમના હૃદયમાં કૃપાના સાગર પરમાત્માના વિયોગની પીડા હશે. એવા આત્માઓના સંદર્ભમાં રસૂલે ઘણું બધું કહ્યું છે પરંતુ મેં તો અહીં તેનું થોડું જ વર્ણન કર્યું છે.

એ તો જાહેર કી કહી, અબ ગુઝ કહૂંગી તુમ ।

જો બયાન રસૂલેં ના કિએ, મોમિન વતન ખસમ ॥ ૫૨ ॥

હે આત્માઓ ! આ તો બાહ્ય આચરણ કર્મકાંડ (શરાઅ)ની વાતો થઈ. હવે ગૂઢ રહસ્યની વાતો કરવી છે, જેનું વર્ણન રસૂલે પણ કર્યું નથી. પરમધામ તથા પરબ્રહ્મના બ્રહ્માત્માઓની વાત હવે કરીએ છીએ.

ગુઝ માએને કૌન લેવહીં, જો જાહેર લિએ ન જાએ ।

એ સબ ખોલે રસૂલેં, જો મેં દિએ બતાએ ॥ ૫૩ ॥

જે બાહ્ય અર્થ (કર્મકાંડ સંબંધી) પણ નથી સમજી શક્યા, તેઓ ગૂઢ રહસ્યને કેવી રીતે સમજી શકે ? કર્મકાંડના વિષયમાં મેં જે કંઈ બતાવ્યું તે બધાનું સ્પષ્ટીકરણ રસૂલે પહેલેથી જ કરી દીધું હતું.

કોઈ જાહેર ના લે સકે, તો ગુઝ હોસી કિન પર ।

હમ જો લિએ જાહેર, નેક એ ભી સુનો ખબર ॥ ૫૪ ॥

જ્યારે બાહ્ય અર્થ જ કોઈ નથી લઈ શક્યા તો ગુહ્ય વાત કોને માટે બતાવવી ! આપણે (બ્રહ્માત્માઓ)એ આ બાહ્ય અર્થનું રહસ્ય ગ્રહણ કર્યું છે, તેના વિષયમાં પણ કેટલુંક ટૂંકમાં સાંભળો.

પ્રકરણ ૨૧ ચોપાઈ ૬૧૯

સનંધ અરસ અરવાહોંકે લક્ષણકી

ગુઝ તો તુમકો કહૂંગી, સક ન રાખૂં કિન ।

પર પેહેલેં કહૂં ને મોમિનોં, જો હમારા ચલન ॥ ૧ ॥

હે આત્માઓ ! ગૂઢ રહસ્ય તો તમને બતાવીશું જ અને કોઈ પ્રકારનો સંદેહ રહેવા નહિ દઈએ પરંતુ પહેલાં અમે બ્રહ્માત્માઓના આચરણ બાબતમાં થોડું કહીશું.

બયાન કિએ જો રસૂલેં, હમ સોઈ લિએ જાહેર ।

લાખ બેર કહ્યા રસૂલેં, જન જનસોં લર લર ॥ ૨ ॥

રસૂલે જે માર્ગનો સંકેત કર્યો છે તે (રૂહાની-આત્મિક) માર્ગ પર અમે સ્પષ્ટરૂપે ચાલી રહ્યા છીએ.
રસૂલે જન-જનથી ઝઘડતા લોકોને આ માર્ગ પર ચાલવાનો લાખો વાર આગ્રહ કર્યો.

કોટ બેર જાહેર સબો, રસૂલે ફુરમાયા જેહ ।

સો કલમા સિર લેએ કે, પાંઉ ભરે હમ એહ ॥ ૩ ॥

રસૂલે જે માર્ગ પર ચાલવા માટે કરોડોવાર વચન કહ્યાં છે, અમે એ વચનોને શિરોધાર્ય કરીને આગળ ધપી રહ્યા છીએ.

બડા જાહેર એ માએના, કહે હક પેં લ્યાયા ફુરમાન ।

ઈન કલમેં કી દોસ્તી, કહ્યા મિલસી રહેમાન ॥ ૪ ॥

આ અર્થ નિતાન્ત સ્પષ્ટ છે કે રસૂલે કહ્યું છે કે હું પરમાત્માનો સંદેશો લઈને આવ્યો છું. જે આ વચનોને આત્મસાત કરશે તેને પરમકૃપાળુ પરમાત્મા (રહેમાન) અવશ્ય મળશે.

ખાતર તુમ અરસ મોમિન, મેં લ્યાયા હક ફુરમાન ।

કૌલ કરત હોં તેહેકીક, ઈત લ્યાગિં બુલાએ સુભાન ॥ ૫ ॥

એમણે એમ પણ કહ્યું છે કે તમે પરમધામના આત્માઓ માટે હું પરમાત્માનો આદેશ લઈને આવ્યો છું. તમને એ ચોક્કસ વચન આપું છું કે હું અવશ્ય પરબ્રહ્મ(સુભાન)ને બોલાવી લાવીશ.

જો કિનહૂં પાયા નહીં, ના કદૂ સુનિયા કાન ।

તિનકા જામિન હોએ કે, મેં ઈત મિલાગિં આન ॥ ૬ ॥

જે પરબ્રહ્મને આજસુધી કોઈ પામી શક્યું નથી તેના વિષયમાં કાનથી સાંભળ્યું પણ નથી. એ પરમાત્માના સાક્ષી બનીને હું આવીશ અને તમને બધાને આ માયામાં તેમની સાથે મેળાપ કરાવીશ.

અબ રૂહેં જો અરસ મોમિન, તિન કહા ચાહિએત હૈ ઔર ।

રસૂલ કહે જાનો હક, કાજી કજા એસી ઈન ઠૌર ॥ ૭ ॥

જે પરમધામના આત્માઓ છે તેમને બીજું શું જોઈએ ? રસૂલે કહ્યું છે તેને સત્ય માનો. અંત સમયે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા ન્યાયાધીશ બનીને આવશે અને અહીં બધાને ન્યાય મળશે.

જાહેર હક દેખાઈયા, હમ લિએ માએને એ ।

એહી કલમા રસૂલ કા, હમ સિર ચઢાયા લે ॥ ૮ ॥

કુરાનમાં પરમાત્માના વિષયમાં જે સ્પષ્ટતા કરી છે તે અર્થ હું સારી રીતે સમજ્યો છું. રસૂલનાં એ વચનો મેં શિરોધાર્ય કર્યાં.

જાહેર દુલહા છોડ કે, હૂંદત માએને ગુઝ ।

એ ખોજ તિનોં કી દેખ કે, હોત અયંભા મુઝ ॥ ૯ ॥

પ્રત્યક્ષ પ્રગટ થયેલ પરમાત્મા છોડીને જે લોકો કુરાનનો ગૂઢાર્થ શોધવા લાગ્યા છે તેમની આ ખોજ જોઈને મને આશ્ચર્ય થાય છે.

હમ યાહી ફુરમાન કે, લિએ માએને જાહેર ।

રૂહ બાંધી રસૂલ સોં, જિન હક કી કહી ખબર ॥ ૧૦ ॥

અમે કુરાનના આ પ્રત્યક્ષ અર્થોને ગ્રહણ કર્યા અને રસૂલ પ્રત્યે પોતાનું ધ્યાન આકૃષ્ટ કર્યું, જેમણે પહેલેથી જ આવીને પરમાત્માના સમાચાર આપ્યા છે.

હાથ પકડ દેખાવહીં, આપ આએ દરમ્યાન ।

એ છોડ ઔર જો હૂંઢહીં, તિન દિલ આંખ ન કાન ॥ ૧૧ ॥

તે જ પરમાત્મા સદ્ગુરુ રૂપે સંસારમાં આવીને અમારો હાથ પકડીને અમને પરમધામ બતાવી રહ્યા છે. પ્રત્યક્ષ પધારેલા સદ્ગુરુને છોડી દઈ અન્યને શોધે છે, તેને દિલ, આંખો અને કાન નથી.

મોમિન થે સો સમજે, એ તો સીધા કહ્યા મહંમદ ।

ના મૈં જિમી આસમાન કા, ખબર જો લ્યાયા ખુદ ॥ ૧૨ ॥

જે મોમિન હતા તે સમજી ગયા, રસૂલે તો સીધું જ કહ્યું હતું કે હું આ ભૂમિ (સંસાર) તથા આસમાન (સ્વર્ગાદિલોક)નો નથી. છતાં પરમાત્મા (ખુદા)ના સમાચાર લઈને આવ્યો છું.

ઔર માએને સો હૂંઢહીં, ઠૌર ના જાકો દિલ ।

રસૂલ રહીમ મિલાવહીં, ઔર હૂંઢેં કહા બેઅકલ ॥ ૧૩ ॥

જેના દિલનું કોઈ ઠેકાણું નથી, તેઓ જ અન્ય અર્થ શોધે છે. રસૂલ પોતે ફરી આવીને પરમાત્મા (રહીમ) સાથે મિલન કરાવી રહ્યા છે. હજી પણ જે અન્યત્ર શોધી રહ્યા છે, તેઓ અજ્ઞાની (બેઅકલ) છે.

હમ તો એહી હક ક્રિયા, જાહેર રસૂલ બોલ ।

એ છોડ ઔર ના દેખહીં, હમ એહી લિયા સિર કૌલ ॥ ૧૪ ॥

અમે તો રસૂલનાં આ સ્પષ્ટ વચનોને જ સત્ય માનીને ચારિતાર્થ કર્યા છે. તેમનાં તે વચનોને જ શિરોધાર્ય કર્યા છે. તેને છોડીને અમે અન્યત્ર જોતા નથી.

એહી હમારા યકીન, હમ લિયા હક કર ।

યકીન કહ્યા રસૂલ કા, સબ દેખાવે નજર ॥ ૧૫ ॥

તેમના પર અમારો વિશ્વાસ છે અને તેમને જ અમે સત્ય માની લીધા છે. રસૂલે જે વિશ્વાસ (શ્રદ્ધા)ની વાત કરી છે, મેં તે બધાને નજર સમક્ષ રાખ્યા છે.

દેખાયા રસૂલ ને, સો લીજો આપ ચેતન ।

અંકૂર અપના દેખિએ, જયોં યાદ આવે વતન ॥ ૧૬ ॥

રસૂલે જેનો સંકેત કર્યો છે, તે તમે સાવચેત બનીને સમજો. પોતાના સંબંધ (અંકુર)ને ઓળખો, જેનાથી પરમધામની સ્મૃતિ જાગ્રત થઈ જશે.

જિન ખાતર એ રસૂલ, લે આયા ફુરમાન ।

હમ લે યકીન ચલે જિન વિધ, નેક એ ભી કરું બયાન ॥ ૧૭ ॥

જેને માટે રસૂલ પરમાત્માનો સંદેશ લઈને આવ્યા છે, તેઓ બ્રહ્માત્માઓ તેના પર વિશ્વાસ રાખીને જેવી રીતે ચાલી રહ્યા છે, એ આચરણનું પણ થોડુંક વિવરણ કરું છું.

અરસ અરવાહેં મેરી બોહોત હૈં, નેક તિનકે કહૂં લછન ।

વતન હક આપ ભૂલિયાં, તો ભી મોમિન એહી ચલન ॥ ૧૮ ॥

પરમધામના અમારા આત્માઓ ઘણા છે. તેનાં થોડાં લક્ષણો બતાવું છું. ભલે તેઓ પરમધામ, પરબ્રહ્મ પરમાત્મા તથા પોતાને ભૂલી ગયા છે, છતાં તેમની આ રીત રહી છે.

અરસ અજીમ કી જો રૂહેં, તિનકી એ પેહેયાન ।

જો કદી ભૂલી વતન, તો ભી નજર તહાં નિદાન ॥ ૧૯ ॥

પરમધામના આત્માઓની આ ઓળખ છે કે જે કદાપિ પોતાના ધામને ભૂલી જાય તો પણ તેમની દૃષ્ટિ તેમને શોધવામાં લાગેલી રહે છે.

આસિક ખુદ ખસમ કી, કોઈ પ્રેમ કહો બિરહિન ।

તાએ કોઈ દરદન કહો, એ વિધ અરસ રૂહન ॥ ૨૦ ॥

તેઓ પોતે પરબ્રહ્મ પરમાત્માના ચાહક (આશિક) છે. તેમને કોઈ પ્રેમી (પ્રેયસી) કહે, વિરહિણી કહે અથવા વિરહ વેદનાથી વ્યાકુળ (દર્દી) કહે પરંતુ તે આ પરમધામના આત્માઓની રીત છે.

રૂહ ખસમ કી ક્યોં રહે, આપ અપને અંગ બિન ।

પર હકેં પકરી અંતર, ના તો રહે ના તન ॥ ૨૧ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માના અંગ સ્વરૂપ અંગનાઓ પોતાનાં અંગી (પરમાત્મા) વિના (માયામાં) કેવી રીતે રહી શકે ? પરબ્રહ્મે જ તેમના અંતરાત્મામાં બિરાજીને તેમને સહારો આપ્યો છે. અન્યથા તેમનું માયાવી શરીર નથી ટકતું અથવા છૂટી જાય છે.

ઊપર કાહૂં ના દેખાવહીં, જો દમ ના લે સકે છિન ।

સો આસિક જાને માસૂક કી, એહી મોમિન બિરહિન ॥ ૨૨ ॥

બહારથી તેઓ (પોતાનો વિરહ) જરા પણ દર્શાવતા નથી પરંતુ અંદરથી તો પોતાના પ્રિયતમ પરમાત્મા વિના ક્ષણભર શ્વાસ લેવાનું પણ તેમને માટે મુશ્કેલ બને છે, એવી પ્રિયતમાઓ (આશિક) જ પ્રિયતમ પરમાત્મા (માસૂક)નો મહિમા સમજી શકે છે, તથા વિરહિણી કહેવાય છે.

મોમિન યકીન ના છૂટહીં, જો પડે અનેક બિધન ।

આસિક માસૂક વાસ્તે, જીવ કો ના કરે જતન ॥ ૨૩ ॥

અનેક વિધનો આવે છતાં પણ બ્રહ્માત્માઓનો પોતાના પ્રિયતમ પરમાત્મા પ્રત્યે વિશ્વાસ ડગતો નથી. એવી પ્રિયતમા પોતાના પ્રિયતમને મળવા માટે શરીર (પ્રાણ)ની પણ પરવા કરતી નથી.

રેહેવે નિરગુન હોએ કે, ઔર આહાર ભી નિરગુન ।

સાફ દિલ રૂહ મોમિન, કબહૂં ન દુખાવેં કિન ॥ ૨૪ ॥

આવા વિરહી આત્માઓ હંમેશાં ગુણાતીત (નિર્ગુણ) અવસ્થામાં રહે છે. તેમનો આહાર (આચરણ વગેરે) પણ નિર્ગુણ (પવિત્ર) હોય છે. તેઓ નિર્મળ હૃદયવાળા આત્માઓ કદી કોઈને દુઃખી કરતા નથી.

મોમિન ખોજે આપ કો, ઔર ખોજે કહાં હે ઘર ।

ખોજે અપને ખસમ કો, ઔર ખોજે દિન આખર ॥ ૨૫ ॥

આવા આત્માઓ પોતાને ઓળખવા માગે છે અને શોધ કરતા રહે છે કે પોતાનું ઘર પરમધામ ક્યાં છે. તેઓ પોતાના પ્રિયતમ પરમાત્માને શોધે છે અને અંતિમ સમય(ક્યામતની ઘડી)ની પ્રતીક્ષા કરે છે.

ખોજ મોમિન ના થકે, જોલોં પાર કે પારૈ પાર ।

નિત ખોજેં ચરની ચઢેં, નએ નએ કરેં બિચાર ॥ ૨૬ ॥

જ્યાં સુધી પારની પેલે પાર એટલે ક્ષર, અક્ષરની પેલે પાર અક્ષરાતીતનો અનુભવ ન થાય ત્યાં સુધી બ્રહ્માત્માઓ (શોધ) ખોજ કરતાં થાકતા નથી. નિત્ય પોતાની ખોજમાં એક એક કદમ આગળ વધતા જાય છે અને તેમને નવા નવા વિચાર સૂઝે છે.

ખોજ ખોજ ઔર ખોજહીં, આદ કે આદ અનાદ ।

પલ પલ નૂર બઢતા, શ્રવનોં એહી સ્વાદ ॥ ૨૭ ॥

બ્રહ્માત્માઓ વગેરે પણ આવા અનાદિ અક્ષરાતીત પરમાત્માને નિરંતર શોધતા રહે છે. આ શોધમાં તેમના મુખનું તેજ હરપળે વધતું જાય છે. તેમના કાન પણ ધણીના ગુણોનું શ્રવણ કરીને તૃપ્ત બને છે.

ફરમાન હાથોં ના છૂટહીં, જોલોં પાઈએ હક વતન ।

માસૂક વતન પાએ બિના, દરદ ન જાએ નિસદિન ॥ ૨૮ ॥

જ્યાં સુધી તેમને પોતાના ધણીનું ઘર-પરમધામ મળતું નથી, ત્યાં સુધી તેઓ પરમાત્માનો સંદેશ (ફરમાન) છોડતા નથી. પોતાના પ્રિયતમના ધામને પામ્યા વિના દિવસ-રાત તેમની વિરહ વેદના મટતી નથી.

મોમિન અંદર ઉજલે, છિન છિન બઢત ઉજાસ ।

દેહ ભરોસા ના કરેં, ઈમામ મિલન કી આસ ॥ ૨૯ ॥

બ્રહ્માત્માઓનું દિલ ઉજ્જવલ હોય છે, ક્ષણેક્ષણે તેમના જ્ઞાનનો પ્રકાશ વધતો જાય છે. તેમને પોતાના જુઠ્ઠા શરીર પર વિશ્વાસ નથી. તેઓ તો પોતાના સદ્ગુરુ (ઈમામ)ને મળવાની આશા રાખી બેસી રહે છે.

જયોં જયોં માએને બિચારહીં, ત્યોં બેધે સકલ સંધાન ।

રોમ રોમ તાએ બેધહીં, સબદ રસૂલ કે બાન ॥ ૩૦ ॥

જેમ જેમ તેઓ ગૂઢ રહસ્યો સમજવા લાગે છે, તેમ તેમ તેમનાં અંગ-પ્રત્યંગ વીંધાતાં જાય છે. એટલું જ નહિ, રસૂલના શબ્દ તેમનાં રોમેરોમને વીંધે છે.

મોમિન અંગ કોમ, તાએ બાન નિકસે ફૂટ ।

ગલિત ગાત સબ ભીગલ, સબ અંગોં ટૂક ટૂક ॥ ૩૧ ॥

બ્રહ્માત્માઓનાં હૃદય અત્યંત કોમળ હોય છે. પ્રેમનાં વચન પણ તેમના હૃદયમાં બાણની જેમ ખૂંચે છે. તેમનું શરીર પ્રેમરસમાં ભીંજાયેલું રહે છે. તેઓ પોતાનાં સઘળાં અંગો વડે પોતાની જાતને ન્યોછાવર કરવા તત્પર રહે છે.

ખિન ખેલેં ખિનમેં હંસેં, ખિનમેં ગાવેં ગીત ।

ખિન રોવેં સુધ ના રહે, એહી મોમિન કી રીત ॥ ૩૨ ॥

આ અંગનાઓ એક પળમાં ખેલે છે, બીજી પળે હસવા માંડે છે. ક્ષણમાત્રમાં પોતાના ધણીના ગુણગાન ગાવા લાગે છે, તો બીજી ક્ષણે રોવા માંડે છે. તેમને કોઈ પ્રકારની સુધ રહેતી નથી. બસ બ્રહ્માત્માઓની રીત આવી છે.

હક બાતેં ખેલેં હસેં, ઔરગીત પિયા કે ગાએ ।

રોવેં ઉરઝેં પીઉ કી, ઔર બાતનસોં મુરછાએ ॥ ૩૩ ॥

પોતાના ધણીની વાતો કરતાં તેઓ ક્યારેક ખેલે છે, ક્યારેક હસે છે, તો ક્યારેક પોતાના પ્રિયતમનાં ગીત (ગુણાનુવાદ) ગાય છે. તેઓ પોતાના પ્રિયતમના વિયોગમાં રહે છે, ભાવનાત્મક મિલનમાં ઉપાલંભ આપતાં મનથી મન મૂંઝાઈને તેમની વાતો કરતાં મૂર્છિત થઈ જાય છે.

મોમિન દરદા ના સહે, જબ જાહેર હુએ પીઉ ।

મોમિન અંગ પીઉ કા, પીઉ મોમિન અંગ જીઉ ॥ ૩૪ ॥

પ્રિયતમ ધણી પ્રગટ થતાં બ્રહ્માત્માઓ તેમનો વિયોગ સહન કરી શકતા નથી. તેઓ પોતે પરબ્રહ્મની અંગનાઓ છે અને પરબ્રહ્મ પોતે અંગનાઓના પ્રાણ સ્વરૂપ છે.

જોલોં સુધ ના માસૂક કી, તોલોં મોમિન અંગમેં પીઉ ।

જબ માસૂક જાહેર હુએ, તબ આસિક લે ખડી અંગ જીઉ ॥ ૩૫ ॥

જ્યાં સુધી બ્રહ્માત્માઓને પોતાના પ્રિયતમની ભાળ નહોતી ત્યાં સુધી તેઓ પોતાના પ્રિયતમને પોતાના હૃદયમાં બિરાજમાન કરતા હતા અર્થાત્ હૃદયપૂર્વક તેમનું સ્મરણ કરતા હતા. જ્યારે પ્રિયતમ પ્રત્યક્ષ પ્રગટ થઈ ગયા, ત્યારે પ્રિયતમાઓ તેમને મળવા તત્પર થઈ જાય છે.

બોહોત નિસાની ઔર હેં, અરસ અરવા મોમન ।

સો ઈન જુબાં કેતે કહૂં, મેરે વતની કે લછન ॥ ૩૬ ॥

બ્રહ્માત્માઓનાં લક્ષણ તો બીજાં ઘણાં છે. હું આ જીભ વડે પોતાના પરમધામનું કયું કયું લક્ષણ આત્માઓને બતાવું ?

એ હોવે અરસ અજીમ કી, સો નિરખો અપને નિસાન ।

એ લછન મોમિન વતની, સો દેખો દિલમેં આન ॥ ૩૭ ॥

જે પરમધામના આત્માઓ છે તેઓ પોતાનાં લક્ષણો (સંકેતો) જોઈ લે. ઉપર કહેલ લક્ષણ બ્રહ્માત્માઓનાં છે, તેને હૃદયપૂર્વક જુઓ.

મોમિન રૂહેં અરસ કી, એ સમઝ લીજો તુમ દિલ ।

ઠૌર ઠૌર સે આએ મોમિન, સુખ લેસી સબ મિલ ॥ ૩૮ ॥

બ્રહ્માત્માઓ પરમધામના છે, આ વાત હૃદયંગમ કરો. તેઓ આ જગતમાં વિભિન્ન સ્થાનોથી એકત્ર થયા છે અને હવે એક સાથે મળીને આનંદનો અનુભવ કરશે.

એ કેહેતી હોં મોમિન કો, જિન અરસ બકામેં તન ।

સો કેસે ઢાંપી રહેં, સુન કે એહ બચન ॥ ૩૯ ॥

આ વાત હું બ્રહ્માત્માઓને માટે કહી રહ્યો છું, જેમનું મૂળ શરીર (પર-આત્મા) પરમધામમાં છે. તેઓ આ વચનો સાંભળીને કેવી રીતે છુપાયેલા રહેશે ?

એ સબદ સુન મોમિન, રહે ના સકે એક પલ ।

તામેં મૂલ અંકૂર કો, રહે ન પકસ્યો બલ ॥ ૪૦ ॥

આ વચનો સાંભળીને બ્રહ્માત્માઓ ક્ષણભર માટે પણ પાછળ રહી શકશે નહીં. તેમાં મૂળ અંકુર-પરમધામનો સંબંધ છે. તેથી માયા તેની શક્તિને પકડી નહીં શકે.

જબ સાહેબ કી સુધ સુની, તબ જાએ ના રહ્યો રૂહન ।

ઓ ખ્વાબી દમ ભી ના રહે, તો ક્યોં રહેં અરસ મોમન ॥ ૪૧ ॥

પોતાના ધણીના આગમનની સૂચના સાંભળીને આ બ્રહ્માત્માઓથી રહેવાયું નહીં. સ્વપ્નના જીવ પણ પોતાના પ્રિયતમ પર ન્યોંછાવર થવાનું ચૂકતા નથી, તો પરમધામના આત્માઓ કેવી રીતે ચૂકી શકે ?

મોમિન પાએ કદમ હાદી કે, ખોલ દ્વાર લિએ હજૂર ।

પટ ખોલ દિયા ફુરમાન કા, પલ પલ બરસત નૂર ॥ ૪૨ ॥

બ્રહ્માત્માઓએ સદ્ગુરુ રૂપે આવેલ પ્રિયતમ ધણીનાં ચરણ પકડી લીધાં છે, અને સદ્ગુરુએ પણ પેલી પારનાં દ્વાર ખોલીને તેમને પોતાના શરણમાં લઈ લીધા. કુરાન પર પડેલો પડદો પણ હટી ગયો એટલે કે તેનું ગૂઢ રહસ્ય સમજાઈ ગયું, જેથી કરીને આત્માઓ પર જ્ઞાનનો પ્રકાશ પળેપળે વરસવા લાગ્યો.

ખાના પીના દીદાર, રોજા નિમાજ દીદાર ।

એક દોસ્તી જાનેં હક કી, દુની સબ કરી મુરદાર ॥ ૪૩ ॥

બ્રહ્માત્માઓનું ખાવાનું પીવાનું પણ પરમાત્માનું દર્શન છે. તેનાં વ્રત (રોજા) અને પાઠ-પૂજા (નમાજ) પણ પરમાત્માના દર્શન માટે હોય છે. તેઓ તો એક પરમાત્મા સાથેની મિત્રતાને જ ઓળખે છે. તેમણે જગતને નાશવંત (મુડદાલ) માન્યું છે.

કેતેક ઠૌર હેં મોમિન, તિન સબ ઠૌરોં હે ઉજાસ ।

પર ઈતથેં નૂર પસર્યા, તબ ઓ લે ઉઠસી પ્રકાસ ॥ ૪૪ ॥

બ્રહ્માત્માઓ જે જે સ્થાનોમાં છે ત્યાં પણ જ્ઞાનનો પ્રકાશ તો છે પરંતુ જ્યારે અમારા દ્વારા તારતમ જ્ઞાનનો પ્રકાશ ફેલાશે, ત્યારે તેઓ આ પ્રકાશ મેળવી જાગ્રત થઈ જશે.

કોઈ દિન હમ છિપે રહે, સો ભી મોમિનોં કે સુખ કાજ ।

જો હોવેં નેક જાહેર, તબ રહે ન પકસ્યો આવાજ ॥ ૪૫ ॥

(વાણી દ્વારા) બ્રહ્માત્માઓને અખંડ સુખ આપવા માટે કેટલા દિવસો સુધી સદ્ગુરુ-ધણી મારા અંતરમાં છુપાઈ રહ્યા. જો તે પહેલાં પ્રગટ થઈ જાત તો તેમના અવાજને પકડ્યા વિના આત્માઓ રહી ન શકત, એટલે કે આત્માઓ જાગ્રત થઈ જાત (જો એમ થયું હોત તો વાણીનું અવતરણ થયું ન હોત).

મેં નૂર અંગ ઈમામ કા, ખાસી રૂહ ખસમ ।

સુખ દેહિં જગાએ કે, મોમિન રૂહેં તલેં કદમ ॥ ૪૬ ॥

હું સ્વયં શ્યામાવતાર સદ્ગુરુ (ઈમામ)નું નૂર અંગ છું. શ્રીશ્યામાજી (ખાસી રૂહ) ધામધણી પરબ્રહ્મનાં અંગ છે. મારે આ બ્રહ્માત્માઓને જાગ્રત કરીને પરમધામનાં અખંડ સુખોનો અનુભવ કરાવવો છે, જે શ્રીરાજજીનાં ચરણોમાં જ બેઠા છે.

રહોં કો અરસ દેખાવને, ઉલસત મેરે અંગ ।

કરને બાત માસૂક કી, માવત નહીં ઉમંગ ॥ ૪૭ ॥

બ્રહ્માત્માઓને પરમધામનો અનુભવ કરાવવા માટે મારાં અંગ-પ્રત્યંગ પુલકિત થઈ રહ્યાં છે. પોતાના પ્રિયતમ ધણીની વાતો તેમની સાથે કરવા માટે મારા અંગોમાં ઉમંગ માતો નથી.

નએ નએ રંગ રૂહ મોમિન, આવત હેં સિરદાર ।

બડો સુખ હોસી ક્યામત, નહીં ઈન સુખ કો પાર ॥ ૪૮ ॥

નવા નવા રંગ આનંદ સાથે શિરોમણિ બ્રહ્માત્માઓ અમારી પાસે આવી રહ્યા છે. આત્મ-જાગૃતિની વેળા અપાર સુખદાયી થશે. આ સુખની કોઈ સીમા રહેશે નહીં.

આસિક આવત માસૂક કી, તાકો છિપો રાખોં ઉજાસ ।

રાહ દેખોં ઔર રૂહન કી, સબ મિલ હોસી વિલાસ ॥ ૪૯ ॥

પ્રિયતમ ધણીના આશિક બ્રહ્માત્માઓ જાગ્રત બની રહ્યા છે. હજી પણ અમે બ્રહ્મજ્ઞાનના આ તેજને છુપાવી રાખ્યું છે. (પરિક્રમા, સાગર, સિનગાર વગેરે વાણી ઊતરવાની બાકી છે તેથી) અમે બાકી આત્માઓની પ્રતીક્ષા કરી રહ્યા છીએ. જે વાણીના માધ્યમથી જાગ્રત થશે અને બધા મળીને એક સાથે જાગણી રાસનો વિલાસ થશે. (પરમધામમાં બધા એક સાથે જાગ્રત થઈને ધામધણી સાથે વિલાસ કરશે.)

નૂર ઈમામ ઈન ભાંત કા, કબૂં જો નિકસી કિરન ।

તો પસરસી એક પલમેં, ચારોં તરફોં સબ ધરન ॥ ૫૦ ॥

સદ્ગુરુ (ઈમામ)નું જ્ઞાન (નૂર) આ પ્રકારનું છે કે તેના પ્રકાશનું એકપણ કિરણ ફૂટી નીકળશે, તો એક જ પળમાં ચારેબાજુ આ ધરતી પર ફેલાઈ જશે.

ક્યોં રહે પ્રકાસ પકર્યો, ઈમામ નૂર અતિ જોર ।

મેં રાખત હોં લે હુકમ, ના તો ગઈ રૈન ભયો ભોર ॥ ૫૧ ॥

સદ્ગુરુ (ઈમામ-બુદ્ધજી)નો પ્રકાશ એટલો પ્રખર છે કે તેને પકડી શકાતો નથી, તેમની આજ્ઞાથી જ મેં તેને પોતાના અંતરમાં છુપાવી રાખ્યો છે. અન્યથા અજ્ઞાનનો અંધકાર (રાત્રિ) દૂર કરી બ્રહ્મજ્ઞાનનું પ્રભાત થઈ ગયું હોત.

નૂર બડો ઈમામ કો, સો ક્યોં ઢાંપૂ મેં અબ ।

સુખ ગોસે કો યા બખત, પીછે દુની મિલસી સબ ॥ ૫૨ ॥

ઈમામ (સદ્ગુરુ)ના જ્ઞાનનો પ્રકાશ અતિ પ્રબળ છે. તેને હું કેવી રીતે છુપાવી રાખું ? આ ઘડી તો ધામધણીના સાન્નિધ્યમાં એકાંત સુખ લેવાની છે. બાદમાં તો આખી દુનિયા એકત્ર થઈ જશે

(જાગ્રત બની જશે.)

મેં તુમકો ચેતન કરું, એહી કસોટી તુમ ।

યા વિધ અરસ અરવાહોં કા, તસીહા લેવેં ખસમ ॥ ૫૩ ॥

હે આત્માઓ ! હું તમને સાવચેત કરી રહ્યો છું. કે આ પ્રેમની કસોટી છે. પરબ્રહ્મ પરમાત્મા આ આત્માઓની પરીક્ષા લઈ રહ્યા છે.

સબદ હમારે સુનકે, ઉઠઈ ના અંગ મરોર ।

આસિક માસૂક સબ દેખહીં, તુમ ઈસક કા જોર ॥ ૫૪ ॥

જે બ્રહ્માત્માઓ અમારાં વચન (તારતમ જ્ઞાન) સાંભળીને પૂરા ઉમંગ સાથે જાગ્રત નહીં થાય, તેમને પશ્ચાતાપ કરવો પડશે, કારણ કે અન્ય બ્રહ્માત્માઓ શ્યામાજી અને સ્વયં શ્રીરાજજી તમારા પ્રેમનું બળ જોઈ રહ્યા છે.

એ સુનકે જો દૌડી નહીં, તો હાંસી હૈ તિન પર ।

જૈસા ઈસક જિનપેં, સો અબ હોસી જાહેર ॥ ૫૫ ॥

જે આ વચનો સાંભળીને પણ નહીં દોડે, તેની ઉપર પાછળથી હાંસી થશે. શ્રીરાજજી પ્રત્યે જેનો જેટલો પ્રેમ છે, તે હવે પ્રગટ થઈ જશે.

જો ઈસક લે મિલસી, સો લેસી સુખ અપાર ।

દરદ બિના દુખ હોએસી, સો જાનો નિરધાર ॥ ૫૬ ॥

જે પ્રેમમાં ઓતપ્રોત બનીને મળશે તેઓ અપાર સુખ પ્રાપ્ત કરશે. જે આત્માઓના હૃદયમાં પોતાના ધણી પ્રત્યે પીડા નહીં થાય, તેને અવશ્ય દુઃખ (પશ્ચાતાપ) થશે.

જો કિનેં ગફલત કરી, જાગી નહીં દિલ દે ।

સો ઈત દીન દુની કા, કધૂ ના લાહા લે ॥ ૫૭ ॥

લાહા તો ના લેવહીં, પર સામી હાંસી હોએ ।

એ હાંસી અરસ કે મોમિન, જિન કરાઓ કોએ ॥ ૫૮ ॥

જે આ વચનોને સાંભળીને પણ અસાવધ બની જશે અને ધણીનાં ચરણોમાં દિલ સમર્પિત કરીને જાગ્રત નહીં થાય, તેઓ અહીં રહેવા છતાં નહીં દુનિયાનું સુખ પ્રાપ્ત કરે કે ન ધર્મનું સુખ લઈ શકે. (તેમને શારીરિક અને આત્મિક બંને સુખ નહિ મળે.) તેઓ આ અવસરનો લાભ તો નહીં લઈ શકે પરંતુ તેની હાંસી અવશ્ય થશે. તેથી હે પરમધામના આત્માઓ ! કોઈપણ રીતે પોતાની હાંસી ન કરાવો.

જિન ઉપજે મોમિન કો, ઈન હાંસી કા ભી દુખ ।

સો દુખ બુરા રૂહન કો, જો યાદ આવે મિને સુખ ॥ ૫૯ ॥

હું ઈચ્છું છું કે બ્રહ્માત્માઓને આ હાંસીનું દુઃખ નહીં હોય. પરમધામમાં જાગ્રત બનીને અખંડ સુખનો અનુભવ કરતાં જો આ પ્રકારના ઉપહાસનું સ્મરણ થશે, તો તેમને બહુ જ ખરાબ લાગશે.

ના તો જિન જુબાં મેં દુખ કહું, સો એ કહું સત ટૂક ।
તો એતા રૂહોં ખાતર, વિધ વિધ કરત હોં કૂક ॥ ૬૦ ॥

અન્યથા જે જીભ વડે હું આ દુઃખની વાત બતાવી રહ્યો છું તેના હજારો ટુકડા કરી દઉં, પરંતુ બ્રહ્માત્માઓને અપાર સુખનો અનુભવ કરાવવા માટે જ હું વિભન્ન પ્રકારે પોકારી રહ્યો છું.

જબ દુખ મેરી રૂહન કો, તબ સુખ કેસા મોહે ।
હમ તુમ અરસ અજીમ કે, અપની રૂહ નહીં દોએ ॥ ૬૧ ॥

મારા આત્માઓને દુઃખ થશે ત્યારે મને સુખનો અનુભવ કેવી રીતે થશે ? વસ્તુતઃ અમે અને તમે બંને જ પરમધામનાં છીએ. આપણા આત્મા અલગ અલગ નથી.

પેહેલેં ફરેબ દેખાઈયા, પીછે મહંમદ દીન ।
કલમા જાહેર કરકે, દેખાયા યકીન ॥ ૬૨ ॥

પહેલાં જૂઠો ખેલ બતાવીને પછી મહમ્મદ દ્વારા નિર્દિષ્ટ ધર્મને સ્પષ્ટ કર્યો. ફરી તારતમ જ્ઞાન દ્વારા કલમાનું રહસ્ય પ્રગટ કરીને ધામધણી પ્રત્યે થનારી નિષ્ઠા બતાવી દીધી.

માએને જાહેર કુરાન કે, કહી બાત નેક સોએ ।
ઔરગુઝ ભી કરોં નેક જાહેર, અરસ વતની જો કોએ ॥ ૬૩ ॥

આ રીતે કુરાનના કરાતા બાહ્ય અર્થોની બાબતમાં થોડીક વાત કરી. હવે પરમધામના આત્માઓ માટે વધુ ગૂઢ રહસ્ય પ્રગટ કરું છું.

પ્રકરણ ૨૨ ચોપાઈ ૬૮૨

સનંધ દિલ મોમિન અરસ સુભાનકી

દિલ હકીકી રૂહેં અરસ કી, જામેં આપ આસિક હુઆ સુલતાન ।
તો કહી ગિરો એ રબાની, એ દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૧ ॥

પરમધામના બ્રહ્માત્માઓ સાચા દિલવાળા છે, જેમની વચ્ચે સ્વયં પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્મા (સુલતાન) ચાહક (આશિક) બનીને બેઠા છે. કુરાનમાં આ સમુદાયને બ્રહ્માત્માઓનો સમુદાય (ગિરોહ) કહ્યો છે. એવા બ્રહ્માત્માઓના દિલને જ પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્મા (સુભાન)નું પરમધામ કહેવામાં આવ્યું છે.

જેતા કોઈ દિલ મજાજી, ચઢ સકે ન નૂર મકાન ।
દિલ હકીકી પોહોંયે નૂર તજલ્લા, એ દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૨ ॥

જે આત્માઓ વિકારી દિલવાળા (દિલ મિજાજી) છે, તેઓ અક્ષરધામ (નૂર મકાન) સુધી પહોંચી શકતા નથી. સાચા હૃદયવાળા (દિલ હકીકી) બ્રહ્માત્માઓ તો પરમધામ (નૂરતજલ્લા) પહોંચી જાય છે. આવા બ્રહ્માત્માઓના હૃદયને પરમાત્માનું ધામ કહ્યું છે.

રૂહેં ઉતરી લૈલત કદર મેં, સો ઉમત રબાની જાન ।
ઈનકો હિદાયત હક કી, એ દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૩ ॥

જે આત્માઓ મહિમાવાન રાત્રિ (લૈલ-તુલ-કદર)ના ત્રણ ખંડોમાં ખેલ જોવા માટે ઊતર્યા છે,

તેઓ બ્રહ્માત્માઓ (રબ્બાની ગિરોહ) કહેવાય છે. તેમને જ પરમાત્માનો સંદેશ (ઉપદેશ) પ્રાપ્ત થયો છે. એવા બ્રહ્માત્માઓના હૃદયને પરમધામ કહેવામાં આવ્યું છે.

હોવે ફારગ દુની કે સોર સેં, એ દિલ હકીકી નિસાન ।

કરેં હજૂર બાતૂન બંદગી, એ દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૪ ॥

સાચા દિલવાળા આત્માઓનાં લક્ષણ છે કે તેઓ સાંસારિક (દુનિયાનાં) બંધનોના કોલાહલવાળા વાતાવરણથી અલગ રહે છે. એવા બ્રહ્માત્માઓ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા સમીપ રહીને હૃદયથી તેમને વંદન કરે છે. આ બ્રહ્માત્માઓના હૃદયને પરમાત્માએ પોતાનું ધામ બનાવ્યું છે.

હકેં કૌલ કિયા જિન રૂહન સોં, સોઈ વારસ હેં ફુરકાન ।

જિન વાસ્તે આએ હક માસૂક, એ દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૫ ॥

પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માએ જે આત્માઓને જાગ્રત કરવા માટે પરમધામના સાક્ષીઓને મોકલવાનું વચન આપ્યું હતું, એજ બ્રહ્માત્માઓ કુરાનના સાચા ઉત્તરાધિકારી છે. પ્રિયતમ પરમાત્મા એ જ બ્રહ્માત્માઓ માટે (માશુક બનીને) પરમધામથી આ સંસારમાં આવ્યા છે. એવા બ્રહ્માત્માઓનાં હૃદય જ પરમાત્માનું પરમધામ છે.

યાહી વાસ્તે મામ રૂહઅલ્લા, આએ ઉત ચૌથે આસમાન ।

કૌલ કિયા લાહૂત મેં ઈનોં સે, એ દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૬ ॥

આ બ્રહ્માત્માઓ માટે શ્યામાજી (રૂહ અલ્લાહ) સદ્ગુરુ (ઈમામ) બનીને પરમધામ (ચોથું આકાશ)થી આ સંસારમાં આવ્યા છે. એ બ્રહ્માત્માઓને જાગ્રત કરવા માટે શ્યામાજીને મોકલવાનું વચન પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ પરમધામમાં આપ્યું હતું. આ માટે એ બ્રહ્માત્માઓના હૃદયમાં પરમાત્માનું સિંહાસન સુશોભિત છે.

એ ગિરો કે બેર બચાઈ તોફાન સેં, ઔર ડુબાઈ ફુફરાન ।

એહી ઉમત ખાસી મહંમદી, એ દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૭ ॥

બ્રહ્માત્માઓના આ સમુદાયને સ્વયં પરમાત્માએ કેટલીય વાર વિપત્તિઓ (તોફાનો)થી બચાવ્યો છે, અને નાસ્તિક (કાફર) જીવોને ડુબાડ્યા છે. શ્યામાજીનો ખાસ સમુદાય (મહમ્મદી ઉમત) આ જ છે. તેના જ હૃદયને પરમાત્માએ પરમધામ બનાવ્યું છે.

એહી નાજી ફિરકા તેહેતરમા, જિનમેં લુદની પેહેયાન ।

ખોલેં હક ઈસારતેં રમૂજેં, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૮ ॥

રસૂલ મહમ્મદે આ સમુદાયને તોંતેરમો ફિરકા-‘નાજી ફિરકા’ કહ્યો છે. તેમને જ તારતમ જ્ઞાન(ઈલમ લુદની)ની પરખ છે. આ તારતમ જ્ઞાન દ્વારા આ આત્માઓ કુરાનમાં પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્મા માટે કરવામાં આવેલા સંકેતોનું રહસ્ય ખોલે છે. એ જ આત્માઓના હૃદયમાં પરમાત્માનું સિંહાસન છે.

હરફ મુક્તા ઈનોં વાસ્તે, રખે બાતૂન માહેં ફુરમાન ।

સો ખાસે કરસી જાહેર, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૯ ॥

કુરાનના મુક્તઆત (અલફ લામ મીમ વગેરે) આ બ્રહ્માત્માઓ માટે ગુપ્ત રખાયાં છે. સાચા હૃદયવાળા આત્માઓ એમનાં રહસ્યોને સ્પષ્ટ કરશે. તેમના હૃદયને જ

પરમાત્માએ પરમધામ બનાવ્યું છે.

હકેં સિફત લિખી નામેં પૈગંમરોં, બીય હદીસોં કુરાન ।

સો કહી સિફત સબ મહંમદ કી, એ જાને દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૧૦ ॥

પરમાત્માએ રસૂલ પેગંબર દ્વારા કુરાન, હદીસો અને પયગંબરનામા (નૂરનામા)માં પેગમ્બરોની વિશેષતાઓ અનેક પ્રકારે બતાવી છે. આ બધી વિશેષતાઓ પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્મા દ્વારા પ્રશંસા કરાયેલ શ્યામાજીના સમૂહ- બ્રહ્માત્માઓની પ્રશંસા માટે છે. આ રહસ્યને તે બ્રહ્માત્માઓ સમજશે કે જેમના હૃદયને પરમાત્માએ પરમધામ બનાવ્યું છે.

એહી ભાંત ઉમત મહંમદ કી, કહી સિફત રસૂલ સમાન ।

ધરે બોહોત નામ ઉમત કે, એ જાને દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૧૧ ॥

આ પ્રકારે બ્રહ્માત્માઓના સમુદાયની કુરાન અને હદીસોમાં રસૂલ મહમ્મદે સરખી પ્રશંસા કરી છે અને તેમનાં કેટલાંય નામ બતાવ્યાં છે. આ રહસ્યોને તેઓ જ બ્રહ્માત્માઓ જાણે છે, જેના હૃદયમાં પરમાત્મા બિરાજમાન છે.

જબરાઈલ અસરાફીલ, હક નજીકી નિદાન ।

સો ભી આએ ઉમત વાસ્તે, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૧૨ ॥

કુરાનમાં કહ્યું છે કે પરબ્રહ્મ પરમાત્માની નજીક રહેનાર ફિરસ્તા જબરાઈલ અને અસરાફીલ પણ બ્રહ્માત્માઓ માટે જ સંસારમાં આવ્યા છે. તેથી આ બ્રહ્માત્માઓના દિલને પરમધામ કહ્યું છે.

એ સબ કિયા મહંમદ વાસ્તે, ચૌદે તબક કી જહાન ।

સો મહંમદ આએ ઉમત વાસ્તે, એ દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૧૩ ॥

ચૌદ લોકની આખી દુનિયા પરમાત્મા દ્વારા પ્રશંસિત (મહમ્મદ) શ્યામાજી માટે બનાવવામાં આવી છે. એ જ શ્યામાજી બ્રહ્માત્માઓ માટે આ ખેલમાં અવતર્યા છે. તે બ્રહ્માત્માઓનું હૃદય પરમાત્માનું ધામ છે.

નિસાન લિખે ક્યામત કે, ફુરમાન હદીસોં દરમ્યાન ।

સો ભી ખોલે એહી ઉમત, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૧૪ ॥

કુરાન અને હદીસોમાં અંતિમ સમયની નિશાનીઓ લખી છે. તેનાં રહસ્યોની સ્પષ્ટતા તો એ જ બ્રહ્માત્માઓ કરી શકે છે, કે જેના હૃદયમાં સ્વયં પરમાત્મા બિરાજમાન છે.

ઉઠાઈ ગિરો એક અદલ સે, ક્યામત બખત રેહેમાન ।

દેસી મહંમદ કી સાહેદી, એ દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૧૫ ॥

ક્યામત સમયે પરમકૃપાળુ પરમાત્માએ એક સમુદાયને ન્યાય આપીને અથવા તારતમ જ્ઞાનથી ખેલ અને પરમધામની ઓળખ કરાવી જાગ્રત કર્યો. એજ સમુદાય આખરી મહમ્મદની સાક્ષી આપનાર છે. એ બ્રહ્માત્માઓના હૃદયમાં જ પરમકૃપાળુ પરમાત્મા બિરાજમાન છે.

કહૂં બેવરા મોમિન દુની કા, જો કુરમાયા કુરમાન ।
સક સુભે ઈનમેં નહીં, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૧૬ ॥

કુરાનમાં બ્રહ્માત્માઓ અને દુનિયાનું જે વર્ણન કર્યું છે તેના સંદર્ભમાં બ્રહ્માત્માઓને કોઈપણ પ્રકારની શંકા નથી. એ જ બ્રહ્માત્માઓના હૃદયમાં પરમાત્મા બિરાજમાન છે.

દિલ મજાજ દુની સરિયત, સો સકે ના પુલ હદ ભાંન ।
યાકો તોડ ઉલંઘે લે હકીકત, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૧૭ ॥

વિકારી દિલવાળા દુનિયાના લોકો કર્મકાંડને જ મહત્વ આપે છે. તેઓ આ નશ્વરતાની સીમાથી પાર જઈ શકતા નથી. નશ્વરતાની આ સીમા ઓળંગીને યથાર્થ જ્ઞાન ગ્રહણ કરનાર આત્માઓના હૃદયમાં જ પરમાત્મા બિરાજમાન છે.

દિલ મુરદા મજાજ જુલમત સે, પૈદા કુંન કેહેતે કુફરાન ।
ક્યોં હોએ સરભર મોમિનોં, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૧૮ ॥

પરમાત્મા દ્વારા ‘થઈ જા’ (કુન્ન) એટલું જ કહેતાં નિરાકારથી પેદા થયેલ વિકારી દિલવાળા સ્વપ્નવત્ તુચ્છ જીવ બ્રહ્માત્માઓ સમાન કેવી રીતે થઈ શકે ? કેમ કે બ્રહ્માત્માઓના હૃદયમાં સ્વયં પરમાત્મા બિરાજમાન છે.

એ જો કહી ગિરો મલકૂતી, પૈદા જુલમત સે દુની ફાન ।
રૂહેં ફિરસ્તે ઉતરે અરસ સે, એ દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૧૯ ॥

આ પ્રકારે શૂન્ય નિરાકાર (જુલમત)થી પેદા થયેલી જુઠી દુનિયાના લોકોને (મલકૂતી ગિરોહ) વૈકુંઠના અધિકારી કહ્યા છે. બ્રહ્માત્માઓ તથા ઈશ્વરી સૃષ્ટિ (ફિરસ્તા) પોતપોતાના ધામમાંથી ઊતર્યા છે. પરંતુ બ્રહ્માત્માઓના હૃદયમાં જ પરમાત્મા બિરાજમાન છે.

દિલ મજાજ ગોસસ્તત દુકડા, કિયા રસૂલેં મુખ બયાન ।
સો ક્યોં ઉલંઘે જુલમત કો, બિના દિલ મોમિન રસ સુભાન ॥ ૨૦ ॥

સાંસારિક ચિત્તવૃત્તિવાળા લોકો - નશ્વર જીવોના હૃદયને કુરાનમાં રસૂલ મહમ્મદે માત્ર પિંડ (માંસના દુકડા) કહ્યા છે. તેઓ શૂન્ય નિરાકારને ઓળંગીને પાર જઈ શકતા નથી. જેમના હૃદયમાં પરમાત્માએ પોતાનું ધામ બનાવ્યું એવા જ આત્માઓ તેને પાર કરી શકે છે.

જો ઉતરે હોવેં અરસ સે, રૂહેં તૌહીદ કે દરમ્યાન ।
સો લેસી અરસ અજમ કો, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૨૧ ॥

જે આત્માઓ અદ્વૈત પરમધામથી અવતર્યા છે, તેઓ જ પરમધામનું સુખ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. તેમના જ હૃદયમાં પરમાત્મા બિરાજમાન છે.

જો મુરદાર કરી દુની મોમિનોં, સો દિલ મજાજ ખાન પાન ।
નૂર બિલંદ પોહોંયે પાક હોએ કે, એ દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૨૨ ॥

બ્રહ્માત્માઓએ જે દુનિયાને જુઠી કહીને/સમજીને તુચ્છ માની છે, તે દુનિયાને સાંસારિક ચિત્ત વૃત્તિવાળાએ આહાર(ખાનપાન)ની જેમ અપનાવી છે. બ્રહ્માત્માઓ પવિત્ર રહીને પોતાની સુરતા દ્વારા પરમધામ (નૂરબિલન્દ)માં વિચરે છે. એવા બ્રહ્માત્માઓનાં હૃદયમાં જ પરમાત્મા વસે છે.

કહ્યા પર જલે જબરાઈલ, ચઢ સક્યા ન ચૌથે આસમાન ।

રૂહેં બસેં તિન લાહૂત મેં, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૨૩ ॥

કુરાનમાં રસૂલ મહમ્મદે બતાવ્યું છે કે પરમધામ (ચોથું આકાશ) જતાં જબરાઈલ (જિબ્રિલ ફિરસ્તા)ની પાંખ સળગવા લાગી અને તે ત્યાં સુધી પહોંચી ન શક્યો, જ્યારે બ્રહ્માત્માઓ તે પરમધામમાં હંમેશાં રહે છે, એ બ્રહ્માત્માઓનાં હૃદયમાં પરમાત્મા વસે છે.

મુરગ અંદર બૈઠા ખાક લે ચોંચમેં, ના જબરાઈલ તિન સમાન ।

એ માએને મ્યારાજ રૂહેં જાનહીં, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૨૪ ॥

કુરાનમાં કહ્યું છે - પરમાત્માના દર્શન માટે જતા મહમ્મદ સાહેબે પરમધામમાં જોયું કે પોતાની ચાંચમાં ખાક લઈને એક મરઘો બેઠો છે, અને એમ પણ કહ્યું છે કે જબરાઈલ ફિરસ્તા આ મરઘા સમાન નથી. આ રહસ્યને પણ પરમધામના આત્માઓ જ જાણી શકે છે, જેના હૃદયમાં પરમાત્મા વસે છે.

પોહોંચે મહંમદ મ્યારાજમેં, દો ગોસે ફરક કમાન ।

ઈત રૂહેં રહેં દરગાહ મિને, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૨૫ ॥

મહમ્મદ સાહેબ જ્યારે દર્શન માટે આગળ વધ્યા તો તે સમયે તેમના અને પરમાત્મા વચ્ચે બે કમાનનું અંતર હતું. અહીં બ્રહ્માત્માઓ તો હંમેશાં તે પરમધામની અંદર રહેનારા છે, અને તેમના હૃદયમાં સ્વયં પરમાત્મા વસે છે.

નબે હજાર હરફ કહે નબી કો, તામેં કઠૂ ગુઝ રખાએ રહેમાન ।

સો માએને જાહેર કિએ, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૨૬ ॥

દર્શન સમયે પરમાત્માએ પેગંબર રસૂલને નેવુ હજાર શબ્દો (હર્ફો)નો ઉપદેશ આપ્યો અને કહ્યું કે તેમાંથી કેટલાક ગુપ્ત રાખવા. આ ગુપ્ત રહસ્યોને એ જ આત્માઓ પ્રગટ કરે છે, જેના હૃદયમાં સ્વયં પરમાત્મા વસે છે.

કિએ આપસમેં રૂહેં ગવાહી, હકેં અપની જુબાન ।

યાકો જાને દિલ હકીકી, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૨૭ ॥

પરમધામમાં પ્રેમ સંવાદ સમયે શ્રી રાજજીએ પોતાના શ્રીમુખે બ્રહ્માત્માઓને કહ્યું હતું કે હે બ્રહ્માત્માઓ ! ખેલમાં ગયા પછી તમે એકબીજાના સાક્ષી બનજો. આ રહસ્યને સાચા હૃદયવાળા બ્રહ્માત્માઓ જ જાણી શકે છે, જેના હૃદયમાં પરમાત્માનો વાસ છે.

દિયા જવાબ રૂહોં હક કો, એ સુકન દિલ બીચ આન ।

એ રૂહેં રહેં હક હજૂર, જો દિલ મોમિ અરસ સુભાન ॥ ૨૮ ॥

શ્રી રાજજીનાં આ વચનોને દિલથી ગ્રહણ કરતા બધા બ્રહ્માત્માઓએ શ્રી રાજજીને પોતાનો સ્વીકારાત્મક ઉત્તર આપ્યો હતો. (કે તમે જ અમારા સર્વસ્વ છો અને અમે તમને ભૂલીશું નહિ) આ જ બ્રહ્માત્માઓ હંમેશાં ધામધણીના શરણમાં રહે છે, કારણ કે તેમનાં હૃદય જ શ્રી રાજજીનું

ધામ બનેલું છે.

કહ્યા મોતિન કે મુંહ કુલફ, એ માએને તોડત પઢોં ગુમાન ।

એ અરસ તન રૂહેં જાનહીં, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૨૯ ॥

કુરાનમાં એમ કહ્યું છે કે હજરત મહમ્મદ સાહેબે દર્શન વખતે પરમધામમાં જોયું કે બ્રહ્માત્માઓ(મોતીઓ)ના મુખ પર તાળુ (કુલફ) વાસેલું છે. કુરાનના આ વાક્યનો અર્થ સ્વયંને વિદ્વાન કહેવડાવનાર લોકોનું ગુમાન (ગર્વ) તોડી પાડે છે. અર્થાત્ તેઓ આને સ્પષ્ટ કરી શકતા નથી. આ રહસ્યને પરમધામના આત્માઓ જાણી શકે છે, જેના હૃદયમાં સ્વયં પરમાત્માનો વાસ છે.

પોહોંચ્યા મ્યારાજમેં ગુનાહ મોમિનોં, એ સુન ઉરઝે મુસલમાન ।

ઠોર ગુહેં ન પોહોંચ્યા જબરાઈલ, એ જાને દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૩૦ ॥

મ્યારાજના પ્રસંગમાં રસૂલે કહ્યું કે (કુરાનમાં કહ્યું છે કે - મ્યારાજના ખુદાએ રસૂલ મહમ્મદને કહ્યું કે તારી રૂહોએ ગુનો કર્યો છે, આમ) બ્રહ્માત્માઓ સુધી ગુનો પહોંચી ગયો છે. આ વચન સાંભળી મુસલમાન ગૂંચવાઈ ગયા છે. જે સ્થાન પર સ્વયં જબરાઈલ નથી પહોંચી શકતા એવા સ્થાનો પર ગુનો કેવી રીતે પહોંચી શકે ? આ રહસ્યને એ જ આત્માઓ જાણી શકે છે, જેના હૃદયમાં સ્વયં પરમાત્મા વસે છે.

હકેં હાથ હિસાબ લિયા મોમિનોં, તોડ્યા ગુમાન દે નુકસાન ।

તિત બૈઠે અપના અરસ કર, એ દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૩૧ ॥

પરમાત્માએ બ્રહ્માત્માઓનો ન્યાય પોતાના હાથમાં લઈ લીધો અને તેમને પ્રેમની પરીક્ષામાં નાપાસ થયેલા બતાવી તેમનો અહંકાર તોડી નાખ્યો. છતાં તેમના હૃદયમાં તેઓ પોતાનું આસન બનાવી બેસી ગયા. એવા બ્રહ્માત્માઓનું હૃદય જ પરમધામ કહ્યું છે.

પોહોંચી તકસીર રૂહેં અરસ મેં, હકે ફુરમાયા ફુરમાન ।

તિત દૂજા કોઈ ન પોહોંચિયા, બિના દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૩૨ ॥

કુરાનમાં પરમાત્મા તરફથી એમ કહેવડાવ્યું છે કે પરમધામમાં આત્માઓ વચ્ચે તકસીર પહોંચી છે (જગતમાં આવીને ભૂલી જવાનો દોષ થયો છે). વસ્તુતઃ ત્યાં એ બ્રહ્માત્માઓ સિવાય અન્ય કોઈ પણ પહોંચી નથી શકતું. આ રહસ્ય કેવળ તે બ્રહ્માત્માઓ જ જાણી શકે છે, જેના હૃદયમાં સ્વયં પરમાત્મા બિરાજમાન છે.

આસિક નાયે અરસ અજીમમેં, દૂજા નાય ન સકે ઈન તાન ।

ઔર રાહેમેં જલે આવતે, બિના દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૩૩ ॥

એમ પણ કહેવામાં આવ્યું છે કે પરમધામમાં આશિક બ્રહ્માત્માઓ સર્વદા પ્રેમ-આનંદમાં મસ્ત બનીને નાયતા-ધૂમતા રહે છે. અન્ય કોઈ આ મસ્તીમાં આવી શકતું નથી. જે આત્માઓના હૃદયને પરમાત્માએ પરમધામ બનાવ્યું છે, તેમના સિવાય કોઈ પણ જીવ આ તરફ જવા માંડે તો માર્ગમાં જ તે સળગી જાય છે.

જો ગિરો ભાઈ કહે મહંમદ કે, તાકો ઈસકે મેં ગુજરાન ।

વાકો એહી ફેલ એહી બંદગી, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૩૪ ॥

જે સમુદાયને રસૂલ મહમ્મદ સાહેબે પોતાના ભાઈ કહ્યા છે, તે બ્રહ્માત્માઓ હંમેશાં પ્રેમમય વાતાવરણમાં જ રહે છે. તેમની દિનચર્યા તેમની પૂજા જ પ્રેમ છે, તેથી તેમનાં હૃદય જ પરમાત્મા માટે પરમધામ બની જાય છે.

એહી ખાસલ ખાસ ગિરો મહંમદી, જાજાકી બંદગી ઇસક ઇમાન ।

ઇનોં ફૈલ ઊપરકા ના રહે, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૩૫ ॥

આ સર્વોત્તમ (ખાસલ-ખાસ) સમુદાય શ્યામાજીનો સમુદાય (મહમ્મદી ગિરોહ) કહેવાય છે. જેનાં પૂજા-પાઠ સઘળું પ્રેમ અને વિશ્વાસ જ છે. આવા આત્માઓ બાહ્ય આચરણ અથવા કર્મકાંડને મહત્ત્વ નથી આપતા, કારણ કે તેમના હૃદયને પરમાત્માએ પરમધામ બનાવ્યું છે.

દૂજા જલે ઇન રાહ મેં, એ વાહેદત કા મૈદાન ।

તીન સૂરત મહંમદ યા રૂહેં, એ એકે દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૩૬ ॥

આ બ્રહ્માત્માઓ સિવાય અન્ય લોકો આ પ્રેમના માર્ગે ચાલી જ નથી શકતા, તેઓ તો વચ્ચે જ સળગી જાય છે, કારણ કે આ તો અદ્વૈત ભૂમિકાનો માર્ગ છે. કુરાનમાં એમ પણ કહ્યું છે કે પરમાત્માનો આદેશ લઈ સંસારમાં આવનાર ત્રણ સ્વરૂપ બસરી, મલકી અને હકીકી તથા બ્રહ્માત્માઓ આ બધા પરમધામમાં એક રૂપ જ છે. પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્મા તેમની અંદર જ બિરાજમાન છે.

મહંમદ ક્યોં લ્યાએ ખાસી ઉમત, ઇન બીય જિમી હૈવાન ।

એ ઉમત જાને ઇન સ્વાલ કો, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૩૭ ॥

પાશવી વૃત્તિઓથી ભરેલી આ દુનિયા (હેવાન જીમી)માં શ્યામાજી (મહમ્મદ) પોતાના આત્માઓના સમુદાયને કેમ લાવ્યા છે ? આ પ્રશ્નનો ઉત્તર પણ આ જ બ્રહ્માત્માઓ જાણી શકે છે, જેના હૃદયને પરમાત્માએ પોતાનું ધામ બનાવ્યું છે.

ગલિત ગાત અંગ ભીગલ, એ દિલ હકીકી ગલતાન ।

એ વાહેદત હક હાદી ગિરો, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૩૮ ॥

સાચા અને પવિત્ર હૃદયવાળા બ્રહ્માત્માઓ પોતાના ધણીના પ્રેમમાં ભીંજાયેલા રહે છે. એવા આત્માઓ, શ્યામાજી તથા પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્મા વસ્તુતઃ અદ્વૈત સ્વરૂપ છે. એવો અનુભવ એ જ આત્માઓ કરી શકે છે, જેના હૃદયમાં સ્વયં શ્રી રાજજી બિરાજમાન છે.

બકા તરફ કોઈ ન જાનત, પઢે ઢૂંઢે ઢૂંઢે હુએ હૈરાન ।

સો બકા હદેં સબ બેવરા કિયા, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૩૯ ॥

પરમધામના સંદર્ભમાં કોઈ પણ જાણી શકતું નથી, ભણેલા-ગણેલા વિદ્વાન લોકો પણ શોધી શોધીને દુઃખી થઈ ગયા છે. આ સીમિત જગતમાં રહીને પણ પરમધામનું વર્ણન કરવાની ક્ષમતા એ બ્રહ્માત્માઓમાં છે, જેના હૃદયમાં પૂર્ણ બ્રહ્મ પરમાત્મા બિરાજમાન છે.

અરસ બકા કે બયાન કી, હુતી ન કાહૂં સુધ સાન ।

સો જરે જરા જાહેર કરી, એ દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૪૦ ॥

પરમધામનું વર્ણન કરવાની બુદ્ધિ અને ક્ષમતા કોઈની પાસે નહોતી, પરંતુ બ્રહ્માત્માઓએ ત્યાંના કણકણનું વર્ણન કરી બતાવ્યું. તેમના જ હૃદયમાં સ્વયં પરમાત્મા બિરાજમાન છે.

લિખી હકે ઇસારતેં રમૂજેં, સો કિન ખોલી ન ફિરસ્તે ઇનસાન ।

સો દુની સબ બેસક હુઈ, એ દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૪૧ ॥

કુરાનમાં લખેલો સંકેત તથા રહસ્યની વાતો હજી સુધી અવતારો અથવા મનુષ્યોએ સ્પષ્ટ કર્યા નથી. પરમાત્માને પોતાના હૃદયમાં બેસાડનાર બ્રહ્માત્માઓએ તેને સ્પષ્ટ કર્યા ત્યારે બધાની શંકા દૂર થઈ અને સઘળા શંકારહિત (બેશક) બની ગયા.

રૂહઅલ્લા કી કિલ્લી સે, ખુલે બકા દ્વાર દેહેલાન ।

એ તીન સૂરત કહી મહંમદ કી, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૪૨ ॥

શ્યામાજી (રૂહઅલ્લા)ના અવતાર શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજને પ્રાપ્ત થયેલ ચાવી (તારતમ જ્ઞાન) દ્વારા પરમધામનાં સઘળાં દ્વાર ઊઘડી ગયાં છે. તેથી બ્રહ્માત્માઓએ મહમ્મદનાં ત્રણેય સ્વરૂપો (બસરી, મલકી અને હકીકી)ના રહસ્યને પણ પ્રગટ કર્યું છે, કેમકે તેમના જ હૃદયમાં સ્વયં પરમાત્મા બિરાજમાન છે.

તો હુઈ દુની સબ હૈયાતી, જો ઉડાએ દિયા ઉનમાન ।

પટ ખોલે મહંમદ ભિસ્ત કે, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૪૩ ॥

જ્યારે શ્યામાજી (મહમ્મદ)એ મારા હૃદયમાં પ્રગટ થઈને તારતમ જ્ઞાન દ્વારા પરમાત્મા વિષયક અનુમાન ઊડાવી દીધું અને મુક્તિસ્થાનોનાં દ્વાર ખોલી નાખ્યાં, ત્યારે આખી દુનિયા અખંડ બની ગઈ. આ રહસ્યને જાણનાર બ્રહ્માત્માઓના હૃદયમાં સ્વયં પરમાત્મા બિરાજમાન છે.

સબ જિમી પર સેજદા, કિયા ફિરસ્તે ઘસ પેસાન ।

પર હોએ ન હકીકી દિલ બિના, એ દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૪૪ ॥

અજાજીલ ફિરસ્તાએ સંપૂર્ણ પૃથ્વી પર પોતાનું માથું ઘસીને દંડવત પ્રણામ કર્યા, પરંતુ આ રહસ્યને સાચા હૃદયવાળા બ્રહ્માત્માઓ સિવાય અન્ય કોઈ સમજી શકતા નથી. આ બ્રહ્માત્માઓના હૃદયમાં સ્વયં પરમાત્મા બિરાજમાન છે.

કલમા નિમાજ રોજા દિલ સે, દે જગાત આપ કુરબાન ।

કરે હજ બકા હમેસગી, એ દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૪૫ ॥

જે આત્માઓના હૃદયમાં પ્રિયતમ પરમાત્મા બિરાજમાન છે એવા આત્માઓ પોતાના દિલથી જ કલમા, નમાજ અથવા રોજા પાળે છે. તેઓ અહંભાવ ત્યજી દઈને કરીને દાન (જકાત) કરે છે, તથા પરમધામની યાત્રા (હજ) કર્યા કરે છે.

જિન ચાંદ નૂર દેખ્યા મહંમદી, સોઈ રોજે રમજાન ।

ન જાને દિલ મુરદા મજાજી, એ જાને દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૪૬ ॥

જે બ્રહ્માત્માઓએ આખરી મહમ્મદના મુખચંદ્રનું તેજ જોઈ લીધું છે તેઓ જ રમજાન મહિનામાં રોજા રાખવાનો ગૂઢાર્થ જાણે છે. સાંસારિક વૃત્તિવાળા માયાવી જીવ આ રહસ્યને નહીં જાણી

શકે. તેને તો એ જ આત્માઓ જાણે છે જેમના હૃદયમાં સ્વયં પરમાત્મા બિરાજમાન છે.

સુધ ના રોજ રમજાન કી, ના ચાંદ સૂરજ પેહેયાન ।

કરેં સરીકી ગિરો રબાની, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૪૭ ॥

જેમને રમજાન મહિનામાં રોજ રાખવાનું જ્ઞાન નથી તેઓ ચાંદ અને સૂર્ય અર્થાત્ શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજ તથા શ્રી પ્રાણનાથજીને ઓળખતા નથી. એવા લોકો પોતાની સરખામણી એ બ્રહ્માત્માઓ સાથે કરવા ઈચ્છે છે, જેમના હૃદયમાં સ્વયં પરમાત્મા વસે છે.

જબ લે ઉઠસી રૂહેં લુદંની, તબ હોસી સબ પેહેયાન ।

દે હેયાતી સબન કો, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૪૮ ॥

જ્યારે બ્રહ્માત્માઓ જાગ્રત બનીને તારતમ જ્ઞાનનો પ્રકાશ ફેલાવશે ત્યાર સૌને તેમની પરખ થશે. એવા આત્માઓ જેમના હૃદયમાં સ્વયં પરમાત્મા વસે છે, તેઓ જ સહુને અખંડ સ્થાન પ્રદાન કરશે.

ઈસેં આબ હેયાતી પિલાઈયા, કાઢ્યા કુફર જિમી આસમાન ।

દીન એક ક્રિયા સબ ઈસલામ, એ દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૪૯ ॥

સદ્ગુરુ શ્રીદેવચંદ્રજી મહારાજે તારતમ જ્ઞાનના રૂપમાં દિવ્ય અમૃત (હેયાતી આબ) પીવડાવી ધરતી પરથી આકાશ સુધી અથવા પાતાળથી માંડીને સત્યલોક સુધી ફેલાયેલા અજ્ઞાનરૂપી અંધકારને દૂર કર્યો. સૌને એક જ પરમાત્મા પ્રત્યે શ્રદ્ધા રાખનાર આ વિશ્વધર્મમાં એકત્રિત કર્યા. આ રહસ્ય તે જ બ્રહ્માત્માઓ જાણી શકે છે, જેમના હૃદયમાં સ્વયં પરમાત્મા બિરાજમાન છે.

સેહેરગ સે હક નજીક, કહ્યા ખાસલ ખાસ મકાન ।

ઈત હિસાબ ઈત ક્યામત, જો દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૫૦ ॥

પરમધામ દિલવાળા આત્માઓ માટે જ એમ કહ્યું છે કે પરમાત્મા તેમને માટે હૃદયની મુખ્ય ધમની (સેહેરગ)થી પણ અધિક નિકટ છે. અંતિમ સમયે આ જ આત્માઓ સૌનો હિસાબ કરીને તેમને અખંડ મુક્તિ આપશે.

કહે મહંમદ સિફત ઉમત કી, કરેં અપને મુખ મેહેરબાન ।

સોઈ જાને જામેં હક ઈલમ, એ દિલ મોમિન અરસ સુભાન ॥ ૫૧ ॥

રસૂલ મહમ્મદ સાહેબે કહ્યું છે કે પરમકૃપાળુ પરમાત્મા તે બ્રહ્માત્માઓના સમૂહની પ્રશંસા કરે છે. આ રહસ્ય તેઓ જ જાણી શકે છે, જેમના હૃદયમાં બ્રહ્મજ્ઞાન (હક ઈલમ) છે. એવા બ્રહ્માત્માઓના હૃદયને પરમાત્માએ પોતાનું ધામ બનાવ્યું છે.

પ્રકરણ ૨૩ ચોપાઈ ૭૩૩

સનંધ રસૂલ સાહેબકી પેહેયાન બાતૂની

કેહેતી હોં મોમિન કો, સુનસી સબ જહાન ।

માએને ગુઝ યા જાહેર, કોઈ લે ન સક્યા ફુરમાન ॥ ૧ ॥

બ્રહ્માત્માઓ માટે મારે કહેવું છે, પરંતુ તેને સમસ્ત સંસારના લોક સાંભળશે. હજી સુધી કુરાનનો બાહ્ય અર્થ અથવા આંતરિક અર્થને કોઈ પણ સમજી શક્યું નથી.

જાહેર માએને કલમેં કે, રસૂલેં કહે સમજાએ ।

સો ભી કોઈ ન લે સક્યા, તો ક્યોં દેઊં બાતૂન બતાએ ॥ ૨ ॥

અત્યાર સુધી રસૂલ સાહેબે કલમાનો બાહ્ય (જાહેર) અર્થ જ સમજાવ્યો છે, છતાં તેને પણ કોઈ સમજી શક્યું નથી. તો હું તેના આંતરિક અર્થને કેવી રીતે સમજાવું ?

નેક તો ભી કહૂં જાહેર, મેરે મોમિનોં કે કારન ।

અંતર મેં ના કર સકોં, અરસ રૂહેં મેરે તન ॥ ૩ ॥

તેમ છતાં પોતાના આત્માઓ માટે થોડુંક કહેવું છે. બ્રહ્માત્માઓથી હું કંઈ પણ છુપાવી શકતો નથી, કારણ કે એ તો મારું જ અંગ છે.

જાહેર કહ્યા સો દેખાઈયા, બાતૂન જાહેર કર દેઊં તુમ ।

આગૂં અરસ રૂહેં મેલે મિને, દેખાઊં બકા વતન ખસમ ॥ ૪ ॥

રસૂલે કલમાનો બાહ્યાર્થ તો બતાવી દીધો છે. હવે હું તેનો ગૂઢાર્થ પ્રગટ કરું છું. બધા બ્રહ્માત્માઓ એકત્ર થતાં સઘળાંને પોતાના ઘર પરમધામ તથા પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માનાં દર્શન કરાવવાં છે.

જિન જાનો બિના કારને, ખેલ જો રચિયા એ ।

એ માએને ગુઝ ફુરમાન કે, સમઝ લીજો દિલ દે ॥ ૫ ॥

એમ નહિ સમજવું કે આ ખેલની રચના કોઈ વિશેષ કારણ વિના જ થઈ છે. સાથે કુરાનના આ ગૂઢ રહસ્યને પણ દિલ દઈને સમજી લો.

નૂર પાર થેં રસૂલ આવહીં, એ દેખો હકીકત ।

હક ભેજેં અપના ફુરમાન, આગે આલમ તો ગફલત ॥ ૬ ॥

અક્ષર (નૂર)ની પેલી પાર અક્ષરાતીત પરમધામથી સંદેશવાહક બનીને રસૂલ આવ્યા છે. આ હકીકતને સમજો. પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ સ્વયં પોતાનો સંદેશ મોકલ્યો છે. પરંતુ સંસારના લોકો મોહના અંધકારમાં ફસાયા છે.

દૂસરા તો કોઈ હે નહીં, એ ખ્વાબી દમ સબ જહાન ।

તો રસૂલ આયા કિન વાસ્તે, હક પેં લે ફુરમાન ॥ ૭ ॥

બીજું તો કોઈ નથી અને આ જગત સ્વપ્ન સમાન મિથ્યા છે. તો પરબ્રહ્મની આજ્ઞા લઈને રસૂલ મહમ્મદ કોને માટે જગતમાં આવ્યા છે ? (તેથી આના પર વિચાર કરી જુઓ).

એ ન આવે ખ્વાબી દમ પર, અપના નૂરી જેહ ।

દેખો આંખેં દિલ ખોલકે, કોઈ બડા મતલબ હે એહ ॥ ૮ ॥

પરમાત્માના નૂરી ફિરસ્તા માત્ર સ્વપ્નના જીવો માટે નથી આવતા. પોતાની આંતરિક દૃષ્ટિ (હૃદયની આંખો) ખોલીને જુઓ કે રસૂલને સંસારમાં મોકલવાનું કોઈ વિશેષ કારણ છે.

દુનિયાં કહે એ હમ પર, લ્યાયા હે કિતાબ ।

એસે રસૂલ કો તો કહેં, જો બોલત મિને ખ્વાબ ॥ ૯ ॥

સંસારના લોકો કહે છે કે રસૂલ મહમ્મદ અમારા માટે જ કુરાન લઈને આવ્યા છે. આવા નૂરી રસૂલને ‘આ અમારા માટે જ આવ્યા છે’ એમ એ લોકો એટલા માટે કહે છે કે તેઓ પોતે સ્વખાવસ્થામાં (અજ્ઞાનાવસ્થામાં) જ બોલે છે.

ક્યોં મુખ ઐસા બોલહીં, જો સમજે હોએ કાગદ ।

ના સુધ રસૂલ ના ફુરમાન, તો યોં કહે સબદ ॥ ૧૦ ॥

કુરાનનું વાસ્તવિક રહસ્ય જો તેઓ જાણતા હોત તો રસૂલ સાહેબની બાબતમાં આવી સીમિત વાત ન કરત. તેમને રસૂલ સાહેબ તથા કુરાનનું ભાન જ નથી. તેથી તો તેઓ એવી વાત કરે છે.

આસમાન જિમી કે લોક કો, અરસ બકા નાહીં ખબર ।

તો તિનકા કાસદ મહંમદ, હોએ અરસ સે આવે ક્યોં કર ॥ ૧૧ ॥

આ માયાવી બ્રહ્માંડમાં ધરતી અને આકાશ વચ્ચે રહેતા ચૌદ લોકનાં પ્રાણીઓ પૈકી કોઈને પણ અખંડ પરમધામનું જ્ઞાન નથી. તેથી એવા લોકો માટે પરબ્રહ્મ પરમાત્માના સંદેશવાહક (કાસદ) બનીને રસૂલ મહમ્મદને અહીં આવવાની શી જરૂર હતી ?

બેસહૂર ઐસી દુનિયાં, માહેં ઈબલીસ આદમ નસલ ।

તો કહે મહંમદ કો કાસદ, જો લાનત ઉપર અકલ ॥ ૧૨ ॥

આ જગત તો વિવેકહીન છે. અહીંના મનુષ્યો પણ બહિશ્તથી દેશવટો અપાયેલ આદમનાં સંતાનો છે. તેમના મન પર ઈબલીસનું રાજ્ય છે. તેથી આ લોકો મહમ્મદને પોતાના જ સંદેશવાહક માને છે, કારણ કે તેમની બુદ્ધિ પહેલેથી જ શ્રાપિત છે.

સો ઘર કહ્યા દુની કા, જો ફુરમાને કહ્યા મુરદાર ।

તો આદમ કાઢ્યા ભિસ્ત સે, એ દાદા આદમિયોં સિરદાર ॥ ૧૩ ॥

સંસારના લોકો તેને પોતાનું ઘર માને છે, જેને કુરાને તુચ્છ (મુરદાર) કહ્યું છે. તુચ્છ વસ્તુને અપનાવવાને લીધે તો આદમને બહિશ્તથી દૂર કરાયો છે. હવે અહીં આદમ મનુષ્યનો શ્રેષ્ઠ પૂર્વજ બની બેઠો છે.

મોર સાંપ જિદ લે નિકસ્યા, ઔર ભિસ્તસેંતી સૈતાન ।

હિરસ હવા સાથ આદમ, લોક તાએ કહેં મુસલમાન ॥ ૧૪ ॥

કુરાનમાં એવો ઉલ્લેખ છે કે શેતાને (ઈબલીસે) જીદમાં આવીને બહિશ્તના દ્વારપાળ મોર અને સાપને બહાર કાઢ્યા. શેતાનના ચક્કરમાં આવવાને કારણે બહિશ્તથી કાઢી મુકાયેલ આદમ પણ વાસના (હિસી) અને માયા (હવા)થી વશીભૂત છે. તેનાં સંતાનોને સંસારના લોકો મુસલમાન કહે છે.

[કુરાનમાં એક કથાનક છે - અજાજીલ (નૂરી ફિરસ્તા)એ ખુદા (પરબ્રહ્મ)ને નમન (સેજદા) કરવામાં બે આંગળ ભૂમિ પણ છોડી નહોતી. એક વખત ખુદાએ અજાજીલ પાસે આદમનું પૂતળું કરાવ્યું અને પોતાની રૂહ એમાં નાખી તેને નમન (સેજદા) કરવા કહ્યું. પરંતુ અજાજીલ પોતાને આદમથી શ્રેષ્ઠ હોવાનું માની નમન કરવા ઈનકાર કરી દીધો. ત્યારે અજાજીલને ખુદાની લાનત લાગી અને તેને બહિશ્તમાંથી કાઢી મૂકવામાં આવ્યો. પછી તે માયાવી સૃષ્ટિનો સરદાર બની ગયો. ત્યારે આદમને બહિશ્ત મળ્યું. આદમ પોતાની પત્ની ‘હવા’ સાથે ત્યાં રહેવા લાગ્યો. ખુદાએ તેને એક વિશેષ ફળ ખાવા મનાઈ ફરમાવી. સાપ અને મોર બંને તેના રક્ષણ માટે દ્વાર પર ચોકી પહેરો કરવા લાગ્યા. અજાજીલને ઈર્ષ્યા થઈ અને આદમને બહિશ્તમાંથી કાઢવાનો એણે

વિચાર કર્યો. એક દિવસ તેનો પુત્ર ઈબલીસ બહિશ્તમાં ગયો. તેણે સાપ અને મોરને દૂધ પીવડાવ્યું અને હાથતાળી આપી (છળપૂર્વક) અંદર પ્રવેશીને ‘હવા’ પાસે પહોંચી ગયો. ઈબલીસે ‘હવા’ને ફોસલાવીને આદમની અનુપસ્થિતિમાં તેને વર્જિત ફળ ખવડાવી દીધું. ખુદાના આદેશનું પાલન નહિ કરવાથી આદમને પણ બહિશ્તમાંથી નીકળીને આ સૃષ્ટિમાં આવવું પડ્યું. અહીં મનુષ્યો તેના સંતાન કહેવાવા લાગ્યાં અને મનુષ્યોના દિલ પર ઈબલીસ બેસીને સત્ય માર્ગનો અવરોધ કરવા લાગ્યો. તેથી મનુષ્યો માયાના ભ્રમમાં અટવાવા લાગ્યા. અજ્ઞાનતાને લઈને આવા ભ્રમિત મનુષ્યોને પણ મુસલમાનોના નામે લોકો પોકારે છે.]

ઈન આદમ કી ઔલાદ, મારી અજાજલે લાનત લે ।

તિન સબ દિલોં પાતસાહ, હુઆ અજાજલ એ ॥ ૧૫ ॥

આ આદમનાં સંતાન (સ્વપ્નના જીવો-માનવો)ને અજાજલ ફિરસ્તા પથભ્રષ્ટ કરે છે, કારણ કે તેને પરમાત્માની આજ્ઞા ન માનવાનો દોષ લાગ્યો છે. તેથી સંસારના લોકોના દિલમાં આ અજાજલ રાજા (બાદશાહ) બની બેઠો છે.

મોમિન ઉતરે નૂર બિલંદ સે, જો કહે ભાઈ મહમંદ કે ।

મહમંદ આયા ઈનોં પર, ખેલ કિયા ઈનોં વાસ્તે ॥ ૧૬ ॥

બ્રહ્માત્માઓ તો પરમધામ (નૂરબિલંદ)થી અવતર્યા છે. રસૂલે તેમને પોતાના ભાઈ કહ્યા છે. રસૂલ મહમ્મદ તેમના માટે જ આવ્યા છે. આ બ્રહ્માત્માઓ માટે આ સંસારની રચના થઈ છે.

મહમંદ કહે મેં ઉનોં સે, ઓ મુઝ સે જાનો તુમ ।

મુરદાર કરી જિનોં દુનિયાં, કરે બંદગી હજૂર કદમ ॥ ૧૭ ॥

મહમ્મદ સાહેબે કહ્યું કે આ બ્રહ્માત્માઓના સમૂહનો હું છું, અને તેઓ બધા મારા જ અંગ છે. એ બ્રહ્માત્માઓએ સંસારને મૃતક સમાન (તુચ્છ) માન્યો છે. તેઓ સદાય પરબ્રહ્મની સેવામાં તત્પર રહે છે.

મહમંદ આયા વાસ્તે મોમિન, લે હક પેં ફુરમાન ।

સબ દુનિયાં કરી એક દીન, ભિસ્ત દઉં સબ જહાન ॥ ૧૮ ॥

રસૂલ મહમ્મદ બ્રહ્માત્માઓ માટે જ પરમાત્માની આજ્ઞા લઈને આવ્યા છે. એ જ બ્રહ્માત્માઓ સમસ્ત સંસારને એક (વિશ્વ) ધર્મમાં જોડીને સૌને અખંડ મુક્તિ સ્થળ (બહિશ્ત)નું સુખ પમાડશે.

એ જો ખેલ કબૂતર, કહે અરસ સે આયા રસૂલ ।

સો કહે હમારા રસૂલ, દોજખમેં જલેં ઈન ભૂલ ॥ ૧૯ ॥

જાદુગરના ખેલના કબૂતરની જેમ સ્વપ્નના જીવો કહે છે કે રસૂલ અમારા છે અને અમારા માટે સંદેશ લઈને પરમધામથી આવ્યા છે. બ્રહ્માત્માઓના સંદેશને પોતાનો કહેવાની ભૂલ (અપરાધ)ને કારણે તો તે નરકમાં બળશે.

પઢે કલામ અલ્લાહ કો, લે માએને અપની અકલ ।

જો કહી મુસાફે મુરદાર, તાએ છોડે ના દુની એક પલ ॥ ૨૦ ॥

એવા લોકો કુરાન વાંચીને પોતાની બુદ્ધિ અનુસાર તેનો અર્થ કરે છે. કુરાનની અંદર મહમ્મદ સાહેબે જે સાંસારિક વસ્તુઓને તુચ્છ મૃતક સમાન માની છે, માયાના જીવ એ જ વસ્તુઓનો પ્રયોગ કરવામાં એક પળ પણ નકામી જવા દેતા નથી.

કિસા લિખ્યા અજાજલ કા, કિયા સેજદા સબ જિમી પર ।

તિન મારી રાહ સબ દુની કી, ઈન એ ફલ પાયા ક્યોં કર ॥ ૨૧ ॥

કુરાનમાં એક વાર્તા છે કે અજાજલે - સમસ્ત પૃથ્વી પર પરમાત્માને નમન કર્યું. હવે તે જ ફિરસ્તા બધા જીવોને સન્માર્ગે ચાલતાં રોકી રહ્યો છે. આવી મોટી ઉપાસનાનું આવું ફળ (અભિશાપ) કેમ મળ્યું ? (તેનો વિચાર કરવો પડશે.)

કોઈ કેહેસી એ ફલ ગયા ગુમાને, પર સો દોજખ જલે ગુમાન ।

ફલ એતા બડા બંદગી કા, ખોવેં નહીં મેહેરબાન ॥ ૨૨ ॥

કોઈ કહેશે કે અભિમાનને કારણે તેની ઉપાસનાનું ફળ નિષ્ફળ ગયું. જો એમ હોય તો તેણે નરકની આગમાં બળવું જોઈએ. પરંતુ એટલી મોટી ઉપાસનાનું એવું ફળ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા તેને શા માટે આપે ?

દો અંગુલ જિમી છોડી નહીં, ઈન સખ્સે સેજદે બિગર ।

એતી એકે બંદગી ક્યોં હોવહીં, તુમ ક્યોં ના દેખો દિલ ધર ॥ ૨૩ ॥

આ વ્યક્તિએ નમન કર્યા વિના બે આંગળ જેટલી જમીન પણ છોડી નહોતી. એકલી વ્યક્તિથી આવી મોટી બંદગી કેવી રીતે થાય ? તે વાત તમે તમારા હૃદયમાં સારી રીતે કેમ વિચારતા નથી ?

એ બંદગી ના હોએ કે કરોરોં, એસી હક પર કરી બેસુમાર ।

તિન બંદગી બદલા એ પાયા, રાહ દેત સબોં કી માર ॥ ૨૪ ॥

કરોડો માનવો દ્વારા એક સાથે મળીને પણ આટલી મોટી ઉપાસના (બંદગી) નથી થઈ શકતી. આવી ઉપાસના અજાજલે પરમાત્માના નામે કરી. આ બંદગીનું તેને એવું ફળ મળ્યું કે તે બધાને પથભ્રષ્ટ કરી પરમાત્માથી વિમુખ કરે છે.

એસી બંદગી ખોએ કે, હક ક્યોં દે ફલ નુકસાન ।

એ માએને જાહેર તો કહે, જો અજાજલસોં નહીં પેહેચાન ॥ ૨૫ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્મા એવી વંદનાના ફળસ્વરૂપ તેને એટલી બધી હાનિ કેમ પહોંચાડે ? આ કથનનો માત્ર શબ્દાર્થ એટલા માટે પ્રગટ કરીએ છીએ કે લોકો અજાજલને પૂરેપૂરો ઓળખતા નથી.

ના પેહેચાનેં આપકો, ના પેહેચાનેં હાદી હક ।

ના દેખેં અજાજલ દિલ પર, જો ડાલસી બીચ દોજક ॥ ૨૬ ॥

આ રીતે બાહ્યાર્થ પ્રગટ કરનારને નથી હોતી પોતાના આત્માની ઓળખાણ કે ન તો શ્યામાજી તથા શ્રી રાજજીની ઓળખ હોય છે. તેઓ પોતાના દિલમાં બેઠેલા અજાજલ (શેતાન)ને પણ ઓળખી નથી રહ્યા. આ ભૂલ તેમને નરકની આગમાં નાખી દેશે.

અજાજલ જીવ દુની કા, એ જો કહ્યા માહેં સબ ।

કિયા ભૂલ પથર પર સેજદા, કહે હમ કિયા ઊપર રબ ॥ ૨૭ ॥

સંસારનાં સઘળાં પ્રાણીઓના જીવ અજાજલ કહેવાય છે. પોતાની અજ્ઞાનતાને કારણે સંસારના લોકો પથ્થર સમક્ષ નમન કરે છે અને કહે છે કે અમે પરબ્રહ્મને નમન કર્યું છે.

બાહેર દેખાવેં ઈબલીસ, વહ કહ્યા બૈઠા દિલ પર ।

કહે દોજખ જલસી ઈબલીસ, આપ પાક હોત યોં કર ॥ ૨૮ ॥

લોક ઈબલીસ (શેતાન)ને બહાર શોધે છે, પરંતુ તે તો બધાના હૃદયમાં બેઠો છે. ઈબલીસ તો દોજખની આગમાં બળશે. એમ કહીને લોકો પોતાને પવિત્ર માને છે.

અબ સુધ હોસી સબન કો, ખુલી બાતૂન હકીકત ।

ઈમામ રૂહો પે લુંદની, જિત અરસ હક મારફત ॥ ૨૯ ॥

હવે કુરાનનું રહસ્ય સ્પષ્ટ થવાથી સૌને ભાન થઈ જશે. સદ્ગુરુ દેવચંદ્રજી બ્રહ્માત્માઓ માટે પરમધામથી તારતમ જ્ઞાન લઈને અવતર્યા છે, જેનાથી પરમધામ તથા પૂર્ણબ્રહ્મની ઓળખ થશે.

દિલ અરસ ન હોએ બિના મોમન, જો પઢે ચૌદે કિતાબ ।

સબ જિમિએ કરે સેજદા, દિલ પાવે ના અરસ ખિતાબ ॥ ૩૦ ॥

બ્રહ્માત્માઓ વિના અન્ય કોઈનું પણ હૃદય પરમધામ નથી થઈ શકતું ભલે ચૌદ પ્રકારની વિદ્યા કેમ ન જાણી લે. આખી ધરતી પર જ તે નમન કેમ કરી ન લે, છતાં તેનું હૃદય પરમધામ નથી કહી શકાતું.

હક હાદી ના ચીન્હ સકે, ના કઠૂ ચીન્હે મોમિન ।

ભૂલે મોમિન કા સેજદા, તો હુઈ દસ વિધ દોજખ તિન ॥ ૩૧ ॥

રસૂલ મહમ્મદના અનુયાયીઓ કહેવડાવીને પણ જો પરબ્રહ્મ પરમાત્મા, શ્યામાજી-સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી (હાદી) તથા બ્રહ્માત્માઓ(મોમિનો)ને નથી ઓળખતા અને બ્રહ્માત્માઓને વંદન કરવાનું પણ ભૂલી જાય છે, એવા લોકોને દસ પ્રકારનું નરક (દોજખ) પ્રાપ્ત થશે.

ફેલ હાલ ના દેખેં અપને, કહે અજાજલેં ફેર્યા ફુરમાન ।

અપની દોજખ દેવેં ઔરોં કો, પર હક પેં સબ પેહેચાન ॥ ૩૨ ॥

એવા લોકો પોતાનાં આચરણ અને મનોભાવને નથી જોતા અને કહે છે કે અજાજલે જ બ્રાહ્મી આદેશનું પાલન કર્યું નથી. આ પ્રકારે પોતાના માટે મળેલ નરક બીજાને માથે નાખવા ઈચ્છે છે, પરંતુ પરમાત્મા તો સઘળું જાણે છે.

જ્યોં ફરેબ દેવેં દુની કો, ત્યોં હક કો દેને ચાહે ।

પર હક કી આગ જો દોજખ, ફેલ માફક ચૂન લે તાએ ॥ ૩૩ ॥

આ લોકો જે રીતે દુનિયાને ઠગે છે તે પ્રકારે પરમાત્માને પણ દગો દેવા (ઠગવા) માગે છે. પરંતુ આ બધું પરમાત્માના હાથમાં છે, તે બધાને કર્મ અનુસાર પસંદ કરી નરકનો અગ્નિ આપશે.

કહે હક કો સૂરત નહીં, તો ફુરમાન ભેજ્યા કિન ।

દુની સુધ નહીં ભેજ્યા કિન પર, કરસી કૌન રોસન ॥ ૩૪ ॥

એવા લોકો કુરાન વાંચીને પણ કહે છે કે પરમાત્માનું સ્વરૂપ નથી. (એમ માની લઈએ તો) તો પછી કુરાન કોણે મોકલ્યું ? સંસારના લોકોને એનું પણ ભાન નથી કે આ કોને માટે મોકલ્યું છે, અને તેનું રહસ્ય કોણ સમજાવશે ?

એતી સુધ ના હમકો, ખોલસી કૌન હકીકત ।

કૌન કરસી ક્યામત જાહેર, કૌન કેહેસી હક મારફત ॥ ૩૫ ॥

તેઓ કહે છે કે અમને એની પણ ખબર નથી કે કુરાનનો યથાર્થ કોણ સમજાવશે, ક્યામતનો સમય કોણ પ્રગટ કરશે તથા પરબ્રહ્મ પરમાત્માની પિછાણની વાત કોણ કરશે ?

માએને ન પાવેં સબદ કે, બડે સબદ રસૂલ ।

પર દમ ના સમઝેં ખ્વાબ કે, જાકો જુલમત મૂલ ॥ ૩૬ ॥

આ લોકો કુરાનનું રહસ્ય સમજતા નથી. રસૂલના મુખથી નીકળેલા આ શબ્દો મહાન છે. કારણ કે જેની ઉત્પત્તિ જ મોહ (અંધકાર)થી થઈ છે, એવા સ્વપ્નના જીવો આ રહસ્યને સમજે પણ કેવી રીતે ?

એ માએને સો લેવે સબદ કે, જો રૂહ અરસ કી હોએ ।

એક રસૂલ આયા નૂર પાર સે, ઔર ખ્વાબ દુની સબ કોએ ॥ ૩૭ ॥

આ રહસ્યનો અર્થ તો તેઓ જ સમજી શકે છે, જે પરમધામ (અર્શી)ના આત્માઓ છે. કેવળ રસૂલ જ અક્ષરબ્રહ્મથી પણ પર અક્ષરાતીત ઘરથી આવ્યા છે, તેમના સિવાય આખા જગતના જીવ સ્વપ્નના જ છે.

ક્યોં કર આવે જૂઠ પર, જો અરસ બકા કા હોએ ।

એ ગુઝ માએને મોમિન બિના, ક્યોં લેવે હવા દમ સોએ ॥ ૩૮ ॥

નશ્વર (ક્ષર) જગતના જીવો માટે અખંડ ધામના દૂત (ફિરસ્તા) કેમ આવતા નથી ? આ ગૂઢ રહસ્યને બ્રહ્માત્માઓ વિના માયાથી ઉત્પન્ન જીવો કેવી રીતે સમજી શકે ?

દુનિયાં કહી સબ ખ્વાબ કી, સો નાહીં જૂઠ સબદ ।

તબક ચૌદે હદ કે, હક બકા પાર બેહદ ॥ ૩૯ ॥

સમસ્ત સંસારના જીવો સ્વપ્નના કહેવાય છે, તે કંઈ અસત્ય વાત નથી. એટલું જ નહિ ચૌદ લોક કાળની મર્યાદામાં હોવાથી નશ્વર છે અને પરબ્રહ્મ પરમાત્મા બેહદની પાર છે.

ચૌદે તબક કહે ફરેબ કે, કાહૂં ના કિસી કી ગમ ।

ના ગમ રસૂલ ના ફુરમાન, કહાં હક કૌન હમ ॥ ૪૦ ॥

આ ચૌદ લોક માયાથી ઉત્પન્ન થયેલા કહેવાય છે, પરંતુ અહીં સુધી પણ કોઈ પહોંચી શકતું નથી. આ જીવોને તો રસૂલ મહમ્મદ તથા તેમના સંદેશનું પણ જ્ઞાન નથી. તેઓ શું સમજી શકે કે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા ક્યાં રહે છે અને આપણે કોણ છીએ ?

પૈગંમર યોં પુકારિયા, મેં અલ્લા કા રસૂલ ।

સંગ મેરે સો ચલે, જો ચીન્હે સબદ ઘર મૂલ ॥ ૪૧ ॥

પૈગંબરે તો વારંવાર કહ્યું કે હું પરમાત્મા (અલ્લાહ)નો સંદેશવાહક છું. મારી સાથે એ જ પરમધામ ચાલી શકે છે, જે મારાં વચનોનાં ગૂઢ રહસ્ય સમજી જશે અને પરમધામને ઓળખી શકશે.

મેરા વતન નૂર કે પાર હૈ, હવા સે ખ્વાબી દમ ।

ઈનોં કો મેરી ખાતર, દેસી ભિસ્ત ખસમ ॥ ૪૨ ॥

રસૂલે એમ પણ કહ્યું કે મારું વતન-નૂર અક્ષરધામથી પર અક્ષરાતીતનું ધામ છે અને વિશ્વના સઘળા જીવો સ્વપ્નના છે. મારી સિફારસ પર જ પરમાત્મા તેમને અખંડ મુક્તિ સ્થળો (બહિશ્તો)નું સુખ આપશે.

એ છલ મોહોરે ઝૂઠ કે, તિન પર ક્યોં આવે નૂર જાત ।

એ દિલ કે ફૂટે યોં તો કહે, જો પાઈ ના નબી કી બાત ॥ ૪૩ ॥

આ સઘળા માયાવી જીવો ચોપાટનાં મહોરાં જેવા જુઠા છે. તેમને માટે દિવ્યાત્મા (નૂર જાત) કેવી રીતે આવશે ? હૃદયથી અંધ એવા આ જીવો એટલા માટે એમ કહે છે કારણ કે તેઓએ પેગંબરની વાતનો મર્મ જાણ્યો નથી.

નૂરી હક કા તિન પર ભેજિએ, જો કોઈ નૂરી હક કા હોએ ।

પર ઝૂઠે ખ્વાબી દમ પર, નૂર પાર થેં ન આવે કોએ ॥ ૪૪ ॥

દિવ્ય આત્મા (દેવ-નૂરી ફિરસ્તા) તો તેમના માટે જ મોકલી શકાય છે જે આત્માઓ સ્વયં દિવ્ય હોય, પરંતુ નશ્વર જગતના જુઠા જીવો માટે અક્ષરાતીત ધામથી કોઈ આવતું નથી.

એ ન આવે ખ્વાબી બુત પર, જાકો નહીં હક સોં અંતર ।

પર જિન આંખ કાન ના અકલ, સો એ સમજે ક્યોં કર ॥ ૪૫ ॥

જેમનો અદ્વૈત સંબંધ પરમાત્મા સાથે છે તેવા દિવ્ય આત્માઓ સ્વપ્નના જીવો માટે આવી શકતા નથી. પરંતુ જેમને હૃદયની આંખો, કાન તથા વિવેકબુદ્ધિ નથી તેઓ આ રહસ્યને કેવી રીતે સમજશે ?

એસા હલકા કહે રસૂલ કો, સો સુન હોત મોહે તાબ ।

પર દોસ દેઉં મેં કિનકો, આગે તો દુનિયાં ખ્વાબ ॥ ૪૬ ॥

રસૂલ અમારા માટે આવ્યા છે, એમ કહીને જ્યારે આ લોકો રસૂલના મહત્ત્વને હલકો કરી દે છે, ત્યારે એ સાંભળીને મને જોશ આવી જાય છે. પરંતુ હું કોને દોષ દઉં ? આ આખો સંસાર જ સ્વપ્નવત્ છે.

ઔર જો ટેઢા કહેં રસૂલ કો, મેં તિનકા નિકાલૂં બલ ।

પર ગુસા કરૂં મેં કિન પર, આગે તો સબ મૃગજલ ॥ ૪૭ ॥

અન્યથા જે લોકો એવી વિપરીત વાત કરીને રસૂલનું મહત્ત્વ ઘટાડે છે, હું એવા લોકોની કુટિલતા દૂર કરી દઉં પરંતુ કોના પર ગુસ્સો કરું ? આ બધા તો મૃગજળ સમાન અસ્તિત્વહીન છે.

એ અપના નૂરી તહાં ભેજિએ, જો હોવે અરસ મોમન ।

સો એ રૂબેં હમ મોમિન, હક માસૂક કે તન ॥ ૪૮ ॥

પરમાત્મા પોતાના દિવ્ય દૂતને અહીં મોકલે છે, જ્યાં પરમધામના આત્માઓ હોય છે. વસ્તુતઃ આપણે જ તે બ્રહ્માત્માઓ છીએ, જે પરબ્રહ્મ પરમાત્માની અંગના કહેવાઈએ છીએ.

સો ભી ઈત જાહેર કહ્યા, પૈગંમર પુકાર ।

રૂહેં અરસ સે ઉતરી, રસ ઈસક લિએ સિરદાર ॥ ૪૯ ॥

આ વાત પેગંબરે જ સ્પષ્ટ કરી છે કે બ્રહ્માત્માઓ પરમધામથી પરબ્રહ્મનો પ્રેમ રસ લઈને આવ્યા

છે, તેથી તેઓ શ્રેષ્ઠ (સિરદાર) કહેવાયા છે.

એ માએને સો સમઝહીં, જો નૂર જમાલ સે હોએ ।

એ વતની રૂહેં મોમિન, ઔર ખ્વાબી દમ સબ કોએ ॥ ૫૦ ॥

કુરાનનાં આ રહસ્યોને તેઓ જ સમજી શકે છે, જેઓ અક્ષરાતીત સાથે સંબંધિત છે. આ બ્રહ્માત્માઓ પરમધામના છે, તેમના સિવાય બધા જીવો સ્વપ્ન જગતના છે.

મોમિન ઉતરે નૂર બિલંદ સે, જાકો એ તો બડો મરાતબ ।

કરસી પાક સબ જિમી કો, તાકી સરભર ન હોએ કિન કબ ॥ ૫૧ ॥

બ્રહ્માત્માઓ પરમધામથી અવતર્યા છે. તેમનું આ સૌથી મોટું પદ (મરાતિબ) છે કે તેઓ સમસ્ત જગતને પવિત્ર કરી દેશે. તેમના સમાન કદી પણ કોઈ થઈ શકતું નથી.

દુની દિલ કહ્યા સૈતાન, દિલ મોમિન અરસ હક ।

સો સરભર ક્યોં ઈનકી કરે, જાએ આગે પીછે દોજક ॥ ૫૨ ॥

સાંસારિક જીવોના દિલ પર શેતાન બેઠો છે અને બ્રહ્માત્માઓનાં હૃદય પરબ્રહ્મ પરમાત્માનાં સિંહાસન છે. તેથી જેની આગળ પાછળ (જન્મથી પૂર્વે અને મૃત્યુ પછી) નરક જ હોય છે, એવા જીવો બ્રહ્માંગનાઓની બરોબરી કેવી રીતે કરી શકે ?

બડી બડાઈ મોમિનોં, જાકે બડે અંકૂર ।

તો ઈન પર રસૂલ ભેજિયા, અપના અંગી નૂર ॥ ૫૩ ॥

શાસ્ત્રોમાં બ્રહ્માત્માઓનો મોટો મહિમા ગાયો છે, કારણ કે તેનો સંબંધ જ પરમધામ સાથે છે. તેથી જ પરમાત્માએ પોતાના નૂરી અંગને બ્રહ્માત્માઓ માટે રસૂલ (સંદેશવાહક) બનાવીને મોકલ્યા.

સો આએ અબ રૂહ મોમિન, જાકો અરસ વતન ।

એ ફુરમાન આયા ઈનકા, ક્યોં ખુલે માએને યા બિન ॥ ૫૪ ॥

હવે તે આત્માઓ સંસારમાં અવતર્યા છે, જેમનું ઘર પરમધામ છે. કુરાનનો આ સંદેશ જ તેમના માટે છે. તેથી બ્રહ્માત્માઓ વિના કુરાનનું રહસ્ય કેવી રીતે સમજી શકાય છે ?

ખેલ કિયા જિન ખાતર, સો આઈયાં દેખન અબ ।

એ ખેલ અરસ રૂહેં દેખહીં, ઔર ખેલ હે સબ ॥ ૫૫ ॥

જેમને માટે આ ખેલની રચના કરવામાં આવી છે, તેઓ જ બ્રહ્માત્માઓ હવે એ જોવા માટે અવતર્યા છે. આ ખેલ જોનાર માત્ર બ્રહ્માત્માઓ જ છે, આ બધા તો ફક્ત ખેલનાં પાત્ર છે.

કોઈ કેહેસી ખેલ કદીમ કા, સો અબ આઈયાં ક્યોં કર ।

એ માએને ગુઝ વતન કે, સો ભી સબ દેઊં ખબર ॥ ૫૬ ॥

કેટલાક લોકો એમ પણ કહેશે કે આ સૃષ્ટિ તો અનાદિકાળથી ચાલી રહી છે. પછી બ્રહ્માત્માઓ

આ સમયે જ ખેલ જોવા કેમ આવ્યા ? તેમાં પરમધામનું ગૂઢ રહસ્ય છુપાયેલું છે, તેની જાણકારી હું તમને આપું છું.

ખેલ રયે બિન ના હુઈ, સો ભી કહૂં તુમેં સમઝાએ ।

એ વતન કે પાવ પલ મેં, કે પૈદા ફના હો જાએ ॥ ૫૭ ॥

આ ખેલની રચનાને તો એક ક્ષણ પણ થઈ નથી, તેનું રહસ્ય પણ હું તમને સમજાવું છું. પરમધામના સમય અનુસાર તો એક પળમાત્રમાં અસંખ્ય બ્રહ્માંડોની ઉત્પત્તિ અને લય થઈ જાય છે.

કરી બાજી ચૌદે તબકોં, રૂહોં દેખલાવને ખસમ ।

સો રૂહેં તબ ના હુતી, પેહેલે તો ના હુઆ હુકમ ॥ ૫૮ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ બ્રહ્માત્માઓને દુઃખરૂપી ખેલ બતાવવા સારુ ચૌદ લોકના આ બ્રહ્માંડની રચના કરી. તે સમયે બ્રહ્માત્માઓ આવ્યા જ નહોતા, તેથી કુરાનનો ગૂઢાર્થ સ્પષ્ટ કરવાની આજ્ઞા રસૂલને આપી નહોતી.

કોઈ કેહેસી રસૂલેં ના ખોલે, બિના હુકમ માએનેં કુરાન ।

સો તો આપ નબી ખુદ હુકમ, યાકી હમ રૂહોં પેં પેહેયાન ॥ ૫૯ ॥

કોઈ એમ કહે કે ઠીક છે, પરમાત્માની આજ્ઞા વિના રસૂલે કુરાનનો ગૂઢાર્થ સ્પષ્ટ નથી કર્યો, પરંતુ નબી (રસૂલ) તો પોતે હુકમના જ સ્વરૂપ છે. (તો તેમને બીજા આદેશ વિશેષ જરૂર જ કેમ પડે ?) હકીકતમાં રસૂલ હુકમ સ્વરૂપ છે, આ જાણકારી ફક્ત અમને બ્રહ્માત્માઓને જ છે.

જિન કોઈ કહે રસૂલ કો, પરદા ખુદ દરમ્યાન ।

આસિક એ માસુક કહા, સો બિન દેખે મિલે ક્યોં તાન ॥ ૬૦ ॥

કોઈ એમ ન કહે કે રસૂલ અને પરમાત્મા વચ્ચે પડદો હતો. ખુદ પરમાત્માએ આ ખેલમાં રસૂલને માશૂક બનાવીને તેઓ પોતે આશિક (ચાહક) બન્યા. કુરાનની વાતનો અર્થ જોયા વિના આશિક અને માશૂક (પ્રેમી-પ્રેમિકા)ના અંતરંગ સંબંધને કેવી રીતે જાણી શકાય ?

ઈન કુરાન કે માએને, જો ખોલત રસૂલ તબ ।

તો ઈત આખર ઈમામ, કાહે કો આવત અબ ॥ ૬૧ ॥

જો રસૂલ એ વખતે કુરાનનો ગૂઢાર્થ સ્પષ્ટ કરી દે તો પછી અંતના સમયે તારતમ જ્ઞાન મેળવી સદ્ગુરુ (ઈમામ) શા માટે આવતા ?

જો ખોલત રસૂલ માએને, તો ખેલ રેહેત ક્યોં કર ।

જો અરસ અજમ કરતે જાહેર, તો તબહીં હોતી આખર ॥ ૬૨ ॥

જો રસૂલ તે સમયે કુરાનનું રહસ્ય ખુલ્લું કરી દે તો આ સંસાર કેવી રીતે ટકી રહે અર્થાત્ અખંડ કેમ બની ન ગયો હોત ? જો તે પરમધામની લીલા પ્રગટ કરી દેત તો પછી આત્મજાગૃતિનો અંતિમ સમય આવી ગયો હોત.

તાથેં ગુઝ નબી ન રાખહીં, પર સુનને વાલા ન કોએ ।

તિન બખત ના રૂહેં બકા કી, તો ગુઝ અરસ જાહેર ક્યોં હોએ ॥ ૬૩ ॥

તે વેળા નબી (રસૂલ) આ રહસ્યો ગુપ્ત ન પણ રાખત (પ્રગટ કરી દેત), પરંતુ તે વખતે આ રહસ્ય સમજવાવાળા કોઈ જ નહોતા. તે સમયે પરમધામના આત્માઓ પણ નહોતા, તેથી પરમધામનું ગૂઢ રહસ્ય કેવી રીતે પ્રગટ થાત ?

એતા ભી રસૂલે કહ્યા, રૂહેં મેરે ના કોઈ સંગ ।

એક હુકમ અલી બિના, ના મોમિન વતની અંગ ॥ ૬૪ ॥

કુરાનમાં રસૂલે એમ પણ કહ્યું છે કે આ વખતે મારી સાથે બ્રહ્માત્માઓ નથી. મારી આ વાત માનનાર એક અલી છે, તે સિવાય કોઈ પણ બ્રહ્માત્મા મારી સાથે નથી.

તો મોહોલત કર પીછે ફિરે, હમ આવેંગે આખર ।

મહમદ મહેદી રૂહ અલ્લા, ઈન મોમિનોં કી ખાતર ॥ ૬૫ ॥

તેથી તેઓ એમ નક્કી કરીને પાછા ચાલ્યા ગયા કે અમે અંતિમ સમયે પાછા આવીશું. મહમદ, મહદી તથા રૂહઅલ્લા આ બ્રહ્માત્માઓ માટે આવશે. (ત્યારે હું તેમની સાથે રહીશ.)

તો એ માએને ના ખુલે, રસૂલ મુખ ફુરમાન ।

ચૌદે તબક કી દુનિયાં, સો ઈત હુઈ હૈરાન ॥ ૬૬ ॥

તેથી આ વખતે કુરાનનો ગૂઢાર્થ રસૂલ મહમદના મુખે સ્પષ્ટ નથી થયો. તે જોઈને ચૌદ લોકનો સમસ્ત સંસાર ચકિત થઈ ગયો.

નૂર પાર અરસ મોમિન, હુતે ના તિન બખત ।

તો મહમદ મહેદી મોમિન, સો આએ અરસ સે આખરત ॥ ૬૭ ॥

અક્ષરની પાર અક્ષરાતીત ધામના આત્માઓ તે વખતે અવતર્યા નહોતા. તેથી મહમદ મહદી (શ્રી દેવચંદ્રજી) અને બ્રહ્માત્માઓ અંતિમ (આત્મજાગૃતિના) સમયમાં પરમધામથી અવતર્યા.

બાત બડી મોમિન કી, જિનકે અરસ મેં તન ।

એ રૂહેં દરગાહ કી, જિનકો અરસ વતન ॥ ૬૮ ॥

બ્રહ્માત્માઓનો મહિમા અપાર છે. તેમના પર-આત્મા સ્વરૂપ પરમધામમાં વિદ્યમાન છે. એ આત્માઓ તે ઘરના છે જેને પરમધામ કહે છે.

અરસ ખાવંદ એક માસૂક, દૂસરા નાહીં કોએ ।

ઔર ખેલ સબ નૂરિયોં કિયા, યામેં ભી વિધ દોએ ॥ ૬૯ ॥

પરમધામના સ્વામી તો એક જ પ્રિયતમ પરમાત્મા (શ્રી રાજજી) છે. ત્યાં અન્ય કોઈ નથી. આ ખેલ તો અક્ષરબ્રહ્મની શક્તિઓ (નૂર-ફિરસ્તા-ત્રિદેવો)થી બનેલો છે. તેના પણ બે પ્રકારના આત્માઓ છે.

યામેં અજાજલ રૂહ અસલૂ, દૂજી રૂહ ફુફરાન ।

તીસરા દમ દેખન કા, ના કદૂ એ હૈવાન ॥ ૭૦ ॥

એ બંનેમાં તો એક વિશુદ્ધ આત્મા ભગવાન વિષ્ણુ (અજાજલ ફિરસ્તા) છે. બીજા બધા જીવો

સ્વપ્નની સૃષ્ટિ છે. તે સિવાય ત્રીજા તો માત્ર ખેલ માટે બનાવેલા પાશવી (નાસ્તિક) વૃત્તિવાળા હેવાન સમાન મનાય છે.

હેવાન ના કંઠ તો કહે, જો ઉનકો ના કંઠ બુધ ।

જો જાને ના વેદ કતેબ કો, સો ઉસી દાખિલ બેસુધ ॥ ૭૧ ॥

નાસ્તિકોને પાશવી વૃત્તિવાળા એટલા માટે કહ્યા છે કે તેમનામાં લાભ કે હાનિ વિશે વિચારવાની બુદ્ધિ જ નથી. જે વ્યક્તિઓને વેદ અથવા કતેબ ગ્રંથો પ્રત્યે શ્રદ્ધા નથી, તેઓ વિવેકહીનની શ્રેણીમાં ગણાય છે.

જો રૂહ અરસ અજમ કી, સો મિલે નહીં કુફરાન ।

એ બેવરા ઈમામ બિના, કરે સો કૌન બયાન ॥ ૭૨ ॥

જે પરમધામના આત્માઓ છે, તેઓ સ્વપ્નના જીવો સમાન નથી બની શકતા. આ વર્ણન સદ્ગુરુ (ઈમામ) વિના કોઈ કરી નહીં શકે.

સાંચે સુખ મોમિન કે, અજાજલ ઔર સુખ ।

પર જો સુખ મોમિન કે, સો કહે ન જાએ યા મુખ ॥ ૭૩ ॥

બ્રહ્માત્માઓનું સુખ અખંડ છે. અજાજલનું સુખ વૈકુંઠનું હોવાથી તેનાથી ભિન્ન (ક્ષણિક) છે. પરંતુ બ્રહ્માત્માઓને જે આનંદ પ્રાપ્ત થયો છે, તેનો મહિમા આ નશ્વર જીભથી વર્ણવી નથી શકાતો.

અજાજલ ઔર કાફર, તિનોં ભી સુખ નેહેયલ ।

બરકત ઈન મોમિન કી, સાફ કિએ સબ દિલ ॥ ૭૪ ॥

અજાજલ પોતે તથા તેના ઉત્પન્ન જીવોને પણ અખંડ સુખ પ્રાપ્ત થશે. આ બધો પ્રતાપ બ્રહ્માત્માઓનો છે, જેમણે આ બધાનું હૃદય પવિત્ર કરી દીધું છે.

કરકે સાફ સબન કો, ભિસ્ત દેસી સબન ।

પર રૂહોં સુખ હમેસગી, જહાં મૌલા મહંમદ મોમન ॥ ૭૫ ॥

આ આત્માઓ બધાના હૃદયને પવિત્ર બનાવીને તેમને અખંડ મુક્તિ સ્થળ (બહિશ્ત)નું સુખ આપશે. પરંતુ બ્રહ્માત્માઓનું સુખ તો અખંડ પરમધામનું જ છે, જ્યાં સ્વયં શ્રીરાજજી, શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓ બિરાજે છે.

નૂર સરૂપેં રસૂલ, હક આગે ખડા હુકમ ।

મૂલ મેલા મહંમદ રૂહોં કા, સબ બૈઠિયાં તલેં કદમ ॥ ૭૬ ॥

રસૂલ મહમ્મદ પોતાનું દિવ્ય સ્વરૂપ ધારણ કરીને આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરવા સન્મુખ ઊભા છે. ત્યાં શ્યામાજી તથા તેમનાં અંગસ્વરૂપ આત્માઓ એક સાથે એકત્રિત બનીને શ્રી રાજજીનાં ચરણોમાં બેઠા છે.

નૂર કે એક પલ મેં, ઈત ઈડ ચલે કે જાએ ।

એ ભી મોમિનોં ખેલ દેખાએ કે, દેસી સબે ઉડાએ ॥ ૭૭ ॥

અક્ષરબ્રહ્મની એક પળમાં એવાં અસંખ્ય બ્રહ્માંડ બનીને લય પામે છે. બ્રહ્માત્માઓને ખેલ બતાવીને તેઓ આ જગતને પણ ઉડાવી (મિટાવી) દેશે.

રૂહેં ફિરસ્તે વાસ્તે, ખેલ ક્રિયા ચૌદે તબક ૧

દુનિયાં સક લિએ ખેલત, કિન તરફ ન પાઈ બકા હક ॥ ૭૮ ॥

બ્રહ્માત્માઓ અને ઈશ્વરી સૃષ્ટિ (ફિરસ્તા) ને બતાવવા માટે ચૌદ લોકના આ બ્રહ્માંડની રચના કરવામાં આવી છે. (આ સૃષ્ટિ કેમ બની છે એ અંગે) સંસારના લોકો શંકા લાવીને જ આ ખેલ ખેલે છે. તેથી તેમનામાંથી કોઈને પરમાત્માનું જ્ઞાન થયું નહિ.

સો સક ભાંની સબ દુની કી, મહંમદ મેહેદી ઈસા આએ ૧

અરસ કાયમ સૂર હુઆ રોસન, દિયા કાફરોં કુફર ઉડાએ ॥ ૭૯ ॥

શ્યામાજીએ સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી અને શ્રી પ્રાણનાથજીના રૂપમાં આવીને આ બધી શંકાઓનું નિવારણ કર્યું. તેમના દ્વારા તારતમજ્ઞાન (અખંડ પરમધામના અદ્વૈત જ્ઞાનના સૂર્ય સમાન) પ્રકાશિત થયું, જેણે નાસ્તિક - અધર્મી લોકોના હૃદયનો અંધકાર દૂર કર્યો.

કાફર રૂહ ભી પાક હોએસી, અંદર આગ જલાએ ૧

મોમિનોં મુસલિમ ખાતર, ભિસ્ત જો દેસી તાએ ॥ ૮૦ ॥

નાસ્તિક જીવોને પણ તેમના હૃદયમાં (પ્રાયશ્ચિતની) આગ સળગાવી પવિત્ર બનાવાશે. બ્રહ્માત્માઓ તથા ઈશ્વરી આત્માઓના અહીં આવવાના કારણે આ જીવોને પણ અખંડ મુક્તિ સ્થળ (બહિશ્ત) પ્રાપ્ત થશે.

બડે નસીબ રૂહેં અરસ કી, જિન જાવેં ખેલમેં ભૂલ ૧

મોમિન વાસ્તે અરસસે, આએ ઈમામ ઈસા રસૂલ ॥ ૮૧ ॥

પરમધામના આત્માઓ ઘણા ભાગ્યશાળી છે. તેઓ આ ખેલમાં ભૂલા ન પડે તે માટે પરમધામથી ઈમામ મહદી (શ્રી પ્રાણનાથજી) ઈસા રૂહ અલ્લા (શ્યામાજી સ્વરૂપ શ્રીદેવચંદ્રજી) અને રસૂલ મહમ્મદ આવ્યા.

એ સબ હુઆ મોમિનોં ખાતર, પેહેલે ભેજ્યા કાગદ ૧

એ તમાસા દેખાએ કે, ઉડાએ દેસી જયોં ગરદ ॥ ૮૨ ॥

આ સંપૂર્ણ ખેલ બ્રહ્માત્માઓ માટે જ રચવામાં આવ્યો છે. તેથી પહેલેથી જ રસૂલ મહમ્મદ દ્વારા સંદેશો (કુરાન) મોકલાવાયો. હવે આ આત્માઓને આ ખેલ બતાવીને ખેલને ધૂળની જેમ ઉડાડી દેવામાં આવશે.

જૈસા ખેલ અવસ કા, એ જો રૂહોં દેખ્યા બ્રહ્માંડ ૧

બકત ઈન મોમિન કી, સબ દુનિયાં કરી અખંડ ॥ ૮૩ ॥

પહેલાં કાલમાયા તથા યોગમાયાના બ્રહ્માંડમાં બ્રહ્માત્માઓએ વ્રજ તથા રાસલીલાનો જેવો ખેલ જોયો હતો તેને અક્ષર બ્રહ્મે અખંડ બનાવી દીધો. આ બ્રહ્માત્માઓમાં એવી ક્ષમતા છે કે તેની કૃપાથી સંસારનાં સમસ્ત પ્રાણી અખંડ સુખ પ્રાપ્ત કરશે.

ઈન જુબાં મેં ક્યોં કહું, મોમિન અરસ અંકૂર ।

આયા ઈમામ સબન કા, ક્રિયા જો પરદા દૂર ॥ ૮૪ ॥

પરમધામના અંકુરી આત્માઓના મહિમાનું વર્ણન હું આ જીભ વડે કેવી રીતે કરું ? હવે બધાના સદ્ગુરુ (ઈમામ) નિજાનંદ સ્વામી પ્રગટ થયા અને તેમણે માયા અને બ્રહ્મની વચ્ચેનો પડદો દૂર કરી દીધો.

એ જો નસીબ મોમિન કા, સો લિખ્યા મિને ફુરમાન ।

પર જહાનમેં ગુઝ જાહેર હુઈ, અબ મોમિનોં કી પેહેયાન ॥ ૮૫ ॥

બ્રહ્માત્માઓના ભાગ્યના વિષયમાં કુરાનમાં પણ લખ્યું છે, પરંતુ હવે તો બ્રહ્માત્માઓની ઓળખાણ સમસ્ત જગતમાં પ્રગટ થઈ ગઈ છે.

ગિરો મોમિન નામ અનેક હેં, જુદે જુદે કહે નામ ।

બોહોત નામોં બુજરકિયાં, લિખી માહેં અલ્લા કલામ ॥ ૮૬ ॥

જુદા જુદા ધર્મગ્રંથોમાં બ્રહ્મસૃષ્ટિઓને અલગ અલગ નામથી પોકારી છે. તે રીતે કુરાનમાં પણ જુદા જુદા નામોથી તેમનો મહિમા ગાયો છે.

તારીફ ઈસા મેહેદી કી, સો ઈન જુબાં કહી ન જાએ ।

પેહેયાન રસૂલ ખુદાએ કી, અરસ વતન દિયા બતાએ ॥ ૮૭ ॥

શ્રી શ્યામાજીના અવતાર સદ્ગુરુની પ્રશંસા આ જીભ વડે નથી થઈ શકતી, કારણ કે તેમણે જ પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્મા તથા તેમના સંદેશવાહક રસૂલની ઓળખાણ કરાવીને પોતાના ઘર પરમધામનો અનુભવ કરાવી દીધો છે.

તારીફ કાજી કજાએ કી, ક્યોં કર કહું યા મુખ ।

નાબૂદ કો કાયમ કિએ, દિએ રૂહોં કાયમ સુખ ॥ ૮૮ ॥

અંતિમ સમયમાં ન્યાયાધીશ બનીને ન્યાય કરવાવાળા (મારા હૃદયમાં બેઠેલા સદ્ગુરુ)ની પ્રશંસા આ મુખથી કેવી રીતે કરું ? તેમણે નશ્વર જીવોને અખંડ કર્યા અને બ્રહ્માત્માઓને આ માયામાં જ પરમધામના અખંડ સુખનો અનુભવ કરાવ્યો છે.

માએને ઈન કુરાન કે, ગુઝ રહી થી બાત ।

સો અરસ રૂહેં જાહેર હુઈ, સબ જનમેં ફેલાત ॥ ૮૯ ॥

આજ સુધી કુરાનના અર્થનું રહસ્ય જ બનેલું હતું. પરમધામના આત્માઓ પ્રગટ થયા તો હવે તે ગૂઢાર્થ બધા લોકોમાં પ્રકાશિત થઈ જશે.

નાહીં તુમ બરાબરી, સો ઈન જુબાં કહી ન જાએ ।

પર મુઝે સુખ તબ હોએસી, જબ દેઊં નૈનોં સબ દેખાએ ॥ ૯૦ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ સંસારમાં તમારી તુલના કોઈની સાથે કરી શકાતી નથી. તમારા મહિમાનું વર્ણન આ જીભથી નહીં થઈ શકે. પરંતુ મને ત્યારે સુખ પ્રાપ્ત થશે, જ્યારે હું અહીં તમને અખંડ પરમધામનાં દર્શન કરાવી દઉં.

એ ક્રિયા તુમ ખાતર, સમઝ લીજો દિલ માહેં ।

રૂહેં મોમિન કદમ તલેં, તિત દૂજા કોઈ નાહેં ॥ ૯૧ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ સૃષ્ટિની રચના તમારા માટે જ થઈ છે. આ વાત હૃદયથી સારી રીતે સમજી લો. વસ્તુતઃ તમે બધા બ્રહ્માત્માઓ ધામધણીનાં ચરણોમાં જ બેઠા છો. ત્યાં તમારા સિવાય બીજું કોઈ નથી.

પ્રકરણ ૨૪ ચોપાઈ ૮૨૪

સનંધ નબી નારાયણકી

કહી કજા જો રસૂલે, સો નેક સુનાઈ હમ ।

પર કહે કોઈ ના સમઝયા, અબ કર દેખાઈં તુમ ॥ ૧ ॥

રસૂલે કયામત સમયે થનાર ન્યાયની વાત કરી છે, તેની ચર્ચા મેં ઉપરના પ્રકરણમાં કરી છે. પરંતુ ફક્ત કહેવાથી કોઈ સમજી શક્યું નથી. તેથી હવે હું તેને સ્પષ્ટ કરી બતાવું છું.

મહમ્મદ દીન દેખાઈયા, ઔર દેખાયા છલ ।

ભી દેખાઈં જાહેર, જ્યોં છૂટ જાએ સબ બલ ॥ ૨ ॥

રસૂલ મહમ્મદ દ્વારા ઉપદેશ કરવામાં આવેલ ધર્મમાર્ગ તથા માયાવી છળ એ બંનેને મેં સ્પષ્ટ કર્યા છે. હવે તેને વધુ સ્પષ્ટ કરી બતાવું છું, જેનાથી માયાવી શક્તિ દૂર થઈ જાય.

અબ છલ કો બલ કયા કરે, જબ દેખાઈં બકા વતન ।

નિકાલ દેઊં જડ પેડ સે, લ્યાએ નૂર અરસ રોસન ॥ ૩ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! હવે માયાવી શક્તિ તમારું શું બગાડી શકશે જ્યારે હું અખંડ પરમધામનાં દર્શન તમને કરાવી રહ્યો છું. અજ્ઞાનના અંધકારને હવે જડમૂળથી ઉખાડી નાખું છું, કારણ કે સદ્ગુરુ ધણી પરમધામથી તારતમ જ્ઞાનનો પ્રકાશ લઈને આવ્યા છે.

ફરેબ કી તો તુમ સુની, થિર ચર ચૌદે તબક ।

ખેલ ખાવંદ જો ત્રૈગુન, સબ સબદ બાંન પુસ્તક ॥ ૪ ॥

તમે જુઠી માયા દ્વારા નિર્મિત ચૌદ લોકની સ્થાવર-જંગમ સૃષ્ટિની સઘળી વાતો સાંભળી લીધી છે. આ ખેલના સ્વામી ત્રિગુણાધિપતિ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ્વરના વિષયમાં જુદા જુદા ધર્મગ્રંથોમાં વર્ણન મળે છે.

બૈકુંઠ સે પાતાલ લોં, બુની આદમ હૈવાન ।

ઈન બીચ કી સબ કહી, બ્રહ્મા રુદ્ર નારાયન ॥ ૫ ॥

વૈકુંઠથી પાતાળ સુધી તથા મનુષ્યથી પશુ-પ્રાણી સુધી બધાંનું વર્ણન આ ગ્રંથોમાં છે, જેમાં બ્રહ્મા, વિષ્ણુ (નારાયણ) તથા રુદ્ર-શિવજીનો પણ સમાવેશ થાય છે.

અબ સુનિયો તુમ મોમિનોં, એ ખેલ તો કછુએ નાંહેં ।

પર કછુક તો દેખત હો, જિન રહે સંસે દિલ માંહેં ॥ ૬ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! સાંભળો, આ ખેલ તો ખરેખર કંઈ જ નથી, પરંતુ તમે પોતાની આંખોથી કંઈક તો જુઓ છો. તમારો કોઈ પણ સંદેહ હૃદયમાં ન રહી જાય (તેથી મારે કંઈ કહેવું પડ્યું).

જબ જાગ અરસ હક દેખિએ, એ નહીં ખેલ કછૂ તબ ।

પર જોલોં હુકમેં હૈ ખડા, તોલોં ક્યોં હોએ જૂઠા અબ ॥ ૭ ॥

જ્યારે જાગત થઈને પરમધામ જોશો, ત્યારે આ ખેલ જરા પણ દેખાશે નહિ. પરંતુ જ્યાં સુધી પરબ્રહ્મ પરમાત્માના હુકમથી આ સ્વપ્નનું અસ્તિત્વ બનેલું છે, ત્યાં સુધી તે કેવી રીતે ખોટું હોઈ શકે ?

એ ખેલ જૂઠા જો દેખહીં, સો તો સાંચે હૈં સાબિત ।

તો કહા બડોં કી બુજરકી, જો જૂઠ ન કરહીં સત ॥ ૮ ॥

આ ખોટો ખેલ જોનાર આત્માઓ પોતે સત્ય છે. તો પછી બ્રહ્માત્માઓની કઈ મહાનતા સિદ્ધ થશે, જો તેઓ આ સંસારને અખંડ કરી ન દે ?

જો સાંચે સાંચા દેવહીં, તો કહા બડાઈ બુજરક ।

પર ખાકી બુત સત હોવહીં, તો જાનિયોં મહંમદ બરહક ॥ ૯ ॥

સત્ય બ્રહ્માત્માઓ માત્ર સત્ય પરમધામનું જ જ્ઞાન આપે, તો તેમાં તેની કઈ મહાનતા ગણાશે ? પરંતુ જ્યારે સ્વપ્નવત્ જીવ પણ મુક્તિ સ્થળોમાં અખંડ બની જશે ત્યારે અંતિમ સદ્ગુરુ (આખિરી મહમ્મદ)ને સાચા સમજવા.

મહંમદ આયા નૂર પાર સે, યાહી ખેલ કે માંહેં ।

પર ઈન ખેલમેં કા નહીં, સો ભી સક રાખોં નાંહેં ॥ ૧૦ ॥

રસૂલ મહમ્મદ અક્ષર (નૂર)થી પણ પર અક્ષરાતીત ધામથી આ નશ્વર ખેલમાં આવ્યા છે. તેઓ આ જગતના ખેલમાંથી નથી આવ્યા. હું તમારા મનમાં શંકાઓ રહેવા નહિ દઉં.

નબી ઔર નારાયન કી, કછુક કહૂં પટંતર ।

રસૂલ કહે નૂર જમાલ કી, નહીં નારાયન ગમ અક્ષર ॥ ૧૧ ॥

રસૂલ પેગંબર અને ભગવાન નારાયણ વચ્ચેનું અંતર સ્પષ્ટ કરી દઉં છું. રસૂલ મહમ્મદ અક્ષરાતીત બ્રહ્મનો સંદેશ લઈને આવ્યા છે અને ભગવાન નારાયણ અક્ષરબ્રહ્મના સ્વપ્ન સ્વરૂપ હોવાથી તેમણે અક્ષરબ્રહ્મ સુધીની વાત પણ કરી નથી.

સો તેતા હી બોલિયા, જો ગયા જહાં લોં ચલ ।

અપને અપને મુખ સે, જાહેર કરે મજલ ॥ ૧૨ ॥

આ સંસારમાં જેટલા પણ અવતારી પુરુષ, પેગંબર વગેરે થયા છે તેમણે ત્યાં સુધીની વાત કરી છે જ્યાં સુધી તે પહોંચી શક્યા, તેમણે પોતે પોતાના જ મુખથી પોતાની મંજીલ સ્પષ્ટ કરી દીધી છે.

સો સબદ લિખે હૈં કાગદોં, આપે અપની સાખ ।

જો કિન પાઈ દમડી, યા કિન લાખોં લાખ ॥ ૧૩ ॥

જેને જે પ્રાપ્તિ થઈ છે તે બધાએ પોતે પોતાના ગ્રંથોમાં પોતાને માટે સાક્ષી બતાવી છે. તેમાંથી કોઈએ થોડી પણ પ્રાપ્તિ કરી હોય અથવા કેટલાકે લાખોની ઉપલબ્ધિ પ્રાપ્ત કરી હોય.

મેં ના કિસી કી કમ કહું, ના કિસી કી કહું બઢાએ ।

જો જૈસા તૈસા તિનોં, દોઊ કહું દ્રઢાએ ॥ ૧૪ ॥

મારે કોઈની ઉપલબ્ધિ ઓછી બતાવવી નથી કે કંઈ વધારીને કહેવું નથી. જે જેવા છે તેને અનુરૂપ સ્પષ્ટ કરી દઉં છું.

એતે દિન ઢાંપે હતે, સબદ સત અસત ।

સો અબ જાહેર હુએ, આઈ સબોં કી સરત ॥ ૧૫ ॥

અત્યાર સુધી સત્ય અને અસત્ય-બ્રહ્મ અને માયાનું જ્ઞાન સ્પષ્ટ થયું નહોતું, હવે તે સ્પષ્ટ થઈ ગયું છે, કારણ કે આ સંદર્ભમાં સઘળાં શાસ્ત્રોની ભવિષ્યવાણીને સાચી પાડવાનો ચોક્કસ સમય આવી ગયો છે.

હકીકત હિંદુઅન કી, સો દેખો ચિત લ્યાએ ।

ઔર જો મુસલિમ કી, સો ભી દેઊં બતાએ ॥ ૧૬ ॥

તમે ધ્યાનપૂર્વક વિચારો. હું હિંદુઓના કર્મકાંડ અને મુસ્લિમોની શરાઅની બાંધતાનું પણ વર્ણન કરું છું.

હિંદૂ જોરૂ જબ કરેં, લે દેવેં મન કે બંધ ।

જિન કોઈ છોડે કિનકો, યોં પડેં ગફલત ફંદ ॥ ૧૭ ॥

હિંદુ લોકો જ્યારે વૈવાહિક સંબંધ દ્વારા પતિ-પત્ની બને છે, ત્યારે બંને પરસ્પર આજીવન એક સાથે રહેવા માટે વચનબદ્ધ હોય છે. તેથી તેઓ આજીવન એકબીજાને છોડતાં નથી. આ રીતે મમત્વના જુદા બંધનમાં બંધાઈ જાય છે.

મુસલિમ જોરૂ જબ કરેં, મિલ પેહેલેં બાંધે સરત ।

જિન કોઈ કિનસોં દિલ બાંધે, યોં ન્યારે રહે ગફલત ॥ ૧૮ ॥

મુસલમાનોમાં વૈવાહિક સંબંધની રીત જુદી છે. પતિ-પત્નીના સંબંધ માટે કાજ દ્વારા નિકાહ કરાવે છે જેમાં બંને દિલથી બંધાવા વચનબદ્ધ નથી થતા. એ રીતે તેઓ માયાનાં બંધનોથી પોતાને અલગ માને છે.

ભી હિંદૂ મુસલિમ કી, કહું તફાવત તુમ ।

હિંદૂ હિસાબ જમપુરી, મુસલિમ હાથ ખસમ ॥ ૧૯ ॥

હિંદુ અને મુસલમાનોના વિચારો વચ્ચેનું બીજું પણ અંતર છે જે હું તમને બતાવું છું. હિંદુઓ એમ માને છે કે કર્મોના લેખા-જોખા ધર્મરાજા (યમરાજ) રાખે છે. (જેથી કર્મ સુધારવાં જોઈએ). પરંતુ મુસલમાનોનું કહેવું છે કે તેમના લેખા-જોખા ખુદાના હાથમાં હોય છે.

હિંદૂઓ એ દ્રઢ કર લિયા, ઈત જો કરસી કરમ ।

સો જાએ આપે અપના, દેં હિસાબ આગે રાએ ધરમ ॥ ૨૦ ॥

સો હિસાબ દિએ પીછે, દેહ ધરેં ચૌરાસી લાખ ।

મન બાયા કરમ બાંધ કે, કહેં હમ હોત હલાક ॥ ૨૧ ॥

હિંદુઓનો દૃઢ નિશ્ચય છે કે આ સંસારમાં તેમણે જે ઊંચ-નીચ કર્મો કર્યા હોય તેનો હિસાબ ધર્મરાજા આગળ આપવો પડશે. આમ હિસાબ સોંપી તેઓ પોતાનાં કર્મ અનુસાર ચૌરાસી લાખ યોનિમાં ફરી દેહ ધારણ કરે છે અને મન, વચન અને કર્મથી બંધાઈને કહે છે કે અમે મરી (પરેશાન થઈ) રહ્યા છીએ.

હિંદૂ મુએ જલાવહીં, ખાક ભી દેવેં ઉડાએ ।

જો ડંડ જમ કા છૂટહીં, તો ભી દિલ સુંન કો ચાહે ॥ ૨૨ ॥

હિંદુ લોકો પાર્થિવ દેહને અગ્નિદાહ આપે છે અને તેની રાખ ઉડાવી દે છે. અર્થાત્ કશું બાકી રહેવા દેતા નથી. યમરાજના ભયથી છૂટી જતાં પણ તેનું દિલ શૂન્ય તરફ જ આકર્ષાય છે.

હિસાબ મુસલિમ કહાવહીં, એ કિયા દ્રઢ દિલ ।

ખુદ કાજી હસ્તક નબી, હમ દેસી સબ મિલ ॥ ૨૩ ॥

મુસલમાનોનો હિસાબ આ પ્રકારે છે. તેમણે પોતાના મનને દૃઢ બનાવ્યું છે કે ખુદા પોતે અમારા ન્યાયાધીશ બનીને આવશે, ત્યારે અમે અમારો હિસાબ તેમને સોંપીશું.

દૂજા દેહ ધરન કા, રસૂલેં કિયા નાહીં હુકમ ।

તાએ દૂજા દેહ ક્યોં હોવહીં, જાકો હિસાબ હાથ ખસમ ॥ ૨૪ ॥

રસૂલે તેમને બીજું શરીર ધારણ કરવાની આજ્ઞા કરી નથી. જેના કર્મોનો હિસાબ ખુદાના હાથમાં હોય, તેને બીજો દેહ ધારણ કરવાની જરૂર જ શી હોય ?

મુસલિમ મુએ ગાડહીં, બાંધ ઉમેદ ખસમ ।

તેહેકીક હક ઉઠાવહીં, યોં સોવેં પકડ કદમ ॥ ૨૫ ॥

મુસલમાન લોકો ખુદાની આશા રાખીને મડદાંને દાટી દે છે કે ખુદા આવીને તેને જરૂર ઉઠાડશે. એમ વિચારીને તેઓ તેમનાં ચરણ પકડી કબરમાં સૂઈ જાય છે.

મન કે હારે હારિએ, મન કે જીતે જીત ।

મનહીં દેવે સત સાહેબી, મનહીં કરે ફજીત ॥ ૨૬ ॥

મનુષ્યની હાર-જીત, જય-પરાજય સઘળું મન પર નિર્ભર છે. મનની દૃઢતા અને સંકલ્પથી વિજયશ્રી ચરણ ચૂમે છે. મનની નિર્બળતા હાર અપાવે છે. મન જ સાચા સુખના આનંદ સાગરમાં હિલોળા લેવડાવે છે અને મન જ નિર્બળતાને કારણે લજ્જાનો અનુભવ કરાવે છે.

ચલ દેખાયા બડકોં, સબ ચલે જાએ તિન લાર ।

અબ સો ક્યોંએ ના છૂટહીં, જો બાંધ દઈ કતાર ॥ ૨૭ ॥

સંસારની એવી પરંપરા રહી છે કે પોતાના પૂર્વજો દ્વારા બતાવેલ માર્ગ પર જ બધા લોકો ચાલે

છે. આ પ્રકારે ઊંટની કતારની જેમ ચલાવાતી પરંપરા કોઈ પ્રકારે છૂટતી નથી.

કોઈ હિંદૂ જો બૈકુંઠ જાવહીં, સો ભી ખેલ કે માહેં ।

એ ફના આખર કહાવહીં, પર કાયમ ભિસ્ત તો નાહેં ॥ ૨૮ ॥

હિંદુ પોતાના અંતિમ ગંતવ્ય સ્થાનને વૈકુંઠ માને છે અને તેને જ અખંડ માની લે છે, પરંતુ વૈકુંઠ પણ ચૌદ લોકની અંતર્ગત છે અને પ્રલયમાં તેનો પણ નાશ થાય છે તેથી તે સ્થાયી મુક્તિનું સ્થાન નથી.

બૈકુંઠ મિને નારાયનજી, જિન મુખ સ્વાંસા વેદ ।

એ ખાવંદ હૈ ખેલ કા, સો ભી કહૂં નેક ભેદ ॥ ૨૯ ॥

વૈકુંઠના અધિપતિ ભગવાન નારાયણ (ભગવાન વિષ્ણુ) છે, વેદો તેમનો શ્વાસ કહેવાય છે. ભગવાન નારાયણ આ જગતના સ્વામી છે, તેમને વિશે પણ થોડી સ્પષ્ટતા કરી દઉં છું.

નારાયન કહાવેં નિગમ, કહેં મોહે ખબર નહીં ખુદ ।

નબી હક રસૂલ કહાવહીં, કહે મેં લ્યાયા કાગદ ॥ ૩૦ ॥

ભગવાન નારાયણે વેદો દ્વારા બ્રહ્મને નિગમ કહ્યા છે. તેમનું કહેવું છે કે પરબ્રહ્મનું જ્ઞાન સ્વયં તેમને પણ નથી. નબી પોતે ખુદાના રસૂલ (સંદેશવાહક) કહેવાય છે, અને કહે છે કે હું તેનો સંદેશપત્ર (કુરાન) લઈને આવ્યો છું.

એ નબિએ જાહેર કહ્યા, મેં હક પેં આયા રસૂલ ।

દીન મુસલિમ જો હોએસી, સો લેસી સબદ ઘર મૂલ ॥ ૩૧ ॥

નબીએ સ્પષ્ટ કહ્યું છે કે હું પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો મોકલેલો રસૂલ છું. જે ધાર્મિક મુસ્લિમ હશે, તે મૂળ ઘર (પરમધામ)ના આ સંકેતો અવશ્ય ગ્રહણ કરી લેશે.

મેરા ઘર નૂર કે પાર હૈ, ઔર હવા સે ખ્વાબી દમ ।

યાકો મેરી ખાતર, ભિસ્ત દેસી ખસમ ॥ ૩૨ ॥

એમણે એમ પણ કહ્યું છે કે મારું મૂળ ઘર અક્ષર(નૂર)ની પાર અક્ષરાતીત ધામ છે અને આ સાંસારિક જીવો શૂન્ય (માયા)થી ઉત્પન્ન થયા છે. અંતિમ સમયે પ્રગટ થઈને પરમાત્મા આ જીવોને પણ મારી સિફારસ પર અખંડ મુક્તિ સ્થાનોમાં પહોંચાડશે.

કલામ અલ્લા લ્યાયા રસૂલ, ઈન મુસલિમ મેં યકીન ।

હુકમ સિર ચઢાઈયા, જો સબસે બડા દીન ॥ ૩૩ ॥

રસૂલ મહમ્મદ એટલા માટે કુરાનના માધ્યમથી બ્રાહ્મી આદેશ લઈને આવ્યા જેથી તેના પ્રત્યે મુસ્લિમોમાં વિશ્વાસ ઉત્પન્ન થાય. મુસલમાનોએ પણ તેમની આજ્ઞા શિરોધાર્ય કરીને એના પ્રમાણે ચાલવામાં પરમ ધર્મ માની લીધો.

રસૂલેં ખુદ કો દેખ કે, હુકમ લિયા દ્રઢાએ ।

જિન ખુદ કો ના દેખિયા, તિન સિર કરમ ચઢાએ ॥ ૩૪ ॥

રસૂલ મહમ્મદે મ્યારાજના સમયે ખુદાનું દર્શન કરીને તેમની આજ્ઞાને શિરોધાર્ય કરી. પરંતુ જે લોકોને બ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર થયો નહિ અને જેમણે તેમનાં વચનો ધારણ કર્યા નહિ તેઓ કર્મ બંધનમાં જકડાઈ રહેવાના.

હિંદૂ ઔર મુસલિમ કે, બીચ પડ્યો હૈ ભરમ ।

રસૂલ કહે સબ હુકમેં, ઔર નિગમેં દ્રઢાએ કરમ ॥ ૩૫ ॥

આ રીતે હિંદુ અને મુસલમાનોમાં ભ્રાંતિ ફેલાયેલી છે. એક તરફ રસૂલ કહે છે કે સઘળું પરમાત્મા (ખુદા)ની આજ્ઞા (હુકમ)થી થાય છે, બીજી તરફ વેદોએ કર્મનું મહત્ત્વ દેઢ કર્યું છે.

રસૂલ હક હુકમ બિના, ઔર ન કાહે બોલ ।

કરમ દ્રઢાએ નિગમેં દિએ, હિંદુઓ સિર ડમડોલ ॥ ૩૬ ॥

રસૂલે પરમાત્માના આદેશ સિવાય બીજી કોઈ વાત કરી નથી. જ્યારે હિંદુ લોકો વેદો વગેરે ગ્રંથોમાં નિર્દિષ્ટ કર્મ અનુસાર કર્મ કરતાં કરતાં સંદિગ્ધ રહે છે.

હુએ જો ગ્યાની અગુએ, જિન લિએ માએને વેદ ।

સો ગ્યાન હિંદુઓ આડા પડ્યા, હુઆ બડા છલ ભેદ ॥ ૩૭ ॥

વેદોના જાણકાર એ પંડિતો જેમણે કેવળ કર્મકાંડને મહત્ત્વ આપ્યું તેમનું આ જ કર્મકાંડનું જ્ઞાન હિંદુઓ માટે સત્યમાર્ગ ગ્રહણ કરવામાં અડચણરૂપ બની ગયું. હકીકતમાં હિંદુઓ માટે એ જ ભ્રમનો પડદો બની ગયું છે.

તિન અગુઓ બાંધી દુનિયાં, કિયા જોર જબદ ।

બૈર લગાયા યા વિધ, કોઈ સુને ન કાહું કો સબદ ॥ ૩૮ ॥

એવા જ અગ્રણી કહેવડાવનાર લોકોએ શાસ્ત્રોના ગુણગાન ગાતા નિયમ બનાવીને સંસારને કર્મના બંધનથી બાંધી દીધો. આ રીતે પોત-પોતાનાં કર્મોની શ્રેષ્ઠતા બતાવવા લોકોમાં પરસ્પર મતભેદ ઊભા થવા લાગ્યા, જેથી કોઈ પણ એક બીજાની વાત સાંભળતા નથી.

તો સત સબદ કે માએને, લે ન સક્યા કોએ ।

ડુબે હિંદૂ સ્યાનપે, સો ગએ પ્યારી ઉમર ખોએ ॥ ૩૯ ॥

તેથી શાસ્ત્રોના ગૂઢાર્થને કોઈ સમજી શક્યું નથી. આ રીતે કર્મકાંડી હિંદુઓ પોતાની ચતુરાઈને કારણે પોતાનો અમૂલ્ય સમય વેડફી રહ્યા છે.

જિન સુધ ખ્વાબ ન પાર કી, સો ક્યોં સમઝે એ બાત ।

ઔર સબોં કો અટકલ, રસૂલેં દેખી હક જાત ॥ ૪૦ ॥

જેમને સ્વપ્ન જગતનું તથા તેનાથી પરનું કોઈ ભાન નથી, તેઓ આ રહસ્યને કેવી રીતે જાણી શકશે ? બીજા બધા લોકોએ પરમાત્માના વિષયમાં અનુમાન કર્યું છે જ્યારે રસૂલે પોતે પોતાની આંખો વડે પરબ્રહ્મ તથા બ્રહ્માત્માઓને જોયા છે.

તારી અરવાહેં સબન કી, ચૌદે તબક કી સૃસ્ટ ।

અવતાર તિથંકર હો ગએ, કિન તારે ના ગછ ઈસ્ટ ॥ ૪૧ ॥

આ બ્રહ્માત્માઓએ જગતમાં આવીને ચૌદ લોકના સઘળા જીવોને અખંડ મુક્તિ સ્થળ(બહિષ્ત)નો માર્ગ બતાવ્યો છે. આ જગતમાં કેટલાય અવતારો, તીર્થંકર, ગચ્છ વગેરે વિભિન્ન ઈષ્ટ થઈ ગયા, પરંતુ કોઈએ પણ પોતાના અનુયાયીઓને ભવસાગર પાર કરાવ્યો નથી.

કોઈ એસા ન હુઆ ઈન જહાન મેં, જો તારે અપની આતમ ।

યોં સબ સાસ્ત્ર બોલહીં, કહે પુકાર નિગમ ॥ ૪૨ ॥

આ સંસારમાં એવી કોઈ વ્યક્તિ થઈ નથી કે જેણે પોતાના આત્માને ભવસાગરથી પાર પહોંચાડ્યો હોય. સઘળાં શાસ્ત્ર એમ કહે છે કે પરમાત્માનું ધામ તો અગમ્ય છે.

સો બૈરાટ ચૌદે તબક, થાવર ઔર જંગમ ।

સબ તારે સચરાચર, પ્રકાસ રસૂલ નૂર હુકમ ॥ ૪૩ ॥

આ વિરાટ બ્રહ્માંડના ચૌદ લોકના બધા સ્થાવર અને જંગમ (સચરાચર) જીવોને રસૂલના જ્ઞાનની સાક્ષી આપીને બ્રહ્માત્માઓએ ભવસાગરથી પાર ઉતારી દીધા.

બેલ રસૂલ હુકમેં હુઆ, બીચ લ્યાએ રસૂલ ફુરમાન ।

આખર ભી રસૂલ આએ કે, ભિસ્ત દઈ સબ જહાન ॥ ૪૪ ॥

આ સંસારની રચના અને મહમ્મદ સાહેબનું એમાં આગમન, આ બધાં કાર્ય પરબ્રહ્મ પરમાત્માની આજ્ઞાથી થયાં છે. તેમની આજ્ઞાથી જ રસૂલ કુરાનનો સંદેશો લઈને આવ્યા છે. અંતિમ (આત્મ) જાગૃતિના સમયમાં ઈમામ મહદી સાથે આવીને રસૂલ બધા જીવોને અખંડ મુક્તિ સ્થળ પ્રદાન કરવામાં સહયોગ આપશે.

ભિસ્ત ચૌદે તબકોં, દેસી દુનિયાં દીન ।

દેસી બ્રહ્મા રુદ્ર નારાયન કો, આખર દે યકીન ॥ ૪૫ ॥

હવે આખરે ઈમામ (બુદ્ધજી) ચૌદ લોકના સઘળા જીવોને એક જ ધર્મમાં લાવીને અખંડ મુક્તિ સ્થળોનું સુખ પ્રદાન કરશે તથા ત્રિદેવ-બ્રહ્મા, વિષ્ણુ (નારાયણ) અને મહેશને પણ આ વાતનો વિશ્વાસ કરાવશે.

એ અવલ કા હુકમ, આખર હોસી જાહેર ।

કરસી સાફ સબન કો, અંતર માંહેં બાહેર ॥ ૪૬ ॥

રસૂલ દ્વારા પહેલેથી જ આવેલ આદેશ (કુરાન) અંત સમયે બુદ્ધજી દ્વારા સ્પષ્ટ થશે. હવે બુદ્ધજી જગતના લોકોના બાહ્ય અને આંતરિક વિકારોને દૂર કરી દેશે.

પ્રકરણ ૨૫ ચોપાઈ ૮૭૦

સનંધ દોજખકી

નેક કહૂં દોજખ કી, એ જલસી જયોં કુફરાન ।

એ જો સબદ રસૂલ કે, અંદર દિલ મેં આન ॥ ૧ ॥

રસૂલનાં વચનોને હૃદયંગમ કરીને હવે હું નરકનાં દુઃખોનું થોડું વર્ણન કરું છું, જેમાં પરમાત્માથી વિમુખ થયેલા કાફર લોકો સળગી મરે છે.

કુફર ચૌદે તબક કા, ઈન સબદોં હોસી નાસ ।

પર કહા કહૂં તિન અગુઓં, જિન કિએ ઘાત વિસ્વાસ ॥ ૨ ॥

રસૂલનાં આ વચનોથી ચૌદ લોકનો અંધકાર (અવિશ્વાસ) નાશ પામશે પરંતુ તે અગ્રણી પ્રચારકોને શું કહેવું જેમણે દુનિયા સાથે વિશ્વાસઘાત કર્યો છે ?

કુફર સારા કાઢસી, એક પલકમેં ધોએ ।

ખારે જલ પછાડસી, યાકો ધૂપ જો દેસી દોએ ॥ ૩ ॥

આખરી ઈમામ (બુદ્દજી) તારતમ જ્ઞાનના પ્રતાપથી એક પળમાં સમસ્ત સંસારની અજ્ઞાનતાનું પાપ ધોઈ નાખશે. ભ્રમ દૂર કરવા માટે કઠોર વચનરૂપી ખારા જળમાં નાખીને પ્રેમ અને જ્ઞાન-વિશ્વાસ બંનેની ગરમી આપીને તે અગ્રણીઓના હૃદયને નિર્મળ બનાવી દેશે.

યાહી દોજખ અગની જલેં, ઔર જલેં દુની કે દમ ।

આપ જલેં અપની મિને, કહેં હાએ હાએ ભૂલેં હમ ॥ ૪ ॥

આવા અગ્રણીજનો તથા સંસારના જીવો આ નરકરૂપી અગ્નિમાં બળી જશે. પોતે જ કરેલાં કર્મના ફળરૂપે નરકમાં તેઓ પોતે સળગી જશે અને હાય હાય કરતા પશ્ચાતાપ કરશે કે અમારાથી એવી ભૂલ કેમ થઈ ?

ખુદ ન દેવે દુખ કિન કો, પર મારત હે તકસીર ।

પટક પટક સિર પીટહીં, રોસી રાને રાએ ફકીર ॥ ૫ ॥

પરમાત્મા પોતે કોઈને દુઃખ દેતા નથી પરંતુ સઘળા લોકો પોતાની ભૂલોથી દુઃખી થાય છે. પોતાની જ ભૂલોને કારણે રાજા, મહારાજા અથવા ફકીર-સઘળા માથું પટકી પટકીને રડશે.

ખુદ કાજી કજાએ કા, રસૂલેં કિયા અતિ સોર ।

સો સોર યાદ જો આવહીં, હાએ હાએ ઝાલેં બઢેં ત્યોં જોર ॥ ૬ ॥

રસૂલ સાહેબે મોટા અવાજે પોકારીને કહ્યું હતું કે પરમાત્મા પોતે ન્યાયાધીશ બનીને પ્રગટ થશે. રસૂલનો આ પોકાર આ લોકોને ત્યારે યાદ આવશે, જ્યારે નરક (દોજખ)ની આગની જવાળાઓ ખૂબ તેજ થઈ જશે.

જલસી ખુદ દેખે પીછે, એસા બડા ખસમ ।

કલમા રસૂલ કા સુનકે, હાએ હાએ પકડે નહીં કદમ ॥ ૭ ॥

ન્યાયાધીશના રૂપમાં આવેલા એવા પરબ્રહ્મ પરમાત્માને જોઈને તે લોકો પોતાની ભૂલને કારણે પશ્ચાતાપના અગ્નિમાં બળશે. તેમને ત્યાં પશ્ચાતાપ થતો રહેશે કે રસૂલનાં વચનો સાંભળીને પણ અમે તેમના પગલે કેમ ન ચાલ્યા ?

જ્યોં જ્યોં દુલહા દેખહીં, ત્યોં ત્યોં ઉપજે દુખ ।

એસે મૌલે મેહેબૂબસોં, હાએ હાએ હુએ નહીં સનમુખ ॥ ૮ ॥

આ લોકો ન્યાયાધીશ રૂપે આવેલા ધામધણીને જેમ જેમ જોશે, તેમ તેમ તેમના હૃદયમાં પાશ્ચાત્તાપ વધશે અને કહેશે કે આવા પ્રિય ધામધણી સમક્ષ આપણે સમર્પિત ન થઈ શક્યા તે ઘણા ખેદની વાત છે.

ખુદ કી સુધ દઈ રસૂલેં, પર આયા નહીં યકીન ।

અંગ મરોર જિમી પરે, હાએ હાએ જિન રસૂલ કો ન ચીન ॥ ૯ ॥

આ પ્રકારે પરમાત્મા પ્રગટ હોવાની વાત રસૂલ સાહેબે પહેલેથી જ કુરાનમાં કહી હતી, પરંતુ કુરાન વાંચીને પણ તેમને આ વાત પર વિશ્વાસ આવ્યો નથી. વધુ ખેદની વાત છે કે રસૂલને ન ઓળખનારા લોકો પછડાટ ખાઈને જમીન પર પડી જશે.

એતા માસૂક પુકારિયા, પર તો ભી ન છૂટ્યા ફંદ ।

દંત બીય જુબાં કાટહીં, હાએ હાએ હુએ બડે અંધ ॥ ૧૦ ॥

પરમાત્માના અતિશય પ્રિય રસૂલે આટલો પોકાર કર્યો છતાં પણ લોકો માયાના બંધનથી મુક્ત ન થઈ શક્યા. હવે અંત સમયમાં રસૂલનાં વચનો અનુસાર પરમાત્મા પ્રગટ થતાં તેને યાદ કરતાં કરતાં એવો પશ્ચાત્તાપ કરશે જેમ પોતાની જીભ દાંત વડે કચડાવાથી પશ્ચાત્તાપ થાય છે. આમ તેઓ પોતાની ભૂલ સ્વીકારતાં કહેશે કે અમે બિલકુલ આંધળા બની ગયા હતા (જેથી અમે કંઈ જોયું જ નહિ.)

જાએ જાએ સમસેર લેવહીં, અબ કીજે આપ ઘાત ।

દિલ દે કબહૂં ના સુની, હાએ હાએ પૈગંમર કી બાત ॥ ૧૧ ॥

ત્યારે પોતાની ભૂલોનો સ્વીકાર કરતાં તે લોકો વારંવાર તલવાર ઉઠાવીને આત્મહત્યા કરવા માગશે. આ વાતનો તેમને પશ્ચાત્તાપ થશે કે હાય અમે રસૂલ સાહેબની વાત ક્યારેય ધ્યાનપૂર્વક સાંભળી નહીં.

લે લે છૂરી પેટ ડારહીં, યકીન ન આયા અંગ ।

કહી બાત નબિએ ખુદ કી, હાએ હાએ લગ્યા ન તાસોં રંગ ॥ ૧૨ ॥

તે લોકો કટારી લઈને વારંવાર પોતાના પેટમાં ભોંકવા ઈચ્છશે કે તે સમયે અમારા મનમાં વિશ્વાસ ઉત્પન્ન કેમ ન થયો ? નબીએ તો પોતે પરમાત્માના આવવાની વાત કહી હતી, પરંતુ તેને પ્રત્યક્ષ પ્રગટ થતાં પણ અમને તેમના પ્રેમનો રંગ નથી લાગ્યો.

બાત ના સુની રસૂલ કી, તિન સીખા લગિયાં કાન ।

ઈસક હક કા છોડ કે, હાએ હાએ ડૂબે જાએ ગ્યાન ॥ ૧૩ ॥

જેમણે રસૂલની વાતો સાંભળી નથી, તેમનાં શ્રવણ અંગોને તપાવેલા સળિયાઓ વડે વીંધાશે. આ લોકો પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો પ્રેમ છોડીને વ્યર્થ જ જ્ઞાનના ચાતુર્યમાં ડૂબી ગયા.

બાતાં સુનિયાં દૂર સે, પર લઈ ન જાએ કે સુધ ।

સો ગુન અંગ ઈદ્રી જલો, હાએ હાએ જલો સો બુધ ॥ ૧૪ ॥

દૂર બેસીને તેમની વાતો તો અમને સંભળાઈ પરંતુ તેની પાસે જઈને કદી તેની સમજ મેળવી ન શક્યા. એવાં ગુણ, અંગ, ઈન્દ્રિયો તથા બુદ્ધિને ધિક્કાર છે, તેઓ બધાં પશ્ચાત્તાપની આગમાં

બળી જાય.

યકીન જિન આયા નહીં, સુનકે મહંમદ બેન ।

ઔર બિયાર સબે જલો, હાએ હાએ જલો સો ચાતુરી ચેન ॥ ૧૫ ॥

રસૂલ મહમ્મદનાં વચનો સાંભળીને પણ જેમને એના પર વિશ્વાસ ન આવ્યો, હાય ! હાય ! તેમના આવા ચતુરાઈભર્યા વિચાર બળી કેમ ન ગયા ?

ધિક ધિક ગ્યાતા ગ્યાન કો, જિન ઉલટી ફિરાઈ મત ।

સો અગુએ જલો આગ મેં, હાએ હાએ કરી બડી હરકત ॥ ૧૬ ॥

એવું જ્ઞાન ધરાવનાર જ્ઞાનીઓને ધિક્કાર છે, જેમણે લોકોની બુદ્ધિને જ ઊલટાવી દીધી. આવા અગ્રણી નરકના અગ્નિમાં બળશે, કેમકે તેમણે આટલો મોટો અપરાધ કર્યો છે.

બિના યકીને ઈસક, કબહૂં ન ઉપજ્યા કિન ।

સ્યાનોં ગ્યાન બિયારિયા, હાએ હાએ કરી ખરાબી તિન ॥ ૧૭ ॥

પરમાત્મા પ્રત્યે વિશ્વાસ વિના કદી પણ કોઈને પ્રેમ ઉત્પન્ન થતો નથી. પરંતુ સંસારના ચતુર લોકોએ જ્ઞાનને અધિક મહત્ત્વ આપીને મોટો અનર્થ કર્યો છે.

મૈલાઈ ના છૂટી મન કી, ઊપર ભાએ ઉજલ ।

ના આયા યકીન રસૂલ પર, હાએ હાએ છેતરે છલ ॥ ૧૮ ॥

આવા લોકોના મનનો મેલ તો નથી ગયો પરંતુ જ્ઞાનને કારણે તેઓ બહારથી ઉજ્જવલ દેખાવા લાગ્યા. તેમને રસૂલનાં વચનો પર વિશ્વાસ ન થયો. ઘણા ખેદની વાત છે કે આવા લોકો પણ માયાવી છળથી ઠગાયા.

હરામ ન છૂટ્યા દિલ સે, છલ દ્રસ્ટ હુઈ બાહેર ।

રાહ ભૂલે મુસલિમ કી, હાએ હાએ બુરી હુઈ જાહેર ॥ ૧૯ ॥

આવા લોકોના હૃદયમાંથી ધૂર્તતા તો ગઈ નથી, વળી તેમની કપટપૂર્ણ દૃષ્ટિ પણ બાહ્ય બની ગઈ. તેથી તે લોકો રસૂલ સાહેબ દ્વારા નિર્દેશ કરેલ મુસ્લિમોના માર્ગથી વિચલિત થયા. આ રીતે તેમની સ્થિતિ દયાજનક થઈ ગઈ.

ખ્વાબ કે સુખ કારને, કિયા આપસોં છલ ।

સબદ ના સુને રસૂલ કે, હાએ હાએ ખાએ ગોતે બિના જલ ॥ ૨૦ ॥

સ્વપ્નમય સંસારનાં નશ્વર સુખો મેળવવાની ચિંતામાં તે લોકો પોતે છળ કરવા લાગ્યા. રસૂલ મહમ્મદનાં વચનો તેઓ સાંભળી ન શક્યા, જેથી કરીને તેઓ પાણી વિના જ ભવસાગરમાં ગોથાં ખાવા લાગ્યા.

સબદ જો અગુઓ સુનકે, ભૂલે મુસલિમ કી રાહ ।

ઈન દીન કલમેં આખર, આવસી ઈત ખુદાય ॥ ૨૧ ॥

એવા અગ્રણી લોકોએ કુરાનના શબ્દો તો સાંભળ્યા, પરંતુ (અર્થ સમજ્યા નહીં) તેથી તેઓ બધા ઈસ્લામનો માર્ગ ભૂલી ગયા. રસૂલે તો પોતાનાં વચનોમાં સ્પષ્ટ કહ્યું છે કે કલમાનું રહસ્ય સ્પષ્ટ કરીને સત્ય ધર્મની સ્થાપના માટે આખરે પરમાત્મા (ખુદા) સ્વયં આવશે.

કુરાન જિનોં ન બિયારિયા, જલો સો તિનકી મત ।

જો ન જાગી રસૂલ હુકમેં, હાએ હાએ આગ પરો ગફલત ॥ ૨૨ ॥

જેમણે કુરાનના ગૂઢ અર્થો પર વિચાર ન કર્યો, તેમની મૂઢ મતિને આગ લાગી જાય. રસૂલ સાહેબની આજ્ઞા સાંભળીને પણ જે જાગ્રત ન થયા તેમની નિદ્રાને પણ આગ લાગી જાય.

બૈઠે ઉઠે ન પર સકે, સકે ન રોએ વિકલ ।

આખર જાહેર હુએ પીછે, આગ હુએ જલ બલ ॥ ૨૩ ॥

પોતાનું જીવન વ્યર્થ વીતી જવાના પશ્ચાત્તાપમાં આ લોકો એટલા વ્યાકુળ બનશે કે તેમના માટે ઉઠવા-બેસવા અને સુવાનું મુશ્કેલ બની જશે. એટલું જ નહીં ક્યામતનો સમય પ્રત્યક્ષ થવાથી તે લોકો પશ્ચાત્તાપના અગ્નિમાં બળીને ભસ્મ થઈ જશે.

જિમી સકલ જહાન જો, હિંદૂ યા મુસલમીન ।

હાથ કાટ પેટ કૂટહીં, જિન રસૂલ કો ન ચીન ॥ ૨૪ ॥

સંસારના સઘળા લોકોમાં ભલે તે હિંદુ હોય કે મુસલમાન, જેમણે રસૂલને ઓળખ્યા નહિ તેઓ ખુદ પોતાના હાથ કાપવા ઈચ્છશે અને પેટ કૂટી કૂટીને રડશે.

સુધ સીધી રસૂલેં દઈ, પર સમજે નહીં ચંડાલ ।

તિન અંગ આગ જો ધખહીં, હાએ હાએ ઝંપે ન ક્યોંએ ઝાલ ॥ ૨૫ ॥

રસૂલ સાહેબે તો સીધી રીતે જ સમજાવ્યું છે, પરંતુ આ બધા ચંડાળ લોકો સમજી ન શક્યા. જ્યારે તેમના અંગમાં પશ્ચાત્તાપનો અગ્નિ સળગશે ત્યારે તેઓ ખેદ પ્રગટ કરશે કે આ અગ્નિની જવાળાઓમાં પડીને બળી કેમ ન જઈએ ?

ખસમ કે આગે અબ, ક્યોં ઉઠાવેં સિર ।

સબ અંગ આગ જો હો રહી, હાએ હાએ ઝાલેં ઉઠેં ફેર ફેર ॥ ૨૬ ॥

આવા લોકો પરબ્રહ્મ પરમાત્મા સામે પોતાનું માથું કેવી રીતે ઊંચું કરી શકશે ? તેમના અંગ-પ્રત્યંગમાં આગ લાગી હશે અને વારંવાર તેની ઝાળો ઊઠતી રહેશે.

દેહ કાફર જલે જો આગ મેં, સો તો અચરજ કહુએ નાહેં ।

પર જો જલે જાન બૂઝ કે, હાએ હાએ તિન આગ લગી દિલ માંહેં ॥ ૨૭ ॥

નાસ્તિક લોકોનાં શરીર નરકની અગ્નિમાં બળવા લાગે તો તેમાં આશ્ચર્ય પામવા જેવું કંઈ નથી. પરંતુ જે જાણીબુઝીને અગ્નિમાં સળગવા લાગે તો સમજો કે તેના દિલમાં જ આગ લાગી છે.

કુરાન કો પઢ પઢ ગએ, પર પાઈ ન હકીકત કિન ।

તો માસૂક પ્યારા ન લગ્યા, હાએ હાએ જિમી હુઈ અગિન ॥ ૨૮ ॥

ઘણા લોકો કુરાન વાંચતા રહ્યા પરંતુ તેની યથાર્થતા કોઈ સમજી શક્યું નથી. તેથી તો તેમણે પ્રિયતમ પરમાત્મા માસૂક (રસૂલ) પ્રિય ન લાગ્યા. તેમના માટે તો આ ધરતી જ અગ્નિ સમાન બની ગઈ.

કે મહંમદ કે કહાવહીં, પર પૂરે ન લગે દિલ દે ।

તો મુસાફ ન પાયા મગજ, હાએ હાએ જાન બૂઝ જલેં એ ॥ ૨૯ ॥

એવા કેટલાય લોકો રસૂલ મહમ્મદના અનુયાયી કહેવડાવે છે, પરંતુ તેઓ પણ પૂરા મનથી તેમની સાથે ચાલી શક્યા નથી. તેથી તેઓ કુરાનનો મર્મ સમજી ન શક્યા, હાય ! એવા લોકો જાણીબૂજીને આગમાં બળી રહ્યા છે.

કલામ અલ્લા આયા હાથ મેં, પર મારફત ન પાઈ કિન ।

સો ભી આગ છોડે નહીં, હાએ હાએ તાબા હુઈ જિમી તિન ॥ ૩૦ ॥

રસૂલ મહમ્મદના માધ્યમ દ્વારા પરમાત્માનાં વચન-કુરાન તો હાથ લાગ્યું, પરંતુ તેનું ગૂઢ રહસ્ય કોઈએ જાણ્યું નહીં. એવા લોકો પણ નરકના અગ્નિથી બચી શક્યા નથી, આ ધરતી તેમને ગરમ તવાની જેમ દગાડવા લાગી.

જાન બૂઝ કે જો ભૂલે, ચલે ન ફુરમાએ પર ।

સો લટકે સૂલી આગ કી, હાએ હાએ જો હુએ બડે બેડર ॥ ૩૧ ॥

જે લોકો જાણીબૂજીને ભૂલી ગયા અને રસૂલનાં વચનો પર ચાલી ન શક્યા તેમને સૂળી પર લટકાવીને નીચેથી આગ લગાડવામાં આવશે અને તેમનાથી આ આગ સહન થશે નહિ. ઘણા ખેદની વાત છે, તેમ છતાં પણ આ બધા લોકો ખૂબ નીડર લાગે છે.

દુસમન બૈઠા દિલ પર, સો તો જલાયા ચાહે ।

સો જાહેર ફરેબ દેત હૈ, હાએ હાએ કોઈ ન ચીન્હે તાએ ॥ ૩૨ ॥

ખરેખર તેમના દિલ પર એમનો જ શત્રુ બનીને શેતાન બેઠો છે. તે તો એમને નરકમાં જ બાળવા ઇચ્છે છે. તે સૌને સ્પષ્ટપણે દગો દઈ રહ્યો છે. વધુ ખેદની વાત તો એ છે કે તેને કોઈ ઓળખી શક્યું નથી.

પીછે પછતાવા ક્યા કરે, જબ લગી દોજખ આએ ।

ઈસી વાસ્તે પુકારે રસૂલ, મેહેર દિલ મેં લ્યાએ ॥ ૩૩ ॥

જ્યારે નરકમાં નાખી દીધા પછી પસ્તાવાથી શું વળશે તેથી રસૂલ કૃપાપૂર્વક સહુને ચેતવણી આપી રહ્યા છે.

યોં આખર આએ સબન કો, પ્રગટ ભઈ પેહેયાન ।

તબ કહેં એ સુધ સુની હતી, પર આયા નહીં ઈમાન ॥ ૩૪ ॥

આ રીતે રસૂલ અંતમાં ઈમામ મહદીની સાથે ફરી આવ્યા છે. હવે સૌને તેની ઓળખાણ થઈ જશે ત્યારે બધા કહેશે કે અમે પણ આ વાત સાંભળી હતી, પણ અમને તેના પર વિશ્વાસ આવ્યો નહોતો.

સત અસત ઈન ખેલ મેં, રહે થે દોઝિ મિલ ।

સો દોઝિ જાહેર કિએ, સાંચા દીન ઝૂઠા છલ ॥ ૩૫ ॥

આ રીતે આ જગતમાં, સત્ય અને અસત્ય (બ્રહ્મ અને માયા) એકરૂપ જણાતાં હતાં. અંતમાં ઈમામ મહદીએ (શ્રીપ્રાણનાથે) પ્રગટ થઈને બંનેને સમજાવ્યું કે ધર્મ સત્ય છે અને આ માયા

(છલ) જુઠી છે.

પ્રકરણ ૨૬ ચોપાઈ ૮૦૫

સનન્ધ અગુઓં જ્ઞાનીકી

અબ નીંદ ઉડી સબન કી, આઈ જો હિરદેં બુધ ।

સમઝે સબ કુરાન કો, ભઈ રસૂલ કી સુધ ॥ ૧ ॥

હવે સઘળા લોકોની અજ્ઞાનરૂપી ઊંઘ ઊડી ગઈ છે અને સૌના દિલમાં તારતમ જ્ઞાનનો પ્રકાશ ફેલાયો છે. એટલા માટે હવે સઘળા લોકો કુરાનનો ગૂઢાર્થ પણ સમજી જશે અને રસૂલની પણ પિછાણ થઈ જશે.

અબ નબી પ્યારા લગ્યા, લગે પ્યારે સબદ રસૂલ ।

ઈમામ હુએ જાહેર, કદમોં સબ સનકૂલ ॥ ૨ ॥

હવે સઘળા આત્માઓના પ્રિયતમનો સંદેશો આપનાર નબી મહમ્મદ વ્હાલા લાગવા માંડ્યા અને તેમનું વચન (કુરાન) પણ પ્રિય લાગ્યું. કુરાન પ્રમાણે ઈમામ મહદી પણ પ્રગટ થયા અને સઘળા લોકો પ્રસન્ન થઈને તેમનાં ચરણોમાં પહોંચશે.

અબ રસૂલ કી સુધ પરી, ઔર સુધ પરી ફુરમાન ।

એ સબે સુધ તબ પરી, જબ આએ બૈઠે સુલતાન ॥ ૩ ॥

હવે રસૂલ મહમ્મદ અને તેમની સાથે આવેલ કુરાનના ગૂઢ રહસ્યનું ભાન સહુને થઈ ગયું. જ્યારે સ્વયં પરમાત્મા ઈમામ મહદી (શ્રી પ્રાણનાથજી) રૂપે આવીને બિરાજમાન થઈ ગયા ત્યારે સૌને તેનું ભાન થવા લાગ્યું.

બલિહારી મહંમદ કી, બલિહારી મુસાફ ।

બલ બલ જાઉં કાજી કી, જિન આએ કિયા ઈનસાફ ॥ ૪ ॥

આ રીતે પરમાત્માના આગમનની જાણ કરનાર રસૂલ મહમ્મદ તથા તેમની સાથે આવેલ કુરાન ધન્ય છે. અંતિમ સમયે આવીને ન્યાય કરનાર પર હું વારી જાઉં છું જેમણે તારતમ દ્વારા બધાનો ન્યાય કર્યો.

તાથેં ઈન બીય અગુઓં, જિન કરી બડી હરકત ।

એ જુલમ કિન વિધ કહું, જિન યા વિધ ફેરી મત ॥ ૫ ॥

તેથી ધર્મની આગેવાન વ્યક્તિઓની વાત શું કહું, જેમણે લોકોને સત્ય માર્ગથી ચલિત કરીને ઊંઘા માર્ગે વાળવાનું દુષ્કર્મ કર્યું છે. આવા જઘન્ય અપરાધના સંબંધમાં શું કહી શકાય ? તેમણે તો લોકોની બુદ્ધિને આ રીતે અસત્યના માર્ગે વાળી છે.

પઢોં પઢાઈ દુનિયાં, અગુઓં ઉલટી ગત ।

એ હોસી સબ જરદરૂ, અબહીં ઈન આખરત ॥ ૬ ॥

આમ ભણેલા કહેવાતા વિદ્વાનોએ જગતના લોકોને ઊલટું ભણાવ્યું. ઊલટી ગતિ શીખવાડી. હવે આ અંતિમ ઘડીએ આમ બધા આગેવાનોનાં મુખ શરમથી ફિક્કાં પડી જશે.

જબ કાફર દેખેં અગુઓં, તબ જાને કાલે નાગ ।

કરી દુની કો જરદરૂ, ઈનહૂં લગાઈ આગ ॥ ૭ ॥

અવજ્ઞા કરનાર (કાફર) લોકોને જ્યારે સમજણ પડશે ત્યારે તેઓ આ આગેવાનોને કાળા નાગ જેવા સમજશે કારણ કે તેમણે જ ભ્રમની આગ ફેલાવીને સૌને લજિજત કરી દીધા છે.

દુનિયાં અગુઓં દેખહીં, તબ જાને જૈસે જેહેર ।

યોં દુનિયાં બીય અગુઓં, બડા જો પડસી બૈર ॥ ૮ ॥

જ્યારે સંસારના લોકો આ આગેવાનોને ઓળખશે ત્યારે તેમને તેઓ ઝેર જેવા લાગશે. આમ સંસારના લોકો તથા આગેવાનોમાં પરસ્પર દુશ્મનાવટ થઈ જશે.

જ્યોં ઘાયલ સાંપ કો ચીંટિયાં, લગિયાં બિના હિસાબ ।

ત્યોં અગુઓં કો દુનિયાં, મિલ કર દેસી તાબ ॥ ૯ ॥

જે રીતે ઘાયલ સાપને અસંખ્ય કીડીઓ ખાવા લાગે છે, તેવી રીતે આ આગેવાનોને પણ સંસારના લોકો ભેગા થઈને પશ્ચાત્તાપ કરાવશે.

આગ દુની કો એક હૈ, અગુઓં કો આગ દોએ ।

એક આગ દુની કી, દૂજે અપને દુખ કો રોએ ॥ ૧૦ ॥

આ રીતે જગતના લોકોને એક જ આગ બાળે છે, પરંતુ આગેવાનોને તો બેવડી આગમાં બળવું પડશે. એક આગ જગતના લોકોની છે, જેમણે તેમને પદભ્રષ્ટ કર્યા છે. બીજું તેમના પોતાના દુઃખ માટે તેમણે રડવું પડશે.

ઔર આગ સબ સોહેલી, પર એ આગ સહી ન જાએ ।

અબ દેખોગે આપહીં, રહેસી સબ તલફાએ ॥ ૧૧ ॥

અન્ય તાપને સહન કરવાનું સહેલું છે, પરંતુ પશ્ચાત્તાપના આ તાપને સહન કરવાનું અસંભવ બનશે. હવે તમે પોતે જ જોઈ શકશો, બધા તડપતા જ જોવા મળશે.

આગ સબોં કો બિરહ કી, દેકર કરસી સાફ ।

જિન જૈસી તેસી તિનોં, આખર એ ઈનસાફ ॥ ૧૨ ॥

ઈમામ મહદી (નિષ્કલંક બુદ્ધ) હવે સૌને વિરહના અગ્નિમાં તપાવીને શુદ્ધ કરશે. જેમણે જેવું કર્યું છે તેમને તેવા પ્રકારનું ફળ આપવામાં આવશે અને તે જ આખરી ન્યાય હશે.

વિકાર સારે અંગ કે, કામ કોધ દિમાક ।

સો બિના બિરહા ના જલેં, હોએ નહીં દિલ પાક ॥ ૧૩ ॥

કામ, ક્રોધ અને અહંકાર વગેરે જેટલા શરીરના વિકારો છે તે વિરહના અગ્નિ વિના બળતા

નથી અને દિલ પણ પવિત્ર થતું નથી.

આખર ભી ઈસક બિના, હુઆ ન કાહૂં સુખ ।

સો ઈસક ક્યોં છોડિએ, જો રસૂલેં કહ્યા આપ મુખ ॥ ૧૪ ॥

અંતમાં પણ પ્રેમ વિના કોઈનેય અખંડ સુખ પ્રાપ્ત થતું નથી. તેથી એવો પ્રેમ કેવી રીતે છોડી દેવાય ? તેનું વર્ણન રસૂલે પોતે પોતાના મુખ વડે કર્યું છે.

અવલ જો રસૂલેં કહ્યા, આખર સોઈ પરવાન ।

ઈસક સાંચા હક કા, ઔર આગ સબ જાન ॥ ૧૫ ॥

રસૂલે પહેલાંથી જ ભવિષ્યવાણી કરી હતી, અંત સમયે તે સાચી સાબિત થઈ છે. તે સમયે તેમણે એમ કહેલું કે પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો પ્રેમ વાસ્તવમાં સાચો છે. બાકીનું બધું અગ્નિ સમાન બાળનાર (દાહક) છે.

જબ ખસમ કાજી હુઆ, તબ નાહીં દુખિયા કોએ ।

મહંમદ મેહેર કરાવહીં, સબ પાક હુએ દિલ ધોએ ॥ ૧૬ ॥

જ્યારે પરમાત્મા પોતે ન્યાયાધીશ બનીને પ્રગટ થયા છે ત્યારે કોઈ જ દુઃખ રહેશે નહિ. રસૂલ મહમ્મદ પોતે કૃપાપૂર્વક સૌની સિફારસ કરશે ત્યારે સઘળા લોકો બ્રહ્મજ્ઞાનથી હૃદયને નિર્મળ કરીને પવિત્ર થઈ જશે.

રસૂલ બડા સબનમેં, જિન હક કી દઈ ખબર ।

કહ્યા માસૂક કા સબ હુઆ, આઈ કજા આખર ॥ ૧૭ ॥

બધા પેગંબરોમાં રસૂલ મહમ્મદ સૌથી મોટા એટલા માટે મનાય છે કે તેમણે પરમાત્મા પ્રગટ થયાના સમાચાર આપ્યા છે. પરમાત્માના પ્રિય (માસૂક)નાં બધાં કથન સાચાં પડ્યાં. હવે તો અંતિમ ન્યાયનો દિવસ આવી પહોંચ્યો છે.

તારીફ રસૂલ કી તો કરૂં, જો ઈન જિમી કા હોએ ।

યા ઠૌર બાત જો નૂર પાર કી, કબહૂં ના બોલ્યા કોએ ॥ ૧૮ ॥

રસૂલની પ્રશંસા ત્યારે જ સંભવ થશે જ્યારે તે આ સ્વખ જગતના (જીવ) હોય. આ સંસારમાં આજ સુધી અક્ષરબ્રહ્મ (નૂર)ના પારની વાત કોઈએ પણ કહી નથી.

યા સુધ પાર કે પાર કી, કિન મુખ ના નિકસે દમ ।

બુજરકી મહંમદ કી, કરત જાહેર ખસમ ॥ ૧૯ ॥

આજ સુધી કોઈએ પણ જગતથી પાર અક્ષરબ્રહ્મ અને તેની પાર અક્ષરાતીત બ્રહ્મની વાત નથી કરી. આ રસૂલ મહમ્મદની મહાનતા છે કે તેમણે પરમાત્માના વિષયમાં સ્પષ્ટતા કરી છે.

મહંમદ દીન કી પેહેચાન, કાહૂં હુતી ન એતે દિન ।

ના પેહેચાન કુરાન કી, ના તો દેખ થકે કે જન ॥ ૨૦ ॥

આજ સુધી રસૂલ મહમ્મદ તથા ઈસ્લામની ઓળખાણ કોઈને પણ ન હતી અને ન તો કોઈએ

કુરાનને સમજવા પ્રયત્ન કર્યો છે. આમ તો કેટલાય લોકો કુરાન વાંચીને થાકી ગયા.

પેહેલેં એ સસ્તી હુતી, મુસલિમ દીન કુરાન ।

પીછે અતિ પછતાએસી, પર ક્યા જાને કુફરાન ॥ ૨૧ ॥

કુરાનનું ગૂઢ રહસ્ય સ્પષ્ટ થાય તે પહેલાં રસૂલ દ્વારા નિર્દેશિત ધર્મ તથા કુરાનનું વિશેષ મહત્ત્વ લોકો સમજી શક્યા નહોતા. હવે તે સ્પષ્ટ થઈ જવાથી ભવિષ્યમાં તે લોકો પશ્ચાત્તાપ કરશે. આમેય આ તો સ્વપ્નના જીવ છે, તે સત્ય કેવી રીતે સમજશે ?

સો પેહેયાન અબ હોએસી, કરસી સાફ દુની દિલ ।

કિતાબ યાહી રસૂલ કી, સુખ લેસી સબ મિલ ॥ ૨૨ ॥

હવે તારતમ જ્ઞાનના પ્રકાશમાં તેમની સૌને ઓળખાણ થશે, અને આખા જગતના લોકોના દિલમાં સંશય પણ દૂર થઈ જશે. આ પ્રકારે કુરાનનો અર્થ સ્પષ્ટ થઈ જતાં સઘળા લોકો મળીને આનંદનો અનુભવ કરશે.

સબદ રસૂલ કે પસરસી, તિન ફિરસી બૈરાટ ।

અકસ સબો કા ભાનસી, સબ ચલસી એક બાટ ॥ ૨૩ ॥

રસૂલ સાહેબના શબ્દોનું રહસ્ય તારતમ વાણી દ્વારા જ્યારે ચારે બાજુ પ્રગટ થઈ જશે ત્યારે બધાના દિલમાં ભરેલી શંકાઓ દૂર થશે અને સૌનાં હૃદય પણ નિર્મળ થઈ જશે અને સઘળા લોકો એક જ સત્યમાર્ગ પર મળીને ચાલશે.

છોડ ગુમાન સબ મિલસી, એ જો દેખત હો જહાન ।

જાત પાંત ના ભાંત કોઈ, એક ખાન પાન એક ગાન ॥ ૨૪ ॥

સંસારના સઘળા લોકો પોતાના અભિમાનનો ત્યાગ કરી એકરૂપ બની જશે. બધાની જાતપાંત, વર્ણ-વર્ગ અને મતમતાન્તર, રીતરિવાજ, તથા ખાનપાન બધા એકસમાન બની જશે. સાથોસાથ બધા એક જ પરમાત્માના ગુણગાન ગાશે.

એહી સબદ સુન જાગસી, બડી બુધ હોસી બિચાર ।

યાહી સદી આખર કી, હક સુખ દેસી પાર ॥ ૨૫ ॥

તારતમ જ્ઞાનના આ શબ્દ સાંભળી સંસારના સઘળા લોકો જાગ્રત થઈ જશે અને આ મહાન બુદ્ધિ (જાગ્રત બુદ્ધિના જ્ઞાન) પર વિચાર કરશે. કુરાન પ્રમાણે આ સદી આખરી મનાશે. આ સદીમાં પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પરમધામનું અખંડ સુખ પ્રગટ કરશે.

નૂર સબોમેં પસર્યા, સો કહૂં સબ સનંધ ।

યાહી સબદોં બીચ કા, ઉડ જાસી બંધ ફંદ ॥ ૨૬ ॥

તારતમ જ્ઞાનનો આ પ્રકાશ કેવી રીતે બધે ફેલાઈ ગયો ? હવે હું તેનું પણ વર્ણન કરું છું. આ શબ્દો દ્વારા માયાનું સઘળું બંધન દૂર થઈ જશે.

[મહમ્મદ શબ્દનો અર્થ પ્રશંસિત થાય છે અર્થાત્ પરમાત્મા જેની પ્રશંસા કરે તેઓ મહમ્મદ કહેવાય છે. આ પ્રકારે સર્વ પ્રથમ પરમાત્માનો સંદેશ લઈને આવનાર રસૂલ મહમ્મદ તારતમ જ્ઞાન લઈને આવનાર નિજાનંદ સ્વામી (મહદી મહમ્મદ) તથા એ તારતમ જ્ઞાન દ્વારા સૌને ન્યાય આપનાર શ્રી પ્રાણનાથજી (ઈમામ મહદી)ને અહીં મહમ્મદ શબ્દથી સંબોધિત કર્યા છે. હકીકતમાં પરમાત્માનો આવેશ લઈને આવેલ શ્યામાજીની શક્તિ મહમ્મદ કહેવાઈ છે.]

સનંધ બિના એક મહંમદકી

ઈત આએ કરી જો રસૂલે, સો નેક કહૂં પ્રકાસ ।

તબક ચૌદે ઉજાલા, કિયા તિમર સબ નાસ ॥ ૧ ॥

રસૂલ મહમ્મદે આ સંસારમાં આવીને પરમાત્માનું ભાન કરાવવાનું જે મહાન કાર્ય કર્યું છે, હું તેને થોડું પ્રકાશિત કરું છું. તેમનાં વચન સ્પષ્ટ કરતાં કરતાં ચૌદ લોકમાં તારતમ જ્ઞાનની જ્યોતને પ્રકાશિત કરીને અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર દૂર કરી દઉં છું.

પ્રતાપ બડા મહંમદ કા, જિન દિયા સબોં કો સુખ ।

ચૌદે તબક કી દુની કે, દૂર કિએ સબ દુખ ॥ ૨ ॥

આ રીતે અંત સમયે સદ્ગુરુ રૂપે આવેલ પરમાત્માની શક્તિ (મહમ્મદ)નો મહિમા ઘણો મોટો છે, જેમણે બધાને આનંદિત કર્યા છે. તેમણે ચૌદ લોકનાં પ્રાણીઓનું સઘળા પ્રકારનું દુઃખ દૂર કરી દીધું.

ઈમામ મોમિન ઈસક, સબ મુખ એહી સબદ ।

સબદ ના કોઈ દૂસરા, બિના એક મહંમદ ॥ ૩ ॥

તેથી સૌના મુખમાં સદ્ગુરુ (ઈમામ), બ્રહ્મપ્રિયાઓ (મોમિન) તથા તેમના પ્રેમ (ઈશક)ની ચર્ચા થશે. આ રીતે અંતિમ ધર્મગુરુ (મહદી મહમ્મદ) સિવાય અન્ય કોઈ શબ્દ સંભળાશે જ નહીં.

આલમ સબ અલ્લાહ કી, તામેં છોડી ન કાહૂં હદ ।

દૌડ કે કોઈ ના પોહોંચિયા, બિના એક મહંમદ ॥ ૪ ॥

આ સઘળાં પ્રાણી પરમાત્માની જ રચના છે પરંતુ તેમાંથી કોઈએ પણ પરમાત્માને શોધતાં ક્ષરબ્રહ્માંડની સીમા પાર કરી નથી. સ્વયં પરમાત્મા દ્વારા પ્રશંસા કરાયેલ ધર્મગુરુ સિવાય કોઈ પણ સાધક વિહંગમ માર્ગ અપનાવીને બ્રહ્મધામ સુધી પહોંચ્યા નથી.

કે જાતેં દૌડી જહાનમેં, પર આયા ન કાહૂં દરદ ।

તો કિનહૂં ન પાઈયા, બિના એક મહંમદ ॥ ૫ ॥

આ સંસારમાં વિભિન્ન પ્રકારની જાતિ તથા વર્ણના લોકોએ તીવ્ર સાધના કરી છે, પરંતુ પરબ્રહ્મ પરમાત્માના વિરહની પીડાનો અનુભવ કોઈને પણ થયો નથી. પરમાત્મા દ્વારા પ્રશંસા કરાયેલ શ્રી શ્યામાજીના અવતાર શ્રી દેવચંદ્રજી સિવાય કોઈને પણ પરબ્રહ્મનાં સાક્ષાત્ દર્શન થયાં નથી.

પંથ પૈરે દીન મજહબ, કર કર ગએ રબદ ।

પર હુઆ ન કોઈ કામ કા, બિના એક મહંમદ ॥ ૬ ॥

વિભિન્ન મત-મતાંતર તથા સંપ્રદાયોના લોકો પરમાત્માના વિષયમાં પરસ્પર વાદવિવાદ કરતા ચાલ્યા ગયા. પરમાત્મા દ્વારા પ્રશંસા કરાયેલ શ્રી શ્યામાજી (મહમ્મદ)ના અવતાર સ્વરૂપ શ્રી દેવચંદ્રજી દ્વારા પ્રદત્ત તારતમ જ્ઞાન વિના અન્ય કોઈ પણ જ્ઞાન પરબ્રહ્મની ઓળખ કરાવવા માટે સક્ષમ ન થયું.

બડે બડે ગ્યાની ગુની મુની, પર પાયા ન કાહૂં હારદ ।

કથ કથ સબ ખાલી ગએ, બિના એક મહંમદ ॥ ૭ ॥

સંસારમાં મોટા મોટા ગુણવાન મુનિ થઈ ગયા, પરંતુ કોઈએ પણ પરમપ્રિય પરમાત્માને સાક્ષાત્રૂપે પ્રાપ્ત કર્યા નથી. પરમાત્મા દ્વારા પ્રશંસા કરાયેલ શ્યામાજી (મહમ્મદ)ના અવતાર શ્રીદેવચંદ્રજી મહારાજ સિવાય અન્ય સઘળા લોકો પરમાત્માના વિષયમાં અનુમાનની વાત કરતા ખાલી હાથે પાછા ફર્યા.

કે પોથી પઢ પઢ પઢહીં, પર ના સુધ હદ બેહદ ।

મેહેનત સીધી ના હુઈ, બિના એક મહંમદ ॥ ૮ ॥

આવા કેટલાય વિદ્વાનો જીવનભર ધર્મગ્રંથો વાંચે છે પરંતુ ક્ષર જગત અને તેથી પર અક્ષર (બેહદ)ને સમજી શક્યા નથી. પરમાત્મા દ્વારા પ્રશંસા કરાયેલ શ્યામાજીના અવતાર શ્રી દેવચંદ્રજી સિવાય અન્ય કોઈની પણ સાધના સફળ થઈ નથી.

કે જુદી જુદી જિનસોં ખોજિયા, સબોં આપ અપને મદ ।

તિનસે કધુએ ના સર્યા, બિના એક મહંમદ ॥ ૯ ॥

અનેક સાધકોએ પોતપોતાના મદમાં વિભિન્ન સાધનાઓ દ્વારા પરબ્રહ્મ પરમાત્માને શોધવાનું ઈચ્છ્યું, પરંતુ પરમાત્મા દ્વારા પ્રશંસા કરાયેલ શ્રી શ્યામાજીના અવતાર સદ્ગુરુ સિવાય કોઈની પણ સાધના સિદ્ધ થઈ નથી.

કે પઢે કિતાબેં સહીફે, પર હુઆ ન કાહૂં મકસદ ।

બકા તરફ કિન પાઈ નહીં, બિના એક મહંમદ ॥ ૧૦ ॥

કેટલાય જ્ઞાનીઓએ વિભિન્ન પ્રકારના ધર્મગ્રંથો (સહીફો) વાંચ્યા પરંતુ કોઈને પણ પોતાના ઉદ્દેશની પૂર્તિમાં સફળતા મળી નથી. પરમાત્મા દ્વારા પ્રશંસા પામેલા શ્રી શ્યામાજીના અવતાર શ્રી દેવચંદ્રજી વિના કોઈને અખંડ પરમધામનો માર્ગ પ્રાપ્ત થયો નથી.

કે બંદે એક હાદી કે, જુદે પડે કર જિદ ।

પર હક કિને ન પાઈયા, બિના એક મહંમદ ॥ ૧૧ ॥

એક જ પથ પ્રદર્શકના અનુયાયીઓમાં પણ કેટલાય લોકો દુરાગ્રહને કારણે એકબીજાથી અલગ થઈ ગયા, જેથી અનેક સંપ્રદાય થયા. છતાં પરમાત્મા દ્વારા પ્રશંસા કરાયેલ શ્રી શ્યામાજીના અવતાર શ્રી દેવચંદ્રજી સિવાય કોઈને પરબ્રહ્મની પ્રાપ્તિ થઈ નથી.

કે પેહેલવાન કહાવેં દુની મેં, હૂંઠ હૂંઠ હુએ સરદ ।

સુંન સુરૈયા પાર ના લે સકે, બિના એક મહંમદ ॥ ૧૨ ॥

પોતાની વિદ્વત્તામાં ધુરંધર કહેવડાવનાર કેટલાય લોકો પરબ્રહ્મની શોધમાં અસફળ બનીને શાંત થઈ ગયા. પરમાત્મા દ્વારા પ્રશંસા કરાયેલ શ્રી શ્યામાજીના અવતાર (શ્રી દેવચંદ્રજી) નિજાનંદ સ્વામી સિવાય શૂન્ય નિરાકાર તથા જ્યોતિ સ્વરૂપની પારનો માર્ગ કોઈ લઈ શક્યું નથી.

કે નામ ઈમામ ધર ધર ગએ, બોલ બોલ ગએ બેરદ ।

ઠૌર કાયમ કિને ન પાઈયા, બિના એક મહંમદ ॥ ૧૩ ॥

કેટલાય લોકો પોતાને ધર્મગુરુ કહેવડાવવા મોટી મોટી નિરર્થક વાતો કરતા ચાલ્યા ગયા, પરંતુ પરમાત્મા દ્વારા પ્રશંસા કરાયેલ શ્રી શ્યામાજીના અવતાર શ્રી દેવચંદ્રજી વિના કોઈને પણ અખંડ ધામની પ્રાપ્તિ થઈ નથી.

બડે બડે સુભટ સૂરમેં, પર હુઆ ન કોઈ મરદ ।

જો સુધ લ્યાવે નૂર પાર કી, બિના એક મહંમદ ॥ ૧૪ ॥

પરમાત્માની પ્રાપ્તિના વિકટ માર્ગે ચાલવા માટે મોટા મોટા ધર્મયોદ્ધા, પંડિતજનો તત્પર થયા છતાં કોઈ પણ વિજયી વીર પુરુષની જેમ સફળ સાધક ન બની શક્યા. નિજાનંદ સ્વામી સિવાય એવા કોઈ પણ ન થયા, જે અક્ષરની પાર અક્ષરાતીતની જાણકારી પ્રાપ્ત કરી શક્યા હોય.

કેતેક પર સિર બાંધકે, કર કર ગએ જબદ ।

સો સારે બેસુધ ગએ, બિના એક મહંમદ ॥ ૧૫ ॥

કેટલાક વિદ્વાનો વિદ્વત્તાનાં ચિહ્નો માથે લગાવીને પોતાને શ્રેષ્ઠ કહેવડાવે છે, પરંતુ નિજાનંદ સ્વામી (મહદી મહંમદ) સિવાય અન્ય બધા સાધક બ્રહ્મ વિષયમાં અજ્ઞાન જ રહ્યા છે.

અંગ માર જાર ઉડાવહીં, જો હતે જોર જલદ ।

પર એ સુધ કાહૂં ના પરી, બિના એક મહંમદ ॥ ૧૬ ॥

કેટલાય તપસ્વીઓએ કઠિન તપશ્ચર્યા કરી પોતાના શરીરને તપાવ્યું, ઈન્દ્રિયોને નિસ્તેજ કરી તથા શરીરને ભારે કષ્ટ આપ્યું છતાં નિજાનંદ સ્વામી (મહદી મહંમદ) વિના એવા કોઈ સાધકને પરમધામની ભાળ થઈ નથી.

કે રોતે ફિરે રાત દિન, પર હુઆ ન દીદાર ખુદ ।

કૌન સુખ દેવે તિનકો, બિના એક મહંમદ ॥ ૧૭ ॥

કેટલાય સાધકોએ પરમાત્માની શોધમાં દિવસરાત ભટક્યા કર્યું છતાં પરમાત્માનાં દર્શન થયાં નહીં. નિજાનંદ સ્વામી વિના પરબ્રહ્મ પરમાત્માના અખંડ આનંદનો અનુભવ તેમને કોણ કરાવી શકે ?

કે લાલૈ લાલ કહાવતે, સો હો ગએ સબ જરદ ।

ઔર લાલ કોઈ ના હુઆ, બિના એક મહંમદ ॥ ૧૮ ॥

પરમાત્મા પ્રાપ્તિના કાર્યને સામાન્ય સમજી પોતાને વિશેષ સમર્થ કહેવડાવનાર કેટલાય સાધકો (લાલ) પોતાની સાધનાની નિષ્ફળતાને કારણે નિસ્તેજ બની ગયા. નિજાનંદ સ્વામી વિના કોઈ પણ વ્યક્તિ આ કાર્ય માટે સમર્થ (લાલ) ન થઈ શક્યા.

એ બેલ ખાવંદ જો ત્રૈગુન, કહેં હમ હી હૈં પરમપદ ।

और भावंद कोई ना हुआ, बिना એક મહંમદ ॥ ૧૯ ॥

આ માયાવી રચનાના સ્વામી કહેવડાવનાર ત્રિગુણાધિપતિ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ પણ સ્વયં પરમ પદ કહેવડાવવા લાગ્યા. પરંતુ આ સમસ્ત સૃષ્ટિને બ્રહ્મજ્ઞાન આપવાનો અધિકાર રાખનાર નિજાનંદ સ્વામી સિવાય કોઈ આ જગતના સ્વામી બની શક્યા નથી.

કે વલી પૈગંમર આદમ, એ કહાવેં સબ મુરસદ ।

और मुरसद कोई ना हुआ, बिना એક મહંમદ ॥ ૨૦ ॥

કેટલાય ધર્મગુરુ (મુર્શિદ), ઋષિ (વલી), સંદેશવાહક (પયગંબર) અને મહામાનવ (આદમ) કહેવાયા. પરંતુ નિજાનંદ સ્વામી (મહદી મહમ્મદ) સિવાય કોઈ પણ વ્યક્તિ ધર્મગુરુ (મુર્શિદ) બની શક્યા નહીં.

औलिअे अंभिअे ફિરस्ते, જેતા કોઈ પૈદ ।

पर अलहा किनहुं ना लहा, बिना એક મહંમદ ॥ ૨૧ ॥

આ દુનિયામાં કેટલાય ઋષિજનો (વલી), અંબિયા (પેગંબર) તથા ફિરસ્તા (દેવી દેવતાઓ) કહેવાય છે, પરંતુ નિજાનંદ સ્વામી (મહદી મહમ્મદ) વિના અન્ય કોઈને પણ પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો સાક્ષાત્ અનુભવ થયો નથી.

આદ મદ और अबलो, કોઈ ન પોહોંચ્યા કદ ।

भुद ખબર किन ना दई, बिना એક મહંમદ ॥ ૨૨ ॥

સૃષ્ટિના આરંભથી મધ્યકાળ તથા આજ સુધી કોઈ પણ સાધક પરમાત્માની સર્વોપરિતાને સમજી શક્યા નથી. નિજાનંદ સ્વામી (મહદી મહમ્મદ) સિવાય કોઈએ પણ પરબ્રહ્મ પરમાત્માના સ્પષ્ટ સમાચાર આપ્યા નથી.

ચૌદે તબક કી દુની કે, મેં દેખે સબ કાગદ ।

सो सारे હી બંદ હુअे, बिना એક મહંમદ ॥ ૨૩ ॥

આ સૃષ્ટિમાં ચૌદ લોકના બધા ધર્મગ્રંથોનો સાર મેં જોઈ લીધો છે. તેઓ બધા ક્ષર બ્રહ્માંડની સીમા સુધી પહોંચીને તેનાથી આગળ મૌન થઈ ગયા. ક્ષર-અક્ષરથી પર અક્ષરાતીતની વાત નિજાનંદ સ્વામી (મહદી મહમ્મદ) વિના કોઈ પણ કરી શક્યા નથી.

ઉપર તલે માહેં બાહેર, એ ઉડ જાસી જ્યોં ગરદ ।

सो ફेर कायम कौन करावही, बिना એક મહંમદ ॥ ૨૪ ॥

આ બ્રહ્માંડમાં સત્યલોકથી પાતાળ સુધી ચૌદ લોકની અંદરની સૃષ્ટિ તથા બહારના અષ્ટાવરણ વગેરે સર્વ મહાપ્રલયમાં ધૂળની જેમ ઊડી જશે. ફરીથી આ સૃષ્ટિને અખંડ બનાવવાની ક્ષમતા પરમાત્મા દ્વારા પ્રશંસા કરાયેલ શ્યામાજીના અવતાર નિજાનંદ સ્વામી (મહદી મુહમ્મદ) સિવાય બીજા કોની પાસે છે ?

જો દુનિયાં ખાકેં, રલ ગઈ, સબોં કર ડારી રદ ।

सो ફेर कौन उठावही, बिना એક મહંમદ ॥ ૨૫ ॥

આ નશ્વર જગતના જીવ માટીની જેમ આ તુચ્છ જગતમાં લીન બનીને પોતાનું અસ્તિત્વ ખોઈ બેઠા છે. તેને પણ સમર્થ બનાવીને અખંડ મુક્તિ સ્થળોનું સુખ પરમાત્મા દ્વારા પ્રશંસા કરાયેલ

શ્રીશ્યામાજીના અવતાર નિજાનંદ સ્વામી આખિરી મહમ્મદ સિવાય અન્ય કોણ આપી શકે ?

તબક ચૌદે ખ્વાબ કે, એ ખેલ ઝૂઠા હૈ સબ ।

સો બકા કૌન કરાવહી, બિના એક મહંમદ ॥ ૨૬ ॥

આ ચૌદ લોક સ્વપ્નવત્ હોવાથી આખી સૃષ્ટિ મિથ્યા કહેવાય છે. આ મિથ્યા સૃષ્ટિને પરમાત્મા દ્વારા પ્રશંસિત શ્યામાજીના અવતાર શ્રીદેવચંદ્ર (આખિરી મહમ્મદ) વિના કોણ સત્ય કરી શકે ?

તત્વ સબન કો નાસ હૈ, જાકો મૂલ મોહમદ ।

સો નેહેયલ કૌન કરાવહી, બિના એક મહંમદ ॥ ૨૭ ॥

જે પાંચ તત્ત્વોથી સમસ્ત સૃષ્ટિનું સર્જન થયું તે બધાની ઉત્પત્તિ મોહથી છે, અને મોહ સાથે બધું નાશવંત છે. આ સ્વપ્નવત્ બ્રહ્માંડને અખંડ બનાવનાર શ્રી શ્યામાજીના અવતાર સદ્ગુરુ (આખિરી મહમ્મદ) વિના બીજું કોણ છે ?

એસા હુઆ ન કોઈ હોએસી, જો જાવે છોડ સરહદ ।

ફુરમાન લ્યાવેં નૂર પાર કા, બિના એક મહંમદ ॥ ૨૮ ॥

આ બ્રહ્માંડમાં સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી (મહદી મહમ્મદ) સિવાય એવું કોઈ નથી અને થશે પણ નહીં, જેઓ આ સંસારની સીમા નિરાકારને ઓળંગીને બેહદ પાર પહોંચ્યા હોય તથા પરબ્રહ્મનો સંદેશ લાવ્યા હોય.

પાંચ ચીજ જીવ સબ ઉડ ગએ, મસી બકા સે લ્યાએ ઓષદ ।

બિલાએ જિવાએ કોઈ ના સક્યા, બિના એક મહંમદ ॥ ૨૯ ॥

આ સંસારની રચનાનાં પાંચ તત્ત્વો અને અહીંનાં સર્વ પ્રાણી નાશવંત છે. આ સર્વને અમરત્વ આપવા માટે પરમધામથી ઔષધિ રૂપે તારતમ જ્ઞાન લાવનાર અને તેમને તે પીવડાવીને અખંડ બનાવનાર નિજાનંદ સ્વામી શ્રી દેવચંદ્રજી (મહદી મહમ્મદ) સિવાય કોઈ થયું નથી.

સો રસૂલ તુમ ખાતર, હોએ આયા કાસદ ।

એ સબ માલૂક કે હુકમેં, હુઆ જાહેર મહંમદ ॥ ૩૦ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! રસૂલ મહમ્મદ તમારા માટે જ સંદેશવાહક બનીને કુરાન લઈને આવ્યા. હવે તે ફરીથી પ્રિયતમ પરમાત્માની આજ્ઞાથી અંતિમ સદ્ગુરુ (આખિરી મહમ્મદ) સાથે પ્રગટ થયા છે.

મોમિન તુમ સૂતે કયા કરો, એ કાગદ એ કાસદ ।

કાજી કજા પર આઈયા, દે મુબારકી મહંમદ ॥ ૩૧ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ સંદેશવાહક તમારે માટે સંદેશો લઈને આવ્યા છે. તારતમ જ્ઞાન પણ તમારી પાસે જ છે. છતાં તમે સૂઈ જઈ શું કરી રહ્યા છો ? રસૂલ મહમ્મદના વચન અનુસાર સ્વયં પરબ્રહ્મ પરમાત્મા જ ન્યાયાધીશ (કાજી) બનીને ન્યાય કરવા માટે આવ્યા છે. તેમણે રસૂલ મહમ્મદને આ શુભ સંદેશ માટે મુબારક બાદી આપી છે.

ઉઠકે આપ ખડી રહો, લ્યો અંગ મેં આનંદ ।

ઈસક દેખાઓ અપના, માસૂક કરો પરસંદ ॥ ૩૨ ॥

તેથી હે બ્રહ્માત્માઓ ! હવે અજ્ઞાનતાની નિદ્રા છોડી બેઠા થઈ જાઓ. તારતમ જ્ઞાન દ્વારા

પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો પ્રેમ પ્રાપ્ત કરીને પોતાનાં અંગપ્રત્યંગ (હૃદય)ને આનંદિત કરી પોતાના પ્રેમને પણ અભિવ્યક્ત કરો. પ્રેમથી પોતાના ધણીને પ્રસન્ન કરવાની આ શુભ ઘડી છે.

પ્રકરણ ૨૮ ચોપાઈ ૯૬૩

સનંધ અબ સે કહાં હૈ મહમ્મદ ?

અબ સો કહાં હૈં મહંમદ, તુમ ઉઠ ક્યોં ન દેખો જાગ ।

કહ્યા કૌલ સો આએ મિલ્યા, અબ નહીં નીંદ કો લાગ ॥ ૧ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! હવે તે મહમ્મદ ક્યાં છે, જેના સંદર્ભમાં રસૂલ મહમ્મદે કુરાનમાં ભવિષ્યવાણી કરી હતી ? તમે અજ્ઞાનની નિદ્રામાંથી જાગ્રત થઈને વિચાર કેમ કરતા નથી ? રસૂલ મહમ્મદે જે સમય માટે ભવિષ્યવાણી કરી હતી તે અવસર આવી ગયો છે. હવે અજ્ઞાનતાની નિદ્રામાં પડી રહેવાનો અવસર નથી. (ઉઠો, જાગો અને તે મહમ્મદને ઓળખો).

તુમ જો અરવાહેં અરસ કી, પર છલેં કિએ હૈરાન ।

બાહેર દેખના છોડ કે, તુમ અંતર કરો પેહેયાન ॥ ૨ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે તો પરમાત્માના આત્મા છો તથા પરબ્રહ્મની અંગરૂપા છો. પરંતુ માયાએ તમને વ્યાકુળ કરી દીધા છે. હવે બાહ્ય દૃષ્ટિનો ત્યાગ કરીને તમે પોતાના અંતરાત્માને ઓળખો.

હકેં લિખ્યા ફુરમાન મેં, મેરા અરસ મોમિન કલૂબ ।

ક્યોં ન જાગો દેખ એ સુકન, દિલ મેં અપના મેહેબૂબ ॥ ૩ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ કુરાનમાં રસૂલ દ્વારા આ પ્રકારે કહેવડાવ્યું છે કે બ્રહ્માત્માઓનાં હૃદય જ મારું પરમધામ છે. તમે એ વચનો સાંભળીને કેમ જાગ્રત થઈ જતા નથી ? હકીકતમાં પોતાના પ્રિયતમ ધણી પોતાના જ હૃદયમાં બેઠા છે.

એ છલ ઝૂઠા દેખ કે, તુમ લઈ જો તિનકી બુધ ।

તો નજર બાહેર પડ ગઈ, જો ભૂલે અરસ કી સુધ ॥ ૪ ॥

આ જુઠી માયાને જોઈને તમે પણ આ માયાની બુદ્ધિને ગ્રહણ કરી છે. તમે પરમધામને ભૂલી ગયા છો. તેથી તમારી દૃષ્ટિ બહારની બાજુ લાગેલી છે.

જાત ભેષ ઊપર કે, એ સબ છલ કી જહાન ।

જો ન્યારા માંહેં બાહેર સે, તુમ તાસોં કરો પેહેયાન ॥ ૫ ॥

જાતિપાંતિ, વર્ણ-વર્ગ તથા વેશ-ભૂષા વગેરે શરીર સાથે સંબંધિત બાહ્ય આચરણ હોવાથી બધી માયાની રચના છે. જે પરમાત્મા, પિંડ બ્રહ્માંડથી ભિન્ન છે તેને તમે ઓળખો.

કાજી કજા જો કરસી, તબ કહ્યા રસૂલેં સંગ હમ ।

એ સોઈ દિન આઈયા, અબ ક્યોં ભૂલેં કદમ ॥ ૬ ॥

રસૂલ મહમ્મદે કુરાનમાં કહ્યું હતું કે જ્યારે પરમાત્મા ન્યાયાધીશ બનીને આવશે અને ન્યાય કરશે ત્યારે હું પણ તેમની સાથે રહીશ. હવે તે સમય આવી ગયો છે, તેથી એવા પરમાત્માના

ચરણનું શરણ કેમ ભૂલી જાઓ છો ?

કહ્યા રસૂલે આવસી, આખર એ મેહેરબાન ।

નજર જાહેરી ક્યોં દેખોગે, જોલોં બાતૂન નહીં પેહેયાન ॥ ૭ ॥

રસૂલ મહમ્મદે સ્પષ્ટ કહ્યું હતું કે અંત સમયે પરમકૃપાળુ પરમાત્મા આવશે. જ્યાં સુધી કુરાનનાં ગૂઢ રહસ્યોની ઓળખ નહીં થાય, ત્યાં સુધી બાહ્યદષ્ટિ વાળા લોકો તેમને ઓળખશે નહીં.

પેહેલેં ક્યોં થે રસૂલ હક પેં, ક્યોં લ્યાએ ફુરમાન ।

અબ કૌન સરૂપેં આખર, એ સબ કરો પેહેયાન ॥ ૮ ॥

રસૂલ મહમ્મદ પરમાત્મા પાસે પહેલાં કેમ પહોંચ્યા, પરમાત્મા પાસેથી તેમની આજ્ઞા લઈને કેમ આવ્યા તથા હવે આ અંત સમયમાં પ્રગટ થયેલ સ્વરૂપ કોણ છે ? આ બધાની ઓળખ કરી લો.

વજૂદ આવે જો ખેલ મેં, સો સબ ખ્વાબ કે જાન ।

ખ્વાબ દેખે જો પાર થેં, તુમ તાસોં કરો પેહેયાન ॥ ૯ ॥

આ દુનિયામાં શરીર ધારણ કરી આવનાર સર્વ જીવો સ્વપ્નના જીવ માનવામાં આવે છે અને જે સ્વપ્નથી પર પરમાત્મામાં રહીને આ સ્વપ્નના ખેલ જોઈ રહ્યા છે તે બ્રહ્માત્માઓને ઓળખો.

જો હક સૂરત દેખિએ ઈનમેં, તો ખ્વાબ દેવે સબ ભાંન ।

લે માએને દેખો બાતૂન, જ્યોં હોવે સબ પેહેયાન ॥ ૧૦ ॥

જ્યારે આ બ્રહ્માત્માઓના હૃદયમાં તમે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા સ્વરૂપને જોશો, ત્યારે આ સમગ્ર સ્વપ્ન ઊડી જશે. તેથી કુરાનના ગૂઢ રહસ્યના ગૂઢ અર્થો સમજવાનો પ્રયાસ કરો, જેથી પૂરેપૂરી પિછાણ થાય.

એ તો આગે થેં કે ઉડહીં, નૂરે કી નજર ।

તો નૂર તજલ્લા કી નજરોં, એ રેહેસી ક્યોં કર ॥ ૧૧ ॥

આવા કેટલાય સ્વપ્નવત્ બ્રહ્માંડ અક્ષરબ્રહ્મની દષ્ટિમાત્રથી જ ઊડી જાય છે, ત્યારે અક્ષરાતીત બ્રહ્મની દષ્ટિ સમક્ષ તેનું અસ્તિત્વ શું હશે ?

હક નજર યા પર પડે, તો ઉડે જિમી આસમાન ।

નૂર આગે અંધેરી ના રહે, તુમ દિલ દે કરો પેહેયાન ॥ ૧૨ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માની દષ્ટિ આ માયાવી બ્રહ્માંડ પર પડશે, તો ધરતીથી આકાશ સુધીનું અસ્તિત્વ ઊડી જશે, કારણકે પ્રકાશ સમક્ષ અંધકાર નથી રહી શકતો. આ તથ્યને તમે હૃદયપૂર્વક સમજી લો.

અબ બતાઉં યા વિધ, દેખો દિલ મેં આન ।

જાહેર મેં દેખાઉંગી, મેરે ઈમામ કી પેહેયાન ॥ ૧૩ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! હવે હું એ રીતે સમજાવવાનો પ્રયત્ન કરું છું. તમે આ રહસ્યનો હૃદયપૂર્વક

વિચાર કરજો. હું મારા સદ્ગુરુ (ઈમામ)ની ઓળખ તમને સ્પષ્ટપણે કરાવું છું.

આવે અરસ સે હુકમ, તિન હુકમેં ચલે કે હુકમ ।

ફિરે સો મતલબ કરકે, જાએ મિલે ખસમ ॥ ૧૪ ॥

પરમધામથી પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો આદેશ આ જગતમાં આવ્યો છે અને વિભિન્ન રૂપ ધારણ કરીને નિર્દિષ્ટ કાર્ય કરે છે. આ રીતે પોતાની જવાબદારી અદા કરીને આ આદેશ પુનઃ પાછા ફરીને ધામધણીમાં જ મળી જાય છે.

[પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માએ પ્રગટ થઈને બ્રહ્માત્માઓને જાગ્રત કરવાનો આદેશ સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજીને આપ્યો. સદ્ગુરુએ ફરીથી આ જવાબદારી શ્રી પ્રાણનાથજીને સોંપી. આ રીતે જાગણી લીલા સંપન્ન કરીને શ્રી પ્રાણનાથજી શ્રી રાજાજીનાં ચરણોમાં પહોંચી જાય છે. આ રીતે રસૂલ મહમ્મદ પણ પોતાનું કાર્ય પૂરું કરી પોતાના મૂળ સ્વરૂપમાં મળી જાય છે.]

ભી તિતથેં રૂહ આવહીં, આવે નૂર સે જોસ ફૂવત ।

સો ફુરમાયા સબ કરે, પકડ કે સૂરત ॥ ૧૫ ॥

વળી એ પરમધામથી બ્રહ્માત્માઓ પણ અવતરિત થયા છે. તેમના માટે જ અક્ષરધામથી જબરાઈલે અવતાર લીધો. પરબ્રહ્મના આદેશ અનુસાર તેને જેટલી જવાબદારી સોંપવામાં આવી છે, તે શરીર ધારણ કરીને સંપૂર્ણ જવાબદારી અદા કરશે.

નૂર મકાન સે ફિરસ્તા, આવે અસરાફીલ ।

સબ ઉડાવે સૂર બજાએ કે, પલક ન હોવે ઢીલ ॥ ૧૬ ॥

અક્ષરધામથી અક્ષરબ્રહ્મની બુદ્ધિના ફિરસ્તા-અસરાફીલ આવશે. તે તારતમ જ્ઞાનરૂપી નરસિંહું બજાવીને અજ્ઞાનનો અંધકાર દૂર કરશે. તેને માટે તે એક ક્ષણનો પણ વિલંબ નહિ કરે.

ભી ઈત અરસ અજમ સે, મસી લ્યાવેં ફુંજી રોસન ।

સો તોડ કુફર આલમ કા, સાફ કરેં સબન ॥ ૧૭ ॥

શ્યામાવતાર સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી સઘળા ધર્મગ્રંથોનાં ગૂઢ રહસ્યો ખુલ્લાં કરવા માટે પ્રકાશમય ચાવી (તારતમ જ્ઞાન) મેળવી પરમધામથી આવ્યા. તેઓ સમસ્ત વિશ્વમાં ફેલાયેલ અજ્ઞાનરૂપી અંધકારને દૂર કરીને સૌના હૃદયને નિર્મળ બનાવશે.

જબ ઈમામ ઈત આઈયા, તબ એ સારે સંગ ।

સરૂપ મેહેદી યાહી કો, યામેં દેખોગે કે રંગ ॥ ૧૮ ॥

જ્યારે નિજાનંદ સ્વામી સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજ (ઈમામ) આ સંસારમાં આવ્યા ત્યારે તે બધી શક્તિઓ (ધામધણીનો આદેશ, તારતમજ્ઞાન, ઈસ્ત્રાફીલ, જિબ્રીલ, ફિરસ્તા વગેરે) તેમની સાથે આવી. પછી એ જ સ્વરૂપ (બધી શક્તિઓ સાથે) શ્રી પ્રાણનાથજીના હૃદયમાં પ્રવેશ કરીને ઈમામ મહદી કહેવાયા. હવે આ બધી શક્તિઓ સમય અને આવશ્યકતા અનુસાર વિભિન્ન કાર્ય કરતી જોવા મળશે.

યાહી સાથ મિલાવા મોમિનોં, સબોં ખાસ બંદોં સોહોબત ।

બંદગી જાહેર યા બાતૂન, સબ બેવરા હોસી ઈત ॥ ૧૯ ॥

તે જ સ્વરૂપ (અંતિમ ધર્મગુરુ) સાથે સઘળા બ્રહ્માત્માઓ આવી મળશે. આ પ્રકારે સઘળા જીવોને પણ બ્રહ્માત્માઓ (ખાસ બંદાઓ)નો સંગ પ્રાપ્ત થશે. ત્યારે બાહ્ય (દૈહિક કર્મકાંડ) તથા આંતરિક (માનસિક) ઉપાસનાના મહત્વનું નિરૂપણ થશે.

ઔલિએ અંબિએ આસિક, જો ખાસ બંદે સિરદાર ।

હક બિના કદૂ ના રખે, ઈનોં દુની કરી મુરદાર ॥ ૨૦ ॥

આ આશિક બ્રહ્માત્માઓને મહાત્માગણ (ઔલિયા) અને પેગંબરગણ (અમ્બિયે) પણ કહેવામાં આવ્યા છે. તે જ શિરોમણિ વિશેષ આત્માઓ (ખાસબંદે) કહેવાય છે. આ આત્માઓ સત્ય વસ્તુ સિવાય કંઈપણ સ્વીકાર કરતા નથી. તેમણે આ સંસારને મૃતકતુલ્ય (મડદાલ) સમજીને ત્યાગ કરી દીધો છે.

એ માએને લે રસૂલે, આએ કેતા કિયા પુકાર ।

એ સો કિન ખાતર કિયા, રૂહેં અજૂ ના કરેં બિચાર ॥ ૨૧ ॥

કુરાનના આ ગૂઢાર્થો લઈને આવેલા રસૂલ મહમ્મદે કેટલો પોકાર કર્યો ? આ બધું તેમણે કોને માટે કર્યું ? બ્રહ્માત્માઓ હજુ પણ આના પર વિચાર નથી કરતા.

એ કિન ભેજયા કૌન આઈયા, એ સો કૌન કારન ।

અબ કહે કૌન કાસોં કહે, તુમ ઉઠ દેખો બાતન ॥ ૨૨ ॥

આ સંદેશો કોણે મોકલ્યો છે, આ સંદેશ લઈને આ જગતમાં કોણ આવ્યું છે અને આ સંદેશ કોને માટે મોકલ્યો છે ? હવે આ સંદેશાનું રહસ્ય કોણ કોને સમજાવશે ? હે બ્રહ્માત્માઓ ! જાગ્રત થઈને આ રહસ્યને સમજો.

તુમ સૂતી કૌન જગાવહીં, કેહે કેહે મગજ કુરાન ।

સુધ દેવે કાજી કજાએ કી, લે માએને કરો પેહેચાન ॥ ૨૩ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે તો આ માયામાં આવીને અજ્ઞાનની નિદ્રામાં પોઢી ગયા. કુરાનના આ અર્થો સ્પષ્ટ કરીને તમને કોણ જગાડશે ? હવે આત્મજાગૃતિ (ક્યામત) વેળા ન્યાયાધીશ અને તેમના ન્યાયની જાણકારી તમને કોણ કરાવશે ? તમે આ બધાં રહસ્યો પર વિચાર કરો.

પેહેલેં ઓલખો આપ કો, પીછે કરો મોસોં પેહેચાન ।

દેખો અપને અરસ કો, યાદ કરો નિસાન ॥ ૨૪ ॥

સર્વપ્રથમ તમે પોતાને ઓળખો, પછી મારી ઓળખ કરો (કે મારી અંદર કોણ શક્તિ છે), આપણા પરમધામ તરફ દૃષ્ટિ કરો અને ત્યાંનાં ચિહ્નોને યાદ કરો.

યામેં રૂહ કે ભાંત કે, લેત લજત ખાન પાન ।

અંતર બૈઠા તાએ દેખહીં, તુમ સબ વિધ કરો પેહેચાન ॥ ૨૫ ॥

આ સંસારમાં અનેક પ્રકારના જીવો છે. તે આહાર વિહાર વગેરે લૌકિક સ્વાદમાં જ પ્રસન્ન છે.

હૃદયમાં બેઠેલ પરમાત્માની શક્તિ સઘળું જોઈ રહી છે. હવે તમે એ બધાને પિછાણો.

કહાં ઈનોં કી અસલ, દ્રઢ કરો સોઈ નિસાન ।

પાર અરસ જો કાયમ, તુમ તાસોં કરો પેહેયાન ॥ ૨૬ ॥

આ જીવોનું મૂળ (ઉદ્ગમ સ્થળ) ક્યાં છે ? તે સંકેતો પોતાના મનમાં દૃઢ કરો. અખંડ પરમધામ તો શૂન્ય નિરાકારથી પર છે. ખાસ કરીને તમે તેને ઓળખો.

રૂહેં ફિરસ્તે પૈગંમર, સુધ હોવે નૂર મકાન ।

સો નૂર છોડ આગૂં ચલે, તબ હોવે પેહેયાન ॥ ૨૭ ॥

તારતમ જ્ઞાનથી બ્રહ્માત્માઓ, ઈશ્વરી સૃષ્ટિ તથા પેગંબરોને અક્ષરધામ સુધીનું ભાન તો થઈ જાય છે, પરંતુ બ્રહ્માત્માઓ જ્યારે અક્ષરધામથી આગળ ચાલ્યા જશે, ત્યારે તેમને પોતાના ધણીની પિછાણ થશે.

એ સુધ સબ વિધ લ્યાઈયા, રસૂલ હાથ ફુરમાન ।

કાજી કજા ભિસ્ત પાર કી, લે માએને કરો પેહેયાન ॥ ૨૮ ॥

રસૂલ સાહેબ આ બધી વાતોની જાણકારી સાથે પોતાની સાથે કુરાન લઈને આવ્યા છે. હવે અંત સમયે ન્યાયાધીશ બનીને આવેલ પરમાત્મા સૌનો ન્યાય કરીને માયાવી સૃષ્ટિને અખંડ મુક્તિ સ્થળ (બહિશ્ત)નું સુખ આપશે અને બ્રહ્માત્માઓને પરમધામનો અનુભવ કરાવશે. કુરાનના આ ગૂઢ અર્થને સમજીને તમે પોતાને ઓળખી લો.

બાત રસૂલ કી જો સુને, તાકો તાજુબ બડા હોએ ।

હક બકા સુધ દેવહી, સો કહે ન દૂજા કોએ ॥ ૨૯ ॥

રસૂલ મહમ્મદ દ્વારા કહેવાયેલ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા અને તેમના ધામની વાતો-સાંભળીને સૌને આશ્ચર્ય થાય છે. આ રીતે અન્ય કોઈએ પણ પરમ સત્યની વાત કરી નથી.

એક પૈંડે ચલે દુનિયાં, રસૂલ સામી બલ ।

નબી નજર દેખેં ચલેં, દુનિયાં ચલે અટકલ ॥ ૩૦ ॥

સંસારના લોકો તો રસૂલનો સામનો કરતાં પોતાના જ કર્મકાંડ (શરાઅ)ના માર્ગે ચાલે છે. રસૂલ પયગંબર તો સત્ય અને અસત્યને ઓળખીને ચાલે છે. જ્યારે અન્ય સંસારી જીવો અનુમાનિત માર્ગ પર ચાલે છે.

દુનિયાં જો છાયા મિને, સો કરે અટકલેં અનેક ।

છાયા સૂર ન દેખહીં, પીછે કહે તાએ રૂપ ન રેખ ॥ ૩૧ ॥

છાયા સમાન અજ્ઞાનના અંધકાર (માયા)માં રહેવાવાળા સંસારના લોકો પરમાત્માના વિષયમાં અનેક અટકળો બાંધે છે. જે પ્રકારે અંધકાર સૂર્યને જોઈ શકતો નથી તે રીતે અજ્ઞાનના અંધકારમાં રહેનાર જીવ પણ પરમાત્માને જોઈ શકતા નથી અને કહે છે કે તેની રૂપરેખા કંઈ છે જ નહીં અર્થાત્ બ્રહ્મ નિરાકાર છે.

ક્યોં સબદ આગે ચલે, તુમ કર દેખો બિયાર ।

છાયા પાર કિરના રહે, ઔર સૂરજ કિરનોં પાર ॥ ૩૨ ॥

તમે વિચારપૂર્વક જુઓ. નશ્વર સંસારના શબ્દ તેનાથી પર કેવી રીતે પહોંચી શકે ? આ માયાવી ક્ષર જગતથી પર સૂર્યનાં કિરણોની જેમ બેહદ-અક્ષર છે અને તેમની પણ પાર મૂળ સૂર્યની જેમ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા તો અક્ષર (કિરણો)થી પણ પર છે.

પૈદાસ જુલમત કાલ કી, સો તો હૈ સબ નાસ ।

બેલેં કાલ કે મુખમેં, તાએ અબહીં કરેગો ગ્રાસ ॥ ૩૩ ॥

આ અજ્ઞાનરૂપી અંધકારની સૃષ્ટિ કાળથી પ્રભાવિત છે. તેથી તેનો નાશ અવશ્ય થવાનો છે. સૃષ્ટિના સઘળા જીવો કાળના મુખમાં રમી રહ્યા છે અને કાળ તેમનો તત્કાળ કોળિયો કરશે.

હક સૂરત નૂર કે પાર હૈ, તહાં સબદ ન પોહોંચે બુધ ।

ચૌદે તબક છાયા મિને, ઈને નહીં સૂર કી સુધ ॥ ૩૪ ॥

પરમાત્માનું ચિન્મય (સચ્ચિદાનંદમય) સ્વરૂપ તો અક્ષરબ્રહ્મથી પર છે. ત્યાં નથી શબ્દ પહોંચતો કે નથી બુદ્ધિ પહોંચતી. આ ચૌદ લોક છાયા સમાન અજ્ઞાનરૂપી અંધકારમાં છે. અહીંનાં પ્રાણીઓને પરબ્રહ્મ પરમાત્મારૂપ સૂર્યનું ભાન થતું નથી.

કોઈ ના ઉલંઘે કાલ કો, નિરાકાર હવા લા સુંન ।

યાકો કોઈ ના ઉલંઘ સકે, એ ગ્રાસે સબ ઉતપન ॥ ૩૫ ॥

કોઈપણ પ્રાણી શૂન્ય નિરાકાર સહિત આ કાળને ઓળંગીને આગળ જઈ શકતું નથી, અહીંનાં સર્વ પ્રાણીઓ ઉત્પન્ન થતાંની સાથે કાળના પ્રભાવમાં ચાલ્યા જાય છે. તેથી હજી સુધી કોઈ પણ તેને પામી શક્યું નથી.

બાત બડી હૈ કાલ કી, એસે કે બ્રહ્માંડ ઉપાએ ।

કાલ ભી આખર ના રહે, પર એ પેહેલેં સબકો ખાએ ॥ ૩૬ ॥

આ કાળ ઘણો શક્તિશાળી છે કારણ કે તેનાથી અનેક બ્રહ્માંડ ઉત્પન્ન થાય છે. અંતમાં તો આ કાળ પણ નાશ પામે છે, પરંતુ તેનો નાશ થાય તે પહેલાં જ આ સમસ્ત બ્રહ્માંડને પોતાનો ગ્રાસ બનાવી લે છે.

રસૂલ બિના ઈન કાલ કો, કિને ન ઉલંઘ્યો જાએ ।

એ સબદ કાલ કે પાર હેં, સો ક્યોં ઔરોં સમજાએ ॥ ૩૭ ॥

રસૂલ સિવાય કોઈ (પણ પેગંબર) કાળને ઓળંગીને પાર પામી શક્યા નથી. રસૂલનાં વચન કાળથી પર છે, તેથી તેઓ અન્ય લોકોની સમજમાં નથી આવતાં.

છાયા કી જો દુનિયાં, તાએ અચરજ હોએ સબન ।

કાલ કે પાર જો પોહોંચાહી, સો ક્યોં કર રેહેવે તન ॥ ૩૮ ॥

અજ્ઞાનના અંધકારમાં મગ્ન સઘળા સાંસારિક જીવોને એ આશ્ચર્ય થાય છે કે જે કાળથી પર પહોંચે છે, તેઓ અહીં આ ભૌતિક શરીર ધારણ કરીને કેવી રીતે રહે છે અર્થાત્ તેમણે તો ચિન્મય

શરીરમાં રહેવું જોઈએ.

હક કી ખબર જો લ્યાવહીં, સો તેહેકીક ન રહે આકાર ।

જો કદી રહે તો બેહોસ, પર કર ના સકે પુકાર ॥ ૩૯ ॥

પરમાત્માનો સંદેશ લઈને જે આવે છે તે નિશ્ચય જ શરીરને જ મહત્ત્વ આપીને નથી રહી શકતા. સંભવતઃ તેમનું શરીર ન છૂટે તો પણ તે બેશુદ્ધ રહેશે, પરંતુ તે પોતાના મુખેથી કંઈ કહી શકતા નથી.

જિન કોઈ સક તુમેં રહે, મેં સબ વિધ દેઉં સમજાએ ।

માએને ઈન રસૂલ કે, ભાંત ભાંત દેઉં બતાએ ॥ ૪૦ ॥

તમારા મનમાં કોઈ પણ પ્રકારના સંદેહ બાકી ન રહે તે માટે હું તમને સર્વ પ્રકારે સમજાવું છું. રસૂલનાં આ વચનોનો ગૂઢાર્થ પણ હું તમને વિભિન્ન પ્રકારે કહી દઉં છું.

સત છાયા જીવ પર પડે, સો તબહીં મુરછાએ ।

ખ્વાબ ન દેખે સાંચ કો, વહ દેખત હી મિટ જાએ ॥ ૪૧ ॥

સ્વપ્નના જીવો પર સત્યની છાયા પડી જાય તો તે તત્કાલ મૂર્છિત થઈ જાય છે. સ્વપ્નના જીવો સત્ય વસ્તુને જોઈ જ શકતા નથી, કારણ કે જાગીને સત્યને જોવા માત્રથી જ તે સ્વપ્ન નાશ પામે છે.

પર અંધે યોં ન સમજહીં, જો ઈનકા નામ રસૂલ ।

સો તો પાર સે આયા હક પેં, યાકો જુલમત ના મૂલ ॥ ૪૨ ॥

પરંતુ જેનું નામ જ પરમાત્માના સંદેશવાહક છે તેને આ અજ્ઞાની જીવ કેવી રીતે સમજી શકે? રસૂલ તો આ સ્વપ્ન જગતથી પર પરમધામથી આવ્યા છે. આ અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર (નિરાકાર) તેનું મૂળ નથી.

બાત માસૂક કી સો કરે, આગે આસિક અરધંગ ।

કહે કુરાન પુકાર કે, રસૂલ ન છાયા સંગ ॥ ૪૩ ॥

તેથી તેમણે પ્રિયતમ પરમાત્માની વાત તેમની ચાહક (આશિક) અંગનાઓ માટે કરી છે. તેથી કુરાન પોકાર કરીને કહે છે કે રસૂલનો સંબંધ અજ્ઞાનના અંધકારથી નહિ પરંતુ તેથી પણ પર પરબ્રહ્મ પરમાત્મા સાથે છે.

સો બાત કરે મેહેબૂબ કી, વાકો અંગ ન કોઈ ઉરજાએ ।

જ્યોં કિરને સૂરજ દેખહીં, ત્યોં ત્યોં જોત ચઢાએ ॥ ૪૪ ॥

તેથી તેમણે પ્રિયતમ પરમાત્માની વાત કહી, તેને માટે તેમને કોઈ પણ પ્રકારનો સંકોચ થયો નથી. જે પ્રકારે કિરણો સૂર્ય તરફ ઉન્મુખ થાય છે તેથી તેની જ્યોતિ વધારે ફેલાય છે, આ પ્રકારે પરમાત્માની વાત કરવાથી રસૂલ મહમ્મદનો જોશ વધતો ગયો. તેથી તેઓ અધિક

મહત્વપૂર્ણ મનાય છે.

સો જાને સુધ પાર કી, હક મિલિયા જિન ।

કિરના સૂરજ ના અંતર, યોં માસૂક આસિક તન ॥ ૪૫ ॥

પારની શુદ્ધિ તે પ્રાપ્ત કરી શકે છે, જેને પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર થયો છે. જેમ કિરણ અને સૂર્યમાં અંતર નથી, તેવી રીતે આશિક અને માસૂકનો પણ સંબંધ અંગ-અંગીનો હોય છે.

સીધે સબદ રસૂલ કે, પર એ સમઝે કઠૂ ઔર ।

જોલોં સબદ ના ચીનહીં, તોલોં ન પાઈએ ઠૌર ॥ ૪૬ ॥

આમ તો રસૂલના સઘળા શબ્દો સરળ છે, પરંતુ અલ્પજ્ઞ જીવો તેમને જુદું જ સમજ્યા. જ્યાં સુધી આ શબ્દોની વાસ્તવિકતાને સમજવામાં ન આવે ત્યાં સુધી પરમધામનો અનુભવ નહિ થાય.

પ્રકરણ ૨૯ ચોપાઈ ૧૦૦૯

સનંધ ઈમામ રસૂલકી

ખાતર પ્યારી રૂહેં મોમિન, મેં કહૂં અરસ સબદ ।

બકા સબદ કહે બિના, ઉડે ના સરિયત હદ ॥ ૧ ॥

પોતાના વહાલા બ્રહ્માત્માઓ માટે પરમધામની વાત હું કરી રહ્યો છું. કારણ કે પરમધામની વાત (જ્ઞાન) કર્યા વિના લૌકિક કર્મકાંડ તેમનાથી છોડી શકાતા નથી.

સુધ દુની હદ ના બેહદ, કૌન રસૂલ કૌન હમ ।

કાગદ લ્યાયા કિનકા, કહાં સો અરસ ખસમ ॥ ૨ ॥

સંસારનાં સામાન્ય પ્રાણીઓને તો એ પણ ભાન નથી કે આ મર્યાદિત સંસાર (હદ) શું છે, તેનાથી પર અસીમ ભૂમિકા (બેહદ) શું છે ? રસૂલ મહમ્મદ કોણ છે, આપણે કોણ છીએ, રસૂલ સાહેબ કોના સમાચાર લઈને આવ્યા છે તથા સૌના સ્વામી પરમાત્મા ક્યાં રહે છે ?

એ સુધ કિન પાઈ નહીં, જો લિખી માહેં કાગદ ।

એ સબ ખેલેં ખ્વાબ મેં, કોઈ ન છોડે હદ ॥ ૩ ॥

કુરાન દ્વારા પરમાત્માએ જે સંદેશ મોકલ્યો છે, તેનું ભાન કોઈને નથી થયું. કારણ કે સર્વ સાંસારિક જીવો સ્વપ્નમાં જ રમી રહ્યા છે, તેથી તેઓ નશ્વર જગતની સીમાને છોડી નથી રહ્યા.

હદ કી બાંધી સબ દુનિયાં, હક તરફ ન કરે નજર ।

પીઠ દે હદ બેહદ કો, યોં હાદી હક દેવેં ખબર ॥ ૪ ॥

નશ્વર જગતનાં કર્મબંધનોમાં બંધાયેલી દુનિયા પરમાત્મા તરફ દૃષ્ટિ જ નથી નાખતી. તેથી સદ્ગુરુ (હાદી)એ હદ અને બેહદને છોડીને તેથી પર પરબ્રહ્મ પરમાત્માનું જ્ઞાન કરાવ્યું છે.

હાએ હાએ કિનેં ના પેહેચાનિયા, એ જો રસૂલ રેહેમાન ।

કહે કિતાબે જાહેર, સબ પર એ મેહેરબાન ॥ ૫ ॥

ઘણા બેદની વાત છે કે કોઈએ પણ દયાળુ રસૂલની ઓળખ નથી કરી. કુરાનમાં સ્પષ્ટ કહ્યું છે કે તે સૌના પ્રત્યે દયાળુ છે.

સબદ રસૂલ ક્યોં ચીનહીં, એ જો ચામ કે દામ ।

ખ્વાબી દમ ક્યોં સમઝહીં, એ જો અલ્લા કે કલામ ॥ ૬ ॥

માત્ર બાહ્ય સ્વરૂપનું મૂલ્ય સમજનાર આ લોકો રસૂલ દ્વારા કહેવાયેલ વચનોને કેવી રીતે ઓળખશે ? હકીકતે આ સ્વપ્નના જીવો પરમાત્મા દ્વારા કહેવાયેલ વચનો કેવી રીતે સમજી શકે ?

જો દમ હોવેં ખ્વાબ કે, તિન ક્યોં ઉપજે બિચાર ।

એ સબ ઢૂંઢે ખ્વાબ મેં, માએને હવા નૂર પાર ॥ ૭ ॥

જે સ્વયં જ સ્વપ્નના જીવ છે તેમને સ્વપ્નથી પારની વાત જાણવાની ઈચ્છા જ ઉત્પન્ન થતી નથી. તેથી તે શૂન્ય નિરાકારથી પર અક્ષર અને તેથી પરના શબ્દનો અર્થ સ્વપ્નમાં જ શોધે છે.

એ સાંચા નૂરી સાંઈ કા, ઈનકે સબદ અગમ ।

ફિરસ્તે આદમ જો મિલો, કિન નિકસે ના મુખ દમ ॥ ૮ ॥

રસૂલ તો સ્વયં પરબ્રહ્મ પરમાત્માનાં કિરણો (નૂર)માંથી છે. તેથી તેમના શબ્દો પણ અગમ્ય હોય છે. આ સંસારના દેવતા તથા માનવ બધાં મળીને પણ પોતાના મુખથી પરમધામની વાત નથી કરી શકતા.

આપ રસૂલ નહીં હદ કા, ઈનોં અરસ અજીમ અસલ ।

દુની સુરૈયા ઉલંઘ ના સકે, પૂરી હદ કી ભી નહીં અકલ ॥ ૯ ॥

રસૂલ સાહેબ આ ક્ષર જગતના નથી. તેમનું મૂળ તો પરમધામ છે. સંસારના જીવો તો જ્યોતિસ્વરૂપને પાર કરી શકતા નથી. તેને ક્ષર જગતની બાબતમાં પણ પૂરી જાણકારી નથી.

એ સબદ પાર બેહદ કે, તાકે માએને કરસી સોએ ।

સબદ મહંમદ જાનેં મેહેદી, દૂજા હદ કા ન જાને કોએ ॥ ૧૦ ॥

આ વચનો બેહદથી પારનાં છે. તેથી તેનો અર્થ પણ તે કરી શકે છે, જે સ્વયં બેહદથી પર છે. પારનાં વચનોને તો નિજાનંદ સ્વામી શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજ (મહદી મહમ્મદ) જ જાણે છે. આ નશ્વર જગતના અન્ય જીવો તેને જાણી શકતા નથી.

હદ બેહદ દોઊ જુદે, મેહેદી મહંમદ બિના ન હોએ ।

અબ દેખો જાહેર હુએ, રહ્યા સબદ ન હદ કા કોએ ॥ ૧૧ ॥

નશ્વર જગત અને અખંડ ભૂમિ બંનેની અલગ અલગ ઓળખ નિજાનંદ સદ્ગુરુ (મહદી મહમ્મદ) વિના અન્ય કોઈથી નથી થઈ. જુઓ, તે પોતે હવે મારા હૃદયમાં પ્રગટ થઈ ગયા

છે. તેથી હવે નશ્વર જગતના જ્ઞાનનું અસ્તિત્વ નહીં રહે.

એહી કિતાબ બહુતન પેં, પર માએને ન પાએ કિન ।

અબ દેખો આલમ મેં, ઈન કિતાબ નૂર રોસન ॥ ૧૨ ॥

અનેક લોકોની પાસે આ કુરાન ગ્રંથ છે પરંતુ તેનાં ગૂઢ રહસ્યોને આજસુધી કોઈપણ ગ્રહણ કરી શક્યું નથી. હવે તારતમ જ્ઞાન દ્વારા પૂરા બ્રહ્માંડમાં એનો પ્રકાશ ફેલાતો જોઈ લો.

જો દમ હોવે ખ્વાબ કે, સો ક્યોં કરસી પેહેયાન ।

ચીન્હા નહીં રસૂલ કો, કિન હિંદૂ ન મુસલમાન ॥ ૧૩ ॥

જે સ્વયં સ્વપ્નના જીવો હશે તેઓ તેમની ઓળખ કેવી રીતે કરી શકશે ? હિંદુ કે મુસલમાન કોઈએ પણ હજી સુધી રસૂલ મહમ્મદને ઓળખ્યા નથી.

કેતેક સંગ રસૂલ કે, રેહેતે રાત દિન માંહેં ।

ના તો ઓ બુજરક હુતે, પર કછૂ અલી બિન ચીન્હા નાંહેં ॥ ૧૪ ॥

કેટલાક લોકો રાત દિવસ રસૂલ મહમ્મદ સાથે રહે છે. આમ તો તેઓ બધા ખૂબ સમજદાર છે, પરંતુ અલી વિના બીજા કોઈ પણ રસૂલને ઓળખી શક્યા નથી.

તબક ચૌદે હદ કે, ચૌગ્રદ નિરાકાર ।

એ સબદ હદી ક્યોં સમઝહીં, જો નિરાકાર કે પાર ॥ ૧૫ ॥

આ બ્રહ્માંડના ચૌદ લોક બધા નશ્વરતાની સીમામાં આવે છે તથા બ્રહ્માંડની ચારે બાજુ શૂન્ય નિરાકાર વ્યાપ્ત છે. તેથી નિરાકારના પારનું જ્ઞાન હદના જીવ કેવી રીતે સમજી શકે ?

બેહદ કો સબદ ન પોહોંચહીં, એ હદમેં કરેં બિચાર ।

કોઈ ઈત બુજરક કહાવહીં, સો કેહેવે નિરાકાર ॥ ૧૬ ॥

સીમિત જગતનું જ્ઞાન (શબ્દ) અખંડ ભૂમિ (બેહદ) સુધી પહોંચી શકતું નથી. તેથી હદના જીવો નશ્વર જગત (હદ)નો જ વિચાર કરે છે. જો આ જગતમાં કોઈ સમજદાર કહેવાય છે, તેઓ પરમાત્માને પણ નિરાકાર કહે છે.

ફેર ઈનોં કો પૂછિએ, કયા બેચૂન બેચગૂન ।

કયા હૈ સુંન નિરંજન, કછૂ ખબર ના દઈ ઈન ॥ ૧૭ ॥

પછી એમને પૂછીએ કે અદ્વિતીય અને અવર્ણનીય કોના માટે કહેવાયું છે ? શૂન્ય નિરાકાર નિરંજન કોને કહે છે ? (તો તેઓ સહેજ પણ ઉત્તર આપી શકતા નથી) હકીકતમાં તેમને કોઈએ પણ આ બાબતમાં જાણકારી આપી નથી.

નિરાકાર આકારોં ના સુધ, ના સુધ આપ ખસમ ।

ના સુધ છલ ના વતન, એ બુજરકોં બડી ગમ ॥ ૧૮ ॥

આ જીવોને સાકાર તથા નિરાકારનું ભાન નથી. તેમનું પોતાનું ભાન નથી અને ન પરમાત્માની ઓળખ છે. તેઓ આ સ્વપ્નવત્ જગતને નથી જાણતા કે નથી તે પરમધામને ઓળખતા. નશ્વર

જગતના અલ્પ જ્ઞાનીઓની ગતિ આ પ્રકારની છે.

ખાસા નૂરી ખુદાએ કા, એ બોલ્યા સબદાતીત ।

સબ મિલ સબદ બિયારહીં, પર પાવેં ના વે રીત ॥ ૧૯ ॥

રસૂલ મહમ્મદ સ્વયં પરમાત્માનાં કિરણ (નૂર) સ્વરૂપ છે તેમણે શબ્દાતીત પરમધામ અને પરબ્રહ્મના સમાચાર આપ્યા છે. અહીંના જ્ઞાનીજનો બધા મળીને તેમનાં વચન પર વિચાર તો કરે છે પરંતુ ગૂઢ રહસ્યો પામી શકતા નથી.

આદમ મિલો કે ઓલિએ, અંબિએ બડે યકીન ।

નૂરી કહાવેં ફિરસ્તે, પર કિન રસૂલ કો ના ચીન ॥ ૨૦ ॥

સંસારમાં પ્રથમ માનવ (આદમ), ઋષિગણ (ઓલિયા), અવતારીજન (અંબિયા) તથા નૂરી ફિરસ્તા વગેરે ઘણા જ થયા, પરંતુ કોઈએ પણ રસૂલને ઓળખ્યા નથી.

સિફત બડી રસૂલ કી, નિરાકાર કે પાર અખંડ ।

એસા કોઈ ના હુઆ, ના તો હુએ કે બ્રહ્માંડ ॥ ૨૧ ॥

રસૂલ સાહેબની ઘણી પ્રશંસા કરવામાં આવી છે, તેમણે નિરાકારની પાર અખંડ પરમધામની વાતો કહી છે. એવાં કેટલાંય બ્રહ્માંડો પહેલાં પણ ઉત્પન્ન થયાં છે, પરંતુ આ રીતે પરમધામની વાત કરનાર કોઈ પણ આ બ્રહ્માંડમાં થયું નથી.

દીન દરસન ફિરકે મજહબ, ઔર મિલો કે જાત ।

પઢ પઢ સિર બાંધે પર, પર પાઈ ના નબી કી બાત ॥ ૨૨ ॥

આ સંસારમાં પ્રચલિત ધર્મ-સંપ્રદાય, મત-મતાંતર તથા કેટલીય જાતિઓ છે. તેમાં કેટલાય વિદ્વાન તથા દાર્શનિક પણ થઈ ગયા છે, જેમણે ધર્મગ્રંથો વાંચીવાંચીને અનેક પદવીઓ પોતાને શિરે ધારણ કરી છે, પરંતુ તેમાંથી કોઈ પણ પેગંબરનાં વચનોનું રહસ્ય સમજી શક્યા નથી.

ચૌદે તબક કી રૂહમેં, એસા ના કોઈ સમરથ ।

સબદ મહમ્મદ મેહેદી બિના, કરે સો કૌન અરથ ॥ ૨૩ ॥

ચૌદ લોકના જીવોમાં એવું કોઈ સમર્થ નથી થયું (કે જે કુરાનનાં આ ગૂઢ રહસ્યોને સ્પષ્ટ કરી શકે). મારા હૃદયમાં બિરાજેલ નિજાનંદ સદ્ગુરુ (મહદી મહમ્મદ) સિવાય કુરાનનું ગૂઢ રહસ્ય કોણ સમજાવી શકે ?

એ માએને ઈમામ બિના, કોઈ કર ના સકે ઔર ।

અબ દેખોગે ઈન માએનોં, સુખ લેસી સબ ઠૌર ॥ ૨૪ ॥

હકીકતમાં સદ્ગુરુ વિના આ રહસ્ય કોઈ સમજી શકતું નથી. હવે આ રહસ્યો સમજાઈ જતાં સઘળા લોકો આનંદનો અનુભવ કરતા જોવા મળશે.

નૂર બડા ઈન સબદ મેં, સો દેખ થકે સબ કોએ ।

ઈમામ બિના ઈન નૂર કો, રોસન ક્યોં કર હોએ ॥ ૨૫ ॥

આ વચનોમાં જ્ઞાન (શબ્દો) માં મોટો પ્રકાશ ભરેલો છે, તેને જોઈને સઘળા લોકો ચકિત થઈ ગયા. હકીકતમાં સદ્ગુરુ વિના આ જ્ઞાન કેવી રીતે પ્રકાશિત થઈ શકે ?

ઈન જુબાં મેં ક્યોં કહું, મુસાફ મગજ નૂર ।
કુફર ચૌદે તબક કા, કિયા ઈમામેં દૂર ॥ ૨૬ ॥

હું આ જીભ વડે કુરાનનાં રહસ્યોના પ્રકાશનું વર્ણન કેવી રીતે કરું ? સદ્ગુરુ (ઈમામ) એ પ્રગટ થઈને ચૌદ લોકના અજ્ઞાનરૂપી અંધકારને દૂર કરી દીધો.

કુરમાન નૂર કે પાર કા, સો ક્યોં કર ઈનોં સમજાએ ।
એ માએને રોસન તબ હોવહીં, જબ બૈઠે ઈમામ ઈત આએ ॥ ૨૭ ॥

અક્ષરથી પર અક્ષરાતીત ધામથી આવેલ આદેશપત્ર(કુરાન)નો ગૂઢાર્થ સ્વપ્નના જીવોની સમજમાં કેવી રીતે આવે ? આ રહસ્ય ત્યારે પ્રકાશિત થયું જ્યારે સદ્ગુરુ (ઈમામ) તારતમ જ્ઞાન મેળવીને પરમધામથી આવ્યા.

લ્યાએ ખજાના વતની, કરસી આએ ઈનસાફ ।
દેસી સુખ કાયમ, આવસી સો અસરાફ ॥ ૨૮ ॥

કુરાનમાં કહ્યું છે કે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પરમધામથી જ તારતમ જ્ઞાનરૂપી સંપત્તિ લઈને ન્યાયાધીશરૂપે આવશે અને ન્યાય કરશે. સમસ્ત જીવોને અખંડ સુખ આપવા માટે તેમની સાથે શ્રેષ્ઠ આત્માઓ પણ આવશે.

એ રસૂલેં પેહેલેં કહ્યા, ખોલસી માએને ઈમામ ।
ઉમેદા મોમિન દુની કી, હોસી જાહેર હુએ કલામ ॥ ૨૯ ॥

રસૂલ સાહેબે પહેલાં જ ભવિષ્યવાણી કરી હતી કે સદ્ગુરુ (ઈમામ) પ્રગટ થઈને કુરાનનું ગૂઢ રહસ્ય સમજાવશે. પરમાત્માએ સદ્ગુરુ (ઈમામ) રૂપે પધારીને કુરાનનો ગૂઢાર્થ સ્પષ્ટ કરી દીધો. હવે બ્રહ્માત્માઓ તથા સાંસારિક જીવોની આશાઓ પૂર્ણ થશે.

મોમિન કારન આવસી, આખર કરી સરત ।
હમ ભી ફેર તબ આવસી, સુખ દેસી કર સિફાયત ॥ ૩૦ ॥

પરમાત્મા બ્રહ્માત્માઓ માટે અંત સમયે આવશે તેવું તેમણે વચન કહ્યું હતું; વળી તે વખતે એમ પણ કહ્યું હતું કે હું તેમની સાથે ફરીથી આવીશ અને સંસારના જીવોની સિફારસ કરીને તેમને અખંડ સુખ અપાવવામાં સહયોગ કરીશ.

જો સુખ દેસી ઈમામ, સો યા જુબાં કહ્યો ન જાએ ।
ઉમેદા મોમિન કી, પૂરી ઈસા ઈમામેં આએ ॥ ૩૧ ॥

તે સમયે સદ્ગુરુ (ઈમામ)ના રૂપમાં આવેલ પરમાત્મા સઘળા જીવોને અખંડ સુખ આપશે તેનું વર્ણન આ જીભ વડે થઈ શકતું નથી. આ રીતે સદ્ગુરુએ આવીને બ્રહ્માત્માઓ તથા સાંસારિક જીવોની આશાઓ પૂરી કરી.

નૂર બડો ઈન માએનોં, સો અબ હુઆ રોસન ।
તબક ચૌદે ગરજિયા, બરસ્યા નૂર વતન ॥ ૩૨ ॥

તારતમ જ્ઞાનથી કુરાનનાં ગૂઢ રહસ્યો ખુલ્લાં થઈ જવાથી ચારે તરફ પ્રકાશ ફેલાઈ ગયો છે.

ચૌદ લોકમાં તે જ્ઞાનની ગર્જના થવા લાગી છે અને સર્વત્ર પરમધામના દિવ્ય (નૂરી) જ્ઞાનની વર્ષા થવા લાગી.

કહ્યા જો ઇમામ આવસી, સો સરત હુઈ સત ।

આગે ઇન ઇમામ કે, જાહેર હોસી બડી મત ॥ ૩૩ ॥

રસૂલ સાહેબે કહ્યું હતું કે અંત સમયે પરમાત્મા સદ્ગુરુ (ઇમામ)ના રૂપમાં પ્રગટ થશે. તેમનાં આ વચન હવે (નિજાનંદ સ્વામી પ્રગટ થવાથી) સત્ય સાબિત થયાં છે. હવે આ સદ્ગુરુ (ઇમામ)થી પ્રાપ્ત જાગ્રત બુદ્ધિ (તારતમ જ્ઞાન, મોટી બુદ્ધિ) (મારા દ્વારા) પ્રગટ થશે.

એક લુગા ઝૂઠ ના હોવહીં, જો બોલે હજરત ।

આગે હી થેં સબ કહ્યા, પર ક્યોં સમઝે રૂહ ગફલત ॥ ૩૪ ॥

હજરત મહમ્મદે જેવું કહ્યું છે તેમાંનો એકપણ શબ્દ અસત્ય/ખોટો પડશે નહીં. તેમણે તો પહેલેથી જ કહી દીધું છે પરંતુ સ્વપ્નના અલ્પજ્ઞ જીવો તેને કેવી રીતે સમજી શકે ?

અબ સો ઇમામ આઈયા, યાહી દિન આખર ।

સબદ રસૂલ કે જાહેર, ફિર વલસી સબ પર ॥ ૩૫ ॥

હવે તે સદ્ગુરુ (ઇમામ) (મારી અંદર) પ્રગટ થયા છે. તેથી અંત સમય આવી ગયો છે. હવે રસૂલનાં કહેલાં સઘળાં વચનો સર્વત્ર (સૌના હૃદયમાં) ફેલાઈ જશે.

પૈંડા બતાયા રસૂલેં, પર કોઈ ન સમઝયા તબ ।

તિન રાહ સબ ચલસી, રાજી હો હો અબ ॥ ૩૬ ॥

રસૂલ સાહેબે તે સમયે સત્ય માર્ગ માટે સંકેત આપ્યો હતો. ત્યારે કોઈ પણ સમજ્યું નહિ. હવે (તારતમ જ્ઞાનથી અજ્ઞાન દૂર થઈ જવાથી) સઘળા લોકો પ્રસન્ન થઈને આ સત્ય માર્ગનું અનુસરણ કરશે.

ધન રસૂલ ધન ફુરમાન, ધન આયા જિન ખાતર ।

ધન મહેદી મહંમદ રૂહઅલ્લા, ધન ધન એ આખર ॥ ૩૭ ॥

તેથી રસૂલ મહમ્મદ ધન્ય છે, તેમના દ્વારા આવેલ સંદેશ (કુરાન) પણ ધન્ય છે અને તે જેને માટે આવ્યા છે, તે બ્રહ્માત્માઓ પણ ધન્ય છે. નિજાનંદ સદ્ગુરુ (મહદી મહમ્મદ) બનીને આવેલ શ્યામાજી પણ ધન્ય છે, તથા અંત સમય (ક્યામતની ઘડી) પણ ધન્ય છે.

અબ સબમેં જાહેર હુએ, બડે રસૂલ કે સબદ ।

ઇમામ આએ ફજર હુઈ, ઉડ ગઈ અંધેરી હદ ॥ ૩૮ ॥

રસૂલ સાહેબનાં મહત્વપૂર્ણ વચનો સર્વત્ર પ્રગટ થયાં છે. અંતિમ સદ્ગુરુ (ઇમામ મહેદીના આગમનથી નશ્વર જગતનું અજ્ઞાન દૂર થયું અને બ્રહ્મજ્ઞાનનું પ્રભાત ઊગ્યું.

એતે દિન ઢાંપે હુતે, મગજ માએને બાતન ।

આએ ઇમામ બખત બદલ્યા, સૈતાન માર્યા સબન ॥ ૩૯ ॥

આટલા વખતથી કુરાનનું ગૂઢ રહસ્ય છુપાયેલું હતું. હવે અંતિમ ધર્મગુરુ (ઇમામ મહદી)ના

આગમનથી સમયમાં પરિવર્તન આવ્યું અને તેમણે સૌના હૃદયમાંથી કળિયુગ (અજ્ઞાન) રૂપી શેતાનને મારી ભગાડ્યો.

જાહેર સાહેબ હુએ પીછે, ચલે ન દૂજી બાટ ।

પંથ પૈરે મજહબ સબ ઉડ ગએ, સબ હુઆ એકે ઠાટ ॥ ૪૦ ॥

આ રીતે સદ્ગુરુના રૂપમાં પરમાત્મા પ્રગટ થવાથી તેમના દ્વારા નિર્દિષ્ટ માર્ગ સિવાય અન્ય કોઈ માર્ગ લોકો અપનાવશે નહીં. તેથી હવે સઘળા સંપ્રદાયોમાં મત-મતાંતરોનું અસ્તિત્વ રહ્યું નથી. સઘળા એકરૂપ થઈ એક જ પરમાત્માના ઉપાસક બની ગયા.

આયા સબકા ખસમ, સબ સબદોં કા ઉસ્તાદ ।

મહંમદ મેહેદી આએ બિના, કૌન મિટાવે બાદ ॥ ૪૧ ॥

હવે તો સૌના સ્વામી પ્રગટ થઈ ગયા છે. તે બધા ધર્મગ્રંથોનું ગૂઢ રહસ્ય ખોલવાને સમર્થ છે. આ પ્રકારે જાગ્રત બુદ્ધિના ધણી બુદ્ધિજી-નિજાનંદ સ્વામી (મહદી મહમ્મદ)ના પ્રગટ થયા વિના સંસારમાં પ્રચલિત મત મતાંતરોનો વાદવિવાદ કોણ દૂર કરી શકે ?

ઘર ઘર હોસી સાદિયાં, ઉડ ગઈ ગફલત ।

જો કહ્યા સો સબ હુઆ, આઈ એ આખરત ॥ ૪૨ ॥

આવા ધર્મગુરુના પ્રગટ થવાથી ઘરઘરમાં પ્રસન્નતા વ્યાપી જશે, કારણ કે સૌના હૃદયમાં અજ્ઞાનનો અંધકાર નાશ પામ્યો. રસૂલે કુરાનમાં જે પ્રકારે કહ્યું હતું તે બધું થઈ ગયું. આ પ્રકારે અંત ઘડી (ક્યામતની વેળા) આવી ગઈ.

તારીફ મહંમદ મેહેદી કી, એસી સુની ન કોઈ ક્યાંહેં ।

કે હુએ કે હોએસી, પર કિન બ્રહ્માંડોં નાંહેં ॥ ૪૩ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્મા દ્વારા પ્રશંસા કરાયેલ શ્રી શ્યામાજીના અવતાર નિજાનંદ સ્વામીશ્રી દેવચંદ્રજી (મહદી મહમ્મદ)ની આ પ્રકારની પ્રશંસા કોઈએ પણ કરી નથી કે સાંભળી નથી. એવાં કેટલાંય બ્રહ્માંડ પહેલાં પણ ઉત્પન્ન થયાં છે અને ભવિષ્યમાં પણ થશે પરંતુ આ રીતે પરબ્રહ્મ પરમાત્માની શક્તિ કોઈ પણ બ્રહ્માંડમાં આવશે નહીં.

પ્રકરણ ૩૦ ચોપાઈ ૧૦૫૨

સનંધ દજજાલકી

(આ પ્રકરણમાં માયા અથવા આસુરી પ્રવૃત્તિને કળિયુગી શેતાન-દજજાલ કહ્યો છે.)

જિન મોમિન કે કારને, રચિયા એહ મંડલ ।

તિનકી ઉમેદાં પૂરને, મેહેદી મહંમદ આએ મિલ ॥ ૧ ॥

જે બ્રહ્માત્માઓ માટે આ સંસારની રચના કરવામાં આવી છે તે બ્રહ્માત્માઓની ઈચ્છા પૂર્ણ કરવા નિજાનંદ સ્વામી (મહદી મહમ્મદ) મારા હૃદયમાં પ્રગટ થયા છે.

અબ નેક કહું આખર કી, જો હોસી સબ જાહેર ।

બાંધે દજાલેં મોમિન, અંતર માહેં બાહેર ॥ ૨ ॥

હવે હું આત્મ-જાગૃતિ (ક્યામત) વેળાની થોડી ચર્ચા કરું છું. પછી તો તે બધી પ્રત્યક્ષ થશે. આ સમયે કળિયુગ રૂપી શેતાને બ્રહ્માત્માઓને અંદર (મન)થી અને બહારથી (બાહ્ય કર્મકાંડથી) બાંધી લીધા છે.

આયા ઈમામ આલમ કા, તબ કુફર રેહવે કિત ।

પર કહું મોમિન દજાલ કી, નેક હુઈ લડાઈ ઈત ॥ ૩ ॥

જ્યારે સમસ્ત જગતના ધર્મ નેતા (સદ્ગુરુ) પ્રગટ થઈ ગયા છે, ત્યારે અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર કેવી રીતે ટકી શકે ? પરંતુ બ્રહ્માત્માઓ અને કળિયુગી પ્રવૃત્તિના સંઘર્ષની થોડી જ વાતો હું કહું છું.

ક્યોં કહું બલ દજાલ કા, જાહેર બડા પલીત ।

જોર ન ચલે કાહુ કા, લિએ જો સારે જીત ॥ ૪ ॥

આ શેતાનની શક્તિની વાત શું કરું ? તે તો પ્રત્યક્ષપણે અધમ જ છે. તેની આગળ કોઈની શક્તિ કામ કરતી નથી. તેણે તો સૌને જીતી લીધા છે.

અંગ જો બાંધે યા વિધ, પેહેલે પેડ સે ફિરાઈ બુધ ।

ઉલટાએ સબોં યા વિધ, પરી ન કાહું સુધ ॥ ૫ ॥

તેણે સઘળા બ્રહ્માત્માઓના શરીરનાં અંગ-પ્રત્યંગોને એ રીતે બાંધી રાખ્યાં છે કે સર્વ પ્રથમ તેની બુદ્ધિ મૂળ પરમધામથી વિમુખ કરી દીધી. બધાં અંગ-પ્રત્યંગોને આ પ્રકારે ઊલટાવી દીધાં કે તેમને કોઈ પ્રકારે સુધ રહી નહીં.

દજાલ નજરોં ન આવહીં, સબ મેં કિયા દખલ ।

જાને દોસ્ત કો દુસમન, કોઈ એસી ફિરાઈ કલ ॥ ૬ ॥

આ શેતાન કોઈની નજરે પડતો નથી પરંતુ તેણે બધાની અંદર પ્રવેશ કરીને તેમને પ્રભાવિત કરી દીધા છે. તેણે બધાની બુદ્ધિ એ રીતે વિમુખ કરી દીધી કે લોકો પોતાના મિત્રને શત્રુ સમજવા લાગ્યા.

અંદર જો બાંધે યા વિધ, કહી ન જાએ કરામત ।

સત અસત કર દેખહીં, અસત લગ્યા હોએ સત ॥ ૭ ॥

તે બધાની અંદર પ્રવેશ કરીને બધાને એ પ્રકારે વશીભૂત કરી લે છે કે તેનાં આવાં ચરિત્રો(કારનામાં) ગણાવી શકાતાં નથી. તેના પ્રભાવમાં આવતાં જ લોકોને સત્ય વસ્તુ અસત્ય લાગે છે અને અસત્ય વસ્તુ સત્ય લાગે છે.

મન ચિત બુધ અહંકાર, કામ ક્રોધ ગફલત ।

આઉધ એ દજાલ કે, સ્યાનપ ગ્યાન અસત ॥ ૮ ॥

બધાનાં અંતઃકરણ, મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત અને અહંકાર તથા કામ, ક્રોધ, અસાવધાની (ગફલત) ભૌતિક ચતુરાઈ, માયાવી જ્ઞાન (અવિદ્યા) અને અસત્ય આ બધું શેતાનનાં શસ્ત્ર મનાય છે.

ભી આઉધ અમૃત રૂપ રસ, છલ બલ વલ અકલ ।

કોમલ કુટિલ અંગ સીતલ, ચંચલ ચતુર ચપલ ॥ ૯ ॥

તેનાં બીજાં શસ્ત્રો પણ બતાવ્યાં છે - અમૃત (ભૌતિક સુખોનું પ્રલોભન), રૂપ (માયાવી સૌંદર્ય), રસ મધુર-મીઠી ભાષા, ઇળ, શક્તિ, દાવપેચ, બુદ્ધિ-ચાતુર્ય, કોમળતા (વિનમ્રતા), કુટિલતા (કપટ), બાહ્ય (અંગ) શીતળતા, ચંચળતા, ચતુરતા તથા ચપળતા.

જાકી અગ્યાએ અગની ચલે, ચલે જિમી ઓર જલ ।

વાઉ ભી હુકમ પર બડા, એસા દજાલ કા બલ ॥ ૧૦ ॥

જેની આજ્ઞા માત્રથી અગ્નિ પ્રજ્વલિત થાય છે, પૃથ્વી ટકી રહે છે, જળ અને વાયુ પ્રવાહિત થાય છે, આ દજાલ (માયા)નું આટલું મોટું સામર્થ્ય છે.

એ દજાલ બડા જોરાવર, મૂલ ગફલત યાકે સાથ ।

મનસા બાયા કરમના, એ સબ ઈનકે હાથ ॥ ૧૧ ॥

વાસ્તવમાં આ દજાલ મોટો શક્તિશાળી છે, કારણ કે મૂળરૂપમાં અસાવધાની (ગફલત) તેની સાથે છે. તેથી મનુષ્યનું મન, વચન અને કર્મ તેનાથી વશીભૂત થઈ જાય છે.

જુધ બડા દજાલ કા, લિએ જો સારે જીત ।

ભાગે ભી ના છૂટહીં, કોઈ એસા બડા પલીત ॥ ૧૨ ॥

આ દજાલ સાથે એટલું મોટું યુદ્ધ થાય છે, છતાં તે બધાને જીતીને વશીભૂત કરી લે છે. તે એટલો અધમ છે કે ભાગી જવા છતાં પીછો છોડતો નથી.

સૂર બડે ઈન જહાનમેં, જિન કિએ સામેં બલ ।

તાબેં અપને કર લિએ, બાએ ગલેં સાંકલ ॥ ૧૩ ॥

આ સંસારમાં મોટા મોટા ઋષિ, મહર્ષિ, યોગી, સાધક વગેરેએ મોટું પરાક્રમ બતાવીને તેનો સામનો કર્યો, છતાં તેમના બધાના ગળામાં ફંદો નાખીને તેણે તેમને વશીભૂત કરી દીધા.

છીન લિએ બલ સબન કે, જો સૂરમેં બડે કેહેલાએ ।

બાંધ્યા જો કોઈ બલ કરે, તો બડે જો ગોતે ખાએ ॥ ૧૪ ॥

જેટલા પણ મહાન તપસ્વી કહેવાડાવે છે તે સૌની શક્તિનું તેણે હરણ કર્યું. તેના બંધનમાં બાંધેલ વ્યક્તિ બંધનમાંથી છૂટવા ઇચ્છે તો તેઓ વધારે બંધાતા ગયા છે અને એ રીતે તેઓ ગોથાં ખાય છે.

જો બુજરક બડે કહાવહીં, તિન જુધ કિએ મિલ મિલ ।

સો ફિરસ્તે ઉલટાએ કે, લે ડારે ગફલત દિલ ॥ ૧૫ ॥

અહીં જેટલા મહાન કહેવાતા હતા તેમણે પરસ્પર ભેગા મળીને પણ તેનો સામનો કર્યો. પરંતુ આ માયાવી ફિરસ્તાએ સૌની બુદ્ધિ ઊલટાવી દઈને તેમના હૃદયમાં (પરમાત્મા પ્રત્યે) અનિશ્ચિતતા (અજ્ઞાનતા) ભરી દીધી.

એ જુધ કરે સબનસોં, આપ નજર ન આવે કિન ।

દજાલ જોર કરામાત, સબ કિએ આપ સે તન ॥ ૧૬ ॥

આમ તો તે બધા સાથે યુદ્ધ કરે છે, પરંતુ કોઈની પણ દૃષ્ટિમાં નથી આવતું. આ દજાલ પોતાના ચમત્કારના બળે બધાને પોતાની જેમ અધમ બનાવી દે છે.

કોઈ ન છોડ્યા દજાલે, જીત લિએ સકલ ।

એસે અંધે કર લિએ, કોઈ સકે ન કાહૂં ચલ ॥ ૧૭ ॥

આ દજાલે કોઈને પણ છોડ્યા નથી પરંતુ બધાને વશીભૂત કરી દીધા. તેણે બધાને આ પ્રકારે મદાંધ બનાવી દીધા છે કે કોઈપણ સન્માર્ગે ચાલી શકતા નથી.

સબ અંગ બાંધી દુનિયાં, સારે હુએ બેઅકલ ।

અબલોં કિન દેખ્યા નહીં, કુફર કરામાત કલ ॥ ૧૮ ॥

આ દજાલના બંધનથી અંગ પ્રત્યંગ બંધાયેલાં હોય તેવી સઘળી વ્યક્તિ બુદ્ધિહીન બની ગઈ છે. હજી સુધી કોઈપણ તેની જુઠી ચમત્કાર ભરેલી ચાલને સમજી શક્યા નથી.

યા વિધ બાંધી દુનિયાં, ખોલ ના સકે કોઈ બંધ ।

રાહ હક કી છુડાએ કે, લે ડારે ગફલત ફંદ ॥ ૧૯ ॥

સંસારના લોકો આ પ્રકારે માયાના બંધનમાં બંધાયા છે. હજી સુધી કોઈપણ આ બંધન તોડી શક્યું નથી. વસ્તુતઃ આ દજાલ સન્માર્ગથી લોકોને હઠાવીને જુઠા ફંદામાં ફસાવી દે છે.

દુનિયાં બાહેર દેખહીં, અજૂં આયા નહીં દજાલ ।

બંદગી કરતે આવસી, તબ લડસી તિન નાલ ॥ ૨૦ ॥

કર્મકાંડી લોકો બહાર જુએ છે કે હજી સુધી દજાલ આવ્યો નથી. નમાજ પઢતી વખતે તે અવશ્ય આવશે ત્યારે અમે તેની સાથે યુદ્ધ કરીશું. (તેથી મુસલમાન લોકો નમાજ પઢતી વખતે જમણી-ડાબી બાજુ જુએ છે.)

ખાએ ગયા સબન કો, અજૂં દેખત નાહીં તાએ ।

તિનસોં લડને બાહેર, બાંધ બાંધ કમરેં જાએ ॥ ૨૧ ॥

આ દજાલે બધાના અંતઃકરણમાં પ્રવેશીને તેમને વશીભૂત કરી લીધા છે. પરંતુ લોકો હજી સુધી તેને જોઈ શક્યા નથી. તેથી તેની સાથે કેડ બાંધીને લડવા તૈયાર થઈ બહાર જાય છે.

જુધ યાકો જાહેર કહ્યા, દેસી બંદગી છુડાએ ।

આપ અંદર સે ઉઠસી, જીત્યો ન કાહૂં જાએ ॥ ૨૨ ॥

કુરાનમાં તેના યુદ્ધના વિષયમાં સ્પષ્ટ કહ્યું છે કે એ બધાનાં પૂજા-પાઠ છોડાવી દેશે. પરંતુ એ તો સ્વયં મનુષ્યના અંતઃકરણમાંથી જ (નાસ્તિકતા રૂપે) ઉત્પન્ન થશે. તેથી તે કોઈથી પણ જીતાશે નહીં.

જાહેર કહે જો માએને, એ તિત ભી રહે ઉરઝાએ ।

લિખિયાં જો ઇસારતેં, સો ઇનોં ક્યોં સમઝાએ ॥ ૨૩ ॥

આ રીતે સ્પષ્ટપણે કહેલી વાત સમજવામાં પણ લોકો અટવાય છે. તો જે વાત સંકેત માત્રથી બતાવી છે તે આ લોકોને કેવી રીતે સમજાશે ?

તો કહ્યા નબિએ ઇમન કો, લા બારકલા મુસલમીન ।

દઈ બારકલા હિંદ મુસલિમ, લિએ સિર કલામ યકીન ॥ ૨૪ ॥

તેથી રસૂલ પયગંબરે યમન (અરબનો એક દેશ)ના મુસલમાનોને કહ્યું કે હવે તે કુરાનની સમૃદ્ધિ હિંદુસ્તાનના મુસલમાનોને આપી છે. કારણ કે તેમણે કુરાન પર વિશ્વાસ મૂકીને તેની આજ્ઞા માથે ચડાવી છે.

કહા કહૂં બલ દજાલ કો, જોર બડા જાલિમ ।

પેહેલે પઢે સબ લિએ, પીછે છોડ્યા ન કોઈ આલમ ॥ ૨૫ ॥

દજ્જાલના સામર્થ્યની વાત જ શું કરું ? તે અતિ દુષ્ટ છે. સર્વ પ્રથમ તેણે વિદ્વાનોને પોતાને વશીભૂત કર્યા, પછી તેણે જગતમાં કોઈને પણ છોડ્યા નથી, એટલે કે બધાને વશીભૂત કર્યા છે.

નામ ઇમામ ધરાવહીં, પર ફુરમાન કી ના સુધ ।

બરકત કલમેં રસૂલ કે, સાફ હોસી સબ વિધ ॥ ૨૬ ॥

પોતાને ઇમામ કહેવડાવનાર લોકોમાં પણ કુરાનનું કોઈ ભાન નથી. વસ્તુતઃ રસૂલ મહમ્મદનાં વચનોથી બધાનાં હૃદય નિર્મળ બની જશે.

નજરોં કાહૂં ન આવહીં, કરત ગૈબ કી માર ।

કોઈ છૂટ્યા મોમિન ભાગ કે, ઓર કર લિએ સબ ફુફાર ॥ ૨૭ ॥

આ દજ્જાલ પ્રત્યક્ષ રૂપે કોઈની દૃષ્ટિમાં નથી આવતો, પરંતુ પરોક્ષ રૂપે બધા પર પ્રહાર કરે છે. કોઈ બ્રહ્માત્મા પણ તેના પ્રભાવથી બચી શકતો નથી. બાકી બધા લોકોને તેણે પરમાત્માથી વિમુખ (કાફર) કરી દીધા છે.

ફિરસ્તા ચૌદે તબકોં, ફિર વલ્યા સબ પર ।

હુકમ ચલાયા અપના, કોઈ રહ્યા ન તાબે બિગર ॥ ૨૮ ॥

આ ફિરસ્તાએ પાતાલથી વૈકુંઠ સુધી ચૌદ લોકમાં પોતાનું પ્રભુત્વ જમાવ્યું છે. તેણે બધા પર પોતાની સત્તા ચલાવી છે. કોઈપણ તેની અધીનતા સ્વીકાર્યા વિના રહી શકતું નથી.

ઓ જાને હમ સીધા ચલેં, ઇન વિધ રાહ મારત ।

તો કહી પુલ સરાત, તરવાર ધાર હૈ ઈત ॥ ૨૯ ॥

આ દજ્જાલ લોકોના હૃદયમાં બેસીને એવી રીતે માર્ગ વિપરીત (બદલ) કરી દે છે કે લોકો એમ સમજવા માંડે છે કે તે સાચા માર્ગે જ જઈ રહ્યા છે. તેથી ધર્મના માર્ગે ચાલવું તે તલવારની ધાર પર ચાલવા સમાન (પુલે સિરાત) કહેવાયું છે.

એ આદમ ઔલાદ સબ જાનત, ઇન બદલા માંગ લિયા હક પેં ।

ક્યોં છૂટે બંધ દુસમન કે, તો કિન ચલ્યા ના ઈનસેં ॥ ૩૦ ॥

આદમના વંશજને આ બધા મનુષ્યો સારી રીતે જાણે છે કે આ અજાજલ ફિરસ્તાએ લોકોના સત્ય માર્ગથી વિચલિત કરવા પરમાત્મા પાસે વચન માગ્યું હતું. તેથી એવા શત્રુના બંધનથી કોઈ કેવી રીતે છૂટી શકશે ? તેથી તેના પર હજી સુધી કોઈનું નિયંત્રણ રહ્યું નથી.

ક્યોં કરેં જંગ દજાલસોં, કાફર યા મુસલમાન ।

ઔલાદ આદમ સબ તાબીન, પાતસાહ દિલોં સૈતાન ॥ ૩૧ ॥

આમ પરમાત્માથી વિમુખ કાફર લોકો હોય અથવા પરમાત્મા પ્રત્યે વિશ્વાસ રાખનાર મુસલમાન હોય તે આ દજાલ સાથે કેવી રીતે યુદ્ધ કરી શકશે ? સઘળા લોકો તેને અધીન છે. આ બધાના દિલ પર એ રાજા (પાતસાહ) બનીને બેઠો છે.

તો કયા ચલે બંદન કા, જિન દિલ પર એ પાતસાહ ।

સબ જાનેં દુસમન મારસી, હક તરફ ચલતે રાહ ॥ ૩૨ ॥

જેમના હૃદય પર તે રાજા (બાદશાહ) બની બેઠો છે એવા મનુષ્યોનું નિયંત્રણ તેના પર કેવી રીતે હોઈ શકે ? બધા લોકો જાણે છે કે તે પરબ્રહ્મ તરફ સન્માર્ગે ચાલવામાં અવરોધ કરે છે.

દિલ મોમિન હક અરસ કહ્યા, તો ઈન દુનિયાં કરી હરામ ।

પીઠ દઈ મુરદાર કો, જિન દિલોં અરસઆરામ ॥ ૩૩ ॥

બ્રહ્માત્માઓનાં હૃદયને પરમાત્માનું ધામ કહ્યું છે, કારણ કે એ બ્રહ્માત્માઓએ સંસારને ત્યાજ્ય માન્યો છે. સંસારની તુચ્છ વસ્તુઓથી વિમુખ હોવાને કારણે તેમના હૃદયમાં પરમાત્મા બિરાજમાન છે.

જો દિલ કહ્યા અરસ હક કા, તિન તરફ જલે કાફર ।

માર ના સકે રાહ મોમિનોં, સબ બંધે ઈનોં બિગર ॥ ૩૪ ॥

જે બ્રહ્માત્માઓના હૃદયને પરમાત્માનું ધામ કહ્યું છે તેના દ્વારા સ્વીકાર કરાયેલ માર્ગ પર ચાલવાથી નાસ્તિક લોકો ઈર્ષાથી બળી જાય છે. હકીકતમાં આ દજાલ આ બ્રહ્માત્માઓના માર્ગને રોકી નહીં શકે કારણ કે બ્રહ્માત્માઓ સિવાય અન્ય બધા જીવો તેના પાશમાં બંધાયા છે.

મોમિન ઉતરે નૂર બિલંદ સે, તો કહ્યા અરસ કલૂબ ।

તિન તરફ ક્યોં આએ સકે, જિનકા હક મેહેબૂબ ॥ ૩૫ ॥

બ્રહ્માત્માઓ પરમધામથી ઊતર્યા છે તેથી તેમના હૃદયને પરમાત્માના ધામ કહ્યા છે. જે આત્માઓનો સ્વામી અતિપ્રિય પરબ્રહ્મ પરમાત્મા છે, તેની તરફ આ દજાલ કેવી રીતે આવી શકશે ?

સબ સાફ કિએ દિલ મોમિન, જબ ઈત આએ ઈમામ ।

જિન દિલ પાતસાહ સૈતાન, કિએ પાક જલાએ તમામ ॥ ૩૬ ॥

જ્યારે આ સંસારમાં સદ્ગુરુ (ઈમામ)નું અવતરણ થયું ત્યારે તેમણે તારતમ જ્ઞાનથી બ્રહ્માત્માઓનાં હૃદય પવિત્ર કરી દીધાં. તેની સાથે જ જે સાંસારિક જીવોના હૃદય પર દજાલનું સામ્રાજ્ય થાય છે તે બધાના વિકારોને પણ બાળી નાખી તેમનાં હૃદય પવિત્ર બનાવી દીધાં.

ખબર ન પાઈ કાહૂં ને, જો દિલ ઊપર સૈતાન ।

સો સાફ કિએ સબન કો, જાહેર કર હુકમ સુભાન ॥ ૩૭ ॥

કોઈને પણ તેની ખબર ન હતી કે તેના હૃદય પર આ દજજાલ બેઠો છે. સદ્ગુરુએ પ્રગટ થઈને પરમાત્માની આજ્ઞાથી આ સૌના હૃદયને પવિત્ર બનાવી દીધું.

જાહેર કાહૂં ના હુઆ, છિપ કર લિએ સબ ।

ઈમામ આએ જાહેર હુઆ, એજો દજાલ ન દેખ્યા કિન કબ ॥ ૩૮ ॥

આ દજજાલ અત્યાર સુધી કોઈના દ્વારા પણ પ્રગટ થયો નથી. પરોક્ષ રૂપે જ તેણે બધાને વશીભૂત કર્યા છે. તે દજજાલને હજુ સુધી કોઈએ દીઠો નથી, તે સદ્ગુરુના પ્રગટ થવાથી પ્રગટ થયો છે.

જબ ઈમામ ઈત આએ, તબ ક્યોં રહે ઢાંખ્યા ચોર ।

મોમિન પેહેલે છુડાએ કે, દિએ દુની કે બંધ તોર ॥ ૩૯ ॥

જ્યારે સદ્ગુરુ પોતે આ સંસારમાં પધાર્યા છે ત્યારે તે ચોરરૂપે દજજાલ કેવી રીતે છૂપો રહી શકે? સદ્ગુરુએ સર્વ પ્રથમ બ્રહ્માત્માઓને આ દજજાલના ફંદામાંથી છોડાવ્યા, પછી સમસ્ત સંસારના લોકોનું માયાનું બંધન તોડી નાખ્યું.

એ જો જીતી દજાલેં દુનિયાં, કર લઈ થી નિરબલ ।

સો બલ સબકો દેએ કે, દિએ સુખ નેહેયલ ॥ ૪૦ ॥

સંસારના લોકોને આ દજજાલે વશીભૂત કર્યા હતા અને નિર્બળ બનાવી દીધા હતા. સદ્ગુરુએ તારતમ જ્ઞાનની શક્તિ આપીને બધાને શક્તિશાળી બનાવી અખંડ સુખ પ્રદાન કર્યું છે.

લિખ્યા હૈ ફુરમાનમેં, મેહેદી આવેગા આખર ।

ઉડાએ મારસી દજાલ કો, રાહ દેસી સીધી કર ॥ ૪૧ ॥

કુરાનમાં એમ લખવામાં આવ્યું છે કે અંત સમયે પરમાત્મા ધર્મગુરુ (મહદી) રૂપે આવશે અને તે આ દજજાલને મારી ભગાડશે તથા સૌને સીધો માર્ગ બતાવશે.

અબ હુએ સબ જાહેર, ફુફર કરામાત કલ ।

મહંમદ મેહેદી કે પ્રતાપ સે, જાસી બંધ સબ જલ ॥ ૪૨ ॥

સદ્ગુરુ પ્રગટ થતાં હવે આ દજજાલનાં સ્વભાવ-અવિશ્વાસ (ફુફર) ચમત્કાર તથા બુદ્ધિચાતુર્ય બધું પ્રગટ થઈ ગયું છે. હવે નિજાનંદ સ્વામી(મહદી મહમ્મદ)ના પ્રતાપથી સૌનાં બંધન બળીને ભસ્મ થઈ જશે.

કુદરત રૂપ દજાલ કો, કિનહૂં ન જાન્યા જાએ ।

તબ સબોં કો સુધ પરી, જબ ઈસે દિયા ઉડાએ ॥ ૪૩ ॥

આ દજજાલના સ્વાભાવિક સ્વરૂપને કોઈ ઓળખી શક્યું નથી. જ્યારે સદ્ગુરુએ તારતમ જ્ઞાન દ્વારા તેને ભગાડી મૂક્યો ત્યારે સહુને તેના સ્વરૂપનું ભાન થયું.

ઈમામ તો મારે ઈનકો, જો એ આપે હોએ વજૂદ ।

ઈમામ કે આવાજ સે, હોએ ગયા નાબૂદ ॥ ૪૪ ॥

આ દજજાલનું કોઈ પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ હોત તો સદ્ગુરુ તેને જરૂર મારી ભગાડત. હકીકતમાં સદ્ગુરુના અવાજ (તારતમ જ્ઞાનના પ્રકાશ) માત્રથી તે સમાપ્ત થઈ ગયો.

જબ ઈમામ જાહેર હુએ, તબ ક્યોં રેહેવે અંધેર ।

અપની તરફ સબન કે, લિએ દુની દિલ ફેર ॥ ૪૫ ॥

આ અખંડ જ્ઞાનના સૂર્ય સમાન સદ્ગુરુ (ઈમામ) પ્રગટ થયા છે ત્યારે તે અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર કેવી રીતે ટકી શકે, કારણ કે સદ્ગુરુએ બધાનાં હૃદય પ્રકાશિત કરી દઈને પોતાની તરફ ખેંચી લીધાં છે.

જો કબહૂં પ્રગટે હોતે, તો હોત કુફર કો નાસ ।

જબ ઈમામ જાહેર હુએ, તબ નૂર હુઆ ઉજાસ ॥ ૪૬ ॥

આ સદ્ગુરુનું પ્રાકટ્ય પહેલાં જ થયું હોત તો તે પૂરું અજ્ઞાન તે સમયે જ નાશ પામ્યું હોત. જ્યારે સદ્ગુરુ પ્રગટ થયા ત્યારે તારતમ જ્ઞાનનો પ્રકાશ સર્વત્ર ફેલાઈ ગયો.

મેહેદી મહંમદ ઢાંપે ના રહેં, જાસોં ઝૂઠ ભી સાંચ હોએ ।

એસા ખસમ જોરાવર, યાસે સુખ પાવે સબ કોએ ॥ ૪૭ ॥

હવે નિજાનંદ સ્વામી (મહદી મહમ્મદ)ના જ્ઞાનનો પ્રકાશ છૂપો રહી શકશે નહીં, જેનાથી આ મિથ્યા જગત પણ અખંડ થવાનું છે. ધામધણી એટલા સમર્થ છે કે તેમના પ્રતાપથી સંસારનાં સર્વ પ્રાણીઓ આનંદનો અનુભવ કરી શકશે.

પ્રકરણ ૩૧ ચોપાઈ ૧૦૮૯

સંબંધ ઈમામકે પ્રતાપકી

પ્રતાપ ઈમામ કહા કહૂં, ઈન જુબાં કહ્યો ન જાએ ।

તો ભી નેક રોસન કહૂં, તુમ લીજો ચિત લ્યાએ ॥ ૧ ॥

હવે હું સદ્ગુરુના પ્રતાપનું વર્ણન કરું છું. આ જીભથી તેનું વર્ણન નથી થઈ શકતું, છતાં તેના પર થોડોક પ્રકાશ પાથરું છું. હે સુંદરસાથજી ! તમે ધ્યાનપૂર્વક આ વાતોને પોતાના ચિત્તમાં ધારણ કરો.

એ નેક કહૂં ઈસારત, તુમ સુનિયો આખર દિન ।

પેહેલે મિલસી રૂહ મોમિન, પીછે તો સબ જન ॥ ૨ ॥

તમે અંત સમય (ક્યામતના દિન)ની વાત સાંભળો. હું માત્ર સંકેત જ કરું છું. આ સમયે સર્વપ્રથમ બ્રહ્માત્માઓ મળશે, પછી સમગ્ર સંસારના સર્વ જીવો એકત્ર થઈ જશે.

એ સરત સોઈ જો આગે કરી, હક ઈલમ હોસી જાહેર ।

લિખ્યા હે કુરાન મેં, આયા સો આખર ॥ ૩ ॥

રસૂલ મુહમ્મદે કુરાનમાં પહેલેથી જ એ વચનો કહ્યાં હતાં કે પરબ્રહ્મ પરમાત્માનું જ્ઞાન અંત સમયે પ્રગટ થશે. જે પ્રકારે કુરાનમાં લખ્યું છે તે અંતિમ સમય હવે આવી ગયો છે.

સબદ ગુઝ પુકારહી, સબ મેં સચરાચર ।
સો સારે કદમોં તલે, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૪ ॥

વેદ અને કતેબનાં ગૂઢ રહસ્યો સ્પષ્ટ થતાંની સાથે આ સચરાચર જગતમાં સદ્ગુરુ (ઈમામ)ના પ્રગટ થવાની વાત સર્વત્ર ફેલાઈ ગઈ. તે અવાજને સાંભળી બધા વર્ણો અને વર્ગોના લોકો આત્મ જાગૃતિ (આખિર) સમયના ધર્મગુરુ (ઈમામ મહદી)નાં ચરણોમાં આવી ગયા.

ખેલ પાયા ઈમદાએ સે, આપ અસલ બકા ઘર ।
સબ સુધ હુઈ પ્રતાપ તેં, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૫ ॥

આ સૃષ્ટિની રચના જ્યારથી થઈ છે ત્યારથી અહીં વિભિન્ન પ્રકારનો ખેલ જોવા મળે છે, પરંતુ હજી સુધી આ ભાન કોઈને થયું નથી કે પરમાત્મા કોણ છે અને એમનું મૂળ ઘર ક્યાં છે ? જ્યારે તે અંતિમ ઘડીમાં સદ્ગુરુ (ઈમામ) બનીને આવી ગયા ત્યારે તેમના જ્ઞાનના પ્રતાપે સૌને પરમાત્મા તથા તેમના ધામના વિષયમાં ભાન થયું.

એ જો ખેલ થા કુદરતી, કાહૂં ખોલ ન દેખી નજર ।
સો ઉડાએ દઈ પેડ જુલમત, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૬ ॥

આ સંસારની રચના પ્રકૃતિ દ્વારા થઈ છે. પરંતુ હજી સુધી કોઈએ પણ પોતાની દૃષ્ટિ ખોલીને આ રચના જોઈ નથી. જ્યારે અંત ઘડીમાં સદ્ગુરુનું અવતરણ થયું ત્યારે તેમણે તારતમ જ્ઞાનના પ્રતાપથી આ સંસારના ખોટા અંધકાર (અજ્ઞાન)ને દૂર કર્યો.

ત્રગુન ત્રૈલોકી મોહ કી, કહાંતેં હુઈ કિન પર ।
સો સંસે ન રહ્યા કિન કા, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૭ ॥

સત, રજ અને તમ આ ત્રણેય ગુણોથી યુક્ત ત્રણેય લોકની આ લૌકિક સૃષ્ટિ ક્યાંથી ઉત્પન્ન થઈ છે ? જ્યારે સદ્ગુરુનું પ્રાકટ્ય થયું ત્યારે તેમણે એવા સઘળા સંદેહ નિર્મૂળ કરી દીધા.

નિરંજન નિરાકાર તેં, ખેલ રચ્યો નારી નર ।
એ સુધ હુઈ સબન કો, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૮ ॥

પ્રકૃતિ અને પુરુષ દ્વારા નિરંજન અને નિરાકારથી આ જગતનાં નરનારીઓની સૃષ્ટિ થઈ છે. સૌને અંત પળે સદ્ગુરુ પ્રગટ થઈને આ સંસારમાં આવ્યા ત્યારે આ રહસ્યનું ભાન થયું.

એ જો ફિરસ્તે નૂર સે, ખેલ તિને કિયા પસર ।
એ ગુઝ સારોંને પાઈયા, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૯ ॥

અક્ષર બ્રહ્મના ફિરસ્તાઓ (ત્રિદેવો-બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ) દ્વારા જ સૃષ્ટિના આ ખેલનો વિસ્તાર થયો છે. આ ગૂઢ રહસ્યની જાણકારી સદ્ગુરુ (ઈમામ)ના આવતાંની સાથે જ થઈ છે.

કાલ સુંન જડ ચેતન, એ સબ હુએ જાહેર ।
એ ધોખા કિન કા ના રહ્યા, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૧૦ ॥

કાળ નિરંજન શક્તિ, શૂન્ય નિરાકાર તથા જડ અને ચેતન એ બધાનું રહસ્ય સ્પષ્ટ થઈ ગયું.

સદ્ગુરુના આગમનથી કોઈના મનમાં કોઈપણ પ્રકારની શંકા રહી નથી.

વેદ કતેબ કે માએને, સબ દ્રઢ હુએ દિલ ધર ।

કિએ મગજ માએને જાહેર, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૧૧ ॥

જ્યારે સદ્ગુરુ આ જગતમાં આવ્યા ત્યારે વેદ અને કતેબનું રહસ્ય પણ સ્પષ્ટ થઈ ગયું અને સૌએ એ રહસ્યને પોતાના મનમાં દૃઢ કર્યું.

ઈલમ લે લે અપના, સબ જુદે હુએ ઝગર ।

સો સારે એક દીન હુએ, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૧૨ ॥

ધર્મના જાણકાર લોકો પોતપોતાના જ્ઞાન વડે ઝઘડા કરતા અલગ અલગ થઈ ગયા હતા. (તેથી જગતમાં જુદા જુદા સંપ્રદાયો ઊભા થયા.) અંત સમયે સદ્ગુરુનું આગમન થયું છે ત્યારે તેમના જ્ઞાનના પ્રતાપથી આ બધા ધર્મ કે સંપ્રદાય એક જ સત્ય ધર્મમાં પ્રતિષ્ઠિત થઈ ગયા.

ગૈબી માર દજાલ કા, સબ મેં ગયા પસર ।

સો સાફ હુઈ સબ દુનિયાં, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૧૩ ॥

સંસારના સઘળા લોકોમાં દજાલનો ગુપ્ત પ્રભાવ ફેલાયો હતો. સદ્ગુરુના આગમનથી આ બધા લોકોનાં હૃદય પવિત્ર થઈ ગયાં.

આગ બિના સબ દુનિયાં, અગિન હુઈ જર બર ।

સો સારે ઠંઢે કિએ, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૧૪ ॥

સંસારના લોકો અગ્નિ વિના જ કામ, ક્રોધ, લોભ વગેરેથી બળી રહ્યા હતા. સદ્ગુરુએ આવીને પોતાના નિર્મળ જ્ઞાનરૂપી અમૃતનું સિંચન કરીને સૌને શીતળતા પ્રદાન કરી.

દુનિયાં ગોતે ખાવહીં, બિન જલ ભવસાગર ।

સો સારે હી થિર કિએ, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૧૫ ॥

સંસારના લોકો આ ભવસાગરમાં જળ વિના જ (મોહ-માયામાં) ગોથાં ખાધા કરતા હતા, સદ્ગુરુએ અંતમાં પ્રગટ થઈને એ સૌને અખંડ મુક્તિ પ્રદાન કરી.

ક્યોં પૈદા ક્યોં હોસી ફના, એ ના કાહૂં કો ખબર ।

સો સારોં કો સુધ હુઈ, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૧૬ ॥

સૃષ્ટિની રચના કેમ થઈ છે અને અંતે તેનો નાશ કેમ થઈ જશે અથવા તેનો લય કેમ થશે ? આ રહસ્યની જાણકારી કોઈને પણ ન હતી. સદ્ગુરુના આગમનથી આ બધી જાણકારી સંસારના બધા લોકોને પ્રાપ્ત થઈ.

છિપિયાં સાંચ સબન સે, ઝૂઠ ગયા પસર ।

સો સારે સત લે ખડે, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૧૭ ॥

માયાના પ્રભાવથી બધાની દૃષ્ટિમાં સત્ય વસ્તુ સંતાઈ ગઈ હતી, અને જુદી વસ્તુ સર્વત્ર ફેલાયેલી હતી. પરંતુ સદ્ગુરુના આગમનથી બધા લોકો સત્ય વસ્તુ ગ્રહણ કરીને જાગૃત થઈ ગયા.

કામ ક્રોધ દિમાગ મેં, સબ ધખે નિસ બાસર ।

સો સારે ઠંઢે હુએ, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૧૮ ॥

કામ, ક્રોધ અને અહંકારના અગ્નિમાં સઘળાં પ્રાણીઓ રાતદિવસ બળી રહ્યાં હતાં. સદ્ગુરુએ પ્રગટ થઈ તારતમ જ્ઞાનરૂપી અમૃતથી બધાંને શીતળતા બક્ષી.

સબદ ન લગે કાહૂં કો, એસે હિરદે ભએ બજર ।

સો ગલિત ગાત હુએ નિરમલ, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૧૯ ॥

સંસારી લોકોનાં હૃદય આ પ્રકારે વજ્રસમાન કઠોર થઈ ગયાં હતાં કે કોઈ પણ જ્ઞાનનાં વચનોની કશી અસર પડતી ન હતી. સદ્ગુરુના આગમનથી વજ્ર સમાન એવાં કઠોર હૃદય પણ પીગળી ગયાં અને તારતમ જ્ઞાનના પ્રભાવથી નિર્મળ બની ગયાં.

મુસલિમ કો મુસલિમ કી, હિંદુઓ હિંદુઓ કી તર ।

એ સમઝે સબ અપની મિને, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૨૦ ॥

સદ્ગુરુએ પ્રગટ થઈને મુસ્લિમને મુસ્લિમની જેમ અને હિંદુઓને હિંદુઓની જેમ સમજાવ્યા. તેથી તેમના આગમનથી એ બધા લોકો પોતપોતાની બુદ્ધિ અનુસાર પરમ તત્ત્વને સમજવા લાગ્યા.

મને ફિરાઈ દુનિયાં, રહે ના સકયા કોઈ થિર ।

સો મન સારે થિર કિએ, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૨૧ ॥

આ દજજાલે સંસારના લોકોનાં મનને ઉલટાવીને વિપથગામી બનાવી દીધાં જેને કારણે સઘળા લોકોનાં હૃદય સ્થિર રહેતાં જ નથી. જ્યારે સદ્ગુરુ આ જગતમાં આવ્યા ત્યારે તેમણે પોતાના જ્ઞાનના પ્રભાવથી બધાનાં મન સ્થિર કર્યાં.

અલખ જો અગમ કહાવહીં, તાકી કર કર થકે ફિકર ।

સો સક સુભે સબ ઉડ ગઈ, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૨૨ ॥

હજી સુધી જે પરમાત્મા અલક્ષ્ય અને અગમ્ય કહેવાતા હતા અને જે પરમાત્માના વિષયમાં ખોજ કરતાં કરતાં સાધકો થાકી ગયા હતા, હવે સદ્ગુરુના આગમનથી આ બધાનાં હૃદયમાંથી પરમાત્માવિષયક સંદેહ દૂર થઈ ગયો.

સુધ આતમ પર આતમા, સકયા ના કોઈ કર ।

સો સારે ધોખે મિટે, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૨૩ ॥

હજી સુધી કોઈ પણ વ્યક્તિ આત્મા અને પરમાત્માનું ભાન કરી શકી ન હતી. સદ્ગુરુએ આવીને એ બધાનો સંદેહ દૂર કરી આત્મા અને પર-આત્માનું ભાન કરાવ્યું.

હદ બેહદ કે પાર કી, સબ દેખ થકે ફેર ફેર ।

સો સારોને દેખિયા, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૨૪ ॥

આ ક્ષર જગત આગળ બેહદ ભૂમિ અક્ષર તથા તેથી પણ પર પરબ્રહ્મ પરમાત્માને શોધવા માટે કેટલાય સાધકોએ પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ તેમને સફળતા મળી ન હતી. હવે સદ્ગુરુના આગમનથી એ બધાએ પરમ તત્ત્વનો સાક્ષાત્ અનુભવ કર્યો.

પાર સુધ કિન ના હતી, બાહેર અંદર અંતર ।

સો સારે સંસે ગએ, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૨૫ ॥

હદ અને બેહદથી પરનું ભાન/જ્ઞાન કોઈને પણ ન હતું. તેથી તેઓ પરમાત્માને બહાર આ બ્રહ્માંડમાં અને અંદર પોતાના અંતઃકરણમાં શોધી રહ્યા હતા. હવે સદ્ગુરુના આગમનથી એ બધાનો સંદેહ દૂર થયો.

હૂંઠ હૂંઠ કે સબ થકે, એ જો લૈલત કદર ।

એ દરવાજા ખોલિયા, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૨૬ ॥

કુરાનમાં દર્શાવેલ મહિમામયી રાત્રિ (લૈલ-તુલ-કદ્ર)ને શોધતાં શોધતાં બધા લોકો થાકી ગયા. અંતિમ સમયમાં પ્રગટ થયેલ સદ્ગુરુએ પારનાં દ્વાર ખોલીને આ મહિમામયી રાત્રિને સ્પષ્ટ કરી દીધી.

કહાંતેં નૂર તજલ્લા કી, જો નૂરકી ભી નહીં ખબર ।

સો પરદે ઉડે સબન કે, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૨૭ ॥

પરમતત્ત્વના જિજ્ઞાસુઓને જ્યારે અક્ષરબ્રહ્મનું ભાન નથી થયું તો અક્ષરાતીત પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માનું ભાન કેવી રીતે પ્રાપ્ત થઈ શકે ? અંતિમ સમયે સદ્ગુરુના આગમનથી બધાના હૃદય પર છવાયેલા અજ્ઞાનનું આવરણ દૂર થઈ ગયું.

કહાંતેં અક્ષરાતીત કી, જો સુધ ના અક્ષર ક્ષર ।

સો સારે જાહેર હુએ, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૨૮ ॥

જે લોકોને અક્ષર અને ક્ષરનું જ્ઞાન નથી તે અક્ષરાતીતનું જ્ઞાન કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકે ? સદ્ગુરુનું આગમન થવાથી આ સઘળું રહસ્ય સ્પષ્ટ થઈ ગયું.

ઈસક ખસમ બતાવહીં, ઉડાએ દિયા સબ ડર ।

કાયમ સુખ સબ લેવહીં, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૨૯ ॥

પરમાત્મા પ્રેમ સ્વરૂપ છે અને તેમની પ્રાપ્તિનું સાધન પ્રેમલક્ષણાભક્તિ છે. એમ કહેતા અંતિમ સમયના સદ્ગુરુએ પ્રગટ થઈને બધાંનો ભ્રમ દૂર કર્યો. હવે બધા લોકો અખંડ મુક્તિ સ્થળોનાં નિત્ય સુખોનો અનુભવ કરી લેશે.

મોમિન પીછે ના રહે, તાએ સકે ના કોઈ પકર ।

ઉમેદાં પૂરી સબન કી, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૩૦ ॥

અખંડ સુખની અનુભૂતિ માટે બ્રહ્માત્માઓ ક્યારે પણ પાછી પાની કરી શકતા નથી અને તેમના માટે તેમને કોઈ રોકી શકતું નથી. હવે સદ્ગુરુના આગમનથી સઘળાં પ્રાણીઓની મનોકામનાઓ પણ પૂર્ણ થઈ ગઈ તથા સૌને અખંડ મુક્તિ સ્થળોનું સુખ પણ પ્રાપ્ત થયું.

બડે સુખ મોમિન લેવહીં, રસ ઇસક પિએ ભર ભર ।

औरों को भी पिवावहीं, जब आये ईमाम आबर ॥ ३१ ॥

અંતિમ સમયે સદ્ગુરુ (ઈમામ)ના પ્રગટ થવાથી બ્રહ્માત્માઓને ઘણું સુખ પ્રાપ્ત થયું. તેમણે પરબ્રહ્મના પ્રેમના ખ્યાલા ભરી ભરીને પીધા અને અન્ય લોકોને પણ પીવડાવ્યા.

એ સુખ કહ્યો ન જાવહીં, રહ્યો ન કછૂ અંતર ।

મોમિન રૂહેં જાહેર હુએ, जब आये ईमाम आबर ॥ ३२ ॥

કોઈના પણ હૃદયમાં કોઈ પણ પ્રકારનો સંદેહ ન રહેતાં તેમને જે આનંદનો અનુભવ થયો તેનું વર્ણન કરી શકાતું નથી. કારણ કે અંતિમ સમયે સદ્ગુરુ પ્રગટ થવાથી બ્રહ્માત્માઓ તથા અન્ય જીવોની સ્પષ્ટ પિછાણ થઈ ગઈ.

સુખ આસકોં ક્યોં કહું, જો લેવેં માસૂક અંદર ।

સુન મોમિન ટૂક હોવહીં, जब आये ईमाम आबर ॥ ३३ ॥

પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માને અતિશય ચાહનાર (આશિક) બ્રહ્માત્માઓના સુખનું વર્ણન કેવી રીતે કરવું, (કેમકે) તેઓ તો પ્રિયતમ ધણી પરબ્રહ્મ પરમાત્માને પોતાના હૃદયમાં સ્થાપિત કરીને સદા તેમનું રટણ કરે છે. જ્યારે એ જ પરમાત્મા અંતિમ સમયે સદ્ગુરુ બનીને આવ્યા ત્યારે તેમના આગમનની વાત સાંભળીને બ્રહ્માત્માઓ તેમના પ્રતિ સમર્પિત થવા તત્પર થઈ રહ્યા છે.

પીછે જહાંન ઇન દુની કી, દૌડી આવે એકદર ।

તબ તો સુખ સાગર હુઆ, जब आये ईमाम आबर ॥ ३४ ॥

બ્રહ્માત્માઓ જાગ્રત થતાં સંસારના જીવો તેમની પાછળ દોડતા અંત સમયે પ્રગટ થયેલા સદ્ગુરુનાં ચરણોમાં આવશે. એવા સદ્ગુરુનું આગમન થતાં સંસારના સમસ્ત જીવોને સાગર સમાન અપાર સુખ મળશે.

ચૌદે તબક હુઈ કજા, એક જરા ના રહ્યો કુફર ।

સો સાફ કિએસબન કો, जब आये ईमाम आबर ॥ ३५ ॥

આ પ્રકારે પરમાત્માએ ન્યાયાધીશ બનીને સદ્ગુરુ સ્વરૂપે આવવાથી ચૌદ લોકના જીવોને ન્યાય મળ્યો. તેમના હૃદયમાં જરાપણ બ્રાંતિ રહી નહીં. આ રીતે સદ્ગુરુએ પ્રગટ થઈને આ બધાનાં હૃદય નિર્મળ બનાવી દીધાં.

એ જો કાજ કજા કરી, સો ભી મોમિનોં કી ખાતર ।

औरों पाया मोगिन भरकतें, जब आये ईमाम आबर ॥ ३६ ॥

આ પ્રકારે પરમાત્માએ ન્યાયાધીશ બનીને સંસારના સમસ્ત જીવોનો ન્યાય કર્યો, વસ્તુતઃ તે બ્રહ્માત્માઓ માટે જ છે. કારણ કે સદ્ગુરુના આગમનથી બ્રહ્માત્માઓના સામર્થ્યથી જ આ અખંડ સુખ અન્ય જીવોને પણ પ્રાપ્ત થયું છે.

બેચૂન બેચગૂન બેસબી, હૈ બેનિમૂન ક્યોં કર ।

સો જાહેર હુઆ સબન કો, जब आये ईमाम आबर ॥ ३७ ॥

કુરાનમાં પરમાત્મા માટે બેચૂન, બેચગૂન, બેસવી અને બેનિમૂન વગેરે નામો કેમ પ્રયોજાયાં છે ? સદ્ગુરુના આગમનથી બધાં રહસ્ય સૌને સ્પષ્ટ થઈ ગયાં.

સેહેરગ સે હક નજીક, એ ખોલી ના કિન નજર ।

સો પટ ઉડાએ જાહેર કિએ, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૩૮ ॥

વસ્તુતઃ પરમાત્મા હૃદયની મૂળ ધમની (સેહેરગ)થી પણ અતિ નિકટ છે, પરંતુ કોઈએ પણ પોતાની આંતરિક દૃષ્ટિથી તેમનાં દર્શન કરવાનો કોઈ પ્રયત્ન કર્યો નથી. સદ્ગુરુએ આ પ્રકારે અંતિમ સમયે પ્રગટ થઈને સૌના હૃદયમાંથી અજ્ઞાનતાનું આવરણ દૂર કર્યું અને સૌને પરમાત્માની ઓળખ કરાવી દીધી.

કે આલમ પલ મેં પૈદા ફના, કરેં હક કાદર ।

સો દેખાએ દુની કાયમ કરી, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૩૯ ॥

પરમાત્મા એટલા સમર્થ છે કે તે પોતાની આજ્ઞા માત્રથી અક્ષરબ્રહ્મ દ્વારા આવાં કરોડો બ્રહ્માંડોને પળવારમાં પેદા કરે છે અને પળમાત્રમાં તેનો લય પણ કરે છે. હવે અંતિમ સમયે સદ્ગુરુએ પ્રગટ થઈને એવા નાશવંત સંસારના જીવોને પણ પરમાત્માનો અનુભવ કરાવીને અખંડ મુક્તિ સ્થાનોનું સુખ પ્રદાન કર્યું.

થી ઉરઝન ચૌદે તબક મેં, સબ જાતે થે મર મર ।

દઈ હૈયાતી સબન કો, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૪૦ ॥

આ પ્રકારે ચૌદ લોકોમાં પરમાત્મા વિષયક મૂંઝવણો હતી, જે કારણે સઘળા લોકો જન્મ અને મૃત્યુના ચક્રમાં ગોથાં ખાતા હતા. સદ્ગુરુએ અંતિમ સમયે પ્રગટ થઈને આ બધા જીવોને અખંડ મુક્તિ સ્થાન પ્રદાન કર્યું.

કિન પાયા ના મગજ મુસાફ કા, જો લ્યાયા આખરી પૈગંમર ।

કિયા જાહેર યાસોં હક બકા, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૪૧ ॥

અંતિમ પયગંબર કહેવડાવનાર રસૂલે કુરાનનો સંદેશ આપ્યો, પરંતુ તેનાં રહસ્યો કોઈ સમજી શક્યું નહીં. હવે અંતિમ સમયે સદ્ગુરુએ પ્રગટ થઈને કુરાનનાં આ રહસ્યો સ્પષ્ટ કરતાં પરબ્રહ્મ પરમાત્મા અને પરમધામને પ્રગટ કરી દીધાં.

લેવે ખિતાબ ઈમામ કા, બાતૂન ખુલે ના ઈન બિગર ।

સો ખોલકે ભિસ્ત દઈ સબોં, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૪૨ ॥

કેટલાય લોકોએ પોતાને ઈમામ હોવાનો દાવો કર્યો પરંતુ આ અંતિમ સમયે સદ્ગુરુ વિના કોઈને પણ કુરાનનું ગૂઢ રહસ્ય સ્પષ્ટ થયું નથી. અંત સમયે સદ્ગુરુએ પ્રગટ થઈને કુરાનનાં રહસ્યો સ્પષ્ટ કરતાં કરતાં સઘળા જીવોને અખંડ સ્થાનોમાં મુક્તિ પ્રદાન કરી.

થી રાત અંધેરી સબન મેં, બકા દિન દેખાએ કરી ફજર ।

મકસૂદ કિયા સબન કા, જબ આએ ઈમામ આખર ॥ ૪૩ ॥

જો કે સઘળા લોકોના હૃદય પર રાત્રિના અંધકાર સમાન અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર છવાયો હતો. પરંતુ અંતિમ સમયે સદ્ગુરુએ પ્રગટ થઈને તેમના તારતમ જ્ઞાનના પ્રભાવથી અખંડનાં દર્શન કરાવતાં જ્ઞાનનું પ્રભાત કરી દીધું અને સૌની મનોકામનાઓ પૂર્ણ કરી.

ઇલમ લુદંની કહૂં ના હુતા, કર જાહેર મિટાવે કુફર ।

દિયા સુખ કાયમ સબકો, જબ આએ ઇમામ આખર ॥ ૪૪ ॥

સદ્ગુરુના આગમન પૂર્વે આ સંસારમાં ક્યાંય આ તારતમ જ્ઞાન (ઇલમ લુદંની) પ્રગટ થયું ન હતું. સદ્ગુરુએ તેને પ્રગટ કરીને સઘળા જીવોની ભ્રાંતિઓ દૂર કરી તથા સૌને અખંડ સુખ પ્રદાન કર્યું.

કોઈ બેસક દુની મેં ના હુતા, ગઈ દુનિયાં એતી ઉમર ।

સો દ્રઢ કર દઈ હક સૂરત, જબ આએ ઇમામ આખર ॥ ૪૫ ॥

જો કે સૃષ્ટિના આરંભથી હજી સુધી આટલા દિવસો વીતી ગયા છતાં કોઈ પણ પરમાત્મા પ્રત્યે શંકારહિત રહી શક્યા નથી. હવે સદ્ગુરુએ પ્રગટ થઈને સૌને પરમાત્માના સ્વરૂપનો અનુભવ કરાવતાં સહુને પરમાત્મા પ્રત્યે દૃઢ બનાવી દીધા.

ઇમામ નૂર હૈ અતિ બડો, પર સો અબ કહ્યો ન જાએ ।

મેલા હોસી જબ મોમિનોં, તબ દેઊંગી નીકે બતાએ ॥ ૪૬ ॥

સદ્ગુરુના જ્ઞાનનો પ્રકાશ એટલો તેજોમય છે કે તેનું વર્ણન થઈ શકતું નથી. જ્યારે બધા બ્રહ્માત્માઓ એકત્રિત થશે ત્યારે તેના સંદર્ભમાં વધુ પ્રકાશ ફેંકવામાં આવશે.

પ્રકરણ ૩૨ ચોપાઈ ૧૧૪૫

સનંધ કજાકી આરબી સિંધી

સુનિયો દુનિયાં આખરી, ભાગ બડે હેં તુમ ।

જો કબૂં કાનોં ના સુની, સો કરો દીદાર ખસમ ॥ ૧ ॥

આત્મજાગૃતિના આ અંતિમ સમયે જન્મ લેનાર હે માનવો ! સાંભળો, તમે ખૂબ ભાગ્યશાળી છો. જે પરમાત્માના વિષયમાં ક્યારેય કાનથી પણ નહોતું સાંભળ્યું હવે સાક્ષાત્ સદ્ગુરુ રૂપે પ્રગટ થયેલ આ પરમાત્માનાં દર્શન કરી લો.

કે રાએ રાને પાતસાહ, છત્રપતી ચકવર્ત ।

તાએ હક સુપને નહીં, સો ગએ લિએ ગફલત ॥ ૨ ॥

આ જગતમાં કેટલાય રાજા, રાણા, બાદશાહ, છત્રપતિ તથા ચક્રવર્તી થઈ ગયા, પરંતુ તેમને સ્વપ્નમાંય પરબ્રહ્મ પરમાત્માનાં દર્શન થયાં નથી. તેઓ તો માત્ર અજ્ઞાનના અંધકારમાં ડૂબીને ચાલ્યા ગયા.

કે દેવ દાનવ હો ગએ, કે તીથંકર અવતાર ।

કિન સુપને ના શ્રવનોં, સો ઈત મિલ્યા નર નાર ॥ ૩ ॥

આ પ્રકારે અસંખ્ય દેવો, દાનવો, અવતાર અને તીર્થંકર ખૂબ શક્તિશાળી થઈ ગયા, પરંતુ તેમણે સ્વપ્નમાં પણ પરમાત્મા વિશે સાંભળ્યું નથી. એવા એ પૂર્ણ બ્રહ્મ પરમાત્મા આ સમયે સંસારનાં સામાન્ય નરનારીઓને પણ સરળતાથી પ્રાપ્ત થયા છે.

કરી અનેકોં બંદગી, ઈસક લિયા કે જન ।

તિન કાહૂં ના નજીક, સો ઈત મિલ્યા સબન ॥ ૪ ॥

અનેક લોકોએ પરમાત્માની ઉપાસના કરી અને કેટલાય લોકોએ વિહંગમ (પ્રેમ) માર્ગ-અપનાવ્યો છતાં પણ જે પરમાત્મા કદાપિ તેમની સમીપ થયા નથી તેઓ હવે અહીં સૌને અનાયાસ પ્રાપ્ત થઈ ગયા છે.

ચૌદે તબક કે ખાવંદ, કર કર ગએ ઉપાએ ।

તિત પરદા સબન પર, સો ઈત દિયા ઉડાએ ॥ ૫ ॥

ચૌદ લોકના સ્વામી કહેવડાનાર બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ્વર વગેરે પણ અનેક પ્રયત્ન કરી રહી ગયા. પરંતુ આ સૌના હૃદય પર અહંકારનું આવરણ બની ગયું. આ આવરણને સદ્ગુરુએ પ્રગટ થઈ તારતમ જ્ઞાન દ્વારા દૂર કરી દીધું.

તુમ જાનતે થે મલકૂત કો, હમ સિર એહી બુજરક ।

તિનકો ન બકા ખ્વાબ મેં, સો ઈત પાયા સબોં હક ॥ ૬ ॥

તમે લોકો માત્ર એટલું જ જાણતા હતા કે વૈકુંઠ જ આપણા માટે સર્વોચ્ચ છે, પરંતુ ત્યાંના અધિપતિઓના સ્વપ્નમાં પણ અવિનાશી તત્ત્વનું ભાન નહોતું. એ પરમાત્માને અહીં સઘળા લોકોએ સાક્ષાત્ પ્રાપ્ત કરી લીધા.

મારતા થા રાહ દુની કી, સબકા થા દુસમન ।

જિત હિદાયત એક હાદી કી, તિત ભી મારે તિન ॥ ૭ ॥

આ દજજાલ સંસારના સર્વ જીવોને સન્માર્ગથી વિચલિત કરતો હતો, જેનાથી તે બધાનો શત્રુ બની ગયો. જે સમુદાયને સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજનું માર્ગદર્શન પ્રાપ્ત થયું છે, એવા બ્રહ્માત્માના માર્ગમાં પણ તેણે અવરોધ નાખ્યા.

એક રાહ થી અવલ, તિત ભી દિએ ફિરાએ ।

કે ઈલમ દેખાએ જુદે ડારે, બલ સૈતાન કહ્યો ન જાએ ॥ ૮ ॥

સર્વપ્રથમ રસૂલ મહમ્મદે એક પરમાત્માનો માર્ગ દર્શાવ્યો, પરંતુ આ દજજાલે આ લોકોની મતિ ભ્રામવી દીધી. બધાને ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારનું જ્ઞાન સમજાવીને તેણે એકબીજાથી અલગ કરી દીધા. આ રીતે આ દુષ્ટની ક્ષમતા દર્શાવી શકાતી નથી.

બૈઠ દુની કે દિલ પર, ચલાયા હુકમ ।

હક રાહ છુડાએ ડારે ઉલટે, એ દુસમને કિયા જુલમ ॥ ૯ ॥

તેણે સંસારનાં પ્રાણીઓના હૃદયમાં બિરાજી તેના પર પોતાની સત્તા જમાવી અને તેમને સત્ય માર્ગથી વિમુખ કર્યા. આ રીતે આ દુષ્ટે મોટો જુલમ કર્યો છે.

એ દુસમન દેખાયા રસૂલેં, પર ઈનસોં ચલ્યા ન કિન ।

આપ જૈસા હોએ કે, રાહ મારી સબન ॥ ૧૦ ॥

રસૂલ મહમ્મદે આ દજજાલના સ્વરૂપની ઓળખ કરાવી દીધી હતી, પરંતુ તેની સમક્ષ કોઈનું કંઈ ચાલ્યું નહીં. તેણે પોતાને સંસારના જીવોના સ્વામી કહીને બધાનો માર્ગ રોકી લીધો.

સો કાફર ઉડાએ દિયા, જિન મારી થી સબકી રાહ ।

સો જાનિએ હતા નહીં, જબ આયા હક પાતસાહ ॥ ૧૧ ॥

જેણે બધાના માર્ગને રોક્યો હતો, એવા અવજ્ઞાકારી દજ્ઞાલને બધાના સમ્રાટ પરમાત્માએ પ્રગટ થઈને એ પ્રકારે નિર્મૂળ કરી દીધો કે માનો તે ક્યારેય હતો જ નહીં.

મેં બડભાગી તુમેં તો કહે, જો આએ ઈન આખર ।

તો કહૂં જો દૂર હોવહીં, અબ દેખોગે નજર ॥ ૧૨ ॥

મેં તમને એટલા માટે ભાગ્યશાળી કહ્યા છે કે તમે આ અંતિમ (ક્યામતની) ઘડીએ આવ્યા છો. જો તમે સદ્ગુરુ-ઈમામથી દૂર હોત તો મારે અવશ્ય કહેવું પડત પરંતુ તમે સન્મુખ છો તેથી પોતાની આંખો વડે આ બધું જોઈ લેશો.

યામેં બડે રૂહ મોમિન, સો જુબાં કહ્યો ન જાએ ।

અબહીં ઈમામ કે કદમોં, દેખોગે સબ આએ ॥ ૧૩ ॥

આ સૃષ્ટિમાં બ્રહ્માત્માઓ બધાથી મહાન છે, તેમના મહિમાનું વર્ણન નશ્વર જીભથી થઈ શકતું નથી. કારણ કે તેને તમે તે જ વેળા પોતાના સદ્ગુરુ (ઈમામ)નાં ચરણોમાં પહોંચેલા જોશો.

એ કહ્યા રસૂલેં અવલ, એ જો ચૌદે તબક ।

ઈનમેં કાજી આખર દિનોં, ઈત કજા જો કરસી હક ॥ ૧૪ ॥

રસૂલ મહમ્મદે પહેલેથી જ કહ્યું હતું કે આ ચૌદ લોકવાળા બ્રહ્માંડમાં અંતિમ સમય (ક્યામતની ઘડી)માં પોતે પરમાત્મા ન્યાયાધીશ બનીને આવશે અને બધાનો ન્યાય કરશે.

રસૂલેં ઈત આએ કે, પેહેલેં ક્રિયા પુકાર ।

આવસી રબ આલમ કા, તબ હૂજો ખબરદાર ॥ ૧૫ ॥

રસૂલે પહેલેથી અહીં આવીને લોકોને વાત કરી હતી કે સમગ્ર સંસારના નિયંતા પરમાત્મા આવશે તે સમયે તમે સાવચેત થઈ જજો.

લિખ્યા આગમ કદીમ કા, સો આએ મિલ્યા દિન ।

યાહી સદી આખર કી, પુકાર કરે સબ જન ॥ ૧૬ ॥

પ્રાચીન કાળમાં આત્મજાગૃતિના સમયની ભવિષ્યવાણી કરવામાં આવી હતી, હવે તે દિવસ આવી ગયો છે. આ અંતિમ (આત્મજાગૃતિની) સદી છે, જે વિશે સઘળા ભવિષ્યવેત્તાઓએ વાત કરી હતી.

નૂર અકલ લે લુદની, હુકમેં ક્રિયા પસાર ।

મહંમદ મેહેદી ઈસા આવસી, આગે ચેતાવેં નર નાર ॥ ૧૭ ॥

તે સમયે (અગિયારમી સદીમાં) પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માની આજ્ઞાથી બુદ્ધજી (અક્ષરની બુદ્ધિ) આ સંસારમાં તારતમ જ્ઞાનનો પ્રસાર કરશે. તે સમયે શ્યામાજી અંતિમ યુગના સદ્ગુરુ (મહદી મહમ્મદ) રૂપે સંસારમાં આવશે. આ પ્રકારે પહેલેથી જ ભવિષ્ય વેત્તાઓએ સઘળાં નર-નારીને ચેતવણી આપી હતી.

આપ ઈમામ અજૂં ગોપ હેં, હોત આગે રોસન નૂર ।

રાત અંધેરી ક્યોં રહે, જબ ઉગ્યા કાયમ સૂર ॥ ૧૮ ॥

આ અંતિમ યુગના સદ્ગુરુ (ઈમામ)ની શક્તિ હજી સુધી ગુપ્ત રહી છે. હવે તેમનું તેજ પ્રકાશિત થશે. જ્યારે તારતમ જ્ઞાનરૂપી અખંડ સૂર્યોદય થઈ ગયો છે ત્યારે અજ્ઞાનરૂપી અંધાકરમય રાત્રિ કેવી રીતે રહી શકશે ?

સાંચ ઝૂઠ તફાવત, જૈસે દિન ઔર રાત ।

સાંચ સૂર જબ દેખહીં,તબ કુફર રાત મિટ જાત ॥ ૧૯ ॥

સત્ય અને અસત્યમાં એટલું જ અંતર છે જેટલું દિવસ અને રાત્રિમાં હોય છે. હવે સત્યજ્ઞાન (તારતમ જ્ઞાન) રૂપી સૂર્યોદય થઈ ગયો છે, તેથી આ અજ્ઞાનરૂપી રાત્રિનો લય થશે અને સર્વત્ર બ્રહ્મજ્ઞાનનો પ્રસાર થશે.

જો લોં થે પરદે મિને, દુનિયાં ઉરઝી તબ ।

સો પરદા અબ ખોલિયા, દિયા મન ચાહ્યા સુખ સબ ॥ ૨૦ ॥

જ્યાં સુધી અજ્ઞાનના આવરણને લીધે પરમાત્માનું ભાન લોકોને નથી થયું ત્યાં સુધી સઘળા લોકો પરમાત્મા વિશે મૂંઝાયેલા હતા. આ અંતિમ યુગમાં સદ્ગુરુએ તારતમ જ્ઞાન દ્વારા અજ્ઞાનનું આવરણ દૂર કરી દીધું અને સઘળા જીવોને મનોવાંચ્છિત સુખ આપ્યું.

જો લોં જાહેર હક ના હુએ, તો લોં મારે દિમાક ।

હક પ્રગટે કુફર મિટ ગયા, સબ દુનિયાં હુઈ પાક ॥ ૨૧ ॥

જ્યાં સુધી સદ્ગુરુ રૂપે પધારેલ પરમાત્મા પ્રગટ થયા ન હતા ત્યાં સુધી લોકો પોતાની તુચ્છ બુદ્ધિ લગાવી રહ્યા હતા. હવે તો સ્વયં પરમાત્મા પ્રગટ થતાં આ સઘળું અજ્ઞાન દૂર થઈ ગયું અને સમગ્ર સંસારના જીવો પવિત્ર થઈ ગયા.

જબ કુફર કછૂ ના રહ્યા, તબ દુનિયાં હુઈ એક દીન ।

એ નૂર કજા કા ઝિલ મિલ્યા, આયા સબોં યકીન ॥ ૨૨ ॥

જ્યારે અજ્ઞાન સહેજ પણ રહેશે નહીં ત્યારે સંસારના લોકો એક જ ધર્મનું પાલન (એકબ્રહ્મોપાસના) કરશે. જ્યારે પરમાત્માનો અંતિમ ન્યાયનો પ્રકાશ સર્વત્ર ફેલાયો ત્યારે બધાને વિશ્વાસ બેઠો. (કે પરમાત્મા પ્રગટ થઈ ગયા છે.)

દુનિયાં ટેઠી મૂલ કી, તાકો ગયો પેડ સે બલ ।

પાક કિએ સબ ઈમામેં, કુફર ગયા નિકલ ॥ ૨૩ ॥

સૃષ્ટિના આરંભથી જ સંસારના લોકોની બુદ્ધિ વિપરીત રહી છે. તારતમ જ્ઞાનના પ્રકાશથી હવે તેની વક્તા મૂળથી મટી ગઈ. આ રીતે સદ્ગુરુએ સર્વના અંતઃકરણને પવિત્ર કરી દીધું જેથી સઘળું અજ્ઞાન દૂર થઈ ગયું.

પુકાર કહ્યા વેદ કતેબોં, પર બસ ન કિયા કાહૂં દિલ ।

કર કર મેહેનત કે થકે, પર હુઆ ન કોઈ નિરમલ ॥ ૨૪ ॥

વેદો અને કતેબોમાં હૃદયને પવિત્ર બનાવવાની વાત સ્પષ્ટપણે કરી છે. પરંતુ કોઈએ હજી સુધી પોતાના મનને કાબૂમાં લીધું નથી. તેથી કેટલાય સાધકો સાધના કરી કરીને થાકી ગયા, પરંતુ પોતાના મતને નિર્મળ બનાવી શક્યા નથી.

ના તો કે બુજરક હુએ, કૈયોં કરિયાં નસીહત ।

ઓ મુરીદ બિયારે ક્યા કરેં, કિનેં પીર ન પાઈ મારફત ॥ ૨૫ ॥

આમ તો સંસારમાં મોટા મોટા જ્ઞાની લોકો થઈ ગયા અને અનેક લોકોએ સન્માર્ગે ચાલવા ઉપદેશ પણ આપ્યા પરંતુ તે શિષ્ય (મુરીદ) બિયારા શું કરી શકે, જેના ગુરુ (પીર)ને જ પરમાત્માનું જ્ઞાન નહોતું.

સો ઈમામેં ઈત કિએ, સબ જન કે મન બસ ।

હોએ ના કિન ઈમામ કો, ઈન જુબાંએ જસ ॥ ૨૬ ॥

હવે આત્મજાગૃતિના સમયમાં ધર્મગુરુ (ઈમામે) પ્રગટ થઈને તારતમ જ્ઞાન દ્વારા સઘળા લોકોનાં મન નિયંત્રિત કર્યાં. તેથી આ નશ્વર જીભથી આ સદ્ગુરુના મહિમાનું વર્ણન થઈ શકતું નથી.

સો ઈમામ ઈત આઈયા, ઈન જિમી હિંદુસ્તાન ।

સબ તલબેં યાહી દિસા, ચૌદે તબક કી જહાન ॥ ૨૭ ॥

અંતિમ યુગના આ ધર્મગુરુ (ઈમામ) હવે આ ભારત ભૂમિમાં પ્રગટ થઈ ગયા છે. ચૌદ લોકનાં સઘળાં દેવ-દેવીઓ, મનુષ્ય વગેરે આ ઘટના (સદ્ગુરુના પ્રાગટ્ય)ની પ્રતીક્ષા કરી રહ્યા હતા.

પર મુઝે પ્યારી બરાબ, જિન જિમી આએ રસૂલ ।

મેહેર નજર મહંમદ કી, પર કાફર ગએ સબ ભૂલ ॥ ૨૮ ॥

પીછે કેહેર નજર કરી, સો ભી વાસ્તે મેહેર ।

પર કાફર જો ઉલટે, સો દેખે સબ જેહેર ॥ ૨૯ ॥

જ્યાં રસૂલ આવ્યા છે તે બરાબની ભૂમિ મને વહાલી લાગે છે. રસૂલ મહમ્મદે તો ત્યાંના લોકો પ્રત્યે કૃપા કરીને તેમને બ્રહ્મજ્ઞાન આપ્યું, પરંતુ અવિશ્વાસુ (કાફર) લોકો તેમનાં વચનોને ભૂલી ગયા. પછી રસૂલે તેમના પર કોપદષ્ટિ કરી, તે પણ આ લોકોનાં હિત માટે જ હતું, પરંતુ વિપરીત મતિવાળા અવિશ્વાસુ લોકો કૃપાને પણ વિષતુલ્ય સમજવા લાગ્યા.

[જે રીતે શ્રી પ્રાણનાથજીએ ઔરંગઝેબને સમજાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો પરંતુ તેણે નહિ સમજવાથી હિંદુ રાજાઓને તેની વિરુદ્ધ તૈયાર કર્યાં. તે પણ અત્યાચારીઓને સાચા માર્ગે લાવવા માટે કર્યું હતું. પરંતુ ઔરંગઝેબ જેવા લોક શ્રી પ્રાણનાથજી પ્રત્યે સન્માન રાખી ન શક્યા. આ પ્રકારની ઘટના રસૂલ સાથે પણ બની હતી.]

કેહેર નજર દેખાએ કે, ફેર લિએ મેહેર માંહેં ।

મુસલિમ નામ ધરાએ કે, બૈઠે મુસલિમકી છાંહેં ॥ ૩૦ ॥

આ અવિશ્વાસુ લોકો પ્રત્યે કોપદષ્ટિ રાખીને પણ ફરી તેને પોતાની કૃપા દષ્ટિની અંતર્ગત જ સમાવી લીધા. આ પ્રકારે રસૂલ મહમ્મદે પોતાના અનુયાયીઓનાં નામ મુસ્લિમ રાખી તેમને પણ પોતાની છત્રછાયામાં રાખ્યા.

અબ તો લગે સબ બંદગી, આયા ભલા યકીન ।

નર નારી હક કલમેં, કાયમ ખડે હેં દીન ॥ ૩૧ ॥

હવે કુરાનના અર્થ સ્પષ્ટ થઈ જતાં સૌને અંતિમ ધર્મગુરુ પ્રત્યે વિશ્વાસ ઉત્પન્ન થયો. તેથી સઘળાં નર-નારી સત્ય વચન-તારતમ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને હંમેશ માટે ધર્મ પ્રત્યે સમર્પિત થયાં.

પેહેલે બીતક રસૂલસોં, સો ભી સુનો નેક બોલ ।

આરબ સમઝેં આરબી, દોએ કહૂં લુગે દિલ ખોલ ॥ ૩૨ ॥

સર્વપ્રથમ મારે રસૂલ સાહેબ અંગે કહેવું છે તે વાત પણ ટૂંકમાં સાંભળો. આરબ લોકો અરબી ભાષા જ સમજે છે, તેથી અરબી ભાષામાં જ બે ચાર વચન દિલ ખોલીને સ્પષ્ટ કરું છું.

પ્રકરણ ૩૩ ચોપાઈ ૧૧૭૭

સનંધ આરબીકી

સમ્મે ન કલીમ કલામી, નાસ કુરબ ના કસીર ।

નેક મેં કહૂં મેરી બોલીમેં, આદમી કબીલે મેરે બહુત હેં ।

અના હાકી હકાઈયાં કલૂબ ના, મિસાન ઈસ્મ કબીર ॥ ૧ ॥

મેં કહૂં બાતેં દિલ મેરે કી, જિનકે નામ બડે હેં ॥

ફઆલ નફસ ઈસ્મ ઈમામ, બાદ કલિમ કુલ્લ નાસ ।

ધરાયા અપના નામ ઈમામ, પીછે કહેંગે સબ આદમી ।

વ લાકિન લા અરફ કુરાન, અના મિન્દુમ કુલ્લ લિ રાસ ॥ ૨ ॥

એ પર નહીં સમઝેંગે કુરાન, મેં ઈનમેં સે સબ લિએ સાથ સિર કે ॥

અલ્લજી હકાઈયાં કલૂબ ના, મા ખફી મિન્દુમ ।

જો બાતેં દિલ મેરે કી, ના છિપાઊં તુમ સે ।

કુમ્ યફૂન કુરબ ના, અલ્લજી રૂહ મુસ્લિમ ॥ ૩ ॥

તુમ હો કબીલે મેરે કે, જો કોઈ રહેં મુસ્લિમ હેં ॥

લેસ ખબર મા કુમ કમા, અલ્લજી બરાબર ।

નહીં હૈ ખબર તુમકોં એસી, જેસી કદૂ જિમીં અરબ કી ।

હાજા મુસ્લિમ કુલ્લ હુમ, ફઆલ અલી મિનજરબ ॥ ૪ ॥

એ મુસલમાન સારે જો હેં, કિએ અલિએ મોહોં મારકે ॥

વ લા લહુમ્મા એયૂન, ખારજ વ લા દખલ ।

ઔર નહીં હેં ઈનોંકોં આંખે, બાહેરકી ઔર નહીં હેં ભીતર કી ।

વ લહુમ્મ લેસ ઈગનૂ, વ લહુમ્મ લેસ અકલ ॥ ૫ ॥

ઔર નહીં હેં ઈનોંકે કાન, ઔર નહીં હેં ઈનોંકે અકલ ॥

જરબ ના વજહે મિન્સેફ, ફઆલ ના મુસલમીન ।

મારે મેં મોહોં સમસેર સે, કિએ મૈંને મુસલમાન ।
 લાકિન જાહિલ યમન, વ લાએ જાઆ યકીન ॥ ૬ ॥
 પર મૂરખ જો અરબ કે, ઓર નહીં આયા ઈન કો ઈમાન ॥
 લિહાજા કમા કાલ યમન, લા બારકલા મુસલમાનીન ।
 ઈસ વાસ્તે એસા કહ્યા ઈમનકો, નહીં હૈ બરકત ઈન મુસલમાનોંકો ।
 બારકલા ધન્ય લા બારકલા ધૃક ।
 કુલૂ બારકલા હિન્દ મુસ્લિમ, ખુજૂ રાસ કલામ યકીન ॥ ૭ ॥
 કહી ઈમાનરૂપી બરકત હિન્દ કે મુસલમાનોં કો, લિએ સિર કલામ આકીન સે ॥
 હાજા ફાસ ખબર ઈન્દ કુમ્મ, યજિલસ હિન્દ સુબ્હાન ।
 એ જાહેર ખબર પાસ તુમારે હૈં, બૈઠેંગે હિન્દમેં ખાવંદ ।
 કમા અવલ કાલ રસૂલ, અના હસ્ના હિન્દ મકાન ॥ ૮ ॥
 એસે પહલે કહ્યા રસૂલને, મેરા નેક હૈ હિન્દ સ્થાન ॥
 વ લા લેતની મૌલા રદો, અલ્લજી હાકીયતો મહંમદ ।
 ઓર ન કદી મૌલા રદ કરે, જો કદૂ કહ્યા હૈ મહંમદને ।
 યાને નહીં કભી મૌલા પીછે ફિરેગા ।
 લાગિલ મુસ્લિમ ઈમામ, જાઆ હિંદલ્અર્જ ॥ ૯ ॥
 વાસ્તે ઈન મુસલમાનોં કે ઈમામ મેહેદી, આયા હિન્દ કી જિમી ॥
 કુમ અલ્લજી મુસ્લિમ, રસૂલ કુલ્લહો કલિમ ।
 તુમ જો કોઈ મુસ્લિમ હો, રસૂલને સબકો કહા હૈ ।
 યજાઆ યકીનલ્કુમ, ખૈર તલબો હિન્દ મુસ્લિમ ॥ ૧૦ ॥
 આવેગા યકીન તુમારે તાંઈ, પનાહ માંગો હિન્દકે મુસલમાનોં સે ॥
 એવસરો હાજા કલમા, દાખલ કલૂબ કુમ્મ ।
 દેખો એહ બચન, બીચ દિલ તુમારે કે ।
 સૈયવો વિલાદ કુલ્લહુમ્મ, ખૈર તલબો હિન્દ મુસ્લિમ ॥ ૧૧ ॥
 છોડો વિલાયત સબકી, બગસીસ માંગો હિંદકે મુસલમાનો પેં ॥
 અલ્લજી કલિમા રસૂલના, ખુજો મુહબ્બ કલામ ।
 જિન કિનોંને બચન રસૂલ મેરે કે, લિએ પ્યારસોં બોલ ।
 લાગિલ હિન્દ મુસ્લિમ, હુબહુમ્મ જાઆ ઈમામ ॥ ૧૨ ॥
 વાસ્તે હિંદ કે મુસલમાનોં કે, પ્યાર કર ઈનોં પર આયા ઈમામ ।
 યાને વાસ્તે ઈનહોં કે આયા હૈ ઈમામ મેહેદી ॥

અલ્લજી રસૂલ સૈયવો, એયો ના ફઆલી હુમ્મ ।
 જો રસૂલને છોડ દઈ, કયા મેં કરું ઉનકો ।
 ખલા ના અર્જ આરબ, જાઆ ના ઈન્દ કુમ્મ ॥ ૧૩ ॥
 છોડી હમ જિમી અરબ કી, આએ હમ પાસ તુમારે ॥
 ઈસ્મ્યો હિન્દ મુસ્લિમ, ઈની કલિમ સિદક ।
 સુનો હિંદ કે મુસલમાનોં, મેરે કહના હૈ સાંચ ।
 યકીન કાન ઈન્દ કુમ્મ, વ કાયમ ઉલકલમે હક ॥ ૧૪ ॥
 ઈમાન હૈ પાસ તુમારે, ઔર મજબૂત હો, સાથ કલમે સાંચ કે ॥
 અવલ સ્વાલ રસૂલ ના, વ લાએ આરફ અહદ ।
 પહલે બોલ રસૂલ મેરેકે, ઔર ન સમઝા કોઈ આદમી ।
 દલહિન કુલ્લ યઆરિફો, જાઆ કલિમ મહંમદ ॥ ૧૫ ॥
 અબ સબ સમઝેંગે, આયા બોલ રસૂલ કા ॥
 અલ્લજી જાઆ કુમ્મ મુસ્લિમ, હાજા લાગિલ કુમ્મ ફઆલ સુગલ ।
 જો આએ હો તુમ મુસલિમ, યહ ખાતિર તુમારે કિયા હૈ ખેલ ।
 ઈવ્સર સુગલ ના યરજા, અલ્લજી મુસ્લિમ કુલ્લ ॥ ૧૬ ॥
 દેખ ખેલ હમ ફિરેંગે, જો કોઈ મુસલિમ સબ ॥
 અની મુસ્લિમ કુલ્લ વાહિદ, અસ્લૂ વાહિદ મકાની ।
 હમ મુસલિમ સબ એક હૈં, અસલ એક ઠોર હમારા ।
 કાન હક વાહિદ અના, ગૈર મુસ્લિમ લેસ સાની ॥ ૧૭ ॥
 હૈ ખસમ એક હમારા, બિના મુસલિમ નહીં કોઈ દૂસરા ॥
 અની હબો કુલ્લ મુસ્લિમ, લાકિન જાયદ સિંધ ।
 મેરે પ્યારે સબ મુસલિમ, લેકિન અધિક હૈં સિંધકે ।
 હાલા ના કલિમ સિંધ મુસ્લિમ, બાદ કલિમ અના હિન્દ ॥ ૧૮ ॥
 અબ મેં કહું સિંધ કે મુસલમાનોં કો, પીછે કહુંગા મેં હિંદકી બોલી ॥

પ્રકરણ ૩૪ ચોપાઈ ૧૧૮૫

સનંધ સિંધી ભાષાકી

કારણ અરવા અરસજી, યુઆં સિંધ ગાલાએ ।
 જિન કલમેં રસૂલ જે, સયો યકીન આએ ॥ ૧ ॥

પરમધામના આ બ્રહ્માત્માઓ માટે સિંધી બોલીમાં કહું છું, જેમને હજરત મહમ્મદની વાણી પ્રત્યે સાચો વિશ્વાસ છે.

મોમિન વલહા મહંમદ, જે સદાઈ જાંણ ।
 થિયો સુહાગ સભ કેઈ, મહેબૂબ અયો પાંણ ॥ ૨ ॥

બ્રહ્માત્માઓ સદા સર્વદા શ્યામાજીના અવતાર શ્રી દેવચંદ્રજી (મહદી મહમ્મદ)ને પ્રિય રહ્યા છે,

એ સત્ય સમજવું. જ્યારે પ્રિયતમ પરમાત્મા સ્વયં પધાર્યા ત્યારે સઘળા બ્રહ્માત્માઓને અખંડ સુખ પ્રાપ્ત થયું.

યુઆં કુજાડો હિંદ કે, સાંઈ બડો ડિંન્યો સુહાગ ।

આયો રબ આલમ જો, સભની ઉઘડ્યો ભાગ ॥ ૩ ॥

ભારતના લોકોની શું વાત કરું ! પરમાત્માએ તેમને અતિ સુખ આપ્યું છે. સમસ્ત જગતના સ્વામીએ સદ્ગુરુરૂપે અહીં અવતાર લીધો છે, જેનાથી સૌના ભાગ્યનો ઉદય થઈ ગયો.

અદયૂં રસૂલ પાંહિજો, કોઠે આયો ઈમામ ।

આલમ સભે ઉલટ્યો, અચી કરેં સલામ ॥ ૪ ॥

હે સખી ! રસૂલ મહમ્મદના કથન અનુસાર પરમાત્મા પોતે સદ્ગુરુ બનીને અમને બોલાવવા માટે પધાર્યા છે. તેમનાં દર્શન માટે સઘળો સંસાર ઊમટી પડ્યો. હવે બધા આવીને તેમને પ્રણામ કરે છે.

સિંધડી થિયૂં વધાઈયૂં, મીર પીર ફકીર ।

પુન્યૂં ઉમેદૂં સભની, ખિલ્લી થેયાં સભ ખીર ॥ ૫ ॥

સિંધ પ્રદેશ(ની ઈન્દ્રાવતી)ને અભિનંદન મળ્યાં. ધર્મચાર્ય (મીર), ગુરુ (પીર), સંન્યાસી (ફકીર) આ બધાની મનોકામનાઓ પૂર્ણ થવાથી આનંદથી બધા આત્મવિભોર થઈ ગયા.

અચી બિઠો હિંદ મેં, ત્રૂઢો ચૌડે તબક ।

થેયૂં સુહાગ સિંધડી, જિન કલમેં યકીન હક ॥ ૬ ॥

પરમાત્મા સદ્ગુરુના રૂપમાં ભારત વર્ષમાં બિરાજમાન થયા છે. તેમની કૃપાની વર્ષા ચૌદ લોકમાં થઈ. સિંધની સખી (ઈન્દ્રાવતી)ને પણ સુહાગનું સુખ પ્રાપ્ત થયું, જેને સદ્ગુરુનાં વચન (તારતમ જ્ઞાન) પર પૂર્ણ વિશ્વાસ છે.

ઈ અરબ રસૂલજી, વલહી સિંધ સુજાંણ ।

યકીને પંણ અગરી, ઈસક સિંધી ખાંણ ॥ ૭ ॥

જે પ્રકારે અરબના રસૂલ અલ્લાહના પ્રિય કહેવાય છે, એ પ્રકારે સિંધની વિદુષી (સુજાન) સખી ઈન્દ્રાવતી ધામધણીનો પ્રિય આત્મા છે. વિશ્વાસપાત્રમાં પણ તે અગ્રગણ્ય છે અને પ્રેમનો પણ ભંડાર છે.

આંઊં જોએ ઈમામ જી, સિંધાણી સિરદાર ।

ડિંન્યો ધણી સભ પાંહિજો, મૂંહી હથ મુદાર ॥ ૮ ॥

હું સિંધની અગ્રગણ્ય ઈન્દ્રાવતી, બ્રહ્મસ્વરૂપ સદ્ગુરુની અંગના છું. સદ્ગુરુ ધણીએ પોતાની સઘળી જવાબદારી મને સોંપી છે.

આયો મિઠડો મેહેબૂબ, આંઊં પણ પિરિયન સાંણ ।

અચી બિઠાસી હિંદમેં, ડિજાં સિંધડી જાંણ ॥ ૯ ॥

મારા વ્હાલા ધણી (સંસારમાં) આવ્યા છે, હું પણ મારા પ્રિયતમ ધણીની સાથે છું. તેઓ

ભારતવર્ષમાં આવીને બેઠા છે. સિંધની શિરોમણિ સખી ઇન્દ્રાવતી સમજીને તેમણે મને આ જવાબદારી સોંપી છે.

ડિજાં સંડેહડો સિંધડી, તૂં ઘણું વલહી ઇમામ ।

સિંધ હિંદ માધા થેઈ, પોસ્યાં જેદાં રૂમ સ્યામ ॥ ૧૦ ॥

શ્રી કૃષ્ણજીએ સુંદરબાઈને કહ્યું હતું - સિંધની સખી (ઇન્દ્રાવતી)ને આવો સંદેશો આપજો કે તમે પરમાત્મા સ્વરૂપ સદ્ગુરુ (ઇમામ)ને બહુ વ્હાલાં છો. સિંધની સખી (ઇન્દ્રાવતી) અને હિંદની સખી (સુંદરબાઈ) તમે બધાં બ્રહ્માત્માઓમાં અગ્રણી હશો. પછી રોમ અને શ્યામ (હેમેટિક અને સેમેટિક અર્થાત્ પૂર્વ અને પશ્ચિમ)ના સઘળા લોકો તમારું અનુસરણ કરશે.

હાંણે યુઆં સયો સાઈજી, જે અચી બિઠો હિંદ ।

ઈસે માધા અચી કરે, ભંગો દજાલ જો કંધ ॥ ૧૧ ॥

હવે હું સત્ય પરમાત્માની વાત કરું છું, જે ભારતવર્ષમાં આવીને બેઠા છે. સર્વપ્રથમ સદ્ગુરુએ અહીં પધારીને સૌનું નેતૃત્વ કરવા થકી દજાલ (નાસ્તિકતા) ને દૂર ભગાડી દીધો.

દીન કિયાગિં હિકડો, ભજી સભે કુફરાંન ।

અરસ બકા કેયાગિં જાહેર, જિત હક બિઠો પાંણ ॥ ૧૨ ॥

સદ્ગુરુએ એક જ સત્ય ધર્મની સ્થાપના કરી, જેને લીધે સર્વની ભ્રાંતિ દૂર થઈ ગઈ. તેમણે આ સંસારમાં અખંડ પરમધામને પ્રગટ કર્યું, જ્યાં સ્વયં પરબ્રહ્મ પરમાત્મા બિરાજમાન છે.

આસમાન જિમી જે વિયમેં, વ્યો કોએ ન ચાએ હક ।

સે હંદ સભે ઉડી બિયાં, જે સેજદા કંદી હુઈ ખલક ॥ ૧૩ ॥

આકાશ અને ધરતી વચ્ચે હવે એક પરબ્રહ્મ સિવાય અન્ય કોઈ પરમાત્મા નહીં કહેવાય. તે સ્થાન સઘળાં અસ્તિત્વહીન થઈ ગયાં છે, જેના પર નશ્વર જીવો નમન કરે છે.

સયો સાઈ જડે આઈયો, તડે વ્યો પુજાએ કેર ।

સુજ કાયમ ઉગી થેયો જાહેર, તડે ઉડી બેઈ સભે અંધેર ॥ ૧૪ ॥

જ્યારે સત્ય સ્વરૂપ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પ્રગટ થયા છે ત્યારે અન્ય કોઈની પૂજા કેવી રીતે થઈ શકે ? હવે તારતમ જ્ઞાનરૂપી અખંડ સૂર્યનો ઉદય થઈ ગયો તથા સમગ્રપણે અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર ઊડી ગયો.

ધણી જમાને જો આઈયો, તડે છુટી બેઈ તાંણોં બાંણ ।

તિત મોમિન ઉથી ઊભા થેયાં, દોજખ થેઈ કુફરાંન ॥ ૧૫ ॥

અંત સમયના ધણી (પરમાત્મા) પ્રગટ થતાં વિશ્વમાં બ્રહ્મવિષયક ખેંચતાણ મટી ગઈ. બ્રહ્માત્માઓ જાગ્રત થઈ ગયા અને નાસ્તિક (શ્રદ્ધાહીન) લોકોને નરકનો અગ્નિ (જન્મ-મરણ) પ્રાપ્ત થયો.

હિત કે કે બુજરક આઈયા, જે નજીકી હક જા ।

એ બડા દીન દુની મેં, રૂહેં ચાઈન પાતસા ॥ ૧૬ ॥

આ સંસારમાં કેટલાય જ્ઞાની પુરુષ થયા જેઓ પરમાત્માની નિકટ હોવાનું કહેતા હતા. વિશ્વમાં જેમાં બ્રહ્માત્માઓ શિરોમણિ (સમ્રાટ) કહેવાય એજ ધર્મ સર્વોચ્ચ કહેવાયો.

સેર સેર મકે મુલક, આઈ તેઆં પુકાર ।
રહ્યા ઈમાનસે સતજણાં, વ્યા કાફરેં માર કેયાં કુફાર ॥ ૧૭ ॥

સિંધમેં અદિયું પાંહિંજયું, હે ખબર ડિજાં તિન ।
અસાં ગાલ સુણી દંમ ના રહે, જા હૂંદી રૂહ મોમિન ॥ ૧૮ ॥

શરાઅ (કર્મકાંડ)ને પ્રાથમિકતા આપનાર (કટ્ટરપંથી મુસલમાનો)નાં શિર ઝૂકાવવાના સ્થાન મક્કાથી પોકાર થયો કે સાત વ્યક્તિ જ પરમાત્મા પ્રત્યે શ્રદ્ધા ધરાવનાર રહી ગયા છે બાકીના બધાને અવિશ્વાસે ઘેરી લીધા છે. આ પ્રકારે શ્રીકૃષ્ણજીએ સુંદરબાઈ (સદ્ગુરુ)ને કહ્યું હતું કે તમે સિંધની પોતાની બહેન (ઈન્દ્રાવતી)ને આ સમાચાર આપજો. જે બ્રહ્માત્માઓ હશે તે આપણી વાત સાંભળીને એક ક્ષણ પણ સંસારમાં રહેશે નહીં.

[ઔરંગઝેબના શાસનકાળમાં મક્કાથી સમાચાર આવ્યા કે હજારો લોકો (૧૭ હજાર વ્યક્તિઓ) એકી સાથે નમાજ પઢી રહ્યા હતા, તે સમયે સુવર્ણ મુદ્રાઓનો વરસાદ થયો, તો સઘળા લોકો પ્રલોભનમાં આવી તે ઉઠાવવા લાગ્યા. ફક્ત સાત વ્યક્તિ જ નમાજમાં દૃઢ રહી. અહીં એ પ્રસંગનો સંકેત કરાયો છે.]

સુખ બકા અરસ હિન જિમી, હિએ ગિનણજી બેર ।
પોએ આલમ જડે ઉલટ્યો, તડે લખે પુછે ચોએ કેર ॥ ૧૯ ॥

પરમધામનું અખંડ સુખ આ સંસારમાં પ્રાપ્ત કરવાનો આ સુવર્ણ અવસર છે. તે પછી આખો સંસાર આ સુખને પામવા માટે ઉમટી પડશે, ત્યારે લાખો લોકો (પરમધામનું જ્ઞાન તથા સુખ પ્રાપ્ત કરવાનું માધ્યમ) પૂછશે, પરંતુ તેનો ઉત્તર કોણ આપશે ?

નિસવતી અચી ગડવી, પંણ હી સુખ ફજર કિત ।
સુખ બકા અરસ કેર ગિની સગે, જે નૂર જમાલ બૂઠડો હિત ॥ ૨૦ ॥

પરમધામના સર્વ બ્રહ્માત્માઓ આવી મળ્યા પરંતુ પ્રભાત (જાગણી)નું આ સુખ પુનઃ ક્યારે પ્રાપ્ત થશે ? પરમધામનું અખંડ સુખ જેને અક્ષરાતીત ધામધણીએ પોતે જ વર્ષાવ્યું છે તેને કોણ ગ્રહણ કરી શકશે ?

હે સુખ મોમિન હમેસગી, અરસમેં સભે ગિનન ।
પણ જે સુખ અરસજા હિન જિમી, સે બ્યારે ન્હાએ રૂહન ॥ ૨૧ ॥

સર્વ બ્રહ્માત્માઓને પરમધામમાં આ અખંડ સુખ પ્રાપ્ત થયું છે, પરંતુ આ સંસારમાં આ સુખ બ્રહ્માત્માઓ સિવાય અન્ય કોઈને પણ પ્રાપ્ત થઈ શકશે નહિ.

હકેં ડિંના સુખ આલમ મેં, ત્ર ભેરકા પાંણકે ।
સે સુખ ગિડાં રાત નિદ્રમેં, કે ભત ચુઆં સુખ એ ॥ ૨૨ ॥

આ નશ્વર સંસારમાં પણ આ ધામધણીએ આ સુખ અમને ત્રણવાર (વ્રજ, રાસ અને જાગણીમાં) આપી દીધું. વ્રજ અને રાસનું આ સુખ અમે અનભિજ્ઞ દશા (રાત)માં જ પ્રાપ્ત કર્યું તેનું વર્ણન હું કેવી રીતે કરું ?

જીં સુખ સોણેમેં ગિંનજે, તીં સુખ ગિડાં રાત ।

ડીંહેં સુખ ગિંનજે જાગંદે, હી આએ રેહેમાની દાત ॥ ૨૩ ॥

જે પ્રકારે વ્રજનું સુખ સ્વપ્નમાં પ્રાપ્ત કર્યું તે પ્રકારે રાસનું સુખ પણ રાતમાં પામ્યા. પરંતુ હવે જાગણીના બ્રહ્માંડમાં (તારતમ જ્ઞાન દ્વારા) જાગૃત અવસ્થામાં દિવસનું સુખ પ્રાપ્ત થયું છે, તે ધણીની અસીમ કૃપા છે.

જે સુખ ડિંના હકેં રાતજા, તેજી પણ હિત લજત ।

અરસજા સુખ પંણ હિનમેં, હિત ગિડાં કે કોડી ભત ॥ ૨૪ ॥

ધામધણીએ (વ્રજરાસનું) જે સુખ અનભિજ્ઞ અવસ્થા (રાત)માં આપ્યું, તેનો આનંદ અહીં (જાગણીમાં) પ્રાપ્ત થયો છે. પરમધામનાં કોટિ સુખોનો આનંદ અમે અહીં (જાગણીમાં) પ્રાપ્ત કર્યો.

હે સિફત ન જિભ યઈ સગે, સેઈ જાંણે ગિડાં જિન ।

સુખ કીં યુઆં હિન ભૂંઅજા, સુખ ડિંના મહેં બકા વતન ॥ ૨૫ ॥

આ સુખના મહિમાનું વર્ણન નશ્વર જીભ વડે થઈ શકતું નથી. જેમણે આ સુખનો અનુભવ કર્યો છે, તેઓ (બ્રહ્માત્માઓ) જ તેને જાણી શકે છે. જાગણીના આ બ્રહ્માંડમાં પરમધામનાં જે સુખોનો અનુભવ ધામધણીએ આ સંસારમાં કરાવ્યો છે, તેનું વર્ણન હવે હું કેવી રીતે કરું ?

બરકત હિન રૂહનજી, સુખ ગિડાં સભની મુલક ।

સિફત ન થિએ હિન સુખજી, હે જા પેરાઈ સભે ખલક ॥ ૨૬ ॥

આ બ્રહ્માત્માઓની શક્તિથી સંસારના સમસ્ત જીવોને અખંડ મુક્તિ સ્થળોનું સુખ પ્રાપ્ત થયું. આ સુખોના મહિમાનું વર્ણન નથી થઈ શકતું, જે આખા વિશ્વને પ્રાપ્ત થયું છે.

કાગર કેયાં સભ પધરો, ખોલ્યા હકજા ગંજ ।

સુખ ડિંનાગિં સભ બકા, જિંની રાત ડીંહેં હુઆ ડુખ રંજ ॥ ૨૭ ॥

સર્વ ધર્મગ્રંથો (વેદ, ક્તેબ વગેરે)માં પરમાત્માના અવતરણ સંબંધમાં જે કંઈ કહ્યું છે તે સંકેતોનું રહસ્ય પણ સ્પષ્ટ કરી દીધું છે. જે (સંસારી જીવ) દિવસ રાત દુઃખની જંજાળમાં પડ્યા હતા, તેમને પણ પરમધામનું અખંડ સુખ અપાયું.

કારેં સદીમેં ક્યામત, લિખી મંઝ કુરાન ।

સે સભ કેયાંગિં પધરા, જે ગુઝ હુંદા નિસાન ॥ ૨૮ ॥

અગિયારમી સદીમાં જાગૃતિ (ક્યામત) આવશે, આ પ્રકારે કુરાનમાં લખ્યું છે. તે બધા ગૂઢ સંકેત હવે સ્પષ્ટ થઈ ગયા છે. (જે પ્રકાશમાં આવ્યા નહોતા.)

સદી બારેં બી ખલક, જિમી યા આસમાન ।

આખર થેઈ સભની, સમઝે જા સુજાન ॥ ૨૯ ॥

કુરાન પ્રમાણે બારમી સદીમાં આકાશ અને ધરતીના સઘળા જીવોની પણ આત્મજાગૃતિ (ક્યામત) થશે અર્થાત્ તેમની અજ્ઞાનતા દૂર થઈને તેમને અખંડ સુખ પ્રાપ્ત થશે. સુઝ (સમજદાર) વ્યક્તિ જ આ રહસ્યને સમજી શકે છે.

કાયમ સદી તેરહીં, ઉથીંદા નિરવાણ ।
મહામત જોએ ઈમામજી, જાહેર કેયાંઊં ફુરમાન ॥ ૩૦ ॥

આ પ્રકારે તેરમી સદીમાં સમગ્ર સંસાર અખંડ થશે. સઘળા જીવો મુક્તિ સ્થાનોમાં પહોંચશે. સદ્ગુરુ (ઈમામ)ની અંગના મહામતિ પ્રાણનાથે કુરાનનાં રહસ્યો આ પ્રકારે સ્પષ્ટ કરી દીધાં છે.

પ્રકરણ ૩૫ ચોપાઈ ૧૨૨૫

સનંધ ઈસા ઈમામકે કજાકી

ઈત ઈસા મસી આએ કે, પેહેલે ક્રિયા સરંજામ ।
કાટે આઉધ દજાલકે, પીછે આએ રસૂલ ઈમામ ॥ ૧ ॥

સર્વપ્રથમ ધની શ્રી દેવચંદ્રજી (ઈસા)એ પદાર્પણ કરીને સત્ય ધર્મને સુનિયોજિત રૂપે પ્રતિષ્ઠિત કર્યો. તેમના પછી અંતિમ ધર્મગુરુ (ઈમામ મહદી)ના રૂપમાં મારા હૃદયમાં અવતરિત થઈને માયારૂપી દજાલનાં સઘળાં શસ્ત્રો તોડી પાડ્યાં.

અબ સબદાતીતકી સબદમેં, સોભા વરની ન જાએ ।
જો કધૂ કહૂં સો સબદમેં, બોલૂં કૌન જુબાંએ ॥ ૨ ॥

હવે હું શબ્દાતીત પરબ્રહ્મની શોભાનું વર્ણન કરું છું, જે શબ્દો દ્વારા સંભવ નથી. આથી જે કંઈ કહું તે સંસારના શબ્દોમાં જ કહું છું, નહિ તો પછી કંઈ ભાષા દ્વારા વ્યક્ત કરું ?

ખૂબી તખત ના કેહે સકોં, ઈન જુબાં કે જોર ।
જાનૂં રાત ફુફરકી મિટ ગઈ, હુઆ દિન જાહેર ભોર ॥ ૩ ॥

પરબ્રહ્મના સિંહાસનની શોભાનું વર્ણન આ જીભ વડે કરી શકતો નથી. હવે નાસ્તિકતા રૂપી અજ્ઞાનની રાત્રિનો માનો કે લય થયો અને દિવસ પ્રભાતનો ઉદય થયો.

હિસાબ નહીં ઉજાસ કો, આગે લે ખડા લુદની નૂર ।
જાએ ના બરન્યો ઈન જુબાં, ખડી અરસ અરવા હજૂર ॥ ૪ ॥

સદ્ગુરુ (ઈમામ) સ્વયં બ્રહ્મજ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન)નું તેજ લઈને ઊભા થઈ ગયા, જેથી આલોકનાં લેખાં સંભવ નથી. આ પ્રકારે પરમાત્માની સમીપ રહેલા બ્રહ્માત્માઓનાં વર્ણન કરવાનું પણ આ નશ્વર જીભથી અસંભવ છે.

આગે ખડા અસરાફીલ, ઔર જબરાઈલ હુકમ ।
જોસ સબ રૂહન પર, વતન બકા ખસમ ॥ ૫ ॥

સન્મુખ જ અક્ષરની બુદ્ધિ (ઈસરાફીલ) તથા તેના આવેશ (જિબ્રીલ) ઊભા છે. અખંડ પરમધામના અધિપતિ પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો આવેશ બધા બ્રહ્માત્માઓમાં સમાયો છે.

યોં બેઠે તખત ઈમામ, સિર છત્રર કે ચમર ।
રસૂલ અલી આએ મિલે, હુઈ બધાઈયાં ઘર ઘર ॥ ૬ ॥

આ પ્રકારે અંતિમ સમયમાં ન્યાય આપવા માટે પરમાત્મા રૂપે અવતરેલા સદ્ગુરુ (ઈમામ) મારા હૃદય સિંહાસને બિરાજમાન છે, તેમના શિર પર છત્ર છે, તેમને ચામર પણ ઢોળાય છે. સદ્ગુરુ

સાથે પરમાત્માના સંદેશવાહક રસૂલ મહમ્મદ અને અલી પણ (પોતાનાં વચનો અનુસાર) આવીને એકરૂપ થઈ ગયા, જેને લીધે ઘરઘરમાં વધાઈઓ થવા લાગી.

ગુઝ થે મોમિન અરસ કે, તાકી જાહેર હુઈ ખબર ।

સો બૈઠે ઘેર મામ કો, હુઈ બધાઈયાં ઘર ઘર ॥ ૭ ॥

પરમધામના બ્રહ્માત્માઓ હજી સુધી છુપાયેલા હતા. તેમના અવતરણના સમાચાર સર્વત્ર પ્રગટ થયા. હવે તેઓ સદ્ગુરુ રૂપે પધારેલ પરમાત્માને ઘેરીને બેસી ગયા. તેથી ઘેર ઘેર વધાઈઓ થવા લાગી.

કૈ ઔલિએ કૈ અંબિએ, કૈ ફિરસ્તે પૈગંમર ।

સો સબ આગે આએ ખડે, હુઈ બધાઈયાં ઘર ઘર ॥ ૮ ॥

અનેક ઋષિ-મહર્ષિગણ (પરમાત્માના મિત્ર ઔલિયા), પૈગંબરગણ (અંબિયા), દેવતા (ફિરસ્તા), અવતાર વગેરે સઘળા લોકો ન્યાયાધીશ બનીને સદ્ગુરુ રૂપે પધારેલ પરમાત્માની સન્મુખ ઊભા રહી ગયા, તેથી ઘેરઘેર વધાઈઓ થવા લાગી.

આઈયાં કિતાબેં જિન પર, બુજરક જો મેહેતર ।

મુસલમાન આએ સંગ, હુઈ બધાઈયાં ઘર ઘર ॥ ૯ ॥

જે પૈગંબરો પર આધ્યાત્મિક પુસ્તકો (તૌરેત, જંબૂર, ઈજલ અને કુરાન) ઉતર્યાં તથા શ્રેષ્ઠ અને શિરોમણિ કહેવાયા, તે બધા પણ પોતાના અનુયાયી મુસલમાનો સાથે સદ્ગુરુ રૂપે પધારેલ પરમાત્મા સાથે આવી સમાહિત થઈ ગયા, તેથી ઘેર ઘેર વધાઈઓ થવા લાગી.

મુસલમાન કૈ ભેષસોં, પીર મરદ ફકર ।

પીછા કોઈ ના રેહેવહીં, હુઈ બધાઈયાં ઘર ઘર ॥ ૧૦ ॥

મુસલમાનોમાં પણ વિભિન્ન પ્રકારના વેશ ધારણ કરનાર ધર્મગુરુ (પીર) સંત (ફકીર) સાધારણ મનુષ્ય બધા લોકો સદ્ગુરુનાં ચરણોમાં આવ્યા જેથી ઘેર ઘેર વધાઈઓ ગવાવા લાગી.

જુદી જુદી જાતેં જહાનમેં, સબ આવત હેં મિલ કર ।

હોત દીદાર સબન કો, હુઈ બધાઈયાં ઘર ઘર ॥ ૧૧ ॥

વિશ્વમાં વિસ્તરિત ભિન્નભિન્ન જાતિના લોકો એક સાથે મળીને આવી રહ્યા છે અને સૌને સદ્ગુરુની અંદર પરબ્રહ્મ પરમાત્માનાં દર્શન થઈ રહ્યાં છે. એટલે ઘેર ઘેર વધાઈઓ થવા લાગી.

દુનિયાં ચારોં ખૂંટ કી, સબ આવત હેં એકદર ।

મંગલ ગાવેં સબ કોઈ, હુઈ બધાઈયાં ઘર ઘર ॥ ૧૨ ॥

ચારે દિશાઓથી સઘળા લોકો એક જ દ્વાર પર આવી રહ્યા છે. બધા મંગળ વધાઈઓ ગાઈ રહ્યા છે અને ઘેર ઘેર આનંદ છવાઈ ગયો છે.

જો કબૂં કાંનોં ના સુની, જાત બરન ભેષ ધર ।

આવત સબ ઉછરંગ મેં, હુઈ બધાઈયાં ઘર ઘર ॥ ૧૩ ॥

વિભિન્ન જાતિ, વર્ણ તથા વેશધારી લોકોમાં જેમણે પરમાત્મા વિશે સાંભળ્યું જ નહોતું તેઓ પણ આનંદ ઉલ્લાસ સાથે આવવા લાગ્યા, તેથી ઘેર ઘેર વધાઈઓ થવા લાગી.

બિના હિસાબે આલમ, બૈરાટ સચરાચર ।
દૌડત સબ દીદાર કો, હુઈ બધાઈયાં ઘર ઘર ॥ ૧૪ ॥

વિશ્વના અસંખ્ય સચરાચર પ્રાણીઓ સદ્ગુરુના રૂપમાં પધારેલ પરમાત્માનાં દર્શનાર્થે દોડીને આવી રહ્યા છે, તેથી ઘેર ઘેર વધાઈઓ થવા લાગી.

અરવા ચૌદે તબકોં, જો કોઈ નારી નર ।
ઈન તખત ઈમામ કે કદમોં, હુઈ સારોંકી નજર ॥ ૧૫ ॥

ચૌદ લોકના સઘળા જીવો જેમણે નર કે નારીનાં શરીર ધારણ કર્યા છે, તે બધાની દૃષ્ટિ ન્યાયના સિંહાસન પર બિરાજમાન પરમાત્માનાં ચરણોમાં ચોંટી રહી છે.

જબ આયા રબ આલમીન, તબ આયા સબોં યકીન ।
ઔર મજહબ સબ ઉડ ગએ, એક ખડા મહંમદ દીન ॥ ૧૬ ॥

જ્યારે સમસ્ત જગતના સૃષ્ટિ કર્તા પરમાત્મા પોતે સદ્ગુરુ રૂપે અવતર્યા ત્યારે સૌને તેમના પ્રત્યે વિશ્વાસ બેઠો. હવે અન્ય સઘળા સંપ્રદાયો અસ્તિત્વહીન થઈ ગયા અને પરમાત્મા દ્વારા પ્રશંસા કરાયેલ સત્ય ધર્મ (શ્રી કૃષ્ણ પ્રણામી ધર્મ - નિજાનંદ સંપ્રદાય) જ આ માયાવી પ્રવાહમાં ટકી રહ્યો.

જાત એક ખસમ કી, ઔર ન કોઈ જાત ।
એક ખસમ એક દુનિયાં, ઔર ઉડ ગઈ દૂજ બાત ॥ ૧૭ ॥

સૃષ્ટિના સઘળા જીવો પરબ્રહ્મની જાતિના છે. તેમના સિવાય અન્ય કોઈ જાતિ જ નથી. હવે તો એક ધણી તથા એક સંસાર જ રહી ગયાં છે, બાકી સઘળી વાતો મટી ગઈ છે.

કરને દીદાર હક કા, આએ મિલી સબ જહાન ।
સાફ હુએ દિલ સબન કે, ઉડ ગઈ કુફરાન ॥ ૧૮ ॥

આ ભૂતલમાં અવતરેલા પરબ્રહ્મ પરમાત્માનાં દર્શન માટે જગતના સઘળા લોકો એકત્રિત છે. તારતમ જ્ઞાન દ્વારા બધાનાં હૃદય નિર્મળ થવાથી બધાના હૃદયનો અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર મટી ગયો.

ખાએ પિએ સબ મિલકે, બંદગી એક ખસમ ।
નામ ન્યારે સબ ટલ ગએ, હુઈ નઈ એક રસમ ॥ ૧૯ ॥

બધા સૂત્રબદ્ધ બનીને ખાઈ-પી રહ્યા છે તથા અદ્વૈત ભાવથી એક જ પરમાત્માની અર્ચના કરી રહ્યા છે. સૌને ભિન્ન ભિન્ન ઈષ્ટોની વિવિધતા મટી જતાં એક નવી રીત તથા વ્યવસ્થાનો સૂત્રપાત થયો.

મેલા અતિ બડા હુઆ, પસર ગઈ પેહેયાન ।
સેહેદાને સબોં ઘરોં, ચારોં ખૂંટોં બજે નિસાન ॥ ૨૦ ॥

આત્મજાગૃતિના આ મહાન મિલનમાં પરમાત્માની ઓળખાણ સર્વત્ર ફેલાઈ ગઈ તથા બધાં ઘરોમાં આનંદ ઉલ્લાસ થવા લાગ્યો અને ચારેય દિશાઓમાં વાઘો-વાજિંત્રો વાગવા લાગ્યાં.

આએ ઈમામ બાજે બજે, સો કેતે કહૂં વિચિત્ર ।
બિના હિસાબે બાજહીં, હિસાબ બિના બાજંત્ર ॥ ૨૧ ॥

આત્મજાગૃતિના સમયમાં અંતિમ ધર્મગુરુ રૂપે પરમાત્મા પ્રગટ થવાથી સર્વત્ર વિચિત્ર વાજિંત્રો

વાગવા લાગ્યાં, તેનું વર્ણન હું કરી શકતો નથી. વાઘયંત્રો પણ અસંખ્ય છે અને વગાડવાની શૈલીની તો તુલના પણ થઈ શકે તેમ નથી.

કજા હુઈ તબ જાનિએ, જબ ખુલે માએને કુરાન ।

તબ આગે તેં ઉડ ગઈ, જાને હતી નહીં કુફરાન ॥ ૨૨ ॥

રસૂલ મહમ્મદે પહેલેથી જ કહ્યું હતું, જ્યારે કુરાનનાં ગૂઢ રહસ્ય સ્પષ્ટ બની જશે ત્યારે સમજવું કે સૌને ન્યાય પ્રાપ્ત થશે. ત્યારે અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર એવા પ્રકારે નાશ પામશે કે જાણે કદી અંધકાર છવાયો જ નહતો.

મગજ માએને કિન ના ખોલે, અવલ બીચ ઔર અબ ।

એ કજા તબ હોવહીં, જબ ખુલે માએને સબ ॥ ૨૩ ॥

પ્રાચીન સમયથી મધ્યકાળ સુધી તથા વર્તમાન સમય પર્યંત પણ કોઈના દ્વારા કુરાનનાં આ ગૂઢ રહસ્ય સમજાયાં ન હતાં. જ્યારે તે સઘળાં રહસ્યો સ્પષ્ટ થઈ જશે ત્યારે સહુને ન્યાય પ્રાપ્ત થશે.

કછુક રખે રસૂલે, માએને સબ થેં ગુઝ ।

સો ઈમામ મુખ ખોલાએ કે, કરત કાજીકી સુઝ ॥ ૨૪ ॥

રસૂલ મહમ્મદે કુરાનનાં કેટલાંક રહસ્યો ગુપ્ત રાખ્યાં હતાં. હવે પરમાત્મા આ રહસ્યોને આ સમયના ધર્મગુરુ(ઈમામ મહદી)ના મુખે સ્પષ્ટ કરાવીને સહુને આ ન્યાયાધીશની ઓળખ કરાવી રહ્યા છે.

ગુઝકા ગુઝ ઔર જો સુન્યા, સો લિખ્યા ન રસૂલે કુરાન ।

જાને કાજી જુબાં કેહેલાએકે, કર દેઊં કાજીકી પેહેચાન ॥ ૨૫ ॥

રસૂલે દર્શન (મ્યારાજ) સમયે ગૂઢથી પણ અતિગૂઢ રહસ્ય પરમાત્મા પાસે સાંભળ્યાં હતાં. પરંતુ તેમણે તે રહસ્યોને કુરાનમાં લખ્યાં નથી. તેનું એ તાત્પર્ય હતું કે આવી રહસ્યમય વાત અંતિમ ન્યાયાધીશના મુખારવિંદથી બોલાવીને તે આ ન્યાયાધીશની ઓળખાણ કરાવવા ઈચ્છતા હતા.

યાહી વાસ્તે ગુઝ રખ્યા, એ બાત દિલમેં આન ।

કસનીસેતી પરખિએ, કાજી કસોટી કુરાન ॥ ૨૬ ॥

આ ઉદ્દેશથી આ વાત ગુપ્ત રાખી હતી. આથી આ ન્યાયાધીશને ન્યાયની કુશળતા દ્વારા જ ઓળખી લો. કુરાનનાં ગૂઢ રહસ્યોનું સ્પષ્ટીકરણ જ ન્યાયાધીશની પરીક્ષા છે.

મોમિનોંસોં અસલ કા, મહંમદ સદા સનેહ ।

સો આખરલોં ફુરમાન, લિએ ખડા હૈ એહ ॥ ૨૭ ॥

મૂળ સંબંધને કારણે રસૂલ મહમ્મદને બ્રહ્માત્માઓ અત્યંત પ્રિય લાગતા હતા. તેથી તેઓ આત્મ જાગૃતિના સમયે પણ આ કુરાનને લઈને અંતિમ ધર્મગુરુ (ઈમામ મહદી) સાથે ઊભા થયા છે.

મહંમદ બિના મેહેદીય કી, કરદે કૌન પેહેચાન ।

ઈન વિધ માએને તો લિખે, જો નિસબત અવલકી જાન ॥ ૨૮ ॥

આથી રસૂલ મહમ્મદ વિના અંતિમ સમયના ધર્મગુરુ (મહદી મહમ્મદ)ની ઓળખાણ કોણ કરાવત ? શરૂથી જ તેમનો પરસ્પર સંબંધ હતો, તેથી રસૂલ મહમ્મદે કેટલાંય ગૂઢ રહસ્યો સાંકેતિક શબ્દોમાં લખ્યાં હતાં.

એહી કલામ અલ્લાહ કે, અપની દેત ખબર ।

કાજી ઈસા મેહેદી મહંમદ, એ જુદે હોએ ક્યોં કર ॥ ૨૯ ॥

આ કુરાન (અલ્લાહ કલામ) બ્રહ્માત્માઓના સમાચાર આપી રહ્યું છે. તેથી જાણવા મળે છે કે અંતિમ સમયે ન્યાય આપનાર ન્યાયાધીશ (ઈમામ મહદી) તથા સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી (ઈસા રૂહ અલ્લાહ) અલગ સ્વરૂપ નથી (એક જ સ્વરૂપ છે) અને તેઓ ભિન્ન કેવી રીતે કહેવાય ?

કેહેની અકથ ઈમામ કી, ખસમેં કથાઈ હમ ।

ઈન કુરાન કે માએને, ના હોવે બિના ખસમ ॥ ૩૦ ॥

આ રીતે સદ્ગુરુએ (ઈમામે) આપેલ તારતમ જ્ઞાનનું મહત્ત્વ અવર્ણનીય છે. સ્વયં પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માએ અમારા થકી તેનું મહત્ત્વ કહેવડાવ્યું, કારણ કે કુરાનમાં આ રહસ્યોનું સ્પષ્ટીકરણ પરમાત્માની શક્તિ વિના સંભવ ન હતું.

કલામ અલ્લાહે માએને, કબૂં ના ખોલે કિન ।

એહી કલામ યોં કેહેવહીં, ના ખુલે મેહેદી બિન ॥ ૩૧ ॥

કુરાનનાં ગૂઢ રહસ્યો ક્યારેય કોઈએ એટલા માટે સ્પષ્ટ કર્યાં ન હતાં કે આ કુરાનમાં જ એમ કહ્યું છે કે અંતિમ સમયે ધર્મગુરુ (ઈમામ મહદી) સિવાય કોઈથી પણ એ સ્પષ્ટ થશે નહીં.

સો ખસમેં ખોલાએ મુઝપેં, યોં કર કિયા હુકમ ।

કહેં તૂં આગે રૂહેં ફિરસ્તે, જિન પ્યારે હક કદમ ॥ ૩૨ ॥

આ રહસ્યોની સ્પષ્ટતા મારા દ્વારા કરાવીને સદ્ગુરુ નિજાનંદ સ્વામી સ્વરૂપે પધારેલ પરમાત્માએ મને આદેશ આપ્યો કે તમે આ રહસ્યોને બ્રહ્માત્માઓ તથા ઈશ્વરી સૃષ્ટિની સંમુખ સ્પષ્ટ કરો કારણ કે તેમને જ પરબ્રહ્મ પરમાત્માનાં ચરણકમળ પ્રત્યે પ્રેમ છે.

હરફ હરફ કે માએને, તામેં ગુઝ મતા અનેક ।

ખોલ તૂં આગે અરસ રૂહેં, જો પ્યારી મુઝે વિસેક ॥ ૩૩ ॥

સદ્ગુરુએ મને આમ કહ્યું હતું - કુરાનના પ્રત્યેક શબ્દના અર્થમાં અનેક ગૂઢ રહસ્ય છુપાયેલાં છે. તેને તમે બ્રહ્માત્માઓ સમક્ષ સ્પષ્ટ કરો, કારણકે બ્રહ્માત્માઓ મને વિશેષ પ્રિય છે.

અબ તુમ સુનિયો મોમિનો, સુનતે હોઈયો શ્રવન ।

પીછે બિયાર હોએ બિયારિયો, તબ મગજ પાઈએ બચન ॥ ૩૪ ॥

આથી હે બ્રહ્માત્માઓ ! હવે તમે સાંભળો. પોતાના કાન સાંભળવા માટે સરવા રાખો. પછી ચિંતનશીલ બનીને વિચાર કરી લેજો. ત્યારે આ વચનોનું ગૂઢ રહસ્ય સમજી શકશો.

સનંધે સનંધે સાખિયાં, તિન સાખી સાખી પાવ ।

તિન પાવ પાવ કે હરફ કા, તુમ લીજો દિલ દે ભાવ ॥ ૩૫ ॥

અહીં (આ ગ્રંથમાં) પ્રત્યેક પ્રસંગની સાક્ષી અપાઈ છે. આ સાક્ષીઓએ પણ એક એક ચરણ તથા તેના એક એક શબ્દના ભાવને તમે ધ્યાનપૂર્વક ગ્રહણ કરો.

નૂર હક કે અંગ કા, હોવે એકે ઠૌર ।
ઈત થેં દૂજે પસરે, પર ન હોવે કહૂં ઔર ॥ ૩૬ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માના આવેશની જ્યોતિ એક જ સ્થાન પર થાય છે. (આ પહેલાં સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજીમાં હતી, હવે તેઓ સ્વયં મારા હૃદયમાં બેઠા છે તેથી આ જ્યોતિ હવે મારી અંદર છે.) હવે આ મારાથકી ચારે દિશાઓમાં ફેલાશે. મારા સિવાય અન્ય કોઈથી પણ આ કાર્ય સંભવ નથી.

ઈસા મહંમદ મેહેદીય કી, જો લોં ના પેહેયાન તુમ ।
તો લોં તુમમેં કજાએ કા, ક્યોંકર ચલસી હુકમ ॥ ૩૭ ॥

જ્યાં સુધી તમને સદ્ગુરુશ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજ, રસૂલ મહમ્મદ તથા ઈમામ મહદીની ઓળખાણ નહીં થાય ત્યાં સુધી તમારો ન્યાય કરવાના આદેશનું કેવી રીતે પાલન કરાશે ?

સુધ નાહીં ફિરસ્તન કી, ના પેહેયાન રૂહન ।
ના પેહેયાન મુતકી કી, ના પેહેયાન મોમન ॥ ૩૮ ॥

સંસારના જીવોને તો દેવતાઓ તથા અન્ય જીવોની જ ઓળખાણ નથી. પછી તેમને ઈશ્વરી સૃષ્ટિ (મુતકી) તથા બ્રહ્મસૃષ્ટિ (મોમિન)ની પિછાણ તો થઈ શકતી નથી.

સુધ ના ઉતરને પુલ સરાત, ના સુધ સરા તરીકત ।
ના પેહેયાન હકીકત, ના પેહેયાન હક મારફત ॥ ૩૯ ॥

આ જીવોને તલવારની ધાર સમાન ધર્મ માર્ગ (પુલે સિરાત) પાર કરવાની સમજ નથી. આથી તેઓ કર્મકાંડ (શરાઅ) તથા ઉપાસના (તરીકત)ને પણ સમજી શકતા નથી. તેથી તેમાં યથાર્થ જ્ઞાન (હકીકત) ન હોવાથી તેમને પરમાત્માની પૂરેપૂરી ઓળખાણ (હક મારફત) પણ નથી થઈ શકતી.

પેહેયાન આપ ના નાસૂત કી, ના પેહેયાન મલકૂત ।
ના સુધ બકા જબરૂત કી, ના સુધ અરસ લાહૂત ॥ ૪૦ ॥

આવા જીવોને પોતાનું અને નશ્વર સંસારનું ભાન નથી થતું. તેમને વૈકુંઠ ધામ (મલકૂત) તથા અક્ષરધામ (જબરૂત) અને પરમધામ (લાહૂત)નું જ્ઞાન પણ નથી હોતું.

એ પેહેયાન કાહૂં ના પરી, કયા બેયૂન બેયગૂન ।
ના પેહેયાન લા મકાન કી, ના બેસબી બેનિમૂન ॥ ૪૧ ॥

તે પૈકી કોઈને અનુપમ (બેયૂન), નિર્ગુણ (બેયગૂન), શૂન્ય (લા મકાન) તથા નિરાકાર (બેસબી) અને અદ્વિતીય (બેનિમૂન) કોઈની પણ ઓળખ નથી.

ના પેહેયાન હવાએ કી, જામેં ચૌદે તબક ઝૂલત ।
જિન સે આએ કાફર, ના સુધ તિન જુલમત ॥ ૪૨ ॥

તેને શૂન્ય મંડળ (હવા)ની પણ ઓળખ નથી, જ્યાં આ ચૌદ લોકવાણું બ્રહ્માંડ લટકેલું છે. સાથે જ તેને મોહતત્ત્વનું ભાન નથી, જ્યાંથી આ સ્વપ્નના જીવો (કાફર) આ ખેલમાં આવે છે.

ના સુધ ખાસી ગિરોહ કી, જો કહાવત હેં બુજરક ।

જિન કો હિદાયત હક કી, તિન સોહોબતેં પાઈએ હક ॥ ૪૩ ॥

સાંસારિક જીવોને બ્રહ્માત્માઓના વિશિષ્ટ સમૂહ, જે શ્રેષ્ઠ અને મહાન કહેવાય છે તેનું ભાન નથી. તે બ્રહ્માત્માઓને સ્વયં પરમાત્મા માર્ગદર્શન આપે છે તથા તેમના સાન્નિધ્ય માત્રથી જ પરમાત્માની પ્રાપ્તિ થાય છે.

ના સુધ નિરાકાર કી, ના સુધ નિરગુન સુંન ।

ના સુધ બ્રહ્મ ક્યોં વ્યાપક, કેસી સૂરત નિરંજન ॥ ૪૪ ॥

તેમને ન તો નિરાકારનું ભાન છે અને ન તો નિર્ગુણ અને શૂન્યનું ભાન છે. બ્રહ્મની સત્તા કણકણમાં વ્યાપ્ત થયા છતાં પણ કેવી રીતે તેનું સ્વરૂપ (નિરંજન) દેખાતું નથી આ રહસ્યને પણ તેઓ જાણતા નથી.

ના સુધ બ્રહ્મ સૃસ્ટ કી, સુધ સૃસ્ટ ના ઈસ્વરી ।

હિંદૂ જો જીવ સૃસ્ટ કે, તિન એ સુધ ના પરી ॥ ૪૫ ॥

હિંદુઓમાં પણ જે જીવસૃષ્ટિ કહેવાય છે, તેમને પણ બ્રહ્મસૃષ્ટિ તથા ઈશ્વરીસૃષ્ટિ કોઈની પણ પિછાણ નથી.

બિજિયા અભિનંદન બુધજી, ઔર નિહકલંક અવતાર ।

વેદોં કહ્યા આખર જમાને, એહી હેં સિરદાર ॥ ૪૬ ॥

વેદાદિ ધર્મગ્રંથોમાં કહ્યું છે કે અંતિમ યુગમાં વિજયાભિનન્દ - નિષ્કલંક બુદ્ધાવતાર પ્રગટ થયા હશે, તેઓ સઘળા અવતારોમાં શિરોમણિ કહેવાશે.

ઈનમેં લિખી આખર, સુધ ના પરી કાહૂં જન ।

પઠ પઠ ગએ કે વેદ કો, પર ઉનોં પાયા ન કયામત દિન ॥ ૪૭ ॥

આ ધર્મગ્રંથોમાં અંતિમ સમયની સઘળી વાતો લખાયેલી છે, પરંતુ કોઈને પણ તેનું જ્ઞાન થયું નથી. વેદો ભણીભણીને અનેક વિદ્વાન આ સંસારમાં ચાલ્યાથી ગયા, પરંતુ આત્મજાગૃતિની તે (અંતિમ) ઘડી કઈ છે એ રહસ્ય તેઓ જાણી શક્યા નથી.

કરની કજા ચૌદે તબક, દેના સબોં યકીન ।

કુરાન માજજા નબી નબુવત, હોએ સાબિત હુએ એક દીન ॥ ૪૮ ॥

તેથી હવે મારે ચૌદ લોકના જીવોનો ન્યાય કરવાનો છે અને સૌના હૃદયમાં વિજયાભિનન્દ બુદ્ધજી પ્રત્યે વિશ્વાસ પેદા કરવો છે. આ રીતે બધા લોકો એક જ (પરમાત્માની ઉપાસના રૂપ) ધર્મનો સ્વીકાર કરશે ત્યારે કુરાનનો ચમત્કાર તથા પેગંબરનું સંસારમાં આવેલું સાર્થક થયું ગણાશે.

કહાં અરસ કહાં હક બકા, કહાં હેં નૂર મકાન ।

ક્યોં પાવેં મહંમદ તીન સૂરત, જો લોં ના એ પેહેચાન ॥ ૪૯ ॥

જ્યાં સુધી તમને પરમધામ ક્યાં છે, પરમાત્મા કોણ છે તથા અક્ષરધામ ક્યાં છે ? એ બધી બાબતોનું ભાન નહીં થાય ત્યાં સુધી તમે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા દ્વારા પ્રશંસિત શ્યામાજીનો આવેશ જે સંસારમાં ત્રણ જુદા જુદા સ્વરૂપે આવ્યો છે તે (બશરી-રસૂલ મહમ્મદ, મલકી-શ્રી દેવચંદ્રજી તથા હકી શ્રી પ્રાણનાથજી)ને ઓળખી શકશો નહિ.

પેહેલે માએને હક કલમેં કે, સુધ હક ઈમામ રસૂલ ।

ઔર કજા સબ હોએસી, પર બડી કજા એ મૂલ ॥ ૫૦ ॥

સર્વ પ્રથમ કુરાનનું ગૂઢ રહસ્ય સ્પષ્ટ થશે, જેનાથી પરબ્રહ્મ પરમાત્મા તથા તેમના સંદેશવાહક રસૂલ મહમ્મદ તથા અંતિમ સમયના સદ્ગુરુ (ઈમામ)ની ઓળખ થશે. પછી સઘળા જીવોનો ન્યાય (અખંડ મુક્તિ સ્થાન) પ્રાપ્ત થશે. પરંતુ સૌથી મોટો ન્યાય તો તે હશે કે મૂળ પરમધામના આત્માઓ પોતાના ધામમાં જાગ્રત થશે.

આસિક માસૂક દો લિખે, દોઊ એક કેહેલાએ ।

દો કહેં કુફર હોત હે, અબ કાજી કયા ફુરમાએ ॥ ૫૧ ॥

કુરાનમાં ઘણી જગ્યાએ અલ્લાહને આશિક અને મહમ્મદને માશૂક કહ્યા છે. ફરી કહ્યું છે કે તે બંને હોવા છતાં એક જ કહેવાય છે. બંનેને જુદા જુદા કહેવામાં આવે તો તે અજ્ઞાન છે. હવે તેના વિશે ન્યાયાધીશ શું કહે છે તે જોવાનું છે.

એક ભી કહેં ના બને, દો ભી કહે ન જાએ ।

ના ભેલે ના જુદે કહે, અબ ફુરમાન કયા ફુરમાએ ॥ ૫૨ ॥

બંનેને એક પણ કહી નથી શકતા અને અલગ અલગ પણ ન કહેવાય. ન તો તેમને એક (અદ્વૈત) કહી શકાય કે ન અલગ-અલગ (દ્વૈત). કુરાનમાં તેને વિશે શું કહ્યું છે તે હવે જોવાનું છે.

સિરદાર ન હોવે એકલા, જ્યોં હુકમ હાકિમ સંગ ।

ત્યોં મહંમદ મેહેદી હક સે, એ દોઊ એકે અંગ ॥ ૫૩ ॥

શિરોમણિ (સરદાર) વ્યક્તિ એકલા નથી હોતાં. જે પ્રકારે અધિકારીની સાથે તેમની આજ્ઞા જોડાયેલી રહે છે તેમ આ સમયે પ્રગટ થયેલા પરમાત્માની સાથે નિજાનંદ સ્વામી (મહદી મહમ્મદ) છે. તે બંને એક જ અંગ છે.

જો કછૂ કછૂં મહંમદ કો, તામેં અલી જાન ।

હુકમ છોડ હાકિમ ફિર્યા, સો હાકિમ હુકમ સુભાન ॥ ૫૪ ॥

રસૂલ મહમ્મદના સંદર્ભમાં કહીએ તો સમજવું કે તેમના આદેશનું પાલન અલીએ કર્યું. રસૂલ મહમ્મદ પોતાનો આદેશ આપીને પાછા ચાલ્યા ગયા. વસ્તુતઃ રસૂલ મહમ્મદ પણ પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્મા (હક સુભાન)ના આદેશ સ્વરૂપ છે.

જાહેર કીજે માએને, કાજી એહ કજાએ ।

પેહેયાન આસિક માસૂક કી, ભી નીકે દેઊં બતાએ ॥ ૫૫ ॥

આ ગૂઢ રહસ્ય સ્પષ્ટ કરવું છે, આ ન્યાયાધીશ (કાજી)નો ન્યાય કહેવાય છે. હવે આશિક અને માશૂકની ઓળખના વિષયમાં પણ થોડું કહેવું છે.

જિન કોઈ કહે પટ બીયમેં, માસૂક ઔર આસિક ।

કબૂં આસિક પરદા ના કરે, યોં કહ્યા માસૂક હક ॥ ૫૬ ॥

(કુરાનમાં એવો ઉલ્લેખ છે કે જ્યારે રસૂલ મ્યારાજના સમયે ખુદા પાસે પહોંચ્યા ત્યારે ખુદા અને તેમની વચ્ચે પડદો હતો. તેથી તેમણે પડદામાં ખુદાનાં દર્શન કર્યાં. જ્યારે અહીં સદ્ગુરુ

શ્રી દેવચંદ્રજીને પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માનાં દર્શન થયાં ત્યારે તે દર્શન સાક્ષાત્ હતાં અને વચ્ચે કોઈ પડદો નહોતો આ પ્રસંગનું અહીં સ્પષ્ટીકરણ કરેલું છે.) -

કોઈને પણ એવો સંદેહ ન થાય કે માશૂક અને આશિક વચ્ચે પડદો હતો. પરમાત્મા એવા પ્રેમી કહેવાય છે કે તે કદીય આશિક વચ્ચે કોઈ પડદો રહેવા દેતા નથી.

પરદા આડા માસૂક, કબૂં આસિક કરે ના કોએ ।

આસિક માસૂક તબ કહિએ, એક અંગ જબ હોએ ॥ ૫૭ ॥

કોઈપણ આશિક (પ્રેમી) ક્યારેય પોતાની પ્રેમિકાની સામે કોઈ પડદો રહેવા દેતો નથી. પ્રેમી અને પ્રેમિકા તો ત્યારે કહેવાય બંને એક અંગ બની જાય. (એકબીજામાં ઓતપ્રોત બની જાય.)

ના ન્યારા આસિક માસૂક, એ તો એકે કિયા પરવાન ।

તો બીય કહ્યા ક્યોં ફિરસ્તા, જો જાએ આવે દરમ્યાન ॥ ૫૮ ॥

પ્રેમી અને પ્રેમિકા કદી પૃથક કહેવાતાં નથી. વસ્તુતઃ તેઓ તો એક જ મનાય છે. તો પછી બંને વચ્ચે જિબ્રીલ ફિરસ્તાની વાત કેમ કરવામાં આવી, તે (ફિરસ્તા) તો રસૂલને ખુદાનો સંદેશ આપતો હતો.

કહ્યા હક સેહેરગસે નજીક, સબ હૈવાન યા ખલક ।

તો રસૂલ જુદાગી ક્યોં હુઈ, જો બીય ભેજ્યા જબરાઈલ હક ॥ ૫૯ ॥

કુરાનમાં એક જગ્યાએ એમ પણ કહ્યું છે કે પશુ હો કે માનવી પરમાત્મા સર્વ પ્રાણીઓના હૃદયમાં બિરાજમાન છે. તો પછી ખુદાએ જિબ્રીલ સાથે પોતાનો સંદેશો મોકલીને રસૂલ મહમ્મદ સાથે અંતર કેમ રાખ્યું?

જો લોં એ સક ના મિટે, તો લોં હોએ ના પેહેચાન હક ।

એ ભી કીજે જાહેર, સબ મોમિન કડું બેસક ॥ ૬૦ ॥

જ્યાં સુધી આ શંકાનું નિવારણ ન થાય ત્યાં સુધી પરબ્રહ્મ પરમાત્માની ઓળખાણ નથી થતી. આ શંકાની સ્પષ્ટતા કરીને સર્વ બ્રહ્માત્માઓને નિઃસંદેહ બનાવવા છે.

એક સુરત દો બીય મેં, એ જો ફિરે દરમ્યાન ।

તિનકો કહિએ ફિરસ્તા, નૂર જોસ અંગ કા જાન ॥ ૬૧ ॥

વસ્તુતઃ પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્મા અને તેમની અંગના (એકજ સ્વરૂપ હોવાથી) વચ્ચે જે સંદેશાની આપલે કરે છે, તેને ફિરસ્તા કહે છે. તે અક્ષરબ્રહ્મ (નૂર અંગ)ના જોશ(આવેશ) સ્વરૂપ થાય છે.

રસૂલ આયા હુકમેં, તબ નામ ધરાયા ગૈન ।

હુકમ બજાએ પીછા ફિર્યા, તબ સોઈ એન કા એન ॥ ૬૨ ॥

જ્યારે પરમાત્માની આજ્ઞાથી રસૂલ માયાવી શરીર ધારણ કરીને આ સંસારમાં આવ્યા ત્યારે દાયિત્વ વહન કરવા થકી માયાનો સંપર્ક થવાથી “એન” થી “ગૈન” કહેવાયા. પરમાત્માનો સંદેશો આપીને જ્યારે તે પાછા આવ્યા ત્યારે તે ફરીથી “એન” કહેવાયા.

સબ સકે દૂર કીજિએ, સાફ કિજે સમજાય ।

માસૂક ક્યોં મહમ્મદ કહ્યા, ક્યોં હોએ આસિક અલ્લાહ ॥ ૬૩ ॥

હવે બધી શંકાઓનું નિવારણ કરવા થકી પોતાની ચિત્તવૃત્તિને સમજાવીને હૃદયને નિર્મળ બનાવો. સ્વયં પરમાત્માએ રસૂલ મહમ્મદને પોતાની માશૂકા કહી અને પોતે આશિક બની ગયા

તે પણ વિચારવા લાયક છે.

તો કહ્યા માસૂક મહંમદ, આસિક અપના નામ ।

બાંધ્યા આપ હુકમ કા, કેહેવત યોં કલામ ॥ ૬૪ ॥

ફરીથી રસૂલ મહમ્મદે પરમાત્માને માશૂક કહ્યા અને તે પોતે તેમના આશિક કહેવાયા. તે પોતે પરમાત્માના આદેશથી બંધાયેલા છે તેથી આવી વાત કરી રહ્યા છે.

વલી પૈગંમર ફિરસ્તે, આએ મિલે સબ સંગ ।

જ્યોં ગુન ઈંદ્રી જુદે જુદે, ઉઠ ખડે સબ અંગ ॥ ૬૫ ॥

મહાત્માઓ, અવતારી પુરુષો, ફિરસ્તાના રૂપમાં આવનાર પરમાત્માનો જોશ, બધા એક સાથે આવીને અંતિમ સમયના ધર્મગુરુ (ઈમામ મહદી)માં એકાકાર થઈ ગયા. જેમ શરીરમાં ગુણ, અંગ, ઈન્દ્રિયો અલગ અલગ હોય છે, પરંતુ કાર્ય કરવા માટે બધી એક સાથે ખડી થઈ જાય છે, તેમ શ્યામાજીની તમામ શક્તિઓ પણ મારામાં આવીને એકરૂપ થઈ ગઈ.

જબ ઈસા મેહેદી મહંમદ મિલે, તબ મિલે સબ આએ ।

ફેર પીછા કયા દેખડીં, પરદા દિયા ઉડાએ ॥ ૬૬ ॥

જ્યારે સદ્ગુરુ શ્રીદેવચંદ્રજી (ઈસા), ઈમામ મહદી અને રસૂલ મહમ્મદ એક જ સ્વરૂપમાં સમાઈ ગયા, ત્યારે પાછળ જોવાની વાત જ ક્યાં રહી ? આશિક અને માશૂક વચ્ચેનો પડદો જ ખસી ગયો.

હક જો નૂર કે પાર હેં, તિન ખુદ ખોલે દ્વાર ।

બકા દ્વાર તબ પાઈયા, જબ ખોલ દેખાયા પાર ॥ ૬૭ ॥

અક્ષર(નૂર)થી પર અક્ષરાતીત પરમાત્માએ અહીં અવતાર ધારણ કરીને સ્વયં પરમધામનાં દ્વાર ખોલ્યાં છે. જ્યારે તેમણે જ પારનું દ્વાર ખોલીને બતાવ્યું ત્યારે અખંડ પરમધામનો અનુભવ થઈ શક્યો.

પેહેયાન મેહેદી મહંમદ, ઔર ઈસા અલી મોમન ।

એ કજા દિલ ભીતર, નિસાં હુઈ હમ સબન ॥ ૬૮ ॥

જ્યારે ઈમામ મહદી, રસૂલ મહમ્મદ, ઈસા રૂહ અલ્લાહ અને રસૂલના આજ્ઞાપાલક અલી તથા બ્રહ્માત્માઓની ઓળખાણ થઈ ત્યારે અમે બધા બ્રહ્માત્માઓને બધાની ઓળખાણ થઈ. આ રીતે આ ન્યાયથી બધાનાં હૃદય સંતુષ્ટ થયાં.

અબ કહો ક્યોં ફિરસ્તે, ક્યોં ફના આખરત ।

ભિસ્ત ક્યોં કર હોએસી, ક્યોં હોસી કયામત ॥ ૬૯ ॥

એ સબે સમઝાએ કે, પાક કરો હમ દિલ ।

પીછે બાત વતન કી, હમ પૂછસી મોમિન મિલ ॥ ૭૦ ॥

આ ફિરસ્તા કોણ છે, અંતે બ્રહ્માંડનો પ્રલય (ફના) કેમ થાય છે, સઘળા જીવો અખંડ મુક્તિ સ્થળ (બહિશ્ત) કેમ પ્રાપ્ત કરશે તથા બ્રહ્માત્માઓ કેવી રીતે જાગ્રત થશે ? આ પ્રકારે સઘળા બ્રહ્માત્માઓ પોતાના ન્યાયાધીશને પૂછે છે કે આ બધી વાતો સમજાવીને અમારા હૃદયને પવિત્ર બનાવો પછી અમે બધા બ્રહ્માત્માઓ મળીને પરમધામની વાત પૂછીશું.

પ્રકરણ ૩૬ ચોપાઈ ૧૨૯૫

સનંધ ફિરસ્તે ફના આખરત ભિસ્ત કયામતકી

અબ કહૂં વિધ નૂરિયોં, જો જહાં જિન ઠૌર ।

એ માએને ઇમામ બિના, કોઈ કરે જો હોવે ઔર ॥ ૧ ॥

હવે હું અક્ષરબ્રહ્મથી ઉત્પન્ન થયેલા નૂરી ફિરસ્તાનું વર્ણન કરું છું. તેમાંથી જે જે સ્થાનમાં છે (જેનું જેટલું મહત્ત્વ છે) તેનું વિવરણ સદ્ગુરુ (ઈમામ) વિના બીજું કોણ હોત તો કહી શકત ?

પાંચ ફિરસ્તે નૂર સે, ખડે મિને હુકમ ।

પાઉ પલમેં પૈદા કરે, એસે કે ઈડ આલમ ॥ ૨ ॥

અક્ષરબ્રહ્મથી ઉત્પન્ન આ પાંચ ફિરસ્તા (દેવદૂત) પૂર્ણબ્રહ્મની આજ્ઞાથી જ અસ્તિત્વમાં આવ્યા છે. આ પ્રકારે અક્ષરબ્રહ્મ એક પળના ચોથા ભાગમાં અનેક બ્રહ્માંડ બનાવે છે.

યામેં એક રસૂલ સંગ, એ જો જબરાઈલ ।

સો નૂર સે આવત રૂહન પર, હકે ભેજ્યા રોસન વકીલ ॥ ૩ ॥

આ પાંચ ફિરસ્તામાંથી એક જિબ્રીલ નામનો ફિરસ્તો રસૂલ મહમ્મદ સાથે આવ્યો. તે બ્રહ્માત્માઓ માટે અક્ષરધામથી આ સંસારમાં આવ્યો છે. પરમાત્માએ તેને બ્રહ્માત્માઓની સિફારસ માટે વકીલ બનાવી મોકલ્યો છે.

એ જો લે ખડે ખેલ કો, ઔર કહે જો ચાર ।

એ અસલ કતરા નૂર કા, જિન કો એહ વિસ્તાર ॥ ૪ ॥

તેમના સિવાય આ જગતના ખેલના આધારરૂપ અન્ય ચાર ફિરસ્તા માનવામાં આવ્યા છે. તે બધા વસ્તુતઃ અક્ષરના જ અંશ (બુંદ-કતરા) સ્વરૂપ છે. આ ચૌદ લોક એ બધો તેનો જ વિસ્તાર છે.

યામેં એક ફિરસ્તા, તિન સે ઉપજે સબ ।

સરત આખર અસરાફીલ, નૂર સે આયા અબ ॥ ૫ ॥

આ ચારમાં એકનું નામ અજાજલ છે. તેનાથી સઘળા જીવોની ઉત્પત્તિ થઈ છે. બીજો એક ઇસ્રાફીલ છે. તેના પ્રગટ થવાની વેળા અંતિમ વેળા (કયામતની ઘડી) મનાય છે. તેથી તે હવે (અંતિમ સમયે) અક્ષરધામથી આવ્યા છે.

અજાજલ અસરાફીલ, ઈન દોઊકી અસલ એક ।

પૈદા અજાજલ સે, સો ભી કહૂં વિવેક ॥ ૬ ॥

અજાજલ અને ઇસ્રાફીલ આ ફિરસ્તાઓનું ઉદ્ગમ સ્થાન (મૂળ) એક જ છે. હવે અજાજલથી ઉત્પન્ન જીવોનું વિવરણ પણ વિવેકપૂર્વક કહું છું.

કતરે સે પૈદા હુઆ, ઈન સે ઉપજે દોએ ।

તામેં એક સબોં કો પાલહીં, એક કરત કબજ રૂહ સોએ ॥ ૭ ॥

અક્ષરબ્રહ્મના (બુંદની જેમ) અંશથી ઉત્પન્ન આ અજાજલથી બ્રહ્માજી અને ભગવાન શંકર એમ બે દેવો

(ફિરસ્તા) ઉત્પન્ન થયા. તે બંને દેવોમાંથી એક (બ્રહ્માજી-મેકાઈલ) બધાં પ્રાણીઓના પાલન માટે વિભિન્ન સામગ્રીઓની સૃષ્ટિ રચે છે અને બીજા શંકર ભગવાન (ઈજાઈલ) બધા જીવોના પ્રાણ હરે છે.

એ દોઊ જો પૈદા હુએ, સો લે ખડે સબ છલ ।

નૂર કી નજરોં ચઢે, તિનોં આયા સબોં બલ ॥ ૮ ॥

આ પ્રકારે ઉત્પન્ન થયેલા બંને ફિરસ્તા માયાવી જગતને ધારણ કરે છે. અંતમાં તેઓ બંને જ અક્ષરબ્રહ્મની દૃષ્ટિ (સ્મૃતિ)માં અંકિત થઈને અખંડ બની જશે.

યોં ચારોં પૈદા હુએ, ખડે રહે જિન ખાતર ।

સોઈ કામ સોઈ જાએગા, એ ભી દોઊ દેઊં ખબર ॥ ૯ ॥

આ ચારેય ફિરસ્તા ઉત્પન્ન થઈને જેને માટે કર્તવ્ય પરાયણ બને છે તથા જે કાર્ય તેમને સોંપવામાં આવ્યું છે તેને માટે તેઓ એ સ્થાન પર નિરંતર પોતાના કર્તવ્યનું પાલન કરી રહ્યા છે. આ બંનેનું વર્ણન અહીં કરું છું.

એક પૈદા કર વજૂદ ખેલાવહીં, દૂજા પાલે તિન ।

તીસરા કિન કિન લેવહીં, ચૌથા ઉડાવે સબન ॥ ૧૦ ॥

એક ફિરસ્તા (મેકાઈલ-બ્રહ્માજી) સાંસારિક પ્રાણીઓના શરીરની સૃષ્ટિ રચીને ખેલનું સંપાદન કરે છે. બીજા (અજાજીલ-વિષ્ણુ) આ પ્રાણીઓનું પાલનપોષણ કરે છે, ત્રીજા (ઈજાઈલ-શંકર) અલગ અલગ પ્રાણીઓને શોધીને તેમનો સંહાર કરે છે અને ચોથા (ઈઝ્રાફીલ-અક્ષરબ્રહ્મની બુદ્ધિ) અજ્ઞાનના અંધકારને દૂર કરીને બધા જીવોને અખંડ મુક્તિ સ્થળો (બહિશ્ત)માં મુક્તિ આપશે.

યોં નૂર નજર ચારોં પર, ઈન વિધ હુઈ પૈદાસ ।

ફેર કહૂં બેવરા ઈન કા, એ જો ખેલેં ખેલ લિબાસ ॥ ૧૧ ॥

આ રીતે સમુત્પન્ન આ ચારેય ફિરસ્તાઓ પર અક્ષરબ્રહ્મની નજર રહે છે. આ લોકો કયા પ્રકારનું રૂપ ધારણ કરીને આ રચનાના પાત્ર બન્યા છે, તેનું હું ફરીથી વર્ણન કરું છું.

યા વિધ ઉપજે નૂર સે, ઈન સે સબ વિસ્તાર ।

થિર ચર ચૌદે તબકોં, હુઆ ખેલ કુફાર ॥ ૧૨ ॥

આ રીતે અક્ષરબ્રહ્મથી ઉત્પન્ન થયેલ આ દેવગણો (ફિરસ્તા)થી સંપૂર્ણ જગતનો વિસ્તાર થાય છે. ચૌદ લોકમાં સ્થાવર-જંગમ જેટલી પણ રચના છે તે બધી તેમણે જ બનાવેલ જૂઠા ખેલ જેવી છે.

અજાજીલ કો ગફલતેં, હુકમેં દિયા ઉલટાએ ।

લે તખત બૈઠાયા છલ કે, સબ ફરેબ જુગત બનાએ ॥ ૧૩ ॥

અજ્ઞાન (ગફલત)ને લીધે અજાજીલ ફિરસ્તાએ પરમાત્માનો હુકમ ઉથલાવ્યો (માન્યો નહિ). તેથી તેને જૂઠી માયા દ્વારા બનાવાયેલ આ જગતના સિંહાસન પર (ચૌદ લોકની રાજધાની સમાવૈકુંઠધામના અધિપતિ રૂપે) બેસાડવામાં આવ્યો.

અજાજીલ સે ફિરસ્તે, ઉપજે બિના હિસાબ ।

સો દમ સબોંમેં ઈનકા, એ જો ખેલેં મિને ખ્વાબ ॥ ૧૪ ॥

આ અજાજલ દ્વારા અન્ય અસંખ્ય ફિરસ્તા (દેવતા) ઉત્પન્ન થાય છે અને સ્વપ્નવત્ જગતમાં ખેલનારા સઘળા જીવોમાં પણ પ્રાણરૂપે એ અજાજલ રહે છે.

પરદા ઈન સિરદાર પર, એ જો કહી જુલમત ।

પીછા હટાયા હુકમેં, તાએ કુફર સેવેં કર સત ॥ ૧૫ ॥

જગતના શિરોમણિ આ ફિરસ્તા ઉપર નિરાકાર (જુલમત)નો પડદો લાગેલો છે. પરમાત્માની આજ્ઞા નહિ માનવાને કારણે તેને અખંડ સ્થાનથી હટાવી દેવામાં આવ્યો છે. સ્વપ્નના જીવો તેને જ સત્ય પરમાત્મા માની તેની પૂજા કરે છે.

લે બૈઠા હુકમેં સાહેબી, જાકી અસલ કતરા નૂર ।

સો સરમાએ કે પીછા હટ્યા, અપના દેખ અંકૂર ॥ ૧૬ ॥

મૂળરૂપે તો તે અક્ષરબ્રહ્મના અંશ (નૂરનું એક બુંદ)થી પેદા થયો છે, પરંતુ પરમાત્માની આજ્ઞા દ્વારા પાછા હટાવ્યા પછી તે નશ્વર જગતનું સામ્રાજ્ય લઈ બેસી ગયો. જ્યારે તેને પોતાના મૂળ સંબંધનું ભાન થયું ત્યારે (પોતાની નશ્વર જગતની સત્તા જોઈને) શરમાઈને તે પાછળ હટી ગયો.

ઈનસેંતી જો ઉપજે, તિન સિર દિયા ભાર ।

આપ તિન સે ન્યારા રખ્યા, એ દોએ ભાએ સિરદાર ॥ ૧૭ ॥

પોતામાંથી ઉત્પન્ન થયેલ બે ફિરસ્તા (મેકાઈલ અને ઈજાઈલ) ઉપર સંસારનો ભાર સોંપીને તે પોતે તેનાથી ભિન્ન (શેષશાયી રૂપે) રહેવા લાગ્યો, તેથી તે બંને જગતના શિરોમણિ કહેવાવા લાગ્યા.

એક દાના પાની ઘાસ સબકો, મેકાઈલ બુધ બલ ।

ઠૌર બૈઠા આપ દેવહીં, કર પસારા અકલ ॥ ૧૮ ॥

આ બંનેમાંથી એક-મેકાઈલ (બ્રહ્માજી) પોતાનાં બળ-બુદ્ધિ (સામર્થ્ય)ને વિસ્તારીને સ્વયં બેઠા બેઠા સમસ્ત પ્રાણીઓને અન્ન, જળ, ઘાસ વગેરેની વ્યવસ્થા કરે છે.

જોર જાલિમ અજરાઈલ, બૈઠા છલમેં હુકમ લે ।

ફિરત દુહાઈ ઈન કી, તલે કાફર ખેલત જે ॥ ૧૯ ॥

મૃત્યુના દેવતા ઈજાઈલ (મહાદેવ) પોતાની આજ્ઞા દ્વારા સમગ્ર સંસારમાં બળપૂર્વક પોતાનું શાસન ચલાવે છે. સાંસારિક ખેલમાં મગ્ન રહેનાર સ્વપ્નવત્ જીવો પર આ ઈજાઈલની આજ્ઞા ચાલે છે.

ફરામોસ સરૂપ અજરાઈલ, મૌત હુકમ સિર સબન ।

જિન વજૂદ ધર્યા ખેલમેં, આએ લેત કૌલ પર તિન ॥ ૨૦ ॥

ઈજાઈલ સ્વયં વિનાશ (ફરામોશી) સ્વરૂપ છે. તે મૃત્યુરૂપે બધા પર સત્તા ચલાવે છે. જેમણે આ ખેલમાં શરીર ધારણ કર્યા છે તેમની અવધિ (મુદત) પૂરી થતાં જ તેમને તે અચૂક લઈ જાય છે.

પાલે મેકાઈલ ઈન કો, રૂહ કબજ કરે અજરાઈલ ।

એ ખેલ સમેત ફિરસ્તોં, આખર ઉડાવે અસરાફીલ ॥ ૨૧ ॥

બ્રહ્માજી (મેકાઈલ) અન્નાદિની સૃષ્ટિ દ્વારા જગતના જીવોનું પાલન કરે છે અને મહાદેવ (ઈજાઈલ) આ બધાનો સંહાર કરે છે. અંતિમ સમય (ક્યામતની ઘડી) આવશે ત્યારે ઈસ્રાફીલ દેવતાઓ સહિત સમગ્ર જગતનો લય કરી દેશે.

લા હવાસે તેહેતસરા લગ, એ સબ ખેલમેં પાતસાહ એક ।

કહે યા બિન ઔર કોઈ નહીં, એહી હૈ એક નેક ॥ ૨૨ ॥

શૂન્ય નિરાકાર (મોહતત્ત્વ)થી લઈને પાતાળ (તહત-ઉલ-સરા) સુધી જગતના ખેલનો એક જ અધિપતિ (સમ્રાટ) છે. જગતના જીવોનું માનવું છે કે આ અજાજીલ (વિષ્ણુ ભગવાન) સિવાય કોઈ જ નથી, તે એક માત્ર સર્વેશ્વર છે.

ઔર જો ઈનકે તલે, ઠકુરાઈયાં કહાવત ।

દેખાએ દુની કો સાહેબી, અપને તલે લ્યાવત ॥ ૨૩ ॥

તેમને અધીન અન્ય કેટલીય વિશેષ શક્તિઓ કાર્યરત હોવાનું કહેવાય છે. તે બધી સંસારના જીવોને પોતાનો પ્રભાવ બતાવી પોતાને અધીન કરી લે છે.

એક દૂજે કે ગુમાસ્તે, વજીર વકીલ દિવાન ।

એક ફિરસ્તા સબકા ખાવંદ, યોં ખેલ બન્યા સબ જહાન ॥ ૨૪ ॥

જે પ્રકારે સમ્રાટ જરૂરિયાત પ્રમાણે મંત્રી (વજીર), વકીલ, દીવાન વગેરેની પરસ્પર નિમણૂક કરે છે અને સ્વયં બધા પર રાજ્ય ચલાવે છે, ઠીક આ રીતે તે અજાજીલ ફિરસ્તા પણ અન્ય ફિરસ્તાની નિમણૂક કરીને તેમના પર સત્તા ચલાવે છે. આ પ્રકારનો જગતનો ખેલ ચાલી રહ્યો છે.

યામેં બુજરક આલમ આરફ, તિન કરિયાં કે કિતાબ ।

ઈન સિર હક એક મલકૂત, ચૌદે તબકોં લેત હિસાબ ॥ ૨૫ ॥

આ સંસારમાં મોટા મોટા જ્ઞાની તથા બ્રહ્મજ્ઞાની થયા છે. તેમણે મહાન ગ્રંથોની રચના પણ કરી પરંતુ તેમણે પણ વૈકુંઠ (મલકૂત)ના અધિપતિને જ સર્વશ્રેષ્ઠ માન્યા છે, જે ચૌદ લોકોનો હિસાબ રાખે છે.

બ્રહ્મા સિવ યા દેવ જન, કે દુનિયાં તિન સેવક ।

સો કહેં એ સુખ દેવહી, ખેંચે અપની તરફ ખલક ॥ ૨૬ ॥

બ્રહ્માજી, ભગવાન શંકર તથા દેવતાઓ સાથે સંસારના અસંખ્ય લોકો તેમની સેવા (પૂજા) કરે છે અને કહે છે કે તે જ અમને ઈચ્છિત સુખ આપે છે. આ પ્રકારે તે સામાન્ય લોકોને પોતાના તરફ આકર્ષે છે.

કરે પાતસાહી ખેલ મેં, એસી કર બંદોબસ્ત ।

દેત કાફરોં દોજખ, બંદો કદમોં ચાર ભિસ્ત ॥ ૨૭ ॥

ભગવાન વિષ્ણુ આ જગતરૂપી સામ્રાજ્ય પર એવી વ્યવસ્થા સાથે રાજ્ય કરે છે કે તેઓ અધર્મીઓને નરકમાં નાખી ભક્તોને પોતાનાં ચરણોમાં ચાર પ્રકારની મુક્તિ આપે છે.

જિન હક બકા અરસ ન પાઈયા, તિન ખુદા હવા યા મલકૂત ।

સો કટે પુલ સરાત મેં, જિન પકડે વજૂદ નાસૂત ॥ ૨૮ ॥

જે જીવોને પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માના અખંડ પરમધામનું ભાન નથી હોતું તેઓ વૈકુંઠ અથવા શૂન્ય નિરાકારને જ બ્રહ્મધામ માને છે. આ પ્રકારે નશ્વર જગતનાં દેવી-દેવતાઓના સ્વરૂપને જ બ્રહ્મ સ્વરૂપ માનીને પૂજા કરનાર જીવ તલવારની ધાર (પુલે સિરાત) પર કપાઈ જાય છે.

સો લે ન સકે ભિસ્ત કદમોં, તિન અરવાહોં દેત દોજક ૧

ઔર હિસાબ સુખ દુખ હેં કે, એ ખેલ કહ્યો ચૌદે તબક ॥ ૨૯ ॥

ભગવાન વિષ્ણુ વગેરે દેવગણ જે જીવોને પોતાનાં ચરણોમાં સ્થાન આપવા યોગ્ય સમજતા નથી તેમને નરકમાં ધકેલી દે છે. આ પ્રકારે પુણ્ય અને પાપના આધાર પર જ સઘળા જીવોનાં સુખો અને દુઃખોના લેખા-જોખા રખાય છે. ચૌદ લોકના જીવોનો વ્યવહાર આ રીતે ચાલે છે.

એ જો ખેલ પૈદા કી સબ કહી, ઈનોં સિર અરસ મલકૂત ૧

લા મકાન જિમી તેહેતસરા, એ સબ ફના તલે જબરૂત ॥ ૩૦ ॥

આ પ્રકારે સૃષ્ટિની રચનાની વાત કહી છે. આ બધા લોકો વૈકુંઠને જ શિરોમણિ પરમધામ માને છે, પરંતુ પાતાળથી શૂન્ય નિરાકાર પર્યંત જે કંઈ પણ અક્ષરથી નીચે છે એ બધું નાશવંત છે.

એ જો તલે લા હવા કે, જો ખેલ કહ્યા ફના ૧

ઈનોં સુધ ના જબરૂત લાહૂત, એ બકા વહ સુપના ॥ ૩૧ ॥

શૂન્ય નિરાકારથી નીચેના સઘળા લોક નાશવંત છે, તેથી અહીંના જીવોને અક્ષરધામ તથા પરમધામનું ભાન નથી હોતું. કારણ કે આ ધામ અખંડ છે અને સઘળા જીવો સ્વપ્નના મનાય છે.

લોક જિમી આસમાન કે, સુરૈયા ના ઉલંઘત ૧

કહ્યા ચૌદે તબક કા પલના, બીચ હવા કે જૂલત ॥ ૩૨ ॥

પૃથ્વીથી અંતરિક્ષ સુધીના જીવો જ્યોતિ સ્વરૂપને પણ પાર કરી શકતા નથી. આ ચૌદ લોક હિંચકાની જેમ શૂન્ય મંડળમાં જૂલે છે.

ચાર લાખ કૌમ આજૂજ માજૂજ, એ જો આવેં જાએં રાત દિન ૧

ગિનતી કૌલ પૂરા કર, આખર એહી કાલ સબન ॥ ૩૩ ॥

કતેબ ગ્રંથોમાં યાજૂજ અને માજૂજની ચાર લાખ જાતિઓ મનાય છે. વસ્તુતઃ આ દિવસ અને રાત્રિ છે જે ચારચાર પ્રહર (ચાર દિવસના અને ચાર રાત્રિના) રૂપે વ્યતીત થઈ થાય છે. સૌના આયુષ્યની ગણતરી પૂરી કરીને અંતે એ જ બધાનો કાળ બની જાય છે.

જબરૂત લાહૂત અરસ કહે, દેવેં રૂહ અલ્લા હકીકત ૧

એ બકા મતા દોગિ અરસોંકા, સો મહંમદપેં મારફત ॥ ૩૪ ॥

અક્ષરધામ (જબરૂત) અને પરમધામ (લાહૂત)ને અવિનાશી ધામ કહ્યાં છે. તેની યથાર્થતાને સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજે (રૂહ અલ્લાહ) સ્પષ્ટ કરી છે. આ બંને ધામોની અખંડ નિધિની પિછાણ નિજાનંદ સ્વામી (મહદી મહમ્મદ) દ્વારા જ થઈ છે.

રૂહેં અરસ અજીમ કી, ફૌજ અસરાફીલ ફિરસ્તન ।

દોઊ ગિરો ઉતરી દોઊ અરસોં સે, ખેલ ફિરસ્તોંકા દેખન ॥ ૩૫ ॥

બ્રહ્માત્માઓ પરમધામના છે અને ઈશ્વરી સૃષ્ટિ (ફિરસ્તા) અક્ષરની બુદ્ધિ (ઈન્નાફિલ)ના અંશ રૂપ છે. આ બંને પ્રકારના આત્માઓ (બ્રહ્મસૃષ્ટિ અને ઈશ્વરીસૃષ્ટિ) ભગવાન વિષ્ણુના સામ્રાજ્યરૂપ આ જગતનો ખેલ જોવા બંને ધામ (ક્રમશઃ પરમધામ અને અક્ષરધામ)થી સંસારમાં અવતર્યા છે.

પેહેલે કહી સબ ખેલ કી, ઔર કહે દેખનહાર ।

રૂહેં ફિરસ્તે ખેલ દેખહીં, પકડ ખ્વાબ આકાર ॥ ૩૬ ॥

હજી સુધી (આ પહેલાં) આ સૃષ્ટિની વાત કરી છે, હવે તેને જોનારની વાત કરું છું. બ્રહ્માત્માઓ તથા ઈશ્વરી સૃષ્ટિ સ્વપ્નવત્ જગતના શરીરના માધ્યમથી જગતનો ખેલ જોઈ રહ્યાં છે.

અજાજલ ખેલ ખાવંદ, એ ભી ન્યારા રહ્યા સબન ।

એ ખેલ કુફાર ઈન ભાંત કા, તો ઐસા કિયા ઈન ॥ ૩૭ ॥

સ્વયં ભગવાન વિષ્ણુ (અજાજલ) આ જગતના સ્વામી હોવા છતાં પણ (જગતની નશ્વરતા જોઈને) તેમણે સ્વયંને જગતથી અલિપ્ત રાખ્યા છે. આ સંસાર સ્વપ્નવત્ હોવાથી જ તેમણે તેમ કર્યું છે.

ઐસી છોડ સાહેબી અજાજલ, પીઠ દઈ આપ બયાએ ।

એ ખેલ ઐસા કુફારકા, બિના કાજી કૌન બતાએ ॥ ૩૮ ॥

જગતના આવા સ્વામીત્વને છોડી દઈ (તેનાથી વિમુખ થઈ) અજાજલે સ્વયંને બચાવ્યા. આ રચના જ એવી જુટ્ટી (અધર્મપૂર્ણ) છે કે ન્યાયાધીશ બનીને આવેલા પરમાત્મા વિના તેનું રહસ્ય અન્ય કોણ સ્પષ્ટ કરી શકે ?

મોમિનોં કો દેખલાવને, કિયા ખેલ કુફાર ।

અબ જો અરસ રૂહેં હોવહીં, સો ક્યોં ચલેં ઈન લાર ॥ ૩૯ ॥

બ્રહ્માત્માઓને બતાવવા માટે જ માયાવી ખેલની રચના કરવામાં આવી છે. તેથી જે બ્રહ્મધામના આત્માઓ હશે તે જગતની રીતને અનુરૂપ કેવી રીતે ચાલશે ?

ખેલ કુફાર ઈન ભાંત કા, સબ ખેલેં હક બકા ભૂલ ।

ઈનમેં કુરમાન લ્યાઈયા, મેરે માસૂક કા રસૂલ ॥ ૪૦ ॥

આ માયાવી રચના જ કંઈ એવા પ્રકારની છે જેમાં બધા આત્માઓ પરમ સત્યને ભૂલી જઈને ખેલી રહ્યા છે. આવા સંસારમાં મારા પ્રિયતમ પરમાત્માનો આદેશ (કુરાન) લઈને રસૂલ મહમ્મદ આવ્યા છે.

આયા રસૂલ પુકારતા, રાહ સીધી બકા વતન ।

એ માએને કૌન લેવહીં, બિના અરસ રૂહ મોમન ॥ ૪૧ ॥

રસૂલે અહીં આવીને પોકાર કર્યો કે અખંડ પરમધામનો માર્ગ સીધો છે. પરંતુ આ સંકેતને પરમધામના બ્રહ્માત્માઓ સિવાય કોણ ગ્રહણ કરી શકે ?

હમ ઉતરે લૈલત કદરમેં, માહેં ઉરઝે ખેલ કુફાર ।

દસોં દિસ હમ ઢૂંઢિયા, પર કાહૂં ન પાઈએ પાર ॥ ૪૨ ॥

અમે બ્રહ્માત્માઓ મહિમામયી રાત્રિ (લૈલ-તુલ-કદ્ર)માં આ જૂઠા ખેલમાં ઊતરી આવ્યા અને તેમાં

ભૂલી ગયા. અહીં આવીને દશે દિશાઓમાં અમે શોધ કરી, પરંતુ પાર કરવાનો માર્ગ મળ્યો નહીં !

રસૂલે હમ વાસ્તે, મુનારે મુલ્લાં ચઢાએ ।

જિન કોઈ મોમિન ભૂલહીં, ઠૌર ઠૌર પુકાર કરાએ ॥ ૪૩ ॥

અમારા માટે જ રસૂલે મુલ્લાઓને મિનારા પર ચઢીને બાંગ પોકારવાની વ્યવસ્થા કરી. કોઈ પણ બ્રહ્માત્મા જગતમાં ભૂલા ન પડે તે માટે જ વિભિન્ન સ્થાનોમાં પોકાર કરાવ્યો.

કોઈ ભૂલી રાહ બતાવહીં, તાએ બડા સવાબ ।

ઢંઢેરા ફિરાઈયાં, કર કર એહ જવાબ ॥ ૪૪ ॥

ભૂલેલા આત્માઓને માર્ગ બતાવનારને પુણ્ય મળશે, આ ઘોષણાના ફલરૂપે તેમણે સર્વત્ર ઢંઢેરો પિટાવ્યો.

હમ ઢૂંઢ ઢૂંઢ કુફારમેં, ગએ જો તિનમેં ભૂલ ।

એસે મિને ખસમ કે, પાએ દસખત હાથ રસૂલ ॥ ૪૫ ॥

અમે બ્રહ્માત્માઓ પણ આ પ્રપંચી જગતમાં પોતાના ધણીને શોધી શોધીને તેમાં ભૂલા પડ્યા. એવા સમયમાં રસૂલ સાથે મોકલેલ પરબ્રહ્મનો પત્ર (કુરાન) અમને પ્રાપ્ત થયો.

ઈન ફુરમાન મેં ઈસારતેં, લિખિયાં જો ખસમ ।

નિસાંન અરસ અજમ કે, પાએ હમારે હમ ॥ ૪૬ ॥

આ સંદેશ પત્ર (કુરાન)માં ધામધણીએ જે સંકેત મોકલ્યો છે તે અમારા પરમધામનો સંકેત છે. તેથી અમને જ તે પ્રાપ્ત થયો છે.

હમ ઢૂંઢેં હક વતન, ઔર રસૂલ ઢૂંઢેં હમ ।

યોં કરતે સબ આએ મિલે, મોમિન રસૂલ ખસમ ॥ ૪૭ ॥

અમે બ્રહ્માત્માઓ પોતાના ધણી તથા પરમધામને શોધી રહ્યા હતા, અહીં રસૂલ મહમ્મદ અમને શોધી રહ્યા હતા. એમ કરતાં કરતાં અમે બ્રહ્માત્માઓ, રસૂલ મહમ્મદ તથા પરબ્રહ્મ પરમાત્મા એક સાથે ભેગા થઈ ગયા.

સુનો મોમિનોં બેવરા, એ જો આપન દેખ્યા ખેલ ।

જો તીનોં દેખે આલમ, ઉતર કે માહેં લૈલ ॥ ૪૮ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! અમે લોકો જે ખેલ જોઈ રહ્યા છીએ તેનું વર્ણન સાંભળો. અમે લોકોએ મહિમાવાળી રાત્રિ (લૈલ-તુલ-કદ્ર)માં ઊતરી વ્રજ, રાસ અને જાગણી આ ત્રણેય બ્રહ્માંડો જોયાં.

હકેં બયાએ કોહતૂર તલે, તોફાન હૂદ મેહેતર ।

દૂસરે તોફાન નૂહ કે, બયાએ કિસ્તી પર ॥ ૪૯ ॥

સર્વપ્રથમ વ્રજલીલામાં શ્રી કૃષ્ણજીએ ગોવર્ધન પર્વત નીચે અમને ઇન્દ્રના કોપથી બચાવ્યા (તેને કતેબ ગ્રંથોમાં હુદ તોફાન કહ્યું છે. તે સમયે હુદ પયગંબરે પોતાના અનુયાયીઓને કોહેનૂર

નામના પર્વત નીચે બચાવ્યા હતા). બીજીવાર યોગમાયાએ રચેલી નાવમાં બેસાડી વૃંદાવનમાં લઈ જઈને અકાલિક પ્રલયથી બચાવ્યા અને અમને રાસનો આનંદ કરાવ્યો. (આ પ્રસંગને કુરાનમાં નૂહ તોફાન કહ્યું છે. તે સમયે નૂહ પેગંબરે પોતાના આત્માઓને નાવમાં બેસાડી એક બાગમાં પહોંચાડ્યા હતા. તે વાતને સ્વામીજી અહીં કહે છે કે યોગમાયાની નાવમાં બેસાડીને શ્રી કૃષ્ણજી બ્રહ્માત્માઓને વૃંદાવનમાં રાસ રચાવવા લઈ ગયા અને અકાલિક પ્રલયથી બ્રહ્માત્માઓને અલિપ્ત રાખ્યા).

સાલ હજાર પીછે રસૂલ કે, માહે ઉતરે લૈલત કદર ।

હુઆ અરસ બકા દિન જાહેર, સદી અગ્યારહીં કે ફજર ॥ ૫૦ ॥

રસૂલ મહમ્મદ પછી એક હજાર વર્ષ વ્યતીત થવા છતાં અર્થાત્ હિજરીની અગિયારમી શતાબ્દિમાં આ મહિમામયી રાત્રિ(લૈલ-તુલ-કદ્ર)ના ત્રીજા ચરણમાં બ્રહ્માત્માઓ આ જગતમાં ફરીથી ઊતર્યા. તે જ સમયે નિજાનંદ સ્વામી સદ્ગુરુ શ્રીદેવચંદ્રજીએ પ્રગટ થઈને પરમધામની અખંડ લીલા પ્રગટ કરી, જેનાથી (સ્વપ્નવત્ સંસારમાં) બ્રહ્મજ્ઞાનનું (પ્રભાત) થયું.

એહી ફરદા રોજ કયામત, જો કહી હજરત ।

સોએ હુએ સબ જાહેર, જિન કો દુની ઢૂંઢત ॥ ૫૧ ॥

હજરત મહમ્મદે ‘કાલનો દિવસ આત્મજાગૃતિનો છે’ (ફરદારોજ કયામત) એમ કહ્યું હતું. હવે આત્મજાગૃતિનો તે સમય પ્રગટ થયો છે, જેને સંસારના લોકો હજી સુધી શોધી રહ્યા હતા. (કુરાન પ્રમાણે ખુદાનો એક દિવસ એક હજાર વર્ષનો હોય છે. અને રાત્રિ સો વર્ષની હોય છે. આ પ્રકારે એક દિવસ અને એક રાત્રિ વ્યતીત થતાં (૧૦૦૦+૧૦૦=૧૧૦૦ અર્થાત્) અગિયારસો વર્ષ પૂરાં થતાં આત્મ જાગૃતિની વેળા આવશે. સ્વામીજી કહે છે કે હવે તે સમય આવી ગયો છે).

સીધી રાહ વતન કી, અબ લોં ન પાઈ કિન ।

પૈગંમર ના ફિરસ્તે, ના અહંમદ મેહેદી બબિનિ ॥ ૫૨ ॥

(આ પ્રકારે આત્માને જાગૃત કરીને પરમધામનો અનુભવ કરવાનો) બ્રહ્માત્માઓનો સીધો માર્ગ આજ સુધી સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી (અહમદ) અને ઈમામ મહદી વિના પેગંબરો તથા ફિરસ્તાઓ સુધી કોઈને પણ પ્રાપ્ત થયો ન હતો.

ખેલ ફિરસ્તે અરસ બકા, હક મતા પાયા હમ સબ ।

આખર ભિસ્ત કયામત, એ કજા કહિએ અબ ॥ ૫૩ ॥

આ સ્વપ્નવત્ સંસારનો ખેલ, તેના સ્વામી દેવતાગણ (ફિરસ્તા), અખંડ પરમધામ તથા પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માની ઓળખ, આ બધી બ્રાહ્મી સંપદા તારતમ જ્ઞાન દ્વારા અમે સમજી શક્યા છીએ. અંતિમ સમયે કેવી રીતે સાંસારિક જીવ અખંડ મુક્તિ સ્થાન (બહિશ્ત)નું સુખ પામી શકશે હવે તે ન્યાય (કજા)ની વાત કરીશું.

એ કહૂં ફના પેહેલે જિન વિધ, હોસી ઈન આખરત ।

જયોં પાવેં સુખ ભિસ્તમેં, ઉઠ કે રૂહ કયામત ॥ ૫૪ ॥

અંતિમ સમયે આ સંસાર કેવી રીતે નાશ પામશે, તે વાત હું પહેલાં કરું છું. પછી સાંસારિક જીવ અખંડ મુક્તિ સ્થાનો (બહિષ્તો)નું સુખ કેવી રીતે પામશે તેનું વર્ણન કરીશ.

એ કજા હુઈ દુનિયાં મિને, ખોલેં હકીકત મારફત ।

તિન મતા બકા અરસ કા, જાહેર કરી ન્યામત ॥ ૫૫ ॥

સંસારમાં ન્યાય આ પ્રકારે થયો કે નિજાનંદ સ્વામી(આખરી ઈમામ)એ મારા હૃદયમાં બિરાજીને યથાર્થ જ્ઞાન (હકીકત) તથા પૂર્ણ પહેચાન (મારફત)નું રહસ્ય સ્પષ્ટ કરી દીધું. તેમણે જ પરમધામનો અખંડ નિધિ (તારતમ) જ્ઞાન આ સંસારમાં પ્રગટ કર્યો છે.

બકા સૂરત પર બંદગી, કરી ઈમામેં ઈમામત ।

દોઊ અરસ બતાએ દોઊ ગિરોહ કો, કરી મહંમદ સિફાયત ॥ ૫૬ ॥

એક જ પરબ્રહ્મ પરમાત્માની ઉપાસનાનો ઉપદેશ આપીને સદ્ગુરુએ (ઈમામે) પોતાનું ગુરુત્વ (ઈમામત) સિદ્ધ કર્યું. આ રીતે બ્રહ્માત્માઓ તથા ઈશ્વરી સૃષ્ટિને ક્રમશઃ પરમધામ તથા અક્ષરધામની ઓળખ કરાવીને આખરી મહમ્મદે (શ્રી પ્રાણનાથજીએ) તેમને અખંડ સુખ આપ્યું.

એ નૂર કજા કા યા વિધ, જિન ટાલી ફેર અંધેર ।

જો ન રાખૂં લે હુકમ, તો ભોર હોત કેતી બેર ॥ ૫૭ ॥

આ ન્યાયનો પ્રકાશ જ આ પ્રકારનો છે કે તેણે અજ્ઞાની જગતના જન્મમરણના ચક્રનો જ નાશ કર્યો. જો ધામધણીની આજ્ઞા દ્વારા આ જગતના અસ્તિત્વને ન રહેવા દે તો પછી આત્મજાગૃતિનું પ્રભાત ઊગવામાં કેટલો સમય લાગે ? જરા પણ નહીં. એટલે ધામધણીના આદેશથી જ આ જગત ટકી રહ્યું છે અન્યથા ક્યારનુંય પ્રભાત થઈ ગયું હોત.

ક્યામત કાજી મોમિનોં, પેહેલે હોસી જબ ।

ફેલસી નૂર આલમમેં, કાજી કજા કા સબ ॥ ૫૮ ॥

આત્મજાગૃતિના સમયે જ્યારે ન્યાયાધીશ દ્વારા પહેલાં બ્રહ્માત્માઓને ન્યાય મળશે, ત્યારે સમસ્ત બ્રહ્માંડમાં તેમના ન્યાયનો પ્રકાશ ફેલાશે અર્થાત્ સઘળા જીવોને અખંડ મુક્તિ સ્થળ (બહિષ્ત)નું સુખ પ્રાપ્ત થશે.

એ કિરને કૌન પકરે, ઈન નૂરે કે આવાજ ।

કરત એ સબ ખસમ, અરસ અરવાહોં કાજ ॥ ૫૯ ॥

તારતમ જ્ઞાનનાં કિરણો અને ન્યાયના પ્રકાશનો સ્વર, તેને કોણ પકડી શકે છે ? (એ તો અબાધ ગતિએ આગળ ધપશે.) વસ્તુતઃ ધામધણી બ્રહ્માત્માઓ માટે જ આ બધું કરી રહ્યા છે.

કાજી કજા કે નૂર કી, બજસી કે કરનાલ ।

નૂર અકલ અસરાફીલ, બજાએ સ્વર રસાલ ॥ ૬૦ ॥

અંતિમ ઘડીએ ન્યાયાધીશ દ્વારા ન્યાય કરતી વખતે ન્યાયના પ્રકાશનાં કેટલાંય બ્યૂગલ ફૂંકાશે, ત્યારે અક્ષરબ્રહ્મની બુદ્ધિ (ઈસ્રાફીલ ફિરસ્તા) સુમધુર સ્વરે નરસિંહું ફૂંકશે.

કે કરોર કરનાઈયાં, કે કરોર નિસાંનોં ઘોર ।

યોં ગરજયા આલમ મેં, સો કહ્યા ન જાએ સોર ॥ ૬૧ ॥

ત્યારે કરોડો દુંદુભી વાગશે અને અસંખ્ય નગારાં વાગશે. આ બ્રહ્મજ્ઞાન જગતમાં આ પ્રકારે ગર્જના કરશે કે તેના ધ્વનિનું વર્ણન થઈ શકતું નથી.

યાહી સબદ કે સોર સે, પેહેલે ઉડસી ઈંડ અંધેર ।

કુદરત બુરકા ગફલત, ઉડાયા ફિરસ્તોં ફેર ॥ ૬૨ ॥

આ તારતમ જ્ઞાનના ધ્વનિથી સર્વ પ્રથમ બ્રહ્માંડનો અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર દૂર થશે પછી સંસારનું મિથ્યા આવરણ હટી જશે. આ રીતે ત્રણ દેવો (ફિરસ્તાઓ) સાથેનો જીવોનો સંબંધ ઉડાવી દેવાયો.

આકાસ જિમી જડ મૂલ સે, પહાડ આગ જલ વાએ ।

ફિરયા કતરા નૂર કા, ઔર દિયા સબ ઉડાએ ॥ ૬૩ ॥

આકાશ, પૃથ્વી, પહાડ, અગ્નિ, જળ, વાયુ વગેરેને પરમાત્મા માનીને પૂજવાની પરંપરા સાવ નિર્મૂળ થઈ જશે. આ રીતે અક્ષરબ્રહ્મના અંશ(બૂંદ) માત્ર(ઈસ્રાફીલે) આ સઘળી ભ્રાંતિઓ દૂર કરી દીધી.

ઈન ઘાવ કે પડઘાવ સે, ઉડસી ચૌદે તબક ।

ઔર આવાજ કે નૂર સે, બૈઠે ભિસ્ત મેં કર હક ॥ ૬૪ ॥

ઈસ્રાફીલ ફિરસ્તાના નરસિંગાનો અવાજ અને તેના પડઘાથી ચૌદ લોક મિથ્યા પુરવાર થશે. ફરીથી બીજા અવાજથી સઘળા જીવો અખંડ મુક્તિ સ્થળો(બહિશ્તો)માં મુક્ત બની જશે.

પેહેલે દિએ સબ ઉડાએ કે, ચૌદે તબક દમ જે ।

કાજ કજા કે નૂર સે, ભિસ્ત મેં બૈઠે નૂર લે ॥ ૬૫ ॥

આ નરસિંગાના પ્રથમ ધ્વનિથી ચૌદ લોકનાં સઘળા પ્રાણીઓનું અસ્તિત્વ (મિથ્યાભિમાન) મટી જશે. પછી બીજા ધ્વનિ (ન્યાયાધીશના ન્યાય)ના પ્રકાશથી સઘળા જીવો અખંડ મુક્તિ સ્થળો(બહિશ્તો)માં ચિન્મય શરીર પ્રાપ્ત કરશે.

ક્યોં બરનોં સુખ ભિસ્ત કે, હો બૈઠે નૂરી નેહેયલ ।

રેહેમત ઈન રેહેમાન કી, રય દિયા ઔર મંડલ ॥ ૬૬ ॥

અખંડ મુક્તિસ્થળો (બહિશ્તો), જ્યાં જીવ ચિન્મય શરીર પ્રાપ્ત કરીને અખંડ બની ગયા ત્યાંનાં સુખોનું શું વર્ણન કરું ? આ તો પરમકૃપાળુ પરમાત્માની જ કૃપા છે કે તેમણે જીવો માટે અનુપમ સ્થળોની રચના કરી દીધી.

અપને અપને તાએફેં, અરવાહેં મિલી સબ ધાએ ।

મહંમદ મેહેદી કી મેહેર સે, ભિસ્ત મેં બૈઠે આએ ॥ ૬૭ ॥

આત્માઓ પોતપોતાના સમુદાય સાથે મુક્તિ સ્થળોમાં જવા માટે ઉત્સુકતાપૂર્વક દોડવા લાગ્યા. આ રીતે અંતિમ ધર્મગુરુ(મહદી મુહમ્મદ)ની કૃપાથી સાંસારિક જીવ પણ અખંડ મુક્તિસ્થળોનું સુખ પામવા લાગ્યા.

પેહેલે સબ ફના કર, ઉઠાએ લિએ તતબિન ।

સાફ કિએ સબ નૂરને, યોં ભિસ્ત ભઈ વતન ॥ ૬૮ ॥

સર્વપ્રથમ આ જીવોનું અજ્ઞાન દૂર કર્યું પછી તેમને મુક્તિસ્થળોમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. આ રીતે

તારતમ જ્ઞાનના પ્રકાશથી સઘળા જીવોને નિર્મળ બનાવીને અખંડ સુખ આપ્યું.

નિમખ મેં નૂર નજરોં, ઉઠે અંગ ઉજાસ ।

બરસ્યા નૂર સબન મેં, કાયમ સુખ મેં બાસ ॥ ૬૯ ॥

અક્ષરબ્રહ્મની સૃષ્ટિમાત્રથી જ આ જીવોને અખંડ મુક્તિ સ્થળો(બહિશ્તો)માં દિવ્ય શરીર પ્રાપ્ત થયાં. આ રીતે સર્વમાં આ પ્રકાશ ફેલાઈ ગયો, જેથી કરીને સૌને મુક્તિધામનું અખંડ સુખ પ્રાપ્ત થયું.

એ કાયમ નૂર નજરકી, સિફત યા જુબાં કહી ન જાએ ।

પાક હુએ સબ ખેલહીં, જરા ખતરા ન પાઈએ તાએ ॥ ૭૦ ॥

અક્ષરબ્રહ્મની તેજોમયી દૃષ્ટિની છત્રછાયામાં રહેવાથી આ મુક્તિસ્થળોનાં વખાણ આ જીભ વડે સંભવ નથી. તારતમ જ્ઞાનના પ્રતાપથી જીવ નિર્મળ બનીને અહીં ખેલે છે, જ્યાં તેને નાશ પામવાનો લેશમાત્ર ભય નથી.

ખાના પીના દિલ ચાહતા, સબ વિધ કા કરાર ।

નૂર સરૂપેં હોએ કે, ભિસ્ત મેં બસેં નર નાર ॥ ૭૧ ॥

ત્યાં તેને મનવાંચ્છિત આહારવિહાર મળવાથી સર્વ પ્રકારની શાંતિ છે. બધાં સાંસારિક નર-નારીઓ અખંડ મુક્તિ સ્થળો (બહિશ્તો)માં ચિન્મય સ્વરૂપમાં રહે છે.

રૂપ રંગ સબ નૂર કે, ગુન અંગ ઈંદ્રી નૂર ।

બસ્તર ભૂષન નૂર સબે, નૂરે દિએ અંકૂર ॥ ૭૨ ॥

અહીં સઘળા જીવોના રૂપ, રંગ, ગુણ, અંગ, ઈન્દ્રિયો, વસ્ત્રાભૂષણ વગેરે બધું ચિન્મય છે. તારતમ જ્ઞાન દ્વારા જ તેમને બહિશ્તોનો સંબંધ પ્રાપ્ત થયો છે.

મેવા મિઠાઈ સેજ સુખ, સકલ વિધ ભર પૂર ।

ઈસક સબોં મેં અતિ બડા, દિલ હિરદેં નૂર હજૂર ॥ ૭૩ ॥

ત્યાં આહાર માટે મેવા, મિઠાઈ વગેરે તથા વિશ્રાન્તિ માટે શય્યા વગેરે બધું સર્વપ્રકારે સુખોથી ભરેલું છે. બધા જીવોમાં પરસ્પર અપાર પ્રેમ છે અને તેમનાં હૃદય જ્ઞાનથી પ્રકાશિત રહે છે.

યા ભિસ્તમેં ઈન સુખ કો, કેતો કહૂં વિસ્તાર ।

દિલ ચાહ્યા સબ પાવહીં, સબ વિધ સુખ કરાર ॥ ૭૪ ॥

આ મુક્તિ સ્થળોનાં સુખોનું વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન કેટલું કરવું ? ત્યાં સઘળા લોકો મનવાંચ્છિત સુખ પામે છે. આ રીતે ત્યાં સર્વ પ્રકારનું સુખ અને શાંતિ વિદ્યમાન છે.

લાગી બરસા નૂર કી, ચૌદે તબક ચૌફેર ।

અંતર માહેં બાહેર, કહૂં પૈઠ ન સકે અંધેર ॥ ૭૫ ॥

આ બ્રહ્માંડના ચૌદ લોકમાં ચારે તરફ તારતમ જ્ઞાનની વર્ષા થવા લાગી. તેથી કોઈપણ પ્રાણીનાં મન, વચન અને કર્મમાં અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર હવે પ્રવેશી શકશે નહીં.

ચૌદે તબક નૂરને, ફેર ક્રિયા મંડલ ।

ખેલ ચાલ દિલ ચાહતી, નૂર અરવા નૂર બલ ॥ ૭૬ ॥

આ તારતમ જ્ઞાને આ નશ્વર ચૌદ લોકને અખંડરૂપમાં ફેરવી કાઢ્યાં. મુક્તિ સ્થળોમાં મનને અનુકૂળ લીલાઓ તથા વ્યવહાર થાય છે. આ ચિન્મય જીવોની શક્તિ પણ ચિન્મય જ છે.

સુંન ચાહી તિન સુંન દઈ, ભિસ્ત ચાહી તિન ભિસ્ત ।

નૂર ચાહ્યા તિન નૂર દિયા, યોં પાઈ અપની કિસ્ત ॥ ૭૭ ॥

ન્યાય કરતા ન્યાયાધીશે શૂન્યમંડળ ચાહનાર જીવોને શૂન્ય મંડળમાં પ્રવેશ કરાવ્યો તથા અખંડ મુક્તિસ્થળોનું સુખ ઇચ્છનારને મુક્તિનું જ સુખ પમાડ્યું. આ રીતે અક્ષરધામની ઇચ્છુક ઇશ્વરી સૃષ્ટિને અક્ષરધામનો અનુભવ કરાવ્યો. આ રીતે સર્વને પોતપોતાની સાધનાનું ફળ પ્રાપ્ત થયું.

માત હુઈ માત ચાહતે, બુધ બાબા આલમ ।

મન ચાહ્યા સબકો દિયા, અરસ રૂહોં કે ખસમ ॥ ૭૮ ॥

અક્ષરબ્રહ્મની જાગ્રત બુદ્ધિએ (તારતમજ્ઞાને) બુદ્ધિના ઇચ્છુક (કે પ્રેમની મસ્તિ ઇચ્છતા) લોકોને બુદ્ધિ (અથવા પ્રેમની મસ્તી) પ્રદાન કરી. આ રીતે બ્રહ્માત્માઓના સ્વામી ધામધણીએ ન્યાયાધીશ રૂપે પ્રગટ થઈને સૌને મનોવાંચિત સુખ આપ્યું.

મોમિન રૂહેં કદમોં લિએ, ફિરસ્તે નૂર સમાએ ।

તીસરે સારે ભિસ્ત મેં, સો બેઠે નૂર કી છાએ ॥ ૭૯ ॥

ધામધણીએ બ્રહ્માત્માઓને પોતાના શરણમાં લીધા અને ઇશ્વરીસૃષ્ટિને અક્ષરબ્રહ્મમાં સમાવી. ત્રીજી સઘળી જીવ સૃષ્ટિને અખંડ મુક્તિસ્થળો (બહિષ્તો)એ પહોંચાડી, જ્યાં તેઓ અક્ષરબ્રહ્મની છત્રછાયામાં રહે છે.

ભિસ્ત ભી બરકત મોમિનોં, દઈ દુનિયાં કો અવિનાસ ।

પર સુખ બડે મોમિન કે, લિએ કદમોં અપને પાસ ॥ ૮૦ ॥

સંસારના જીવોને અખંડમુક્તિ સ્થળોનું સુખ પણ બ્રહ્માત્માઓના પ્રતાપથી જ પ્રાપ્ત થયું છે. પરંતુ બ્રહ્માત્માઓનું સુખ તો એટલું મહાન છે કે તેને તો ધામધણીએ પોતાનાં ચરણોમાં લઈ લીધા છે.

પૈદાસ કતરે નૂર કી, એ જો હુઈ ચલ વિચલ ।

ફેર સમેત સમાની નૂરમેં, સો નૂર સદા નેહેચલ ॥ ૮૧ ॥

અક્ષરબ્રહ્મના તેજના એક બિંદુમાત્રથી આ સચરાચર જગતની રચના થઈ છે અને પ્રલયમાં ફરી તે તેમાં સમાઈ જશે. આવા મહાન સમર્થ અક્ષરબ્રહ્મ સદાસર્વદા અવિનાશી છે.

અસરાફીલ બુધ નૂર કી, એ જો આઈ કાજી હજૂર ।

સો નૂરમેં જાએ ઝિલ મીલી, એસી હુઈ કજા કે નૂર ॥ ૮૨ ॥

આ અક્ષરબ્રહ્મની બુદ્ધિ ઇસ્લાફીલ ફિરસ્તા કહેવાય છે. તે અંતિમ સમયે ન્યાયાધીશ બનીને આવેલ પરમાત્માની શરણે આવી. ન્યાયાધીશના ન્યાયના પ્રકાશથી તે ફરીથી અક્ષરબ્રહ્મમાં જ પહોંચીને પ્રકાશિત થવા લાગી.

ઉડાયા કતરા નૂર કા, સો જાએ રહ્યા મિને નૂર ।

ફેર નજર કરી ભિસ્ત પર, હુઈ રોસન ભર પૂર ॥ ૮૩ ॥

અક્ષરબ્રહ્મથી જ તેની આ બુદ્ધિ (ઈચ્છાફીલરૂપે) આ સંસારમાં આવી અને પુનઃ અક્ષરબ્રહ્મમાં જ જઈને સમાઈ ગઈ. જ્યારે અક્ષરબ્રહ્મે અખંડ મુક્તિ સ્થળો (બહિષ્તો) પ્રત્યે પોતાની દૃષ્ટિ નાખી ત્યારે ત્યાં સર્વત્ર પ્રકાશ ફેલાઈ ગયો.

કજા હુઈ સબન કી, પર મોમિન બડે અંકૂર ।

ઈન કો ખેલ દેખાએ કે, લિએ કદમોં અપને હજૂર ॥ ૮૪ ॥

આ પ્રકારે સઘળા જીવોને ન્યાય મળ્યો. પરંતુ બ્રહ્માત્માઓ તો ગાઢ સંબંધ(અંકુર)વાળા છે, ધામધણીએ તેમને નશ્વર જગતનો ખેલ બતાવી પાછા પોતાનાં જ ચરણોમાં લઈ લીધા.

યોં કજા કરી સબન કી, બાંટ દિએ સબ ઠૌર ।

એ સુખ ઈન કાજી બિના, કોઈ દેવે જો હોવે ઔર ॥ ૮૫ ॥

આ પ્રકારે સૌને ન્યાય અપાવ્યો. સૌને પોતપોતાનું સ્થાન વહેંચી આપ્યું. એવું અખંડ સુખ આ ન્યાયાધીશ વિના કોઈ આપી શકતું નથી. તેમના સિવાય અન્ય કોઈ હોય તો આપી શકે.

કાજી કજા કરકે, લે ઉઠસી રૂહ મોમન ।

પેહેલે એ ક્યામત હોએસી, પીછે અરવાહૈ સબન ॥ ૮૬ ॥

આ ન્યાયાધીશ બધાને ન્યાય આપીને બ્રહ્માત્માઓ માટે પરમધામમાં જાગ્રત થશે. સર્વ પ્રથમ બ્રહ્માત્માઓની જાગૃતિ (ક્યામત) થશે, પછી આત્માઓને પોતપોતાના સ્થાને પહોંચાડવામાં આવશે.

માએને ઈન કુરાન કે, યા જાહેર યા બાતન ।

દૈ સબોંકો હૈયાતી, ખોલકે ઈલમ રોસન ॥ ૮૭ ॥

આ પ્રકારે કુરાનનો બાહ્ય અર્થ હોય કે ગૂઢાર્થ હોય, સૌને તારતમ જ્ઞાન દ્વારા સમજાવી સંસારના સર્વ જીવોને અમરત્વ પ્રદાન કર્યું.

કુદરત કી સારી કહી, બુરકા જો ગફલત ।

દોજખ ભિસ્ત ફિરસ્તે, આખર કહી ક્યામત ॥ ૮૮ ॥

આ પ્રકારે પ્રથમ પ્રાકૃતિક જગતની અંતર્ગત અજ્ઞાનના આવરણની વાત સ્પષ્ટ કરી દીધી. પછી નરક, મુક્તિ સ્થળો તથા દેવતાઓ(ફિરસ્તાઓ)ની પૂરી વાત કહીને અંતમાં આત્મજાગૃતિની વાત કરી છે.

એ સબદ તો લોં કહે, જો લોં આએ જુબાંએ ।

સબદ ન અબ આગે ચલે, આવે નહીં કજાએ ॥ ૮૯ ॥

આ વર્ણન જેટલું નશ્વર જીભથી થઈ શકે તેટલું કર્યું છે. હવે ન્યાયના વિષયમાં શબ્દ આગળ વધશે નહીં એટલે વધુ વર્ણન થઈ શકતું નથી.

આખર હુઆ ઈન જિમી, ઈન જિમી આયા કાગદ ।

જિન કોઈ હિસબો ખેલમૈં, યાકો ના લગે સબદ ॥ ૯૦ ॥

આ ભારતભૂમિ પર આત્મજાગૃતિ (ક્યામત) થઈ છે અને આ ભૂમિ પર જાગ્રત બુદ્ધિનું જ્ઞાન

‘તારતમ જ્ઞાન’ પણ ઊતરી આવ્યું છે. તેથી આ ખેલમાં તારતમ જ્ઞાનનું મૂલ્યાંકન કરી શકાતું નથી. કારણકે કોઈપણ શબ્દ ત્યાં સુધી પહોંચી શકતો નથી.

ઈન જિમીમેં મહંમદ, હોએ આયા કાસદ ।

જિન કોઈ હિસબો ખેલમેં, યાકો ના લગે સબદ ॥ ૮૧ ॥

આ નશ્વર સંસારમાં રસૂલ મહમ્મદ પત્રવાહક (કાસદ) બનીને આવ્યા છે. તેથી તેમનું પણ અહીં મૂલ્યાંકન થઈ શકતું નથી. આ શબ્દો તેમને માટે અસમર્થ છે.

લ્યાએ લ્યાએ રૂહોં પિલાવહીં, ઈસક પ્યાલે મદ ।

જિન કોઈ હિસબો ખેલ મેં, યાકો ના લગે સબદ ॥ ૮૨ ॥

જાગ્રત બુદ્ધિના જ્ઞાનની સાથે પરમધામના પ્રેમને આ જગતમાં ઉતારીને બ્રહ્માત્માઓને વારંવાર પાન કરાવનાર સદ્ગુરુનું પણ મૂલ્યાંકન થઈ શકતું નથી, કારણકે તેને માટે પણ શબ્દો સીમિત થઈ જાય છે.

કરી કજા ચૌદે તબકોં, ઉડાએ દઈ સબ હદ ।

જિન કોઈ હિસબો ખેલ મેં, યાકો ના લગે સબદ ॥ ૮૩ ॥

ન્યાયાધીશ બનીને ચૌદ લોકોના જીવોને ન્યાય આપવા થકી ક્ષર જગતના અસ્તિત્વનો નાશ કરનાર ઈમામ મહદી (અંતિમ ધર્મગુરુ)નું પણ વર્ણન થઈ શકતું નથી. કારણ કે તેને માટે પણ શબ્દ સીમિત રહી જાય છે.

નૂર અકલ અસરાફીલ, લે પોહોંચ્યા પાર બેહદ ।

જિન કોઈ હિસબો ખેલ મેં, યાકો ના લગે સબદ ॥ ૮૪ ॥

અક્ષરની બુદ્ધિ ઈસ્રાફિલે સઘળા નશ્વર જીવોને બેહદ ભૂમિમાં પહોંચાડી દીધા, તેથી તેનું વર્ણન પણ સીમિત શબ્દો દ્વારા નથી થતું.

નૂર ઈન આખર કા, ઔર રોસન કાજી સુભાન ।

ક્યોંકર ઈન જુબાં કહૂં, રસૂલ નૂર ફુરમાન ॥ ૮૫ ॥

અંતિમ સમયે પ્રગટ થયેલ તારતમ જ્ઞાનની દિવ્ય જ્યોત અને ન્યાયાધીશ બનેલા પરમાત્માનું દિવ્ય તેજ અવર્ણનીય છે. આ પ્રકારે રસૂલ સાહેબ અને તેમના દ્વારા લાવવામાં આવેલ સંદેશ (કુરાન)ના પ્રકાશનું વર્ણન પણ આ જીભથી કેવી રીતે કરાય ?

કાજી નૂર સોહાગનિયોં, ઈસક પ્યાલા લે ।

ક્યોં બરનોં મેં ઈન જુબાં, એ જો ભર ભર સબ કો દે ॥ ૮૬ ॥

ન્યાયાધીશ બનીને આવેલા પરમાત્મા પોતાના બ્રહ્માત્માઓને તારતમ જ્ઞાન (વાણી) દ્વારા પ્યાલા ભરી ભરીને પ્રેમામૃત પીવડાવે છે. તેનું વર્ણન આ જીભથી કેવી થઈ શકે ?

નૂર ઈસક ઈન મદ કા, એ જો ચઢસી સબન ।

તાએ લેસી અસલૂ નૂર મેં, ક્યોં કરે જુબાં બરનન ॥ ૮૭ ॥

આ તારતમ સાગર (વાણી) દ્વારા પ્રેમની મસ્તીમાં જ્યારે સઘળા જીવો નિમગ્ન બની જશે ત્યારે

તેમને મુક્તિધામોમાં પહોંચાડવામાં આવશે, આ સુખોનું વર્ણન નશ્વર જીભથી સંભવ નથી.

અરસ રૂહેં મોમિન, એ સબ રૂહેં સોહાગિન ।

ક્યોં બરનૂ મેં ઈસક ઈન કા, એ જો રૂહ અલ્લા કે તન ॥ ૯૮ ॥

સઘળા બ્રહ્માત્માઓ પરમધામના સૌભાગ્યવાન છે. તેમના પ્રેમનું વર્ણન કેવી રીતે કરવું ? આ તો સાક્ષાત્ શ્રી શ્યામાજીના અંગ સ્વરૂપ છે.

એ ઝૂઠઈ જિમી જો ખ્વાબ કી, ખાકી બુત સબ રદ ।

તાએ ભી મદ એસા ચઢ્યા, જો લગે ન કાહૂં કો સબદ ॥ ૯૯ ॥

માટીનાં પૂતળાં સમાન આ નશ્વર સંસારના સ્વપ્નના જીવોમાં પણ પ્રેમનો એવો મદ ચડી ગયો, જેનું વર્ણન પણ આ શબ્દોથી થઈ શકતું નથી.

લિખે હરફ સારે કહે, એ જો લિખે હરફ નાહેં ।

અબ સોએ કરૂં મેં જાહેર, જો રસૂલ કે દિલ માહેં ॥ ૧૦૦ ॥

રસૂલ મહમ્મદે મ્યારાજ સમયે પરમાત્મા પાસેથી સાંભળેલા શબ્દોમાંથી જેટલા શબ્દ કુરાનમાં લખ્યા છે તે બધાનું રહસ્ય હું જાહેર કરું છું.

એ જો રસૂલેં કાનોં સુને, પર લિખે નહીં ફુરમાન ।

સો ગુઝ મોમિનોં કો દેઊંગી, અરસ અજમ કે નિસાન ॥ ૧૦૧ ॥

મ્યારાજ સમયે જે શબ્દ રસૂલે કાનથી તો સાંભળી લીધા પરંતુ કુરાનમાં નથી લખ્યા, તેવા ગૂઢ શબ્દ પરમધામના સંકેત છે, હવે તેનું રહસ્ય પણ બ્રહ્માત્માઓ માટે સ્પષ્ટ કરું છું.

ક્યોં વતન ક્યોં ખસમ, કૌન ઠૌર ક્યોં નૂર ।

એ સેહેરગ સે દેખે નજીક, જો મોમિન સદા હજૂર ॥ ૧૦૨ ॥

પરમધામ ક્યાં છે, પોતાના ધામધણી કોણ છે, અક્ષરબ્રહ્મ તથા તેમનું ધામ (અક્ષરધામ) ક્યાં છે ? આ બધાં રહસ્યોને સમજીને સદૈવ શ્રીરાજજીનાં ચરણોમાં રહેનાર બ્રહ્માત્માઓ પોતાના ધામધણી તથા પરમધામને પોતાના હૃદયની મૂળ ધમની (સેહેરગ) થી પણ નજીક જુએ છે.

દઉ અરસ બકા જાહેર કિએ, જબરૂત નૂર જલાલ ।

હાદી રૂહેં લાહૂત મેં, હક સૂરત નૂર જમાલ ॥ ૧૦૩ ॥

બંને અખંડધામોને સ્પષ્ટ કરી દીધાં છે. તેમાંથી અક્ષરધામમાં અક્ષરબ્રહ્મ રહે છે અને તેનાથી અખંડ પરમધામમાં (કિશોર સ્વરૂપ) પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્મા, શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓ બિરાજમાન છે.

અબ કહૂં હુકમ કી, જિન સે સબ ઉતપત ।

ખેલ ફિરસ્તે હુકમેં હુએ, હુકમેં હુઈ કયામત ॥ ૧૦૪ ॥

હવે હું પરમાત્માના આદેશ બાબતમાં કહું છું, જેનાથી સૌની ઉત્પત્તિ થઈ છે. જગતનો આ નશ્વર ખેલ તથા ત્યાંનો નશ્વર દેવતાગણ સૌ પરમાત્માની આજ્ઞાથી ઉત્પન્ન થયાં છે. પુનઃ પરમાત્માની આજ્ઞાથી જ તે સહુની જાગૃતિ (કયામત) થઈ છે.

હુકમેં ઝૂઠે સાંચ કર, તાએ સુખ દિએ નેહેચલ ।

અબ હુકમ કજામેં ન આવહીં, પર તો ભી કહૂં નેક બલ ॥ ૧૦૫ ॥

પરમાત્માની આજ્ઞાથી જ જગતના નશ્વર જીવોને અવિનાશી બનાવીને તેમને મુક્તિ સ્થળોમાં અખંડ મુક્તિ આપી છે. તેથી હવે આ આદેશ (હુકમ) ના ન્યાયની પરિચર્યા કરી શકાતી નથી, છતાં તેના વિષયમાં પણ યત્નપૂર્વક થોડું કહું છું.

પ્રકરણ ૩૭ ચોપાઈ ૧૪૦૦

સનંધ હુકમકી

હુકમેં પરદા ઉડાઈયા, કર દેઊં સબ પેહેયાન ।

તુમસોં ગોસે બૈઠ કે, દેઊંગી સબ નિસાન ॥ ૧ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માના હુકમે માયા (અજ્ઞાન)નું આવરણ દૂર કરી દીધું. તેથી હે બ્રહ્માત્માઓ ! હવે હું તમારી આગળ બેસીને પરમધામના સઘળા સંકેતોને સ્પષ્ટ કરતાં કરતાં તમને સંપૂર્ણ પિછાણ કરાવું છું.

હુકમેં બાત વતન કી, જો હે ગુઝ ખસમ ।

ગોસે તુમ કો કહૂંગી, જો હુઆ મુઝે હુકમ ॥ ૨ ॥

અક્ષરાતીતના આદેશ દ્વારા જ હું પરમધામ તથા ધામધણીનાં ગૂઢ રહસ્યો તમારી સાથે એકાંતમાં બેસીને સ્પષ્ટ કરું છું. સદ્ગુરુએ મને આવી આજ્ઞા કરી છે.

નિસાન બકા હક અરસકે, સો સબ દેઊંગી તુમ ।

પર પેહેલે નેક એ કહૂં, જો તુમ વાસ્તે હુઆ હુકમ ॥ ૩ ॥

અખંડ પરમધામ તથા ધામધણી માટે ધર્મગ્રંથોમાં આપેલા બધા સંકેતો હું તમારે માટે સ્પષ્ટ કરી દઉં છું. પરંતુ તે પહેલાં હું આ ટૂંકમાં કહું છું કે જે તમારે માટે જ મને આજ્ઞા કરી છે.

કહૂં હુકમ હક કે, જો બૈઠે કદમોં મોમન ।

સો હમેસા અરસ મેં, તાએ મેહેર બડી બાતન ॥ ૪ ॥

હવે હું પરબ્રહ્મ પરમાત્માની આજ્ઞાથી વાત કરું છું. જે બ્રહ્માત્માઓ ધામધણીનાં ચરણોમાં બેઠા છે, તે હંમેશાં પરમધામમાં જ રહે છે તથા તેમના પર ધામધણીની વિશેષ કૃપા રહે છે.

ખસમેં હમારે દિલ પર, એસે ક્રિયા હુકમ ।

તો યોં દિલમેં ઉપજ્યા, મારેં ખેલ ખસમ ॥ ૫ ॥

ધામધણીએ આપણા હૃદયમાં આવી પ્રેરણા આપી, ત્યારે આપણા મનમાં એવી ઈચ્છા થઈ કે આપણે ધામધણી પાસે નશ્વર ખેલ જોવાની માગણી કરીએ.

તબ હમ મોમિન મિલ કે, ખેલ માગ્યા હાદી હકપેં ।

તબ હુકમેં પેહેલે પૈદા ક્રિયા, હમારી નજર હુઈ ખેલ મેં ॥ ૬ ॥

ત્યારે આપણે બધા આત્માઓ અને શ્યામાજીએ મળીને શ્રી રાજજી પાસેથી ખેલ જોવાની માંગણી કરી, ત્યારે શ્રી રાજજીની આજ્ઞાએ પહેલાં આપણે માટે (અક્ષરબ્રહ્મ દ્વારા) ખેલની રચના

કરાવડાવી પછી આપણી દૃષ્ટિ ખેલમાં ચાલી ગઈ.

તબ સરૂપ હુકમ કે, ખેલ ક્રિયા મિને પલ ।

હાથ ફુરમાન લે આઈયા, રસૂલ હમારા ચલ ॥ ૭ ॥

તે વેળા પરબ્રહ્મ પરમાત્માની આજ્ઞા સ્વરૂપે અક્ષરબ્રહ્મ દ્વારા પળવારમાં આ ખેલ બન્યો. તે ખેલમાં રસૂલ મહમ્મદ પરમાત્માનો સંદેશ પોતાના હાથમાં લઈને આવ્યા છે.

હમ ભી દેખેં ખેલ કો, હુકમેં મોમિન મિલ ।

દૂંદેં અપને ખસમ કો, પેડ હુકમેં ફિરાઈ કલ ॥ ૮ ॥

અમે બધા બ્રહ્માત્માઓ પણ મળીને શ્રી રાજજીના હુકમથી જ આ ખેલ જોઈ રહ્યા છીએ. તે હુકમ સ્વરૂપે અમારી બુદ્ધિનું મૂળ પરમધામથી માયા તરફ ફેરવી દીધું, જેથી કરીને અમે માયામાં જ પોતાના ધણીને શોધી રહ્યા છીએ.

એ ખેલ સબ હુકમેં હુઆ, સબ ખેલેં હુકમ માહેં ।

હુકમેં સબ હોસી ફના, હુકમ બિના કધૂ નાહેં ॥ ૯ ॥

આ સંપૂર્ણ ખેલ શ્રી રાજજીના આદેશ દ્વારા બનેલો છે અને સઘળા લોકો તેમની આજ્ઞાને અધીન રહીને ખેલ ખેલી રહ્યા છે. અંતમાં આ ખેલ એ જ આજ્ઞા દ્વારા નાશ (લય) પામશે. વસ્તુતઃ પરમાત્માના આદેશ વિના કોઈ પણ કાર્ય સંભવ નથી.

એક હુકમેં બુજરક, દૂજે ન ખાક સમાન ।

બેસુધ કર સબ હુકમેં, ખેલાવત હૈ જહાન ॥ ૧૦ ॥

આ આદેશે જગતમાં પણ બ્રહ્માત્માઓને વિશેષ સ્થાન આપ્યું અને અન્ય સ્વપ્નવત્ જીવોને માટી સમાન તુચ્છ માન્યા. આ આદેશ સઘળી ચેતનાઓને બેસુધ બનાવીને નશ્વર સંસારમાં ખેલાવી રહ્યો છે.

હુકમેં જડ ચેતન કરે, કરે ચેતન કો જડ ।

હુકમેં સેંતી હારિએ, હુકમેં મારે પકડ ॥ ૧૧ ॥

આ આદેશ જ જડવત્ શરીરમાં ચેતનાનો સંચાર કરી દે છે અને ચૈતન્ય આત્માને અજ્ઞાનના પ્રભાવથી બેસુધ બનાવી દે છે. આ આજ્ઞાને કારણે ચૈતન્ય આત્મા સ્વપ્નવત્ માયાથી પરાજિત થાય છે અને આ આદેશ સઘળાં પ્રાણીઓને પકડીને કર્મ અનુસાર મૃત્યુના મુખમાં ધકેલી દે છે.

એક ચલાએ પાંઉસોં, એક ઉડાએ પર ।

પેટેં હુકમ ચલાવહીં, એક ખડે રખે જડ કર ॥ ૧૨ ॥

આ આદેશને કારણે જ સૃષ્ટિમાં કેટલાંય પ્રાણીઓ પગથી ચાલે છે, કેટલાય પાંખ વડે ઊડે છે, કેટલાક પેટના બળે ઘસડાય છે. આ રીતે કેટલીય વનસ્પતિઓ જડવત્ ઊભી રહે છે.

કે દીન ફિરકે મજહબ, ખેલ ફિરસ્તે દમ ।

એ ખેલ ક્રિયા હુકમેં દેખને, સબ પર એક હુકમ ॥ ૧૩ ॥

અનેક ધર્મ, સંપ્રદાય, સમુદાય, મત-મતાંતરો જુદાં જુદાં પ્રાણીઓ તથા દેવતાઓને લઈને, પરમાત્માના આદેશે આ ખેલ માત્ર જોવા માટે બનાવ્યો છે. તેથી આ સૌ પર પરમાત્માનો એક જ આદેશ કામ કરે છે.

ભેષ ભાષા જાતેં જુદિયાં, ના તો સોઈ દમ સોઈ દેહ ।

ખેંચાખેંચ કર હુકમેં, ખેલ બનાયા એહ ॥ ૧૪ ॥

વેશભૂષા, ભાષા તથા જાતિઓ જ ભિન્ન ભિન્ન છે, બાકી જીવ તથા શરીરમાં કોઈ ભેદ નથી. આ રીતે આ આદેશે, સંઘર્ષપૂર્ણ ખેલ રચ્યો છે.

એકોં કો હુકમ હુઆ, તિન લઈ રાહ મુસલિમ ।

પીછે જુદી જુદી જિનસોં, એ સબ ખેલેં ખેલ હુકમ ॥ ૧૫ ॥

કોઈ એક સમુદાયને પરમાત્માનો આદેશ મળ્યો તો તેમણે ઈસ્લામનો માર્ગ ગ્રહણ કર્યો. પછી તેઓ જ અનેક સમુદાયો (ફિરકા)માં વહેંચાઈ ગયા. આ પ્રકારે એ બધા આદેશ દ્વારા જ ખેલ ખેલી રહ્યા છે.

હુકમેં કરહીં બંદગી, હુકમેં ઈસક લે ।

હુકમેં ચોરી કર લ્યાવહીં, હુકમેં જાએ સિર દે ॥ ૧૬ ॥

પરમાત્માના આદેશથી જ મનુષ્ય પરમાત્માની આરાધના કરે છે અને તે આદેશથી જ પરમાત્મા પ્રત્યે પ્રેમ ઉત્પન્ન થાય છે. (સૃષ્ટિની સંપૂર્ણ રચના આ આદેશ દ્વારા થવાથી) જો અજ્ઞાનતામાં ચોરી પણ થઈ જાય, તો ત્યાં પણ પરમહંસોને તો આદેશ દૃષ્ટિગોચર થાય છે. આ આદેશના ફળસ્વરૂપે મનુષ્ય માથું પણ સમર્પિત કરી દે છે.

ચલે રહે સબ હુકમેં, બૈઠે સોવે હુકમ ।

બિના હુકમ રૂહ સબકે, મુખ ના નિકસે દમ ॥ ૧૭ ॥

ચલાયમાન થવું, સ્થિર થવું, નિદ્રાધીન થવું, બેસવું વગેરે સાંસારિક ક્રિયાઓ પરમાત્માની આજ્ઞાની અંતર્ગત આવે છે. તેમના આદેશ વિના કોઈ પણ પ્રાણી (જીવ) સુખેથી શ્વાસ પણ લઈ શકતો નથી.

કરમ કાલ સબ હુકમેં, બાંધે ખોલે હુકમ ।

ભિસ્ત દોજખ હુકમેં, હુકમેં દેવે કદમ ॥ ૧૮ ॥

પરમાત્માના આદેશ દ્વારા જ કાળ અને કર્મનું ચક્ર ચાલે છે. જીવોનાં કર્મ અને બંધન તથા તેનાથી મુક્તિ પણ આદેશથી જ પ્રાપ્ત થાય છે. આ આદેશ દ્વારા જ પુણ્યશાળી જીવોને મુક્તિસ્થાનો (બહિશ્તો)નું સુખ અને પાપીઓને નરકનું દુઃખ તથા બ્રહ્માત્માઓને પરબ્રહ્મ પરમાત્માનાં ચરણોમાં સ્થાન પ્રાપ્ત થાય છે.

દાના દિવાના હુકમેં, હુકમેં દોસ નિરદોસ ।

દૂર નજીક કરે હુકમેં, હુકમેં અપના જોસ ॥ ૧૯ ॥

પરમાત્માની આજ્ઞાના પ્રતાપથી જ મનુષ્યમાં બુદ્ધિમત્તા, મુર્ખતા, દુષ્ટતા તથા નિર્દોષતા જાગ્રત

થાય છે. આ આજ્ઞા જ કોઈને દૂર ભગાડે છે, તો કોઈને નિકટવર્તી બનાવે છે. ધામધણી પોતે જ આ આદેશ દ્વારા પોતાનો જોશ પ્રદાન કરે છે.

હુકમે જોગ જો લેવહી, હુકમે દેવે ભોગ ।
હુકમે રોગ જો આવહી, હુકમે દેવે સોગ ॥ ૨૦ ॥

પરમાત્માની આજ્ઞાથી જ પરમાત્માનો સંયોગ થાય છે. એટલે સુધી કે સાંસારિક વૈભવનો ઉપભોગ, શારીરિક રોગ તથા શોક પણ આદેશ દ્વારા જ પ્રાપ્ત થાય છે.

લેવે દેવે સબ હુકમે, નેકી બદી હુકમ ।
મરે મારે સબ હુકમે, યા ચીજેં યા દમ ॥ ૨૧ ॥

આદાન પ્રદાન, સત્કર્મ, દુષ્કર્મ, મૃત્યુ તથા હત્યા, આ સઘળું વસ્તુપરક અથવા પ્રાણીપરક હોય, તે બધું આદેશ દ્વારા જ થાય છે.

દુસમન હુકમે સજન, સજન હુકમે ભૈર ।
ખૂની મેહેર સીધા ઉલટા, હુકમે મીઠા જેહેર ॥ ૨૨ ॥

આ આદેશના પ્રતાપથી એક તરફ સ્વજન શત્રુ અને શત્રુ સ્વજન બની જાય છે, હત્યારો દયાળુ બની શકે છે અને સરળ વ્યક્તિ હત્યારો. આ પ્રકારે મધુર અમૃત વિષતુલ્ય પણ બની જાય છે.

જિમી હદ ન છોડહી, ના હદ છોડે જલ ।
રુત રંગ સબ હુકમે, હોવે ચલ વિચલ ॥ ૨૩ ॥

જે પ્રકારે આ પૃથ્વી પોતાની સીમામાં રહે છે, જળ પણ સીમાનું ઉલ્લંઘન કરતું નથી, તે પ્રકારે જુદી જુદી ઋતુઓમાં પ્રકૃતિનો રંગ બદલવો અને વસ્તુઓનું ચલાયમાન તથા સ્થિર હોવું આ બધું પરમાત્માના આદેશ પર નિર્ભર કરે છે.

વાઓ બાદલ બીજ ગાજહી, જિમી જલ ન સમાએ ।
પલમેં હુકમ યોં કરે, પલમેં દેવે ઉડાએ ॥ ૨૪ ॥

વાયુ ફૂંકાતાં મેઘ ગર્જના કરે છે, જેનાથી વીજળી ચમકે છે તથા વરસાદ વરસે છે. વરસાદનું પાણી પૃથ્વી પર સમાતું નથી. આ પ્રકારે પળમાત્રમાં પરમાત્માની આજ્ઞાથી બધું થાય છે અને પળમાત્રમાં પછી એ બધું નાશ કરવામાં આવે છે.

જલ કો થલ ઉલટાવહી, થલ કો ઉલટાવે જલ ।
કાયર સૂરે ખાલી ભરે, સબ મેં હુકમ બલ ॥ ૨૫ ॥

જળને સ્થળમાં ફેરવવું તથા સ્થળને જળબંબાકાર કરી દેવું, બીકણ વ્યક્તિને શૂરવીર બનાવવો અને વેરાન સ્થળને ભરી દેવું આ સઘળું પરમાત્માની આજ્ઞાનો જ પ્રતાપ છે.

પાત ના રેહેવે બનમેં, હુકમેં ફલ ફૂલ બાસ ।
હુકમેં ઉજાલા અંધેર, હુકમેં અંધેર ઉજાસ ॥ ૨૬ ॥

પરમાત્માના આદેશ વિના વનનાં વૃક્ષો-વેલીઓમાં પાંદડાં (હરિયાળી), તથા ફળ ફૂલોમાં સુગંધ વગેરે રહેતી નથી. આ આજ્ઞાના પ્રતાપથી દિવસ રાતમાં અને રાત દિવસમાં પરિવર્તન પામે છે.

તાતા સીરા ફિરે હુકમેં, સસી સૂર નખતત્ર ૧ ।

ઈન જુબાં બલ હુકમ કે, કેતે કહું વિચિત્ર ॥ ૨૭ ॥

ગ્રીષ્મ તથા શીત ઋતુ, ચંદ્રમા, સૂર્ય તથા તારાગણ સઘળું પરમાત્માની આજ્ઞાના પ્રતાપથી જ ગતિમાન છે. આ પ્રકારે આ આજ્ઞાના વિચિત્ર સામર્થ્યની વાત જીભ વડે ક્યાં સુધી કરું ?

સબ પર હુકમ હક કા, કહે પુકાર રસૂલ ૧ ।

જલ થલ ચૌદે તબકોં, કોઈ જરા ના હુકમેં ભૂલ ॥ ૨૮ ॥

રસૂલ મહમ્મદે પણ વારંવાર એમ કહ્યું કે સર્વત્ર પરમાત્માનો આદેશ જ કામ કરે છે, ત્યાં સુધી કે જળ, સ્થળ તથા ચૌદ લોકને પણ તે નિયંત્રિત કરે છે. તેમાં લેશમાત્ર ભૂલ થતી નથી.

કે કોટ ઈંડ એસે પલમેં, કરકે પૈદા ઉડાએ ૧ ।

બલ જરા ઈન હુકમ કા, ઈન જુબાં કહ્યો ન જાએ ॥ ૨૯ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરીને અક્ષરબ્રહ્મ એવાં કરોડ બ્રહ્માંડો પળમાં ઉત્પન્ન કરીને તેનો નાશ પણ કરી દે છે. આ પ્રકારે આ આજ્ઞાના સામર્થ્યની લેશમાત્ર વાત પણ જીભ વડે થઈ શકતી નથી.

સરૂપ રસૂલ હુકમ, આગે ખડા ખસમ ૧ ।

હુકમેં દેખાયા રૂહન કો, બૈદે દેખેં તલે કદમ ॥ ૩૦ ॥

આ આદેશ (હુકમ)ના સ્વરૂપ રસૂલ, પરમાત્માનો જ આદેશ મેળવી સંમુખ ઊભા રહે છે. આ આજ્ઞાએ સઘળા બ્રહ્માત્માઓને આ ખેલ બતાવ્યો છે અને આ બ્રહ્માત્માઓ આ જ આદેશના પ્રતાપે શ્રી રાજજીનાં ચરણોમાં જ રહીને આ નશ્વર ખેલ જોઈ રહ્યા છે.

ઈન હુકમ કી ઈસારતેં, કે ફિરસ્તે ઉપજત ૧ ।

કે સમાવેં સુંન મેં, કે લે ડારે ગફલત ॥ ૩૧ ॥

આ આદેશના સંકેત માત્રથી અનેક દેવતાઓ ઉત્પન્ન થાય છે. તેમાંથી કેટલાક શૂન્યમંડળમાં જાય છે, તો કેટલાકને આ જુઠી માયામાં નાખી દીધા છે.

જિન કહો અજાજલ કો, ઈનને ફેર્યા હુકમ ૧ ।

ઈન હુકમ કી ઈસારતેં, હાદી વાસ્તે કરી ખસમ ॥ ૩૨ ॥

એવું ન માનવું કે અજાજલ ફિરસ્તાએ ધામધણીના આદેશનું પાલન ન કર્યું. પરબ્રહ્મ પરમાત્માના આદેશનો સંકેત પ્રાપ્ત કર્યા પછી જ તેમણે શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓ (ને ખેલ બતાવવા) માટે આમ કર્યું છે.

અજાજલ ભૂલ્યા નહીં, પરહુકમેં ભૂલાયા તાએ ૧ ।

ઓ તો સિર લે હુકમ, ખડા હૈ એક પાએ ॥ ૩૩ ॥

અજાજલે પોતે તો ભૂલ કરી નથી પરંતુ તે આદેશે જ તેમને એવી ભૂલ કરાવડાવી છે. તેઓ તો પરમાત્માનો આદેશ શિરોધાર્ય કરી એક પગ પર ઊભા છે.

તો પછી ફેરે હુકમ, જો કોઈ દૂસરા હોએ ૧ ।

હુકમ સબોં સમઝાવહીં, હુકમેં ન સમઝે કોએ ॥ ૩૪ ॥

પરમાત્માના આદેશ સિવાય કોઈ અન્યનું સામર્થ્ય હોત તો આદેશનું ઉલ્લંઘન થાત (આવું તો કંઈ નથી.) આ આદેશ જ સૌનું માર્ગદર્શન કરે છે, પરંતુ તેના સામર્થ્યને કોઈ સમજી શકતું નથી, આ પણ તેનો પ્રતાપ છે.

નૂરી ફિરસ્તા હુકમેં, લે ડાર્યા ઉલટાએ ।

એ મોમિનોં ખાતર હુકમ, કે વિધ ખેલ બનાએ ॥ ૩૫ ॥

પરમાત્માના આદેશે જ નૂરી ફિરસ્તા (અજાજલ)ને અખંડ ભૂમિકાથી દૂર હટાવીને નશ્વર જગતમાં મોકલી દીધો. આ રીતે આ આદેશ બ્રહ્માત્માઓ માટે જ આવા અનેક ખેલ રચે છે.

પાંઉં ના ઉઠે હુકમ બિના, મુખ ના નિકસે દમ ।

દિલ ચિતવન ભી ના કરે, ફિરસ્તા બિના હુકમ ॥ ૩૬ ॥

પરમાત્માના આદેશ વિના અજાજલ ફિરસ્તા પોતાનો પગ પણ ઊંચા કરી શકતો નથી, મોઢેથી શ્વાસ પણ લઈ શકતો નથી તથા ચિત્તથી ચિંતન પણ કરી શકતો નથી.

તલે ખડા હુકમ કે, નામ જો નૂર જિન ।

માએને જાહેર ના કિએ, હુકમેં એતે દિન ॥ ૩૭ ॥

આ નૂરી ફિરસ્તા અજાજલ પરમાત્માના આદેશને આધીન જ ઊભો છે. આ આદેશે આજ સુધી કુરાનનું રહસ્ય સ્પષ્ટ કર્યું ન હતું.

બુરકા ડાલ અજાજલ પર, હુકમેં કિયા રદ ।

સેજદા કરાયા આદમ પર, જિત મેહેદી મોમિન મહંમદ ॥ ૩૮ ॥

અજાજલની બુદ્ધિ પર અજ્ઞાનતાનો પડદો નાખી એ જ આદેશે પરમાત્માના આદેશનો અસ્વીકાર કરાવ્યો અર્થાત્ તેમણે તે સમયે આદમને નમન ન કર્યું. ફરીથી આ આદેશે અજાજલને અંતિમ સમયના ધર્મગુરુ શ્રીદેવચંદ્રજી તથા બ્રહ્માત્માઓ દ્વારા ધારણ કરેલ માનવ શરીરો પર નમન કરાવ્યું.

બેસુધ હુકમેં કરકે, ખેલ કરાયા છલ ।

તાએ જો સેજદા કરાવહીં, પરહુકમ બસ અકલ ॥ ૩૯ ॥

આ આદેશે અજાજલને બેસુધ બનાવી તેના દ્વારા છળકપટપૂર્વક ખેલની રચના કરાવી અને માનવ શરીર ધારણ કરેલા બ્રહ્માત્માઓને તેની પાસે નમન કરાવ્યું. વસ્તુતઃ બધાની બુદ્ધિ પરમાત્માના આદેશને અધીન હોય છે.

ફિરસ્તા કતરે નૂર સે, લાનત દીની તાએ ।

સો મોમિન જાહેર કરકે, હુકમેં સેજદા કરાએ ॥ ૪૦ ॥

અક્ષરબ્રહ્મની બુદ્ધિના અંશ (બૂંદ)થી ઉત્પન્ન આ અજાજલ ફિરસ્તાને આ પ્રકારે (પરમાત્માના આદેશનું ઉલ્લંઘન કરાવીને) ધિક્કાર અપાયો. પુનઃ બ્રહ્માત્માઓને પ્રગટ કરીને આ આદેશે તેને બ્રહ્માત્માઓ સમક્ષ નમન કરાવ્યું.

જિન આદમ મેં મહંમદ, હુકમેં આએ મોમન ।

અજાજલ અબ હુકમેં, પકડ કદમ હુઆ રોસન ॥ ૪૧ ॥

પરમાત્માના આદેશથી સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજ, અંતિમ મહમ્મદ તથા બ્રહ્માત્માઓએ જે માનવ શરીર ધારણ કર્યું, તેમનાં ચરણ પકડાવીને આ આદેશે અજાજીલના હૃદયને પ્રકાશિત કર્યું અર્થાત્ તેને દોષમુક્ત કર્યો.

હુકમે આવે લુદંની, હુકમે આવે કિતાબ ।
સોઈ ખોલે હક હુકમે, જિન સિર દિયા ખિતાબ ॥ ૪૨ ॥

આ આદેશના પ્રતાપથી જ સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી દ્વારા આ તારતમ જ્ઞાન ઊતરી આવ્યું છે અને એ જ આદેશ દ્વારા કુરાન પણ સંસારમાં આવ્યું. હવે આ આદેશના પ્રતાપથી ઈમામ મહદી તારતમ જ્ઞાન દ્વારા તેનું રહસ્ય સમજાવશે. તેમને જ વિજયાભિનંદ બુદ્ધજીની ઉપાધિ પ્રાપ્ત થઈ છે.

નફા નુકસાન સબ હુકમે, હુકમે ભિસ્ત દોજક ।
ઝૂઠા સાંચ કરે હુકમે, હુકમ કરે સબો હક ॥ ૪૩ ॥

લાભ તથા હાનિ એ બધું પરમાત્માની આજ્ઞાને અધીન છે. આ જ આદેશના પ્રતાપથી ધાર્મિક પ્રાણીઓને મુક્તિ સ્થળનું સુખ તથા પાપીઓને નરકનું દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે. આ આદેશ જ સ્વપ્નવત્ જીવોને અખંડ મુક્તિ સ્થાનો(બહિશ્તો)નું સુખ પ્રદાન કરે છે અને સમસ્ત બ્રહ્માંડને અખંડ બનાવી દે છે.

હુકમે મોમિનો વાસ્તે, કે ચીજેં કરી પૈદાએ ।
અરસ અરવાહેં પેહેયાન, કે વિધ હુકમ કરાએ ॥ ૪૪ ॥

આ આદેશે જ બ્રહ્માત્માઓ માટે અનેક સામગ્રીઓ ઉત્પન્ન કરી છે અને આ આદેશ અનેક પ્રકારે પરમધામના આત્માઓની ઓળખ કરાવે છે.

હુકમે મુસાફ ઈસારતેં, કરેં મોમિનો પેહેયાન ।
ખોલે બાતૂન મોમિન હુકમે, યાદ આવે અરસ નિસાન ॥ ૪૫ ॥

પરમાત્માના આદેશના પ્રતાપથી જ કુરાનમાં લખવામાં આવેલ સંકેતો દ્વારા બ્રહ્માત્માઓની ઓળખાણ થાય છે. આ આદેશ દ્વારા જ બ્રહ્માત્માઓ સમક્ષ કુરાનનાં ગૂઢ રહસ્યોનું સ્પષ્ટીકરણ થયું, જેનાથી પરમધામનું ચિહ્ન તેમને યાદ આવી ગયું.

એ ખેલ કિયા હુકમે, હુકમે આએ રસૂલ ।
હુકમે મોમિન આએ કે, ગએ ખેલમે ભૂલ ॥ ૪૬ ॥

પરમાત્માના આદેશથી જ આ ખેલની રચના થઈ છે અને રસૂલ મહમ્મદ પણ તે આદેશ લઈને આવ્યા છે. આ આદેશના પ્રતાપથી બ્રહ્માત્માઓ આ માયામાં સૂરતારૂપે આવ્યા અને અહીં જ ભૂલી ગયા.

આપ હુકમ આયા ઈત, ચલાયા હુકમ ।
હુકમે છલતેં છોડાએ કે, જાહેર કિએ ખોલ ઈલમ ॥ ૪૭ ॥

પરમાત્માના આદેશે સ્વયં આ સંસારમાં આવીને અનેક પ્રકારે શાસન ચલાવ્યું. આ

આદેશે બ્રહ્માત્માઓને આ છલવતી માયાના પ્રભાવથી મુક્ત કર્યા અને ધર્મગ્રંથોનાં ગૂઢ રહસ્યો સ્પષ્ટ કર્યા.

રૂહોં કો ખેલ દેખાઈયા, વિધ વિધ હુકમ કર ।

આપ બાંધ્યા હુકમ કા, હોએ રસૂલ આયા આખર ॥ ૪૮ ॥

પરમાત્માના આદેશથી જ બ્રહ્માત્માઓને વિભિન્ન પ્રકારની લીલા દેખાઈ. આ આદેશથી બંધાઈને રસૂલ મહમ્મદ (સ્વયં હુકમના સ્વરૂપ) અંતિમ સમયે ફરી પ્રગટ થયા.

બાંધે આપ હુકમ કે, કાજી હુએ ઈત આએ ।

કૌલ ક્રિયા મોમિનોંસોં, સો પાલ્યા ખેલ દેખાએ ॥ ૪૯ ॥

પરમાત્મા પોતે પોતાના આદેશ અનુસાર (વચનને અનુરૂપ) આવેશ રૂપે ન્યાયાધીશ બનીને આ સંસારમાં આવ્યા. તેમણે બ્રહ્માત્માઓને ખેલ બતાવવા વચન આપ્યું હતું. તેમણે અહીં આવીને તે પૂરું કર્યું.

હુકમેં સબ જુદે જુદે, ખેલ ક્રિએ વિવેક ।

મોમિનોં કો દેખાએ કે, આખર ક્રિયા દીન એક ॥ ૫૦ ॥

આ પ્રકારે શ્રી રાજજીના આદેશે જ વિભિન્ન પ્રકારના ખેલ વિવેકપૂર્વક રચીને બ્રહ્માત્માઓને દર્શાવ્યા પછી અંતે એક જ ધર્મની સ્થાપના કરી.

અબલોં બેસુધ હુકમેં, ખેલી સકલ જહાન ।

તિનોં સુધ હુઈ હુકમેં, યો ખુલી ઈસારતેં ફુરમાન ॥ ૫૧ ॥

આજ સુધી બેસુધ બનીને માયામાં રમી રહેલા જીવોને પણ આ આદેશે પરબ્રહ્મ પરમાત્માની સુધ આપી. આ રીતે કુરાનનો સંકેત સ્પષ્ટ થયો.

અજાજલ દમ સબન મેં, લગી લાનત દમ તિન ।

લોક જાને લગી અજાજલ કો, વહ તો હુકમેં કહી સબન ॥ ૫૨ ॥

અજાજલ ફિરસ્તા બધા સાંસારિક પ્રાણીઓમાં જીવરૂપે બિરાજેલ છે. તેથી સઘળા જીવો ધિક્કારને પાત્ર માનવામાં આવ્યા. લોકો તો એમ સમજે છે કે અજાજલને જ ભર્ત્સના (લાનત) મળી છે. પરંતુ પરમાત્માના આદેશે જ સ્પષ્ટ કર્યું કે આ દોષ સૌને લાગી ગયો છે.

પીછે હુકમેં જાહેર કરી, ઈબલીસ સબ દિલોં પાતસાએ ।

હુઆ સબોં કા દુસમન, ના કરને દેત સેજદાએ ॥ ૫૩ ॥

ત્યાર પછી આ આદેશે તારતમ જ્ઞાન દ્વારા એ સ્પષ્ટ કરી દીધું કે સઘળાં પ્રાણીઓનાં હૃદય પર ઈબલીસ ફિરસ્તા (મન) સમ્રાટ બની બેઠો છે. (તેણે પરમાત્મા પાસે વરદાન માગ્યું હતું કે હું આદમનાં સંતાનોને પદબ્રષ્ટ કરી શકું) તેથી તે બધાનો શત્રુ બની ગયો અને અંતિમ સમયે અવતરેલા પરમાત્માને નમન કરવા નથી દેતો.

એહી ફૌજ દુની અજાજલ કી, યાહી અકલેં લગી લાનત ।

પેહેયાન હુઈ સબ હુકમેં, પીછે છૂટી બખત કયામત ॥ ૫૪ ॥

વસ્તુતઃ અંતિમ ઘડીએ પધારેલ પરમાત્માને નમન ન કરનાર લોકો જ અજાજીલની સેના છે, અને તેની જ બુદ્ધિને ફિટકાર મળ્યો છે. જ્યારે પરમાત્માના આદેશના પ્રતાપથી લોકોને પરમાત્માની ઓળખાણ થઈ ત્યારે તેઓ ક્યામતના સમયે દોષમુક્ત થયા.

અસલ આદમ રસૂલ, કહ્યા સેજદા ઈન પર ।

ચીન્હા ન નબીકો લાનતી, તો દુની રહી સેજદે બિગર ॥ ૫૫ ॥

ખરેખર વાસ્તવિક આદમ તો રસૂલ છે અને તેમને જ નમન કરવા માટે પરમાત્માએ કહ્યું છે. પરંતુ ધિક્કારને પાત્ર લોકોએ પેગંબરને ન ઓળખ્યા, તેથી સંસારના લોકો નમન કર્યા વિના રહી ગયા.

હુકમેં ચિન્હાયા રસૂલ, તબ આયા સબોં યકીન ।

ક્રિયા સબોંને સેજદા, જબ હુકમેં હુઆ એક દીન ॥ ૫૬ ॥

જ્યારે પરમાત્માના આદેશથી અંતિમ ઘડીએ ઈમામ મહદીના રૂપે પધારેલ પરમાત્મા સાથે રહેલા રસૂલની ઓળખાણ કરાવી, ત્યારે બધા લોકોને વિશ્વાસ આવ્યો. જ્યારે પરમાત્માની આજ્ઞાને પ્રતાપે એક સત્ય ધર્મની સ્થાપના થઈ, ત્યારે બધાએ તેમને નમન કર્યું.

લાનત ઉતરી અજાજીલ સે, સબ કાયમ હુએ તલે નૂર ।

દઈ હૈયાતી સબોં હુકમેં, ઉગ્યા રોસન અરસ બકા સૂર ॥ ૫૭ ॥

ત્યારે અજાજીલને મળેલો ફિટકાર દૂર થયો (તેને ક્ષમા મળી), જેનાથી સઘળા જીવોને તારતમ જ્ઞાનના પ્રકાશમાં અમરત્વ પ્રાપ્ત થયું. પછી પરમાત્માના આદેશથી આ સૌને મુક્તિ સ્થાનોમાં અખંડ સુખ આપ્યું. આ પ્રકારે અખંડ પરમધામના પ્રકાશ રૂપે તારતમ જ્ઞાનરૂપી સૂર્યનો ઉદય થયો.

હુકમેં હમ આએ ઈત, લે હુકમેં હક ઈલમ ।

મેં ખાસા મોહોલ ખસમ કા, કર હુકમ કેહેલાયા તુમ ॥ ૫૮ ॥

આ પ્રકારે અમે બધા બ્રહ્માત્માઓ પરમાત્માના આદેશ દ્વારા આ જગતમાં આવ્યા છીએ તથા આ આદેશ દ્વારા બ્રહ્મજ્ઞાન-તારતમ જ્ઞાન પણ આ જગતમાં પ્રગટ થયું. આ આદેશથી મારા હૃદયને ધણીજીનું ધામ બનાવ્યું, અને આ આદેશ હું તમને સૌને કહેવડાવી રહ્યો છું. [વસ્તુતઃ ધામધણીએ પરમધામની વિશેષ સખી (ઈન્દ્રાવતી) સમજીને મારા દ્વારા આ બધું કહેવડાવ્યું છે]

જાહેર ક્રિયા હુકમેં, હુકમેં ક્રિયા હક ।

હુકમેં લીની અંદર, જુબાં રહી ઈત થક ॥ ૫૯ ॥

પરમાત્માના આદેશથી જ બ્રહ્માત્માઓને સંસારમાં પ્રગટ કર્યા. આ આદેશે જ માયામાં પરમાત્માની ઓળખાણ કરાવીને તેમને પરમાત્મામાં જાગ્રત કર્યા. આ પ્રકારે પરમાત્માના આદેશનો મહિમા એટલો અધિક છે કે તેનું વર્ણન કરતાં આ જીભ થાકી જાય છે.

હુકમ ન આવે સબદ મેં, તો ભી કહ્યા નેક સોએ ।

અબ કેહેની જુબાં બદલે, સો મેહેદી બિના ન હોએ ॥ ૬૦ ॥

પરમાત્માનો આ આદેશ શબ્દની સીમામાં આવી શકતો નથી છતાં પણ અહીં તેના વિષયમાં

થોડુંક કહ્યું છે. હવે ભાષા બદલીને કહેવું છે. (પહેલાં રસૂલ મહમ્મદ દ્વારા શરાઅનું જ જ્ઞાન આવ્યું હતું પરંતુ હવે પૂર્ણ ઓળખ (મારફત)ની વાત કહી છે.) જે ઇમામ મહદી (અંતિમ સમયના ધર્મગુરુ) વિના કોઈ દ્વારા આ સંભવ નથી (ઇમામ મહદી જ પૂર્ણ પિછાણ (મારફત)ની વાત કરી શકે છે.)

અબ લેને અરસ અજીમ મેં, બોલસી જુબાં ઇમામ ।

સો તો અપને આપકો, કેહેને હૈ કલામ ॥ ૬૧ ॥

બ્રહ્માત્માઓની સૂરતાને પરમધામમાં પાછા વળવા માટે હવે ઇમામ મહદી બ્રહ્મજ્ઞાનની ચર્ચા કરશે. આમ તો પરમાત્મા પોતે જ પોતાની વાત કરે છે.

અબ બાતેં અંદર કી, પૂછસી સબ મોમન ।

જાહેર દેઊં નિસાનિયાં, જ્યો દેખો અરસ વતન ॥ ૬૨ ॥

હવે જો સઘળા બ્રહ્માત્માઓ પરમધામની વાતો પૂછશે તો તેમને પરમધામનાં ચિહ્ન સ્પષ્ટ કરી દઈએ, જેના વડે તમે બધા પરમધામનાં દર્શન કરી શકો.

સમજો એક ઇસારતેં, એસા કર દેં હમ ।

તબ ફેર ઇત કા પૂછના, રહે ઉમેદાં તુમ ॥ ૬૩ ॥

તમે સંકેત માત્રથી સઘળી વાતો સમજી શકો એવી વ્યવસ્થા હું કરી દઉં છું, અન્યથા અહીં તમને કંઈ પણ પૂછવાની ઈચ્છા થશે.

જબ સમજે તબ દેખિયા, યાદ જો આવે દિલ ।

બીચ બિલવત બાતેં હકપેં, જો માગ્યા તુમ મિલ ॥ ૬૪ ॥

સઘળી વાતો સમજાશે ત્યારે પરમધામ દૃષ્ટિગોચર થશે. ત્યારે તમોને સઘળી વાતો યાદ આવશે, જે તમે બધાએ મળીને મૂળ મેળાવામાં ધામધણીને ખેલ જોવાની ઈચ્છા વ્યક્ત કરી હતી.

યાદ આએ આંખેં ખુલે, તબ તુમેં રહે ઉમેદ ।

જ્યોં મકસૂદ સબ હોવહીં, અબ કહૂં તિન ભેદ ॥ ૬૫ ॥

આ વાતો યાદ આવવાથી તમારી દૃષ્ટિ ખુલશે ત્યારે તમને પરમધામમાં જાગ્રત થવાની અદમ્ય ઈચ્છા ઉત્પન્ન થશે અને તેનાથી તમારી બધી મનોકામનાઓ પૂરી થશે. હવે હું તે રહસ્ય પણ ખુલ્લું કરું છું.

એ નેક રખી રાત ખેંચ કે, સો ભી વાસ્તે તુમ ।

ના તો લેતે અંદર, કેતી બેર હૈ હમ ॥ ૬૬ ॥

આ મહિમામયી રાત્રિ (લૈલ-તુલ-કદ્ર)ને થોડી વધારી દીધી છે, તે પણ તમારે માટે જ છે. અન્યથા તમને મૂળ મેળાવામાં જાગ્રત કરવામાં અમને કેટલો સમય લાગત ?

પ્રકરણ ૩૮ ચોપાઈ ૧૪૬૬

સનંધ નૂર નૂરતજલ્લાકી

કહ્યા જાહેર રસૂલે, મેં હરફ સુને હેં કાન ।
સો આએ કેહેસી ઈમામ, મેં લિખે નહીં ફુરમાન ॥ ૧ ॥

રસૂલ મહમ્મદે સ્પષ્ટ કહ્યું છે કે મ્યારાજના સમયે મેં પોતાના કાને (જે વિશેષ) શબ્દ સાંભળ્યો છે, તેનું સ્પષ્ટીકરણ ઈમામ મહદી આવીને કરશે. તે માટે મેં આ ગૂઢ વચનો કુરાનમાં લખ્યાં નથી.

જો હરફ જુબાં ચઢે નહીં, સો ક્યોં ચઢે કુરાન ।
ઔર જુબાં લે આવસી, ઈમામ એહી પેહેયાન ॥ ૨ ॥

વસ્તુતઃ જે વચનો રસૂલ મહમ્મદની જીભ સુધી આવી શક્યાં નહોતાં તે કુરાનમાં કેવી રીતે આવી શકે ? તે વચનોને ઈમામ જાગ્રત બુદ્ધિના જ્ઞાન (તારતમ જ્ઞાન) વડે સ્પષ્ટ સમજાવશે તે જ ઈમામની ઓળખ હશે.

બોલેં ન મેહેદી એક જુબાં, જુબાં બોલેં કે લાખ ।
આગે બિન જુબાં બોલસી, બિન અંગોં બિન ભાખ ॥ ૩ ॥

ઈમામ મહદી માત્ર એક ભાષાની વાત નહિ કરે. તે તો એવી ભાષાનો પ્રયોગ કરશે જેથી લાખો લોકો સમજી શકે. તેથી આગળ વધીને તે તો લૌકિક વાણી, શરીર તથા ભાષાથી આગળ જઈને પરમધામથી ઊતરેલી તારતમ વાણીથી માત્ર અધ્યાત્મ તત્ત્વની વાત (દિવ્ય જ્ઞાન) કહેશે.

ખેલમેં મેહેદી તોતલા, જુબાં કજા એ ઠૌર ।
આગે તો નૂર તજલ્લા, તહાં જુબાં બોલ હૈ ઔર ॥ ૪ ॥

કુરાનમાં એવો ઉલ્લેખ છે કે ઈમામ મહદી આ ખેલમાં તોતડી બોલી બોલશે (એટલે કે તેમની ભાષા પ્રેમની હશે માત્ર જ્ઞાન ચાતુર્યની નહીં). તે ભાષાને આ જગતમાં ન્યાયની ભાષા (ન્યાયધીશ રીતે અંતે અવતાર લઈને પરમાત્માએ પ્રયોજેલી ભાષા) કહી છે. આ જગતથી પર અક્ષરથી પણ પર એવા પરમધામની એ વાત છે, જ્યાંની ભાષા તથા જીભ પણ ભિન્ન છે.

ખાતર મોમિન રસૂલે, કે નિસાન લિખે પ્યાર કર ।
સો મેં ઠૌર ઠૌર હક બકા, કર દેઊં સબ ખબર ॥ ૫ ॥

બ્રહ્માત્માઓ માટે જ રસૂલે પ્રેમપૂર્વક કેટલાક સંકેતો લખ્યા છે. જુદાં જુદાં સ્થાનોથી ચયન કરેલ પરબ્રહ્મ તથા અખંડ ધામ વિશે આ વચનો સ્પષ્ટ કરીને હું સૌને પરમધામનો સંદેશ આપું છું.

ઈમામેં મોહે સબ દિયો, રાખ્યો ન કધુએ બીચ ।
ગુન અંગ સોભા દેય કે, આપ હુએ નેહેચિત ॥ ૬ ॥

સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી(ઈમામ)એ મને પૂર્ણ જ્ઞાન આપ્યું છે. તેમણે મારાથી કોઈ વાત ગુપ્ત રાખી નથી. પોતાના સદ્ગુણ આવેશ અને સદ્ગુરુપણાની સંપૂર્ણ શોભા મને સોંપીને પોતે નિશ્ચિત બની ગયા.

અબ કેહેની આઈ અસલ કી, નેન જુબાં અસલ ।
બાતેં કડું અસલૂ, અસલ કી અકલ ॥ ૭ ॥

હવે પરમધામથી બ્રહ્મજ્ઞાન ઊતર્યું છે તેથી આપણી દૃષ્ટિ અને વાણી એ બંને (લૌકિક ન રહેતાં) પારલૌકિક બની ગઈ છે. એવી જાગ્રત બુદ્ધિ દ્વારા હું અખંડ પરમધામની વાત કરું છું.

અબ કહું અરસ રૂહન કો, અરસ હક ખિલવત બાત ।

ગોસે અપની રૂહોંસોં, બૈઠ કરૂં અપન્યાત ॥ ૮ ॥

હવે હું પરમધામના બ્રહ્માત્માઓથી પરમધામ તથા ધામધણી સાથે તેમના અંતરંગની વાત કરું છું. હું પોતાના બ્રહ્માત્માઓની સાથે એકાંતમાં (સમીપ) બેસીને આત્મીયતાથી વાત કરીશ.

હક બાતેં તો ઈત સુનસી, પર હમ જો કરત ગુજરાન ।

પેહેલે કહૂં આગે નૂર તજલ્લા, જો લે ખડા હક ફુરમાન ॥ ૯ ॥

તમે ભવિષ્યમાં જ અહીં ધામધણીની વાત સાંભળશો, પરંતુ મારે પોતાની જવાબદારી અદા કરવાની છે. તેથી હું સર્વપ્રથમ અક્ષરાતીત પરમધામને સન્મુખ રહેલા અક્ષરધામની વાત કરીશ, જ્યાં ધામધણીની આજ્ઞા શિરોધાર્ય કરીને અક્ષરબ્રહ્મ ઊભા છે.

આગે નૂર ફુરમાન કે, ખડા હક નૂર કા નૂર ।

જિન સે પૈદા મલાયક, યુઆ કતરા જિનોં અંકૂર ॥ ૧૦ ॥

અક્ષરાતીત બ્રહ્મનો દિવ્ય આદેશ મેળવીને તેનો જ સદંશ (સત્ અંશ) અક્ષરબ્રહ્મ ઊભા છે. (અક્ષરબ્રહ્મ હંમેશાં પૂર્ણબ્રહ્મની આજ્ઞાને અધીન રહીને બ્રહ્માંડોની રચના કરે છે.) તે અક્ષરબ્રહ્મથી જ ઈશ્વરી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થાય છે, જેનો સંબંધ અક્ષરબ્રહ્મ સાથે છે.

અબ નેક કહૂં ઈન નૂર કી, ઈન નૂર સે પૈદા નૂર ।

પેહેલે કહૂં તિન નૂર કી, જિત રૂહેં ખેલી માહેં જહૂર ॥ ૧૧ ॥

હવે હું અક્ષરબ્રહ્મની થોડી જ વાત કરું છું, જેમનાથી ચિન્મય બ્રહ્માંડની રચના થાય છે. સર્વપ્રથમ એ ચિન્મય બ્રહ્માંડની વાત કરું છું, જ્યાં બ્રહ્માત્માઓએ પ્રગટ થઈને દિવ્ય લીલાઓ કરી છે.

અબ કહૂં રાસ જહૂર કી, ઈન ખેલ સે ન્યારા ઈંડ ।

સો નૂર નજર ઐસા હુઆ, નૂર સારા બ્રહ્માંડ ॥ ૧૨ ॥

હવે હું અખંડ રાસમંડળના પ્રકાશનું વર્ણન કરું છું. તે રાસમંડળ આ બ્રહ્માંડથી ભિન્ન યોગમાયા દ્વારા રચાયેલ છે. તે અક્ષરબ્રહ્મની દૃષ્ટિમાં વિશેષરૂપે આવવાથી (રાસલીલા સ્વયં અક્ષરબ્રહ્મ જોઈ રહ્યા હતા તેથી) ચિન્મય એટલે કે અખંડ બની ગઈ.

ઈત ખેલત સ્યામ ગોપિયાં, એ જો ક્રિયા અરસ રૂહોં વિલાસ ।

હે ના કોઈ દૂસરા, જો ખેલે મેહેબૂબ બિના રાસ ॥ ૧૩ ॥

આ રાસમંડળમાં અક્ષરાતીત શ્રીકૃષ્ણજી અને પરમધામના બ્રહ્માત્માઓ (ગોપીઓ)એ લીલા-વિલાસ કર્યો. હકીકતમાં પ્રિયતમ ધણી અક્ષરાતીત શ્રીકૃષ્ણજી સિવાય અન્ય કોણ રાસ લીલા રચી શકે ?

એ હમારી અરસ ન્યામતેં, યાકે હમ પેં સહૂર ।

કહ્યા કતરા નૂર કા, યુઆ હૈ અંકૂર ॥ ૧૪ ॥

આ રાસલીલા આપણા પરમધામની સંપત્તિ છે. તેથી તેની સમજ પણ આપણી પાસે જ છે. આ રાસમંડળ અક્ષરબ્રહ્મના તેજનો અંશ હોવાથી તેનો સંબંધ પણ અક્ષરબ્રહ્મથી જ અંકુરિત છે.

ઈત સખદ ન પોહોંયે દુની કા, નેક ઈન કી દેઉં ખબર ।

કાયમ હુઆ સાયત મેં, જો આયા નૂર નજર ॥ ૧૫ ॥

સંસારની વૈખરી (વાકશક્તિ) વાણીના શબ્દોથી રાસલીલાનું વર્ણન થઈ શકતું નથી. છતાં તેનું થોડુંક વર્ણન કરી રહ્યો છું. આ લીલા અક્ષરબ્રહ્મની દૃષ્ટિમાં આવવાથી તે જ સમયે અખંડ બની ગઈ.

એ જો બાત બકા અરસ નૂર કી, સો કેહેની યા જિમી માહેં ।

ક્યોં સુનસી દુની ઈન કાનોં, જો કબહૂં ના સુની ક્યાંહેં ॥ ૧૬ ॥

અખંડ ધામોના પ્રકાશની વાત આ નશ્વર જગતને કરવી છે, તેથી નશ્વર જગતના જીવો આ વાતોને જ, ક્યાંય ક્યારે પણ સાંભળી નથી, તે પોતાના કાન વડે કેવી રીતે સાંભળી શકશે ?

કોટ હિસે એક હરફ કે, હિસાબ ક્રિયા મીહીં કર ।

એક હિસા ન પોહોંચ્યા ઈન જિમી લગ, એ મેં દેખ્યા દિલ ધર ॥ ૧૭ ॥

મેં આ લૌકિક વચનોનો એકેક શબ્દ સૂક્ષ્મરૂપે ગણીને તેના કરોડો ભાગ કર્યા. તેમાંનો એક ભાગ પણ રાસમંડળનો સ્પર્શ કરી શક્યો નથી અર્થાત્ રાસમંડળ સુધી પહોંચી શક્યો નથી. એનો મેં સારી રીતે વિચાર કરી લીધો છે.

એક જરા ઈન જિમી કા, તાકે નૂર આગે સૂર કોટ ।

સો સૂર ન આવે નજરોં, ઈન જિમી જરે કી ઓટ ॥ ૧૮ ॥

રાસમંડળના એકએક કણના પ્રકાશ સમક્ષ સંસારના કરોડો સૂર્ય પ્રકાશની તુલના કરે તો જણાશે કે આ દિવ્ય ભૂમિકાના કણોની ઓથે આ અસંખ્ય સૂર્ય દેખાતા પણ નથી.

સોને જવેર કે બન કહૂં, તો એ સબ ઝૂઠઈ બસ્ત ।

સોભા જો નૂર બન કી, સો કહી ન જાએ મુખ હસ્ત ॥ ૧૯ ॥

ત્યાં સોનું તથા ઝવેરાત સમાન મૂલ્યવાન વન છે એમ કહું તો પણ લૌકિક સુવર્ણ તથા રત્ન પણ ખોટાં જ કરે. ચિન્મય શોભાનું વર્ણન નથી મુખ વડે થઈ શકતું કે ન તો તેનો હાથ વડે સંકેત કરી શકાતો.

જો કહૂં રોસની એક પાત કી, સો ભી કહી ન જાએ ।

કોટ ચાંદ જો સૂર કહૂં, તો એક પાત તલે ઢંપાએ ॥ ૨૦ ॥

જો વૃંદાવનના એક પાંદડાના પ્રકાશની વાત કરું તો તે પણ કહેવાથી નથી બનતું. નશ્વર જગતના કરોડો ચંદ્ર, સૂર્યના પ્રકાશ તે વૃંદાવનના એક જ પાંદડાના પ્રકાશ નીચે ઢંકાઈ જાય છે.

નૂર સસિ બન પસૂ પંખી, જિમી નૂરે રેજરેજ ।

થિર ચર નૂર સબોં મિને, સબ ચીજેં નૂર તેજ ॥ ૨૧ ॥

આ અખંડ ભૂમિકાના ચંદ્રમા, વન, પશુ-પક્ષીગણ બધાં ચિન્મય છે. એટલે સુધી કે એ ભૂમિના કણકણ પણ ચિન્મય છે. આ ભૂમિકાના સ્થાવર જંગમ સઘળાં પ્રાણીઓમાં પ્રકાશ જ પરિપૂર્ણ છે, એટલું જ નહિ બધા પદાર્થોમાં ચિન્મય પ્રકાશ ભરેલો છે.

વસ્તર ભૂષન ઇન જિમી કે, સો યાહી જિમી માફક ।

જિન જિમી જરે કી રોસની, કહી ન જાએ રંચક ॥ ૨૨ ॥

આ ભૂમિકાનાં વસ્ત્ર તથા આભૂષણ પણ ચિન્મય ભૂમિને અનુરૂપ જ ચિન્મય છે. કારણ કે આ ચિન્મય ભૂમિના કણમાત્રના પ્રકાશનું થોડુંય વર્ણન કરવાનું સંભવ નથી હોતું.

સુખ જો અરસ અરવાહોંકે, જો લિએ જિમી ઇન ।

સો તુમ દેખો સહૂર કર, કહે ન જાએ મુખ કિન ॥ ૨૩ ॥

પરમધામના બ્રહ્માત્માઓએ ચિન્મય વૃંદાવનમાં જે અખંડ સુખનો અનુભવ કર્યો, તેને તમે વિવેકપૂર્વક નિહાળો. તેનું વર્ણન આ જીભ વડે શક્ય નથી.

જિન જિમી કી એ રોસની, એસે બાગ કે દરખત ।

તો ઇત સુખ એસે હી ચાહિએ, અરસ બકા કી ન્યામત ॥ ૨૪ ॥

ચિન્મય વૃંદાવનની ભૂમિનો જેવો પ્રકાશ છે, તેવો જ પ્રકાશ વન, ઉપવનનાં વૃક્ષોનો પણ છે. જ્યારે અહીં પરમધામના જેવો જ ચિન્મય પદાર્થ છે, તો અહીંનું સુખ પણ પરમધામને અનુરૂપ જ હોવું જોઈએ.

એ જિમી બાગ પાંચોં ચીજેં, એ જો પૈદા કિએ નૂર ।

એક પલ લેહેરેં કાયમ કિએ, નૂર કા એસા જહૂર ॥ ૨૫ ॥

રાસમંડળની ભૂમિ, વન, ઉપવન તથા આ પાંચેય તત્ત્વો બધા અક્ષરબ્રહ્મ દ્વારા ઉત્પન્ન થયાં છે. અક્ષરબ્રહ્મનું તેજ જ એટલું સમર્થ છે કે તે પોતાની દૃષ્ટિના તરંગ માત્રથી આ પદાર્થોને અખંડ કરી દે છે.

ઇત ખેલત રૂહેં અરસ કી, જો સ્યામેં ઉતારી કિસ્તી પર ।

સો રૂહેં પોહોંચી ઇન બાગ મેં, ઓર તોફાને ડૂબે કાફર ॥ ૨૬ ॥

આ ચિન્મય ભૂમિમાં પરમધામના આત્માઓ લીલા કરે છે. જેને માટે ક્તેબ ગ્રંથોમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે શ્યામે (શામ) (નૂહ તોફાન વખતે) આ આત્માઓને નાવ (કિશ્તી)માં બેસાડ્યા અને સૌને બાગમાં પહોંચાડી ત્યાં ઉતાર્યા. બાકી બધા નાસ્તિક (કાફર) લોકો ચક્રવાતમાં ડૂબીને મરી ગયા. (તાત્પર્ય એ કે બ્રહ્માત્માઓને શ્રીકૃષ્ણજીએ બંસીનાદ કરી વૃંદાવનમાં બોલાવ્યા બાકીના બધા પ્રલયમાં નાશ પામ્યા).

એ નૂહ તોફાન કહ્યા રસૂલેં, ઓર ગુઝ રહ્યા રૂહોં રોસન ।

કિસ્તી પાર ઉતારી સબોં સુની, સુખ ના પરી પોહોંચી બાગ કિન ॥ ૨૭ ॥

રસૂલ મહમ્મદે આ ઘટનાને કુરાનમાં ‘નૂહ તૂફાન’ કહી છે, છતાં બ્રહ્માત્માઓના દિવ્ય પ્રકાશની વાત ગુપ્ત રાખી હતી. તોફાન સમયે આત્માઓને નાવમાં બેસાડીને પાર ઉતાર્યા, આ વાત તો સૌએ સાંભળી પરંતુ કોઈને ખબર પડી નહીં કે તે આત્માઓ કયા બાગમાં પહોંચ્યા અર્થાત્ તેમને કયા બાગમાં ઉતાર્યા.

બાત બડી ઇન નૂર કી, એ તો નેક કહ્યો પ્રકાસ ।

ઈત બેલેં રૂહેં હકસોં, વિધ વિધ કે વિલાસ ॥ ૨૮ ॥

આ ચિન્મય રાસમંડળનું મહત્ત્વ તો ઘણું અધિક છે. આ તો તેના પ્રકાશનું માત્ર સંક્ષિપ્ત વર્ણન થયું છે. અહીં પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્મા શ્રીકૃષ્ણજીની સાથે બ્રહ્માત્માઓ જુદા જુદા પ્રકારે લીલા-વિલાસ કરે છે.

કહ્યા જાએ ના નૂર ઈન બાગ જિમી, હુઆ સબ રોસન ભરપૂર ।

જિન એસા રોસન કિયા પલમેં, સિફત ક્યોં કહૂં અસલ નૂર ॥ ૨૯ ॥

આ ચિન્મય રાસમંડળનાં વન તથા ભૂમિના પ્રકાશનું વર્ણન થઈ શકતું નથી. અહીં સર્વત્ર (કણકણમાં) પ્રકાશ ભરેલો છે. જે અક્ષરબ્રહ્મે પળવારમાં આવા ચિન્મય રાસમંડળની રચના કરી, તેમના મહિમાનું વર્ણન કેવી રીતે થઈ શકે ?

હદ સબદ દુનીમેં રહ્યા, પોહોંચ્યા નહીં નૂર રાસ ।

તો ક્યોં પોહોંચે અસલ નૂર કો, જિન કી એ પૈદાસ ॥ ૩૦ ॥

સંસારના શબ્દ તો ક્ષર બ્રહ્માંડ સુધી જ મર્યાદિત રહે છે. તે ચિન્મય રાસમંડળનું પણ વર્ણન કરી શકતા નથી, તો જેમણે પળવારમાં આ રાસમંડળની રચના કરી છે એવા અક્ષરબ્રહ્મનું વર્ણન કરવા આ શબ્દો કેવી રીતે સમર્થ બની શકે ?

બડી ભિસ્ત ભી યાહી સે, જો કહી કજા કે માંહેં ।

તિન ભિસ્ત કે નૂર કી, બાત બડી હૈ તાંહેં ॥ ૩૧ ॥

આત્મ જાગૃતિ (ક્યામતની) વેળા ન્યાયના સમયે જે વિશેષ મુક્તિ સ્થળ (સત્યસ્વરૂપના નિર્મળ ચૈતન્યમાં સ્થિત મુખ્ય બહિષ્ત)ની વાત કરી છે, તે પણ આ અક્ષરબ્રહ્મ દ્વારા બનાવવામાં આવ્યાં છે. તેથી આ મુક્તિસ્થળનો પ્રકાશ અતિ વિશેષ છે.

નૂર રાસ ભી બરન્યો ના ગયો, તો ભિસ્ત બરનન ક્યોં હોએ ।

બોહોત બડી તફાવત, રાસ ભિસ્ત ઈન દોએ ॥ ૩૨ ॥

આ ચિન્મય રાસમંડળનું વર્ણન થઈ ન શક્યું તો આ વિશેષ મુક્તિસ્થળનું વર્ણન કેવી રીતે થઈ શકશે ? કારણ કે રાસમંડળ અને આ મુક્તિસ્થળ આ બંનેમાં ઘણું જ અંતર છે.

સોભા ભિસ્ત જિમીય કી, ઔર સોભા ભિસ્ત દરખત ।

પુરોં પુરોં નૂરી બસેં, એ ક્યોં હોએ ખૂબી સિફત ॥ ૩૩ ॥

અખંડ મુક્તિસ્થળ (બહિષ્ત)ની ભૂમિ તથા વૃક્ષ વગેરેની શોભા અવર્ણનીય છે. અહીં ચિન્મય શરીર ધારણ કરીને આત્માઓ રહે છે. તેથી એવી શોભાયમાન ભૂમિની વિશેષતાનું વર્ણન કેવી રીતે શક્ય બનશે ?

સોભા ભિસ્ત મોહોલ મંદિરોં, ઔર સોભા નૂરિયોં અંગ ।

નૂર અસલ અંગ ભેદિયો, એ નાહીં નૂર તરંગ ॥ ૩૪ ॥

જો મુક્તિસ્થળ (બહિષ્ત)નું ભવન, મંદિર અને ત્યાંના આત્માઓના ચિન્મય શરીરની શોભા અપૂર્વ છે, છતાં બ્રહ્માત્માઓ (નૂર અસલ)નું તેજ આ સઘળા તેજપૂંજીને બાંધીને પરમધામ

પહોંચી જાય છે, કારણ કે બ્રહ્માત્માઓ અક્ષરબ્રહ્મની લહેરો નથી.

નિબેરા ભિસ્ત રાસ કા, કહૂં પાવને રૂહોં હિસાબ ।

ભિસ્ત કો સુખ હૈ જાગતે, રાસ કો સુખ હૈ ખ્વાબ ॥ ૩૫ ॥

આ અખંડ મુક્તિસ્થળ તથા રાસના વર્ણનની તુલનાત્મક વિગત બ્રહ્માત્માઓ માટે જણાવી દઉં છું. (આ બંનેમાં એ અંતર છે કે) મુક્તિસ્થળનું સુખ જાગૃતિનું છે અને રાસનું સુખ સ્વપ્નનું છે.

રાસ ભિસ્ત યા જો કછૂ, એ સબ પૈદા અસલ નૂર ।

તિન અસલ નૂર કી ક્યોં કહૂં, જો દાર આગૂં હજૂર ॥ ૩૬ ॥

રાસ તથા મુક્તિસ્થળ (બહિષ્ત) આ સઘળું અક્ષરબ્રહ્મથી જ બનેલું છે. તેથી આ અક્ષરબ્રહ્મની વાત જ શું કરીએ ? જે પ્રતિદિન નિજધામનાં દ્વાર સન્મુખ ઊભા રહી જાય છે.

એ જો નૂર મકાન આગૂં અરસ કે, નૂર બકા અસલ ।

એ રૂહેં અસલૂ કાનોં સુનિયો, અસલ તનોં કે દિલ ॥ ૩૭ ॥

પરમધામ પચીસ પક્ષની અંતર્ગત અક્ષર બ્રહ્મનું ધામ પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માના ધામ સન્મુખ છે, જે અખંડ અવિનાશી છે. હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે આ વિષયમાં આત્માના શ્રવણોથી સાંભળો અને આ વાતને અંતરાત્મામાં ધારણ કરો.

એ અસલ નૂર મકાન કી, એ નૂર સાગર સાબિત ।

દેખો નૂર કે તરંગ, રાસ ભિસ્ત કહી તિત ॥ ૩૮ ॥

અક્ષરબ્રહ્મનું આ ધામ (અક્ષરધામ) નૂરથી ઓતપ્રોત નૂર સાગર સમાન તુલના ન થઈ શકે તેવું શોભાયમાન છે. વિશેષ મુક્તિસ્થળ (અક્ષી બહિષ્ત) તથા રાસ એ બંને આ અક્ષરધામના તરંગ સમાન છે.

નૂર લેહેરેં દાયમ ઉઠેં, પાઉ પલમેં બિના હિસાબ ।

કોઈ લેહેર કાયમ કરેં, કે ઉડાવેં કર ખ્વાબ ॥ ૩૯ ॥

આ અક્ષરબ્રહ્મ (ના મનની) પા પળ (એક ચતુર્થાંશ પળ)માં અસંખ્ય લહેરો ઊઠે છે તેમાંથી કોઈ લહેર (બ્રહ્માંડ)ને અખંડ બનાવે છે તો કેટલીક લહેરો (બ્રહ્માંડો)ને સ્વપ્નની જેમ ઉડાવી દે છે.

નૂર મકાન જિમી અસલ, અસલ બન ચૌફેર ।

પસૂ પંખી અસલ, ખેલત ઘેરોં ઘેર ॥ ૪૦ ॥

અક્ષરધામ, પરમધામ પચીસ પક્ષોની અંદર જ હોવાથી ત્યાંની ભૂમિ, ચારે દિશાનું વન એ બધું નિત્ય (અખંડ) છે અને ચારે દિશાઓમાં રમનાર પશુ-પક્ષી પણ નિત્ય છે.

નૂર જિમી બન નૂર જલ, આકાસ વાએ સબ નૂર ।

નૂર પસૂ પંખી દારને, નૂરસબ સસિ સૂર ॥ ૪૧ ॥

અક્ષરબ્રહ્મની ભૂમિ, વન, જળ, આકાશ, વાયુ, પશુ-પક્ષી, દાર, ચંદ્ર, સૂર્ય એ સઘળું ચિન્મય (નૂર તેજોમય) છે.

એક પાત ના ખિરે બન કા, ના ગિરે પંખીકા પર ।

નયા પુરાના ન હોવહીં, જંગલ યા જાનવર ॥ ૪૨ ॥

ત્યાં વનનું એક પાંદડું પણ તૂટી નીચે પડતું નથી, ન તો પક્ષીઓની કોઈ પાંખ ખરી પડતી. ત્યાં નવું કે જૂનું કંઈ નથી હોતું. વન (જંગલ) અથવા પશુ-પક્ષી બધું નિત્ય નૂતન દેખાય છે.

દરબાર મોહોલ નૂર સબે, સબ નૂરે નૂર વિસ્તાર ।

એ નૂર કહૂં મેં કહાં લગ, યાકો વાર ન પાર સુમાર ॥ ૪૩ ॥

ત્યાંના મહેલ, ભવન વગેરે બધું તેજોમય હોવાથી સર્વત્ર પ્રકાશ જ પ્રકાશ દેખાય છે. આ પ્રકાશના વિષયમાં ક્યાં સુધી કહું ? તેનો કોઈ પાર જ નથી.

એ સબ નૂર એક હોએ રહ્યા, રોસની ન કાહૂં પકરાએ ।

બિના નૂર કહૂં ના દેખિએ, રહ્યા બાહેર માહેં ભરાએ ॥ ૪૪ ॥

આ બધું તેજ ત્યાં એકત્રિત થઈ રહે છે તેના પ્રકાશની કોઈ સીમા નથી. અલૌકિક તેજ સિવાય ત્યાં બીજું કશું જોવા મળતું નથી. બહાર બહાર અને અંદર સર્વત્ર તેજ પુંજ જ ભરેલો રહે છે.

રાસ ભિસ્ત લેહેરેં કહી, કહી નૂર મકાન કી વિધ ।

આગે તો નૂર તજલ્લા, સોએ દેઉં નેક સુધ ॥ ૪૫ ॥

અક્ષરબ્રહ્મના મનની લહેરો સમાન રાસ તથા અખંડ મુક્તિ સ્થાન (બહિશ્ત) તથા અક્ષરધામની વાતો વિધિવત્ થઈ ગઈ. હવે તેથી પર અક્ષરાતીત પરમધામના વિષયમાં પણ થોડી જાણકારી આપી દઉં.

જહાં પર જલે જબરાઈલ, ઈત થેં આગે ન સકે ચલ ।

દરગાહ અરસ અજમકી, હક હાદી રૂહેં અસલ ॥ ૪૬ ॥

કુરાનમાં કહ્યું છે કે અક્ષરધામથી ઉડાન ભરતી વખતે જિબ્રીલ ફિરસ્તાની પાંખ બળી ગઈ હતી. તેથી તે અક્ષરધામથી આગળ વધી ન શક્યો. અક્ષરાતીત ધામધણીનું ધામ (પરમધામ) રંગમહેલ છે, જ્યાં પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્મા, શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓ બિરાજમાન છે.

અબ નૂર કહૂં અંદર કા, નૂર મોહોલ મંદિરોં નહીં પાર ।

એહી ભૂલ હે અપની, સોભા લ્યાઈએ માહેં સુમાર ॥ ૪૭ ॥

હવે પરમધામના તેજની વાત કરું છું. ત્યાં બધા મહેલો, મંદિરોનું દેદીપ્યમાન તેજ (પ્રભા, કાન્તિ)નો કોઈ પાર જ નથી. પરંતુ આ અમારી ભૂલ છે કે આ અપરંપાર શોભાનું વર્ણન મર્યાદિત શબ્દ દ્વારા કરવા ઈચ્છીએ છીએ.

નૂર જમાલ અંગ કા નૂર જો, બડી રૂહ રૂહોં સિરદાર ।

બડી રૂહ કે અંગ કા નૂર જો, રૂહેં બુજરક બારે હજાર ॥ ૪૮ ॥

અક્ષરાતીત પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માના અંગનું તેજ જ શ્યામાજી છે, જે સઘળા બ્રહ્માત્માઓમાં શિરોમણિ છે. આ શ્યામાજીના અંગનાં કિરણો બાર હજાર બ્રહ્માત્માઓ છે.

સુખ જો અરસ અજમ કે, સો હોએ નહીં મજકૂર ।

એ અરસ તન સે બોલત, માહેં ખિલવત હક હજુર ॥ ૪૯ ॥

પરમધામનાં અપાર સુખોના વર્ણનમાં ચર્ચા નથી કરી શકાતી, પરંતુ હું આ બધું કંઈ પોતાના

પરમાત્માના શરીર (પર-આત્મા)થી જ કહી રહ્યો છું, જે હંમેશાં ધામધણીના ચરણોમાં છે.

જો રૂહ હોવે અરસ કી, સો સુનિયો અરસ તન કાંન ।

અરસ અકલે બિચારિયો, મેં કેહેતી હોં અરસ જુબાંન ॥ ૫૦ ॥

જે પરમધામના આત્માઓ હોય તેઓ પરમધામના ચિન્મય શરીર (પર-આત્મા)ના કાનથી શ્રવણ કરે અને પરમધામની જ બુદ્ધિથી વિચાર કરે કારણ કે હું પોતે પર-આત્માની જીભ વડે આ બધું કહી રહ્યો છું.

હમ રૂહેં હમેસા બકા મિને, રૂહ અલ્લા કે તન ।

અસલ તન હમારે અરસમેં, ઔર કધૂ ન જાનેં હક બિન ॥ ૫૧ ॥

અમે બ્રહ્માત્માઓ હંમેશાં પરમધામમાં શ્યામાજીના અંગરૂપ છીએ. અમારો દિવ્ય વિગ્રહ (પર-આત્મા) પરમધામમાં છે જે ધામધણી-સિવાય કંઈ જ જાણતા નથી એટલે ધામધણીને જ પોતાનું સર્વસ્વ માને છે.

હમ સબમેં ઈસક હક કા, ઊપર બરસે હક કા નૂર ।

હમ હમેસા હક ખિલવતેં, હમ સબ હક હજૂર ॥ ૫૨ ॥

અમો બધા બ્રહ્માત્માઓના હૃદયમાં ધામધણીનો પ્રેમ પરિપૂર્ણ છે. તેથી અમારી ઉપર ધામધણીનો જ પ્રેમ વરસી રહ્યો છે. અમે બ્રહ્માત્માઓ હમેશાં એકાંત સ્થાન (મૂળમિળાવા)માં ધામધણીનાં ચરણોમાં છીએ.

પેહેલે કહ્યા નૂર મકાન જો, સો નૂર માહેં વાહેદત ।

હક હાદી રૂહેં જો ખિલવત, એ વાહેદત સબ નિસવત ॥ ૫૩ ॥

આ પહેલાં મેં અક્ષરધામની વાત કરી હતી, તે પણ ધામધણીના તેજથી ઓતપ્રોત અદ્વૈત ધામ છે. તે પ્રકારે શ્યામાજી, બ્રહ્માત્માઓ તથા ધામ, પરમધામ સઘળું પૂર્ણ બ્રહ્મ પરમાત્માનું અદ્વૈત સ્વરૂપ છે. (પૂર્ણબ્રહ્મના સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપમાં જ શ્યામાજી, બ્રહ્માત્માઓ, અક્ષરબ્રહ્મ, ધામ, પરમધામ સઘળું આવી જાય છે. આ બધું (બ્રાહ્મી લીલામાં) લીલા માત્ર માટે પૂર્ણબ્રહ્મથી ભિન્ન જોવા મળે છે, પરંતુ તેમનાથી ભિન્ન નથી છતાં તેમના જ સ્વરૂપના અંશ માત્ર છે તેથી પૂર્ણબ્રહ્મ સ્વલીલાદ્વૈત કહેવાય છે.)

બાગ બિમી જો અરસ કી, ઔર પસૂ જાનવર ।

કહા કહૂં સુખ સાહેબી, જિન પર હક નજર ॥ ૫૪ ॥

અદ્વૈત પરમધામની ભૂમિ, વન, ઉપવન, પશુ-પક્ષી તથા ત્યાંની સઘળી સુખદાયી સામગ્રીનું વર્ણન કેવી રીતે કરું ? એ બધા પર પૂર્ણબ્રહ્મની કૃપા-દૃષ્ટિ છે.

ઔર જરા ન હક બકા બિના, ખેલ સદા હોત નૂર સેં ।

એક પલમેં કે પૈદા કરે, હૈ ઈંડ ઉડાવે પલ મેં ॥ ૫૫ ॥

પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્મા સિવાય અન્ય કોઈનું અસ્તિત્વ જ નથી. તેમનો જ સત્ અંશ અક્ષરબ્રહ્મ આ પ્રકારે સ્વખવત્ ખેલની રચના કરે છે. અક્ષરબ્રહ્મ અનેક બ્રહ્માંડોને પળમાત્રમાં રચે છે અને

પળમાત્રમાં નાશ કરે છે.

હમ રૂહેં ખેલ જાનેં નહીં, જો નૂર સે ઉપજત ।

ઓ ખેલે અરવા ગફલત મેં, ઊપર ભી ગફલત ॥ ૫૬ ॥

અમે બ્રહ્માત્માઓ અક્ષરબ્રહ્મથી ઉત્પન્ન નશ્વર ખેલોના વિષયમાં જાણતા ન હતા કે આ ખેલમાં તો સ્વપ્નના જીવો અજ્ઞાનમાં ખેલે છે અને તેમની ઉપર અજ્ઞાનનો જ પડદો પડેલો છે.

હમ જાનેં ઈસક બડા હમપેં, બડી રૂહ ઔર હક સેં ।

બડી રૂહ જાનેં સબ સે, બડા ઈસક હે હમ મેં ॥ ૫૭ ॥

અમને લાગતું હતું કે શ્યામાજી તથા ધામધણીને અમે અધિક પ્રેમ કરીએ છીએ. આ પ્રકારે શ્યામાજી પણ માનતા હતા કે બધાથી અધિક પ્રેમ તે પોતે કરે છે.

હકેં કહ્યા હાદી રૂહન સે, તુમ નહીં મેરે માફક ।

તુમ તેહેકીક મેરે માસૂક, મેં તુમારા આસક ॥ ૫૮ ॥

ધામધણી પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માએ શ્યામાજી અને બ્રહ્માત્માઓને કહ્યું કે તમારો પ્રેમ મારા પ્રેમ જેવો હોઈ ન શકે. ચોક્કસ તમે મારી પ્રિયતમા છો અને હું તમારો અનન્ય પ્રેમી છું.

હોત હાંસી હમેસા, સબ બડા જાને અપના પ્યાર ।

એ બેવરા વાહેદત મેં હોએ નહીં, જિત નાહીં જુદાગી લગાર ॥ ૫૯ ॥

આ પ્રકારનો હાસ્યવિનોદ, નિત્ય ચાલ્યા કર્યો છે. સૌ પોતપોતાના પ્રેમને મોટો કહે છે. હકીકતમાં કોનો પ્રેમ અધિક છે, આ નિરુપણ અદ્વૈત ભૂમિકામાં સંભવ નથી, કારણ કે ત્યાં જરા પણ વિયોગ નથી.

તબ હકેં કહ્યા ફરામોસકા, ખેલ દેખાવેં હમ ।

મેં જુદે ભી તુમેં ના કરું, દેખાઊં તલે કદમ ॥ ૬૦ ॥

ત્યારે પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ આપણને કહ્યું કે હું બેસુધિ (ફરામોશી અજ્ઞાન)નો ખેલ તમને બતાવીશ. હું તમને બધાને મારાથી દૂર નહીં કરું પરંતુ મારાં ચરણોમાં જ બેસાડીને ખેલ બતાવીશ.

હકેં હુકમ કિયા દિલ પર, તબ ખેલ માગ્યા હમ એહ ।

તબ હમ કો ખેલ દેખાઈયા, ખેલ હુઆ નૂર કા જેહ ॥ ૬૧ ॥

જ્યારે ધામધણીએ પોતાના હુકમ દ્વારા હૃદયમાં પ્રેરણા આપી ત્યારે આપણે એવો માયાવી ખેલ જોવાની ઈચ્છા કરી. ત્યારે ધામધણીએ આપણને અક્ષરબ્રહ્મ દ્વારા નિર્મિત આ ખેલ બતાવ્યો.

તો ખેલ હમ દેખિયા, ના તો કેસા ખેલ કૌન હમ ।

ક્યોં ઉતરેં રૂહેં અરસ સે, છોડ કે એહ કદમ ॥ ૬૨ ॥

આ પ્રકારે ધામધણીની આજ્ઞાથી જ આપણે આ ખેલ જોયો, નહિ તો ક્યાં આ નશ્વર ખેલ અને ક્યાં આપણે ધામધણીનાં ચરણોમાં રહેનાર બ્રહ્માત્માઓ ? ધામધણીનાં આ ચરણો છોડીને આપણે બ્રહ્માત્માઓ પરમધામથી આ સંસારમાં શા માટે ઊતરી આવત ?

ખેલ હુઆ હમ વાસ્તે, હમ પર હાદી લ્યાએ ફુરમાન ।

હમ વાસ્તે કુંજ રૂહઅલ્લા, દઈ ઈમામ હાથ પેહેયાન ॥ ૬૩ ॥

વસ્તુતઃ આ ખેલ આપણા માટે જ રચવામાં આવ્યો છે, અને આપણા માટે જ શ્રી શ્યામાજીની શક્તિ રસૂલ મહમ્મદ બનીને આ સંસારમાં આપણા આગમનનો સંદેશ (કુરાન) લઈને આવી. શ્રી શ્યામાજી પોતે શ્રી દેવચંદ્રજી રૂપે પ્રગટ થઈને આપણા માટે જ સમસ્ત ધર્મગ્રંથોનું રહસ્ય અને પરમધામનાં દ્વાર ખોલવાની ચાવી તારતમ જ્ઞાન લાવ્યા. તેમણે જ અંતિમ સમયે ઈમામ મહદીના હાથે આ પૂર્ણ પિછાણની ચાવી સોંપી દીધી છે.

એ તીનોં સૂરત હાદીય કી, આઈ જુદી જુદી હમ કારન ।

આખર ખેલ દેખાએ કે, સબ સમઝાઈ રૂહન ॥ ૬૪ ॥

આ ત્રણેય સૂરત શ્યામાજીની છે. શ્રી શ્યામાજીની સુરતા આપણા માટે અલગ-અલગ સમયે અને અલગ-અલગ રૂપ ધારણ કરીને (બસરી, મલકી અને હક્કી રૂપે) આ સંસારમાં પ્રગટ થઈ. તેમણે જ આપણને બ્રહ્માત્માઓને માયાનો ખેલ બતાવી (પરમધામ અને ધામધણીની બાબતમાં) સઘળી સમજણ આપી.

અરસ હક્કી લજત, દઈ ખેલમેં હમ કોં ।

હક સાહેબી હક ઈસક, હમારે લાડ પાલે કુંજસોં ॥ ૬૫ ॥

શ્રી શ્યામાજીએ જ સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી રૂપે આ જગતના ખેલમાં આવીને આપણે બ્રહ્માત્માઓને પરમધામ તથા પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો આનંદ આપ્યો. એટલું જ નહિ તારતમ જ્ઞાનરૂપી ચાવી દ્વારા ધામધણીનાં સ્વામિત્વ અને અખંડ પ્રેમ આપીને આપણા લાડ પૂરાં કર્યા.

હમ બૈઠે દેખ્યા વતન મેં, હકેં એસી કરી હિકમત ।

આએ ન ગએ હાદી હમ, એસા દેખ્યા માહેં ખિલવત ॥ ૬૬ ॥

ધામધણીએ એવું કૌશલ બતાવ્યું કે પરમધામમાં બેસીને જ આપણે જગતનો નશ્વર ખેલ જોયો. શ્રી શ્યામાજી આપણે અમે બ્રહ્માત્માઓ ક્યાંય આવ્યા નહીં અને ગયા પણ નહીં. આપણે મૂળ મેળાવામાં બેઠા-બેઠા સુરતા દ્વારા આ ખેલ જોઈ લીધો.

હક ન્યામત મેં દેત હોં, જો હોસી અરસ અરવાએ ।

એ સુનતે નિસાનિયાં અરસ કી, લગસી કલેજેં ઘાએ ॥ ૬૭ ॥

હું બ્રહ્માત્માઓને પરમધામની અલૌકિક સંપત્તિ પ્રદાન કરી રહ્યો છું. જે પરમધામના આત્માઓ હશે તેઓ પરમધામના આ સંકેતો પામતાં તેમના હૃદય દ્રવિત થઈ જશે.

પેહેયાન હક અરસ રૂહન કી, એ કેહેતે આવસી ઈસક ।

એ સુન રૂહેં ના સેહે સકેં, બિછોહા અરસ હક ॥ ૬૮ ॥

પરમધામના આત્માઓની એ ઓળખ છે કે આ વાતો સાંભળીને જ તેમના હૃદયમાં પ્રેમનો પ્રવાહ વહેવા લાગશે. આ સંકેતો સાંભળીને બ્રહ્માત્માઓ એક પળ માટે પણ પોતાના ધામધણીનો વિયોગ સહી નહીં શકે.

હમ ઉતરેં ચઢેં તો ખેલમેં, જો જરા દૂસરા હોએ ।

એ દેખો હક ઈલમ સે, અરસ અરવા ન ઉરઝે કોએ ॥ ૬૯ ॥

પરમધામથી ખેલમાં ઊતરી આવવું અથવા પુનઃ પરમધામ ચાલ્યા જવું આ ઉતાર-ચઢાવ ત્યારે સંભવ થશે જ્યારે પરમધામ સિવાય આ સંસારનું કોઈ અસ્તિત્વ નહિ હોય. પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ આપેલ તારતમ જ્ઞાનથી આ તથ્ય સારી રીતે સમજી લો કે કોઈ પણ બ્રહ્માત્મા આ પ્રકારની બ્રાંતિમાં અટવાતા નથી.

હકેં દિયા ઇલમ અપના, તિનકા તો હકેં સોં કામ ।

और हम को क्या हक बिना, रात दिन लेना क्यों आराम ॥ ૭૦ ॥

ધામધણીએ જે બ્રહ્માત્માઓને પોતાનું જ્ઞાન (તારતમ જ્ઞાન અથવા તારતમ વાણી) આપેલ છે, તેમને તો ધામધણી સાથે જ કામ પડે છે. પછી અમારે પોતાના ધણીની ચર્ચા વગર બીજું કામ જ શું હોય ? તેમના વિના આપણે રાતદિવસ કેવી રીતે શાંતિ પ્રાપ્ત કરી શકીશું ?

હમ ખેલ દેખ્યા લગ મુદત, જેતે રૂહઅલ્લા કે તન ।

ખેલ દેખ પીછે ફિરેં, જાનેં બેર ન લગી અધખિન ॥ ૭૧ ॥

શ્રી શ્યામાજીનાં અંગસ્વરૂપ આપણે બધા આત્માઓને એવી પ્રતીતિ થઈ કે જાણે આપણે ચિરકાળ સુધી આ ખેલ જોયો. જ્યારે આ ખેલ જોઈને આપણી સુરતા પાછી ફરશે તો એવો અનુભવ થશે કે અર્ધી ક્ષણનો પણ વિલંબ નથી થયો.

એ દેખ્યા બૈઠે વતન મેં, હક સુખ લિએ હમ ઇત ।

સો ઇન દેહ ઇન જિમિએ, લિએ સુખ હક નિસવત ॥ ૭૨ ॥

પરમધામમાં બેસીને આપણે આ ખેલ જોયો અને આ નશ્વર જગતમાં પણ સુરતા રૂપે આવીને આપણે (તારતમ જ્ઞાન દ્વારા) ધામધણીનું અખંડ સુખ પ્રાપ્ત કર્યું. આ પ્રકારે પંચ ભૌતિક દેહ ધારણ કરીને આ નશ્વર સંસારમાં આપણી સુરતાએ ધામધણીની અંગના હોવાનો આનંદ પ્રાપ્ત કર્યો.

ફેર ફેર હક વાહેદત, ફેર ફેર હક ખિલવત ।

ફેર ફેર સુખ નિસવત કે, ફેર ફેર એ લઈ ન્યામત ॥ ૭૩ ॥

આ માયામાં જ આપણી સુરતાએ ધામધણીનું અદ્વૈત તથા અંતરંગ સુખ વારંવાર પ્રાપ્ત કર્યું. આ પ્રકારે અનેકવાર ધામધણીનું સુખ પ્રાપ્ત થયું તથા પરમધામની અખંડ નિધિ પ્રાપ્ત થઈ.

મહામત કહે મોમિન કી, મિટ ગઈ દુનિયાં ચાલ ।

દેખિએ હક દિલ અરસ મેં, તો અબહીં બદલે હાલ ॥ ૭૪ ॥

મહામતિ કહે છે કે હવે બ્રહ્માત્માઓની સાંસારિક ચાલ (જીવો જેવો વ્યવહાર) દૂર થઈ ગઈ. પોતાના હૃદયધામમાં ધામધણીના સ્વરૂપનું દર્શન કરવાથી તત્કાળ જ બધો વ્યવહાર બદલાઈ જાય છે.

પ્રકરણ ૩૯ ચોપાઈ ૧૫૪૦

સનંધ ખંડની જહેરિયોંકી

લિખ્યા હૈ કતેબ મેં, પાયા ન કિન ઠૌર ।

ના ફિરસ્તોં ના નબિયોં, તો ક્યોં પાવે કોઈ ઔર ॥ ૧ ॥

કતેબ ગ્રંથો (જમ્બૂર, તૌરેત, અંજલ અને કુરાન)માં લખ્યું છે કે પરબ્રહ્મ પરમાત્માનું સ્થાન (પરમધામ) કોઈને મળ્યું નથી. જ્યારે ફિરસ્તા અને પેગમ્બરોએ પણ તે પ્રાપ્ત કર્યું નથી, ત્યારે અન્ય કોઈ કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકે ?

લિખ્યા જો રસૂલ ને, તિન તો કહ્યા અગમ ।

તબક ચૌદે ખ્વાબ કે, ન્યારા રહ્યા ખસમ ॥ ૨ ॥

રસૂલ મહમ્મદે કુરાનમાં પરમધામના વિષયમાં થોડો સંકેત આપ્યો અને કહ્યું કે તે તો અગમ્ય (અગમ) છે. સાથે એમ પણ કહ્યું કે ચૌદ લોકવાણું આ બ્રહ્માંડ સ્વપ્નવત્ છે અને પરબ્રહ્મ પરમાત્મા તેનાથી સર્વ રીતે ભિન્ન છે.

ખુદ તો કિન કો ના મિલ્યા, અબ કાજી કજા ચલાએ ।

કહે જો ચાહે ખુદ કો, હમ મિલાવેં તાએ ॥ ૩ ॥

કુરાનનો અભ્યાસ કરનારમાંથી પરબ્રહ્મ પરમાત્મા (ખુદા) કોઈનેય પ્રાપ્ત થયા નથી. તેથી તે કહેવાતા વિદ્વાનો સ્વયં ન્યાયાધીશ (કાજી) બનીને સંસારમાં ન્યાય કરવા લાગ્યા અને એમ પણ કહેવા લાગ્યા કે જે ખુદાને મળવા ઇચ્છે છે, તેનો અમે મેળાપ કરાવી દઈએ છીએ.

પઢે મુલ્લાં આગૂં હુએ, સો તો ખાએ ગુમાન ।

લોકોં કો બતાવહીં, કહે હમ પઢે કુરાન ॥ ૪ ॥

મૌલવી લોકો આગળ વધીને કુરાન વાંચે છે અને જ્ઞાનના અહંકારમાં ડૂબી જાય છે. સામાન્ય લોકોને એમ કહે છે કે અમે કુરાન ભણેલા વિદ્વાન કહેવાઈએ છીએ.

દુની બદલે દીન ખોવહીં, ચલેં સો ઉલટી રીત ।

સુપને કે સુખ કારને, લોભેં કિએ ફજીત ॥ ૫ ॥

આ લોકો લૌકિક સંપત્તિ(દુની)ના લોભમાં સત્ય ધર્મ (દીન) ખોઈ બેસે છે, અને કુરાનમાં દર્શાવેલ માર્ગથી વિપરીત ચાલે છે. એવા લોકો જગતનાં સ્વપ્નવત્ સુખો માટે લોભને કારણે પોતાની ફજેતી કરાવે છે.

રાહ બતાવેં દુની કો, કહેં એ નબિએ કેહેલ ।

લિખ્યા ઔર ફુરમાનમેં, એ ખેલેં ઔરે ખેલ ॥ ૬ ॥

આ લોકો કુરાનનો મનમાન્યો અર્થ કરે છે અને દુનિયાને માર્ગ બતાવે છે અને કહે છે કે આ બધું નબી (રસૂલ મહમ્મદ)એ કહેલું છે. કુરાનમાં કંઈ જુદું જ લખ્યું હોય છે પરંતુ આ લોકો કોઈ જુદા જ ખેલ કરે છે.

એ જો મોહોરે ખેલ કે, ધરેં ભેખ બિબાદ ।

એક ભાંન દૂજા ધરેં, કહેં હમેં હોત સવાબ ॥ ૭ ॥

આ જગતના ખેલના વિભિન્ન સંપ્રદાયવાદી લોકો (ખેલનાં મહોરો) અનેક પ્રકારનો વેશ ધારણ કરીને પોતપોતાના મતોના વિવાદમાં પડી રહે છે. એક (હિન્દુ) વેશને બળપૂર્વક છોડાવીને બીજો (મુસ્લિમ) વેશ ધારણ કરાવતાં (એક સંપ્રદાયમાંથી બીજામાં બળપૂર્વક લઈ જતાં) કહે છે કે અમને પુણ્ય મળ્યું છે.

ઓ રાજી એક ભેષમેં, તાએ માર છુડાવેં દાબ ।

ઓ રોવે સિર પીટહીં, એ કહેં હમેં હોત સવાબ ॥ ૮ ॥

જે હિંદુ પોતાના જ ધર્મ કે સંપ્રદાયના વેશમાં સંતુષ્ટ છે, તેને મુસલમાન લોકો મારપીટ કરીને અથવા દબાણ લાવીને પોતાનો ધર્મ છોડાવે છે, તેથી માથું પછાડી પછાડી રહે છે પરંતુ આ આતતાપી કહે છે કે એમ કરવાથી અમને પુણ્ય મળે છે.

એક બાઈ ગ્રહતેં કાઢકે, લે ડારેં દૂજી ખાડ ।

જબ્હે કરેં જોરાવરી, કહેં હમેં હોત સવાબ ॥ ૯ ॥

આવા લોકો હિંદુને કર્મકાંડની એક ઊંડી ખાઈના ગ્રાસમુખથી કાઢીને શરાઅના બીજા ખાડામાં (મગરમચ્છના મુખમાં) ધકેલી દે છે. ન માને તો બળપૂર્વક તેની હત્યા (જબ્હે) કરી દે છે અને કહે છે કે તેમ કરવામાં તેમને પુણ્ય મળે છે.

હિંદૂ મુએ જલાવહીં, ઓર એ આએ તિન ગાડ ।

મિલ તિન કી જારત કરેં, કહેં હમેં હોત સવાબ ॥ ૧૦ ॥

હિંદુ લોકો પાર્થિવ શરીરનો અગ્નિ સંસ્કાર કરે છે અને મુસલમાન તેને માટીમાં દાટી દે છે. પછી બધા મળીને કબરોનાં દર્શન કરવા જાય છે અને કહે છે કે તેનાથી તેમને પુણ્ય મળે છે.

માર ડાર પછાડહીં, ઓ રોએ પીટ હોવે તાબ ।

ઈન વિધ જાતાં બદલેં, કહેં હમેં હોત સવાબ ॥ ૧૧ ॥

મુસલમાન હિંદુઓને મારપીટ કરીને પાડી દે છે અને હંમેશાં તેમને નીચા દેખાડવા(પછાડવા)નો પ્રયત્ન કરે છે. આવા અત્યાચારોથી પીડાયેલા આ ગરીબ બિચારા રોઈ રોઈને દુઃખી થાય છે. આ રીતે તેઓ બળપૂર્વક ધર્મ (જાતિ)પરિવર્તન કરે છે અને કહે છે કે તેમને આમ કરવામાં પુણ્ય મળે છે.

જૈસે મછ ગલાગલ, ના કિનકી મરજાદ ।

યોં ખેંચ લેવેં આપમેં, કહેં હમેં હોત સવાબ ॥ ૧૨ ॥

આ પ્રકારે સમૂહમાં મોટી માછલી નાની માછલીને ગળી જાય છે અને ત્યાં કોઈ પ્રકારનો નિયમ કે મર્યાદા ચાલતી નથી તે રીતે આ લોકો પણ અસહાય હિંદુઓને બળપૂર્વક પોતાના ધર્મમાં ખેંચી લે છે અને કહે છે કે તેમ કરવામાં તેમને પુણ્ય મળે છે.

કરેં જુલમ ગરીબ પર, કોઈ ન કાહૂં ફરિયાદ ।

કર સુનત ગોસ્ત ખિલાવહીં, કહેં હમેં હોત સવાબ ॥ ૧૩ ॥

આ હિંદુઓને ગરીબ અસહાય સમજીને તેમના પર અત્યાચાર કરે છે. એવા પીડિતોનો પોકાર (ફરિયાદ) ક્યાંય કોઈ સાંભળતું નથી. બળપૂર્વક તેની સુન્નત વિધિ કરે છે અને ગોમાંસ ખવડાવીને તેને મુસલમાન બનાવી દે છે. પછી કહે છે કે એમને મોટું પુણ્ય મળે છે.

કોઈ જાલિમ જીવ જનમ કા, ખુરાકી ગોસ્ત સરાબ ।

તિનકો લેવેં દીન મેં, કહેં હમેં હોત સવાબ ॥ ૧૪ ॥

કોઈ જન્મથી જ અત્યાચારી કે નીચ વ્યક્તિ હોય અને આહારમાં માંસ અને મદિરાનું સેવન કરતા હોય એવી વ્યક્તિઓને પણ પોતાના ધર્મમાં વટલાવીને એમ કહે છે કે તેમ કરવામાં તેમને પુણ્ય મળે છે.

સિરો પાવ દે ગજ ચઢાવહીં, ઓ જાને હુઆ ખરાબ ।

એ બજાએ બાજે ફૂદહીં, કહેં હમેં હોત સવાબ ॥ ૧૫ ॥

આ પ્રકારે બળપૂર્વક ધર્મપરિવર્તન પછી તેને માથાથી પગ સુધી વસ્ત્ર પહેરાવીને (કહેવાનું સમ્માન આપીને) હાથી પર બેસાડીને તેની સવારી કાઢે છે. તે ગરીબ તો એમ માને છે કે તેઓ ભ્રષ્ટ થઈ ગયા છે. પરંતુ આ દુષ્ટ લોકો વાજાં વગાડીને નાચેકૂદે છે, અને કહે છે કે એનાથી તેમને મોટું પુણ્ય મળે છે.

કાફર કો મુસલિમ કરેં, મિને લેવેં દીન હિસાબ ।

સિર મૂડ દાઢી રખેં, કહેં હમેં હોત સવાબ ॥ ૧૬ ॥

જે હિંદુને તે કાફર કહીને તેનું અપમાન કરતા હતા તેમનું ધર્મપરિવર્તન કરીને પોતાના સમુદાયમાં ગણવા માંડે છે અને તેનું માથું મુંડાવીને દાઢી રખાવી દે છે અને કહે છે કે એમ કરવામાં તેમને પુણ્ય મળે છે.

ખાના ખિલાવેં આપ મેં, દેખલાવેં મસીત મેહેરાબ ।

લેકર કલમા પઢાવહીં, કહેં હમેં હોત સવાબ ॥ ૧૭ ॥

આ રીતે જબરજસ્તીથી ધર્મપરિવર્તન કરાવીને બનાવેલ મુસલમાનોને પોતાની સાથે બેસાડી ખાવાનું ખવડાવે છે અને મસ્જિદના મેહરાબ બતાવવા લઈ જાય છે તથા બળપૂર્વક કલમો પઢાવે છે પછી કહે છે કે તેનાથી અમને મોટું પુણ્ય મળે છે.

ચિત દે એક ચુનાવહીં, હિંદૂ જો આદ કે આદ ।

સો જોરા કરકે ઢહાવહીં, કહેં હમેં હોત સવાબ ॥ ૧૮ ॥

આદિકાળથી ચાલ્યા આવતા હિંદુઓ દ્વારા વર્ષોના પ્રયત્નોથી અતિ પ્રેમપૂર્વક બનાવેલ મંદિરોને બળપૂર્વક તોડી પાડીને એ દુષ્ટો એમ કહે છે કે અમને તેનાથી મોટું પુણ્ય મળે છે.

હિંદૂ મસીતાં ઢહાવહીં, મુસલમાનસોં બાદ ।

દેં સોભા ઈસ્ટ દીન કો, કહેં હમેં હોત સવાબ ॥ ૧૯ ॥

આ રીતે હિંદુ લોકો પણ મુસલમાનોનો સામનો કરતાં મસીદો તોડી પાડીને તેમાં પોતાના ઈષ્ટદેવોની સ્થાપના કરે છે અને કહે છે કે એમ કરવામાં તેમને પણ પુણ્ય મળે છે.

સુધ ઈસ્ટ ના દીન કી, મોહ માતે ઉનમાદ ।

જ્યોં જ્યોં બૈર બઢાવહીં, કહેં હમેં હોત સવાબ ॥ ૨૦ ॥

જેને પોતાના ઈષ્ટનું ભાન નથી કે ન ધર્મનું, માત્ર મોહના નશામાં ઉન્મત્ત બનેલા તે લોકો જેમ જેમ દુશ્મનાવટ વધારે છે તેમ તેમ કહે છે કે અમને પુણ્ય મળે છે.

ગરક હુએ મોહ ગુમાનમેં, જનમ ગમાવત બાદ ।

યા વિધ ખેંચેં આપ મેં, કહેં હમેં હોત સવાબ ॥ ૨૧ ॥

આ રીતે મોહ અને અહંકારમાં ડૂબેલા આ લોકો પરસ્પર વાદ-વિવાદમાં જ જીવન વ્યતીત કરે છે અને પરસ્પર ખેંચતાણ કરતાં પુણ્ય કમાવી લેવાનો દાવો કરે છે.

યોં પઢે રાહ બતાવહીં, ખેલેં મિને ખ્વાબ ।

જાહેર જુલમ હોવહીં, કહેં હમેં હોત સવાબ ॥ ૨૨ ॥

આ પ્રકારે પોતાને ભણેલા માનનાર (ધર્મ પ્રચારક) પણ એવા વિપરીત માર્ગ બતાવીને સ્વપ્નનો

બેલ બેલે છે, જેથી અત્યાચાર પ્રત્યક્ષરૂપે વધે છે છતાં તે કહે છે કે એમ કરવાથી તેમને પુણ્ય મળે છે.

પર સવાબ તો તિન કો હોવહીં, છોટા બડા સબ જીઉં ।

એકે નજરોં દેખહીં, સબ કા ખાવંદ પીઉં ॥ ૨૩ ॥

પરંતુ રસૂલ મહમ્મદે તો એમ કહ્યું છે કે જે નાનામોટા બધા જીવો પ્રત્યે સમાન દૃષ્ટિ રાખે તેને પુણ્ય મળે છે કારણ કે સૌના પરમાત્મા એક જ છે.

જો દુખ દેવે કિનકો, સો નાહીં મુસલમાન ।

નબિએ મુસલમાન કા, નામ ધર્યા મેહરબાન ॥ ૨૪ ॥

પરંતુ જે બીજાને દુઃખ દે છે તે મુસલમાન બની શકતો નથી કારણ કે રસૂલ મહમ્મદે તો મુસલમાનોને દયાળુ (મેહરબાન) કહ્યા છે.

કોઈ બૂઝે ના ઈસલામકો, ના લગેં નબી કે બાન ।

ના સુધ સલ્લી ના બંદગી, કહેં હમ મુસલમાન ॥ ૨૫ ॥

એમાંથી ન કોઈ ઈસ્લામને સમજી રહ્યા છે અને નથી રસૂલ (નબી)નાં વચનોનું પાલન કરતા. તેમને પૂજાપાઠ, પવિત્રતા તથા ઉપાસનાનું પણ કોઈ ભાન નથી પરંતુ કહે છે કે અમે મુસલમાન છીએ.

કૌન દીન ક્યોં ચલના, ઔર ક્યોં રેહેની ફુરમાન ।

ક્યોં અંતર માંહેં બાહેર, કહેં હમ મુસલમાન ॥ ૨૬ ॥

કયો ધર્મ પાળવા જેવો છે, કેવી રીતે તેનું આચરણ કરી શકાય, કુરાનને અનુરૂપ કેવું આચરણ હોવું જોઈએ તથા આત્મિક અનુભૂતિ અને બાહ્યાચરણમાં શું ભેદ છે ? આ રહસ્ય સમજ્યા વિના જ એવા લોકો પોતાને મુસલમાન (ધાર્મિક વ્યક્તિ) કહે છે.

ના સુધ ઊજૂ નિમાજકી, ના રોજે રમજાન ।

ના તસબી ના નામ કી, કહેં હમ મુસલમાન ॥ ૨૭ ॥

એવા લોકોને નથી સમાજનું ભાન અને નથી તે પહેલાં શુદ્ધિ માટે કરવાના વજૂનું ભાન રહેતું. તેમને રમજાન મહિનામાં રખાનાર રોજા તથા ખુદાના નામ પર માળા ફેરવવાનું પણ ભાન નથી. અથવા આ ક્રિયાઓના રહસ્યને તે નથી જાણતા. પછી કહે છે કે અમે મુસલમાન છીએ.

સુધ નહીં દિલ સાફ કી, ના કદૂ સબદ પેહેચાન ।

ના સુધ છલ ના વતન, કહેં હમ મુસલમાન ॥ ૨૮ ॥

તેમને હૃદયની શુદ્ધિનું ભાન નથી અને રસૂલના શબ્દોની પણ ઓળખાણ નથી. તેને છળવતી માયા તથા અવિનાશી ધામનું પણ ભાન નથી, છતાં કહે છે કે અમે મુસલમાન છીએ.

મેં કૌન આયા કિન ઠૌર સે, કહા દેખત હોં જહાન ।

કૌન નબી ભેજ્યા કિને, કહેં હમ મુસલમાન ॥ ૨૯ ॥

હું કોણ છું, ક્યાંથી આવ્યો છું, આ સંસારમાં શું જોઈ રહ્યો છું, નબી (રસૂલ) કોણ છે તથા કોણે તેમને મોકલ્યા છે ? આ વાતોનું ભાન ન હોવા છતાં તે કહે છે કે અમે મુસલમાન છીએ.

હક કો કબૂં ના યાદ કરેં, હુએ નહીં ગલતાન ।
ખુદા કબૂં ના સુપને, કહેં હમ મુસલમાન ॥ ૩૦ ॥

તે પરમાત્મા (હક)ને ક્યારેય યાદ પણ નથી કરતા અને તેના વિરહમાં ક્યારેય દ્રવિત પણ નથી થતા. એટલું જ નહિ સ્વપ્નમાં પણ તે કદી પરમાત્માને યાદ નથી કરતા, છતાં કહે છે કે અમે મુસલમાન છીએ.

એ તો આગ હૈ જલતી, તાએ લઈ સુખ માન ।
દેખાએ ભી અંધે ન દેખહીં, કહેં હમ મુસલમાન ॥ ૩૧ ॥

આ લોકો તો સળગતી આગ સમાન સાંસારિક વાસનાઓમાં જ સુખ માનીને બેઠા છે. બહારની આંખો વડે સઘળું જોવા છતાં અંદરથી તે અંધ જ છે, છતાં તે કહે છે કે અમે મુસલમાન છીએ.

બાહેર કે દેખાવહીં, અંદર આંખ ન કાન ।
સો કહા સુને કહા દેખસી, કહેં હમ મુસલમાન ॥ ૩૨ ॥

આવા લોકો બાહ્ય આડંબર કરી બતાવે છે કે અમે જ્ઞાની છીએ પરંતુ અંતરથી તેમનાં આંખો અને કાન બંને બંધ હોય છે. તેથી તે પરમાત્માના વિષયમાં શું સાંભળશે, શું જોશે ? પછી કહે છે કે અમે સાચા મુસલમાન છીએ.

વિધ ભી દેખાવેં બાહેર કી, સુધ નહીં બૃધ હાન ।
ના પેહેયાન જો રૂહ કી, કહેં હમ મુસલમાન ॥ ૩૩ ॥

પૂજા-બંદગી પણ બહાર બતાવવા માટે જ કરે છે, તેમને લાભ કે નુકસાનનું ભાન નથી. ન તો તેમને આત્માની ઓળખ છે અને કહે છે કે અમે સાચા મુસલમાન છીએ.

ગુન ના દેખેં કાહૂં કો, અવગુન લેવેં સિરતાન ।
આપ પડે બસ ઈંદ્રિયોં, કહેં હમ મુસલમાન ॥ ૩૪ ॥

તેમને કોઈના ગુણ દેખાતા નથી પરંતુ તે બીજાના અવગુણ જ પોતાના માથે લઈ ફરે છે. પોતે તો ગુણ, અંગ, ઈન્દ્રિયોના વશમાં રહે છે અને કહે છે કે અમે મુસલમાન છીએ.

જુલમ કરેં કે જાલિમ, મૂંદી આંખે ગુમાન ।
ખૂન કરતે ના ડરેં, કહેં હમ મુસલમાન ॥ ૩૫ ॥

આ નિર્દયી લોકો ગરીબો પર અનેક પ્રકારના આત્યાચાર કરે છે. અહંકારના કારણે તેમની આંખો જ બંધ થઈ ગઈ છે. કોઈનીય હત્યા કરતાં તેમને ડર નથી અને છતાં કહે છે કે અમે મુસલમાન છીએ.

નીયત ના નીકી કબહૂં, જનમ દગાઈ જાન ।
નિસ દિન યાહેં છલ કો, કહેં હમ મુસલમાન ॥ ૩૬ ॥

તેમની ધારણા કદી શુદ્ધ રહી નથી. તેઓ જન્મજાત દગો કરનારા દેખાય છે, કારણ કે રાતદિવસ તેમનું ધ્યાન કપટી માયા તરફ જ હોય છે છતાં કહે છે કે અમે મુસલમાન છીએ.

મને ઉડાએ તૂલ જયોં, ન પાવેં ઠૌર ઠેહેરાન ।
સો સારે ગફલતેં ફિરે, કહેં હમ મુસલમાન ॥ ૩૭ ॥

તેનું મન રૂના રેસાની જેમ ઊડતું રહે છે મનને સ્થિર રાખવા તેને સ્થાન નથી દેખાતું. તેથી

તે બધા અજ્ઞાનના અંધકારમાં જ મનને દોડાવે છે અને છતાં કહે છે કે અમે મુસલમાન છીએ.

લે ગરવ ખડે હોવહીં, જાને હમ મેર સમાન ।

ના સુધ ભારી હલકે, કહેં હમ મુસલમાન ॥ ૩૮ ॥

એવા લોકો અજ્ઞાનને કારણે અંધકારમાં જ રત રહે છે અને પોતાને પર્વત સમાન ઊંચા સમજે છે પરંતુ તેમને શ્રેષ્ઠ (ભારે) તથા તુચ્છ (હલકી) વસ્તુનું કોઈ ભાન નથી. છતાં કહે છે કે અમે મુસલમાન છીએ.

કહે અંગ તો કામ કોધકે, ગોસ્ત ખાન મદ પાન ।

હક હરામ ન જાનહીં, કહેં હમ મુસલમાન ॥ ૩૯ ॥

એવા લોકોના અંગ-પ્રત્યંગમાં-કામ ક્રોધ ભરેલાં રહે છે. ગોમાંસ અને મદપાન જ તેમનો આહાર હોય છે. તે લોકો હક (પોતાના - અધિકારમાં આવતી ન્યાય સંગત વસ્તુ) અને હરામ (બીજાના અધિકારની વસ્તુને બળપૂર્વક છીનવી લેવી)નો પણ વિવેક નથી રાખતા અને કહે છે કે અમે સાચા મુસલમાન છીએ.

સુપેત હુએ સ્યાહી ગઈ, સ્યાહી અંદર બઢતી જાન ।

કાટ ગલા લોહૂ પીવહીં, કહેં હમ મુસલમાન ॥ ૪૦ ॥

આયુષ્ય પ્રમાણે તેમના વાળ સફેદ થઈ ગયા છે, વાળની કાળાશ દૂર થઈને તેમના અંતઃકરણ પર ચઢતી ગઈ જેથી તે બીજાનાં ગળાં કાપીને (અધિકાર છીનવી લઈ) તેમનું લોહી પણ પી જાય છે અને કહે છે કે અમે મુસલમાન છીએ.

દુખ ના દેખેં ઔર કો, એસે હિરદે નિપટ પાષાન ।

દુખ દેતે ના સકુચેં, કહેં હમ મુસલમાન ॥ ૪૧ ॥

આવા લોકોનાં હૃદય પથ્થર જેવાં કઠોર થઈ ગયાં છે કે અન્ય લોકોનું દુઃખ તેમને દેખાતું નથી. તેથી બીજાને દુઃખ આપવામાં તેમને સંકોચ થતો નથી અને કહે છે કે અમે મુસલમાન છીએ.

બ્રાહ્મણ કહેં હમ ઉતમ, મુસલમાન કહેં હમ પાક ।

દોઊ મુઠઈ એક ઠૌર કી, એક રાખ દૂજી ખાક ॥ ૪૨ ॥

હિંદુઓમાં બ્રાહ્મણ કહે છે કે અમે બધામાં ઉત્તમ છીએ અહીં મુસલમાન પણ એમ કહે છે કે અમે બધાથી પવિત્ર છીએ. હકીકતમાં બંનેના દૃષ્ટિકોણ શારીરિક છે. તેમના શરીરનું નિર્માણ તે જ પાર્થિવ તત્ત્વો (એક જ સ્થાન)થી થયું છે, અને પ્રાણ છૂટી ગયા બાદ પણ હિંદુઓનાં શરીરને અગ્નિદાહ દઈને રાખ થતાં તે માટીમાં મળી જાય છે અને મુસલમાનોનાં શરીર જમીનમાં દાટી દેવાથી તે પણ માટીમાં મળી જાય છે.

કુફર ન કાઢેં આપકો, ઔર દેખેં સબ કુફરાન ।

અપના અવગુન ના દેખહીં, કહેં હમ મુસલમાન ॥ ૪૩ ॥

તે ખુદા પ્રત્યે પોતાના અવિશ્વાસ (કુફર) તો દૂર કરતા નથી અને બીજા (હિંદુઓને) કાફર કહે છે. આ પ્રકારે પોતાના અવગુણો જોયા વિના જ પોતાને મુસલમાન કહે છે.

જ્યોં સુપનેંમેં મનુઆ, આપ ભાવ સબ ઠૌર ।
તરંગ જૈસા આપમેં, સોઈ દેખે મિને ઔર ॥ ૪૪ ॥

જે પ્રકારે સ્વપ્નમાં મન પોતે જ સ્વપ્નમાં સઘળાં દશ્યોમાં છાઈ જાય છે અને સર્વત્ર પોતાને જુએ છે, આ રીતે મનુષ્યના પોતાના મનમાં વિચારોનો જે પ્રવાહ જાગે તે પ્રકારે અન્યને પણ જુએ છે.

બદી ન છોડેં એક પલ, ડર ન રખેં સુભાન ।
ફૈલ કરેં ચિત ચાહતે, કહેં હમ મુસલમાન ॥ ૪૫ ॥

એવા લોકો ક્ષણમાત્ર માટે પણ દુષ્કર્મોને છોડી શકતા નથી અને તેમને પરમાત્માનો કોઈ ડર હોતો નથી. તેઓ મનને અનુકૂળ વ્યવહાર કરે છે અને કહે છે કે અમે મુસલમાન છીએ.

ના પ્રતીત જો ઔરકી, યોં પઢે કાજી કુરાન ।
રાહ બતાવેં ઔરકો, કહેં હમ મુસલમાન ॥ ૪૬ ॥

જેમને બીજા પર કોઈપણ પ્રકારનો વિશ્વાસ નથી અને ફક્ત તે કુરાન વાંચીને જ કાજી (ન્યાયાધીશ) બની બેઠા છે, એવા અવિશ્વાસુ લોકો બીજાને માર્ગદર્શન આપે છે અને કહે છે કે અમે મુસલમાન છીએ.

હિરદે ફૂટે એસે બેસુધ, એતા ભી ન રહે યાદ ।
ખુદ કાજી આખર હોએસી, તબ દેસી કહા જવાબ ॥ ૪૭ ॥

એવા તૂટેલા હૃદયવાળા બેસુધ લોકોને એટલું પણ યાદ નથી રહેતું કે અંતિમ સમયે સ્વયં પરમાત્મા ન્યાયાધીશ બનીને ન્યાય કરનાર છે, તે સમયે શું જવાબ આપશે ?

કલામ અલ્લા કાજી પઢેં, પર હોત નહીં યકીન ।
કૈસા ડર કૌન આવહીં, તો હલકા કિયા દીન ॥ ૪૮ ॥

એવા કાજી (તથા કહેવાતા ન્યાયાધીશ) લોકો કહે છે કે અમે અલ્લાહના કલામ (ખુદાનાં વચન કુરાન) પઢીએ છીએ, પરંતુ તેને કુરાનનાં વચનો પર વિશ્વાસ આવતો નથી. તેને એની જાણ જ નથી કે ક્યામતને સમયે કોણ આવનાર છે અને તેણે શા માટે ડર રાખવો જોઈએ ? આ રીતે આ લોકોએ ધર્મનું મહત્ત્વ ઘટાડી દીધું છે.

તિનોં તો સસ્તા કિયા, જિનોં નહીં ભરોસા નિદાન ।
યા વિધ આપે અપના, હલકા કરેં કુરાન ॥ ૪૯ ॥

જેને કુરાનનાં વચનો પ્રત્યે વિશ્વાસ જ નથી, એવા લોકો કુરાનનાં વચનોની અવગણના કરીને પોતે જ પોતાના ધર્મગ્રંથનું મહત્ત્વ ઓછું કરે છે.

મહામત કેહેવેં યોં કર, એ પઢે બડે કુફર ।
બાતૂન નજર ઈન કો નહીં, તો કજા કી ન હુઈ ખબર ॥ ૫૦ ॥

મહામતિ એમ કહે છે કે એવા અવિશ્વાસી લોકો કુરાન વાંચે છે પરંતુ કુરાનનાં ગૂઢ રહસ્યો તરફ તેમની દૃષ્ટિ જ રહેતી નથી. તેથી આ માટે તેમને ન્યાય કરવાનું ભાન થયું નથી. ॥ ૫૦ ॥

પ્રકરણ ૪૦ ચોપાઈ ૧૫૯૦

સનંધ પત્રી બડી

તુમકો દેં સુખ જાગની, સાથજી મેરે આધાર ।
ભેખ ધરે જો બાસના, છોટે બડે નર નાર ॥ ૧ ॥

હે મારા શિરોમણિ સુંદરસાથજી ! પરમધામની જે બ્રહ્મ વાસનાઓએ આ જગતમાં આવીને નાના-મોટા નરનારીઓનો વેશ ધારણ કર્યો છે, એવા તમને બધાને હું જાગણી લીલાનું સુખ પ્રદાન કરું છું.

સુનિયો ભીમ મકુંદજી, ઉધવ કેસો સ્યામ ।
હમ પાતી પઢી મહંમદકી, સબ પાઈ હકીકત ધામ ॥ ૨ ॥

હે ભીમજી, મુકુંદજી, ઉદ્ધવજી, કેશવદાસજી અને શ્યામજી, હવે તમે સાંભળો. રસૂલ મહમ્મદના હાથે મોકલેલ પત્ર (કુરાન) મેં વાંચ્યો, તેમાં પરમધામની યથાર્થતાનો સંકેત પ્રાપ્ત થયો.

અપને ઘરકી ઇસારતેં, ઔર ન સમજે કોએ ।
ઔર કોઈ તો સમજે, જો કોઈ દૂસરા હોએ ॥ ૩ ॥

(કુરાનમાં ઉલ્લેખેલ) પોતાના ઘરના સંકેત અન્ય કોઈ સમજી શકતા નથી. જો અન્ય કોઈ હોત તો જ સમજી શકે અન્ય તો કોઈ છે જ નહિ. (માયાના જીવોનું તો કોઈ અસ્તિત્વ જ નથી તેથી બ્રહ્માત્માઓ સિવાય કાંઈ છે જ નહિ જે અખંડની વાતો સમજી શકે.)

વતન કી બાતેં સબે, પાઈ હમારી હમ ।
સોએ રોસન કરત હોં, કહિયો સાથ કો તુમ ॥ ૪ ॥

પરમધામની પોતાની વાતો અમને કુરાનમાં પણ મળી છે જેથી હું તેને પ્રગટ કરી રહ્યો છું. અન્ય સુંદરસાથને પણ આ સમાચાર આપી દો.

કિયા બરનન શ્રી ધામ કા, કે વિધ લિખે નિસાન ।
સાથ કો સુખ ઉપજાવને, ઠૌર ઠૌર કિએ બયાન ॥ ૫ ॥

તેમાં પરમધામનું વર્ણન કર્યું છે અને કેટલાય પ્રકારના સંકેત આપ્યા છે. બ્રહ્માત્માઓને અખંડ આનંદનો અનુભવ કરાવવા માટે વિભિન્ન સ્થાનો પર એવું વર્ણન આપ્યું છે.

જમુના જરી કિનાર પર, કે દેહુરિયાં તલાવ ।
ભાંત ભાંત રંગ ઝલકત, યોં કે જવેર જડાવ ॥ ૬ ॥

પરમધામમાં યમુના નદીના બંને કિનારા બહુમૂલ્ય નંગો વડે જડેલ જરી સમાન પ્રતીત થાય છે. તળાવ (હૌજકૌશર) પર કેટલીય દેરીઓ છે. તેમાં જડેલ અનેક પ્રકારનાં નંગોનો પ્રકાશ વિભિન્ન રંગોમાં લહેરાય છે.

નીર ઉજલે ખીર સે, ખુસબોએ જિમી રેત સેત ।
પસૂ કે વિધ ખેલહી, યોં કાગદ નિસાની દેત ॥ ૭ ॥

યમુનાનાં નિર્મળ જલ દૂધ સમાન ઉજ્જવલ છે તથા તેના કિનારાની રેતીનાં શ્વેત કણ સુગંધ ફેલાવે છે. ત્યાં પશુ-પક્ષી અનેક પ્રકારનો ખેલ કરે છે. આ પ્રકારના સંકેત કુરાનમાં મળે છે.

સબુજ બન કે રંગ કે, જવેર કે ઝલકત ।

સૈયાં બરનન ઈસારતેં, કે પંખી મિને ધૂમત ॥ ૮ ॥

ત્યાંનાં લીલાં છમ અનેક વન રત્નોની જેમ દેદીપ્યમાન છે. સાથે ત્યાં સખીઓ તથા જુદા પ્રકારનાં પક્ષીઓના હરવા ફરવાનું વર્ણન પણ સંકેતોમાં મળે છે.

કહ્યા મૈં તારતમ તુમકો, મૂલ બચન જિન પર ।

સો સારે ઈનમેં લિખે, નિસાન અપને ઘર ॥ ૯ ॥

મેં તમને જે તારતમ જ્ઞાન આપ્યું છે અને જે બ્રહ્માત્માઓ માટે જ્ઞાન આપ્યું છે, તેની ચર્ચા પણ કુરાનમાં છે. આ પ્રકારે કુરાનમાં પોતાના ઘર પરમધામ માટે અનેક સંકેતો દર્શાવ્યા છે.

ઊપર સે તલે આએ કે, સબ બૈઠિયાં ખેલ દેખન ।

ભેલી રૂહ ભગવાન કી, હુકમ હુઆ સબન ॥ ૧૦ ॥

બ્રહ્માત્માઓ ખેલ જોવા માટે ત્રીજી ભોમમાંથી ઊતરી આવ્યા અને મૂળમેળાવામાં આવી બેઠા. જેવાં એકત્રિત થયા કે બ્રહ્માત્માઓનો ખેલ જોવા માટે આજ્ઞા થઈ, તે વેળા અક્ષરબ્રહ્મને પણ ખેલની રચના કરવાનો આદેશ થયો.

હુઈ રાત સબન કો, તિન ફેર ખેલમેં મન ।

સોઈ રાત સોઈ સાએત, પર ભૂલ ગૈયાં વે દિન ॥ ૧૧ ॥

બધા બ્રહ્માત્માઓ પર અજ્ઞાન (ફરામોશી)નો અંધકાર છવાઈ ગયો. તે અજ્ઞાને બ્રહ્માત્માઓની સુરતાને માયાવી ખેલમાં ફસાવી દીધી. અહીં તે રાત્રિ (અંધકાર) હજી પણ ચાલે છે અને પરમધામમાં પણ એજ ઘડી છે. પરંતુ બ્રહ્માત્માઓ માયામાં ફસાઈને આ દિવસને ભૂલી ગયા.

તીન તકરાર કહે રાત કે, તિન તીનોં કે બયાન ।

બ્રજ રાસ ઔર જાગની, એ કે વિધ લિખે નિસાન ॥ ૧૨ ॥

કુરાનમાં આ મહિમામયી રાત્રિ (લૈલ-તુલ-કદ્ર)ના ત્રણ ખંડ બતાવ્યા છે. તે ત્રણેય ખંડોનું વર્ણન પણ અલગ-અલગ કર્યું છે. વ્રજ, રાસ અને જાગણી રૂપે તેના સંકેત પણ અનેક પ્રકારે આપ્યા છે.

કુરમાન ઉસી સાએત કા, પિયા ભેજ્યા હમ પર ।

સારી વિધ સોઈ લિખી, જો કહી બાઈ સુંદર ॥ ૧૩ ॥

જેવા આપણે બ્રહ્માત્માઓની સુરતાને સંસારમાં મોકલવાનો નિર્ણય કર્યો તે સમયે અમારાં નામ પર સંદેશ-પત્ર રૂપે કુરાનને મોકલી આપ્યું. આ પ્રકારે કુરાનમાં એ બધી વાતો લખી છે જે સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજે (સુંદરબાઈએ) અમને બતાવી હતી.

ધામ રાસ ઔર બ્રજ કી, કહી સુંદરબાઈએ જેહ ।

એ તો કાગદ નેક દેખિયા, દેત સાખ સબ એહ ॥ ૧૪ ॥

પરમધામ, રાસ અને વ્રજની બાબતમાં સદ્ગુરુએ અમને જે વાતો કહી હતી તે આ કુરાન વાંચવાથી સમજાઈ ગઈ કે આ પણ તેની સર્વ વાતોની સાક્ષી પૂરે છે.

કાલમાયા જોગમાયા, ત્રીસરી લીલા જાગન ।
સુંદરબાઈએ ના કહે, એ આગમ કે બચન ॥ ૧૫ ॥

કાલમાયા (વ્રજલીલા), યોગમાયા (રાસલીલા) અને આ ત્રીજી - જાગણી લીલાની બાબતમાં સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજીએ અમને સ્પષ્ટ કહ્યું હતું પરંતુ આ જાગણી લીલા (જાગણી રાસ) કોના દ્વારા થશે તેની ભવિષ્યવાણી તેમણે કરી ન હતી.

સુંદરબાઈએ દેખિયા, દિલકે દીદોં માહે ।
બ્રજ રાસ ઔર ધામ કી, પર જાગની કી સુધ નાહે ॥ ૧૬ ॥

સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજ (સુંદરબાઈ)એ પોતાની અંતર દૃષ્ટિથી જોયું અને વ્રજ, રાસ તથા પરમધામની લીલાની પૂર્ણ જાણકારી આપી. પરંતુ આ જાગણી-લીલા કોના દ્વારા પૂર્ણ થશે તેના પર પણ તેમનું ધ્યાન ગયું નહિ.

ઔર સુખ કે વિધ કે, કે વિધ કિએ પ્યાર ।
સુંદરબાઈ કે સંગતે, કે ઔરોં પાએ દીદાર ॥ ૧૭ ॥

બીજાં અનેક અલૌકિક સુખ અને અપાર સ્નેહ તેમનાથી પ્રાપ્ત થયાં. એટલું જ નહિ, સદ્ગુરુના સંગથી અનેક આત્માઓએ પણ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા અને પરમધામનાં સાક્ષાત્ દર્શન કર્યાં.

અંતરગત આરોગતે, ત્રીન બેર પિઆ આએ ।
આપ ભી મેવે મિઠાઈયાં, કે હમ કો આન ખિલાએ ॥ ૧૮ ॥

શ્રી દેવચંદ્રજીના સમયમાં શ્રી કૃષ્ણજી પોતે દિવસમાં ત્રણ વાર સુંદરસાથની વચ્ચે પધારીને ભોજન ગ્રહણ કરતા હતા. તે પોતે પણ મેવા-મિઠાઈ લાવીને આપણને ખવડાવતા હતા.

વિધ વિધ કે સુખ ઔર કે, દેત દાએમ અનેક ।
પર લીલા જાગન કી, કદી બચન ન પાયા એક ॥ ૧૯ ॥

સ્વયં પરબ્રહ્મ પરમાત્મા શ્રીકૃષ્ણજી નિત્ય એવાં અનેક પ્રકારનાં સુખ આપ્યા કરતા હતા. પરંતુ જાગણીલીલા કેવી રીતે પૂર્ણ થશે એ બાબતમાં તેમના તરફથી એક પણ વચન સાંભળવા મળ્યું નથી.

લરી સુંદરબાઈ પીઉસોં, ઈન આગમકે કારન ।
પર પાયા નહીં પડ ઉતર, એક આધા ભી સુકન ॥ ૨૦ ॥

આ ભવિષ્યવાણી (બ્રહ્માત્માઓની સામૂહિક જાગણી)ના વિષયમાં સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજે (સુંદરબાઈએ) શ્રી રાજજી સાથે ઝઘડો પણ કર્યો, પરંતુ આ પ્રશ્નના ઉત્તર રૂપે તેમને એક પણ શબ્દ મળ્યો નથી.

ઈન પડ ઉતર વાસ્તે, બાઈજીએ, કિએ ઉપાએ ।
વિલખ વિલખ બચન લિખે, સો લે લે રૂહેં પોહોંયાએ ॥ ૨૧ ॥

આ પ્રશ્નનો ઉત્તર પ્રાપ્ત કરવા માટે સદ્ગુરુ (શ્રી સુંદરબાઈ)એ અનેક ઉપાય કર્યા અને ઝૂકી

ઝૂકીને પ્રાર્થનાપત્ર પણ લખ્યા. જે લઈને અન્ય આત્માઓએ પણ ધામધણી સુધી પહોંચાડવાનો પ્રયત્ન કર્યો.

યોં ઉનહતર પાતિયાં, લિખિયાં ધામ ધની પર ।

તબ સૈયાં હમ ભી લિખી, પર નેક ન દઈ ખબર ॥ ૨૨ ॥

આ પ્રકારે સામુહિક જાગણીની બાબતમાં શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજે ઓગણસિત્તેર પત્રો શ્રી કૃષ્ણજીના નામે લખ્યા. ત્યારે અમે બધા બ્રહ્માત્માઓએ પણ એવા પત્રો લખ્યા. પરંતુ ધામધણીએ આ બાબતમાં જરા પણ સૂચના આપી નહીં.

સો સુધ સારી લ્યાઈયા, લીલા આગૂં સે નિસાન ।

જાગની કી સુધ સબ લિખી, તુમ લીજો સાથ ચિત આન ॥ ૨૩ ॥

આ પ્રકારની બધી ઘટનાઓની જાણકારી તથા નિશ્ચિત સમયના સંકેત પહેલેથી જ રસૂલ મહમ્મદ કુરાનના માધ્યમથી લઈ આવ્યા છે. જાગણીલીલાની એવી ઘટનાઓની બાબતમાં કુરાનમાં સ્પષ્ટ લખ્યું છે. તેથી તમે બધા સુંદરસાથ આ વિષયમાં ધ્યાનપૂર્વક વિચાર કરજો.

અવલ મધ ઔર આખર, યામેં તીનોં કી હકીકત ।

પર એ પાવેં એક ઈમામ, જિત હુકમ નૂર મહામત ॥ ૨૪ ॥

મહિમા શાલિની રાત્રિ (લૈલ-તુલ-કદ્ર)ના ત્રણેય ખંડો (તકરાર)માં આરંભ (અવ્વલ)-વ્રજલીલા, મધ્ય-રાસલીલા અને અંતિમ (આખર) જાગણીલીલાની વાસ્તવિકતાનું વર્ણન પણ કુરાનમાં સ્પષ્ટ કર્યું છે. (અથવા મહમ્મદનાં ત્રણેય સ્વરૂપો બસરી, મલકી તથા હકીનું વર્ણન પણ કુરાનમાં સ્પષ્ટ રૂપે મળ્યું) પરંતુ બધાનું રહસ્ય કેવળ ઈમામ મહદી જ સમજી શકે છે, કારણ કે તેમનામાં પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો જોશ, આદેશ તથા અક્ષરબ્રહ્મની બુદ્ધિ મહામતિ રૂપે બિરાજમાન છે.

જયોં આયા નૂર તારતમ, શ્રી દેવચંદ્રજી કે પાસ ।

સો વિધ સબ ઈનમેં લિખી, જયોં કર હુઆ પ્રકાસ ॥ ૨૫ ॥

જે પ્રકારે શ્રી દેવચંદ્રજીને શ્રી કૃષ્ણજીએ દર્શન આપીને તારતમ જ્ઞાન આપ્યું તે સાક્ષાત્કારની પૂરી ઘટનાનો સંકેત પણ કુરાનમાં લખ્યો છે.

કુરમાન લ્યાએ મહંમદ, સબ લિખી હમારી બાત ।

જરા એક ના ઘટ બઢ, સબ અંગ નિસાની જાત ॥ ૨૬ ॥

રસૂલ મહમ્મદ દ્વારા લાવવામાં આવેલ આદેશપત્ર (કુરમાન-કુરાન)માં આપણી બ્રહ્માત્માઓની બધી વાતો લખી છે. તેમાં દર્શાવેલ સંકેતો પૈકી કોઈ ઘટના વધુ કે ઓછી બની રહી નથી.

શ્રી દેવચંદ્રજીસોં જુધ કિયા, કુલી દજાલ જિન પર ।

ઈસા દો જામેં પેહેરસી, સો લિખી સારી ખબર ॥ ૨૭ ॥

શ્રી દેવચંદ્રજી સાથે કળિયુગી દજાલે જે પ્રકારે યુદ્ધ કર્યું અથવા તેમને જાગણીના કાર્યમાં જે અવરોધ પહોંચાડ્યો તે બધા સંકેત તથા ઈસા રૂહ અલ્લાહ આ ખેલમાં કયા પ્રકારે બે જામા ધારણ કરશે અર્થાત્ શ્રી શ્યામાજી શ્રી સુંદરબાઈ - શ્રી દેવચંદ્રજી રૂપે અને શ્રી ઈન્દ્રાવતી મારા

રૂમમાં પ્રગટ થશે, તે બધી વાતોના સંકેત કુરાનમાં દર્શાવ્યા છે.

શ્રી દેવચંદ્રજીસોં હમ મિલે, મુઝ અંગ હુઆ રોસન ।

સો બાતેં સબ ઈનમેં લિખી, નિસાન નામ સોઈ દિન ॥ ૨૮ ॥

શ્રી દેવચંદ્રજીને હું જ્યારે મળ્યો ત્યારે મારું હૃદય તારતમ જ્ઞાનથી પ્રકાશિત થયું. પછી (શરીર તજીને) તે પોતે મારા હૃદયમાં બિરાજમાન થયા. આ બધી ઘટનાઓના સંકેત નામ તથા સમયની સાથે તેમાં લખવામાં આવ્યા છે.

બોહોત બાતેં કે ઓર હેં, સો કેતે લિખોં નિસાન ।

સાથ હમ તુમ મિલકે, હંસ હંસ કરસી બયાન ॥ ૨૯ ॥

એવી તો બીજી ઘણી વાતો છે હું અહીં તેના કેટલા સંકેત લખું ? હું અને તમે બધા સુંદરસાથ મળીને હસતા હસતા તે વાતોની ચર્ચા કરીશું.

કે વિધ કી નિસાનિયાં, જિન વિધ હુઈ જાગન ।

હંસતે હરષે જાગસી, સુખ દેસી સબ સૈયન ॥ ૩૦ ॥

બ્રહ્માત્માઓની જાગણી જે પ્રકારે થઈ છે, આપણે બધા એક સાથે હસતા હસતા હર્ષપૂર્વક પરમધામમાં જાગ્રત થઈશું તથા સઘળા આત્માઓને પણ અખંડ સુખ પ્રાપ્ત થશે વગેરે અનેક સંકેતોનો ઉલ્લેખ કુરાનમાં છે.

બાલ લીલા ઓર કિસોર, તીસરી બુઢાપન ।

તીન અવસ્થા તીન બ્રહ્માંડ, દેખાએ મિને એક ખિન ॥ ૩૧ ॥

આ રીતે વ્રજમંડળની બાળલીલા, રાસની કિશોર-લીલા અને જાગણીની પ્રૌઢ લીલા, આ ત્રણેય અવસ્થાની લીલાઓ માટે ક્ષણમાત્રમાં ત્રણેય બ્રહ્માંડોને બતાવવામાં આવ્યાં છે.

બાબા બૂઢા હોએ ખેલાવસી, દે મન ચાહ્યા સુખ સબ ।

તીન અવસ્થા એક સાએત મેં, દેખાએ કે હંસસી અબ ॥ ૩૨ ॥

કુરાનમાં ઈમામ મહેદીના સંકેત એક ઘરડા બાબા રૂપે થયા છે, જે બધાને (જાગણી રાસ રમાડીને) ઈચ્છિત સુખ પ્રદાન કરશે. આ રીતે આ જાગણી લીલામાં વ્રજ, રાસ અને જાગણી ત્રણેય લીલાઓનો એક સાથે અનુભવ કરાવીને શ્રી રાજજી બ્રહ્માત્માઓ સાથે હસીમજાક કરશે.

તીન ઠૌર લીલા કરી, દેખા તીનોં બ્રહ્માંડ ।

સો તીનોં એક પલમેં, દેખાએ કે ઉડાવસી ઈંડ ॥ ૩૩ ॥

આ પ્રકારે ધામધણી ત્રણે બ્રહ્માંડોમાં થયેલ વ્રજ, રાસ અને જાગણી આ ત્રણેય લીલાઓ પળવારમાં બતાવીને આ બ્રહ્માંડનો લય કરશે.

ખેલે એકે રાત મેં, બ્રજ રાસ જાગન ।

બેર સાએત ભી ના હુઈ, યોં હોસી સબ સૈયન ॥ ૩૪ ॥

વાસ્તવમાં એક જ મહિમામયી રાત્રિ (લૈલ-તુલ-કદ્ર)ના ત્રણ પ્રહરમાં આ ત્રણેય લીલાઓ સંપન્ન

થઈ છે. આ ખેલમાં જાગ્રત બનીને સમસ્ત આત્માઓને અનુભવ થશે કે આ લીલાઓ જોવામાં તેમને પળવારનો પણ સમય લાગ્યો નથી.

બીય બ્રહ્માંડ ના જુગ કોઈ, બરસ માસ ના દિન ।

બિનમેં સબ દેખાએ કે, દોએ સાખેં કરી જાગન ॥ ૩૫ ॥

આ ત્રણેય બ્રહ્માંડોની લીલાઓ બતાવવામાં ન કોઈ યુગ વીત્યો છે કે ન વર્ષ, મહિના કે દિવસ વીત્યા છે. બલ્કે પળવારમાં જ આ બધા ખેલો બતાવીને વેદ અને કતેબ બંનેની સાક્ષી પૂરતાં બ્રહ્માત્માઓની જાગણી કરી.

દાના એક ખસખસ કા, તામેં દેખાએ ચૌદે ભવન ।

સો દાના ફેર હોએસી, તુમ દેખોગે સબ જન ॥ ૩૬ ॥

શ્રી રાજજીએ એક ખસખસના દાણા સમાન નગણ્ય માયા પ્રગટ કરીને તેમાં ચૌદ લોકનો વિસ્તાર બતાવી દીધો. જ્યારે તેઓ આ ખેલ પૂરો કરશે ત્યારે આ બધો વિસ્તાર લય પામશે અને આ માયા એક દાણાની જેમ નગણ્ય બની જશે. આ ઘટનાને તમે બધા જાગ્રત બનીને જોશો.

પટ કર બડા દેખાઈયા, ચૌદે તબક બનાએ ।

તુમ પર હાંસી કરકે, દેસી પટ ઉડાએ ॥ ૩૭ ॥

ઘણીજીએ ખસખસના દાણા સમાન નગણ્ય માયાને પડદાની જેમ વિસ્તૃત કરીને તેમાં ચૌદ લોકનો વિસ્તાર બતાવી દીધો. તમારી હાંસી કરવા માટે પછી તે આ પડદાને પણ ઉડાવી દેશે.

જ્યોં જ્યોં હોસી જાગની, ત્યોં ત્યોં ઉડસી એહ ।

દેખોગે સબ નજરોં, પિઆ હાંસી કરી હે જેહ ॥ ૩૮ ॥

જેમ જેમ આત્માઓ જાગ્રત બનતા જશે, માયાનો પડદો પણ ખસતો જશે. પૂરેપૂરા જાગ્રત બનીને પોતાની આંખો વડે જોઈ લેશે ત્યારે ખબર પડશે કે ધામધણીએ તમારી હાંસી કરી છે.

પિયાજીએ કે હાંસી કરી, સો લિખી મિને કિતાબ ।

જબ સૈયાં સબ મિલી, તબ હોસી બિના હિસાબ ॥ ૩૯ ॥

ધામધણીએ બ્રહ્માત્માઓ સાથે આ પ્રકારે કેટલીય વખત વિનોદ કર્યો છે. તેની ચર્ચા પણ કુરાનમાં છે. જ્યારે બધા બ્રહ્માત્માઓ જાગ્રત થઈ જશે ત્યારે અપાર આનંદ થશે.

ઔર ભી કહું સો સુનો, જાહેર મહંમદ બાત ।

ઔર સબે ઉડાએ કે, એક રખી કદરકી રાત ॥ ૪૦ ॥

રસૂલ મહમ્મદની બીજી પણ એક વાત છે તે સ્પષ્ટ કહું છું, તમે ધ્યાનપૂર્વક સાંભળો. તેમણે સઘળા અસ્તિત્વનો ઈન્કાર કરીને લૈલ-તુલ-કદ્રનું મહત્વ સમજાવ્યું.

સબ રોસનાઈ ઈનમેં, સાંચી કહિયત હેં જેહ ।

ઉતરી હે પિયા પાસ થેં, રાત નૂર ભરી હે એહ ॥ ૪૧ ॥

અખંડ લીલાઓનો પ્રકાશ એક રાતમાં ફેલાયો છે. કારણ કે આ પ્રકાશમય રાત્રિ ઘણીજીના સાન્નિધ્યથી જ માયામાં ઊતરી છે.

વતન થેં પીઉ પ્યારિયાં, આઈયાં સબે મિલ ।
ઈસી રાત કે બીચ મેં, કરને કો સૈલ ॥ ૪૨ ॥

પરમધામથી ધામધણીની પ્યારી અંગનાઓ બધી એક સાથે મળીને સંસારનો ખેલ જોવા (સહેલ કરવા) માટે તે રાત્રે અહીં આવી છે.

પિયા ભેજે મલાએક, રખોપે રૂહોં કારન ।
સો સંગ અંદર રેહેવહીં, કરત સદા રોસન ॥ ૪૩ ॥

ધામધણીએ પોતાના આત્માઓની સંભાળ માટે ફિરસ્તાઓ (ઈસ્રાફીલ, જિબ્રીલ વગેરે)ને પણ સાથે મોકલી દીધા. તેઓ હમેશાં તેમની અંદર રહીને તેમનું માર્ગદર્શન કરે છે.

તબક ચૌદે ઈન મેં, જિમી ઔર આસમાન ।
રાત બડી કદર કી, કોઈ નાહીં ઈન સમાન ॥ ૪૪ ॥

પાતાળથી વૈકુંઠ સુધી આ બ્રહ્માંડમાં ચૌદ લોક છે તે બધામાં લૈલ-તુલ-કદ્રનો સૌથી મોટો મહિમા છે. તેના જેવી બીજી કોઈ રાત્રિ નથી.

ફિરત ચરાગેં ઈન મેં, એક ચાંદ દૂજા સૂર ।
એ તો સોર સેહેરન કા, નહીં રોસન વતની નૂર ॥ ૪૫ ॥

આ સંસારમાં અજ્ઞાનનો અંધકાર દૂર કરવા સૂર્ય અને ચંદ્રમા દીપકની જેમ પ્રતીત થાય છે. તેમાં પરમધામનો પ્રકાશ નથી હોતો એ તો માત્ર માયાવી વસ્તુઓનો જ ધ્વનિ છે.

રસૂલેં એ જાહેર કહ્યા, દિન રોસન પિયા વતન ।
ઔર અંધેર સબ દજાલ, જો ગોવિંદ ભેડા ફિતન ॥ ૪૬ ॥

રસૂલ મહમ્મદે સ્પષ્ટ કહ્યું છે કે કયામતના સમયે બ્રહ્મધામનો પ્રકાશ (તારતમ જ્ઞાન) ફેલાશે. શેષ સર્વત્ર અજ્ઞાનનો અંધકાર જ દજાલ રૂપે વ્યાપ્ત છે. તેને ગોવિંદ ભેડા (પ્રેત નગરી) કહીને ઉપદ્રવનું ધર કહ્યું છે.

નીંદ કો રાત કદર કહી, દુની દૂંઢે ખેલ મેં રાત ।
કહે જો આજૂજ માજૂજ, એ તિન મેં ગોતે ખાત ॥ ૪૭ ॥

વસ્તુતઃ અજ્ઞાનરૂપી નિદ્રાને જ લૈલ-તુલ-કદ્ર કહી છે, પરંતુ માયાના જીવ (શરાબમાં પડેલા લોકો) રમજાનના દિવસોમાં આ રાત્રિ શોધે છે. તે દિવસ અને રાત્રિને જ યાજૂજ અને માજૂજ કહ્યાં છે, માયાના જીવ તેમાં ગોથાં ખાધા કરે છે.

દરિયા રૂપ અંધેરી, આદમ રૂપ દજાલ ।
એહી સરૂપ કુલીય કા, બૈર બિખે લાનતી ચાલ ॥ ૪૮ ॥

અજ્ઞાનને જ મોહનો સાગર કહ્યો છે અને માનવના મનમાં દજાલ (અજ્ઞાનતા, નાસ્તિકતા) વિચરણ કરી રહ્યો છે. આ કળિયુગનું સ્વરૂપ છે, જે સંસારની શત્રુતા અને અત્યાચાર તરફ પ્રેરે છે.

આદમ રૂપ બૈરાટ, અનેક વિધ ખેલત ।

ઝૂઠ કુફર કુલી પસર્યા, સબ સચરાચર પસૂ મત ॥ ૪૯ ॥

વૈરાટની આ સૃષ્ટિમાં માનવ રૂપે પાશવિક બુદ્ધિ વિભિન્ન પ્રકારના ખેલ કરી રહી છે. આ સચરાચર જગતમાં જુઠા કળિયુગની અજ્ઞાનતા (પાશવિક વૃત્તિ) જ ફેલાયેલી છે.

સુંદરબાઈએ યાકો કહ્યા, ગોવિંદ ભેડા મંડલ ।

સોઈ કલજુગ દજાલ, વ્યાપ રહ્યા સકલ ॥ ૫૦ ॥

શ્રી દેવચંદ્રજી (શ્રી સુંદરબાઈ)એ આ જગતને ગોવિન્દભેડા (પ્રેતનગરી) કહ્યું છે. અહીં કળિયુગ જ દજાલ (દુષ્ટ) બનીને બધામાં વ્યાપી રહ્યો છે.

ખેલ કહ્યા હૈ નીંદ કા, સબ ખેલે બીચ અંધેર ।

એ જો આઈયાં ખેલ દેખને, તાએ ખેંચ લિયા દિલ ફેર ॥ ૫૧ ॥

આ જગતનો ખેલ સ્વપ્નવત્ કહેવાયો છે. અહીં બધા લોકો અજ્ઞાનરૂપી અંધકારમાં રમે છે. આ નશ્વર ખેલને જોવા માટે આવેલા બ્રહ્માત્માઓના મનને પણ આ અંધકારમય નિદ્રાએ પોતાની તરફ આકર્ષ્યું છે.

જંગ કિયા સૈયાં તિનસોં, જો આગે કછુએ નાંહેં ।

એ ભી કહેં ઓ ના કછૂ, પર ઉરઝ રહિયાં તિન માંહેં ॥ ૫૨ ॥

વસ્તુતઃ આ સ્વપ્નવત્ જગતની માયા બ્રહ્માત્માઓ સમક્ષ કંઈ જ નથી. છતાં બ્રહ્માત્માઓએ તેમની સાથે યુદ્ધ કર્યું. તેઓ પોતાના મુખથી તો કહે છે કે માયાનું કોઈ અસ્તિત્વ જ નથી પરંતુ તેના ખેલમાં પોતે અટવાઈ ગઈ છે.

લઈ લડાઈ સૈયાં તિનસોં, જાએ પડિયાં બંધ ।

ના રસી ના બાંધે જિને, પર છૂટ ના સકે કોઈ ફંદ ॥ ૫૩ ॥

બ્રહ્માત્માઓએ એવી નગણ્ય માયા વડે યુદ્ધ કર્યું અને તેના બંધનમાં બંધાઈ ગયા. માયા પાસે નથી કોઈ દોરડું કે નથી કોઈને તે બાંધતી છતાં પણ તેના બંધનમાંથી કોઈ છૂટી શકતું નથી.

જુદી જાતે ભાંતે જુદી, ખડિયાં જુદે ભેષ ધર ।

જાનત નીકે ઝૂઠ હૈ, તો ભી પકડ રહિયાં સત કર ॥ ૫૪ ॥

બ્રહ્માત્માઓ આ સંસારમાં આવીને અલગ અલગ જાતિઓ અને વર્ગોમાં જુદા જુદા રીતરિવાજ તથા વેશભૂષાઓ ધારણ કરી રહ્યા છે. તે સારી રીતે જાણે છે કે આ માયા જૂઠી, અસત્ય છે છતાં પણ તેને સત્ય માનીને તેને પકડી બેઠા છે.

જુદે જુદે નામ ખસમ કે, એક નારી દૂજે નર ।

ખુદ ખસમ કો ભૂલ કે, ખેલમેં બૈઠિયાં સત કર ॥ ૫૫ ॥

તેમણે પરબ્રહ્મ પરમાત્માનાં નામ પણ જુદાં જુદાં રાખ્યાં છે અને તે પોતે કોઈ પુરુષ બન્યા છે તો કોઈ સ્ત્રી. તે પોતાને તથા પોતાના ધણીને ભૂલી જઈ આ નશ્વર જગતને સત્ય માની બેઠા છે.

પિયા ખજાના ખરચ કે, આએ બંધ સે લૈયાં છુડાએ ।

અબ સો કરે મેહેમાનિયાં, બસ્તર ભૂષન પેહેરાએ ॥ ૫૬ ॥

પ્રિયતમ ધણીએ પરમધામના તારતમરૂપી ધનને સંસારમાં વ્યય કરીને (પ્રયોજીને) પોતાના આત્માઓને માયાના બંધનથી મુક્ત કરી દીધા. હવે જગતમાં પ્રિયતમનું પ્રિય અતિથિની જેમ સન્માન થઈ રહ્યું છે. તેમને સુંદરસાથનાં ઘરોમાં વસ્ત્રાભૂષણથી સુસજ્જિત કરાવામાં આવે છે.

કે ભોજન મેવે મિઠાઈયાં, તકિએ સેજ જવેર ।

સેવક સેવા દુનિયાં, કરસી બ્યાહ સુંદર ॥ ૫૭ ॥

અનેક પ્રકારનાં સુંદર ભોજન, મેવા, મીઠાઈઓ વગેરે તેમને ખવડાવવામાં આવી રહ્યાં છે. રત્નો જડેલા પલંગ પર શય્યા બિછાવી ગોળ તકિયા પર તેમને આરામથી સન્માનપૂર્વક બેસાડી રહ્યા છે. આખો સંસાર તેમની સેવામાં જોડાયો છે. તે પરબ્રહ્મ આ સંસારમાં પોતાની અંગનાઓ સાથે પ્રસન્નતાપૂર્વક અંગી-અંગનાનો સંબંધ જોડી આનંદ ઉત્સવ મનાવી રહ્યા છે.

યામેં કે વિધ હાંસિયાં, પિયાજી લિખી ચિત લ્યાએ ।

સો આપ મિને બૈઠ કે, હંસસી સાથ મિલાએ ॥ ૫૮ ॥

આ સંસારમાં અનેક પ્રકારે બ્રહ્માત્માઓની હાંસી કરવા માટે શ્રી રાજજીએ વિચાર કર્યો અને તેમને જાગ્રત કરીને તે પોતે તેની વચ્ચે રહીને હસશે. આ પ્રકારની વાતોનો ઉલ્લેખ પણ કુરાનમાં છે.

બૈરાટ સબ પુકારહીં, સો ભી ઈનમેં લિખે સબદ ।

કે વિધ લીલા જાગની, પર ભલી ગાઈ મહંમદ ॥ ૫૯ ॥

સંસારના બધા મહાપુરુષોએ જેવી ભવિષ્યવાણી કરી છે, તેવી તથા જાગણી લીલાના વિભિન્ન પ્રસંગોનો ઉલ્લેખ પણ રસૂલ મહમ્મદે - કુરાનમાં સારી રીતે કર્યો છે.

યાહી લીલા સબ કોઈ, ગાવત ગુઝ અગમ ।

ગરજસી બૈરાટ મેં, હુએ જાહેર સૈયાં હમ ॥ ૬૦ ॥

આ જાગણી લીલાને બધાં શાસ્ત્રોએ ગુહ્ય અને અગમ્ય કહી છે. હવે બ્રહ્માત્માઓ પ્રગટ થવાથી આ લીલાનો સ્વર પૂરા બ્રહ્માંડમાં ગુંજશે.

બૈરાટ સારા ગાએસ, નર નારી ચિત લ્યાએ ।

પર ગાવના સૂન મહંમત કા, રેહેસી સબે અયંભાએ ॥ ૬૧ ॥

સમસ્ત જગતનાં નર-નારી ભારે તન્મયતાથી બ્રહ્માત્માઓની લીલાઓનાં ગાન ગાશે, પરંતુ રસૂલ મહમ્મદે આ લીલા જે રીતે ગાઈ છે, તે રહસ્યનું સ્પષ્ટીકરણ સાંભળી બધા લોકો ચકિત થઈ જશે.

મહંમદ બાતેં બોહોત હેં, સો કેતી લિખૂં તુમ ।

એ બાતેં તબ હોએસી, જબ મિલસી હમ તુમ ॥ ૬૨ ॥

આ પ્રકારે રસૂલ મહમ્મદે ઘણું બધું કહ્યું છે, તેના વિષયમાં હું તમને કેટલું લખું ? જ્યારે આપણે પરસ્પર મળીશું ત્યારે આ બધી વાતો કરવામાં આવશે.

મહંમત કહે મેં હુકમ, સબ રૂહેં મુઝ માંહેં ।

મેં ચલ્યા અરસ મ્યારાજ કો, પર પોહોંચ સક્યા નાહેં ॥ ૬૩ ॥

રસૂલ મહમ્મદે કહ્યું કે હું ખુદાના આદેશથી આવ્યો છું તથા સઘળા આત્માઓ મારામાં સમાઈ ગયા છે. હું જ્યારે પરમાત્માના દર્શન (મ્યારાજ) માટે પરમધામ તરફ નીકળી પડ્યો, ત્યારે જિબ્રીલ સાથે હોવાથી ત્યાં સુધી પહોંચી ન શક્યો.

મैं ल्याया धनीय की, ईसारेतें जिन ખાतर ।

સો તાલા અજૂં ખુલ્યા નહીં, તો મੈં પોહોંયોં ક્યોં કર ॥ ૬૪ ॥

હું જે આત્માઓ માટે પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો સંકેત લઈ આવ્યો છું, તે (કુરાન)નાં ગૂઢ રહસ્ય હજી સુધી ખુલ્યાં નથી. તેથી હું પરમધામ કેવી રીતે પહોંચી શકું ?

ताला द्वार कज्जमे का, आये ખોલसी जब ।

કયામત રોસન કરકે, મિલ ભેલે ચલસી સબ ॥ ૬૫ ॥

જ્યારે પરમાત્મા પોતે પ્રગટ થઈને ન્યાયનાં દ્વાર ખોલશે અને આત્મજાગૃતિ (કયામત)ની વેળાને સ્પષ્ટ કરશે, ત્યારે આપણે બધા મળીને એક સાથે પરમધામમાં જાગ્રત થઈશું.

बाईज्जमें घर चलते, जाड़ेर कહે બચન ।

આડી ખડી ઈન્દ્રાવતી, હૈ ઈન કે હાથ જાગન ॥ ૬૬ ॥

નિજાનંદાચાર્ય સદ્ગુરુ શ્રીદેવચંદ્રજી (શ્રીસુંદરબાઈ)એ પરમધામ જતી વખતે સ્પષ્ટપણે કહ્યું છે કે પરમધામનાં દ્વાર પર ઈન્દ્રાવતી (પર-આત્મ સ્વરૂપે) ઊભાં છે. જાગણી લીલાની સંપૂર્ણ જવાબદારી તેમના હાથમાં સોંપી છે.

જુદી હમ સે ભગવાન की, इह ફिरी એક સોએ ।

જબ ફિરે સુનસી હમ કો, તબ ઘરોં આવસી રોએ ॥ ૬૭ ॥

આપણે બ્રહ્માત્માઓથી ભિન્ન અક્ષરબ્રહ્મના આત્માઓ (ઈશ્વરી સૃષ્ટિ) પણ માયાજન્ય જગતમાં આવ્યા છે. આપણે બ્રહ્માત્માઓ જ્યારે પરમધામ પાછા ફરીશું ત્યારે આપણા પાછા ફરવાની વાત સાંભળીને તેઓ પણ પશ્ચાત્તાપ કરતા પોતાના ઘરે પાછા ફરશે.

એ જો ભિસ્ત હમોં કરી, ફેર એહી ભાંનસી દુખ ।

બુધ અસરાફીલ પોહોંયહીં, તબ તાએ ભી દેસી સુખ ॥ ૬૮ ॥

આપણે બ્રહ્માત્માઓના પ્રતાપથી જ મુક્તિધામો (બહિશ્તો)નું નિર્માણ થયું છે અને બ્રહ્માત્માઓ જ બધા જીવોનું દુઃખ દૂર કરશે. અક્ષરબ્રહ્મની બુદ્ધિ (ઈસ્રાફીલ ફિરસ્તા) જ્યારે પાછા ફરી અક્ષરધામ પહોંચી જશે ત્યારે અક્ષરબ્રહ્મને પણ જાગણી લીલાના સુખનો અનુભવ થશે.

इहअल्ला ईसा मसी, नूर नाम तारतम ।

મૂલ બુધ અસરાફીલ, એ હમારી મિને હમ ॥ ૬૯ ॥

ઈસા રુહ અલ્લાહ શ્યામાવતાર શ્રી દેવચંદ્રજી, નૂરનામ તારતમ જ્ઞાન, અક્ષરબ્રહ્મની મૂળબુદ્ધિ ઈસ્રાફીલ, વગેરે આ બધા અમારી અંદર હૃદયમાં બિરાજમાન છે.

કાજી કજા એસી કરી, રહી ના કિસીકી હામ ।

હુઆ મહંમદ ખિતાબ મેહેદી, મિલ્યા મિને ઈમામ ॥ ૭૦ ॥

પરમાત્માએ ન્યાયાધીશ બનીને એવો ન્યાય કર્યો કે હવે કોઈને કોઈ ઈચ્છા બાકી ન રહી. હવે રસૂલ મહમ્મદ તથા મહદી મહમ્મદ-સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજીના આખરી ઈમામ (મારા)માં એકરૂપ થતાં આખિરી ઈમામ ‘ઈમામ મહદી’ કહેવાયા.

જબરાઈલ પિયા હુકમેં, રૂહોં કરત રખોપા આએ ।

સોઈ સૂરત હૈ અપની, પિયા હુકમેં લેત મિલાએ ॥ ૭૧ ॥

જિબ્રીલ ફિરસ્તા પણ પરમાત્માની આજ્ઞાથી સંસારમાં આવીને બ્રહ્માત્માઓની રક્ષા કરે છે. ધામધણીની આજ્ઞાથી તેની સુરતાને પણ બ્રહ્માત્માઓએ પોતાનામાં સમાવી દીધી છે.

જુદે જુદે નામેં ગાવહીં, જુદે જુદે ભેષ અનેક ।

જિન કોઈ ઝગડો આપ મેં, ધની સબોંકા એક ॥ ૭૨ ॥

સંસારમાં મનુષ્ય જુદાં જુદાં નામોથી પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માના ગુણ ગાય છે. તેમણે તેમની વેશભૂષા જુદી જુદી બનાવી છે. કોઈપણ પરસ્પર ઝઘડા ન કરો. પરમાત્મા સૌના એક છે.

અબ સુનો પ્યારે સાથજી, પિયા પ્રગટ હોત સબન ।

સારોં કો સુખ દેય કે, ઉડાવત એહ સુપન ॥ ૭૩ ॥

હે વહાલા સુંદરસાથજી ! હવે સાંભળો, સચરાચર જગતના સ્વામી પરમાત્મા પ્રગટ થઈ ગયા છે. તેઓ બધા જીવોને અખંડ મુક્તિસ્થાનોનું સુખ પમાડીને આ સ્વપ્નવત્ જગતને ઉડાવી દેશે.

બૈરાટ ચૌદે તબક, કરકે નૂર નજર ।

કાયમ દિએ સુખ મન બંછે, બ્રહ્માંડ સચરાચર ॥ ૭૪ ॥

આ પ્રકારે ધામધણીએ ન્યાયાધીશ રૂપે પ્રગટ થઈને આ વિરાટ બ્રહ્માંડના ચૌદ લોકને અક્ષરબ્રહ્મની દૃષ્ટિ સમક્ષ અખંડ બનાવીને બ્રહ્માંડનાં સચરાચર પ્રાણી માત્રને મુક્તિ સ્થળો (બહિશ્તો)માં મનવાંચ્છિત અખંડ સુખ પ્રાપ્ત કરાવ્યું.

પ્રકરણ ૪૧ ચોપાઈ ૧૬૬૪

સનંધ પત્રી છોટી

પ્રીતમ મેરે પ્રાન કે, આતમ કે આધાર ।

એ દિલ ભીતર દેખિયો, હૈ અતિ બડો વિસ્તાર ॥ ૧ ॥

હે મારા પ્રાણપ્યારા, આત્માના આધારરૂપ સુંદરસાથજી ! આ જાગણીના બ્રહ્માંડમાં જાગણી લીલાનું ઘણું મહત્ત્વ છે. તેનો તમે તમારા હૃદયથી વિચાર કરી જુઓ.

સૈયાં સુન દૌડિયો, સઈ મેરી નાહીં બિલમ કઠૂ અબ ।

ઐસી ખબર દઈ મહંમદેં, સૈયાં સુન દૌડિયો સબ ॥ ૨ ॥

હે મારા બ્રહ્માત્માઓ ! જાગણી રાસ રમવા માટે તારતમ જ્ઞાનની વાંસળીનો અવાજ સાંભળીને દોડી આવો. તેમાં વિલંબ કરશો નહિ. શ્યામાજીએ રસૂલ બનીને કુરાનના માધ્યમથી આત્મ જાગૃતિની જે ઘડી બતાવી હતી. તેને નિકટ સમજી તમે બધાં ઝડપથી એકત્ર થઈ જાઓ.

કાગદ ચૌદે તબક કે, મેં દેખી હકીકત ।

સબ ગાવેં લીલા જાગની, પર બડી મહંમદ કી મત ॥ ૩ ॥

મેં ચૌદ લોકના બધા ધર્મગ્રંથોની વાસ્તવિકતા જોઈ છે. તેમાંથી અનુભવ્યું કે બધા લોકોએ જાગણી લીલા (ક્યામત)નો મહિમા ગાયો છે. આ બધામાં રસૂલ મહમ્મદની સ્પષ્ટતા વિશેષ મહત્ત્વપૂર્ણ છે.

મહંમદ પાતી કે બચન, સુનિયો ભીમ મકુંદ ।

આગમ થા પટ બીચ મેં, સો કાઢ્યા પટ નિકંદ ॥ ૪ ॥

હે મારા સુંદરસાથ ભીમ અને મકુંદજી ! રસૂલ મહમ્મદનાં વચનો સાંભળો. હજી સુધી ધર્મગ્રંથોની ભવિષ્યવાણીઓ પર પડદો પડેલો હતો. હવે તેનાં રહસ્યો સ્પષ્ટ કરીને તે પડદો હટાવી દેવાયો છે.

આગમ નિગમ સબ લિખ્યા, હુઆ હૈ હોસી જેહ ।

એ બાની તો બોહોત હેં, પર નેક કહૂં તુમેં એહ ॥ ૫ ॥

આગમ-નિગમ (વેદ), શાસ્ત્ર-પુરાણોમાં પણ ભૂતકાળની અને ભવિષ્યમાં થનાર ઘટનાઓના સંકેત મળે છે. આ બાબતમાં વાતો તો બહુ છે, પરંતુ આ વિષયમાં હું તમને થોડુંક કહું છું.

એ ખેલ હૈ જો નીંદ કા, તામેં આધી દઈ ઉડાએ ।

બાકી ઉડાએ દેત હોં, તુમ સાથ કો લીજો બુલાએ ॥ ૬ ॥

આ ખેલ બધો નિદ્રાનો છે. તેમાં પણ વ્રજ લીલા પછી અર્ધી નિદ્રા દૂર કરીને રાસની લીલાના સુખનો અનુભવ કરાવ્યો. હવે જાગણી રાસ માટે બાકી અર્ધી નિદ્રા પણ ઉડાવી દઉં છું. તેથી હવે તમે બધા સુંદરસાથને બોલાવી એકત્રિત કરો.

તારીખ તીન બ્રહ્માંડ કી, કેહેતી હોં કર હેત ।

નીંદ એક આધી દૂસરી, તીસરી મેં સાવયેત ॥ ૭ ॥

હવે હું વ્રજ, રાસ અને જાગણી-આ ત્રણેય બ્રહ્માંડોની તિથિઓનું વર્ણન પ્રેમપૂર્વક કરું છું. પહેલી (વ્રજલીલા) પૂર્ણ નિદ્રાની લીલા હતી. બીજી (રાસલીલા) અર્ધી નિદ્રાની હતી અને ત્રીજી આ જાગણી લીલા પૂર્ણ જાગ્રતાવસ્થાની છે.

બરસ પાંચ હજાર પર,સાત સૈ સૈતાલીસ ।

હોસી નેહેયલ નૂર નજરોં, જિત દિન હજાર બરીસ ॥ ૮ ॥

આદમ (સફી અલ્લાહ)નાં પાંચ હજાર સાતસો સુડતાળીસ વર્ષ પછી રસૂલ મહમ્મદનું આ ધરતી પર આગમન થયું. તેના પણ એક હજાર વર્ષ પછી આ જગત અક્ષરબ્રહ્મની દૃષ્ટિમાં અખંડ થયાનો ઉલ્લેખ છે.

યામેં નવ સૈ છોહંતર જબ હુએ, તબ હુઆ નૂહ તોફાન ।

જલ ઊપર તલે સે ઉમડ્યા, હો ગયા એક જિમી આસમાન ॥ ૯ ॥

આદિ આદમ પછી જ્યારે નવસો છોતેર વર્ષ વ્યતીત થયાં તો નૂહ-તોફાન-રાસની ઘટના થઈ

હતી. જ્યારે ગોપીઓ વ્રજથી રાસમાં ગઈ ત્યારે પ્રલયકાલીન જળે ઉપર નીચે સંપૂર્ણ ધરતી અને આકાશને ડૂબાડી દીધાં.

પાર હુઈ તહાં સે રૂહેં, ઔર સબ હુએ ગરક ।

ફેર તીસરા એ પૈદા હુઆ, યોં દેત સાહેદી હક ॥ ૧૦ ॥

શ્રી કૃષ્ણે સઘળા બ્રહ્માત્માઓને યોગમાયાની નાવ (મંડલ)માં બેસાડીને પેલીપાર પહોંચાડ્યા અને બાકી બધા જીવ ડૂબી ગયા. પછી આ ત્રીજું બ્રહ્માંડ રચાયું. આ રીતે વેદ, ક્તેબ દ્વારા પરમાત્મા આ વાતની સાક્ષી પૂરે છે.

આદ આદમ કે છપન સૈ, બીતે જબ સૈંતીસ ।

તબહીં દસ સદી પર, હોસી નબે બરીસ ॥ ૧૧ ॥

આદિ આદમનાં છપ્પનસો સાડત્રીસ વર્ષ પૂરાં થતાં રસૂલ મહમ્મદ પછી દસમી સદીનાં નેવું વર્ષ વ્યતીત થાય છે. (આ સમયે આ જગતમાં નિજાનંદાચાર્ય સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજનું અવતરણ થયું.)

મહમ્મદ હુઆ મેહેદી, સૈયદ કેહેલાયા સહી ।

ખિતાબ દિયા જબ ખસમેં, તબ ભેલી ઈમામ ભઈ ॥ ૧૨ ॥

જ્યારે નિજાનંદાચાર્ય સદ્ગુરુ (મહદી મહમ્મદ) આ ધરતી પર આવ્યા ત્યારે તેઓ બધા (અવતારો)થી શ્રેષ્ઠ (સૈયદ) કહેવાયા. જ્યારે પૂર્ણબ્રહ્મે તેમને દર્શન દઈને બ્રહ્માત્માઓને જાગ્રત કરવાનું કાર્ય સોંપ્યું તથા શ્યામાજીના અવતારરૂપે પરિચય આપ્યો ત્યારે સઘળા બ્રહ્માત્માઓ આ સદ્ગુરુ(ઈમામ)ના શરણે એકત્રિત થઈ ગયા.

રૂહ અલ્લા ઈસા રોસન, અસરાફીલ અકલ ।

સૂરત સાફ જબરાઈલ, આએ મેહેદીમેં મિલે સકલ ॥ ૧૩ ॥

હવે નિજાનંદસ્વામી સદ્ગુરુ (ઈસા રૂહઅલ્લાહ)એ આપેલ તારતમ જ્ઞાનનો પ્રકાશ, અક્ષરબ્રહ્મની બુદ્ધિ ઈસ્માફીલ તથા જિબ્રીલ શ્રી ધણીજીના જોશની સાથે મળીને ઈમામ મહદી (મારા) હૃદયમાં સમાઈ ગયા.

હુઆ હિંદુઓમેં જાહેર, હિંદ સે પાક મરદ ।

ઈસક રાહ ચલાવસી, ચાલીસ બરસ લોં હદ ॥ ૧૪ ॥

પરમ પાવન જ્ઞાન સ્વરૂપ સમર્થ નિષ્કલંક બુદ્ધ-ઈમામ મહદી હિંદુઓ વચ્ચે પ્રગટ થયા છે. હવે તે ચાલીસ વર્ષ (વિ.સં. ૧૭૩૫ - ૧૭૭૫ અથવા ૧૭૧૨-૧૭૫૧) પર્યંત પ્રેમના માર્ગે ચલાવશે.

કાબિલ હિંદ કે બીચમેં, હોસી ઈમામ રોસન ।

એ લીજો પ્રગટ ઈસારતેં, દોએ રૂહોં કા મિલન ॥ ૧૫ ॥

શ્રેષ્ઠ ભારતવર્ષમાં ઈમામ મહદીના દિવ્ય જ્ઞાનનો પ્રકાશ ફેલાશે, ત્યારે આ સંકેત સ્પષ્ટ રૂપે

સમજી લેવો કે બે આત્માઓ (સુંદરબાઈ અને ઈન્દ્રાવતી)નું મિલન થશે.

કોઈ દૂજા મરદ ન કહાવહીં, એક મેહેદી પાક પૂરન ।

ખેલસી રાસ મિલ જાગની, છતીસ હજાર સૈયન ॥ ૧૬ ॥

પૂર્ણરૂપે માયાથી અલિપ્ત અર્થાત્ પવિત્ર ઇમામ મહદી સિવાય કોઈ જ્ઞાની (મદ) હશે નહિ. તે બાર હજાર બ્રહ્મસૃષ્ટિઓ અને ચોવીસ હજાર ઇશ્વરી સૃષ્ટિઓ સાથે મળીને જાગણી રાસ રમશે.

અસલૂ જૂથ રૂહેં ચાલીસ, તિનમેં બારે હજાર ।

બારે ભેલિયાં રાસ મેં, ઈત ચૌબીસ સહસ્ર કુમાર ॥ ૧૭ ॥

પરમધામમાં બ્રહ્માત્માઓનાં ચાલીસ જૂથ છે તેની સંખ્યા બાર હજાર છે. આ બાર હજાર આત્માઓએ એક સાથે રાસલીલા કરી હતી. તેમના દિવ્ય વિગ્રહમાં ચોવીસ હજાર કુમારિકા સખી પણ સમાઈ ગઈ હતી.

દસ બરસ લોં ખેલહીં, હોસી વિનોદ કે હાંસ ।

સબ કે મનોરથ પૂરને, કરસી બડો વિલાસ ॥ ૧૮ ॥

સઘળા છત્રીસ હજાર આત્માઓ મળીને દસ વર્ષ સુધી (શ્રી પન્નાવતીપુરીમાં) જાગણી રાસલીલા કરશે. તે સમયે સૌના મનોરથપૂર્ણ કરવા માટે વિભિન્ન પ્રકારનો લીલા વિલાસ કરશે.

સત બૈરાટ મેં પસર્યા, કાઢ્યા કુલી જાલિમ ।

ચૌદે તબક સચરાચર, નૂર ઈસક હમારા હમ ॥ ૧૯ ॥

આ પ્રકારે ઇમામ મહદીના આગમનથી જગતમાં સત્ય તારતમ જ્ઞાનનો વિસ્તાર થયો. તેમણે અત્યાચારી કળિયુગરૂપી દજ્જાલને દૂર ભગાડ્યો. હવે સચરાચર ચૌદલોકમાં આપણ બ્રહ્માત્માઓનાં પ્રકાશ અને પ્રેમ (નૂર અને ઈશક)નો વિસ્તાર થવા લાગ્યો.

એક જરા જુલમ ન રેહેવહીં, સુબુધ સબોં મેં ધરમ ।

બરત્યો સુખ સંસાર મેં, વિકાર કાટે સબ કરમ ॥ ૨૦ ॥

હવે સંસારમાં લેશમાત્ર પણ અત્યાચાર રહેશે નહિ. સૌમાં ઉત્કૃષ્ટ સત્ય ધર્મનો ફેલાવો થશે. સંસારમાં તારતમ જ્ઞાન દ્વારા અલૌકિક સુખનો વિસ્તાર થવા લાગ્યો અને બધાનાં કર્મબંધનના વિકાર કપાઈ જશે.

જબ પૂરન સદી અગ્યારહીં, તબ જાગની રાસ તમામ ।

મન ચાહ્યા સુખ દે સબોં, હંસતે ઉઠે ઘર ધામ ॥ ૨૧ ॥

રસૂલ મહમ્મદ પછી અગિયારમી સદી પૂરી થતાં બ્રહ્માત્માઓની જાગણી રાસલીલા સમાપ્ત થઈ જશે. પરમાત્મા બધાને ઈચ્છિત સુખ આપશે, ત્યારે સઘળા બ્રહ્માત્માઓ હસતા હસતા પોતાના પરમધામમાં જાગી જશે.

પીછે સદી અગ્યારહીં કે, જબ હોસી તીસ બરસ ।

બની આદમ પસૂ પંખી, નૂર ઈસક પિલાયા રસ ॥ ૨૨ ॥

રસૂલની અગિયારમી સદી પછી જ્યારે ત્રીસ વર્ષ વ્યતીત થશે ત્યારે બધા માનવીઓ અને પશુઓ અને પક્ષીઓને પણ અલૌકિક પ્રેમરસરૂપી અમૃત પ્રાપ્ત થશે.

રોસનાઈ નૂર બુધ કી, રહી ન કિસીકી હામ ।

બારહીં સદી સંપૂર્ન, બ્રહ્માંડ ને પાયો ઈનામ ॥ ૨૩ ॥

તારતમ જ્ઞાનનો પ્રકાશ ફેલાવાથી કોઈની ચાહના બાકી ન રહી. બારમી સદી સંપૂર્ણ થતાં સમગ્ર બ્રહ્માંડને અખંડ મુક્તિસ્થળોનો પુરસ્કાર પ્રાપ્ત થશે.

અક્ષર કે દોએ ચસમેં, નહાસી નૂર નજર ।

બીસા સૌ બરસોં કાયમ, હોસી બૈરાટ સચરાચર ॥ ૨૪ ॥

અક્ષરબ્રહ્મની બંને દૃષ્ટિ (ખેલ અને વિલાસની સુરતા) વડે માયાવી બ્રહ્માંડ પ્રકાશિત થશે. ત્યારે એકસો વીસ વર્ષ (સં. ૧૬૩૮-૧૭૫૮) સુધી (અથવા બુદ્ધજી શાકા એક વિ.સં. ૧૭૩૫થી બે હજાર પર્યંત) બ્રહ્માંડની લીલા અખંડ હશે.

એ તલબે તુમ વાસ્તે, મેં નેક દેખી કિતાબ ।

એ દિન દિલમેં આન કે, તુમ સાથ મિલાઓ સિતાબ ॥ ૨૫ ॥

હે સુંદરસાથજી ! તમારા માટે મેં કુરાન વગેરે ધર્મગ્રંથોમાં દર્શાવેલ જાગણી લીલા વિષયક સંકેતો જોયા. હવે અંતિમ આત્મ જાગરણની પળને પોતાના હૃદયમાં ધારણ કરીને તમે બધા પોતાના સુંદરસાથને તાત્કાલિક એકત્ર કરો.

બેરિજ કરી બૈરાટ કી, એ પઢિયો ચિત દે ।

ખેલાએ રાસ જાગની, ઝલકાઓ નૂર એ ॥ ૨૬ ॥

આ બ્રહ્માંડને અખંડ થવાના સમયનો હિસાબ મેં બતાવી દીધો તેને સારી રીતે સમજી લેજો. બધાને જાગણી રાસ રમાડી તેની પ્રભાને ચારે દિશામાં આલોકિત કરી દો.

મેહેદી હદાં કર દઈ, ઘર ઈમામ બતાઈ રાહે ।

પોહોંચે અરસ મ્યારાજ કો, હંસ મિલિયાં રૂહેં ખુદાએ ॥ ૨૭ ॥

મહામતિ શ્રી પ્રાણનાથજી કહે છે, ઈમામ મહદી સદ્ગુરુ શ્રી પ્રાણનાથે સૌને પોતપોતાનું મુક્તિ સ્થળ (નિવાસ) નિર્ધારિત કરી દીધું અને બ્રહ્માત્માઓને પરમધામનો માર્ગ દર્શાવ્યો, જેના થકી બ્રહ્માત્માઓ પરમધામમાં હસતા હસતા પોતાના પ્રિયતમનાં દર્શન કરીને આનંદપૂર્વક મળશે.

પ્રકરણ ૪૨ ચોપાઈ ૧૬૮૧

શ્રી સનન્ધ ગ્રન્થ સંપૂર્ણ

पहले बीज उदय हुआ, पुरी जहां नीतन ।
सब पुरियों में उत्तम, हुई धन धन ॥
ए मधे जे पुरी कहावे, नीतन जेहनुं नाम ।
उत्तम चौदे भवनमां, जिहां वालानो विश्राम ॥

- महामति श्री प्राणनाथ

श्री ५ नवतनपुरीधाम, जामनगर